UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
Filosofická fakulta
Ústav českých dějin

Diplomová práce

VLADIMÍR JAKUB MRVÍK

NIŽŠÍ ŠLECHTA NA ČERNOKOSTELECKU V OBDOBÍ RANÉHO NOVOVĚKU

Lesser nobility in the region of Kostelec nad Černými lesy in the era of early modern period

vedoucí práce: prof. PhDr. Jaroslav Čechura, DrSc. **Praha 2009**

Prohlašuji tímto na svou čest a podle svého nejlepšího svědomí, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně a že jsem uvedl všechny použité prameny a literaturu.

V Českém Brodě**Chyba! Záložka není definována.** 21. dne měsíce října Léta Páně 2008

Vladimír J. Mrvík

Obsah

Obsah **2**

Poděkování **4**

1. Úvod do problematiky **5**

1.1. Stručná charakteristika mikroregionu Černokostelecko *5*

1.2. Nižší šlechta Českého království, její vznik a vývoj *12*

2. Nižší šlechta raného novověku na Černokostelecku **23**

2.1. Úřednická šlechta *23*

2.2. Pozemková šlechta *44*

2.2.1. Město Kostelec nad Černými lesy *45*

2.2.2. Lstiboř *51*

2.2.3. Dvůr v Bohumili *53*

2.2.4. Dvory v Chrástu *56*

2.2.5. Žhery *73*

2.2.6. Zboží Komorce *77*

2.2.7. Ves Hřiby *80*

2.2.8. Poddanské grunty ve Vyžlovce a Olešce *82*

2.2.9. Statky Chotýš a Syneč *84*

2.2.10. Dobré Pole *88*

2.2.11. Přistoupim *90*

3. Kultura nižší šlechty v období raného novověku **104**

4. Rod Trojanů z Bylan a Rossfeldu a jeho potomci **113**

4.1. Rod Trojanů z Bylan a Rossfeldu *113*

4.1.2. Počátky rodu *113*

4.1.3. Dětství *119*

4.1.4. Hejtmanem Uhříněveského panství; Václav a David Trojanové *121*

4.1.5. Nobilitace *123*

4.1.6. Dorota Trojanová z Elendberku a její rodina *130*

4.1.7. Jan Trojan z Bylan a Rossfeldu *133*

4.1.8. Vznik Trojanovského „velkostatku“ *139*

4.1.9. Jenštejn *143*

4.1.10. Posledním svého rodu *150*

4.1.11. Ve službách svého pána *154*

4.2. Potomci rodu Trojanů z Bylan a Rossfeldu ... *165*
4.2.1. Dcery Samuela Trojana ... *165*
4.2.2. Dorota Maxmiliána Cetenská z Chlumčan a Přestavlk ... *170*
4.2.3. Roznhajmové z Janovic ... *178*
4.2.4. Boj s dluhy ... *182*
4.2.5. Kateřina Zuzana Šofmanová z Ještětic ... *196*
4.2.6. Kruh se uzavírá ... *218*
4.2.7. Odkaz Trojanů z Bylan a Rossfeldu ... *222*
4.2.8. Kartografie Trojanovské nemovité državy ... *223*
4.3. kostel sv. Bartoloměje v Bylanech ... *227*

5. Hospodářská situace nižší šlechty na Černokostelecku ... **232**

6. Komparace situace na Černokostelecku s obecnými vývojovými trendy ... **257**

7. Závěr ... **283**

8. English Summary ... **298**

Prameny a literatura ... **301**
Rejstřík ... *314*

Poděkování

Chtěl bych touto cestou poděkovat všem, kteří měli zásluhu na vzniku této práce. Jsou to především mí rodiče, **Vladimír a Dana Mrvíkovi** za nezměrnou trpělivost, kterou se mnou neustále projevují a za ochrannou ruku, kterou nade mnou drží. Bez jejich podpory by tato studie nejspíše nikdy nevznikla. Dále chci vyslovit své uznání **prof. J. Čechurovi**, vedoucímu mého diplomního semináře a ergo i této práce, za cenné rady, pomoc i za velmi lidský přístup, který k nám, svým studentům, projevoval. Můj dík patří samozřejmě i všem **zaměstnancům archivů a muzeí ČR**, kde jsem čerpal podklady pro tuto studii. Obzvláště bych chtěl poděkovat zaměstnancům NA, SOA v Praze a SOkA v Kolíně, předně **Mgr. Zuzaně Miškovské a Jaroslavu Pejšovi.** Dále **Dr. Evelíně Oberhammerové a Mgr. Arturovi Stögmannovi z Vídeňského Lichtenštejnského rodinného archivu** (neboť mi zajistili badatelsky příjemné prostředí, v jiných vídeňských archivech zcela nemyslitelné) **i obsluze badatelny 1. oddělení Národního archivu**. Bez jejich ochotné pomoci a neustálého připravování mnoha kartonů i knih by tato studie byla jistě o mnoho stran tenčí a o nespočet informací chudší. V neposlední řadě jsem díkem zavázán také pí. **prof. Marii Bláhové**, vedoucí mé mateřské katedry Pomocných věd historických a archivního studia, která velmi ochotně podpořila mé žádosti o účelové stipendium FF UK, díky němuž jsem mohl podniknout cestu do vídeňských archivů, jejichž mnohé prameny se pro téma mé diplomové práce ukázaly často jako nenahraditelné. Dále chci poděkovat **římskokatolickému farnímu úřadu u kostela sv. Norberta v PrazeChyba! Záložka není definována.-Střešovicích** za poskytnutí informací a obrazové dokumentace k aldašínskému zvonu a **římskokatolickému farnímu úřadu v Českém BroděChyba! Záložka není definována.** a především administrátoru této farnosti, **P.Michaelu Batorovi**. Konečně mé mnohé díky směřuji i všem ostatním lidem z mého okolí, kteří nějakým způsobem přispěli ke vzniku této práce a podpořili mě v době jejího psaní.

Deo gratias.

1. Úvod do problematiky

1.1. Stručná charakteristika mikroregionu Černokostelecko

Oblast Černokostelecka se rozprostírá v západní až jihozápadní části okresu Praha-východ (od 1. 1. 2007), ležící přibližně 30 km východně od Prahy a částečně zasahuje do okresů Kolín a Benešov. Lze jej vymezit katastry těchto obcí: Kostelec nad Černými lesy, Oleška, Nučice, Vlkančice, Stříbrná Skalice, Černé Voděrady, Jevany, Vyžlovka, Kozojedy, Doubravčice, Přistoupim, Krupá, a Vitice[1]. K těmto hlavním sídelním útvarům Černokostelecka patří však ještě řada dalších významných sídel[2]. Historicky náleželo takto vymezené Černokostelecko až do roku 1850 do Kouřimského kraje. Definice vlastního regionu je velmi problematická, neboť v minulosti se jeho pomyslné hranice několikrát razantně měnily, my jsme ho pro potřeby našeho výzkumu vymezili jako oblast chápanou dnes za Černokostelecko (oproti Černokosteleckému soudnímu okresu z let 1850-1960 sem spadá i obec Přehvozdí, ale naopak již nezahrnuje městys Ondřejov, který byl navíc součástí okresu jen přechodně) s přesahy podmíněnými historickou přináležitostí (území severně od Vitic a Přehvozdí, které dnes spadá do pomyslného Českobrodska).

Dodnes si černokostelecká oblast zachovala velmi zajímavé a rozmanité přírodní poměry krajiny leso-zemědělského typu. Černokostelecké lesy sahají od řeky Sázavy k Českému Brodu a ve východní části téměř ke Kouřimi. Nadmořská výška se pohybuje v rozmezí od 230 m.n.m. do 546 m.n.m (vrch Pecný). Celkově se na jižní a jihovýchodní straně Černokostelecka projevují vlivy drsnějšího předhoří Českomoravské vrchoviny, na severní, severovýchodní a severozápadní straně je patrný vliv mírnější Polabské nížiny. V hospodářském a sociálním rozvoji Černokostelecka od pradávna převažovala zemědělská a lesní prvovýroba, a to po celou dobu novověku[3]. Rovněž lesní a vodní hospodářství hrálo v rozvoji regionu významnou roli.

Nás ale především zajímá historický vývoj. Oblast Černokostelecka se rozvíjela už od 12. století především díky své strategické poloze. Do historie vstupuje jeho jižní část (od Pře-

[1] ČECH, M., *Černokostelecko,* Kostelec nad Černými lesy 1989, s. 10.

[2] Bohumil**Chyba! Záložka není definována.**, Brník, Bulánka, Dobré Pole**Chyba! Záložka není definována.**, Drletín, Hošť, Hradec, Hřiby**Chyba! Záložka není definována.**, Chotýš, Komorce, Konojedy, Kostelní Střimelice, Králka, Krymlov, Kšely, Lipany, Masojedy, Močedník, Oplany, Pyskočely, Prusice, Přehvozdí, Svatbín, Syneč, Štíhlice, Výžerky aj. Z historického hlediska bezpochyby patří do oblasti Černokostelecka i obce Bylany, Klučov, Lstiboř, Skramníky a Žhery**Chyba! Záložka není definována.** .

[3] vide: ČECH, M., *Černokostelecko,* Kostelec nad Černými lesy 1989, s. 10-11.

hvozdí a Krupé jižně[4]) poněkud později, zdejší půda má špatnou bonitu a navíc byla pokryta hraničním lesním pásmem mezi Pražskem a někdejším Zlickem. Shrnutí charakteristiky přírodních poměrů území ukazuje, že jde o oblast pro zemědělství (a tudíž i pro středověké osídlení) méně výhodnou. Proto se zde až do 13. století nesetkáváme prakticky - až na vlastní Kostelec, kde v důsledku s kolonizací vznikl hrad - s osídlením[5]. Ke změně došlo v prvé polovině 13. století, kdy na tomto území proběhla kolonizace, která vytvořila hustou síť různě velkých sídlišť[6]. Celá oblast ale i nadále patřila přímo králi. Teprve za vlády krále Jana Lucemburského (1310-1346) došlo k rozdělení zdejšího komorního majetku a jeho přechodu do šlechtického vlastnictví. Mezi lety 1316-21 král Jan donutil („ne bez příčiny“[7]) Ješka z Náchoda ke směně hradu a panství Náchod za hrad Kostelec s 9-10 vesnicemi a lesy. Někdy v té

[4] ŠMILAUER, VL., *Osídlení Čech ve světle místních jmen*, Praha 1960 Podle jeho závěrů naráželo Černokostelecko ze severu na hustě osídlené Českobrodsko (vsi Bylany, Přistoupim, Liblice, Chrášťany, Hřiby**Chyba! Záložka není definována.**, Vitice, Lipany a zaniklé Kozly). Z tohoto kompaktně osídleného prostoru ještě na jihu vybíhal ostrůvek osídlení u dnešních Doubravčic (tzv. Staré Zámky). Zaniklo ale v bojích mezi českými „kmeny“ v 9. století[4]. Na jih od těchto obcí souvislé osídlení mizí a začíná zde hustý „černý“ les**Chyba! Záložka není definována.**, který se projevil i v druhé části názvu Kostelce – nad Černými lesy (původně ale nad Černým lesem). Podle výzkumů Vladimíra Šmilauera existovala už před kolonizací tohoto lesa (hvozdu) ve 13. století obec Přehvozdí. Odtud by pocházel i jeho název: Před-hvozdy = Přehvozdí, čili ves ležící těsně před vstupem do Černého lesa. Kromě Přehvozdí – a samotného Kostelce – zde na jih až k řece Sázavě podle výzkumu toponym nebylo žádné ucelenější osídlení. I pozdější ves Hošť podle svého jména vznikla až při středověké kolonizaci, Krupá ovšem na druhou stranu s největší pravděpodobností existovala i před ní. Na východ od Kostelce pak snad podle Vl. Šmilauera existoval ještě předchůdce dnešních Louňovic a Mukařova (ač je to velice nepravděpodobné). Na jihu pak existovalo jistě osídlení v oblasti Rovné a Ledců u Stříbrné Skalice, které ale bylo součástí sídelní oblasti kolem řeky Sázavy.

[5] Na Černokostelecku**Chyba! Záložka není definována.** vskutku chybí jakékoliv archeologické doklady o nějakém starším osídlení, které zde jistě ani neexistovalo (nepočítáme-li přechodné stanice). Před 13. stoletím známe jen ojedinělé nálezy z období pravěku – ze starší doby kamenné (do 8 tis. let př. Kr.) je to pazourkové dlátko nalezené na Trubech (Muzeum hrnčířství, i.č. 1386); v mladší době kamenné (5500-4300 let př. Kr.), v tzv. neolitu, dochází pak k přechodu od sběračsko-kořistnického způsobu života k trvalému usazení a počátku zemědělství. Je jasné, že pro zemědělství nevhodné Černokostelecko nemohlo absolutně vyhovovat už tak vratkému neolitickému zemědělství. Z této doby známe z Kostelecka několik ojedinělých nálezů, které svědčí ale spíše o nahodilých průchodech přes tuto oblast – je to především kamenná sekyrka ze Svatbína (Muzeum hrnčířství, i.č. 1375), kamenné drtidlo nalezené v Kostelci na místě dnešní sokolovny (i.č. 1367) a kamenná sekyrka nalezená v Kostelci (i.č. 1388) a další drobné nálezy v okolí – v Cukmantlu (i.č. 848, 1101, 1139), Krupé, Chotýši a Synči. Po stabilizování usedlého způsobu života nálezy již zcela chybí.

[6] Podnět k osídlení mohl dát koncem první třetiny 13. století Přemysl Otakar I. (1197-1230), který roku 1223 odstraněním děpoltických příbuzných, spravujících údělně Kouřim, připojil území definitivně pod svou správu. Po organizovaném příchodu kolonistů započalo mýcení lesa a kultivace příhodných částí méně úrodné krajiny. V původně jedlových („černých“) a dubo-bukových lesích vzniklo během krátkého období na tři desítky sídelních lokalit. Byla to nevelká sedliště a menší zemědělské osady (jen výjimečně přes 10 usedlostí) zakládané na hranách pramenných pánví drobných vodotečí. Jejich disposice byla neuspořádaná, využívala terénních možnosti a zpravidla se volně soustředila kolem vzniklých návsí. Pomineme-li zpočátku či doplňkově budované polozemnice, standardní usedlosti již představovaly jednoduché obdélné srubové domy s kamennou podezdívkou a dalšími nadzemními i zahloubenými hospodářskými objekty. Dokladem hmotné kultury prvních osadníků jsou esovité záušnice, nalezené v hrobech u kostelů v Konojedech, Kozojedech a Mukařově. Tato rozšířená slovanská ozdoba, byla vyráběna od 10. století, hranice jejího výskytu je pokládána za polovinu 13. století. Zdejší záušnice jsou jednoduché i filigránové o průměrech většinou kolem 50, výjimečněji 25 mm a řadí se spíše do závěru jejich výskytu. První kamennou stavbou, postavenou nedlouho po osídlení, je pozdně románský kostel sv. Martina v Kozojedech.

[7] KLÁPŠTĚ, J., *O středověkém osídlení Černokostelecka*, Kolín 1977, s. 8.

době získali severní díl Černokostelecka rytíři Hájkové z Tismic (léno Chrást) a k Tehovu připadly vesnice na západě (nebyly-li již předtím samostatným dílem). Oddělování dalších jednotlivých lokalit z okrajů dominia lze předpokládat v případě Doubravčic (před 1330), Masojed, či lesa „Lipiny" u Dobrého Pole (1327) a snad i u Struhařova na jihu. Roku 1339 tehdejší správce země, moravský markrabě Karel, disponoval třemi vesnicemi na Nučickém potoce (Komorce, Prusice, Výžerky), další vsi zde neznámo kdy získal sázavský klášter (Nučice a Oplany). Řadu vesnic na jihu získali v této době také vlastníci Stříbrné Skalice (až po Konojedy). Nakonec zůstala jako součást vzdáleného královského hradu v Kostelci nad Sázavou pouze kostelní ves Oleška s Voděrady[8].

Černokostelecko umožňovalo ve středověku spojení hned mezi několika významnými obchodními centry, neboť zaujímalo strategickou polohu v blízkosti tří starých zemských stezek – České, někdy také zvané Trstenická, Vitorazské a Sázavské. Česká stezka vedla z Ostřihomi a Trnavy přes Holíč, odkud se úsekem Jantarové stezky přenášela přes původní velkomoravské centrum Mikulčice a pokračovala na Klobouky, Čejč, Hodonín, dále přes Brno, Litomyšl, Pardubice, potom jižně od Kolína přes Kutnou Horu, Kouřim, Český Brod až do Prahy. Méně významná stezka Vitorazská začínala v původně rakouské Weitře (Vitorazsko), přes Jindřichův Hradec, Tábor, Vlašim, Sázavu a Kouřim do Nymburka. Sázavská stezka kopírovala tok řeky Sázavy od Havlíčkova Brodu až po soutok s Vltavou[9].

Díky této poloze bohatlo nejen Černokostelecko, ale i jeho obyvatelé. Na Černokostelecku se zde ale větší měrou projevoval také kapitál pražských měšťanů. Měšťané ve snaze přiblížit se nižší šlechtě a zároveň vhodně uložit nahromaděné finanční prostředky nakupovali celé vesnice i s opevněnými sídly. Po roce 1371 to bylo umožněno ještě ve větší míře[10].

Tak například vlastní Kostelec (1344) vlastnily ve 14. století rody **Kosteleckých z Náchoda a Sekretářů z Kostelce**, Hryzely drželi roku 1318 vladykové **Vratislav a Muka**, Chotýš držel kolem roku 1340 vladyka **Smil** a po něm vitický farář **Jenek** spolu s bratrem **Herešem**, jako majitel Konojed je roku 1380 připomínán **Václav Strach**, kožešník z Prahy, Kozojedy držel v letech 1374-1380 známý mincmistr **Jan Rotlev**, příslušník staroměstského patricijského rodu s mluvícím znamením červeného lva. Významným pozemkovým vlastníkem byl na Černokostelecku i rod **Hájků z Chrástu**, vlastnící Přehvozdí, Hošť (1394) a Chrást (1358), Lipany držel po roce 1325 jistý vladyka **Havel**, první zmínka o Přistoupimi pochází z nedatované listiny, kterou jistý **Asinus, syn Hozeův**, daroval někdy v letech 1140-

[8] Vide: KLÁPŠTĚ, J., *O středověkém osídlení Černokostelecka*, Kolín 1977.

[9] Vide: KVĚT, R., *Duše krajiny*. Staré stezky v proměnách věků, Praha 2003.

[10] NOHEL, R., *Kutnohorské erbovní rody*, Kutná Hora 1998, s. 4.

1148 poplužní dvůr Ostrovskému klášteru sv. Jana Křtitele, Vitice se v písemných pramenech uvádějí roku 1352 jako statek **Mikuláše z Lipan a** později **Vrbíků z Tismic**, Syneč byl sídlem vladyků **Zdeslavovým** (1235) a **Luckovým** (1295), Kšely vlastnil roku 266 jistý **Ranek ze Kšel** a ve 14. století **Lipanští z Lipan** atd.[11]. Měšťané si na svých venkovských statcích stavěli opevněná sídla a jejich potomci se v dalších generacích nazývali po vybudovaných tvrzích. Často se pak stávalo, že opustili město a splynuli s drobnou šlechtou. Typickým příkladem takovýchto pražských patricijských rodin jsou **Olbramovicové**[12], od nichž pocházeli vladycké rody ze Škvorce, Horňatečtí z Dobročovic a především **páni z Klučova**, kteří od počátku 14. století drželi obec Klučov u Českého Brodu a jeho okolí. Jak lze vidět, pražský patriciát měl na formování nižší šlechty na počátku 14. století v oblasti Černokostelecka nezanedbatelný vliv. Není zde pochopitelně prostor (a ani to není předmětem našeho zkoumání) pro vylíčení vývoje těchto jednotlivých vsí, z nichž téměř každá představovala malé panství, nicméně v takovéto majetkové formě přetrvaly víceméně až do poloviny 15. století, kdy teprve začíná výrazněji docházet k jejich odprodeji majetnějším sousedům - snad v souvislosti s hospodářskými dozvuky husitských válek (Např. v 70. letech byly Vitice a část Kšel připojeny k Lipanům, někdy v15. století byl připojen Chotýš k Synči, ve druhé polovině 15. století získal majitel Tuchoraze u Českého Brodu koupí vsi Chrást, Masojedy, Doubravčice, Štíhlice a část Přistoupimi, či zkupování vsí ze strany Zdeňka Kostky z Postupic, majitele Kostelních Střimelic – 1461 Hoště a Přehvozdí, 1453 Kozojed a 1454 Bylan.) – a scelování v důsledku vymírání starých rodů (př. Dobré Pole ke Kostelci)[13].

Na počátku raného novověku bylo rozděleno mezi několik vrchností. Samotné jádro tvořilo Černokostelecké panství, ke kterému byly postupně připojovány okolní obce a zboží. A právě během tohoto období proběhl sjednocovací (arondační) proces. Na počátku novověku, tedy kolem roku 1500, byla situace následující – k tomuto panství náleželo 11 vsí ležících na území dnešního Černokostelecka. Jižní část regionu okolo Stříbrné Skalice náležela nejprve Sázavskému klášteru, později Zajímáčům z Kunštátu, západní část majitelům Tuchorazského zboží, severní část byla součástí Klučovského zboží a ve východní části se táhl od Krupé až po Bylany pás obcí, jejímiž majiteli byli příslušníci nižší šlechty, o kterých bude řeč níže. V 60. letech 15. století vstoupil majetkově na Černokostelecko i příslušník panského

[11] SEDLÁČEK, A., *Místopisný slovník historický Království českého*, Praha 1998.

[12] NOHEL, R., *Kutnohorské erbovní rody*, Kutná Hora 1998, s. 5.

[13] vide: SEDLÁČEK, A., *Místopisný slovník historický Království českého*, Praha 1998; SEDLÁČEK, A., *Hrady, Zámky a Tvrze české XV*., Praha 1998, s. 22-27.

stavu Slavata z Chlumu a Košumberka, který tu roku 1464 vyženil ves Dobré Pole[14] a nic tehdy nenaznačovalo, že to bude právě on, kdo postupně získá většinu lokalit v tomto regionu. Postupně začal od 80. let 15. století skupovat jednotlivé svobodné dvory v Chotýši, Viticích, Kšelích a Močedníku[15]. Roku 1480 také od skalického kláštera koupil pustou ves Lipská[16]. Nakonec roku 1492 od Sekretářů z Kostelce získal jako náhradu za nesplacený dluh 100 kop grošů českých i Černokostelecké zboží o velikosti šesti vsí, jednoho hradu a dvou mlýnů[17]. Byl schopný politik a dobrý hospodář a není proto divu, že Černokostelecké panství nejen ekonomicky stabilizoval a povznesl, ale i rozšířil – mimo jiné koupil roku 1498 od Zdeňka Kostky z Postupic Bohumil, Aldašín, Kozojedy, Přehvozdí[18] a Hošť a roku 1517 od téhož i obec Bylany[19] a léta 1502 odkoupil i část vsi Žhery**Chyba! Záložka není definována.Chyba! Záložka není definována.**. V této době patřila celá jižní část Kostelecka podél řeky Sázavy k Sázavskému panství Jana a Ludvíka Zajímáčů z Kunštátu, které bylo daleko rozsáhlejší než panství Michala Slavaty. Nicméně Zajímáčové se po roce 1500 dostali do chronické finanční krize a řešili ji postupným odprodáváním jednotlivých lokalit – díky tomu mohlo Kostelecké panství expandovat na jih, když Michal postupně odkoupil roku 1517 Konojedy a Olešku, roku 1527 Kostelní Střimelice a konečně roku 1528 i Vlkančice[20]. Jeho nástupce, Diviš Slavata z Chlumu a Košumberka patřil ve své době k význačným politikům. Hned po té, co se ujal panství (1540) koupil od Mikuláše z Dražovic Klučovské zboží. Bohužel se aktivně zúčastnil prvního stavovského povstání, za což mu bylo roku 1547 Černokostelecké panství Ferdinandem I. zkonfiskováno. Ferdinand I. k němu připojil mnoho okolních konfiskátů, které však přesáhovaly hranice dnešního Černokostelecka. Od královské komory kupuje roku 1558 toto panství za 30.000 kop grošů Jaroslav I. Smiřický ze Smiřic. Za vlády Smiřických zažilo Černokostelecké panství nebývalý rozkvět. Jaroslav Smiřický koupil pro sirotky po svém bratru roku 1567 Stříbrnou Skalici s dalším zbožím, roku 1579 od dcer Bořivoje z Donína kupuje Tuchorazské zboží (Tuchoraz, Masojedy, Doubravčice, Štíhlice atd.)

[14] NA Praha, DD, kn.č. 25, fol. 38.

[15] 27.4. 1480 od Mandaleny z Hrušovan dědictví ve Kšelích ; od Štefana z Olšan 9 poddanských gruntů v Lipanech, 3 poddanské grunty v Močedníku koupené od Miloty a Bohuše z Lipan ; od Miloty z Hrušovan dvůr v Chotýši, Viticích a Kšelích a od bratří Miloty a Václava z Lipan tvrz v Lipanech, 2 poplužní dvory, ves Močedník, 5 dvorů ve Viticích, 5 dvorů a 2 mlýny ve Kšelích a v Chotýši 1 dvůr. Poslední 3 dvory ve Kšelích získal od Mikuláše Přebozského ze Zásmuk v letech 1487 a 1498. EMLER, J. (ed.), *Reliquiae tabularum terrae regni Bohemiae anno MDXLI consumptarum, tomus II.* (dále jen RTT II.), Pragae 1872, s. 382-383, 420 et 498.

[16] EMLER, J. (ed.), RTT II., Pragae 1872, s. 383.

[17] NA Praha, DD, kn.č. 62, fol. 170.

[18] EMLER, J. (ed.), RTT II., Pragae 1872, s. 506.

[19] NA Praha, Desky zemské větší (dále jen) DZV 2, fol. H 12.

[20] SEDLÁČEK, A., *Hrady, Zámky a Tvrze české XV*., Praha 1998, s. 86.

a následně i ves Hřiby (1584). Protože nezanechal dědice, zřídil ze své državy tzv. fideikomis, tedy nedělitelný celek, který odkázal svému synovci Zikmundovi Smiřickému. Poslední svéprávný mužský majitel z rodu Smiřických, Albrecht Jan, se značně podílel na druhém stavovském povstání. Zemřel bohužel velmi mladý roku 1618. Za jeho účast v povstání bylo Černokostelecké panství po bitvě na Bílé hoře zkonfiskováno Ferdinandem II. a darováno Albrechtu z Valdštejna. Ten jej prodal roku 1623 Karlovi I. z Lichtenštejna, který k panství dokoupil i okolní konfiskáty (část Přistoupimi, Synče, Vitic a Chotýše. Pod vládou Lichtenštejnů se po roce 1623 nacházel již celý mikroregion. To již ale Černokostelecké panství zahrnovalo téměř osmdesát vsí a patřilo k největším v Čechách[21]. Po třicetileté válce zde zbylo již jen několik hamfeštních a svobodných dvorů, které navíc výrazně utrpěly hospodářskými následky zničující války, následkem kterých se citelně zadlužily – dva z nich, Bohumil a Chrást se již z dluhů nevzpamatovaly a nakonec je za velmi nízkou cenu získal Černokostelecký velkostatek. Poslední lokality na Černokostelecku, které ještě nepatřily k Černokosteleckému panství, odkoupil Jan Adam I. z Lichtenštejna roku 1708 (Kšely, Přistoupim a Chotýš) a 1718 Marie Terezie vévodkyně Savojská i zbytek Kšel[22] a roku 1732 i poslední šlechtický statek v Bylanech, který však již od roku 1728 nebyl v šlechtických rukách. Tím mizí poslední příslušníci této stavovské třídy z mikroregionu Černokostelecko. Jediná ves na Kostelecku, Krymlov, nikdy k panství nepatřil, neboť jej vlastnil až do roku 1848 sousední Zásmucký velkostatek, stejně jako samoty Drletín a Hradec, které náležely ke Komorohradeckému panství[23].

S postupným scelováním území pod jednu vrchnost logicky ubývalo i příslušníků nižší šlechty. Jaké byly další jejich osudy, to je jedna z předních otázek, na které se budeme snažit v této práci nalézt uspokojivou odpověď. Je pochopitelně možné, že na tomto místě může vyvstat námitka k vymezení lokality, která byla celá postupně začleněna pod jedno dominium, čímž muselo logicky dojít k vymizení všech příslušníků nižší šlechty, nicméně tím by došlo k záměně následku a příčiny – k scelení Černokostelecka v jedno panství došlo následkem jistých existenčních problémů této skupiny, které se níže pokusíme pojmenovat a objasnit. Jak uvidíme v závěru, i v oblastech Kouřimského kraje, které zůstaly „rozdrobené“ mezi několik pozemkových vrchností (př. Velkopopovicko či oblast mezi královskými městy Kouřimí a Kolínem), probíhal tento proces směrem k úbytku drobných statků, a i když zůstaly mnohé

[21] Vide: HAASOVÁ-JELÍNKOVÁ, M., *Berní rula 18 – kraj Kouřimský*, Praha 1952, s. 120-150.; KOL. AUTORŮ, *Tereziánský katastr český*, sv. 2 Rustikál (kraje K-Ž), Praha 1966, poř. č. 732.

[22] HODINÁŘ, K.-KLÍMA, V., *Kronika města Kostelce nad Černými lesy*, Kostelec n. Č. l. 1912, s. 52 et 54.

[23] vide: SEDLÁČEK, A., *Místopisný slovník historický Království českého*, Praha 1998.

formálně samostatné, přesto je od 18. století většinou drželi majetní velkostatkáři z řad nejvyšší šlechty, příp. města (př. statek Blinka – hr. z Kolovrat; dvůr Čenětice – hr. Salm; Cerhenice, 3 vsi – hr. Šternberk; Ctěnice, 2 vsi – hr. Losy; dvůr Hlaváčova Lhota – hr. Talmberkové; Kostelec u Křížků, 5 vsí – hr. Salm, Libouň, 5 vsí – hr. Věžník; Petrovice, 2 vsi – hr. z Bissingen; Radovesice, 2 vsi – hr. Schaffgotsch; dvůr Sedlečko – hr. Věžníková; ves Tři Dvory – město Kolín; Záběhlice, 1 ves – sv.p. Radecký z Radče a další).

1.2. Nižší šlechta Českého království, její vznik a vývoj[24]

Už vzácně dochované písemnosti z 9. a 10. století znají zvláštní skupinu bohatých lidí, v moderní historii označovanou jako velmožská aristokracie. Časem mohla část těchto velmožů, ale i jiných vlivnějších a schopnějších osob, jež vynikaly nad ostatními bojovníky určitými schopnostmi, zaujmout důležitá místa ve družině na dvoře vládnoucího přemyslovského knížete, nebo při správě jeho majetku. Družinická aristokracie zatím totiž žila z podílů na zemských daních a důchodech. Teprve na konci 11. století a zvláště v první polovině 12. století se v Čechách objevily první určitější náznaky pozemkové državy těch šlechticů, jejichž těžištěm moci se stal osobní vztah ke knížeti, který své věrné za službu a zásluhy v boji odměňoval pozemky. Zdá se tedy, že jedním z důležitých faktorů k utváření středověké šlechty by mohla být právě služba poblíž vládnoucího knížete v zemi[25]. Ani v následujících staletí se majetkový vzestup šlechty nezastavil. Podívejme se však, jaké proměny prodělala šlechta ve 14. a na počátku 15. století, kdy na českém královském trůně seděli Lucemburkové. Právě v tomto období, kdy se Karel IV. snažil omezit vliv šlechty zákoníkem Maiestas Carolina, rozdílné předpoklady pro získávání majetku a vlivu v zemi ještě více prohloubily už tak výrazné rozdíly ve skladbě šlechty[26].

Měšťané ve snaze přiblížit se nižší šlechtě a zároveň vhodně uložit nahromaděné finanční prostředky nakupovali celé vesnice i s opevněnými sídly. Po roce 1371 to bylo umožněno ještě ve větší míře[27]. Německý patriciát se pozvolným splynutím s drobnou šlechtou začal počešťovat. To bylo v době, kdy se nabytím zemského statku jeho majitel stával automaticky příslušníkem nižší šlechty. Již tito první měšťané užívali erbů zcela volně přejatých tak, jak je získaly i staré šlechtické rody. Později však přijal nobilitace do své správy přímo panovník (v českých podmínkách Karel IV.) a svěřil evidenci, udělování a kontrolu erbů pověřeným heroldům[28]. Ve druhé polovině 14. století se objevují první erbovní listiny a to znamená konec volně přijímaných znaků a naopak počátek jejich přesné a přísné evidence. Samovolné osvojování erbů, zvláště v měšťanských podmínkách, ale přetrvalo až do konce 18. století. Nejstarší česká nobilitační listina pochází z roku 1360, jíž Karel IV. povyšuje Jetřicha z Portic do

[24] Současný stav evropského bádání reflektuje BŮŽEK, V.-KELLER, K.-KOWALSKÁ, E.-PÁLFFY, G., *Společnost zemí habsburské monarchie 1526-1740 v české, maďarské, rakouské a slovenské historické vědě posledního desetiletí*, in: Český časopis historický 104, 2006, s. 485-526.

[25] BŮŽEK, V.- HRDLIČKA, J.- KRÁL, P.- VYBÍRAL, Z., *Věk urozených*, Praha 2002, s. 36-40.

[26] BŮŽEK, V., *Nižší šlechta v politickém systému a kultuře předbělohorských Čech*, Praha 1996, s. 10.

[27] NOHEL, R., *Kutnohorské erbovní rody*, Kutná Hora 1998, s. 4.

[28] NOHEL, R., *Kutnohorské erbovní rody*, Kutná Hora 1998, s. 5.

panského stavu a udílí mu erb[29]. Zpočátku se vycházelo ze zásady, že jen šlechtic může nosit erb, což mělo svůj logický původ v tom, že feudální bojovník skutečně nosil štít s odlišujícím znamením, zatímco měšťan se živil obchodem, nebo řemeslem a štít tudíž nepotřeboval.

V tomto období můžeme zaznamenat první pokusy o vytvoření pevné hranice, která by postihla existující odlišnosti mezi vyšší a nižší šlechtou. Rozdíl mezi oběma vrstvami, který byl dán nejen rozdílným majetkovým zázemím, různým politickým vlivem a mocenskými ambicemi se projevil především v oficiální titulatuře, odlišující obě skupiny[30]. „Urození muži větší" („viri nobiles maiores"), které bychom mohli považovat za vyšší šlechtu, se titulovali jako páni. „Urození muži menší", neboli „viri nobiles minores", předchůdci pozdější nižší šlechty, byli obdařeni souborem pojmenování, od prostého milites, přes výrazy vladyka, zeman, panoš, man, nápravník až po oslovení rytíř[31].

Dlouhodobý proces vnitřního členění šlechty podstatně urychlila husitská revoluce a obrovské společenské změny, které s sebou přinesla doba pohusitská. Zastavme se u šlechty na prahu husitské revoluce. V Zemích koruny české žilo na jejím počátku zhruba 90 rodů vyšší šlechty a jejich větví, na Moravu jich připadalo přibližně 20. Naproti tomu se podle hrubých odhadů hlásilo k nižší šlechtě přibližně 3 000 rodů (!), mezi nimiž byly značné majetkové rozdíly. Nové vážné podněty k právně podloženému rozdělení šlechty na vyšší stav a nižší stav přinesly až mocenské zápasy pohusitské doby. Prvním znamením tohoto procesu bylo v Čechách zahájení „**sporu o sedání v lavicích**" při znovuobsazení zemského soudu roku 1435[32]. Pravidelná zasedání zemského soudu, pro šlechtu zvláště důležitá, narušily až husitské bouře. O zastoupení na zemském soudu nižší šlechta nyní sváděla nelítostný boj s bohatšími šlechtici. Tím se otevřely cesty k dovršení vnitřních přehrad české šlechty, které našly své uzákonění ve Vladislavském zřízení zemském[33].

V průběhu 15. století, následkem postupného nástupu žoldnéřských armád a změnou vojenské taktiky, dochází k ústupu rytíře jako bojovníka a nastává doba, kdy šlechtic je zaměstnán ve vojsku jako důstojník. S obrněným rytířem mizí z bojišť i štít s erbem. Končí tím období živé heraldiky a nastává doba heraldiky papírové. Erby se nadále užívaly nejčastěji na užitkových předmětech v domácnosti erbovníků a šlechticů (knihy, nádobí, obrazy či stavební

[29] KOLÁŘ, M.-SEDLÁČEK, A., *Českomoravská heraldika I*., Praha 1902, s. 89.

[30] BŮŽEK, V., *Nižší šlechta v politickém systému a kultuře předbělohorských Čech*, Praha 1996, s. 10.

[31] BŮŽEK, V.- HRDLIČKA, J.- KRÁL, P.- VYBÍRAL, Z., *Věk urozených*, Praha 2002, s. 42.; MACEK, J., *Vladyka* (Historickosémantická analýza), in: ČČH 89, 1991, č. 5-6, s. 677-691.

[32] BŮŽEK, V., *Nižší šlechta v politickém systému a kultuře předbělohorských Čech*, Praha 1996, s. 10.

[33] BŮŽEK, V., *Nižší šlechta v politickém systému a kultuře předbělohorských Čech*, Praha 1996, s. 11.

architektura)[34]. Také hrady a tvrze postupně ztrácejí své výsadní postavení vojenské pevnosti a jeho místo zaujímají opevněná města, která jsou kromě funkce vojenské také silnými ekonomickými základnami. To vše přispívá ke zvyšování sebevědomí měšťanského stavu.

A právě z těchto důvodů přestávají být na přelomu 15. a 16. století nositeli erbů pouze šlechtici a připojuje se k nim také řada zbohatlých a stále sebevědomějších měšťanů, kteří majetkem často předčí i nižší šlechtu. Šlechta ale i nadále stála na vrcholu společenského žebříčku, a proto viditelným znamením vzestupu patricijské rodiny bylo alespoň jakési zdání šlechtictví, tedy erb a predikát. Jak poznáme, nebyl černokostelecký patriciát v tomto ohledu výjimkou (např. Sobkové ze Šemberu, Trojanové z Bylan a Rossfeldu, Náchodští a Bukovští z Neudorfu a další). Kromě měšťanů, jejichž společenský vzestup byl završen udělením erbu a predikátu zde existovala značná část patriciátu, jemuž nebyl erb panovníkem nikdy udělen, ale kteří si jej sami zvolili a začali ho používat, často i s přídomkem. Takové erby se nazývají uzurpovanými, ale přesto se v měšťanských rodech stávaly dědičnými. Tyto znaky ale nebyly evidovány žádnou z královských kanceláří a někdy i postrádají charakter opravdového znaku z hlediska heraldických pravidel[35].

V této době, totiž na počátku 16. století, patří mezi rody erbovní jak rody šlechtické, tak rody měšťanské, přičemž erbovní rody lze dále rozdělit na rody, které byly nobilitovány a rody, jež si erb uzurpovaly, dále na rody, které získaly erb erbovním strýcovstvím a konečně na měšťanské rody povýšené do nižšího šlechtického stavu. Všem příslušníkům nižšího šlechtického stavu pak náležel zvyk pečetit černým voskem[36].

Již v Jagellonské době se ovšem stává udělení erbu a přídomku, mnohdy spojené s povýšením do nižšího šlechtického stavu, samotným panovníkem čím dál častějším. Urozené rytířstvo postupným dělením majetku chudlo a chtělo zabránit pronikání erbovníků mezi šlechtu. Erbovníci byli politicky, ekonomicky i kvůli své životní orientaci velmi vzdáleni skutečné nižší šlechtě. Hrozilo zde nebezpečí, že pokud by erbovníci převážili, mohli by lehce vyřadit rytíře i z politického rozhodování o vlastních záležitostech.

Je zcela pochopitelné, že šlechta měla oprávněné námitky vůči čím dál častějšímu udělování erbu a šlechtictví měšťanům, kteří tak měli na jedné straně právo hlasovat společně s rytířským stavem, na druhé straně ale i nadále žili ve městech. To vyprovokovalo omezení prosazené šlechtou na zemském sněmu roku 1497, mající za cíl, že do rytířského stavu byli přijati teprve zletilí synové nobilitované osoby, kteří také teprve měli právo vkládat do zemských

[34] NOHEL, R., *Kutnohorské erbovní rody*, Kutná Hora 1998, s. 6.

[35] NOHEL, R., *Kutnohorské erbovní rody*, Kutná Hora 1998, s. 6.

[36] BŮŽEK, V.- HRDLIČKA, J.- KRÁL, P.- VYBÍRAL, Z., *Věk urozených*, Praha 2002, s. 48.

desek[37] a navíc se museli zříci městského práva i městské živnosti[38]. Tato podmínka vycházela ze špatné zkušenosti rytířů s čerstvými nobilanty, kteří jako noví příslušníci stavu hlasovali při sporných jednáních zemského sněmu ve prospěch měst, protože právě tam ležela naprostá většina jejich příjmů a existence vůbec. Z tohoto usnesení vyplývá hned několik poznatků pro právní postavení nižší šlechty na počátku raného novověku – 1. do té doby mohl každý erbovník vkládat zcela volně do zemských desek, aniž by se zřekl svého měšťanství a 2. do roku 1497 se každý nobilitant stával automaticky příslušníkem nižšího šlechtického stavu. Jaká byla praxe před rokem 1497, jasně ukazuje Viktorín Kornel ze Všehrd ve svém díle „O právech, súdech i dskách země české knihy devatery“, kde prosazuje zásadu, aby *každému, komuž král erb dá, beze všeho odporu má ve dsky kladeno býti, jako pánu nebo jinému zemanu nejstaršímu*[39].

Jak prokázal V. Klecanda, ani po roce 1497 ale nebylo nutné, aby syny nobilitanta mezi sebe rytířský stav jakkoliv přijímal a tito se automaticky stávali jeho plnohodnotnými členy[40]! V. Bůžek však mylně tvrdí, že už po roce 1497 bylo bezpodmínečné přijímání nobilitantů do rytířského stavu na zemském sněmu[41]. I přes toto ustanovení, ale byla u zemského soudu roku 1508 taková, že *žádný člověk neerbovní, kterýž pána má, nemůže konat půhon proti šlechtici*, jinými slovy, nobilitant toto právo již má[42].

Přesto však i tato druhá generace erbovníků stála často při zásadních sporech na straně měst, takže už roku 1502 (a znovu v letech 1513 a 1516) oba šlechtické stavy přijali usnesení, že každého rytíře i pána, který by hájil zájmy měst či i nadále užíval městského práva - skutečně pak vyloučili vladyku Václava z Řepnice[43], v 16. století pak například Jeronýma Ma-

---

[37] KLECANDA, V., *Přijímání do rytířského stavu v zemích českých a rakouských na počátku novověku*, in: Časopis archivní školy 6, Praha 1928, s. 7 – *... ten se má opověděti před pány na zemském soudu, aby ve dsky zapsán byl. A nemá jemu do života jeho ve dsky kladeno býti, než dědicům jeho má kladeno býti k letům přišlým a v tom erbu zrodilým. a když se jim počne ve dsky klásti a což by tíž dědicové nejprv ve dsky přijali, tehdy hned důchodův městských aby nechali i řemesla, než vedle řádu rytířského se zachovali a jeho užívali.*

[38] PALACKÝ, FR., AČ 5, Praha 1862, s. 468 - *nadále si vedli vedle řádu rytířského.*

[39] MACEK, J., *Jagellonský věk v Českých zemích 2* - Šlechta, Praha 1994, s. 44.

[40] KLECANDA, V., *Přijímání do rytířského stavu v zemích českých a rakouských na počátku novověku*, in: Časopis archivní školy 6, Praha 1928, s. 7.; Ve slovníku tzv. Lactifer z této doby se překládá latinské nobilem facere do češtiny jako „vladykú činiti“ - MACEK, J., *Jagellonský věk v Českých zemích 2* - Šlechta, Praha 1994, s. 58.

[41] BŮŽEK, V.- HRDLIČKA, J.- KRÁL, P.- VYBÍRAL, Z., *Věk urozených*, Praha 2002, s. 49 (*Od roku 1497 platila zásada, že nižším šlechticem mohl být jen ten, komu skutečně panovník udělil erb a posléze ho sami rytíři na zasedání zemského sněmu přijali do svého stavu).*

[42] MACEK, J., *Jagellonský věk v Českých zemích 2* - Šlechta, Praha 1994, s. 45.

[43] KLECANDA, V., *Přijímání do rytířského stavu v zemích českých a rakouských na počátku novověku*, in: Časopis archivní školy 6, Praha 1928, s. 8.

kovského z Makové či císařského komorníka Filipa Langa z Langenfelsu[44]. I nadále zůstalo ale do čtvrtiny 16. století hojným jevem, že svobodníci a měšťané s deskovým majetkem uzurpovali erb a svévolně začali používat i predikát a bez právního podkladu „vplynuly" do rytířského stavu (na Černokostelecku například rod Bartáků z Přistoupimi a snad i dalších, u kterých to nelze jednoznačně prokázat – např. u Jana Měkýše z Ostrova)[45].

Ačkoliv si byli podle zemského zřízení všichni rytíři rovni, už tehdy panovalo uvnitř rytířského stavu rozdělení na „novoštítné" a „staroštítné" osoby, jak dokazují i Staré letopisy české – sněm roku 1513 se odbýval, *ač bylo málo zemanům a erbovních lidí*[46]. Ony „staroštítné" rody se neustále vehementněji snažili i právně odlišit od nově přijatých a často jimi i pohrdali[47]. Nakonec se jim podařilo prosadit do zemského zřízení z roku 1549 (článek A 23), že titul vladyka by přiznán teprve potomkům nobilitanta ve třetí generaci, do té doby měli nárok pouze na oslovení „slovutný panoše" a nebyli úředně rovni ostatním rytířům (resp. zemanům či vladykům). Chápeme-li ovšem novely zemského zřízení jako odraz vžitých zvyklostí, byl tento jev běžný již před rokem 1549.

Zásadní zlom v dosavadní praxi povyšování do šlechtického stavu nastává s vydáním zemského zřízení roku 1564, kde článek A 15 již jasně hovoří o přijímání nobilitantů do rytířského stavu[48], tj. že se čerstvý erbovník či jeho potomek, pokud se chtěl stát skutečným šlechticem, musel v době konání zemského sněmu předstoupit před stávající rytíře a požádat je o přijetí do stavu a následně, pokud byl přijat, nechat zapsat toto přijetí do zemských desek. Právní historikové Josef Kalousek a Josef Kapras ještě navíc prokázali, že toto přijetí bylo podmíněno držením nějakého statku zapsaného v deskách zemských (Josef Kalousek připouští i možnost držby lenního statku zapsaného v deskách dvorských)[49]. I nadále ale platila zásada, že teprve až třetí generace po získání erbu měla nárok na titul vladyka a plnohodnotné po-

---

[44] BŮŽEK, V.- HRDLIČKA, J.- KRÁL, P.- VYBÍRAL, Z., *Věk urozených*, Praha 2002, s. 64.

[45] KLECANDA, V., *Přijímání do rytířského stavu v zemích českých a rakouských na počátku novověku*, in: Časopis archivní školy 6, Praha 1928, s. 9.

[46] PALACKÝ, FR., *Dějiny národa českého V*., Praha 1968, s. 403.

[47] Například roku 1564 se odehrál soudní proces mezi Kryštofem Šlikem a Jeronýmem Hrobčickým z Hrobčice, jenž se cítil velice potupen Kryštofovým výrokem, že *Hrobčičtí byli prve ševcové*. A další příklady. Vide: ZOUBEK, FR.J., *Živobytí drobné šlechty 16. století. Příspěvky historické z register soudu komorního*, in: Památky archeologické a místopisné VIII/1, Praha 1869.

[48] KLECANDA, V., *Přijímání do rytířského stavu v zemích českých a rakouských na počátku novověku*, in: Časopis archivní školy 6, Praha 1928, s. 11. – *A nemá žádnému takovému psáno být, nežli teprv od přijetí do stavu „slovutnému panoši" až do jeho smrti.*

[49] KALOUSEK, J., *České státní právo*, 2. vyd., s. 306 (*buďsi v Čechách***Chyba! Záložka není definována.** *nebo v Moravě***Chyba! Záložka není definována.** *musel býti v držení statku v deskách zemských nebo dvorských zapsaného*); KAPRAS, J., *Právní dějiny zemí koruny České II*, s. 436 *(předpokladem přijetí byl erb, inkolát a držba svobodného, v deskách zemských zapsaného statku*).

stavení mezi nižšími šlechtici. I přesto však bylo až do třetí čtvrtiny 16. století leckdy tolerováno přijetí do šlechtického stavu bez sněmovního přijetí, což bylo dokonce v rozporu se zemským zřízením[50]. V praxi ale bylo možné, aby i pouhý erbovník nepřijatý do stavu používal desky zemské, jak uvádí Vl. Klecanda na případě Matesa Pausta z Libštátu, musel ovšem získat ke každému zápisu souhlas krále, resp. královské kanceláře[51].

Po roce 1564 tak zbylo králi právo pouze udílet erby a predikáty, což ovšem nikdy neznamenalo přímé povýšení do šlechtického stavu. Tím mizí dosud platná praxe, že se příjemce erbovní listiny z moci královské ihned stává příslušníkem rytířského stavu. Do něj mohl být přijat až po souhlasu již stávajících představitelů tohoto stavu. Tento předěl je určující i jako kritérium pro výběr toho či onoho rodu do této práce, v níž se záměrně nezabýváme erbovními měšťany či pouhými erbovníky více, než je nutné pro kontext (např. rodem Sobků ze Šemberu či Náchodských z Neudorfu). Již v Jagellonském období ovšem mnozí vladykové sídlili i ve městech, pobírajíce dávky ze svých venkovských statků[52]. Mnohy je dokonce obtížné rozhodnout, zda jde o vladyky přestěhované z tvrze či dvora do města, anebo o měšťany získavší erb a titul. Proto by bylo velmi zavádějící sledovat percentuální poměr nižších šlechticů žijících ve městech jen na základě soupisů nově přijatých měšťanů[53], neboť tímto způsobem by dotyčný vladyka po přijetí městského práva ztratil příslušnost k rytířskému stavu a „degradoval“ by do stavu městského, jinými slovy ze šlechtice na erbovního měšťana. Daleko výhodnější pro něj tedy bylo přestěhovat se do města a žít zde z příjmů z venkovských statků (například v Kostelci n.Č.l. takto Václav Razický z Vchynic či Václav Magrle ze Sobíšku, v nedaleké Kouřimi Vilém Pelíšek z Jilmanic nebo vladykové z Bezdědic). Zároveň je možné konstatovat, že kdokoliv chtěl vést ve městě živnost, musel městské právo přijmout, čímž se nám do značné míry rozdíl mezi vladykou a erbovním měšťanem vyjasňuje. V realitě každodenního života však byly sociální a kulturní hranice mezi těmito světy „rozmazané“ a v tomto období se tato nezřetelnost a vzájemná prostupnost obou společenských sfér ještě zvyšovala.

Fenoménu urbanizace šlechty v 16. století se u nás naposledy věnoval J. Miller, který vysvětluje pauperizaci šlechty jako následek sociální a hospodářské reality 16. a 17. století – rostoucí inflace a ceny zboží i služeb, proces postupné koncentrace pozemkového majetku

[50] NOHEL, R., *Kutnohorské erbovní rody*, Kutná Hora 1998, s. 7.

[51] KLECANDA, V., *Přijímání do rytířského stavu v zemích českých a rakouských na počátku novověku*, in: Časopis archivní školy 6, Praha 1928, s. 39.

[52] MACEK, J., *Jagellonský věk v Českých zemích 2* - Šlechta, Praha 1994, s. 58.

[53] Naposledy takto postupoval například J. Miller pro město Bochnia. Vide: MILLER, J., *Uzavřená společnost a její nepřátelé*, Praha 2006, s. 155.

v rukou bohatých sousedů a vznik ekonomicky téměř soběstačných a uzavřených režijních velkostatků znamenaly podstatné zhoršení životních podmínek pro tisíce drobných šlechticů v celé střední Evropě, z nichž velká část zamířila právě do městského mikrosvěta, který naopak vyvíjel značné úsilí o minimalizaci vlivu rezidenční šlechty na městské záležitosti a její podřízení, včetně placení finančních břemen[54]. Pro české prostředí bohužel doposud neexistuje žádná syntetická studie zabývající se urbanizací nižší šlechty, J. Miller ovšem české historické obci zprostředkoval alespoň závěry polského a maďarského bádání – podle něj kolem roku 1600 mohla šlechtická vrstva v mnoha polských městech tvořit přibližně 10-15% všeho městského obyvatelstva a 50-75% půdy ve Varšavě (!), například v Krakově bylo v tomto období 18% domů v rukou šlechty, v Bratislavě to k roku 1659 bylo 66-72 nemovitostí a v Košicích roku 1659 39 a roku 1691 už 68 nemovitostí. Ve všech sledovaných lokalitách pak měl tento trend značně vzrůstající tendenci[55]. V případě Uher a Polska byly zcela pochopitelně tyto hodnoty mnohem vyšší než v Českých zemích, neboť i v Uhrách a Polsku podíl urozenců ke všemu obyvatelstvu mnohokrát přesahoval české poměry (v Polsku představovali neuvěřitelných 10% obyvatel a v Uhrách 4-5%, zatímco v Čechách jen kolem 1% a v Horních a Dolních rakousích dokonce jen kolem 0,5-0,6%)[56]. Nicméně i tak tento jev dokumentuje skutečnost, že pauperizace a urbanizace nižší šlechty probíhala minimálně v celé středovýchodní Evropě. Například v Olomouci, hlavním městě markrabství Moravského, také postupně rostl počet domů ve vlastnictví šlechty, a to z přibližně dvaceti v roce 1550 až ke čtyřiceti či padesáti v roce 1600, zatímco v pražských městech dosahoval jejich počet v předvečer třicetileté války několika set[57]. Bohužel ale nikdy nezjistíme, zda dotyčná osoba ve městě skutečně žila, či jen vlastnila nemovitost.

Velice různorodý stav nižší šlechty tvořilo v letech 1557-1615 v Čechách asi 11 500 – 13 800 (!) příslušníků. Mezi léty 1541-1620 bylo přijato do stavu nižší šlechty jen v Čechách přibližně 215 erbovních rodin. Tento počet představoval vzhledem k počtu rytířů přibližně 9-12%. Přibližně stejný trend (kolem 15%) byl doložen na sklonku 16. století také

[54] MILLER, J., *Uzavřená společnost a její nepřátelé*, Praha 2006, s. 147-150.

[55] MILLER, J., *Uzavřená společnost a její nepřátelé*, Praha 2006, s. 154-155.

[56] BŮŽEK, V.- HRDLIČKA, J.- KRÁL, P.- VYBÍRAL, Z., *Věk urozených*, Praha 2002, s. 54. BŮŽEK, V., *Nižší šlechta v předbělohorských Čechách (Prameny, metody a perspektivy bádání)*, in: ČČH 91, 1993, s. 37.

[57] MÜLLER, K., *Olomoucká společnost a její proměny v předbělohorském období*, diplomová práce FFUP Olomouc, 1981, s. 96-101; LÍVA, V., *Kolik obyvatelů měla Praha před třicetiletou válkou a po ní*, in: ČČH XLII, Praha 1936, s. 332-347.

v dolnorakouském prostředí[58]. Rytířský stav se podílel v 16. století a počátkem 17. století zhruba 38-44% na úhrnu všeho přiznaného stavovského majetku v Čechách[59].

V praxi probíhalo udělení erbu následovně – podnět k udělení erbu určil sám žadatel o nobilitaci, který zaslal žádost neboli supliku, adresovanou panovníkovi, která obsahovala obvykle stylizovaný životopis, vylíčení zásluh o panovníka a stát, odvolání se na vysoce postavené přímluvce (protekce hrála tehdy velmi významnou roli, ale na rozdíl od dnešních poměrů byla tehdy stavěna na odiv) a většinou také předběžný nákres budoucího erbu a predikátu. Po prostudování žádosti a jejím schválení byl navržen koncept listiny a nákres konečné podoby erbu. Obojí pak kancelář postoupila panovníkovi. Po jeho stvrzení bylo vyhotoveno slavnostní privilegium podepsané panovníkem a po zaplacení tax za nobilitaci bylo vepsáno znění nobilitační listiny do register královské kanceláře – tzv. Salbuchů (díky tomu nezanikla platnost listiny ani po jejím zániku) – a slavnostní vyhotovení privilegia odevzdáno žadateli[60].

Současně s erbem byl udělován i predikát, který býval až do doby Ferdinanda I. odvozen od skutečného místa, které nobilantu patřilo. Později vznikaly predikáty uměle, mnohdy německy. Proto až do konce udělování erbů jsou častá zakončení predikátu na z -feldu, -felsu, -bergu, -burgu, -bachu, -dorfu, -hofu, -steinu, -thalu, ale i z -skal, -vsi, -hory, -ova apod. Predikáty se mnohdy společně s polepšením erbu zdvojnásobovaly, nebo zcela měnily. Tak například známý sekretář české kanceláře Filip Fabricius, který byl při druhé pražské defenestraci vyhozen z okna, byl již od roku 1608 z vůle Rudolfa II. erbovníkem s predikátem z Rosenfeldu. Za své „zásluhy“ byl 3. srpna 1623 císařem Ferdinandem II. povýšen do šlechtického stavu s predikátem z Hohenfallu (tedy z Vysokého pádu – je jasné na jakou událost predikát poukazoval)[61].

V 16. století se v Čechách rozšířily ještě další dva způsoby, kterými mohli měšťané erby nabývat značně levněji a bez přímluvců v panovníkově okolí a královské kanceláři – prvním z nich bylo tzv. erbovní strýcovství, které v podstatě znamenalo, že právoplatný nositel erbu přibral ke svému znaku a predikátu příslušníka jiné rodiny, příbuzné, nebo zcela cizí, jenž potom užíval obojí symboly stejné jako původní držitel. Přitom táž osoba mohla tyto symboly přepustit jednou listinou různým navzájem nepříbuzným rodinám, nebo postupně vydat něko-

[58] KLECANDA, V., *Přijímání do rytířského stavu v zemích českých a rakouských na počátku novověku*, in: Časopis archivní školy 6, Praha 1928, s. 1-125. BŮŽEK, V., *Nižší šlechta v předbělohorských Čechách (Prameny, metody a perspektivy bádání)*, in: ČČH 91, 1993, s. 39.

[59] BŮŽEK, V., *Nižší šlechta v politickém systému a kultuře předbělohorských Čech*, Praha 1996, s. 11.

[60] POHANKA, H., *Sám proti toku času,* Litvínov 2002, s. 101.

[61] NOHEL, R., *Kutnohorské erbovní rody*, Kutná Hora 1998, s. 8.

lik takových listin nejrůznějším příjemcům (na Černokostelecku například u Jana Dobřichovského z Dobřichova). Všichni pak byli erbovními strýci. Název je odlišoval od skutečných pokrevně spřízněných strýců. Stavy si ovšem celkem logicky brzy vymohly, aby tyto akty nebyly platné, pokud je panovník nepotvrdil. Panovnickému schválení podléhalo i spojení, nebo úprava znaku, pokud měla být legální[62].

Druhou legální cestou jak bylo možno získat znak, bylo udělení erbu palatinem (comes palatinus). Jednalo se o starý titul, jehož kořeny sahají až do doby karolinské a otonské renesance, kdy byl propůjčován různým osobám zastupující císaře. Postupně byla funkce palatina zavedena i na královských dvorech střední Evropy, ale v různých zemích nabyla rozličné podoby. V Čechách tato funkce zmizela již ve 12. století a objevila se v naprosto jiné podobě o několik století později. Především se palatinové dělili na malou a velkou komitivu. Palatinové měli právo jmenovat veřejné notáře, doktory a hlavně udělovat erby, přídomky a povyšovat do nižšího šlechtického stavu[63]. Na Černokostelecku se tento způsob hojně uplatňoval po roce 1623, kdy je vlastnil knížecí rod Lichtenštejnů, který povýšil minimálně tři své úředníky (Leopolda Leitera z Tannenberka, Jindřicha Vokála z Budíkova a Štefana Forchheimera z Jakešova)[64].

Kromě erbu a predikátu (přídomku) obdržel nobilitant také příslušný stavovský titul, který byl pro každou vrstvu pevně stanovený a neměnný. Učený Jan Jičínský roku 1567 ironicky poznamenal: „*Za dřevních časů Čechové sprostně se nazývali a raději skutkem nežli titulem svoji šlechetnost dokazovali*.“ V průběhu 16. století se však do Čech postupně z Německa dostávala vlna tehdy módních košatých titulů. Jan Jičínský však dále doporučuje: „*poctivostí vespolek se předcházeti* [=pečlivě se titulovat]*, přičemž než bychom měli komu v titulu ublížiti, raději každému ho přidaditi*.“ Se stejnou ironií ale dodává: „*Proč bychom druhým neměli té*

[62] NOHEL, R., *Kutnohorské erbovní rody*, Kutná Hora 1998, s. 8.

[63] Zásadní studií k palatinátnímu právu představuje práce Vl. J. Sedláka, *Vývoj komitivy lateránských palatinů*, in: HaG 1988/3 a KOLÁŘ, M.-SEDLÁČEK, A., *Českomoravská heraldika I*., Praha 1902, s. 44-49; dále KASÍK, S., *Slavatovské palatináty*, in: HaG 1993/1, s. 1-56; ZÁLOHA, J.-SEDLÁK, VL.J., *Eggenberské a Schwarzenberské nobilitační diplomy*, in: HaG 1988-1989; PŘIBYL, A., *Palatináty a erbovní listiny*, in: HaG 1/1983, s. 3-49; SVÁTEK, J., *Erby z dvorské kanceláře frýdlantského vévodství*, in: Heraldická ročenka 1977; *Erbovní censoři v Dvorských kancelářích ve Vídni 1707-1918*, in: Genealogické a heraldické informace č. 2-3/1988, s. 115-132; SMETANA, J., *Palatinové Jan Ernst a Christian Theodor Schosserové z Emblebenu a Friedhelmu*, Heraldická ročenka 1985, s. 37-52; BÍLÝ, J.L., *Neznámý doklad thurnovské komitivy*, Zpravodaj Klubu genealogů a heraldiků Ostrava č. 21/1985, s. 5-7; PAŘEZ, J.-POKORNÝ, P.R., *Liber instrumentorum – registra císařova palatina Jiřího Bartholda Pontana z Braitenberka*, in: Facta probant homines, Sborník příspěvků k životnímu jubileu prof. dr. Zdeňky Hledíkové, Praha 1998, s. 325-339. Naposledy: MRVÍK, VL.J., *Lichtenštejnské palatináty a erbovní listiny*, in: HaG 1-2/2007, Praha 2007, s. 5-30.

[64] MRVÍK, VL.J., *Lichtenštejnské palatináty a erbovní listiny*, in: HaG 1-2/2007, Praha 2007, s. 5-30.

krmě přáti, kteréž oni chtí požívati a ona peníze nestojí?“[65]. V polovině 16. století začínají v Čechách vycházet tzv. tituláře, tedy příručka, kde byl uveden přesný titul každého šlechtice, nebo erbovníka[66].

Měšťan bez erbu byl oslovován opatrný pán, s erbem potom slovutný pán. Vladykové byli oslovováni urozený a slovutný a rytířům náležel titul urozený a statečný. Z dnešního pohledu se jednalo pouze o formalitu, ale v období raného novověku se stala titulatura předmětem mnoha soudních sporů. Tak například jistý Petr Stonenský nechtěl být od spoluměšťanů zván slovutným, když prý už dříve mu „*tu poctivost*“ prokázali, že mu urozený psali. Nebo roku 1541 se Václav Rud z Křečovic odmítl dostavit před soud s odůvodněním, že „*k tomu obeslání povinen odpovídat není, neb se mu píše jako měštěnínu slovutnému, ježto ale jeho pradědové vladyckého stavu užívali*“. Nebo Václav z Lobkovic žaloval roku 1525 Viléma Mrackého z Dubé za to, že mu „*jednou pánu napsal, majíc mu dvakrát pánu psáti*[67]“.

Zásadní změny prodělala česká šlechtická obec po roce 1620, resp. 1627, kdy Ferdinand II. vydal Obnovené zřízení zemské. Obecně se tvrdí, že následkem několika vln konfiskací došlo k značné personální obměně české šlechty a přílivu cizích rodů z evropských katolických zemí[68], nicméně jejich možné následky pro nižší šlechtu se pokusíme zhodnotit na případě černokostelecké nobility. Rytířský stav se po roce 1627 posunul až na třetí místo v hierarchii zemských stavů, za preláty a pány. Přelomové také bylo, že oba šlechtické stavy ztratily kontrolu nad přijímáním do svých řad a císař mohl nově udílet šlechtické tituly všech stupňů komukoliv s plnou platností a současně dochází k prosazení nové šlechtické hierarchie obdobné říšské. V rytířském stavu byla zpočátku situace značně nepřehledná, neboť podle znění Obnoveného zřízení se tento dělil do šesti skupin (!) – starý rytířský stav, rytířský stav, nový rytířský stav, starý vladycký (Šlechtický) stav, vladycký stav a prosté erbovnictví. Do konce 17. století se ovšem situace postupně zpřehlednila a zjednodušila a rytířský stav se členil již jen na tři stupně – starý rytířský stav, rytířský stav a vladyctví neboli prosté šlechtic-

[65] JIČÍNSKÝ, J., *Formy a Notule Listůw wsseliyakých, gichž gedenkaždy w potrebach swých rozličných platně potřebowati muž: Při tom také gest y Tytulař Stawuw Duchownyho y Swětského w nowě sebraný, a wytisstěný*, Praha 1567.

[66] Základní přehled a stručou charakteristiku všech našich zachovalých titulářů ze 16. století (celkem 6 příruček v několika reedicích) podává ČINOVEC, I., *Tituláře jako druh genealogického materiálu*, in: Zpravodaj Klubu genealogů a heraldiků Ostrava č. 21/1985, Ostrava 1985, s. 3–5. Ze straší literatury ZÍBRT, Č., *Titulář aneb jak se titulovali u nás jindy a jak se tituluje nyní*, Praha 1917. Kromě těchto tiutlářů vydal roku 1547 ještě Sixt z Ottersdorfu formulář s velmi podobným obsahem.

[67] ZOUBEK, FR.J., *Živobytí drobné šlechty 16. století. Příspěvky historické z register soudu komorního*, in: Památky archeologické a místopisné VIII/1, Praha 1869, s. 330.

[68] BŮŽEK, V.- HRDLIČKA, J.- KRÁL, P.- VYBÍRAL, Z., *Věk urozených*, Praha 2002, s. 64.

tví[69]. Nově se tedy počítali mezi nižší šlechtu automaticky i erbovníci (šlechtici), kteří před rokem 1627 představovali mezistav, neboť měli erb, ovšem nedrželi městské právo, takže nebyli erbovními měšťany a zároveň nebyli ještě přijati do rytířského stavu (na Černokostelecku jsou to například někteří Trojanové z Bylan a Rossfeldu či Jeroným Bukovský z Neudorfu).

Nově také v 17. století poklesala „hodnota" šlechtické krve a napříště se již osoba posuzovala ne podle toho, kolik generací urozených předků mohl šlechtic doložit ve svém rodokmenu – tedy hodnoty tak ostře sledované v předbělohorské stavovské monarchii (viz případ povýšení Vchynských do panského stavu) – ale podle zásluh jedince a věrností vládnoucí dynastii. Opět zde doposud neexistuje žádná syntetická studie, která by sledovala zastoupení nižší šlechty v zeměpanských úřadech před a po třicetileté válce a zda v nich docházelo k nějakým výrazným percentuálním změnám.

[69] VAVŘÍNEK, K., *Almanach českých šlechtických a rytířských rodů 2007*, Brandýs nad Labem 2007, s. 11-12.

2. Nižší šlechta raného novověku na Černokostelecku

Na Černokostelecku byla nižší šlechta dvou pomyslných kvalitativních stupňů – prvním z nich představuje šlechta pozemková, čili ta, která držela nějaký pozemkový majetek či dům ve městě (a opět bychom ji mohli vnitřně členit na držbu deskovou čili svobodnou a na držbu poddanských nemovitostí). Druhou velice rozsáhlou a nehomogenní třídou byla šlechta úřednická, přičemž obě dvě skupiny byly pochopitelně prostupné a dokonce ve velkém počtu skutečně i smíšené.

2.1. Úřednická šlechta

Tato skupina rytířského stavu byla na Černokostelecku plně závislá na Černokosteleckém panství a jeho majitelích a byla s nimi nerozlučně svázaná. Dala by se tedy považovat za představitele klientských vazeb tak, jak je vytyčil a pojmenoval V. Bůžek[70]. Tato vrstva se kolem tohoto dominia vytvořila už na samém počátku 16. století a zpočátku jí tvořili příslušníci skutečných starých rytířských a vladyckých rodin, od poloviny 16. století s postupující byrokratizací panského správního aparátu se z ní stala velmi početná vrstva, zcela pochopitelně se v ní ale začaly uplatňovat především nově povýšené osoby. Ty na byly jedné straně závislé na svém pánovi (Smiřičtí ze Smiřic a po roce 1623 knížata z Lichtenštejna) ekonomicky, na druhé straně jim často bylo odměnou i motivací ke službě právě zisk titulu (př. Matyáš Sobek ze Šemberu, Adam Náchodský, Václav Semilský a Jeroným Bukovský z Neudorfu, Samuel a Jan Trojan z Bylan a Rossfeldu, Štefan Forchheimer z Jakešova, Leopold Leiter z Tannenberka a důchodní písař Jindřich Vokál z Budíkova, na dalších panstvích například Gabriel z Engelsheimu, JUC. Martin Jan Weidlich, hofmistr Šebestián Jindřich Sydler z Rossenecku, Hynek Veverský z Kuličkova, David Jüngling ze Šildperka a další), nebo jim daroval majitel panství nějaký majetek výměnou za doživotní službu (př. Samuel Trojan, Jeroným Bukovský). Primárně pochopitelně zastávala úřad nejvyšší, tj. post hejtmana velkostatku a často i úřad purkrabího či obilního písaře, výjimečně i post fišmistra a vrchního nadlesního. Níže uvidíme, jak podíl nižší šlechty ve správním aparátu panských velkostatků začal postupně výrazně klesat a řadu klíčových míst, která při správě dominií obsazovala nižší šlechta, získávalo vzdělané měšťanstvo. Je třeba podotknout, že nikdy příslušníci rytířského stavu až do počátku 20. století ze správy Černokosteleckého panství plně nevymizeli, ale od poloviny 17. století se jednalo již jen o několik případů[71].

[70] BŮŽEK, V.- HRDLIČKA, J.- KRÁL, P.- VYBÍRAL, Z., *Věk urozených*, Praha 2002, s. 195-205.

[71] Především v 19. století rodina von Schouppé a rod Pořičejnských ze Steinlöwenu.

Pozastavme se nyní u předních představitelů nižší šlechty, tedy hejtmanů Černokosteleckého panství raného novověku (kurzivou jsou vyznačeni nešlechtici či neerbovní měšťané; erbovní měšťané jsou označeni zkratkou EM za jménem):

Vrchní správci Černokosteleckého panství		
Přemysl Pelíšek z Jilmanic	(1508)–1509	titul purkrabí
Jan z Rašovic[72]	(16.12. 1509)	
Matouš z Bahna	(1512)–1514	
Jan Bojan z Kamenné Lhoty	(1514)	
Jiřík z Hostovlic	(1517-1518)	
Čeněk ze Čbánova	1519	titul úředník panství
Jan Měkýš z Ostrova (1522 ze Mstovic) (1525 – Jan Mikeš)	(1522[73]–1538)	
Linhart z Červeného Hrádku	(1547)–1555	
Kryštof Robmháp ze Suché	1555–1559	
Václav ze Semil[74]	(25.2.1559)-1560	
Vilém Zlýkněz z Velkého Lipna	1560–1561 1565-1571	
Jan Kříž[75]	*(3.4., 6.5. 1563)*	
Václav Javornický z Javornice	1563-(8.2. 1564)	
Jan Slušťický ze Zruče[76]	(22.6. 1564-17.8. 1565)	
Petr Hostachovský z Arklebic	1571-(1572)	
Martin Ecknar[77]	*(1577)*	
Fridrich Furštát z Letek[78]	(24.2. 1579)	

[72] TEIGE, J. (ed.), *Archiv český* (dále jen AČ) 26, Praha 1909, s. 494.

[73] 16.11. 1522, ANM, topografická sbírka F 93 (Kouřim).

[74] SOA Praha, Vs Kostelec nad Černými lesy, gruntovní kniha (1558-1572), i.č. 3142, fol. 33 p.v.

[75] SOA Praha, Vs Kostelec nad Černými lesy, gruntovní kniha (1558-1572), i.č. 3142, fol. 25. Od roku 1588 žil v Českém Brodě a od roku 1602 tu vykonával úřad císařského rychtáře a ve městě vlastnil tzv. Vavákovský dům, který roku 1602 prodal za 1330 kop gr. míš. Janu Vokálovi Pražskému. Roku 1607 se připomíná jako měšťan Starého města Pražského a téhož léta zemřel. Zůstavil syna Jana a vdovu Alžbětu. Vrcholem jeho kariéry bylo obdarování erbem a predikátem „z Vostrova a z Kočic“ roku 1597.

[76] 24. června 1564 vyzval svým dopisem radu města Kouřimi, aby z vězení propustili Kříže, mlynáře z Bylan, poněvadž je poddaným Černokosteleckého panství. SOkA Kolín, AM Kouřim, i.č. 95.

[77] VLASÁK, N.A., *Kostelec nad Černými lesy*, in: Památky archeologické V/1, Praha 1863, s. 353.

[78] SOA Praha, Vs Kostelec nad Černými lesy, gruntovní kniha (1558-1572), i.č. 3142, fol. 111.

Matyáš Sobek ze Šemberu (EM)	(1580-1586)	
Bedřich Rakvice z Černhauzu a na Věktově[79]	1587–1599	
Samuel Trojan z Bylan**Chyba! Záložka není definována.** a Rossfeldu	1599–1620	
Adam Jindřich Podmokelský z Prostiboře (z Beštor)	1620–1624	
Adam Chval Kunaš z Machovic	1625–1628	titul hejtman panství
Přech Svatkovský z Dobrohoště	1628–1643	
Vilém Jindřich Odkolek z Újezdce na Třesovicích, Mžanech a Velkém Barchově	1643–1651	
Štěpán Forchheimer z Jakešova	1651–1654	
Jiří Mařan Bohdanecký z Hodkova na Chyšce a Vlásenici	1654–1655	
Štěpán Forchheimer z Jakešova	1655–1666	
Jan Nikolín	*1666–1667*	
Leopold Vavřinec Laiter z Tannenberka (Jedlové hory)	18.10.1667–14.3.1685[80]	
Ondřej František Christ[81]	*1685-(1.5.1698)*	
David Feichman	*(27.1.1694)*	
Jan Ignác Ludiger[82]	*(18.2.1699)-1704*	
Martin František Anderlička	*28.7. 1704-1705*	

První zmínka o úředníku Černokosteleckého panství pochází už z roku 1508 a týká se **Přemysla Pelíška z Jilmanic**[83]. Rod Pelíšků neboli Mladotů z Jilmanic (z Vilmanic) pochází z dnes zaniklé tvrze Jilmanice u Kouřimi. Jako její majitelé se roku 1472 připomínají bratři Václav a Jakub a následně Jakubův syn Přemysl, od nichž koupilo tvrz s jednou vsí někdy po roce 1484[84] město Kouřim a nechalo ji zpustnout. Jak již bylo řečeno, připomíná se Přemysl

[79] Ve službách Smiřických působil už 1577.

[80] O smrti hejtmana Leitera informoval vyšší místa tehdejší důchodní písař Jiří Antonín Olbricht a zároveň oficiálně požádal, aby byl jmenován na jeho místo, ovšem nestalo se tak. HALW, Herrschaften, kt. 685.

[81] Roku 1681 byl purkrabím panství Lanškroun. Za manželku měl Marii Rozinu, vdovu po tamějším hejtmanovi Kašparu Linkovi, bývalém důchodním písaři Černokosteleckého panství. ANM, topografická sbírka F, kt. 83, Lanškroun – panství.

[82] 1701 (17.5.) daroval českobrodskému kostelu sv. Gotharda 2 cínové svícny.

[83] TEIGE, J. (ed.), AČ 26, Praha 1909, s. 434.

[84] SEDLÁČEK, A., *Hrady, Zámky a Tvrze české XII*., Praha 1997, s. 246.

z Jilmanic v letech 1508-1509 ve funkci hejtmana Černokosteleckého panství. Přemysl byl do této funkce jmenován Michalem Slavatou z Chlumu a Košumberka. Po roce 1509 o Přemyslovi nemáme žádné písemné dokumenty až do roku 1527, kdy se připomíná jako českobrodský měšťan a následně (1531) i jako konšel. Roku 1527 byl jmenován poručníkem nezletilých dětí Pavla Košťála[85]. Roku 1535 prodal domek se zahradou v poloze „*na Trávníce u haltéřův*" Martě Václavkové a současně zmocnil pana Prokopa Podvinského z Levjid, aby místo něho přijímal splátky za prodaný dům. Ještě téhož roku prodal svému zeti Janu Vodičkovi svůj dům „*na Vladyčí straně*" mezi domy Jakuba Mělnického a Havla Fouska za 340 kop míšeňských[86]. Roku 1540 prodal další dům Jírovi Řezníkovi za 115 kop míšeňských, roku 1547 mu přiznává dluh 15 kop míšeňských Beneš mydlář. Zemřel asi roku 1552 a již následujícího léta 1553 se připomíná již jako nebožtík v zápisu, kterým prodal svůj dům Janovi Jehňátkovi. Z těchto zápisů lze usuzovat, že držel hned několik domů a roku 1535 snad na určitou dobu opustil město. Zajímavé je, že se Přemysl z Jilmanic uvádí v letech 1526-1552 současně jako měšťan v Kouřimi[87].

Přemysl z Jilmanic zplodil se svou manželkou Dorotou († 1548) tři dcery – Kunku, Johanku a Annu vdanou za Jana ml. Šmerovského z Rosic (společně vlastnili dům čp. 482 v Železné ulici v Praze)[88].

V letech 1509-1514 zastávali úřad purkrabího Černokosteleckého panství dva šlechtici – **Jan z Rašovic** a **Matouš z Bahna**[89]. O Matoušovi nevíme absolutně nic bližšího a ani neznáme jeho erb. Zajímavé ovšem je, že oba dva a jejich přímý nástupce podle predikátu pocházeli z lokalit u Uhlířských Janovic, které nejsou navzájem od sebe vzdálenější než 3 km. Ani v případě Jana z Rašovic nejsme příliš schopni nějakým způsobem ho zařadit. Můžeme pouze předpokládat, že byl členem rodu Býchorských z Raškovic (ve znaku měli lilii[90]), jehož první člen Mikuláš z Raškovic vlastnil od roku 1444 Býchory u Kolína. Jeho potomkem byl i jistý Jan Býchorský z Raškovic, který ves Býchory vlastnil v letech 1499-1523[91] a jako náhradu za nesplacený dluh získal roku 1520 i vsi Tlustovousy a Horoušany u Českého Brodu.

[85] MIŠKOVSKÝ, J., *Šlechtické rodiny na Českobrodsku*, in: Naše hlasy č. 24 roč. 1900, Český Brod 1900.

[86] SOkA Kolín, AM Český Brod, sign. II/3.

[87] NA Praha, Dobř, materiály k rodokmenům J.

[88] NA Praha, Dobř, materiály k rodokmenům J.

[89] TEIGE, J. (ed.), AČ 26, Praha 1909, s. 494, 547 et 559.

[90] SEDLÁČEK, A., *Českomoravská heraldika II., Praha 1997*, s. 209.

[91] NA Praha, DD, kn.č. 4, fol. 280.

Zemřel roku 1529, zanechav syna Mikuláše[92]. Podle naší hypotézy můžeme tohoto Jana ztotožnit s úředníkem Černokosteleckého panství.

Jan Bojan z Kamenné Lhoty, který působil ve funkci hejtmana Černokosteleckého panství roku 1514. Byl synem Jiříka Bojana z Kamenné Lhoty. Se svou manželkou zplodil dva syny – Pavla a Samuela[93]. Opět o jeho majetkových poměrech nedokážeme říci nic bližšího.

Jan Měkýš z Ostrova vykonával funkci úředníka panství prokazatelně v letech 1522-1538. O jeho osobě nevíme mnoho, dokonce neznáme ani jeho erb! Víme tolik, že se původně nazýval jako Jan Měkýš ze Mstovic[94] a že držel poplužní dvůr, několik poddanských gruntů a krčmu v Černíkách a v sousedních Kounicích vlastnil také dva kmecí (poddanské) grunty s další krčmou[95], které po jeho násilné smrti roku 1538 připadly jako odúmrť na krále, jež je roku 1543 prodal za 450 kop grošů českých[96]. Toto je velice pozoruhodná skutečnost, neboť ačkoliv držel poměrně slušné hospodářské zázemí, přesto ho něco nutilo vstoupit do panských služeb. Kromě toho máme i náznaky o jeho úvěrovém podnikání jako způsobu dalšího příjmu – 15. ledna 1529 totiž odkoupil od Víta Sladovníka dluh na domě †Jana Pekaře v Kouřimi a 23. května 1533 půjčil celkem 33 kop 30 grošů míšeňských Machovi z Chrášťan, což už byl nemalý obnos[97].

Dalším správcem Černokosteleckého panství byl **Linhart Hartmanický z Červeného Hrádku**. Bohužel ani o jeho rodinných, či jiných poměrech není nic známo. Ve svém postu působil v letech 1547-1555. Z období jeho působení na Černokostelecku se zachovaly dva dopisy Královské komoře. V prvním z nich z roku 1554 oznamuje arciknížeti Ferdinandovi, že může odeslat na Pražský Hrad ze dvora klučovského jen 7 kop korců ovsa a stěžuje si, že *na ten čas se oves okolo Kostelce neprodává, neb ho lidé nemají*. Ve druhém dopise z 25. listopadu 1554 oznamuje arciknížeti Ferdinandovi, že úroda byla letošní rok horší než v letech předchozích. Konstatuje, že dříví z lesa ani ryby poddaní nekupují, takže vynáší pouze pivovar. Dále si stěžuje, že je drahá pšenice (korec po 26 groších), protože se toho roku urodilo málo pšenice (jen za 600 kop grošů), takže musí ještě kupovat od cizích. A z toho mála musí ještě vyplatiti na sv. Martina 50 kop grošů českých mistru, *kterýž zámek pražský staví* a mistru

[92] SEDLÁČEK, A., *Hrady, Zámky a Tvrze české XV*., Praha 1998, s. 180.

[93] NA Praha, Dobř, i.č. 79.

[94] Mstovice byla původně ves u Dobrého Pole na Černokostelecku**Chyba! Záložka není definována.**, která zanikla během 16. století a zbyl z ní pouze mlýn, dnes nazývaný jako Nouzov.

[95] TRNKA, V., *Kounice a Přerov v Čechách***Chyba! Záložka není definována.**, Praha 1873, s. 8 et 103. VAVROUŠKOVÁ, A., *Desky zemské království Českého. Řada I, Kvaterny trhové, svazek 2, Kvatern trhový běžný červený od léta 1542-1543* (DZV 4), Praha 1935, s. 141.

[96] SEDLÁČEK, A., *Hrady, Zámky a Tvrze české XV*., Praha 1998, s. 10. NA Praha, DZV, kn.č. 4, fol. F 17.

[97] SOkA Kolín, AM Kouřim, Liber contr. 1504-1550, fol. 443 et 542.

Kolínovi 23 kop grošů, též opatu kláštera sv. Prokopa 23 kop grošů, dále čeládce okolo 400 kop grošů za službu a na vychování loveckých psů 2 kopy. Také oves se musí kupovat. Dále oznamuje, že na sv. Havla se vydalo panu Ventmistrovi 300 kop grošů, prelátu 100 kop, sirotkům za půjčené peníze 100 kop grošů a ještě 24 kop zůstává k doplacení. Tyto poplatky zatížily natolik pokladnu, že hejtman nebyl schopen shromáždit na hotovosti 220 kop 30 grošů pro pana Bořivoje z Donína. Proto žádá arcikníže, aby směl půjčit z Přerovského panství 100 kop grošů[98].

Linhart se však ve své funkci neosvědčil, přepadal poddané se zbraněmi v rukou, a tak byl roku 1555 nahrazen **Kryštofem Robmhápem ze Suché**. Kryštof Robmháp byl jediným synem Mikuláše Robmhápa a jeho manželky Evy Lamparterové z Grajfenštejna. Jeho otec († 30.6. 1538) zastával post kancléře v dolních Rakousích, kde vlastnil statky Ottensheim a Bucelinus. Kryštof se po dosažení plnoletosti usadil v Čechách a postupně natolik zbohatl, že ke konci života zakoupil panství Kopidlno a z panského úředníka se tak stal majitel bohatého velkostatku[99]. Ve zdejším kostele zřídil rodovou hrobku, kde sám roku 1592 spočinul. Se svými dvěma manželkami zplodil pět dětí[100].

Ani to však nebyla nejšťastnější volba. Na účet panství vedl velmi honosný život, a tak není divu, že panství málo neslo a bylo drženo především kvůli honům. Ačkoliv Kryštof dostával ročně 16 kop grošů českých na víno, chtěl za svou službu ještě vinice. Měl nárok na dva koně, ovšem chtěl jich mít 6-7 a samozřejmě obrok pro ně[101].

Z období jeho působení na Černokostelecku se zachovaly dva dopisy Královské komoře. V prvním z nich z 10. července 1556 oznamuje arcikníženi Ferdinandovi, že nemůže poslat do Prahy žádný oves, protože jej potloukly kroupy, takže musí ještě dokoupit asi 2 kopy korců ovsa. Mimo to již letos koupil písař důchodní 11 kop korců, které odeslal na Pražský hrad. Zároveň se dotazuje, zdali má jistého člověka, kterého nechal vsadit do vězení, předat krajským hejtmanům do Kouřimi. Provinilec byl podezřený z krádeže knotů. On však tvrdil, že knoty nalezl na cestě[102].

Ve druhém dopisu z 30. října 1556 odpovídá hejtman na dopis arcikníže Ferdinanda, ve kterém mu ukládá koupit od černokosteleckých poddaných 4 kopy korců ovsa. Bohužel musí

[98] NA Praha, SM, K 85.

[99] SEDLÁČEK, A., *Hrady, Zámky a Tvrze české X*., Praha 1997, s. 306.

[100] NA Praha, Dobř, i.č. 878; NA Praha, Wunsch, i.č. 951 (Robmháp ze Suché).

[101] SEDLÁČEK, A., *Hrady, Zámky a Tvrze české XV*., Praha 1998, s. 11.

[102] NA Praha, SM, K 85.

hejtman konstatovat, že kroupy potloukly obilí na celém panství a to, co se urodilo, spotřebuje čeládka, dobytek a císařští ohaři (jejichž chov byl značně nákladný)[103].

Kryštof Robmháp byl roku 1559 nahrazen **Vilémem Zlýknězem z Velkého Lipna**. Ten však vytrval ve funkci hejtmana pouze dva roky. Opět zde máme před sebou příslušníka zchudlé české šlechtické rodiny, připomínané už roku 1439 na tvrzi v Radovesicích u Kolína[104]. Po roce 1500 ovšem už rodina nedržela žádný svobodný majetek (nejspíš jej musela prodat kvůli hospodářským problémům) a její členové mizí z písemných pramenů. Opět se připomíná až právě Vilém Zlýkněz, nejprve roku 1553 jako úředník na Košátkách, roku 1563 jako hejtman na Zásmukách a v letech 1571-1577 jako hejtman na Chlumci nad Cidlinou[105]. Jako svědek se Vilém připomíná ve smlouvě, kterou Filip z Vildenštejna prodává 12. ledna 1570 Českému Brodu dědinu od nápravnického dvora v Tuchorazi a v Českém Brodě mu měšťan Jan Cyril dlužil 250 kop gr. míšeňských (byly vyplaceny teprve roku 1589 vdově Eufémii)[106]. Zemřel roku 1580 a jeho statek následně spravoval sekretář České komory Jiří Funk z Olivetu. Po roce 1580 se už tento rod nikde nevyskytuje a nejspíš vymřel právě Vilémem po meči. S manželkou Eufémií z Ugronu zplodil dceru Ludmilu, služebnici Kateřiny z Vartemberka[107], čili opět spojila svou existenci se službou bohatší šlechtičně.

Velmi krátce byl černokosteleckým hejtmanem i jistý **Václav ze Semil** (1559-1560). Nic bližšího o něm nevíme, takže jsme na rozpacích, zda byl vskutku příslušníkem šlechtického rodu. Nicméně ve službách Smiřických na Náchodském panství působil v letech 1556-1571 Adam Semilský ze Semil (vlastnil dům čp. 207 v Náchodě a roku 1581 koupil za 330 kop grošů dvůr v Bělovci; ženat byl s jistou Annou[108]), mohlo se hypoteticky jednat o bratry.

Dalším urozeným představitelem Černokosteleckého panství **Václav Javornický z Javorníka** (1563-1564)[109]. Pocházel ze zchudlého šlechtického rodu, jehož prvního předka Janka povýšil někdy kolem roku 1471 Vladislav Jagellonský do šlechtického stavu a daroval mu manskou ves Javorník u Trutnova. Jankův nejstarší syn Jan z Javorníka byl roku 1481 vyplacen z dědictví a odešel z domova sloužit jako regent k Smiřickým ze Smiřic a později na

[103] NA Praha, SM, K 85.

[104] PALACKÝ, FR., AČ 2, Praha 1842, s. 67.

[105] Historický ústav AV ČR, Pozůstalost Augusta Sedáčka, Zlýkněz z Lipna.

[106] SOkA Kolín, AM Český Brod, sign. I B 5.

[107] NA Praha, Dobř, materiály k rodokmenům, L.

[108] HRAŠE, J.K., *Dějiny Náchoda I.*, Náchod 1895, s. 627.

[109] Historický ústav AV ČR, Pozůstalost Augusta Sedáčka, Javornický z Javorníka .

panství Pardubice[110]. S blíže neznámou Hedvikou měl syna Václava, který po otcově vzoru vstoupil také do panských služeb u Smiřických ze Smiřic – působil jako vrchní nadlesní na Náchodě. Je tedy pochopitelné, že později přešel na další smiřický velkostatek do Kostelce nad Černými lesy. Jeho ženou byla Anna, sestra bohatého náchodského měšťana Matěje Truhláře, s nímž se roku 1559 soudila o svršky a klenoty po své matce Hedvice[111]. Rodinu Javornických již můžeme označit za rodinu profesionální úřednické šlechty, neboť vedle Václava a jeho otce i Václavův strýc Tomáš Javornický působil jako panský úředník na panství Dobříš[112].

Následující hejtman **Matyáš Sobek ze Šemberu** mezi nižší šlechtu právně nepatřil. Byl sice obdařen erbem a predikátem ze Šemberu císařem Rudolfem II. 8. února 1580[113], nicméně měl v Kostelci nad Černými lesy městské právo (jeho potomci žijí v Kostelci doposud) a ve své době stavovsky příslušel k erbovnímu měšťanstvu[114], takže se zde jeho osobou nebudeme blíže zabývat. Kromě toho také na Černokostelecku vlastnil od roku 1584 dvůr v Bohumili[115].

Dalším hejtmanem Černokosteleckého panství, kterého můžeme doložit, byl **Fridrich (Bedřich) Furštát z Letek**, pocházející z rodu odvozujícího svůj původ od Letek (u Smichova)[116]. Pro období 70. a 80. let 16. století existuje jen minimum písemných i jiných zpráv, takže například tohoto muže máme na Černokostelecku doloženého jen z jednoho zápisu v gruntovní knize z 24. února 1579[117]. Jedná se o typický příklad té nejnižší kategorie české šlechty zcela srovnatelnou s prestižnějšími zástupci měšťanstva, která se z existenčních důvodů uchýlila ke vstupu do úředních služeb. Původ rodu Furštátů z Letek je zcela neznámý, známe až Fridrichova otce Jana, který žil v letech 1545-1562 v Náchodě, kde vlastnil dům a vykonával měšťanskou živnost. Fridrich sám byl nejprve roku 1575 vrchním úředníkem smiřického panství Náchod a později právě Černokosteleckého panství[118].

V 16. a 17. století byl, vedle kněze Víta Píseckého a hofmistra Dominika Porsia nejvlivnějším mužem, na dvoře Albrechta Václava Smiřického ze Smiřic **Samuel Trojan z Bylan**

[110] NA Praha, SM, i.č. 1562.

[111] HÁS, J., *Javorničtí z Javorníka*, in: Heraldika a Genealogie XXII/3, Praha 1989, s. 229.

[112] NA Praha, SM, i.č. 1562.

[113] NA Praha, Sal, 12a, fol. 2.

[114] PEŠÁK, V., *Berní rejstříky z roku 1544 a 1620*, Praha 1953, s. 103

[115] NA Praha, DZV, kn.č. 182, fol. E 28.

[116] HRAŠE, J.K., *Dějiny Náchoda I.*, Náchod 1895, s. 627.

[117] SOA Praha, Vs Kostelec nad Černými lesy, gruntovní kniha (1558-1572), i.č. 3142, fol. 111.

[118] NA Praha, Dobř, materiály k rodokmenům, L.

a Rossfeldu. Podrobně o něm bude pojednáno v samostatném oddílu o hamfeštním dvoru v Bylanech, nicméně zde uvádíme alespoň jeho stručný životopis:

Samuel Trojan se narodil přibližně roku 1576 jako čtvrtý životaschopný syn Pavla Trojana, bylanského rychtáře a Marty Dobřichovské z Dobřichova. Rod Trojanů sídlil na tvrzi nalézajícího se v areálu jejich hospodářského dvora (čp. 21) v Bylanech u Českého Brodu na Černokosteleckém panství. První písemná zmínka o Trojanech pochází z roku 1560 – jedná se o jeden ze tří zápisů v pozemkové knize Černokosteleckého panství. Pavel Trojan a Marta Trojanová z Dobřichova zplodili kromě Samuela Trojana ještě další tři potomky – Jana, Václava, Davida; další sourozence Jindřicha a Dorotu zplodil Pavel Trojan již se svou druhou manželkou. Děti však brzy osiřely a za poručníka jim byla podle tehdejšího zvyku ustanovena vrchnost – v tomto případě Jaroslav I. Smiřický ze Smiřic, který tehdy přijal do spravování 490 kop a 44 groše české. Po dosažení plnoletosti jim měly být peníze navráceny, ale z původní sumy jim byla vyplacena směšná desetina této částky. Samuel Trojan usiloval o vyrovnání plných 8 let. Dostalo se mu ho až roku 1611 od Albrechta Václava Smiřického, který ho odškodnil Votloučkovským mlýnem v Bylanech. To jsme ale předběhli čas. Když Samuel dospěl, vstoupil po vzoru otce do služeb Smiřických jako panský úředník. Nejprve zastával funkci úředníka na Uhříněveském panství, později na Kolodějích a kolem roku 1600 se stává hejtmanem Černokosteleckého panství. V době svého působení v Kolodějích nechal na svůj náklad ulít, dnes již neexistující, zvon v Kralovicích[119]. Kolem roku 1600 se oženil s Dorotou Škopkovou z Elendberku, dcerou Viktorína Škopka. Samuel byl u Smiřických ve veliké oblibě a možná právě jejich přímluva u císaře Rudolfa II. způsobila, že jemu i jeho bratrům byl diplomem ze dne 14. srpna 1604 udělen erb a predikát z Bylan a Rossfeldu. Roku 1611 nechal na svůj náklad odlít zvon do aldašínského kostela (Aldašín je zaniklá vesnice u Kostelce n. Čer. lesy), který se zachoval dodnes. Při svých mecenášských aktivitách nezapomínal ani na rodné Bylany, kde nejspíše z jeho popudu byly vystavěny dvě brány. Do třetice nám po Samuelovi Trojanovi zbyla ještě jedna hmotná památka – jedná se o druhou nejstarší gruntovní knihu Černokosteleckého panství z let 1607-1616. Rok 1611 byl pro Trojany velmi úspěšný – Albrecht Václav se totiž pro Samuelovy hospodářské zásluhy rozhodl zcela osvobodit jeho dvůr v Bylanech od všech platů a povinností. Stalo se tak listinou 5. července 1611. Samuel však přišel o velkou část dědictví po svém strýci Janovi z Dobřichova. Jednalo se o Jenštejnské panství, které mělo připadnout jeho synovcům a neteřím. Protože ale zemřel bez

[119] PODLAHA, A., *Posvátná místa království Českého, Dějiny a popsání chrámů, kaplí, posvát. soch, klášterů i jiných pomníků katol. víry a nábožnosti v království Českém,* Díl 1. Vikariáty: Českobrodský, Černokostelecký, Mnichovický a Prosecký, Praha 1908, s. 215.

vlastních dědiců, byl císařem Rudolfem II. zkonfiskován ve prospěch koruny. I když se Samuel snažil několikrát získat odškodnění, nedostalo se mu jej ani od Rudolfa II. a ani od jeho bratra Matyáše II.[120].

Na velkých panstvích v Čechách bylo už od druhé poloviny 16. století zvykem, že si vrchní panští úředníci „brali práci domů" a tudíž korespondenci a celou správní agendu vyřizovali na svém sídle[121]. Případ Samuela Trojana z Bylan a Rossfeldu nebyl v historii Černokosteleckého panství zcela ojedinělý – již Samuelův předchůdce ve funkci hejtmana Černokosteleckého panství **Bedřich Rakvice z Černhauzu** (1587-1599) mohl spravovat panství ze svého sídla ve Lstiboři u Českého Brodu[122]. Bedřich pocházel z německo-slezského rodu zdomácnělého v Čechách od konce 16. století[123] a dějiny této rodiny jsou natolik nejasné, že ani neznáme Bedřichovi rodiče. Kromě několika zmínek jeho jména a úřadu v datačních formulích zápisů v gruntovní knize Černokosteleckého panství[124] se uvádí i v dopisu z roku 1596, kterým nařizuje radě města Kostelce n.Č.l., aby vyšetřila vraždu, které se dopustil měšťan Duchoslav, jinak Dufek Hradecký, řemesla krejčovského, na opilém Máchovi Beneši z Dobrého Pole[125]. Na tento dopis také přitiskl svou pečeť s literami FV. Nevíme, nakolik byl v regionu oblíben, ale roku 1588 pohnal k městskému soudu z nactiutrhání českobrodského měšťana Martina Dvořáka, který *zhaněti jměl, mluvivši mezi jinou řečí formaliter tato slova: „úředníka kosteleckého nemám, než za zvijebenou šelmu německou" a že jest blázen, dělá se zemanem, čert ví, co jest a odkud, [j]sem tak dobrý jako on nebo lepší, a že v hrdlo lže co pes*. Dvořák byl soudem napomenut, nicméně vypověděl, že si už na nic nepamatuje, a protože ani Bedřich nechtěl spor zbytečně „rozmazávat", soud rozhodl, že si oba mají podat ruku na usmířenou a Dvořák má při tom říci: „*Pane Frydryše Rakvic, jestli sem Vás nějakým promluvením svým na sebe rozhněval, v čemž se nepamatuji, Vás přátelsky žádám, že to mimo sebe pustíte, já chci k Vám míti dobrou lásku a mám Vás za dobrého a úpctivého člověka stavu rytířského ... a nevím na Vás nic zlého*."[126] Již nezjistitelnou skutečností dnes pochopitelně zůstává, nakolik Martinovi pomyslně hořkla tato slova v ústech. Zajímavé také je, že Bedřich

[120] vide: MRVÍK, VL. J., *Trojanové z Bylan***Chyba! Záložka není definována.** *a Rossfeldu*, Praha 2004.

[121] BŮŽEK, V.- HRDLIČKA, J.- KRÁL, P.- VYBÍRAL, Z., *Věk urozených*, Praha 2002, s. 250.

[122] SOkA Kolín, AM Český Brod, sign. B1/25.

[123] MYSLIVEČEK, M., *Erbovník 2*, Praha 1997, s. 146.

[124] SOA Praha, Vs Kostelec nad Černými lesy, gruntovní kniha (1558-1572), i.č. 3142.

[125] ANM, topografická sbírka F, kt. 75.

[126] SOkA Kolín, AM Český Brod, Kniha počtův a smluv přátelských i jiných král. města Čes. Brodu 1564-1669, fol. A4-5.

Rakvice, ač osoba stavu rytířského, pohnal Martina k soudu městskému, nikoliv k soudu Zemskému.

Samuel Trojan z Bylan a Rossfeldu potom vykonával až do roku 1620 funkci hejtmana Černokosteleckého panství (mimochodem, Černokostelecké panství v době správy Samuela Trojana vynášelo nejvíce ze všech Smiřických panství)[127]. Toho roku s největší pravděpodobností Samuel Trojan zemřel a pohřben byl v bylanském kostele sv. Bartoloměje.

Další dějiny hejtmanů Černokosteleckého panství byly úzce spjaty s dějinami domu čp. 19, neboť ho po takřka celé 17. století vlastnily manželky vrchních úředníků velkostatku. Celá jižní strana náměstí Smiřických byla až do 18. století obývána panskými úředníky. Dům čp. 19 se nazýval U černého orla. Jeho prvním zjištěným šlechtickým majitelem byl hejtman **Adam Jindřich Podmokelský z Prostiboře** (z Beštor), který před rokem 1621 působil jako hejtman na Kolínském panství[128]. Pocházel ze starého českého vladyckého rodu pojmenovaného po hradech Podmokly a Prostiboř v západních Čechách, kde se uvádí od poloviny 14. století[129] a v 16. století se z něho stala typická rodina profesionálních panských úředníků, především pro nemajetnost. Jeho otcem byl Burian Podmokelský, roku 1553 úředníka na Ledči n. Sázavou a roku 1558 v Benátkách nad Jizerou a zemřel před rokem 1605. Matka se pak jmenovala Magdalena z Vitiněvsi († před 1593). Jak již bylo řečeno, Adamova rodina byla absolutně nemajetná, ačkoliv Burian za svého života koupil dvůr v Jeseníku (okr. Benešov) a tento po otcově smrti Adam zdědil (zanedlouho jej ovšem bezpochyby prodal). O Adamovi samotném toho víme minimum – roku 1593 byl ještě nezletilý a jeho první manželka se jmenovala Kamila z Varnsdorfu[130]. Neznámým způsobem se také zapletl do protihabsburského stavovského povstání, za což byl sice odsouzen k peněžité pokutě, ale *nemaje jmění žádného*, byl 3. října 1623 od pokuty osvobozen[131]. Než však stačil celou kupní částku za čp. 19 v Kostelci - 900 kop grošů (!) míšeňských - splatit, Podmokelský zemřel, a tak se ve smlouvě z roku 1625 uvádí již jako kupující vdova Barbora Podmokelská z Gerstorfu[132]. Ta také po manželově smrti prodala dům 21. května 1628 **Anně Svatkovské z Kestřan**, manželce bývalého hejtmana, které bylo po porážce stavovského povstání zabaveno 2300 kop gr. míšeň-

[127] Vide: PEŠÁK, V., *Panství rodu Smiřických***Chyba! Záložka není definována.** *v letech 1609-1618*, Praha 1940.

[128] SEDLÁČEK, A., *Rozvržení sbírek a berní roku 1615 dle uzavření sněmu generálního nejvyššími berníky učiněné*, Praha 1870, s. 26.

[129] MYSLIVEČEK, M., *Erbovník*, Praha 1993, s. 21.

[130] NA Praha, Dobř., i.č. 804.

[131] BÍLEK, T., *Dějiny Konfiskací po roce 1618*, Praha 1882, s. 439.

[132] SOA Praha, Vs Kostelec nad Černými lesy, gruntovní kniha č. 28, i.č. 3161, fol. 1.

ských[133]. Kupní cena činila 400 kop grošů českých, což na tehdejší dobu byla částka značná[134]. Šlo tedy o výstavný dům. Dům se pro ni stal časem zřejmě zbytečně veliký a tak si vyhlédla jiný (čp. 33**Chyba! Záložka není definována.**), který roku 1628 koupila od Václava Zbraslavského a dům čp. 19 předala své dceři **Kateřině Hoyové z Dobrohoště**. Kateřina ovšem musela zaplatit záduší kostela sv. Jana Křtitele v Kostelci 170 kop 18 grošů a 6 peněz míšeňských[135]. 7. května 1659 lehl tento dům popelem[136]. Kateřina byla manželkou Ondřeje Hoye z Hoy, příslušníka uherské šlechtické rodiny[137]. Po smrti svého prvního manžela se Kateřina, znovu provdaná Pilygronová, odstěhovala z Kostelce nad Černými lesy a svůj dům prodala 20. března 1665 staršímu mistru sladovnickému Jakubu Kubátovi, jinak Hůlkovi za 300 zlatých rýnských[138]. Když Jakub na počátku roku 1671 zemřel, nezanechal po sobě úředně ověřenou závěť, a proto musela vdova Justina Hůlková na zámecké kanceláři dvěma podepsanými kvitancemi dokazovat, že ji manžel dům před smrtí odkázal[139]. Ještě 17. listopadu téhož roku jej však prodala Justina Hůlková **Barboře Terezii Leiterové z Tannenberka**, manželce hejtmana Černokosteleckého panství, za 450 zlatých rýnských[140].

Přech Svatkovský z Dobrohoště původně sídlil na rodové tvrzi ve Svatkovicích, ke které patřila ještě obec Bojenice. 16. února 1605 se na tvrzi v Údraži oženil s výše řečenou Annou, dcerou nebohatého rytíře Jana Údražského z Kestřan[141]. Bohužel se během stavovského povstání přidal na protihabsburskou stranu. Údajně se dokonce osobně zúčastnil vojenského tažení na Moravu a do Rakous. Roku 1620 sice osobně navštívil vojevůdce dona Baltazara de Maradas, aby jej ubezpečil o své věrnosti císaři, bylo ale již pozdě. Po porážce povstání mu byla rozhodnutím konfiskační komise dne 18. srpna 1623 zabavena třetina veškerého nemovitého majetku v celkové hodnotě 5002 kopy grošů míšeňských[142]. Nejspíše existenční problémy ho přinutily, aby vstoupil do panských služeb.

Lidem přezdívaný Kobylka. Přech měl na panství velmi špatnou pověst. Jeho drzost a nepoctivost šla tak daleko, že ho kníže zbavil úřadu a uvěznil na kosteleckém zámku. Před-

[133] BÍLEK, T., *Dějiny Konfiskací po roce 1618*, Praha 1882, s. 583.

[134] SOA Praha, Vs Kostelec nad Černými lesy, gruntovní kniha č. 28, i.č. 3161, fol. 2.

[135] SOA Praha, Vs Kostelec nad Černými lesy, gruntovní kniha č. 28, i.č. 3161, fol. 3.

[136] HAASOVÁ-JELÍNKOVÁ, M., *Berní rula 18 – kraj Kouřimský*, Praha 1952, s. 120.

[137] NA Praha, Wunsch, i.č. 1164 (Svatkovský z Dobrohoště).

[138] SOA Praha, Vs Kostelec nad Černými lesy, gruntovní kniha č. 28, i.č. 3161, fol. 4.

[139] SOA Praha, Vs Kostelec nad Černými lesy, gruntovní kniha č. 28, i.č. 3161, fol. 4A.

[140] SOA Praha, Vs Kostelec nad Černými lesy, gruntovní kniha č. 28, i.č. 3161, fol. 4B.

[141] SOA Třeboň, cizí rody – registratura, z Dobrohoště, č. 7.

[142] SEDLÁČEK, A., *Hrady, Zámky a Tvrze české VII.*, Praha 1997, s. 58.

stavu o něm si můžeme udělat z následujícího příběhu: roku 1630 ukradli zloději pražským řezníkům kdesi v hospodě pár volů. Voly pak zavedli do Vyžlovky k sedlákovi Vlčkovi, aby je koupil. Sedlák váhal, a proto se šel poradit se Svatkovským. Ten dal Vlčkovi 3 dukáty, aby mu ty voly koupil. Panský řezník pak v Kostelci voly zabil, maso a kůži prodal a peníze odvedl hejtmanovi. Ovšem zloděj byl chycen a uvězněn. Ve vězení prozradil vše na Vlčka. Řezníci se samozřejmě domáhali odškodnění a potrestání Vlčka. Tu Svatkovský, jemuž šlo o vlastní kůži, kázal Vlčkovi utéct z panství. Opuštěného Vlčkova gruntu se pak sám „ujal" a Vlčka potom již nikdo nikdy neviděl[143].

Roku 1632 se Přech Svatkovský dostal do sporu s lesmistrem **Janem Malovcem z Malovic**, kterému nevyplatil za rok a devět týdnů služby plat (celkem 150 kop míšeňských) a navíc mu odepřel i obilí na které měl právo. Spor postupně narostl do takových rozměrů, že Jan Malovec ještě téhož roku složil svou funkci a se Svatkovským se soudil ještě roku 1636[144].

Po tři roky, přesně v letech 1625-1628, spravoval Černokostelecké panství rytíř **Adam Chval Kunaš z Machovic**, pocházející z tvrze Machovice u Hluboké. Již Adamův děd byl velmi nemajetný a držel Holkov, Machovice a Chřenovice. Se svou manželkou Brigitou Dubenskou z Chlumu zplodil dvě dcery a tři syny. Nejmladší z těchto synů, Jan, obdržel při dělení otcovského majetku tvrz v Chřenovicích (zemřel před rokem 1579), ovšem neznáme ani jeho manželku a zároveň Adamovu matku. Adam Chval se sám velmi aktivně účastnil protihabsburského povstání - byl jedním z relátorů na generálním sněmu roku 1620 a od 26. listopadu 1619 byl správcem komorního panství Brandýs nad Orlicí. Za toto byl 14. července 1623 odsouzen ke ztrátě ⅔ jmění: a) statku Chřenovice, který rodina držela od roku 1382, odhadnutý na 9592 kop gr. míšeňských, ovšem zároveň na něm spočívaly dluhy ve výši 5900 kop; b) statku Dubné (okr. České Budějovice) a díl Branyšova v ceně 7769 kop grošů míšeňských. Toto byl ale jeho celý majetek a Adam se dlouho domáhal, aby mu byla ponechána alespoň ona třetina jmění. Adam Chval zemřel ve funkci černokosteleckého hejtmana roku 1628, aniž by se dočkal nějakého majetkového vyrovnání. Teprve 14. srpna 1638 bylo jeho sestře Marii Anně Libovické z Machovic vyplaceno odškodné 2000 zlatých. Na druhou stranu byl Adamovi omylem ponechán dům v Novém městě pražském ve čtvrti sv. Petra a zkonfiskován byl teprve 9.9. 1643[145]. Ženatý byl s Eusebií Polyxenou Vojířovou z Protivec,

[143] MIŠKOVSKÝ, J., *O pokladech pánů Smiřických***Chyba! Záložka není definována.**, Český Brod 1907.

[144] SEDLÁČEK, A., *Hrady, Zámky a Tvrze české XV*., Praha 1998, s. 13.

[145] BÍLEK, T., *Dějiny Konfiskací po roce 1618*, Praha 1882, s. 311.

nicméně jejich manželství zůstalo bezdětné[146]. Ve funkci hejtmana vedl například spor s českobrodským měšťanem a konšelem Tomášem Domažlickým, kterého Adam nechal vsadit do šatlavy, ačkoliv nebyl poddaným Černokosteleckého panství! Nakonec musel spor roku 1627 urovnávat sám Karel z Lichtenštejna[147].

Černokostelecko trpělo během třicetileté války neustálými průchody císařské armády, která byla stejně zlým škůdcem jako nepřítel. Kromě živení císařských vojsk mělo totiž Černokostelecké panství povinnost platit vojenskou kontribuci, která například roku 1633 činila 245 zlatých týdně (!), dále potraviny v hodnotě 245 zlatých, 136 korců a 2 věrtele ovsa. Málokdy se však kontribuce odvedla v předepsaném množství. V letech 1633-1634 si na celém panství vyžádal hodně obětí mor. V jednom dopise Svatkovský knížeti píše: „*Zprávu činím, že třetí díl poddaných a hospodářů, co jich před rokem na panství kosteleckém bylo, nyní se jich živých nenachází*.[148]“ Při vpádu švédského vojska na Černokostelecké panství 27. listopadu 1639 bylo vypáleno celkem 17 vsí. Podruhé vpadli Švédové do Kostelce 11. června 1642. Tehdy nechal hejtman Svatkovský panství v moci purkrabího Šimona Mazánka a utekl do Prahy. Za tento čin byl zbaven své funkce, a na jeho místo byl dosazen Vilém Jindřich Odkolek z Újezdce[149] (nikoliv tedy roku 1639, jak se mylně traduje v regionálně-historických studiích[150]!). Svatkovský poté působil v císařské armádě a domáhal se alespoň částečné náhrady za zkonfiskované statky svých rodičů. 16. června 1658 mu bylo vyplaceno 3500 zlatých ze zabaveného otcovského majetku a 1894 zlatých z matčina[151].

Vilém Jindřich Odkolek z Újezdce, pocházející z české větve rodu, začal svou kariéru panského úředníka jako purkrabí Černokosteleckého panství. I jeho dohnala do panských služeb absolutní nemajetnost rodiny – jeho otec Vladislav Odkolek držel pouze tvrz a ves Vlčí Pole v Boleslavském kraji o 5 osedlých (!), kterou Vilém Jindřich roku 1623 prodal[152]. Ve funkci hejtmana setrval až do roku 1651. Poté se stal postupně vrchním hejtmanem všech komorních panství, královským radou a 1. února 1680 byl povýšen do stavu svobodných pánů a byl mu polepšen erb. Díky příjmům z hejtmanské služby si postupně zakoupil i malý desko-

[146] NA Praha, Dobř, i.č. 524, Kunáš z Machovic.

[147] SOkA Kolín, AM Český Brod, Kniha počtův a smluv přátelských i jiných král. města Čes. Brodu 1564-1669, fol. Z14-15.

[148] ŠIMÁČEK, FR., *Za poznáním města Kostelce nad Černými lesy*, Kostelec n. Č. l. 1937, s. 95.

[149] ŠIMÁČEK, FR., *Za poznáním města Kostelce nad Černými lesy*, Kostelec n. Č. l. 1937, s. 95.

[150] SEDLÁČEK, A., *Hrady, Zámky a Tvrze české XV*., Praha 1998, s. 13.

[151] BÍLEK, T., *Dějiny Konfiskací po roce 1618*, Praha 1882, s. 583.

[152] SEDLÁČEK, A., *Rozvržení sbírek a berní roku 1615 dle uzavření sněmu generálního nejvyššími berníky učiněné*, Praha 1870, s. 5.

vý statek Velký Barchov o dvou vesnicích a 16 osedlých, který koupil roku 1645 od Evy z Loutkova (roku 1661 ale odprodal jednu z nich, Mžany, kterou koupil roku 1638)[153]. Zajímavý je také jeho ekonomický nadhled nad zaváděním roboty do panského hospodářství, kdy si uvědomoval její nerentabilitu[154]. Zemřel roku 1681 a zanechal po sobě sedm synů[155]. Jeho potomci po meči, jako jediného ze šlechtických hejtmanů, žijí dodnes[156].

Po polovině 17. století se na Černokostelecku objevuje doposud neznámá skupina šlechticů, a to panští úředníci povýšení do šlechtického stavu palatinem[157], v tomto případě přímo knížetem z Lichtenštejna.

Roku 1651 byl jmenován hejtmanem Černokosteleckého panství veřejný notář **Štěpán Forchheimer z Jakešova**, jehož erb známe jen díky faktu, že musel všechny jím vydané a schválené dokumenty nejen signovat, ale i zpečetit pečetí s vlastním znakem.

Štěpán Forchheimer se narodil těsně kolem roku 1595[158]. V latinských dokumentech se běžně označuje jako Stephanus Forchemius a Jakesohau[159], snad jej tedy můžeme ztotožnit se studentem Stephanem Forchhemiem, který se roku 1610 zapsal na studia v pražském jezuitském Klementinu, a který pocházel z Rakouska (*Pergdolcensis Austriacus)*[160]. Poté se z pramenů na dvě desetiletí ztrácí a znovu se uvádí roku 1635 jako hejtman Kosmonoského panství[161]. V této funkci vytrval až do roku 1651, kdy byl jmenován Karlem II. Eusebiem z

---

[153] SEDLÁČEK, A., *Hrady, Zámky a Tvrze české V*., Praha 1995, s. 345; DOSKOČIL, K., *Berní rula*, sv. 2, Popis Čech r. 1654 - díl 2/1, Praha 1953, s. 255.

[154] MAUR, E., *Český komorní velkostatek v 17. století*, Praha 1975, s. 97.

[155] NA Praha, Dobř, i.č. 722a (Odkolkové z Újezdce).

[156] HALADA, J., *Lexikon české šlechty II*., Praha 1993, s. 122.

[157] K tomuto tématu vide: VL.J. SEDLÁK, *Vývoj komitivy lateránských palatinů*, in: HaG 1988/3 a KOLÁŘ, M.-SEDLÁČEK, A., *Českomoravská heraldika I*., Praha 1902, s. 44-49; dále KASÍK, S., *Slavatovské palatináty*, in: HaG 1993/1, s. 1-56; ZÁLOHA, J.-SEDLÁK, VL.J., *Eggenberské a Schwarzenberské nobilitační diplomy*, in: HaG 1988-1989; PŘIBYL, A., *Palatináty a erbovní listiny*, in: HaG 1/1983, s. 3-49; SVÁTEK, J., *Erby z dvorské kanceláře frýdlantského vévodství*, in: Heraldická ročenka 1977; *Erbovní censoři v Dvorských kancelářích ve Vídni 1707-1918*, in: Genealogické a heraldické informace č. 2-3/1988, s. 115-132; SMETANA, J., *Palatinové Jan Ernst a Christian Theodor Schosserové z Emblebenu a Friedhelmu*, Heraldická ročenka 1985, s. 37-52; BÍLÝ, J.L., *Neznámý doklad thurnovské komitivy*, Zpravodaj Klubu genealogů a heraldiků Ostrava č. 21/1985, s. 5-7; PAŘEZ, J.-POKORNÝ, P.R., *Liber instrumentorum – registra císařova palatina Jiřího Bartholda Pontana z Braitenberka*, in: Facta probant homines, Sborník příspěvků k životnímu jubileu prof. dr. Zdeňky Hledíkové, Praha 1998, s. 325-339. Naposledy: MRVÍK, VL.J., *Lichtenštejnské palatináty a erbovní listiny*, in: HaG 1-2/2007, Praha 2007, s. 5-30.

[158] KLÍMOVÁ, H., *Soupis poddaných podle víry z roku 1651 – Kouřimsko*, Praha 1997, s. 204

[159] HODINÁŘ, K.-KLÍMA, V., *Kronika města Kostelce nad Černými lesy*, Kostelec n. Č. l. 1912, s. 162.

[160] TRUC, M. (ed.), *Album academiae pragensis Societatis Iesu 1573-1617*, Praha 1968. Snad je míněna obec Purgstall v dolních Rakousích či Burgstall v Tyrolsku?

[161] NA Praha, Dobř, materiály k rodokmenům J.

Lichtenštejna hejtmanem Černokosteleckého panství. Ve své funkci zůstal ale jen do roku 1654.

Po skončení třicetileté války se na Černokostelecké panství snesla jiná převratná událost - tehdejší císařská komise odhalila podvod Karlova otce Karla I. z Lichtenštejna. Přišlo se nejen na podvod s mincovnictvím, ale i na úmyslně špatný výklad závěti Jaroslava Smiřického (majitele Černokosteleckého panství do roku 1597) a na nesprávný rozsudek v této záležitosti. Vyšetřující komisaři po důkladném rozboru závěti Jaroslava Smiřického a konfiskačních nálezů zjistili následující: Lichtenštejnem ovlivněná komise neprávem rozhodla, že fideikomisní statky, včetně Černokosteleckého panství, na základě poslední vůle Jaroslava Smiřického náležejí Jindřichovi Jiřímu. V závěti bylo přímo uvedeno: „*V případě, že by nejstarší, na něhož statky přijíti mají, byl snad na rozumu nedostatečný, právo děditi přejde na toho, jenž po něm jest nejstarší*.[162]“ Podle toho byl Albrecht Jan skutečným majitelem celého fideikomisu, a protože byl Albrecht Jan „*rebelant*“ měly všechny statky připadnout císaři. Následkem toho, bylo Černokostelecké panství zkonfiskováno. Dne 8. ledna 1653 se tohoto majetku ujala královská komora a Karel II. Eusebius byl povinen zaplatit škody vzniklé z podvodů jeho otce. V říjnu 1654 se do Kostelce dostavila císařská komise, která sesadila vrchnostenské úředníky a dosadila nové, v čele s hejtmanem **Jiřím Mařanem Bohdaneckým z Hodkova**[163] a purkrabím Jindřichem Náchodským, černokosteleckým měšťanem. Pro knížete Lichtenštejna byla tato záležitost velmi nepříjemná, a proto prosil císaře Ferdinanda III. o milost a nabízel mu finanční náhradu. Dne 9. listopadu 1655 byla tedy ujednána nová smlouva, podle které byly tyto statky Karlovi II. vráceny, ale musel jako náhradu zaplatit 400 000 zlatých rýnských a 20 000 měřic žita. Sotva byl však urovnán spor o černokostelecké panství, vyvstal spor druhý, týkající se mincovních podvodů. Císař nyní žádal, aby Karel Eusebius vrátil 298 hřiven ryzího stříbra a 263,5 dukátu. Po několikaletém vyšetřování byla odhadnuta škoda způsobená Karlem I. z Lichtenštejna na 3.100.000 zlatých. Za tyto otcovi podvody byla na Karla Eusebia uvalena pokuta v hodnotě 401.000 zlatých. Po splátce 25.000 žádal Karel císaře prominutí zbytku dluhu (tzv. Generální absolutorium), prý aby „*nemusel denně slýchati, jak jest jeho zvěčnělý otec lidem v hubách k největšímu posměchu a aby přece alespoň v hrobě již měl pokoj*[164].“

Jeho nejvýznačnějším počinem bylo potvrzení cechovních artikulí (16.3. 1652), které platily v nezměněné formě až do roku 1859, kdy byly cechy zrušeny, zavedeny živnostenské

[162] NA Praha, DZV, kn.č. 128, fol. E 2.

[163] NA Praha, Wunsch, i.č. 713 (Mařan Bohdanecký z Hodkova).

[164] ŠIMÁČEK, FR., *Za poznáním města Kostelce nad Černými lesy*, Kostelec n. Č. l. 1937, s. 122-123.

úřady a živnostenské listy[165]. 9. července 1663 sepsal svou závěť[166]. Od roku 1666 byl již Forchheimer ve svém úřadě zastoupen Janem Nikolínem. Zemřel o rok později, 1. září 1667 v Kostelci nad Černými lesy. Pochován byl v přítomnosti devíti duchovních v zámecké kapli sv. Vojtěcha vedle své manželky na evangelijní straně kaple (náhrobek se v podlaze kaple nachází doposud). Štěpán Forchheimer z Jakešova byl ženatý s jistou Apolonií, která byla o pět let starší než Štefan; z jejich manželství vzešly dvě dcery – Alena (m. Šimon Trunsa) a Kunhuta (m. Jan Volek z Boppardtu)[167].

Dalším hejtmanem Černokosteleckého panství, který si uzurpoval erb a predikát byl **Leopold Lorenc Leiter z Tannenberka (Leopold Vavřinec Laiter z Jedlové Hory)**, dosavadní důchodní písař, který byl jmenován hejtmanem po smrti Štěpána Forchheimera z Jakešova.

Nutno podotknout, že Leopold Laiter byl jeden z nejenergičtějších a nejrazantnějších hospodářských správců na Černokosteleckém panství. Vrchnost měla v jeho případě při výběru nástupce Štěpána z Jakešova šťastnou ruku. Leopold Vavřinec Leiter, dvorský rada, obdržel šlechtictví s predikátem z Tannenberka 12. června 1662 od knížete Karla II. z Lichtenštejna[168]. O místě jeho narození, jeho dětství či počátcích kariéry opět bohužel nic nevíme. Víme ovšem, že češtinu plně ovládal a používal ji – úřadoval pak bilingvně. V písemných pramenech se s ním setkáváme poprvé roku 1660, kdy se stal důchodním písařem Lichtenštejnského Černokosteleckého panství a zároveň se mu (a jeho první manželce Veronice N.) narodil syn Gotthard Václav[169]. Do Kostelce se ovšem odněkud přistěhoval. Již roku 1661 byl ale služebně přeložen do Škvorce (další Lichtenštejnské panství nedaleko Prahy), kde se stal purkrabím. Zde mu zemřela jeho první manželka a on se pak podruhé oženil s Barborou Terezií Kislerovou, dcerou majitele svobodného dvora Chrást u Přistoupimi. Na Černokostelecké panství se vrátil 18. října 1667, kdy jej Karel II. Eusebius jmenoval hejtmanem a dal mu pravomoc k personálním změnám ve vedení velkostatku[170]. Nutno podotknout, že Leopold Laiter byl jeden z nejenergičtějších, nejrazantnějších a nejschopnějších hospodářských správců na Černokosteleckém panství. Vrchnost měla v jeho případě při výběru nástupce Štěpána z Jakešova (viz níže) šťastnou ruku. V archivu města Kostelce nad Černými lesy se do dnešních dnů zachovalo několik jeho nařízení a povolení z titulu hejtmana – tak např.

[165] MRVÍK, VL. J., *Nižší šlechta a erbovní měšťanstvo Černokostelecka v období raného novověku*, in: Archivní prameny Kolínska 2002, Kolín 2003

[166] Uložena v AHMP, bez sign.

[167] NA Praha, Dobř, materiály k rodokmenům J

[168] HALV, kt. 34.

[169] SOA Praha, sbírka matrik, fara Kostelec nad Černými lesy 1, 28.4. 1660.

[170] SOA Praha, Vs Kostelec nad Černými lesy, hospodářské spisy, kt. 3, složka 244.

10. prosince 1671 vyhovuje žádosti městské rady, aby služba jednoho ponocného (tj. 15 zlatých a 1 strych žita ročně) byla placena z kontribučního důchodu. Hejtman uznal, že jeden z ponocných střeží mimo města i zámek, sýpku, pivovar a dvůr[171]. 30. září 1673 vytýká černokosteleckým obyvatelům, že suší předivo na kamnech, a tak vzniká nebezpečí požáru. Hejtman proto nařizuje odstranění nedostatků při chránění domů před možným požárem[172]. 29. dubna 1676 upozorňuje purkmistra a městskou radu, že pivní džbánky mají špatný, nebo žádný cejch. Nařizuje proto svolání hrnčířů, kterým se má pohrozit pokutou a šatlavou[173]. 29. září 1680 žádá Laiter o zjištění jakou nemocí onemocněl Martin Jelínek. Bohužel se vyplnily nejhorší předtuchy – onemocněl morem. Ještě téhož dne obžalovává Jiřího Kučeru z toho, že se s více černokosteleckými obyvateli vypravil do Brandýsa nad Labem na pouť, ačkoliv věděl, že město je infikováno morem. Kromě pokuty, která mu měla být uložena, byl zbaven i konšelské funkce[174]. Za zažehnání morové epidemie nechal hejtman na náměstí u domu čp. 53 postavit sochu Spasitele. Socha zde stála až do roku 1883, kdy byla odstraněna. Na jejím podstavci byl vytesán letopočet a hejtmanovy iniciály L. L. L. (Leopold Lorenz Laiter)[175].

Leopold se mnohokrát zapsal i přímo do dějin celého města[176]. Roku 1657 půjčil obci, samozřejmě na slušný úrok, 200 zlatých na stavbu radnice, která předtím vyhořela. Jeho nejvýznamnější čin bylo asi nařízení o sepsání nového urbáře, který vešel později do dějin pod názvem Zlatý urbář – je to velice zevrubný urbář celého panství, údajně nejdokonalejší psaný v českém jazyce. Je to silný foliant o váze 16 kg, který je opatřen zlatou ořízkou a podle toho má i svůj název. Obsahuje cca 900 stran záznamů. Podle tohoto Zlatého urbáře činil hejtmanův plat **300 zlatých rýnských**, 4 vědra **vína**, 2 korce 3 věrtele a ½ čtvrtce **pšenice**, dále 25 korců 2 věrtele 3 čtvrtce a 3 míry **žita**, 108 korců 1 věrteli 3 čtvrtce a 2 míry **ovsa**, následně 2 korce 3 věrtele 2 míry **hrachu,** 4 korce 2 čtvrtce 3 míry **krup**, 2 korce 2 míry **jahel**, 2 **telata**, 1 krmného **vepře**, 2 **skopce**, 1 **slepici**, 6 **vajec**, 141 liber čerstvého **másla**, 86 liber **sýra**, 141 liber **soli**, 36 liber **svíček**, 2 kopy **kaprů** a 1 kopu **štik**. Dále dostával 30 kop grošů českých, za které si vydržoval svého písaře[177]. Nezanedbatelné příjmy vrchnostenských úředníků pocházely z poplatků za vykonávání úředních úkonů. Poddaní museli platit za zaknihování ná-

[171] SOkA Kolín, AM Kostelec n. Č. l., katalog spisů, i.č. 29.

[172] SOkA Kolín, AM Kostelec n. Č. l., katalog spisů, i.č. 40.

[173] SOkA Kolín, AM Kostelec n. Č. l., katalog spisů, i.č. 42.

[174] SOkA Kolín, AM Kostelec n. Č. l., katalog spisů, i.č. 56.

[175] HODINÁŘ, K.-KLÍMA, V., *Kronika města Kostelce nad Černými lesy*, Kostelec n. Č. l. 1912, s. 19.

[176] SOkA Kolín, AM Kostelec n. Č. l., katalog spisů, i.č. 18; 22; 29; 31;40; 42; 44; 50-53; 56.

[177] Vide: SOkA Kolín, Zlatý urbář panství černokosteleckého v přepisu Josefa Miškovského, bez sign.

kupu nemovitosti či pozemku do pozemkových knih, za vydání zhostných listů potřebných k vystěhování z panství i za potvrzení poslední vůle či dlužního úpisu[178].

Leopold Vavřinec Laiter z Jedlové Hory vlastnil od roku 1675 (koupil ho za 450 zlatých rýnských)[179]. Společně se svou manželkou Barborou v Kostelci na náměstí dům čp. 19. Barbora Laiterová zřídila v tomto domě hostinec, který si postupně získal pověst nejlepšího hostince ve městě. Scházeli se tu především panští úředníci a představitelé města. Po smrti svého prvního manžela se Barbora Laiterová provdala znovu, i nadále ovšem bydlela v tomto domě. Až teprve kvůli svému stáří jej prodala 29. srpna 1694. Leopold Laiter z Tannenberka zemřel roku 1685. V radní knize pamětní se zachovala jeho německy psaná závěť[180]. Z ní vysvítá, že si přeje být pohřben v černokosteleckém kostele sv. Jana Křtitele, na kterýžto pohřeb mělo být vydáno 200 zlatých(!). Veškerý majetek odkazuje své manželce Barboře a svým devíti dětem.

O jeho potomcích toho již víme podstatně méně. Nejvýznamnějším z jeho synů byl Gothard Václav Ferdinand. I on působil po vzoru otce v Lichtenštejnských knížecích službách, nejprve na Černokosteleckém panství jako písař a později v letech 1682-1692 jako purkrabí. Poté odešel na Uhříněveský velkostatek[181].

Jeho syn František Václav, zemský inspektor, byl roku 1726 povýšen Karlem VI. do rytířského stavu a byl mu udělen erb, který užíval již jeho otec Leopold[182].

Nižší šlechta působila i v nižších úrovních správního aparátu (nejen) černokosteleckého velkostatku, byť pochopitelně v daleko menší míře než jako hejtmani. O řadě z nich bude řeč níže, poněvadž zároveň s úřadem drželi na černokostelecku i nějaký dvůr, dům či pozemkový majetek. Na tomto místě ale zmiňme důchodního písaře **Jindřicha Vokála z Budíkova**, který je mj. i dalším případem šlechtice povýšeného do tohoto stavu zřejmě přímo knížaty z Lichtenštejna na základě jejich patronátního práva[183].

Rodina Vokálů pocházela z královského města Českého Brodu, kde vlastnila výstavný dům čp. 22 na náměstí. Ten koupil roku 1602 Jan Vokál Pražský se svou záhy zemřelou manželkou Alžbětou (pocházející z Českého Brodu) za 1330 kop grošů míšeňských a získal městské právo. Již kupní částka svědčí o Janově velké prestiži. Později také koupil svobodný dvůr s chmelnicí v nedaleké Přistoupimi. Po bitvě na Bílé hoře byl jeho dům ve městě vypálen,

[178] BŮŽEK, V.- HRDLIČKA, J.- KRÁL, P.- VYBÍRAL, Z., *Věk urozených*, Praha 2002, s. 233.

[179] SOA Praha, Vs Kostelec nad Černými lesy, gruntovní kniha č. 28, i.č. 3161, fol. 4B.

[180] SOkA Kolín, AM Kostelec nad Černými lesy, kniha kontraktní 1 (1622-1815), i.č. 3, fol. 487-490.

[181] HALW, Herrschaften, kt. 685.

[182] MYSLIVEČEK, M., *Erbovník*, Praha 1993, s. 93-94.

[183] Vide: MRVÍK, VL.J., *Lichtenštejnské palatináty a erbovní listiny*, in: HaG 1-2/2007, Praha 2007, s. 5-30.

a proto se uchýlil se svými čtyřmi syny (Jindřichem, Jiříkem, Janem a Václavem) a dcerou Dorotou na výše zmíněný dvorec. Krátce nato ovšem Jan umírá a nezletilé sirotky následně vychovávala jejich babička Kateřina Budíkovská, která se pak soudila s českobrodským měšťanem Ondřejem Mezřickým o jejich dědictví[184]. Jedním z jeho synů byl i Jindřich Vokál (* kol. 1605), který se rozhodl hledat obživu v panských službách na Lichtenštejnském panství Kostelec nad Černými lesy. Zde nejprve v letech 1628-1636 působil jako listovní písař a vypracoval se až na důchodního písaře, čili třetí nejvyšší post na pomyslném žebříčku panských úředníků (1636-1638). V úřední kariéře pokračoval pak po roce 1638 přímo v císařských službách jako důchodní a obilní písař na panstvích Benátky nad Jizerou a Lysá nad Labem (do 1643). Po svém odchodu byl obviněn, že si nechával proplácet smyšlené účty za výplaty čeledi a dělníkům, což tedy Jindřich důrazně odmítl. Z těchto funkcí odešel, protože mu prý platili málo – chtěl alespoň 200 kop grošů míšeňských, ale nakonec dostal jen 180 kop. Službu údajně přijal jen kvůli *od lidu vojenského zahubení a s manželkou a dítkami do naha zloupení*[185]. Roku 1636 se oženil se Zuzanou, vdovou po černokosteleckém sklepním písaři Bohuslavu Pelikánovi[186], a vyženil několik jejích dětí z prvního manželství[187] (ačkoliv se někde[188] uvádí, že to byla Bohuslavova dcera, není to pravda). A právě Jindřich Vokál byl jediným z rodiny, který začal používat ve 30. letech predikát „z Budíkova“, který snad odvodil od příjmení svého děda, českobrodského měšťana Jiříka Budíkovského, jinak Hynka. Tento fakt nás vede k domněnce, že mu byl udělen i s příslušným erbem Karlem II. z Lichtenštejna. Z jeho života víme poměrně málo – víme, že měl vedle spáleniště v Českém Brodě, které zdědil po svém otci, také dům v Kouřimi, který mu 13. září 1652 vyhořel i s veškerým vybavením (jak píše, utekl se pod ochranu Boží „*poněvadž vím, že všemohoucí Pán Bůh neráčí žádného opustiti*“)[189]. V Kouřimi musel také řešit soudní spor s dcerou Stanislava Berky z Kouřimi, která o něm roznášela údajně nepravdivé informace[190]. Po odchodu z panských služeb se vrátil do Českého Brodu a vykonával zde úřad císařského rychtáře (1643-1653/54).

[184] SOkA Kolín, AM Český Brod, Kniha počtův a smluv přátelských i jiných král. města Čes. Brodu 1564-1669, fol. X 10.

[185] NA Praha, SM, sign. W 374/1.

[186] SOkA Kolín, AM Český Brod, Kniha počtův a smluv přátelských i jiných král. města Čes. Brodu 1564-1669, fol. Z 42a.

[187] SOkA Kolín, AM Český Brod, Kniha zákupův rolních král. města Českého Brodu**Chyba! Záložka není definována.** 1591-1715, fol. Q 35.

[188] DVOŘÁK, M., *Historická topografie města Českého Brodu***Chyba! Záložka není definována.** *(*V*)*, in: Středočeský sborník historický 1995, Praha 1996, s. 118.

[189] ANM Praha, genealogická sbírka H, i.č. 72. Tehdy také žádal městskou radu v Kouřimi, aby mu pomohla přivézt z černých Voděrad suché dřevo na zimu, které tam koupil.

[190] Tamtéž.

Zde také postupně koupil několik nemovitostí – např. roku 1635 vyměnil svou zahradu Macháčkovskou za 12 rolí v Přistoupimi s Danielem Malým a přidal mu 20 zl., roku 1637 koupil 50 záhonů za Malechovem od Magdaleny Daníkovské za 50 zl. a roku 1638 koupil od spáleniště *na prostřední řadě* i s pivovarem přikoupeným od Tomáše Domažlického a spáleniště na Kouřimském předměstí, dále koupil louku u studánky k Bylanům od Jana Pražského za 60 zl.[191] Zemřel v rozmezí let 1653-1654 v Českém Brodě a veškerý jeho majetek zdědila nejprve vdova Zuzana. Za poručníka byl pozůstalým sirotkům ustanoven další místní císařský rychtář Jiří Albrecht ze Schönthalu, s nímž také později proběhlo vyrovnání mezi jednotlivými syny – Jindřich, Jiřík a Václav tak dostali společně spáleniště někdejšího domu v Českém Brodě, druhé spáleniště na prostřední řadě *jdouce z krchova přes ulici od kostela sv. Gotharda k uličce, jež k šlachtatě vede na rohu po pravé straně*, dále chalupu ve vsi Přistoupimi, dále dvorec na Kouřimském předměstí zvaný Maršovský s 12 kopami 42 záhony rolí. Vdova Zuzana se ale v rámci dědického řízení ještě přela se svými švagry, Jindřichovými bratry, o jistou sumu peněz a klenoty, které si k nim měl Jindřich uschovat v době války, které ovšem patřily Zuzaniným dětem z prvního manželství[192]. Většinu otcovského dědictví následně získal před rokem 1671 syn Jiří Vokál z Budíkova, nejprve místní servus (1674) a později radní (1679), který zde žil ještě roku 1690[193]. Jeho rodina vlastnila v Českém Brodě až do 18. století tzv. Třebickou hospodu (čp. 60). Ještě v letech 1744-†1753 byl Jindřichův potomek, Leopold Vokál z Budíkova, místním císařským rychtářem.

[191] SOkA Kolín, AM Český Brod, Kniha zákupův rolních král. města Českého Brodu**Chyba! Záložka není definována.** 1591-1715, fol. M 18, P 45, O 19, P 13, V 39b, P 16 et P 41.

[192] SOkA Kolín, AM Český Brod, Kniha počtův a smluv přátelských i jiných král. města Čes. Brodu 1564-1669, fol. Z 50.

[193] DVOŘÁK, M., *Historická topografie města Českého Brodu***Chyba! Záložka není definována.** *(*V*)*, in: Středočeský sborník historický 1995, Praha 1996, s. 118.

2.2. Pozemková šlechta

Druhou nezastupitelnou skupinou nižší šlechty na území námi zkoumaného regionu byla pozemková šlechta, kterou lze opět rozdělit do dvou vrstev- první, majetnější a méně kompaktní byla vrstva šlechticů vlastnících zde přímo nějaké dominium či menší statek. Tito byli pochopitelně daleko majetnější než všechny ostatní skupiny místní nobility a disponovali vlastními poddanými. Jak ale uvidíme, absolutní většina těchto statků zmizela pod tlakem Černokosteleckého panství ještě před třicetiletou válkou.

Kromě panských úředníků byla na Černokosteleckém panství v období raného novověku také řada usedlých drobných šlechticů, kteří byli s černokosteleckým dominiem spjati řadou neúředních pout. Někteří z nich drželi celé dvory, jiní z nich vlastnili pouze domy ve městech a grunty na vsích. V mnoha případech se usazovala nižší šlechta na Černokostelecku přímo z popudu vrchnosti. Vrchnost dokonce v několika případech vysadila majetek svobodných lidí hamfestem (smlouvou), některé osvobodila zcela, někdy na dobu života jeho majitele, jindy trvale. Na rozdíl od císařských panství, kde se v 16. a 17. století počítaly rodiny nižších šlechticů na desítky, na poddanských panstvích, Černokostelecké panství nevyjímaje, byl tento stav nesrovnatelně nižší.

2.2.1. Město Kostelec nad Černými lesy

Přirozeným centrem zmíněného panství a samozřejmě i regionální nižší šlechty byl Kostelec nad Černými lesy, kde byla v období raného novověku největší kulminace nižší aristokracie.

První případ nižší šlechty usedlé na Černokosteleckém panství, pomineme-li přímo vrchnost, představuje **Anna Lhotická ze Lhotic**. Tato služebnice Elišky Slavatové ze Sovince, manželky Michala Slavaty z Chlumu († 1534), majitele panství, obdržela roku 1544 odkazem v závěti Elišky Slavatové doživotně dvůr v Kostelci nad Černými lesy čp. 93**Chyba! Záložka není definována.**[194]. Paní Eliška (roz. Pňovská) ho držela společně s dalším dvorem v Bohumili již za manželova života. Šest let po jeho smrti se rozhodla sepsat závěť – učinila tak 19. října 1540. V ní odkázala oba dva dvory společně svým věrným služebníkům Anně Lhotické ze Lhotic a jejímu švagrovi, Abrahamu Pampovi z Vickovic[195]. Roku 1544 (krátce před svou smrtí) ovšem svůj původní odkaz změnila a dvůr v Kostelci darovala pouze Anně Lhotické ze Lhotic společně s loukou zvanou Pychlovská, kterou kdysi koupila od Jana, syna nějakého Brože z Kostelce, a se vším nábytkem, hospodářskými zvířaty i obilím na poli[196]. Na toto rozhodnutí měl rozhodně vliv i fakt, že Eliška byla bezdětná. O paní Elišce víme velmi málo, o Anně Lhotické ovšem ještě méně. Neznáme ani jména jejích rodičů, víme jen, že měla bratry Albrechta (v letech 1548-1572 držel statek Křesice, okr. Benešov) a Václava a sestry Magdalenu a Dorotu (m. výše zmíněný Abraham Pampa z Vickovic). Údajně měla žít ještě roku 1557 a mít za manžela Jana Bořka z Dohalic[197], který je pro nás také víceméně neznámou postavou.

Dalším příslušníkem nižší šlechty usazené v Kostelci byl **Václav Magrle ze Sobíšku**, který koupil 1. března 1560 dům čp. 53 v Kostelci n. Č. l. na náměstí od Kryštofa Furýra za 60 kop grošů českých[198]. Václav, syn pražského patricije Jiříka Magrleho (mimo jiné vlastnil od roku 1540 i mlýn v Plaňanech[199]), pocházel z rodiny, která se poprvé objevuje v Praze roku 1525. Je zajímavé, že doklady o případné nobilitaci tohoto rodu chybí. Pokud víme, Václav se nikdy neoženil a zemřel snad v Kostelci nad Černými lesy bezdětný[200].

---

[194] ŠIMÁČEK, FR., *Za poznáním města Kostelce nad Černými lesy*, Kostelec n. Č. l. 1937, s. 15.

[195] NA Praha, DZV, kn.č. 5, fol. H 25.

[196] NA Praha, DZV, kn.č. 5, fol. J 3.

[197] NA Praha, Dobř, i.č. 567.

[198] SOA Praha, Vs Kostelec nad Černými lesy, gruntovní kniha (1558-1572), i.č. 3142.

[199] SOA Praha, Vs Kostelec nad Černými lesy, gruntovní kniha (1558-1572), i.č. 3142, fol. 24.

[200] NA, Dobř, materiály k rodokmenům S.

Přímo v centru města Kostelce n.Č.l. byla v 16. století na místě dnešních čp. 22-25 větší hospodářská usedlost, znatelná ve svém půdorysu ještě na katastrální mapě z roku 1841. Jejím nejstarším doložitelným majitelem byl v 60. a 70. letech 16. věku **Jan Chotouňský z Chotouně**, povýšený do šlechtického stavu společně s bratry Jiřím, Pavlem a Šimonem 28. dubna 1556[201]. Narodil se jako císařský poddaný ve vsi Chotouni (rodišti sv. Prokopa) u Českého Brodu Vítkovi Chotouňskému. V dětství záhy osiřel a následně byl *ten statek bez naší vůle od sousedů prodanej a v tom matka jest se vdala a její statek ten nebyl, nebo nebožtík tatík můj jest ji pojal do toho statku, ne vona jeho, a jí ho nezadal*. Že se jednalo a zámožnou selskou rodinu svědčí skutečnost, že již tehdy byl dvůr odhadnut na 1500 kop grošů (!). Ani se svým otčímem neměl nejspíše Jan nejlepší vztahy, poněvadž *jest se nenáležitě a nectnostně spílal, mnoho jest pobral a nevážlivejch lidí, štveráků jest se chytil a jim po mnoha kopách na hry půjčuje a s matkou mou nevážlivě nakládá*. Poněvadž už tehdy působil Jan Chotouňský v císařských službách, vyslyšel Maxmilián II. jeho stížnosti a nařídil 12. září 1574 celé nakládání s Janovým dědictvím prošetřit[202]. Bohužel nevíme, jak nakonec celý spor dopadl. Jak již bylo řečeno, vstoupil Jan, ještě jako svobodník, do služeb císařské rodiny jako úředník na různých komorních panstvích. Roku 1557 takto zastával post důchodního písaře Černokosteleckého panství (tehdy vlastnil jmění v hodnotě 250 kop grošů českých)[203] a roku 1559 působil už jako hejtman v Lysé nad Labem[204]. Roku 1563 pak ještě koupil statek Jana Freinara v Kamenici na panství Dobřejovice[205].

Roku 1570 kupuje od Jana Chotouňského dům v Kostelci **Václav Razický z Vchynic** se svou matkou **Kateřinou z Chřeňovic** za 75 kop grošů a tuto částku ihned zaplatili[206]. Tento Václav se připomíná jako obyvatel městečka Kostelce již roku 1564 v nejstarším urbáři Černokosteleckého panství. Z něho se dozvídáme, že dvakrát za rok platil z jednoho lánu rolí a z domu (dnes čp. 22-25) 30 grošů českých a z louky u Bohumili a dvakrát do roka 3 groše[207]. Kromě tohoto domu držel Václav z Vchynic v letech 1547-1578 také nemovitosti v Tuklatech, Kamýku, Neprobylicích, Třebicích, Horkách, Hostinném a Hradešíně[208].

---

[201] NA Praha, Sal, 286, fol. 57 p.v.

[202] NA Praha, SM, sign. C 123/5.

[203] PLACHT, O., *Odhad majetku stavů království českého z r. 1557*, Praha 1949, s. 64.

[204] SOkA Kolín, Zlatý urbář panství Černokosteleckého v přepisu Jozefa Miškovského, fol. 461, bez sign.

[205] NA Praha, SM, sign. C123/4.

[206] SOA Praha, Vs Kostelec nad Černými lesy, gruntovní kniha (1558-1572), i.č. 3142, fol. 27.

[207] SOA Praha, Vs Kostelec nad Černými lesy, i.č. 3137, fol. 5v.

[208] NA, Dobř, Razický z Vchynic .

Z rodu Trojanů je pro dějiny nižší šlechty na Černokostelecku zajímavý i Samuelův bratr **Jindřich Trojan z Bylan a Rossfeldu**. Samuelův bratr Jindřich Trojan**Chyba! Záložka není definována.** se na rozdíl od svého otce a bratra nestal panským úředníkem (nepočítáme-li krátké období popsané níže). Po smrti svého bratra Samuela se usadil v městečku Kostelci nad Černými lesy, kde si zařídil krčmu a stal se tedy šenkýřem. Jeho příchod do Kostelce nad Černými lesy můžeme bezpečně datovat, díky zápisu v černokostelecké radní knize na 18. října 1623, kdy od městské rady obdržel za 15 kop grošů domovské právo[209]. Stalo se tak po té, co 10. června 1623 koupil od Bartoloměje Klímy dům na náměstí za 570 kop míšeňských (čp. 38 zvaný Zelený dům)[210]. Usazení v Kostelci snad souvisí se jmenováním Jindřicha do funkce purkrabího Černokosteleckého panství. V této funkci se ovšem připomíná jen roku 1624 (jeho odchod z úřadu může mít spojitost s nástupem nového hejtmana Adama Chvala Kunaše z Machovic počátkem roku 1625)[211]. Povolání šenkýře bylo výnosné, a tak se Jindřich zařadil mezi elitu města, k čemuž přispěla i skutečnost, že byl erbovním měšťanem. Není proto divu, že když se po smrti černokosteleckého purkmistra Jana Šťastného Náchodského roku 1627 volil jeho nástupce ve funkci, byl purkmistrem zvolen právě Jindřich Trojan z Bylan a Rossfeldu. Jako purkmistr (primátor) města se Jindřich připomíná v letech 1627, 1630, 1636 („*za přítomnosti osob radních slovutného pana Jindřicha Trojana primátora, pana Petra Vozábala, Jana Fijaly, pana Jiříka Šámala, Jiříka Čermáka sousedů Kosteleckých*[212]“) a 1640-1642. Roku 1642 Jindřich jistě zemřel (bez potomků), protože od tohoto roku se jako kostelecký purkmistr uvádí Jiří Macek. Jím vymřel rod Trojanů z Bylan a Rossfeldu po meči.

Šenkování ale nebyl Jindřichův jediný zdroj příjmů. Podle dlužního zápisu v černokostelecké radní knize pamětní bylo zjištěno, že také provozoval obchod s dobytkem, respektive s ovcemi, což v období raného novověku byl oblíbený způsob šlechtického podnikání. Víme, že roku 1630 prodal Jindřich Trojan**Chyba! Záložka není definována.** černokosteleckému měšťanu Pavlu Čapkovi ovce v hodnotě 16 kop grošů českých. Roku 1642 Jindřich jistě zemřel (bez potomků a manželky), protože toho roku byl zvolen za purkmistra Jiří Macek. Jím vymřel rod Trojanů z Bylan a Rossfeldu po meči. Po jeho smrti se domu čp. 38 ujal vzdálený příbuzný Jan Úvalský[213].

[209] SOkA Kolín, AM Kostelec nad Černými lesy, kniha kontraktní 1 (1622-1815), i.č. 3, fol. 588

[210] SOA Praha, Vs Kostelec nad Černými lesy, gruntovní kniha č. 28, i.č. 3161, fol. 26

[211] SOA Praha, Vs Kostelec nad Černými lesy, registra kladení peněz 1624, i.č. 3170.

[212] SOkA Kolín, AM Kostelec nad Černými lesy, kniha kontraktní 1 (1622-1815), i.č. 3, fol. 196

[213] Ve skutečnosti nemůžeme s určitostí tvrdit, že se jednalo skutečně o pokrevně spřízněného příbuzného. V pozemkové knize je totiž nazýván Jan Úvalský strýcem a nejbližším přítelem, což v 17. století označovalo většinou příbuzenský vztah (strýc, synovec, bratranec, prasynovec, ale i vzdálený bratranec).

Z Kostelce nad Černými lesy vzešel také rod **Kosteleckých ze Sladova**. Prvním příslušníkem a zakladatelem tohoto rodu byl měšťan Jan Holý, který se z Kostelce přestěhoval do Náchoda. Již roku 1586 je ale v Náchodě nazýván Janem Kosteleckým. Roku 1593 se stal hejtmanem vojska, které bylo vypraveno z Náchodského panství proti Turkům. Účast v této výpravě mu vynesla erb a predikát. Majestátem daným 20. července 1615 mu bylo dovoleno, aby byl přijat k erbu Jana st. Sladovského ze Sladova. V Náchodě se zařadil mezi nejzámožnější měšťany a dokonce několikrát zastával purkmistrovský úřad. V nedaleké obci Vysoká Srbská si nechal roku 1614 vystavět mlýn[214]. I Jan Kostelecký se zúčastnil stavovského povstání. *Nemaje žádných statků*, byl konfiskační komisí osvobozen. Musel však darovat 30 zlatých rýnských Ferdinandské koleji u sv. Jakuba ve Starém městě pražském[215].

Před rokem 1617 byl objekt čp. 45 ve městě ve vlastnictví rytíře **Zikmunda Cedlice z Cedlic, Velbova a Petrkova**. Ani o jeho osobě nevíme mnoho. Pocházel ze staré šlechtické rodiny usedlé v Kladsku, která nosila tento znak: na červeném štítě stříbrná přezka (trojhran ostřím dolů obrácený, v jehož rozích trojlístky). Nad štítem kolčí helm se stříbrno-červenými přikrývadly. Klenot: dvě rozložená křídla, pravé stříbrné, levé červené. Narodil se okolo roku 1555. Nejprve snad působil jako císařský rada ve Slezsku a poté do roku 1611 jako hejtman Kolínského panství. S rodinou Smiřických se snad znal ještě z Kladska (Náchodské panství bezprostředně sousedilo s Kladskem). Není proto divu, že si jej, již jako postaršího zkušeného úředníka, vybral Albrecht Václav Smiřický na konci roku 1611 jako svého hofmistra. Nevíme, jak dlouho po smrti Albrechta Václava zůstal Zikmund ve službách Smiřických (ještě roku 1615 byl smiřickým hofmistrem[216]), jisté ale je, že nový pán, Albrecht Jan ze Smiřic, ustanovil později za svého hofmistra Dominika Porsia. Do funkce hofmistra se pak ještě na krátko vrátil za vlády Markéty Salomeny Slavatové ze Smiřic[217]. Co se týče Zikmundova rodinného života, byl minimálně dvakrát ženat. Z prvního manželství měl dceru Hedviku (1.m. Václav Schaffgotsch, 2.m. Adam Zilvár z Pilníkova). Po překročení padesáti let věku se roku 1606 oženil znovu s podstatně mladší Johanou Zilvárovou z Pilníkova, švagrovou své dcery (čímž se de facto stal jejím švagrem). Roku 1617 kupuje od něho dům čp. 45 starší sládek Ondřej Zeman Nučický[218].

[214] *Ottův slovník naučný* (dále jen OSN), díl XIV., Praha 1994, s. 945.

[215] BÍLEK, T., *Dějiny Konfiskací po roce 1618*, Praha 1882, s. 295.

[216] SOkA Kolín, Zlatý urbář panství Černokosteleckého v přepisu Jozefa Miškovského, bez sign., fol. 441.

[217] SOA Praha, Vs Kostelec nad Černými lesy, gruntovní kniha č. 28, i.č. 3161, fol. 1.

[218] SOA Praha, Vs Kostelec nad Černými lesy, gruntovní kniha č. 28, i.č. 3161, fol. 36.

V Kostelci nad Černými lesy dožíval konec svého života rytíř **Karel Mikuláš Přebozský ze Zásmuk**. Pocházel ze staré české šlechtické rodiny odvozující svůj původ od pánů ze Zásmuk a píšící se po tvrzi v Přebozech[219]. Už jeho předek Mikuláš Přebozský patřil mezi nižší šlechtu na Černokostelecku, byť jen krátce – 10. března 1498 totiž prodal zděděný poplužní dvůr v Kšelích majiteli Černokosteleckého panství Michalovi Slavatovi z Chlumu za 100 kop grošů[220]. Karel Mikuláš byl synem Mikuláše Přebozského ze Zásmuk (* 1652 - † 25.12. 1612) a jeho manželky Kateřiny Šanovcové ze Šanova (* cca 1583 - † 1618)[221]. Po smrti svého otce zdědil tvrz a ves Přebozy. Údajně byl Karel Mikuláš velmi marnotratný – jisté je, že se značně zadlužil a nebyl schopen vyplatit dědický díl své matky (nicméně například už Kateřina si roku 1589 půjčila 22½ kopy gr. českých od Markéty Maternové[222]). Nakonec byl nucen prodat roku 1614 Jiříkovi Mírkovi ze Solopysk[223] rodovou tvrz a ves, kterou drželi všichni jeho předchůdci z rodu Přebozských. Za zbylé peníze zakoupil roku 1616 dvůr zvaný Baderský v Kolíně nad Labem. Ani ten ale nedržel dlouho a již roku 1618 jej prodal. Později se usadil v Kostelci nad Černými lesy. Ztráta rodové tvrze jakoby naznačila blížící se konec rodu. Ač byl Karel Mikuláš od roku 1614 ženat s Eliškou Horňateckou z Dobročovic, nezanechal po sobě žádného dědice. Jeho jediný bratr Melchisedek zemřel jako dítě, jeho jedna sestra Eliška byla od roku 1611 vdaná za Jindřicha st. Talacka z Ještětic a druhá sestra za příslušníka rodu Radeckých z Radče[224]. Za své působení během stavovského povstání byl odsouzen ke ztrátě veškerého majetku v celkové hodnotě 1385 kop grošů míšeňských[225]. Po smrti matky se soudil se svou sestrou Salomenou Radeckou ze Zásmuk o podíl na dědictví. Dokonce ji soudně zažaloval a v žalobě tvrdil, že když byla jejich matka na smrtelné posteli, přelstila jí její sestra a přinutila jí sepsat závěť, ve které Karla Mikuláše údajně vydědila (otázkou ovšem zůstává, zda to neučinila dobrovolně z vidiny synova marnotratenství); v původní závěti Karlovi odkázala zlatý řetěz (dceři pak 1 chodíci šaty, 6 ručníků, 6 ubrusů, 6 servitů, dvě sady talířů, dvě sady mis a 6 konvic)[226]. Svou následnou obživu našel ve službě v armádě, takže nemohl být přímo fyzicky přítomen soudnímu jednání o matčino dědictví. K tomuto sporu se

[219] SEDLÁČEK, A., *Hrady, Zámky a Tvrze české XV*., Praha 1998, s. 25

[220] EMLER, J. (ed.), RTT I., Pragae 1870, s. 498.

[221] NA, Dobř, ze Zásmuk.

[222] ANM Praha, genealogická sbírka H, i.č. 46 (Přebozský ze Zásmuk).

[223] NA Praha, DZV, kn.č. 188, fol. A 19.

[224] NA Praha, Dobř, ze Zásmuk.

[225] BÍLEK, T., *Dějiny Konfiskací po roce 1618*, Praha 1882, s. 441.

[226] ANM Praha, genealogická sbírka H, i.č. 46 (Přebozský ze Zásmuk).

nám bohužel nedochoval rozsudek, takže nevíme, jak tehdy soud rozhodl[227]. Později byl Karel Mikuláš z neznámých důvodů dokonce nakrátko uvězněn, ovšem roku 1640 byl na přímý králův rozkaz propuštěn[228]. Zemřel 23. května 1649 v Kostelci nad Černými lesy jako poslední člen rodu Přebozských ze Zásmuk a pohřben byl pod hlavní lodí černokosteleckého kostela sv. Jana Křtitele, odkud byl roku 1883 vyzdvihnut náhrobní kámen (dnes zasazen druhotně v dlažbě kostela) s tímto nápisem:

LÉTA PÁNIE 1649 23. APRILIS DOKONAL JEST ŽIVOT SWŮG W PANU UROZENÝ A STATECZNÝ RITÝRZ PAN KAREL MIKOLÁSS PRZEBOSKÝ Z ZÁSMUK POSLEDNÍ Z MUSKÝHO RODU TOHO LET SWÝCH MAJIECE 77 A POCHOWÁN GEST W TOMTO CHRÁME PÁNIE. WESELÝHO A RADOSTNÍHO WZKRZÍSSENIE OCZEKÁWÁ[229]

[227] NA Praha, SM, sign. P 133/1.

[228] NA Praha, SM, sign. P133/4.

[229] HODINÁŘ, K.-KLÍMA, V., *Kronika města Kostelce nad Černými lesy*, Kostelec n. Č. l. 1912, s. 13.

2.2.2. Lstiboř

Kromě šlechticů usazených přímo v Kostelci nad Černými lesy bylo na celém území Černokosteleckého panství rozptýleno několik dalších příslušníků nižší šlechty.

Svobodný dvůr ve Lstiboři držel **Václav (Vaněk) Smiřický ze Smiřic**. Pocházel z tzv. uherské větve rodu Smiřických a byl tudíž vzdáleným příbuzným Jaroslava I. Smiřického ze Smiřic, majitele Černokosteleckého panství v letech 1558-1597. Tuto rodovou větev založil Jan II. Smiřický (*1495 - †1530). Jeho synové Jan, Albrecht, Jaroslav i Zikmund vstoupili do služeb uherských králů a uplatnili se a proslavili v bojích s Turky pronikajícími do Uher a ohrožujícími Evropu. Janův syn, Ladislav Smiřický, zplodil ve svém manželství s Annou z Tetova dva syny – Zikmunda a výše jmenovaného Václava[230]. Zikmund Smiřický byl dán na vychování k tridentskému arcibiskupovi Kryštofovi Madruzzemu (1539-1567). Společně s arcibiskupovými bratry byl vyslán ve vojenské výpravě do boje proti Turkům. Během boje byl však zajat a v Tureckém zajetí někdy na počátku 50. let 16. století zemřel. Jeho bratr Václav (Vaněk) ze Smiřic též absolvoval výchovu u arcibiskupa a zúčastnil se bojů proti Turkům. Na rozdíl od svého bratra jej ale čekal šťastnější osud – v boji byl pouze raněn, „*jsouc zraněný v hlavu a protož v sluchu nedostatečný*[231]“. Po té, co utrpěl toto zranění, se vrátil do Čech a usadil se ve Lstiboři u Českého Brodu. Ve Lstiboři také krátce po roce 1585 zemřel ve věku okolo šedesáti let a byl pohřben ve lstibořském kostele. Jím vymřela uherská větev rodu Smiřických ze Smiřic. Jeho přítomnost na Černokostelecku dokládá dlužní úpis města Českého Brodu na 500 kop grošů českých, který Václav Smiřický ze Smiřic a ve Lstiboři postupuje 9. listopadu 1585 Jindřichovi Beřkovskému ze Šebířova[232]. V souvislosti s Vaňkem Smiřickým ze Smiřic musím upozornit na doposud tradovaný a přejímaný genealogický omyl. Ve veškeré současné literatuře je uváděno, že Václav Smiřický zemřel roku 1584, což zásadně vyvrací datum výše uvedeného dokumentu (9.11. 1585), protože by tento dokument Václav ze Smiřic vytvořil a pečetí stvrdil téměř rok po své smrti! Jak k tomuto omylu pravděpodobně došlo? Jeho kořeny musíme hledat už v Paprockém Diadochu. Bartoloměj Paprocký bezpečně znal datum Václavova narození, přesné datum smrti však nikoliv. Paprocký píše: *umřel bez man-*

[230] PAPROCKÝ Z HLOHOL, B., *Diadochos, jinak posloupnost knížat a králů českých, biskupů a arcibiskupů pražských a všech tří stavů slavného Království českého, to jest panského, rytířského a městského*, Praha 1602, s. 318-319.

[231] PAPROCKÝ Z HLOHOL, B., *Diadochos, jinak posloupnost knížat a králů českých, biskupů a arcibiskupů pražských a všech tří stavů slavného Království českého, to jest panského, rytířského a městského*, Praha 1602, s. 318-319.

[232] SOkA Kolín, AM Český Brod, sign. IB/12.

želky v Čechách, maje věku svého okolo šedesáte let[233]. Pozdější genealog čerpající z Paprockého vynechal slůvko okolo a automaticky přičetl k datu narození 60 let. Další genealogové od něho tuto chybu převzali. Podle hypotézy autora této práce zemřel Václav Smiřický ze Smiřic na počátku roku 1586.

[233] PAPROCKÝ Z HLOHOL, B., *Diadochos, jinak posloupnost knížat a králů českých, biskupů a arcibiskupů pražských a všech tří stavů slavného Království českého, to jest panského, rytířského a městského*, Praha 1602, s. 318-319.

2.2.3. Dvůr v Bohumili

Jedním z dalších případů svobodného (původně ale panského) dvora ležícího přímo v nitru Černokosteleckého panství je dvůr Bohumil (k.ú. Jevany). Bohumil byla původně ves, připomínaná prvně roku 1348 už jako součást tohoto dominia, roku 1564 v ní bylo kromě tohoto dvora i dalších šestnáct poddanských usedlostí a jedna výsadní krčma[234]. Při nájezdu švédských vojsk byla celá roku 1645 vypálena a vydrancována a následně už nebyla obnovena[235].

Od Černokosteleckého panství byl původně panský hospodářský dvůr oddělen snad ve 30. letech 16. století, kdy ho tehdejší majitel panství Michal Slavata z Chlumu a Košumberka († 1534) daroval ještě s jinými nemovitostmi své manželce Elišce Slavatové ze Sovince jako základní vdovské jmění[236]. Šest let po jeho smrti se rozhodla sepsat závěť – učinila tak 19. října 1540. V ní odkázala oba dva dvory společně svým věrným služebníkům Anně Lhotické ze Lhotic (o které již bylo pojednáno na jiném místě) a jejímu švagrovi **Abrahamu Pampovi z Vickovic**[237]. Na toto rozhodnutí měl rozhodně vliv i fakt, že Eliška byla bezdětná. Roku 1544 (krátce před svou smrtí) ovšem svůj původní odkaz změnila a dvůr v Kostelci darovala pouze Anně Lhotické ze Lhotic a, ač to v závěti není explicitně řečeno, z následného vývoje se dá usuzovat, že právě dvůr v Bohumili odkázala jen Abrahamovi Pampovi[238]. Rod Pampů z Vickovic (či Vičkovic) byl původně kutnohorskou měšťanskou rodinou, kde se vyskytuje po roce 1520, ovšem není nám známo, kdy obdržel erb[239]. Postupně se ale integroval do rytířského stavu a Abraham vystupuje v berních soupisech jako jeho příslušník[240]. O jeho majetkových poměrech roku 1535 jsme blíže spraveni díky zápisu v deskách zemských při jejich obnově po roce 1541 – tehdy držel ves Hostkovice (okr. Kutná Hora) s poplužním dvorem a krčmou, vsi Dědice a Petrovice s krčmou a pustou ves Lhotky (okr. Kutná Hora). Když se roku 1535 ženil, zapsal své manželce Dorotě ze Lhotic na tomto zboží celkem 250 kop grošů českých vdovského věna[241]. Patřil tedy mezi bohatší rytíře na Černokostelecku. I přesto ale trvale sídlil v Kutné Hoře v domě na Čechovském předměstí, kde také mezi lety 1557-1575

[234] SOA Praha, Vs Kostelec nad Černými lesy, i.č. 3137, fol. 45-48.

[235] HODINÁŘ, K.-KLÍMA, V., *Kronika města Kostelce nad Černými lesy*, Kostelec n. Č. l. 1912, s. 50. SOA Praha, Vs Kostelec, i.č. 3137, fol. 45-49.

[236] NA Praha, DZV, kn.č. fol. G 22.

[237] NA Praha, DZV, kn.č. 5, fol. H 25.

[238] NA Praha, DZV, kn.č. 5, fol. J 3.

[239] NOHEL, R., *Kutnohorské erbovní rody*, Kutná Hora 1998, s. 46.

[240] PLACHT, O., *Odhad majetku stavů království českého z r. 1557*, Praha 1949, s. 57.

[241] VAVROUŠKOVÁ, A., *Desky zemské Království českého, DZV 1*, Praha 1941, s. 27.

zemřel[242] (stylem života se tedy blížil erbovním měšťanům, přesto byl ve své době pokládán za plnoprávného rytíře). Jeho synem Janem tento rod roku 1575 vymřel po meči[243].

Ne všichni další držitelé tohoto svobodného dvora byli šlechtici, přesto je zde ale uvádíme, spíše pro úplnost. Ještě před rokem 1557 Abraham dvůr prodal, nejspíš z finančních důvodů, vdově po bohumilském rychtáři Markytě Jelitové a jejím synům Zikmundovi, Václavovi a Mikulášovi, kterým zároveň v této vsi patřila svobodná rychta. Od nich koupil dvůr další nižší šlechtic **Jakub z Bezdědic**, který zemřel roku 1568 a daroval tvrz a ves Bláto (okr. Kutná Hora) se dvorem Bohumil svým dvěma sestrám **Alžbětě Říčanské z Bezdědic** a neprovdané **Anně z Bezdědic** (později se provdala za Jana Baderského Újezda, který vykoupil polovinu statku Bláto)[244]. Podle berního soupisu z roku 1555 byl Jakubův majetek odhadnut celkem na 725 kop grošů českých a vlastnil zhruba tři poddanské rodiny[245]. Zanechal po sobě několik nezletilých dětí, jimž byl za poručníka ustanoven jeho bratr Matěj z Bezdědic. Poté, co dospěl Jakubův syn Adam, získal zpět otcovský dvůr v Bohumili. Nakonec ho ovšem z neznámých důvodů prodal 7. září 1584 bez jakéhokoliv vybavení tehdejšímu hejtmanovi Černokosteleckého panství a erbovnímu měšťanovi z Kostelce nad Černými lesy Matějovi Sobkovi ze Šemberu za částku 66 kop grošů českých. Jako svědci na této kupní smlouvě vystupují Václav Smiřický ze Smiřic na Lstiboři a Václav Diblík z Votína, další dva příslušníci rytířského stavu na Černokostelecku[246]. Tímto prodejem se dvůr v Bohumilech dostal do držení městského stavu a pro naše potřeby jako rytířský statek roku 1584 zanikl. Již jen jako epilog uveďme, že jej rodina Sobků (bydlících trvale v Kostelci) vlastnila až do roku 1668, kdy ho koupí získal Kašpar Augustin Zobl, doktor práv a zemský advokát ve službách knížete Karla II. Eusebia z Lichtenštejna[247]. Podle Berní ruly z roku 1654 k tomuto dvoru patřilo 68 strychů polí (cca 19,5 ha)[248]. Během třicetileté války ale celý komplex zcela zpustl a v této době se jednalo vlastně již jen o ohořelé zdivo a pozemky. Nakonec 12. února 1670 vyměnil Bohumil s knížetem z Lichtenštejna za pustý poddanský grunt a stejnou rozlohu polí

[242] Mikuláš Dačický z Heslova ve svých pamětech vzpomíná: *Samuel Nejepinský, jinak Horáček, rodem z Ledče, dal nákladně vystavěti duom v předměstí čechovském města Hory Kutny, kteréhož byl po manželce své Kateřině, dceři nebožtíka Abrhama Pampy z Víčkovic, dostal, blízko u chrámu Barbarae. Nota. Tento Samuel, byv poddaným dědičným pánuov Trčkuov, tak při nich vzešel, že regentem panství jich jest učiněn i z poddanosti osvobozen. Nadto i jemu zjednáno, že k štítu od rodu Nejepinských z Nejepína jest připuštěn, a tak jse stituloval; a podle světa vzešev a zbohatše, spejchal a o mnohé věci jse všetečně pokoušel, až potom k pádu přišel.*

[243] NOHEL, R., *Kutnohorské erbovní rody*, Kutná Hora 1998, s. 46.

[244] NA Praha, DZV, kn.č. 16, fol. H 13.

[245] PLACHT, O., *Odhad majetku stavů království českého z r. 1557*, Praha 1949, s. 65.

[246] NA Praha, DZV, kn.č. 182, fol. E 28.

[247] NA Praha, DZV, kn.č. 317, fol. C 20.

[248] HAASOVÁ-JELÍNKOVÁ, M., *Berní rula 18 – kraj Kouřimský*, Praha 1952, s. 469.

v Radimovicích na panství Uhříněves. Tímto aktem došlo k trvalému připojení zmíněného svobodného dvora k Černokosteleckému panství.

2.2.4. Dvory v Chrástu

Chrást (k.ú. Přistoupim) je dnes samota s pomalu se rozpadajícím bývalým lichtenštejnským hospodářským dvorem. V raném novověku ovšem prošel Chrást velmi složitým vývojem. Jednak zde byly dva manské statky – jeden s tvrzí na místě tohoto dvora (dnes čp. 43) a druhý naproti němu (dnes čp. 44) a dále dvě poddanské selské usedlosti a mlýn patřící k prvně zmíněnému manskému statku. Právně byly oba poddány přímo králi lenním slibem a jeho majitelé byli povinni poskytnout v případě potřeby králi pomoc (vojenskou či finanční). Zemřel-li pak tento majitel bez přímých dědiců, připadl jeho veškerý majetek přímo panovníkovi[249]. V průběhu třicetileté války ves i tvrz značně utrpěly. V žádném z dokumentů 17. století již není výslovná zmínka o tvrzi, ačkoliv podle Schallerovy Topografie byly její zbytky viditelné ještě v 18. století. Podle F. A. Hebera zanikly pozůstatky tvrze přestavbou dvora ve 40. letech 19. století a zůstala pouze hluboká studna, krytá kruhovitým přístřeškem[250].

První část (čp. 43) patřila od roku 1505 k Tuchorazskému zboží[251]. Té se zde ovšem nebudeme věnovat, neboť jeho držitelé (páni z Landštejna) byli příslušníky panského stavu. Teprve roku 1579 celou tuto část (dvůr, mlýn a dvě poddanské usedlosti) koupil Jaroslav I. Smiřický ze Smiřic a připojil ji k Černokosteleckému panství a následně zde nechal postavit i krčmu[252]. Chrást ovšem zůstal jeho součástí jen do roku 1608, kdy byl od něho odpojen jako dvůr hamfeštní a darován **Jeronýmovi Bukovskému z Neudorfu**. To, že patřil mezi „černokosteleckou“ aristokracii, považujeme za jeden z největších objevů v oblasti zkoumání nižší šlechty na Černokostelecku v období raného novověku. Hlavním pramenem pro poznání jeho

[249] ŠLÉGR, J., *Chrást***Chyba! Záložka není definována.** *u Přistoupimi*, in: Českobrodské listy 42/1886, Český Brod 6. listopadu 1886, s. 2.

[250] ŠIMEK, T. a kol., *Hrady, zámky a tvrze***Chyba! Záložka není definována.** *v Čechách***Chyba! Záložka není definována.***, na Moravě***Chyba! Záložka není definována.** *a ve Slezsku***Chyba! Záložka není definována.**, díl 6. Východní Čechy, Praha 1989, s. 167.

[251] Roku 1400 daroval Chrást Václav IV. v léno současně Otíkovi z Polep a Slaviborovi Vršovi z Modřejovic. Brzy ovšem oba prodali své podíly Janovi z Chrástu, který se jako majitel připomíná ještě roku 1409 společně s Řehákem a Maruší z Chrástu. Za nich došlo k následnému rozdělení vsi na dvě poloviny. Tuto vlastnil za husitských válek Vikeř z Myslína, který prodal roku 1425 věčný plat 10 kop grošů ze své poloviny za 80 kop grošů Václavovi z Klenového, konkrétně na mlýně 4 kopy, na poddanském gruntu jistého Mikuláše 3 kopy 52 grošů a na poddanském gruntu jistého Matěje 2 kopy a 8 grošů. Později tento věčný plat odkoupil roku 1448 Pavel ze Žďáru, který také získal koupí tuto část Chrástu od Vykéřova vnuka Mikuláše Kostky z Postupic a roku 1453 ji prodal Mikulášovi Krabicemu z Veitmile. Jeho rodina držela Chrást jen šest let. Mikulášův syn Václav Krabice prodal své manství roku 1459 Janovi Kačicemu z Konic za 400 kop grošů českých. Teprve v tomto zápisu se připomíná chrástská tvrz. Synové Jana Kačiceho, Zdeněk a Chval, prodali tvrz, dvůr a mlýn s celým příslušenstvím roku 1505 za 450 kop grošů Janovi z Landštejna, majiteli Tuchoraze. Pouze 70 záhonů polí odprodali krátce před tím mlynáři Václavovi ze Kšel za 17 kop grošů. ŠLÉGR, J., *Chrást u Přistoupimi*, in: Českobrodské listy 42/1886, Český Brod 6. listopadu 1886, s. 2.

[252] SEDLÁČEK, A., *Hrady, Zámky a Tvrze české XV*., Praha 1998, s. 16-18.

původu je trhová smlouva z 21. března 1608, kterou Jeroným Bukovský z Neudorfu prodává dvůr a mlýn v Chrástu u Přistoupimi (okr. Kolín) Jiříkovi Křížovému z Vrbčan za 950 kop grošů českých[253]. V této trhové smlouvě je citována jistá starší darovací listina, z níž jasně vysvítá, že Jeroným Bukovský se narodil jako poddaný Smiřických na Černokosteleckém panství v poslední čtvrtině 16. století. Jeroným Bukovský ale záhy osiřel a byl nad ním logicky ustanoven poručník. Podle tehdejšího zvyku vykonávala nad poddanskými sirotky**Chyba! Záložka není definována.** poručenství přímo vrchnost**Chyba! Záložka není definována.**, která pečovala o sirotčí peníze**Chyba! Záložka není definována.** a vedla jejich evidenci. Zikmund Smiřický ze Smiřic tehdy přijal do spravování určitou sumu peněz, o čemž byl učiněn zápis v registrech důchodních panství Černokosteleckého a byl sepsán revers, na který přitiskl Zikmund Smiřický**Chyba! Záložka není definována.** svou pečeť**Chyba! Záložka není definována.**. Po té, co Jeroným Bukovský a jeho potenciální sourozenci dospěli, měly jim být tyto peníze vráceny. **Chyba! Záložka není definována.**Sirotčí fond mohl být navrácen až po dosažení plnoletosti nejmladšího ze sourozenců**Chyba! Záložka není definována.Chyba! Záložka není definována.**. **Chyba! Záložka není definována.**Zikmund Smiřický, ač nejbohatší šlechtic své doby, byl prohlášeným skrblíkem a o jeho hospodárnosti kolovaly dokonce i anekdoty. Nemůžeme se tedy divit, že z původní částky bylo Jeronýmovi**Chyba! Záložka není definována.** a jeho sourozencům vyplacena jen určitá nevelká část. Jeroným Bukovský**Chyba! Záložka není definována.** samozřejmě usiloval o vyrovnání. Vyrovnání se mu dostalo skrze Zikmunda Smiřického, který mu daroval dvůr a mlýn v **Chyba! Záložka není definována.**Chrástu na Černokosteleckém panství. *Že pak pro jiná zaneprázdnění on **pan Jeroným Bukovský** nemohl potud, pokudž náleží toho hospodářství svého říditi a opatrovati*, rozhodl se Jeroným chrástský dvůr a mlýn prodat.

V dosavadních pracích pojednávajících o Jeronýmu Bukovském se uvádělo, že se poprvé objevuje roku 1601 jako panský úředník ve službách Trčků z Lípy na panství Veliš[254]. Až doposud se za nejstarší písemnou zmínku týkající se Jeronýma Bukovského z Neudorfu považoval soubor gruntovních knih Kumburského panství z let 1601-1604. Pro posouzení postavení Jeronýma Bukovského je ze zachovaného souboru nejvýznamnější gruntovní kniha bradské rychty obsahující zápisy z let 1605-1627. Nesla renesanční vazbu s nápisem „Rychta bradská – 1601“ – Jeroným Bukovský. Již tehdy byl tedy hejtmanem Velíšského panství. V letech

[253] SOA Praha, Vs Kostelec nad Černými lesy, gruntovní kniha Černokosteleckého panství**Chyba! Záložka není definována.** (1607-1616), i.č. 3143, fol. 48.

[254] Vide: MRVÍK, VL.J., *O původu a osobě smiřického regenta Jeronýma Bukovského z Neudorfu*, in: HaG 1-2/2004, Praha 2004, s. 131-135; TURČÍN, O., *Jeroným Bukovský***Chyba! Záložka není definována.** *z Neudorfu, regent smiřických panství*, in: Z Českého ráje a Podkrkonoší, sv. 8, Turnov 1995, s. 25-44, kde také citována další literatura.

1592-1600 byl úředníkem panství Veliš a Kumburk Hynek Kozlovský z Kozlova. Po jeho odchodu jej nahradil Jeroným Bukovský. Lze tudíž předpokládat, že Jeroným působil ve správním aparátu Velíšského panství již před rokem 1600. Významným předělem v jeho životě představuje rok 1607, kdy při prodeji panství Kumburk (mimo jiné s městem Jičínem), přešel do služeb nového majitele – Zikmunda Smiřického sv. pána ze Smiřic, tedy nejbohatšího českého šlechtice této doby. Když na jaře roku 1608 postupovalo vojsko-rakouské konfederace, pod vedením budoucího českého krále Matyáše II., uchýlili se Smiřičtí ze zámku v Kostelci nad Černými lesy, které bylo ustanoveno za hlavní sídlo rodu, na Hrubou Skálu. Následoval je sem i černokostelecký panský kovář Jiřík Vágner. Jiřík Vágner je tragickou postavou spjatou s dějinami posledních Smiřických. Roku 1607 totiž Zikmundova Eliška Kateřina Smiřická tohoto kováře svedla a udržovala s ním milostný poměr. Pramen k její milostné aféře představuje hlavně výpověď Jiříka Vágnera z 19. října 1619 a další dvě písemnosti, které kovářovu výpověď potvrzují a obohacují. Dovídáme se z nich, že služka Eva Hlavatá z Přehvozdí zprostředkovávala setkání mezi Eliškou a Jiříkem. Na Hrubé Skále dozrál plán Elišky Kateřiny, která se rozhodla odejít s Jiříkem Vágnerem, usadit se na některém Smiřickém panství a živit se šitím. Za blíže neznámých okolností byla akce prozrazena a do rukou regenta Jeronýma Bukovského se dostaly Eliščiny psaní Jiříkovi, který je obratem ruky předal Zikmundu Smiřickému[255]. Zikmund Smiřický ze Smiřic dceru nevydědil (byl rozhodně mírumilovnější než jeho manželka), neměl však již možnost incident řešit, neboť ještě téhož roku zemřel. Eva Hlavatá s Jiříkem si pobyli několik let v českodubském vězení, z něhož byli posléze propuštěni. Eliška však dopadla hůře - byla vězněna dalších jedenáct let. Rodinný přítel, Rudolf ze Stubenberka, se po čase pokusil najít východisko z této situace - radil Jaroslavu Smiřickému, aby přidal Elišce osm tisíc zlatých a aby ji provdal, což však její bratr kategoricky odmítl jako podvod (Eliška by totiž při sňatku nebyla panna). Po čase, ještě za života Albrechta Václava Smiřického, přiměl Rudolf ze Stubenberka Elišku Kateřinu k vlastnoručnímu sepsání jejího přiznání ke smilstvu s Jiříkem Wagnerem. Za přítomnosti Jeronýma Bukovského jí znovu nabízel nerovný sňatek. Po nenadálé smrti Zikmunda Smiřického postupně zdědil Smiřický majetek nejprve syn Jaroslav II. († 1611), dále synovec Albrecht Václav Smiřický († 1614) a po něm Albrecht Jan Smiřický († 1618). Vezmeme-li v potaz časté střídání majitelů, jejich mládí a čas, který věnovali studijním cestám a politické kariéře, logicky docházíme k závěru, že hlavní tíha správy, údržby a rozvoje jejich panství ležel na bedrech panských úředníků, kteří svého pána nejen zastupovali v hospodářské správě, ale museli svého pána i patřičně repre-

[255] K tomuto: FRANCEK, J., *Eliška Kateřina Smiřická a příběh její lásky*, in: Východočeský sborník historický, sv. 3, Pardubice 1993, s. 277-278.

zentovat. Možná i z těchto důvodů dopomohli Smiřičtí několika svým služebníkům k nobilitaci. Jeroným Bukovský z Neudorfu byl mezi nimi. Dne 3. září 1612 udělil český král Matyáš II. Jeronýmu Bukovskému (regentu Smiřických alodiálních panství), Janu Floriánovi (hejtmanu Škvoreckého panství), Václavu Semilskému (zeti Jeronýma Bukovského) a Adamu Náchodskému (hejtmanu Uhříněvesko-kolodějského panství) za jejich věrné služby Smiřickým erb a predikát z Neudorfu[256]. Uplynulo několik let a po smrti Albrechta Jana Smiřického roku 1618 byla opět nastolena otázka dědictví. V úvahu nepřicházel dementní Jindřich Jiří, oprávněnými nástupci byly tedy jen obě Albrechtovy sestry. Statků se měla ujmout starší Eliška Kateřina, která však byla ve vězení. Rozsáhlé jmění spravovala její mladší sestra Markéta Salomena**Chyba! Záložka není definována.** Slavatová, jež se snažila si pojistit nárok na dědictví tím, že přijala poručnictví nad slabomyslným bratrem. Využila samozřejmě přátelství několika direktorů, zejména Václava Viléma z Roupova, jemuž „darovala" částku 50 000 kop grošů. Při pozdějším řešení dědického sporu se vycházelo z ustanovení zemského zřízení o ztrátě nároků v tom případě, že by „*která panna panenství svého nezachovala*" Tehdy se však Elišce začalo blýskat na lepší časy - z jejího vězení ji vysvobodil zchudlý šlechtic Ota Jindřich z Vartemberka a v domnění, že se žení s velkým majetkem Smiřických, se s Eliškou koncem roku 1619 oženil. Oba novomanželé se usadili v Jičíně a odtud se pokusili ovládnout jak Kumburské, tak i Českodubské a Hruboskalské panství. Jediné panství, které se jim však podalo a bylo jim věrné, bylo Jičínské panství. Jindřich Slavata, manžel Markéty Salomeny**Chyba! Záložka není definována.**, se snažil urovnat poměry tím, že jménem své manželky obžaloval Otu z Vartemberka. Ten se však nemínil postavit před direktory a do Prahy přijel až v lednu roku 1620, kdy případ začal řešit nový král Fridrich Falcký. Nicméně i tehdy rozhodl zemský soud ve prospěch Slavatových, Ota byl uvězněn a královská komise spěchala převzít statky Elišky Kateřiny. Do Jičína dorazili v sobotu 1. února 1620. Paní Eliška Kateřina z Vartemberka je vpustila do města až po příslibu městské rady, že stojí na její straně. Následovalo jednání na radnici, kde „kupodivu" všichni změnili své původní stanovisko, takže Elišce Kateřině zůstalo věrných jen několik desítek mušketýrů. Poté se komise odebrala do zámku. Při prohlídce pokojů přišel málem o život Jeroným Bukovský, kterého chtěla Eliška Kateřina zastřelit. V jejích očích byl totiž nepřítel na život a na smrt, neboť to byl právě on, kdo oznámil Zikmundu Smiřickému činy jeho dcery, a k tomu to byl nejspíš on, kdo najal jistého Václava Zelinku, aby zabil jak Vartemberka, tak i Elišku. Atmosféra v zámku houstla, a kolem 5. a 6. hodiny večerní sestoupila Eliška do sklepení a nejspíše ona zapálila sudy se

[256] SEDLÁČEK, A., *Českomoravská heraldika II., Praha 1997*, s. 381.

střelným prachem umístěné ve sklepě. Přímo, nebo na následky zranění zemřelo více než 40 lidí, mezi jinými i těhotná Eliška Kateřina. Prvotní výbuch však Eliška přežila, s těžkými popáleninami se dostala nad suť, kde však byla poddanými surově okradena o šperky a byly z ní strhány šaty. Jeronýmu Bukovskému zachránilo život to, že byl nucen pro odpor Elišky Kateřiny opustit zámek. Na neposkytnutí řádné pomoci Elišce měl mít vinu Jeroným Bukovský. Toto tvrzení se opírá o nařknutí jičínského měšťana Tomáše Uhlíka, kterého za toto tvrzení nechal Bukovský vsadit na čtyři týdny do vězení. Faktem je, že Kateřině Elišce odepřel důstojný pohřeb. Jak již bylo předesláno, Jičínské panství stálo ve sporu obou sester na straně Elišky Kateřiny Vartmberské ze Smiřic. Dokonale to vystihuje i případ Simeona Anemia Větrovského. Ten se po převzetí Kumburského panství Eliškou Kateřinou stal konšelem a plně se zapojil do obhajoby jejích práv. Později se mu kladlo za vinu, že za svou vrchnost uznával pouze Elišku Kateřinu, dále že hanil Markétu Salomenu Slavatovou ze Smiřic a její přívržence včetně Jeronýma Bukovského. Víme to ze soupisu jeho provinění, který byl napsán v září 1620 po jeho propuštění z pražského vězení. K zápisu je připojen seznam jeho provinění o 25 bodech, z nichž sedm je proti Jeronýmu Bukovskému z Neudorfu. Jak vidno dokázal si Jeroným Bukovský znovu vydobýt respekt na „svém“ panství vcelku rychle. Ne nadarmo bylo později jeho konání označeno za psovskou věrnost[257].

Markéta Salomena**Chyba! Záložka není definována.** Slavatová se ze svého nabytého dědictví dlouho neradovala. Ihned po bitvě na Bílé hoře (8. listopadu 1620) prchla do emigrace a vzala s sebou i svého slabomyslného bratra Jindřicha Jiřího, jehož jménem vládla statky Smiřických. Z titulu příbuzného Smiřických připadl po porážce českého stavovského povstání celý jejich majetek Albrechtu z Valdštejna. Pobělohorských konfiskací dokázal Valdštejn mistrně až vypočítavě využít ve svůj prospěch a k vytvoření rozsáhlého komplexu panství a zboží, které císař Ferdinand II. povýšil 12. března 1624 na Frýdlantské knížectví a 4. ledna 1627 na vévodství. Nejvyšším správním a soudním orgánem byla na Frýdlantském vévodství dvorská kancelář v Jičíně – hlavním městě vévodství. V čele dvorské kanceláře stál zemský hejtman s místodržitelskými pravomocemi. Hospodářské záležitosti vévodství obstarávala vévodská komora, kterou tvořila komorní kancelář a účtárna. Při správě tohoto komplexu byl Valdštejnovi vzorem systém správy a organizace právě Smiřických panství. Právě z tohoto důvodu ponechal ve funkci regenta Jeronýma Bukovského z Neudorfu, který se stal regentem (prezidentem) vévodské komory. I ve Valdštejnských službách se Bukovský osvědčil. Za jeho hospodářské kvality mu Albrecht z Valdštejna 5. února 1624 daroval lenní statky s centrem

[257] TURČÍN, O., *Jeroným Bukovský***Chyba! Záložka není definována.** *z Neudorfu, regent smiřických panství*, in: Z Českého ráje a Podkrkonoší, sv. 8, Turnov 1995.

v Třebnouševsi na bývalém Hořickém panství. Udělení těchto statků byla ve skutečnosti jakási kompenzace za Jeronýmův dvůr Jarošov a zahradu na Čeřově, které toho roku daroval Valdštejn nově vzniklé koleji Jezuitů v Jičíně. Z vévodovy korespondence s páterem Coroniem ale víme, že Valdštejn přislíbil Jezuitům Jarošov už roku 1623. Urozený a slovutný pan Jeroným Bukovský z Neudorfu a na Třebňouševsi zemřel 15. května 1629 a pohřben byl v kostele Narození Panny Marie. Již 18. května nařídil Maxmilián z Valdštejna, aby byl proveden soupis register, knih a jiných věcí – především originálů vévodových privilegií – a ostatních listin, které měl zemřelý Jeroným Bukovský u sebe.

Po Jeronýmu Bukovském zůstala vdova Marta, rozená Šponarová z Blinsdorfu a dcery Marie Salomena Kriegová a Anna Kateřina Cavallarová. Po jeho smrti měl statek Třebnouševes připadnout na vévodskou komoru, ale Valdštejn ponechal tento statek vdově po Jeronýmovi k doživotnímu užívání. Marta Bukovská z Blinsdorfu zemřela s největší pravděpodobností 12. června 1636[258].

Jak již bylo řečeno, koupil chrástský dvůr i s mlýnem roku 1608 Jiří Křížový ze vsi Vrbčany, ale už roku 1609 toto vše prodal další „nižší šlechtičně“, **Hedvice Linhartové z Habartic** za 950 kop grošů českých[259]. Hedvika z Habartic byla původně manželkou Fridricha z Vildenštejna, dalšího příslušníka nižší šlechty na Černokostelecku. O něm je pojednáno v oddíle této práce týkající se vsi Přistoupimi. Po jeho smrti se 24. dubna 1607 vdala podruhé za **Adama Linharta z Najenperka.** Adam se narodil roku 1565 v Praze, kde časem získal i městské právo, roku 1600 byl dokonce defensorem za městský stav Starého města Pražského. Postupně se stal majitelem tvrze a vsi Vlkov (koupil roku 1608 za 9800 kop grošů)[260], Čachovic[261], poddanského dvora ve Vysočanech (pro dluh 100 kop grošů mu byl nakonec roku 1613 majitelem osvobozen[262]) a Struh[263], který byl do šlechtického stavu povýšen císařem Rudolfem II. roku 1609 společně se syny z prvního manželství Janem, Václavem, Ladislavem a Adamem a 12. září 1609 byli následně přijati do rytířského stavu[264]. Kromě výše zmíněných dvorů koupil i několik výstavných domů v Praze – 1606 U volků v Dlouhé ulici,

[258] TURČÍN, O., *Jeroným Bukovský***Chyba! Záložka není definována.** *z Neudorfu, regent smiřických panství*, in: Z Českého ráje a Podkrkonoší, sv. 8, Turnov 1995.

[259] SOA Praha, Vs Kostelec nad Černými lesy, gruntovní kniha Černokosteleckého panství**Chyba! Záložka není definována.** (1607-1616), i.č. 3143, fol. 51.

[260] NA Praha, DD, kn.č. 182, fol. D3.

[261] Čachovice mu daroval císař Rudolf II. roku 1611 za to, že mu roku 1608 půjčil peníze na vyplacení vojska. NA Praha, DZV, kn.č. 135, fol. H 4.

[262] NA Praha, DZV, kn.č. 237, fol. E 10.

[263] NA Praha, DZV, kn.č. 184, fol. N 15.

[264] NA Praha, DZV, kn.č. 134, fol. O 18.

1611 U Juristů v Celetné ulici a roku 1607 mu Karel st. Záruba z Hustířan pro nezaplacené dluhy daroval vinice ve vsi Klášterní Skalice (okr. Kolín)[265]. K roku 1615 vlastnil 85 osedlých, 7 mlýnských kol a dokonce i jedno podací právo[266]. Tento Adam byl ve své době pokládán za jednoho z nejvýřečnějších právníků a není proto divu, že to dotáhl až na prokurátora zemských soudů. Pozoruhodné je, že se osobně velmi blízce znal se známým českým rybníkářem Jakubem Krčínem z Jelčan, který ho učinil roku 1604 poručníkem své starší dcery a ve své závěti mu odkázal 300 kop grošů míšeňských[267]. Většinu manželových statků zdědila Hedvika po Adamově smrti roku 1617[268], pozůstalí zletilí synové Jan, Václav a Ladislav pak zdědili mlýn Havrany u Kouřimi, vinici „Madařskou" u Prahy a dvůr ve Vysočanech[269].

Podívejme se nyní blíže na druhou polovinu vsi Chrást (pozdější ovčín čp. 44), kterou de facto tvořil pouze jeden rozsáhlejší manský dvůr. O jeho starších dějinách do počátku 16. století se zde nebudeme šířeji rozepisovat, neboť leží mimo námi vytčené časové období[270]. První z nižších šlechticů, který se tu vyskytuje, byl **Jan Barták z Přistoupimi**, který odkoupil tuto část 24. dubna 1503 za částku 62 kop 30 grošů českých od Buriana, měšťana z nedalekého Českého Brodu[271]. Protože zároveň držel i jednu část obce Přistoupim (po které se psal), zmíníme ho blíže na jiném místě této práce. Uveďme pouze, že 24. května 1516 složil lenní slib králi Ludvíkovi Jagellonskému[272] a ve středu před sv. Vitališem 1527 (bohužel není jasné, který svátek je zde myšlen) tentýž slib Ferdinandovi I.[273]. V těchto letech se zdejší dvůr připomíná jako pustý, což znamená, že ho Jan musel později celý znovu vystavět. Zemřel snad roku 1539 (bohužel nedokážeme ani přibližně odhadnout, kolika let se dožil) a zanechal po sobě nezletilého syna **Jindřicha Bartáka z Přistoupimi**. Za jeho neplnoletosti spravoval chrástský dvůr **Jiřík ze Zahrádky a na Nehvizdech**, manžel Kateřiny z Přistoupimi (sestře-

[265] NA Praha, DZV, kn.č. 136, fol. W 20.

[266] SEDLÁČEK, A., *Rozvržení sbírek a berní roku 1615 dle uzavření sněmu generálního nejvyššími berníky učiněné*, Praha 1870, s. 3.

[267] SOA Třeboň, Cizí rody, inv.č. 555, kt. 19.

[268] NA, DZV 139, fol. B 21.

[269] MILTNER, J.O., *Beschreibung der bisher bekannten Böhmischen Privatmünzen und Medaillen I.*, Personenmünzen, Prag 1852-1868, s. 273-274.

[270] K jejímu oddělení došlo za Řehoře z Chrástu, který ji před rokem 1446 odkázal své dceři Anně, provdané za Jana Kšelského, s nímž založila rodinu Kšelských z Chrástu**Chyba! Záložka není definována.**. Jeho syn Alexandr z Chrástu daroval roku 1486 své manželce Kateřině z Rataj vdovské věno 62 ½ kopy grošů českých a nejspíš zemřel nedlouho poté bezdětný. Kateřinin podíl následně zdědili její příbuzní Přibík z Bejšova a Vilém ze Šebířova, kteří ho roku 1497 prodali českobrodskému měšťanovi Burianovi. ŠLÉGR, J., *Chrást***Chyba! Záložka není definována.** *u Přistoupimi*, in: Českobrodské listy 42/1886, Český Brod 6. listopadu 1886, s. 2.

[271] NA Praha, DD, kn.č. 63, fol. 32 et kn.č. 62, fol. F15.

[272] NA Praha, DD, kn.č. 63, fol. 339.

[273] NA Praha, DD, kn.č. 63, fol. 260.

nice téhož Jindřicha), který 26. srpna 1545 tuto nemovitost za 200 kop grošů českých přímo koupil (kupní částku zaplatil ihned)[274]. V letech 1571 a 1577 složil postupně lenné slib Maxmiliánovi II. a Rudolfovi II.[275]. Zemřel roku 1581 a po jeho smrti připadl celý otcovský majetek pozůstalému synovi, **Adamovi ze Zahrádky**, který ihned učinil přísahu králi[276]. O Adamovi víme tolik, že byl již roku 1595 ženat s Cecílií z Trnovan, jimž oběma dlužila českobrodská měšťka Kateřina Aglasynová 200 kop grošů míšeňských[277]. 17. února 1598 pak svou polovinu Chrástu prodal bratrům **Fridrichovi a Janovi z Vildenštejna**, taktéž majitelům části nedaleké Přistoupimi, za částku 350 kop grošů českých, které ihned zaplatili[278]. Jak již bylo řečeno výše, byla manželkou tohoto Fridricha Hedvika z Habartic, která ovdověla roku 1604. V této době byl mrtvý i její švagr Jan z Vildenštejna a na Zdibohlavech, takže se stala poručnicí jak svého syna Fridricha, tak i Janova syna Jana ml., dědiců dvora v Chrástu. 2. prosince 1604 se ovšem vykonávání poručenské správy vzdala ve prospěch svého bratra Zikmunda z Habartic, který už o den později složil jménem svých svěřenců lenní přísahu Rudolfovi II., ve skutečnosti ovšem Janovi Jiřímu ze Švamberka (nejvyššímu dvorskému sudímu)[279]. Co vedlo Hedviku ke vzdání se poručenské správy, bohužel nevíme ani netušíme. Nicméně se 24. dubna 1607 podruhé provdala za výše jmenovaného rytíře Adama Linharta z Najenperka.

Postupně ovšem dospěl její synovec Jan ml. z Vildenštejna. Ten zpočátku neměl v úmyslu ponechat si chrástský dvůr, a tak jej 4. února 1613 prodal právě Adamovi Linhartovi z Najenperka za 700 kop grošů míšeňských, kdy Adam ihned složil 400 kop a zbytek během krátké doby splatil. Touto transakcí, jež 20. února 1613 potvrdil i Matyáš II., se manželé Linhartovi, z nichž každý držel konkrétní polovinu, stali jedinými vlastníky celé vsi. Jakmile ovšem Adam zemřel (roku 1617), Jan tuto kupní smlouvu (bez uvedení nějakého vážnějšího důvodu, argumentoval pouze nesprávným postupem při vkládání smlouvy do Desek dvorských) soudně napadl a požadoval navrácení dvora, *chtíc se z toho, než jest jej nenáležitě uvedl, nyní jako had z kůže vytáhnouti*[280]. Dvorský soud tehdy dal zcela logicky za pravdu bratřím Linhartům, poněvadž nebyl důvod, proč by měla být smlouva promlčena.

[274] NA Praha, DD, kn.č. 64, fol. 58.

[275] NA Praha, DD, kn.č. 64, fol. 377 et 420.

[276] NA Praha, DD, kn.č. 64, fol. 446.

[277] SOkA Kolín, AM Český Brod, Kniha počtův a smluv přátelských i jiných král. města Čes. Brodu 1564-1669, fol. L 7.

[278] NA Praha, DD, kn.č. 64, fol. 528.

[279] NA Praha, DD, kn.č. 64, fol. 571.

[280] NA Praha, DD, kn.č. 43, fol. 304.

Neustále měl ovšem Chrást zvláštní postavení napůl lenního a napůl poddanského dvora ležícího na Černokosteleckém panství. Hedvika Linhartová se za svého života odhodlala k zásadnímu kroku a požádala tehdejšího majitele panství Albrechta Václava Smiřického ze Smiřic († 1614), aby *hamfešt dal a od všelijakých úroků, platův, robot a povinností, což by za držení mého na panství Kostelecké z téhož dvoru a mlejnu a vším a všelijakým příslušenstvím vycházeti mělo a náleželo, osvobodil.* Albrecht Václav tehdy 6. července 1613 skutečně dvůr plně osvobodil od všech platů a z Chrástu se tehdy stal dvůr hamfeštní. Navíc ještě tehdy Linhartům povolil, aby *mohla o témž dvoru i mlejnu s jeho příslušenstvím říditi, kšaftovati a komuž by se jí koliv líbilo, jej dáti a odkázati, nicméně týž dvůr i s mlejnem na stavení i jinak zlepšovati, jej stavěti a cožbykoliv na to vynaložila, s poznamenáním neb registry ukázala, toho aby užíti mohla.* Zcela nám ovšem uniká, z jakých příčin učinil pro něho tak jednostranně nevýhodný krok. V textu hamfestu se tato otázka odbývá obvyklou naračí formulí o obzvláštní lásce a věrných službách[281]. Po brzké smrti Albrechta Václava pak tento mandát potvrdil v malostranském paláci Smiřických 9. května 1615 i jeho nástupce Albrecht Jan Smiřický ze Smiřic († 1618), a to dokonce na věčné časy (!)[282], což znamenalo, že jej již nemuseli jeho nástupci znova potvrzovat. Je možné, že v pozadí tohoto kroku stála půjčka 750 kop grošů od Adama Linharta st. z Najenperku Smiřickým[283].

Po Adamově smrti roku 1617 zdědila jeho část dvora v Chrástu vdova Hedvika z Habartic[284]. Hedvika byla horlivou přívrženkyní Jednoty bratrské, a proto odešla roku 1627 spolu se svými třemi syny – Adamem, Karlem a Vilémem Václavem z Čech do Saska[285]. Ač byla odsouzena konfiskační komisí ke ztrátě jmění, protože během povstání odváděla direktoriu daně, kontribuce a dokonce i vojáky do boje, byla společně s dalšími nekatolickými vdovami císařem omilostněna, protože tak údajně činila pod nátlakem stavů[286]. Nejstarší z bratrů, Jan Linhart, však zůstal v Čechách a po zaplacení pokuty 1000 kop míšeňských mu bylo navráceno dědictví po matce v hodnotě 8500 kop míšeňských, to znamená tři dvory ve vsi Třebovli, které jí 25. listopadu 1614 daroval z manželské lásky. Zároveň byla roku 1628 zbavena císařským rozhodnutím poručnictví nad svými nezletilými syny a toto současně i se správou jejich majetku zde v Čechách bylo přiřčeno jejich nejstaršímu bratrovi, Janu Linhartovi

[281] HALW, Herrschaften, kt. 685.

[282] HALW, Herrschaften, kt. 685.

[283] NA Praha, KK, i.č. 1780.

[284] NA, DZV 139, fol. B 21.

[285] SEDLÁČEK, A., *Rozvržení sbírek a berní roku 1615 dle uzavření sněmu generálního nejvyššími berníky učiněné*, Praha 1870, s. 28.

[286] BÍLEK, T., *Dějiny Konfiskací po roce 1618*, Praha 1882, s. LXXXIII.

z Najenperka. Jejich majetek byl zkonfiskován teprve na základě císařského dekretu ze 7. dubna 1631, poněvadž emigrovali ze země a neustanovili na svém statku řádného katolického správce – jednalo se o vsi a tvrze Vlkava, Všechlapy, Struhy, Skrchleby s celkem 52 osedlými. Když potom roku 1631 vpadlo do Čech saské vojsko, navrátili se do Čech Hedvičini synové Adam a Vilém Václav a začali se soudit o majetek po své matce, především manský dvůr v Chrástu (zároveň se ovšem Jan naopak přidal na stranu Sasů, a byl mu proto následně zabaven veškerý majetek – dvůr ve Třebovli u Kouřimi a statek Markvartice, který mu byl po předchozí konfiskaci navrácen po zaplacení 1000 kop gr. míšeňských jako generální pardon)[287]. Oč ve sporu šlo? Hedvika Linhartová byla z rozhodnutí císaře za své chování během stavovského povstání omilostněna, přesto však Karel I. z Lichtenštejna nařídil 21. prosince 1621 zabavení dvora v Chrástu, který následně zastavil společně s dalšími grunty v sousední Přistoupimi **Janu Danielu Kaprovi z Kapršteina**, o němž píšeme na jiném místě této studie, za částku 2 tisíce kop grošů míšeňských určenou na vojenské výdaje[288]. Jan byl ovšem čtyři roky nato, přesně 13. listopadu 1625, zavražděn vlastní manželkou a jejím milencem[289] a toto zástavní právo na Chrást odkoupil pro sebe roku 1627 poručník Janova sirotka **Albrecht Materna z Květnice** (taktéž držitel dvorů v Přistoupimi) za směšně nízkou částku 350 kop grošů míšeňských, odpovídající faktu, že dvůr ve 20. let zcela zpustl. Zároveň bylo stanoveno, že Albrecht nemá platit žádné případné dluhy, které by spočívaly na chrástském dvoře, ovšem na druhou stranu musel doplatit všechny daně a vojenské dávky nezaplacené předchozím držitelem až do roku 1627[290]. Musíme na tomto místě také osvětlit, proč měli obecně šlechtici ze sousední vsi Přistoupim takový zájem o tento dvůr (respektive zpustlou ves). Je to z toho důvodu, že pozemky, cesta a dokonce i část Jalového potoka, procházející územím Chrástu a patřící rodině Linhartů z Najenperka přímo (!) sousedila s pozemky i pokračováním cest a potoka v majetku rodin Vildenštejnů, Maternů i Jana Kapra.

Sourozenci Linhartovi se pochopitelně nemínili s tímto stavem smířit a soudně bojovali za navrácení neprávem exekvovaného majetku. Ještě na konci roku 1621 podali stížnost u Úřadu desk dvorských, v níž uvedli řadu argumentů pro vydání dvora[291]:

1. mají ho řádně zapsaný v Dvorských deskách
2. Adam Linhart řádně za svého života složil lenní přísahu

---

[287] TŮMA, J., Kolínsko a Kouřimsko, sv. 3 – *Paměti osad na Kouřimsku*, Kolín 1915, s. 298.

[288] NA Praha, DZV, kn.č. 309, fol. M 11.

[289] FRANCEK, J., *Zločin a sex v českých dějinách*, Praha 2000, s. 182-183.

[290] NA Praha, DZV, kn.č. 309, fol. M 11.

[291] NA Praha, SM, sign. L 26/7.

3. bratři Linhartové obnovili po nástupu Ferdinanda II. roku 1621 svůj lenní slib
4. požádali císaře o pardon, byli pardonování a zaplatili vyměřenou pokutu
5. bratři Linhartové, majitelé dvora, byli v době stavovského povstání nedospělí a nemohli se tudíž vědomě provinit proti císaři
6. ani Jan Kapr z Kaprštejna, ani Albrecht Materna z Květnice nepřijali Chrást v léno a ani si jej nenechali zapsat do Dvorských desk, což podle článku F55 Obnoveného zřízení zemského znamenalo, že jim lenní majetek propadá koruně

Roku 1633 Adam ml. Linhart z Najenperka obhájil svou nevinu, omilostněn byl ale teprve 29. ledna 1654 a dvůr v Chrástu mu vydán až 29. ledna 1654 (někde se uvádí i 14. srpna)[292]! Tehdy byly rodině navráceny i zbylé statky, až na zboží Vlkava, které mezitím koupil Otto Fridrich z Harrachu, za které byli 6. února 1659 odškodněni statky obora a Veltěže po Volfovi Karlovi ml. z Vřesovic[293].

Velice zajímavé je sledovat další osudy potomků Adama Linharta z Najenperka, můžeme tak lépe pochopit postupný úbytek a úpadek chudší části příslušníků nižší šlechty po třicetileté válce:

1. Jan Linhart z Najenperka zdědil po matce 5 tisíc kop grošů míšeňských a statek Čachovice, který prodal Adamovi z Valdštejna a následně působil jako hejtman na Vysokém Veselí. Zemřel roku 1635 a zanechal po sobě dceru Alžbětu, která se i s matkou roku 1640 odstěhovala neznámo a vdala se za jakéhosi vojáka.
2. Václav Linhart z Najenperka zdědil dvůr ve Struhách a koupil si dvůr v Bobnicích u Nymburka. Byl úkladně zavražděn roku 1634 saskými vojáky v městě Nymburce i se svými dcerami. Zanechal po sobě syna Jiříka, který následně vstoupil do vojenských služeb hraběte z Kolovrat. Později se tento Jiří usadil ve městě Kouřimi a vlastnil ještě zděděný dvůr Bobnice, který odkázal v závěti z 10. září 1649 synovi Václavovi[294].
3. Ladislav Linhart z Najenperka sloužil jako panský úředník u Diviše ze Žerotína na Nových Dvorech a zemřel roku 1618 bezdětný.
4. Adam Linhart z Najenperka se roku 1631 vrátil společně s dvěma bratry z kavalírské cesty (!), ovšem byl následně zatčen za dovoz zakázané literatury a byl mu exekvován zděděný dvůr ve Struhách. Proto se dal roku 1634 naverbovat do armády, ovšem v Polsku byl zajat nepřáteli, později propuštěn a vstoupil do pluku pana z Kerberku. K roku 1648 *při městě Kouřimě se zdržuje, dosti těžce chleba svou prací dobývá.* Poz-

[292] BÍLEK, T., *Dějiny Konfiskací po roce 1618*, Praha 1882, s. 393.

[293] BÍLEK, T., *Dějiny Konfiskací po roce 1618*, Praha 1882, s. 393.

[294] NA Praha, DZV, kn.č. 150, fol. H 13.

ději restituoval zpět matčin dvůr v Chrástu. 23. dubna 1641 se zasnoubil v Žitavě s Barborou, dcerou Bořka Dohalského z Dohalic[295]. Po prodeji chrástského dvora se uchýlil na svůj zbylý statek v nedaleké Třebovli (o 468 stryších, tj. asi 135 ha), kde roku 1664 zemřel a byl pohřben v místním kostele sv. Bartoloměje. Třebovelský statek byl následně pro veliké dluhy prodán ve veřejné dražbě hraběti z Talmberka, který ho připojil k panství Komorní Hrádek[296].

5. Václav Vilém Linhart z Najenperka odešel po zatčení bratra Adama do exilu, *semo tam byl a neměl vyživení své* (roku 1630 přebýval v Leidenu v Nizozemí[297]). Z existenčních důvodů také vstoupil do armády k rytmistru Václavu Dohalskému, při dobývání pevnosti Zigenhain v Německu (v Porýní) byl zajat a dlouho vězněn. Po dlouholetém věznění byl propuštěn a ke konci života bojoval na Moravě s Chorvaty. Ke konci života se také odstěhoval na zděděný dvůr v Třebovli (okr. Kolín) s 98 ha polí, který ale roku 1662 prodal majitelům panství Komorní Hrádek[298].
6. Karel Linhart z Najenperka, benjamínek, odešel po zatčení bratra Adama také do Polska a pak do Brém, kde spadl nešťastně z jakési lávky a utopil se. Zemřel bezdětný[299].

Shrneme-li tento výčet, zjistíme, že tři příslušníci vstoupili (po prodeji svých dvorů) do panských služeb jako úředníci, dva se odstěhovali do města a klesli na úroveň obyčejných měšťanů a tři ze šesti bratrů vstoupili do vojenských služeb (předpokládáme, že se právě kvůli této službě neoženili a nezplodili potomky). Dva postihla exekuce majetku (za dovoz zakázané literatury a za přidání se k nepříteli při Saském vpádu), ale Adamovi byl později znovu navrácen a tři odešli do exilu kvůli náboženskému vyznání, ovšem dva se následně navrátili zpět. Dá se tedy usuzovat, že hlavní příčinou úbytku nižších šlechticů po roce 1620 byly v první řadě neudržitelné hospodářské poměry následkem válečných škod a v menší míře odchod do emigrace (je zde ale třeba počítat i s pozdějšími návraty) z náboženských důvodů.

Šest let po znovuzískání chrástského hospodářského komplexu (byť znatelně zpustlého po hrůzách třicetileté války) se jej společně rozhodli Adam Linhart, jeho bratr Václav Vilém Linhart a jejich synovec Václav Linhart ml. společně prodat. Učinili tak 19. dubna 1660, kdy ho koupil císařský rytmistr, vladyka **Kašpar Kisler**, za 450 zlatých rýnských. Pokud se však hlouběji začteme do kupní smlouvy, zjistíme, že Kašpar Kisler ve skutečnosti již dříve půjčo-

[295] Historický ústav AV ČR, Pozůstalost Augusta Sedáčka, Linhart.

[296] TŮMA, J., Kolínsko a Kouřimsko, sv. 3 – *Paměti osad na Kouřimsku*, Kolín 1915, s. 299.

[297] Historický ústav AV ČR, Pozůstalost Augusta Sedáčka, Linhart.

[298] TŮMA, J., Kolínsko a Kouřimsko, sv. 3 – *Paměti osad na Kouřimsku*, Kolín 1915, s. 299.

[299] NA Praha, SM, sign. L 26/17.

val bratrům Linhartům peníze (Adamovi 300 zlatých, Václavovi Vilémovi 101 zlatý 20 krejcarů), a protože nebyli schopni tyto dluhy splatit, převedli na něho dvůr v Chrástu. Ve skutečnosti tedy Kašpar zaplatil pouze 48 zlatých 40 krejcarů, byl ale povinen na svůj náklad vložit smlouvu do Desek dvorských[300]. Ve skutečnosti ovšem smlouvu do desek nevložil a byl za to pokutován částkou 250 kop gr. míšeňských[301].

Jsme trochu na pochybách, zda vůbec můžeme Kašpara a jeho syna řadit mezi šlechtice – víme sice, že je ve všech dokumentech označován za urozeného pána, což ale ještě nemusí znamenat skutečnost (ale nelze ani dokázat opak). O jeho původu vlastně nic nevíme, spíše tušíme, že do Čech přišel za třicetileté války z ciziny. Nicméně ve svém okolí za „urozence" pokládán byl, celá rodina používala na pečetích společný znak (byť odlišný klenotem), takřka všichni jeho blízcí příbuzní byli úředními šlechtici a stylem života i majetkově je naprosto srovnatelný s ostatními nižšími šlechtici v regionu. Navíc, odmyslíme-li si rodinu Kislerovu, můžeme na Chrástu sledovat „scénář" zanikání drobných statků v 17. století.

Ihned po zakoupení začal Kašpar s postupnou obnovou dvora po válečných škodách. Tehdejší hejtman Vilém Odkolek z Újezdce o stavu Chrástu píše: *byvší týž dvůr několik let v tý vojenský neřesti pustý, rolí, půhony a jim příležitosti jeho porostly tak, že týž příležitosti některé nemálo zarostly*[302]. Při následné obnově nechal Kašpar Kisler znovu vysadit mezníky okolo svého lesa, ovšem o polohu několika mezníků vznikl spor s Černokosteleckým panstvím. Vznikl tak, že tehdejší krupský rychtář tvrdil, že některé mezníky byly obnoveny na jiném místě. Poněvadž ovšem Kašpar hodlal těžit z lesa dřevo na stavbu nové stodoly, odjel sám věc řešit na kostelecký zámek, kde se dohodl s hejtmanem a vrchním nadlesním (fořtmistrem) o vycházce přímo v terénu. Spor byl tehdy urovnán velice poklidně bez větších komplikací. Přibližně o dvacet let později došlo pak ještě k jeho upřesnění, to už ale vlastnil dvůr Kašparův syn Ubald Ignác. Kašpar zemřel roku 1664, čili pouhé čtyři roky po koupi Chrástu a 28. července 1664 jej úředně zdědil právě Ubald[303]. Zachoval se nám i záznam o dělení dědictví po Kašparově smrti, z něhož si můžeme učinit bližší obrázek o Kislerovských rodinných poměrech[304]:

1. celý dvůr i se všemi nemovitostmi i zařízením zdědil Ubald Ignác Kisler, císařský kontribuční písař v Praze, ovšem musel svým mladším sourozencům vyplatit po dosa-

[300] HALW, Herrschaften, kt. 685.

[301] NA Praha, SM, sign. L 26/7.

[302] HALW, Herrschaften, kt. 685.

[303] SOA Praha, Vs Kostelec nad Černými lesy, gruntovní kniha č. 28, i.č. 3161, fol. 354.

[304] NA Praha, DD, kn.č. 65, fol. 110 p.v.-112.

žení dvaceti let po 1000 zl. rýnských, ovšem bez úročení. Do věku dvaceti let jim má platit ošacení, osobní potřeby i studie.

2. Vdově Eufrosině Kislerové, rozené z Eichenfelsu, 800 zl. a dalších 150 zlatých jako obvěnění. Navíc jí vymínil doživotní byt v Chrástu.
3. Dcerám Antonii Terezii (manž. Antonín Ferdinand Sauer) a Barboře Terezii (manž. Leopold Leiter z Tannenberka) a synovi Janu Ondřejovi po 1000 zlatých, ovšem protože už část podílu dostali za otcova života, připadl Antonii jen 600 zl., Barboře 900 zl. a Janu Ondřejovi 300 zl.
4. Ubald musel splatit veškeré otcovské dluhy.

Jak již bylo řečeno v předchozím odstavci, vznikly roku 1670 znovu nejasnosti o kus lesa mezi Ubaldem Kislerem a Černokosteleckým panstvím a o některé další majetko-právní záležitosti. Následně vznikl dokument plnící funkci jakéhosi „modu vivendi“ mezi hamfeštním dvorem Chrást a Černokosteleckým panstvím. Šlo zde mj. také o to, kdo má na svůj náklad udržovat sádky u rybníka Chobot pod Chrástem. Nikdo z tehdy dotázaných (českobrodský a krupský rychtář, ani nadlesní a porybný Černokosteleckého panství) nevěděl a ani nebylo možné zjistit, kdo je vlastně dal postavit. Dnes už bohužel neumíme podle tehdejšího popisu přesně určit rozsah pozemků patřících panu Kislerovi – při tzv. mezním popisu se totiž tehdejší úředníci orientovali podle různých stromů a kamenů, dnes již pochopitelně nenávratně ztracených. V tomto „modu vivendi“ bylo také dohodnuto, že při opravě hrází některých rybníků na Jalovém potoku pod Chrástem smí dělníci panství brát drny z luk Ubalda Kislera. Naproti tomu směl chrástský mlynář používat vodu z těchto rybníků. Z tohoto spisu se dále dozvídáme, že pod dvorem ležel pustý rybník náležející Ubaldovi a nad ním louka Karla II. Eusebia z Lichtenštejna, kterou měl za 3 kopy grošů míšeňských ročního nájmu pronajatou Ubald Kisler[305].

Ubald Ignác Kisler za svého života komplex v Chrástu značně zadlužil – otázkou zůstává, zda to bylo zaviněno jeho nehospodárností či objektivními hospodářskými problémy, se kterými se musely potýkat obecně všechny drobné statky nižší šlechty v Čechách. Především si 30. května 1673 půjčil na 6% úrok (tj. 120 zlatých ročně) od Černokosteleckého velkostatku částku 2000 zlatých, kterou ale splácel jen velmi liknavě, takže roku 1684 ještě nebyl dluh splacen a navíc kvůli úrokům vzrostl o dalších 1071 zlatých 4 krejcary. Vedle toho si pak roku 1682 půjčil dalších 1000 zlatých od Oktavia Miseroniho z Lisonu a 100 zlatých od čer-

[305] HALW, Herrschaften, kt. 685.

nokosteleckých židů[306]. Ani tyto „finanční injekce“ ale nijak výrazně neoživily skomírající ekonomiku chrástského dvora. Velmi krátce nato ho zcela pochopitelně donutila tíživá finanční situace celý dvůr i s mlýnem prodat svému největšímu věřiteli, tj. Karlu II. Eusebiovi z Lichtenštejna jakožto majiteli Černokosteleckého panství, které se tímto dále arondovalo a zbavilo cizí enklávy uprostřed. Kupní smlouva byla uzavřena 12. listopadu 1683 a figuruje zde i Ubaldova manželka Dorota Františka Kislerová z Bughartu. Prodejní cena byla stanovena na 7300 zlatých, ze kterých po stržení všech dluhů nakonec zůstaly „jen“ čtyři tisíce zlatých rýnských, Lichtenštejn na sebe převzal dokonce i zmíněný dluh u žida Izáka Turnovského[307]. Ve všech dopisech z období okolo zmíněného prodeje tituluje Ubald tehdejšího hejtmana Černokosteleckého panství Leopolda Vavřince Leitera z Tannenberka jako švagra, neboť měl za manželku jeho sestru Barboru Terezii.

Před prodejem byl celý dvůr popsán a oceněn takto[308]:

budovy dvora ..... 500 zlatých
ve dvoře ve dvoře se mohlo chovat 24 krav, z každé z nich mohl být roční zisk 2 kopy 20 gr. míš. ..... 1120 zlatých
dtto 16 telat s ročním ziskem po 1 kopě gr. ..... 256 zl. 40 kr.
dtto malá a velká prasata – 50 kusů s ročním ziskem po ½ kopě gr. míšeňských ..... 586 zl. 40 kr.
dtto 220 kusů ovcí s ročním ziskem po ½ kopě gr. ..... 2590 zl.
dtto 230 kusů jehňat s ročním ziskem po ¼ kopě gr. ..... 1341 zl.
dtto drůbež s ročním ziskem 30 zl. ..... 600 zl.
z mlýna o jednom kole, ze kterého byl roční příjem 25 zl. ..... 500 zl.
ze dvou gruntů vychází roční činže 9 zl. ..... 90 zl.
jedna pustá krčma ..... 116 zl. 40 kr.
2 velké ovocné zahrady, z nichž jedna byla pustá vinice s vinným sklepem vytesaným ve skále, dále pole o 2½ stryších, které se využívalo jako ovocný sad, z něhož mohl být roční zisk až 120 zlatých ..... 1000 zl.
Zaseté obilí:

[306] HALW, Herrschaften, kt. 685; SOA Praha, Vs Kostelec nad Černými lesy, gruntovní kniha č. 28, i.č. 3161, fol. 354.

[307] HALW, Herrschaften, kt. 685.

[308] HALW, Herrschaften, kt. 685.

ozim z roku 1682

pšenice ..... 123 strychů (tj. 11,5 hl.)

žito ..... 65 strychů (tj. 6,5 hl.)

jař z roku 1683

hrách ..... 6 strychů (tj. 558 l)

ječmen ..... 78 strychů (tj. 7,3 hl.)

oves ..... 56 strychů (tj. 5,2 hl.)

ladem leželo dalších ..... 157 strychů (tj. 90,3 ha)!

tato osetá i neosetá pole byla odhadnuta na ..... 2500 zl. rýnských

výnos z včel ..... 100 zl.

hodnota dřeva v lese

o rozloze 20 strychů (tj. 11,5 ha) ..... 700 zl.

20 kup sena a 10 kup otavy, za kterou nebylo nic účto-

váno

těžiště stříbra a mědi[309] ..... 600 zl.

celkem ..... 12 601 zl. rýnských

ve druhém dvoře:

10 koní včetně postrojů ..... 10 kusů

krávy, které byly koupeny před třemi roky ..... 19 kusů

staré krávy ..... 16 kusů

mladé i staré ovce (jichž v zimě 1682/1683 pomřelo 150

kusů), nyní už jen ..... 400 kusů

prasat ..... 50 kusů

staré husy ..... 12 kusů

mladé husy ..... 60 kusů

staré slepice, kohouti a kapouni ..... 45 kusů

mladé slepice, kohouti a kapouni ..... žádné

krocan ..... 1 kus

krůty ..... 3 kusy

staré kachny ..... 8 kusů

[309] Na Černokostelecku**Chyba! Záložka není definována.** bylo kromě této lokalit i několik dalších nalezišť především měděné rudy, ovšem velmi chudých. Pokusy o její dolování zde byly ještě v 19. století, ale vždy bezúspěšně.

hospodářské náčiní:

povozy ..... 4 kusy

pluhy ..... 3 kusy

brány na vláčení polí..... 5 kusů

včel ..... 7 úlů

Protože se jednalo o lenní statek, potvrdil ještě smlouvu Český místodržitel Jan Jáchym Slavata z Chlumu a následně byla 9. října 1684 vložena i do Dvorských desek, čímž byla celá transakce dokončena. Tím také zmizel z Černokostelecka další statek nižší šlechty a další rodina nižší šlechty, která tak pod tlakem tíživé hospodářské situace umožnila další arondaci Černokosteleckého panství. Jen jako epilog dodejme, že Kislerovi se následně odstěhovali do Libochovic v severních Čechách a bratr Jan Ondřej se odstěhoval do nedalekého Českého Brodu, kde se postupně vypracoval až na primasa[310].

[310] HALW, Herrschaften, kt. 685.

2.2.5. Žhery Chyba! Záložka není definována.

Vladycká rodina **Dobřichovských z Dobřichova** pocházela ze Žher u Českého Brodu, vzdálených přibližně 4 km od Bylan, kde se na svobodném dvoře Adama Hrzána z Harasova, zvaném Ctěnický dvůr (po jeho prvním majiteli Janovi ze Ctěnic, který jej obdržel roku 1454), narodil otec Adama Dobřichovského i on se svými sourozenci (známi jsou jeho bratři Svatoš, Jan, Jakub, Pavel a Václav)[311]. Nejstarší z bratrů, Svatoš, se po dosažení plnoletosti usadil v rodných Žheřích, kde sídlil do roku 1541; ostatní bratři povětšinou zakoupili domy, či dvory, v okolí Peček a Plaňan. Po propuštění z poddanství rodiny Dobřichovských Adamem I. Hrzánem z Harasova[312], již nestálo jejich kariéře nic v cestě – největší triumf zažili Dobřichovští roku 1555, kdy byl nejstarší z bratrů, Svatoš, povýšen majestátem Ferdinanda I. do šlechtického stavu s predikátem z Dobřichova. Jeden z bratrů, Adam, pojal někdy na počátku třicátých let 16. století za svou manželku Dorotu Amastovou. Po svatbě se usadili přímo v Pečkách[313]. Z jejich manželství, které ale s největší pravděpodobností nemělo delšího trvání, vzešel, pokud víme, syn Jan. Podle mé hypotézy Dorota po ovdovění prodala majetek v Pečkách a i se svým synem se odstěhovala zpět do Žher u Českého Brodu k jednomu z bratrů svého manžela. Zde následně poznala svého druhého muže. Jisté je, že nedlouho po smrti svého prvního manžela se ve Žheřích provdala podruhé za jistého Václava ze Žher, majetnějšího poddaného Černokosteleckého panství, majitele gruntu ve Žheřích. Z tohoto manželství vzešli celkem tři potomci – syn Jiřík Adam, Dorota a Marta[314].

Jan Dobřichovský se v písemných pramenech poprvé uvádí roku 1552[315], kdy působil jako hospodářský správce na Jenštejnském zboží. Roku 1555, tedy krátce po tom, co byl Svatošem z Dobřichova přijat k vladyckému stavu, byl povýšen do stavu rytířského, jak dokládá zápis v Deskách Zemských[316]:

Páni z rytířstva podle svobod stavu svého na sněmu, kterýž držán byl na hradě pražském léta tisícího pětistého padesátého pátého v pondělí po sv. Bartoloměji Jan Dobřichovský z Dobřichova i s dědici jeho přijatí sú do stavu rytířského i slíbil jest on Jan zase i své dědice, že v tomto stavu rytířském nejinak než jakž na rytířského člověka i také tak, jakž zřízením zemským vyměřeno jest poctivě a chvalitebně se chovati i to vše, což podle téhož stavu rytíř-

[311] NA Praha, Dobř, materiály k rodokmenům D.

[312] SEDLÁČEK, A., *Hrady, Zámky a Tvrze české XV*., Praha 1998, s. 163.

[313] NA Praha, Dobř, materiály k rodokmenům D.

[314] NA Praha, Dobř, materiály k rodokmenům D.

[315] SEDLÁČEK, A., *Hrady, Zámky a Tvrze české XV*., Praha 1998, s. 162.

[316] NA Praha, DZV, kn.č. 12, fol. B 27.

ského náležitě bude činiti chce a od toho stavu on i dědicové jeho na potomní a věčné časy neodstupovati, an zase k stavu městskému se navracovati nechce a nemá[317].

Český král Ferdinand I. potvrdil Janovi Dobřichovskému z Dobřichova přijetí k vladyckému stavu někdy mezi lety 1559-1564 a zároveň mu udělil erb[318] - na červeno-stříbrně polceném štítě v každé polovině štítu tři palmové ratolesti opačných barev. Klenotem na turnajské přilbici s červeno-stříbrnými přikrývadly stříbrně a červeně půlená koule, posázená vpravo třemi červenými pavími pery, vlevo třemi stříbrnými pavími pery.

Roku 1556 kupuje Jan Dobřichovský od Martina Divišovského z Prošovic a jeho manželky Johany ves a tvrz Vodochody[319]. Nevlastnil ji však dlouho a již roku 1559 ji prodává Václavu Sluzskému z Chlumu[320]. Nejspíše chtěl touto transakcí získat peníze pro koupi Jenštejnského zboží, které držel od roku 1560, zahrnující ves a hrad Jenštejn, Ostrov, Šestajovice, Radonice, Křivenice a Ctěnice. Kromě těchto pozemkových držav koupil Jan Dobřichovský 17. prosince 1558 od krále Ferdinanda I. „*ves Radějovice, dvůr pustý v Konářovicích, jednoho člověka v Březkách, jednoho člověka v Herinku i s jejich příslušenstvím*[321]“. Jenštejnské zboží zůstalo držení Jana Dobřichovského až do jeho smrti. Zemřel v době morové epidemie v květnu, nebo červnu roku 1582 po té, co byl infikován morem. Toto datum, podložené dobovými prameny[322], je nutno zdůraznit, protože v odborné literatuře bylo až doposud datum smrti Jana Dobřichovského uváděno zcela mylně[323]!

Podle tehdejšího svědectví Jana Mutrplose z Tedražic byl na své poddané velmi tvrdý: *...viněn byl, že zbil Jeronýma, jinak Jaroše poddaného Brandýského. Ten totiž byl u něho čeledínem, ale pak mu ušel do nějakého dvora***Chyba! Záložka není definována.** *na gruntech Jenštejnských. Když pro něho Dobřichovský poslal, vzkázal mu vzpurná slova s pobídkou, jestli dobrý, aby sám přišel a jeho bral. Když pak i Samohel hospodář v témž dvoře takovouž pobídku učinil, došel do dvora***Chyba! Záložka není definována.** *se svými lidmi a protože se dvorští s kyji a ručnicemi přihotovili, byla z toho bitva a obojí se tepali. Konečně Dobřichovský dopadl Jaroše, dal ho do pout a on jsa ve vězení a v moci Janově nemohl se k vrchnosti*

[317] NA Praha, DZV, kn.č. 12, fol. B 27

[318] SOA Třeboň, pobočka Jindřichův Hradec, CR Dobřichovský z Dobřichova, sign. VIII Fβ n. 1/1.

[319] NA Praha, DZV, kn.č. 86, fol. M 10.

[320] ANM Praha, genealogická sbírka H, i.č. 23 (Služský z Chlumu).

[321] NA Praha, SM, sign. D 45/5.

[322] NA Praha, SM, sign. D 45/1.

[323] August Sedláček ve svých Hradech uvádí za datum smrti Jana Dobřichovského rok 1583; Ottův Slovník naučný dokonce rozmezí let 1584-1585. V této souvislosti musím upozornit na celkovou mylnost a nepřesnost hesla Dobřichovští z Dobřichova v Ottově slovníku naučném!

své utéci ... Tehdá mluvil o něm Jan Mutrplos z Tedražic před lidmi, že krávu, která tři dny umrlá ležela, čeledi své stráviti dal...[324]“ Tajemstvím však zůstává, na kolik je toto svědectví objektivní a na kolik subjektivní. Jan Dobřichovský z Dobřichova byl totiž již od roku 1552 s Janem Mutrplosem[325] v otevřeném nepřátelském vztahu. Jisté je, že by to nebyl Janův první výstup – například roku 1562 měl říci Alfře z Komárova „*v hrdlo lžeš, zvyjebená kobylo a plundro*“[326] a o rok později měl údajně se svou družinou okrást a zavinit smrt poddaného Jana Nováka ve Svépravicích[327]. S Janem Mutrplosem měl obecně velmi napjaté vztahy a roku 1570 na oplátku Jan Dobřichovský žaluje jeho – v dopise zemským úředníkům uvádí, že Jan Mutrplos nejprve navedl jeho poddané, aby jej zamordovali a když se mu to z Boží vůle nezdařilo, tak měl se svou čeledí přijet na Jenštejnské zboží a nejprve mu krást kámen v jeho lomu, tím pak následně zasypat škarpy u polí a po obilí na polích nechat jezdit vozy. Čeládce na poli pak vzkázal, aby Jan šel bránit své pole, ale poněvadž prý Jan věděl, že ho chce Jan Mutrplos zamordovat, tedy raději zůstal doma[328].

Po předčasné smrti svého „*polovičního bratra*[329]“ Jiřího byl ustanoven za poručníka Jiříkovy jediné dcery Anny a jejího majetku právě Jan Dobřichovský. Po převzetí poručnictví prodal Annin dvůr ve Žheřích, který byl ekonomicky nepříliš výdělečný[330], Jaroslavovi I. Smiřickému ze Smiřic. Anna později udává, že ve dvoře bylo kromě svršků 8 klisen, 26 koní, 25 kusů hovězího dobytka, 30 sviní, 60 ovcí, pšenice 60 korců, vymláceného ovsa 120 korců a na hotových penězích 80 kop grošů českých[331]. Tento údaj nám poskytne alespoň částečnou představu o velikosti hospodářství jejího otce. Roku 1568 provdal Jan svou neteř (= strejnu) za Daniela Koutského z Kostelce a nadal ji věnem, jak svědčí svatební smlouva Daniela Koutského z Kostelce a Anny Dobřichovské z Dobřichova[332].

Ač byl Jan Dobřichovský celkem dvakrát ženat – jeho první manželka se jmenovala Dorota Břízská z Břízy († kol.1560); jeho druhou manželkou byla Anna Otmarová z Holohlav (†

[324] SEDLÁČEK, A., *Hrady, Zámky a Tvrze české XV*., Praha 1998, s. 160.

[325] Vide: MÜLLER, V., *Svobodníci*, Praha 1905, s. 15 + příloha VII; VANIŠ, J., *Svobodníci ve středních Čechách v letech 1550-1620*, Praha 1971.

[326] NA Praha, KomS, Reg. 18, fol. L 10-11.

[327] NA Praha, KomS, Reg. 18, fol. S 20.

[328] ANM Praha, genealogická sbírka H, i.č. 13 (Dobřichovský z Dobřichova).

[329] NA Praha, SM, sign. D 45/1.

[330] NA Praha, SM, sign. D 45/1.

[331] NA Praha, SM, sign. D 45/1.

[332] NA Praha, SM, sign. D 45/8.

po 1568)[333] – nezanechal po sobě žádného dědice. Jeho jediný syn Václav zemřel ještě za života otce v dětském věku 18. února 1570 a pohřben byl v kostele sv. Bartoloměje v Bylanech u Českého Brodu[334]. To že byl pohřben právě v tomto kostele, dokazuje, že mezi Trojany z Bylan a Dobřichovskými z Dobřichova panovaly dobré vztahy. O místě jeho posledního odpočinku a datu jeho úmrtí dnes víme především díky náhrobku, který zde bylo možno vidět ještě na konci 18. století – jeho podobu zaznamenal ve svém díle Jaroslav Schaller, který Bylany navštívil roku 1788[335].

[333] NA Praha, Dobř, materiály k rodokmenům D.

[334] NA Praha, Dobř, materiály k rodokmenům D.

[335] NA Praha, Dobř, materiály k rodokmenům D.

[335] NA Praha, SM, sign. D 45/1.

[335] NA Praha, SM, sign. D 45/1.

[335] NA Praha, SM, sign. D 45/8.

[335] NA Praha, Dobř, materiály k rodokmenům D.

[335] NA Praha, Dobř, materiály k rodokmenům D.

[335] SCHALLER, J., *Topographie des Königreichs Böhmen 10*, Kaurzimer Kreis, Prag 1788.

2.2.6. Zboží Komorce

Komorecké zboží představuje vzhledem k předchozím případům zcela odlišný případ panského statku, a to hned ze dvou hledisek – 1. zanikl ještě v předbělohorském období a 2. jednalo se o největší statek v tomto regionu hned po Černokosteleckém panství (zahrnoval dvanáct vsí – Komorce, Výžerky, Nučice, Prusice, Oplany, Radlice, Barchovice, Bohouňovice, Třemošnice, Březany, Chvatliny a dvůr v Hryzelích) a disponoval svými vlastními poddanými. O jeho stavu a rozloze dominikálního hospodaření jsme zpraveni díky odhadu z roku 1586, který vznikl u příležitosti jeho prodeje[336]. Tento odhad je o to cennější, že zároveň zahrnuje přepis urbáře onoho zboží z této doby, takže můžeme srovnat zatížení zdejších poddaných s okolními většími dominii.

Kolem roku 1461 zapsal král Jiří z Poděbrad Komorce a několik vsí jako zástavu Janovi Čabelickému ze Soutic. V pozdější době už ovšem nikdy nedošlo k jejich vyplacení, a tak Čabeličtí drželi toto zboží až do třetí čtvrtiny 16. století. Komorce byly vždy součástí panství Týn nad Vltavou, kde Čabeličtí sídlili. Poprvé významněji vystupují do popředí po smrti **Prokopa I. Čabelického** († 1530), kdy poručnickou správu nad jeho majetkem vykonávala pozůstalá vdova Johanka Čabelická z Oušavy († 1540), která se o Komorce z neznámých důvodů úspěšně soudila se svým sousedem Adamem z Říčan na Zásmukách (už tehdy mělo panství stejnou rozlohu jako na konci 16. století)[337]. Teprve po smrti jejího syna, **Jana III. Čabelického ze Soutic** († 1567)[338], došlo v rámci dědického řízení k dohodě a toto zboží bylo vyčleněno vdově Grizeldě Čabelické z Dubé jako vdovský statek. Podle Janovy závěti se Grizelda stala poručnicí nezletilých synů, nejstarší z nich (**Prokop II.**, nar. 1551) zdědil Týn nad Vltavou a ostatní tři bratři (Karel, Albrecht nar. 1556 a Adam) si měli rozdělit zbylý majetek (Karel dostal Žimutice, Albrecht Podboř a Adam Koloděje nad Lužnicí); ještě zanechal dvě dcery – Věrušku (m. Jiřík Bechyně z Lažan) a Magdalenu (m. Vojíř z Učedělic). Grizelda se ovšem po dospění syna Prokopa podruhé vdala za mladého Jana z Vartemberka († 1571) a Prokop ji proto dost nevybíravým způsobem vypověděl z Týna a odmítl ji vydat mnoho jejích klenotů, peněz i částku 6000 kop gr. míšeňských, které jí odkázal Jan Čabelický (Prokop měl obecně dost nevlídnou a nesnášenlivou povahu, o čemž svědčí celá řada jeho sporů a excesů)[339]. Nakonec se vyrovnaly právě vyčleněním Komoreckého zboží[340]. Po jejím

[336] NA Praha, SM, sign. C 15/45.

[337] NA Praha, SM, sign. C 15/41.

[338] Působil řadu let ve Dvorském soudu a doprovázel císaře Maxmiliána II. do Ženevy, Frankfurtu a zúčastnil se i výpravy české šlechty do Itálie v letech 1551/1552.

[339] Prokop proslul také jako přítel posledního Rožmberka Petra Voka. Ten v roce 1590 osobně zavítal se svojí manželkou na týnský hrad jako účastník svatby Prokopovy sestry Marie Magdalény. Dochovala se i zajímavá

skonu pak zdědil Komorce nejprve syn Albrecht (do 1581; m. Eva Bechyňová z Lažan) a roku 1583 jeho bratr Prokop II. (1.m. Anna Zuzana Voračická z Paběnic; 2.m. Kristýna Čejkovská z Čejkova). Prokop se nesmírně zadlužil a nakonec byl nucen toto své dědictví převést na svého věřitele, **Jana Kutovce z Úrazu**[341]. Prokop tímto způsobem v letech 1584-1589 odprodal většinu svých statků. Zemřel roku 1600 a poněvadž jeho syn Ferdinand nebyl schopen vyplatit Týn n. Vltavou ze zástavy, přišla rodina i své nejcennější dominium[342].

Jan Kutovec byl pražským měšťanem a posléze i konšelem. Roku 1558 jej Vojtěch Albín z Úrazu přijal k erbu a titulu, čímž se stává erbovním měšťanem. Kromě Komorců držel Jan Kutovec ještě vsi Smíchov a Hlubočepy u Prahy (získal je před rokem 1570), Ještětice a roku 1584 přikoupil od Purkarta Budovce z Budova i dvůr v nedalekých Hryzelích[343]. Roku 1577 byl přijat do rytířského stavu[344]. Jméno jeho první manželky neznáme, podruhé se oženil s Annou Korálkovou z Těšína († 1595). Jan Kutovec zemřel 1. září 1585, zanechal po sobě syny Benjamina (císařský rychtář, majitel vsi Hlubočepy, † 1599; m. Anna, dcera kutnohorského měšťana Jana Fifka), Martina (na Hlubočepech, † před 1620), Jindřicha († 1589, majitel dvora v Třebovli u Kouřimi), Jana (m. Barbora z Vlkanova; na Hlubočepech) a z druhého manželství syna Viléma († před 1614). Po smrti otce odkoupili synové Kutovcové od královské komory Komorce roku 1586 do dědičného držení (do této doby se jednalo od 15. století pouze o nevyplacenou královskou zástavu!), nicméně je prodali i se dvorem v Hryzelích už roku 1588 Jaroslavovi I. Smiřickému ze Smiřic[345]. Jediný syn Benjamín zanechal po sobě

---

korespondence Prokopa s Rožmberkem. V jednom z dopisů se Prokop Vokovi omlouvá za svoji neúčast na společenské akci a otevřeně se přiznává ke kuriózní indispozici. Píše: *„...též sem byl s panem z Hradce u pana purkrabího na Zálší a shledavši se s pány v to hanebný žraní sem se dal ... a v hlavě mám jakýsi fučení...věřím pánu Bohu, že se brzo více v to hanebný žraní nedám a* ***jen půl pinty*** **[cca ¾ l]** ***vína za den píti sem sobě uložil."***

[340] NA Praha, DZV 59, fol. H 8.

[341] SEDLÁČEK, A., *Hrady, Zámky a Tvrze české XV*., Praha 1998, s. 22.

[342] SEDLÁČEK, A., *Hrady, Zámky a Tvrze české VII*., Praha 1996, s. 268-269. Prokopův syn Ferdinand, známý svojí prchlivou povahou, se ale nemínil s odevzdáním Týnského panství královské komoře smířit. Na počátku roku 1601, před královskou exekucí a svým nuceným přesídlením do Branovic, poničil vše, co nemohl z hradu odvézt. Královský komorník Fridrich Podivinský z Doubraviček zaznamenal: *„skla v téže světnici z oken vytlučena... kamna ... tulichem od Ferdinanda Čabelického probodena, půda v jednom koutě s cihlami vybořena, zámky od světničních i od sklepových dveří...odtrženy a odňaty jsou...a nečistotou všecka světnice znečištěna*". Podobným způsobem dopadly také panské dvory, pivovar a mlýn. Historik Josef Sakař soudí, že: *„příčinou bezuzdnosti posledního pána, Ferdinanda Čabelického, byla tchýně jeho Marie Magdalena z Ptení"*. Ta zřejmě nemohla přijmout myšlenku, že by její dcera Bohumila náhle zchudla, odcizila Ferdinandovi všechny listiny potvrzující práva Čabelických a odjela z Týna. Vyhrocená majetková situace měla krvavou dohru. Marie Magdalena donutila Ferdinanda přepsat zbylý rodový majetek na Bohumilu a poté jej společně nechaly v branovickém dvoře zavraždit. *„...Teprve když manželce svý všecko zapsal, ožravši ho, dala jej mlátiti...a Ferdinand od mlatce cepy zamlácen...*".

[343] NA Praha, DZV 90, fol. E 17.

[344] MYSLIVEČEK, M., *Erbovník*, Praha 1993, s. 90.

[345] NA Praha, DZV, kn.č. 68, fol. G 22.

dva syny, nicméně Albrechtem vymřel rod už 1627 po meči a jeho dcerou Prudencií 24.7. 1630 i po přeslici (zemřela v Míšni svobodná). Z potomků Jana Kutovce byl na Kolínsku v následujících letech činný už jen Jindřich, který vlastnil dvůr v Třebovli. Společně se svou manželkou Kateřinou vlastnil ještě mlýn *slove pod hrází Velikého rybníka* u Kouřimi (do městských knih byl vložen 19.prosince 1606) a řadu polí i vinic. Později nicméně o mlýn vedli s Kouřimí spor. Po prodeji Třebovle se pak usadili v Kolíně na Zálabském předměstí. Roku 1589 Kateřina ještě vedla spor s kouřimským měšťanem Tomášem Bílovským z Krásné Hory, který ji pohnal před soud za nezaplacené světlé (řídké) pivo[346].

[346] ANM, topografická sbírka F 93 (Kouřim) a genealogická sbírka H 33.

2.2.7. Ves Hřiby

Místo svého posledního odpočinku nalezl ve skramnickém kostele poslední člen rodu Blanických z Blanice, **Vilém Blanický z Blanice**. Jako první předek rodu se připomíná v letech 1370-1395 Vilém z Blanice na stejnojmenné tvrzi u Vlašimi. Děd Viléma Blanického – posledního člena rodu, se od roku 1526 připomíná jako českobrodský měšťan. V letech 1527, 1533, 1534 a 1535 působil v Českém Brodě ve funkci purkmistra. V nedalekých Kounicích vlastnil poplužní dvůr a dokonce několik poddanských usedlostí, které ale roku 1541 prodal za 600 kop grošů českých Jiřímu Vachtlovi z Pantenova[347]. Kromě toho ale vlastnil i ves Hřiby na Černokostelecku. S manželkou Dorotou měl jediného syna Václava a dcery Kateřinu a Mariánu. Ve své závěti z roku 1538 odkazuje „*k užívání a k držení dědičnému Václavovi synu svému ves Hřiby, Dorotě manželce s Kateřinú a Marianú, dcerkami porúčí v rovném dílu duom, peníze ležaté i také rozpuojčené vedle hlavních listuov. A k tomu všecky nábytky a svršky. A nápad buď z umrlého na živé zuostalé díl jeho*[348]. Václav Blanický z Blanice ovšem sídlil přímo v Českém Brodě[349], nikoliv na tvrzi ve Hřibech a jedná se tedy o dalšího příslušníka urbanizované nižší šlechty. Václav se několikrát připomíná v českobrodských městských knihách – roku 1566 se mu českobrodská obec zavazuje zaplatit 50 kop českých za císaře Maxmiliána II. Roku 1574 se přiznal Adam Picek z dluhu 50 kop českých, které dlužil Vilému Blanickému z Blanice, roku 1576 byl ale již mrtvý. Roku 1579 pohánějí k soudu Adam a Mikuláš Hlaváčové z Vojenic, poručníci jeho jediného syna Viléma, Vavřince Benátského pro dluh 45 kop grošů českých Václavovi Blanickému[350]. Vilém Blanický z Blanice ale nepřežil otce dlouho. Zemřel roku 1584 jako poslední člen svého rodu a pochován byl ve skramnickém kostele Stětí sv. Jana Křtitele. Na jeho náhrobku je vytesán tento nápis:

LÉTA PÁNIE MDLXXXIIII W PONDIELÍ PO WSSECH SWATÝCH[351] VMRZEL VROZENY WLADYKA PAN WYLÍM BLANICKY Z BLANICE A NA CERHYNKÁCH GIŽ POSLEDNÍ Z TOHO RODV A TVTO GEST POCHOWÁN S MECZEM Y S PECZETÍ GEHO.

---

[347] TRNKA, V., *Kounice a Přerov v Čechách***Chyba! Záložka není definována.**, Praha 1873, s. 8.

[348] SOkA Kolín, AM Český Brod, sign. III/2.

[349] Vide: EMLER, J. (ed.), RTT II., Pragae 1872, s. 393.

[350] SOkA Kolín, AM Český Brod, sign. III/1.

[351] 5.11. 1584.

Po smrti Viléma Blanického z Blanice připadl jeho majetek (ves a tvrz Cerhýnky; ves Hřiby prodal roku 1578 **Mikuláš Hlaváč z Vojenic Johance Klenovské z Královic**[352]) jako dědictví na jeho příbuzného Mikuláše Hlaváče z Vojenic. Mikuláš a jeho bratr Adam byli syny Mikuláše Hlaváče, majitele Chvalovic a Chotutic. Adam († 1580) měl za manželku tetu Viléma Blanického z Blanice, Kateřinu Blanickou, s níž zplodil syny Viléma a Jana. Vilém byl v mladém věku zavražděn Karlem Zárubou z Hustířan. Jan zemřel také poměrně mladý († 1581), na rozdíl od svého bratra ale přirozenou smrtí, zanechav jediného syna Adama. Za jeho poručníka byl ustanoven výše jmenovaný Mikuláš Hlaváč, který byl již poručníkem Viléma Blanického z Blanice. Pro svého synovce Adama přikoupil roku 1584 dva poddanské grunty ve Chvalovicích[353]. Ženat byl s Annou z Budova a zemřel roku 1592.

Při kopání základů pro kostnici u skramnického kostela v r. 1906 přišli dělníci v jámě na tři náhrobní kameny. Jeden rozpůlený a za schody sloužící náležel Kateřině Hlaváčové z Blanice, zbylé dva kryly hrob rytíře Adama a Jana Hlaváče z Vojenic. Adam zemřel v r. 1580, Jan 1581. Tyto dva náhrobníky byly odvezeny 10. 4. 1906 do Národního muzea v Praze[354].

Výše zmiňovaná Johanka Klenovská pak někdy na počátku 90. let 16. století prodala ves Hřiby Jaroslavovi I. Smiřickému ze Smiřic, ovšem kupní smlouva nebyla nikdy vložena do desek zemských, takže přesné datum transakce neznáme. Muselo to ovšem být před rokem 1594, kdy Jaroslav kšaftoval a touto vsí disponoval[355].

[352] NA Praha, DZV, kn.č. 64, fol. B22. Za ves Hřiby zaplatila dlužním úpisem na 3500 kop grošů míšeňských od Kašpara Šumburka z Šonberku, který se ale později zdráhal částku zaplatit. NA Praha, SM, sign. H 97/8.

[353] OSN, díl XI., Praha 1993, s. 347.

[354] OÚ Klučov, kronika obce Skramníky 1914-1965, fol. 262.

[355] NA Praha, DZV, kn.č. 128, fol. E 2.

2.2.8. Poddanské grunty ve Vyžlovce a Olešce

Dalším příslušníkem nižší šlechty na Černokostelecku byl **Kryštof Šiška z Jamolice**, který koupil v sobotu po sv. Vavřinci 1610 poddanskou chalupu od Vávry Matouše ve vsi Vyžlovce za 21 kop a 30 grošů českých[356]. Ve Vyžlovce však vlastnil nemovitý majetek již roku 1606, kdy se připomíná jako svědek při proději pozemku o výměře 19 záhonů v Kostelci nad Černými lesy[357]. Byl snad synem Bohuslava Šišky z Jamolice, který se roku 1574 přistěhoval do Prahy a stal se zde pekařem(!). Roku 1585 byl přijat do rytířského stavu. Jan Kryštof z Jamolice mimo to držel od roku 1607 grunt ve Svémyslicích. O jeho rodinných poměrech jsme zpraveni jen díky soudnímu sporu, který vedl roku 1604 o tzv. Hejlovský dvůr v Písku. Z něj vyplývá, že byl ženat s měštkou Martou Hejlovou, s níž měl dva syny – Jana a Karla – kteří ovšem oba zemřeli v dětském věku. Zemský soud mu tehdy dal za pravdu a dvůr v Písku mu přiřkl. Zajímavé zde je, že se ve sporu často odvolává na pomoc majitele Černokosteleckého panství Zikmunda Smiřického ze Smiřic († 1608), což můžeme považovat za jakýsi projev klientských vazeb[358]. Kryštof zemřel bezdětný roku 1614[359].

Poněvadž Kryštof Šiška držel poddanskou usedlost, chybí v soupisu poplatníků berně roku 1603[360]. Jedná se o zástupce jistě velmi početné skupiny příslušníků nižší šlechty, která postupně degraduje na vesničany či měšťany-řemeslníky a nedrží žádný deskový statek a často se ani nežení podle svého stavu (!). Z tohoto důvodu se pak již neobjevuje v soupisech poplatníků zemské berně, a tím se bez bližšího zkoumání může zdát, že dochází k úbytku rytířských rodů důsledkem vymření či emigrace. Zásadní budou tyto případy pro odhady počtu nižších šlechticů v Čechách po třicetileté válce.

Jen velmi málo víme o dalším nižším šlechtici vlastnícím poddanský grunt, tentokrát ve vsi Oleška – o **Janovi Čechovi z Everaku**. Neznámý je vůbec jeho původ a otázkou zůstávám jak dosáhl na erb a predikát. V letech 1613 a 1617 se připomíná jako měšťan v královském městě Kouřimi a roku 1614 právě na gruntu v Olešce. Jediný další údaj z jeho života se odehrál 10. října 1614, kdy pohnal k soudu Sybilu Špetlovou z Velemyšlovsi

[356] SOA Praha, Vs Kostelec nad Černými lesy, gruntovní kniha Černokosteleckého panství**Chyba! Záložka není definována.** (1607-1616), i.č. 3143, fol. 118.

[357] SOkA Kolín, AM Kostelec nad Černými lesy, kniha kontraktní 1 (1622-1815), i.č. 3, fol. 639.

[358] NA Praha, SM, sign. S 263/2.

[359] PRÁŠEK, J.V., *Brandejs nad Labem - Město, panství i okres* I., Brandýs n. Labem 1908, s. 366.

[360] Vide: MARAT, FR., *Soupis poplatnictva 14. krajův království Českého z r. 1603*, Praha 1898.

o nesplacený dluh 50 kop grošů míšeňských[361]. Kromě něho se ještě roku 1611 vyskytuje v Čechách jistý Joachim Čech z Everaku[362].

[361] ANM Praha, genealogická sbírka H, Čech z Everaku.

[362] NA Praha, Dobř. materiály, E, fol. 31.

2.2.9. Statky Chotýš a Syneč

Další významnou šlechtickou rodinou na Černokostelecku v období raného novověku byli **Mírkové ze Solopysk**. Rod Mírků ze Solopysk patří mezi vladyky. Odvozují svůj původ od Mírky z Čejova, který roku 1407 získal od své snachy Doroty ze Solopysk díl vsi Solopysky. Poslední Mírkové připomínající se v Solopyskách jsou roku 1499 bratři Jan, Václav a Beneš[363]. Od Václava vzešla Kutnohorská větev rodu a od Beneše plaňanská větev Mírků. Pro nás je ale zajímavá větev synečská, založená třetím z bratrů – Janem Mírkem ze Solopysk. Jan Mírek, vlastnící Syneč, Chotýš, část Žher a Vitic na Černokostelecku (roku 1530 se s českobrodským řezníkem Adamem smlouval o jistý dluh[364]), byl celkem třikrát ženat. Z obou manželství vzešli především synové Beneš a Jiřík starší. Po Janově smrti si oba bratři smlouvou z 19. dubna 1542 mezi sebe rozdělili nepatrný pozemkový majetek svého otce tak, že Beneš dostal Chotýš a Jiří st. Syneč a část Vitic[365]. Beneš se potom usadil v Chotýši, kde postavil tvrz. Na této tvrzi později zapsal své manželce Anežce z Rokyc vdovský podíl[366]. Jeho sestra Markéta koupila roku 1552 dům v Českém Brodě od Jana Šnajdra za 100 kop gr. míšeňských[367]. Zemřela však mladá a již roku 1553 Beneš Mírek tento dům znovu prodal. Beneš zemřel roku 1572 a pohřben byl ve Viticích, zůstavil dceru Dorotu, provdanou Vratislavovou z Mitrovic. Dorota prodala roku 1578 svůj poplužní dvůr a tvrz v Chotýši (Tvrz stávala v horní části dnešní vsi, na zahradě dnešního domu čp. 15 kde je dnes rybníček s části bývalého příkopu.[368]) své příbuzné Dorotě Mírkové z Petrovce a na Synči[369]. Dorota Mírková z Petrovce zemřela 25. května 1598 a pohřbena byla ve Viticích. Po její smrti zdědil Chotýš její druhý manžel Viktorín Hradecký z Bukovna, který jej obratem prodal Janovi Zikmundovi Mírkovi ze Solopysk a na Synči[370]. Tímto způsobem byl Chotýš opět připojen k Synči.

Benešův bratr, Jiřík st. Mírek ze Solopysk, obdržel při dělení majetku Syneč a část Vitic. Zemřel jako mladý již před rokem 1551, zanechav nezletilého syna Jana Mírka, kterému byl

[363] NOHEL, R., *Kutnohorské erbovní rody*, Kutná Hora 1998, s. 42.

[364] SOkA Kolín, AM Český Brod, Kniha zákupův od l. 1526-1601 král. města Brodu Českého.

[365] NA Praha, DZV, kn.č. 5, fol. A13.

[366] NA Praha, DZV, kn.č. 14, fol. L10.

[367], AM Český Brod, Kniha zákupův od l. 1526-1601 král. města Brodu Českého, fol. K 15.

[368] ŠIMEK, T. a kol., *Hrady, zámky a tvrze***Chyba! Záložka není definována.** *v Čechách***Chyba! Záložka není definována.***, na Moravě***Chyba! Záložka není definována.** *a ve Slezsku***Chyba! Záložka není definována.**, díl 6. Východní Čechy, Praha 1989.

[369] NA Praha, DZV, kn.č. 64, fol. M10.

[370] NA Praha, DZV, kn.č. 128, fol. L12.

ustanoven za poručníka strýc Beneš[371]. Jan nedlouho po ujetí se Synče zemřel (18.1. 1571) a pohřben byl ve Viticích. S manželkou Dorotou z Petrovce zplodil syny Jiříka a Jana Zikmunda, kteří byli v době otcova skonu ještě nezletilí, a proto byli až do roku 1590 pod poručnictvím své matky[372]. Jiřík, který zdědil po vymření plaňanské větve Mírků jejich majetek[373], postoupil Syneč bratru Janu Zikmundovi. Jiřík se oženil 4. března 1590 s Kateřinou z Doubravice, která mu přinesla věnem 200 kop grošů českých, jeho bratr se poprvé oženil roku 1593 s Annou Rašínovou z Rýzmburku († 15.8. 1599)[374]. Podle soupisu jeho majetku z roku 1615 měl Jan Zikmund 7 poddanských rodin, 2 ovčácké mistry a mlýny o třech kolech. Ročně odváděl do císařské pokladny 4 kopy a 40 grošů českých daně[375]. Jan Zikmund se aktivně společně s bratrem zúčastnil 2. protihabsburského povstání, a proto jim byl po bitvě na Bílé hoře zkonfiskován 16. září a 5. listopadu 1622 tento majetek: tvrz a ves Syneč se dvorem poplužním a ovčínem, díl vsi Vitic, tvrz a ves Chotýš a ves Sedliště v celkové hodnotě 23 tisíc kop grošů míšeňských a dědictví po matce, totiž dvůr poplužní s chalupou ve vsi Chotýši, který koupila roku 1578 od Doroty Vratislavové ze Solopysk za 637 kop a 30 grošů českých. Dcerám Jana Zikmunda bylo ponecháno 9024 kop grošů míšeňských, které však byly vyplaceny až roku 1683[376]. Poněvadž jim následkem konfiskace nezůstal žádný statek ani dvůr, odstěhovali se jeho potomci do Kutné Hory, kde se zcela sžili s městským prostředím a po několik dalších generací patřili do místního patriciátu. Ještě velmi dlouho, ačkoliv takřka nemajetní se ženili či vdávali za urozené osoby. Nicméně již poslední dvě generace rodiny svého životního partnera nacházejí v městském, a dcery posledního Mírka dokonce selském (!) pro-

[371] SEDLÁČEK, A., *Hrady, Zámky a Tvrze české XV*., Praha 1998, s. 25.

[372] NA Praha, DZV, kn.č. 25, fol. D17.

[373] Poslední člen Plaňanské větve Mírků odkázal Jiříkovi Mírkovi na Synči *tvrz Plaňany s dvorem poplužním s poplužím, lukami, pastvinami, rybníky, mlýnem náchlebním, hájem, pivovarem, sladovnou se všemi k tomu příslušnými nádobami i s pánví, káděmi a sudy a což k tomu náleží, se štěpnicemi a zahradami, též ves Plaňany s dvory kmetcími, s krčmami výsadními, s lidmi osedlými i neosedlými i se spravedlnostmi jejich, s platy stálými i běžnými, robotami, kurmi, vejci a se všemi jinými povinnostmi, v nichž týž lid sedí, s podacím kostelním, s plným panstvím, se svršky a nábytky, ... potom dvůr ve vsi Přebozy se vším příslušenstvím a se všemi svršky, ... dvůr Žhery se vším příslušenstvím i s krčmou, z něhož platu ročního na klášter sv. Prokopa v Chotouni 4 kopy grošův českých a 8 slepic vychází a se všemi lidmi poddanými*. Z toho dědictví měl Jiřík Mírek značnou výplatu: manželce Šimona Mírka ze Solopysk, Salomeně z Přerubenic, podle svatební smlouvy 4000 kop grošů míšeňských na jistotách, *jež sobě ze všech vybrati může. K tomu klenoty všecky kromě kohouta a slepice stříbrné a pozlacené, z nichž se pijívá; šaty ložní vinuté kromě ze tří loží dobrého ustlání i s povlakami, truhly, nádobí cínového polovici, plátno všecko, 6 krav dojných, 4 klisny, jež obé může ze všech sobě vybrati, vůz krytý s kšíry k témuž vozu náležitými, což vše může sobě pobrati, odvézti a kdež by se jí líbilo, obrátiti*. Sestře Alžbětě Březské ze Solopysk 8000 kop grošů míšeňských. Dále odkázal značné obnosy dalším bratrancům a sestřenicím.

[374] NA Praha, Wunsch, Mírkové ze Solopysk .

[375] SEDLÁČEK, A., *Rozvržení sbírek a berní roku 1615 dle uzavření sněmu generálního nejvyššími berníky učiněné*, Praha 1870, s. 29.

[376] BÍLEK, T., *Dějiny Konfiskací po roce 1618*, Praha 1882, s. 373.

středí[377]. Výmluvnější odraz pauperizace postupné této šlechty (víceméně již jen podle jména) asi netřeba hledat. Rod vymřel po meči na počátku 50. let 18. století.

Jiřík st. Mírek ze Solopysk byl zcela loajální stavovskému direktoriu a později i Bedřichu Falckém, což dokonce potvrdil písemně. Po porážce povstání mu byl logicky zabaven veškerý majetek. Císařskou milostí mu měly být ponechány dvě třetiny majetku. Zabavena mu byla především ves Žhery se dvory poplužními a ves Přebozy[378]. Před konfiskací nicméně uchránil hamfeštní dvůr v Plaňanech (byť za války zcela zpustl), ke kterému patřily ještě dvě poddanské chalupy[379]. Na tomto dvoře žily (či lépe řečeno, živořily) pak ještě další dvě generace jeho potomků a vymírají zde v červnu 1681.

Jak jsme již předeslali, měli synečtí Mírkové svou rodovou nekropoli ve Viticích. V areálu vitického kostela byli přechodně pohřbíváni také členové také rodu Smiřických ze Smiřic. Do dnešních časů se zachoval pouze jeden z původních šesti náhrobních kamenů - náhrobní kámen paní Anny Mírkové z Rýzmburku. Dnes je dosti nepietně uložen za hřbitovní zdí mezi bezinkami (!). Díky dobovým pramenům z roku 1803 však můžeme alespoň částečně rekonstruovat jejich podobu - *Nápisové na hrobovních kamenech, kteréž ve zdích bývalé kostnice, nyní in depositorio zasazené jsou, od dešťů z většího dílu již vyšlehané tak mnoho jenom k čtení jest: Na pravé straně u dveří: Římskými literami*: LÉTA PÁNĚ 1571 V UTERÝ PŘED OBRÁCENÍM SV. PAVLA NA VÍRU KŘESŤANSKOU_ _ _ JAN STARŠÍ MÍREK ZE SOLOPISK A NA SYNČI *ostatní zříti se nemůže; vedle téhož na jiném kamenu*: LÉTA 1598 V STŘEDU PO SVATÝM DUCHU UMŘELA UROZENÁ PANÍ DOROTA HRADECKÁ Z PETROVICE, PANÍ NA POLNÍCH MANČICÍCH, TUTO JEJÍ TĚLO ODPOČÍVÁ V PÁNU. *Na levé straně ve šutru tolik jenom zříti se může*: LÉTA 1572 _ _ _ PAN BENEŠ MÍREK ZE SOLOPISK A VE ŽHEŘÍCH a *ostatní vydrobeno jest. Vedle téhož na jiném kamenu ve zdi*: LÉTA 1599 NA NEBE VZETÍ PANNY MARIE DOKONALA ŽIVOT SVŮJ UROZENÁ PANÍ ANNA MÍRKOVÁ Z RÝZMBURKU A NA SINČI, A TUTO TĚLO JEJÍ ODPOČÍVÁ V PÁNU[380].

Po Mírcích ze Solopysk se zachoval tzv. Štambuch, jakási rodová kronika matričního charakteru, s malovanými erby. Tento štambuch**Chyba! Záložka není definována.**, založený roku 1572 Jindřichem Mírkem ze Solopysk, je bezesporu nejdokonalejším genealogicko-heraldickým pramenem pro podrobné poznání dějin rodu Mírků ze Solopysk. Tento fascikl

[377] Kateřina Voršila si vzala Jana Hájka, Anna Marie Františka Svobodu a vEronika Václava Čežíka.

[378] BÍLEK, T., *Dějiny Konfiskací po roce 1618*, Praha 1882, s. 374.

[379] HAASOVÁ-JELÍNKOVÁ, M., *Berní rula 18 – kraj Kouřimský*, Praha 1952, s. 474.

[380] SCHALLER, J., *Topographie des Königreichs Böhmen 10*, Kaurzimer Kreis, Prag 1788, s. 370-371.

o rozměrech 20 cm x 29 cm a 98 listech je v současné době v majetku Uměleckoprůmyslového muzea v Praze[381].

[381] BERNAU, B., *Štambuch Mírků ze Solopysk***Chyba! Záložka není definována.**, in: Časopis společnosti přátel starožitností českých v Praze**Chyba! Záložka není definována.**, roč. 6, Praha 1898, s. 160-170.

2.2.10. Dobré Pole

Podle údajů v Berní rule držel v Dobrém Poli selský grunt o 180 rolích jistý pan Jiljí Škvořetický, hejtman Škvořetický[382]. Při bližším zkoumání zjistíme, že se jedná o **Jiljího Rejnala ze Strašic**, hejtmana Škvoreckého panství. Tento Jiljí Rejnal ze Strašic se poprvé v písemných pramenech uvádí roku 1621, jakožto purkrabí Křivoklátského panství. Za věrnou službu císaři byl roku 1626 povýšen do šlechtického stavu a obdarován erbem a predikátem[383]. Roku 1627 byl konšelem v Unhošti[384]. Když roku 1628 odešla z Unhoště do Míšně rodina primasa Matěje Laurýna, zanechala po sobě šosovní dům. Jiljí Rejnal tehdy žádal Českou komoru, aby mu byl tento dům zapsán – marně[385]. Vzápětí tedy kupuje v Unhošti dům od Jana Pěnkavy. Při saském vpádu roku 1631 byl vzat spolu s křivoklátským hejtmanem do vězení za to, že údajně vydali hrad do rukou nepřítele[386]. Roku 1632 byl již na svobodě. Brzy nato vstoupil do služeb Lichtenštejnů. Nejprve se stal vrchním nadlesním středočeských Lichtenštejnských panství a vzápětí hejtmanem Škvoreckého panství (do 1654). Roku 1653 žaloval Václava Jindřicha Čejku z Olbramovic pro dluh 1200 kop grošů českých a příslušné úroky[387]. Od roku 1655 byl fišmistrem Černokosteleckého panství a ku konci svého života dokonce hejtmanem císařského Přerovského panství. Podle Berní ruly držel kromě výše zmíněného gruntu v Dobrém Poli ještě dva dvory a krčmu ve Lstiboři s 216 strychy polí. Téhož roku 1655 koupil od Václava Škopka z Elendberku dva dvory ve Vykáni za 150 kop grošů míšeňských a prodal pustý dvůr se 40 strychy pustých polí v Unhošti Janu Bohumírovi Jelínkovi[388]. Zemřel roku 1664. Pohřben byl nejspíš v hradešínském kostele po boku své manželky a dcery. Ženat byl s Evou Čejkovou z Olbramovic pocházející také z Unhoště. Víme, že tato Eva byla ještě roku 1629 evangelička. Byla proto napomenuta místodržícími a vzápětí konvertovala[389]. Eva Rejnalová zemřela 17. března 1638 patrně při porodu i se svou dcerou Annou Alenou. Na jejich náhrobku je možno číst tento nápis[390]:

---

[382] HAASOVÁ-JELÍNKOVÁ, M., *Berní rula 18 – kraj Kouřimský*, Praha 1952, s. 121.

[383] NA, SAL, 12, fol. 574.

[384] KOČKA, V., *Unhoštské rody erbovní*, Praha 1948, s. 37.

[385] NA Praha, SM, A 17/10.

[386] NA Praha, SM, C 39/15.

[387] NA Praha, KomS, kn.č. 733, fol. CC 5.

[388] KOČKA, V., *Unhoštské rody erbovní*, Praha 1948, s. 37.

[389] NA Praha, SM, R 109/12.

[390] PODLAHA, A., *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu Českobrodském*, Praha 1907, s. 141.

LETHA 1638 17. MARTIJ UMRZELA UROZENA PANI EWA REYNALOWA ROZENA CZEYKOWNA Z OLBRAMOWICZ, UROZENEHO A STATECNEHO RYTIRZE PANA GILGIHO REYNALA Z STRASSIC HEJTMANA PANSTWI SSKWORECKEHO A WSECH PANSTWÍ G. M. WYSOCE OSWICENEHO OPPAWSKEHO A KRNOWSKEHO KNIZETE W CZECHACH FORSSTMISTRA MANZELKA A ANNA ALENA CZERA GEHO. TUTO GEGICH TIELA SPOLU POCHOWANA GSAU A WESELEHO Z MRTWYCH WZKRZJISSENJ S WSSEMI WYWOLENIMJ BOZIMJ OCZEKAWAGY.

Jiljího syn **Jan Jiří Rejnal ze Strašic** vstoupil po vzoru otce do služeb Lichtenštejnů a stal se taktéž kolem roku 1667 vrchním nadlesním Černokosteleckého panství[391]. Roku 1664 prodal oba dvory ve Vykáni Filipovi Blereanovi z Blereanu[392].

U kostela sv. Václava v Přistoupimi se nachází náhrobek nalezený při opravách kostela ve druhé polovině 20. století. Náhrobek obdélníkového tvaru je rozdělen na dvě poloviny. V první polovině je vytesán erb (dělený štít; spodní polovina vydrolená, v horní polovině vyskakující beran; klenot: na korunovaném turnajském helmu s bohatými přikrývadly vyskakující beran jako ve štítu). Ve druhé polovině je vytesán latinský nápis, oznamující, že náhrobek patří jistému učenci Jindřichovi, správci přistoupimské církve. Pod tím je datum 1548.

[391] SOkA Kolín, AM Kostelec nad Černými lesy, inv. č. 3, Kniha kontraktní 1622 – 1815, fol. 72.

[392] KOČKA, V., *Unhoštské rody erbovní*, Praha 1948, s. 37.

2.2.11. Přistoupim

V předhusitském období patřila obec Přistoupim Pražskému arcibiskupství, stejně jako sousední český brod, Bylany a Liblice a pražskému arcibiskupovi náleželo i patronátní právo nad místním kostelem sv. Václava. Po roce 1420 se nejprve rozpadlo arcibiskupské panství, Konrád z Vechty se přidal na stranu husitských vzbouřenců a nakonec 17. dubna 1421 husité dobyli i město Český Brod, upálili zde v kostele (!) mnoho osob a mezi nimi i 18 kněží, kteří sem snad uprchli z Prahy. Tehdy také došlo k rozdělení Přistoupimi mezi více majitelů, kteří si jednotlivé dvory svévolně přivlastnili – zdejší arcibiskupský dvůr tak připadl českobrodskému měšťanovi Vítu Chytrému. Souvislou řadu majitelů jednotlivých částí Přistoupimi lze ale bezpečně sledovat teprve po roce 1541, kdy byly po požáru obnoveny i Desky zemské[393].

K roku 1541 zde byly čtyři svobodné dvory, z nichž každý byl zcela samostatnou vrchností a měl vlastní zápisy v Deskách zemských. Kromě toho zde ještě bylo několik poddanských selských chalup (tzv. dvory kmetcí) patřících k některému z těchto dvorů.

1. část – Svatovítská kapitula

První část Přistoupimi patřil v první polovině 16. století k Černokosteleckému panství. Jak již bylo řečeno, jeho majitel Diviš Slavata z Chlumu a Košumberka se aktivně zúčastnil stavovského povstání proti králi, za což mu byl tento deskový statek zkonfiskován Ferdinandem I. Dvůr v Přistoupimi ovšem vynášel velmi málo a bezpochyby bylo i komplikované jej spravovat, a tak ho Ferdinand roku 1558 daroval svatovítskému proboštovi Jindřichovi a celé svatovítské kapitule do zcela svobodné držby. K darovanému hospodářskému dvoru patřily i dva poddanské grunty s platem, na nichž byli usedlí Havel Plachta a Matouš Čtvrtek[394]. Později k nim přibyla ještě jedna poddanská usedlost, takže k roku 1654 tato část zahrnovala kromě dvora tzv. Plachtovský statek (čp. 2), statek Plachtovský menší (čp. 41) a statek Čtvrtkovský (čp. 42). Co bylo ovšem pro život na vsi zásadní, byla skutečnost, že Svatovítská kapitula vlastnila i patronátní právo nad kostelem a farou a dosazovala sem faráře podle svého výběru – pochopitelně katolické, takže Přistoupim byla na Černokostelecku v 16. století jediná ves s římskokatolickou duchovní správou. Z proboštů byl pro zdejší obec významný světící biskup pražský Jan Dlouhoveský z Dlouhé Vsi, který místní chrám Páně komplexně přestavěl do dnešní podoby a roku 1695 jej znovu vysvětil – upomínkou na něj je i deska s jeho osobním znakem nad severním vchodem do kostela[395]. Jeden z jeho nástupců, pozdější arci-

[393] ŠLÉGR, J., *Přistoupim v století XVI. a XVII.*, in: Českobrodské listy 14-16/1886, Český Brod 1886.

[394] NA Praha, DZV 13, fol. B 30.

[395] ŠLÉGR, J., *Přistoupim v století XVI. a XVII.*, in: Českobrodské listy 14-16/1886, Český Brod 1886.

biskup pražský, Daniel Josef Mayer se svolením celé kapituly prodal svou část vsi, sousední ves Kšely a jeden statek v Chotýši 24. dubna 1718 majiteli Černokosteleckého dominia Janu Adamovi I. z Lichtenštejna za částku 18 tisíc zlatých rýnských[396]. Od tohoto roku byli tak až do zrušení poddanství roku 1848 obyvatelé této části poddanými Černokosteleckého velkostatku, který získal i patronátní a podací právo.

2. část – českobrodský špitál

Druhý početný díl usedlých v Přistoupimi patřila špitálu sv. Máří Magdaleny v královském městě Českém Brodě, založeného pražským arcibiskupem Arnoštem z Pardubic. Jeho nástupce Jan I. Očko z Vlašimi pak listinou z 21. listopadu 1370 pověřil správou špitálu a jeho statků českobrodské obecní starší. V Přistoupimi špitál vlastnil celkem sedm chalup – dnešní čp. 4, čp. 9, čp. 18-19 a čp. 23-24 a ještě jedna chalupa, která později zanikla (stávala nejspíš v místech zahrady dnešního čp. 19)[397]. Všechno špitální jmění bylo zkonfiskováno roku 1620 za účast města ve 2. stavovském povstání císařem Ferdinandem II. Ten si ale ves neponechal a i s ostatními českobrodskými konfiskáty ji 14. srpna 1623 prodal knížeti Karlovi I. z Lichtenštejna, který je začlenil do svého Černokosteleckého panství[398].

3. část – svobodné dvory

Ve vsi bylo několik svobodných statků, které během námi sledovaného období měnily různě majitele i svou rozlohu, vznikaly a zase zanikaly, prožívaly období rozkvětu i období zmaru.

a) Největším z nich byl svobodný dvorec **Jindřicha Bartáka z Přistoupimi**, o kterém již byla řeč u dvora v Chrástu. Podle obnovujícího zápisu v Deskách zemských z roku 1542[399] k němu patřil ještě jeden kmetcí (poddanský) dvůr, dnes čp. 26, na kterém žil Václav Kmoňka, dále kus Jalového potoka a rybník[400]. Víme také, že tuto část zdědil po svém otci **Janu Bartákovi z Přistoupimi**, který zemřel snad roku 1539 a Jindřich byl tehdy ještě nezletilý. Za jeho neplnoletosti spravoval chrástský dvůr Jiřík ze Zahrádky a na Nehvizdech, manžel

[396] ŠLÉGR, J., *Přistoupim v století XVI. a XVII.*, in: Českobrodské listy 14-16/1886, Český Brod 1886; NA Praha, DZV 468, fol. Q 15.

[397] NA Praha, DZV 250, fol. D 7.

[398] ŠIMÁČEK, FR., *Za poznáním města Kostelce nad Černými lesy*, Kostelec n. Č. l. 1937, s. 78.

[399] NA Praha, DZV, kn.č. 250, fol. F 5.

[400] NA Praha, DZV, kn.č. 250, fol. A 24.

Kateřiny z Přistoupimi (sestřenice téhož Jindřicha)[401]. Jako vlastník dvora se připomíná až do roku 1577, kdy snad umírá. Za manželku měl paní Petronelu Hradeckou z Přezletic, dceru chudému zemana z nedaleké Velimi[402] (měla ještě sestry Sidonii a Markétu), a která darovala místnímu kostelu sv. Václava krásnou cínovou křtitelnici. Nevíme, jaký byl Jindřich hospodář, ale jisté je, že se od poloviny 50. let 16. století zabředával více a více do finančních problémů. Tuto tíživou situaci se snažil vyřešit jako mnoho dalších rytířů té doby tím, že část majetku převedl na svou manželku. V listopadu 1555 jí tak pojistil na svém majetku 187 kop 30 grošů českých a roku 1562 ji *z lásky manželské* přidal dalších 300 kop grošů českých[403]. Tímto si rodina pojistila značnou část svých peněz před případnými věřiteli, neboť dlužní směnky podepisoval Jindřich, ale peníze byly fiktivně Petronely. O jejich peněžních potížích svědčí i jako další skutečnost, že postupně odprodávali od dvora jednotlivá pole – například Tomáši Marešovi Vinopalovi či 24. dubna 1565 tři kopy záhonů (*ležící nad rybníkem Přistoupimských a vedle dědin Víta Kubky druhé)* českobrodskému měšťanovi Janu Šalamounovi za sumu 100 kop grošů českých[404]. Díky tomu ovšem dnes víme zajímavou drobnost, že se z těchto polí dávalo místnímu katolickému faráři 1 věrtel pšenice a 1 věrtel žita. Otázkou zůstává, jakého vyznání vlastně Bartákové byli, jen napovědět nám může skutečnost, že darovali do katolického chrámu výše zmíněnou křtitelnici.

Roku 1587 byl již jeho majitelem **Jan Hradecký z Bukovna**, roku 1604 význačný českobrodský měšťan **Jiří Diblík z Votína** a roku 1612 ho podědila jeho manželka **Lukrécie Diblíková ze Šmolcu**, která stejně jako její manžel žila trvale v Českém Brodě. Zajímavé je, že v soupisu poplatníků berně z roku 1615 je zahrnuta mezi svobodníky a ne mezi rytířstvo, jak by mělo být. Obratem ruky po smrti svého manžela Lukrécie veškerý svůj pozemkový majetek (i se štěpnicí a rybníčkem) v Přistoupimi prodala 25. července 1612 své sestře a jejímu choti, Kateřině Sluhové ze Šmolcu a **Janu Litoldu Sluhovi z Hřevic**. Ovšem už v úterý po sv. Linhartovi roku 1616 z neznámých důvodů přistoupimský dvůr převedli kupní smlouvou na **Zikmunda Roznhajma z Janovic** († 1617 v Kutné Hoře) a jeho ženu Marii Roznhajmovou ze Zahrádky za částku 1775 kop grošů míšeňských a celou ji zaplatil ještě následujícího roku, což svědčí o jeho finančních rezervách nashromážděných nejspíš za služby panského úředníka[405]. O Zikmundovi a jeho rodě byla již řeč na jiném místě této studie. Jen pro

[401] NA Praha, DD, kn.č. 64, fol. 58.

[402] NA Praha, Dobř-materiály, P (Barták z Přistoupimi).

[403] NA Praha, DZV, kn.č. 11, fol. H 25.

[404] SOkA Kolín, AM Český Brod, sign. II 6.

[405] NA Praha, DZV, kn.č. 190, fol. B 17.

úplnost uveďme, že Zikmund zemřel poměrně mladý, aniž by zanechal vlastní potomky a dvorec přešel na jeho synovce **Jana Jiřího Roznhajma z Janovic** (Jan Jiří byl synem Václava z Janovic, což byl Zikmundům vlastní bratr). Dědictví si ovšem nechal vložit do Desek zemských až o šedesát let později (!), teprve 20. ledna 1677[406].

b) Druhý svobodný statek (dnes čp. 9) stál naproti výše popisovanému dvoru Jindřicha Bartáka a patřily k němu poddanské grunty čp. 11-15 a dnes zaniklá chalupa čp. 20. K roku 1574 ho vlastnil jistý **Jiřík Chrástský** a roku 1578 i **Filip z Vildenštejna** (o něm viz u dvora v Chrástu) a roku 1581 už zde sídlil svobodník **Jiřík Kubka** (* kol. 1545 - † 1615). Tento Jiřík Kubka užíval za své erbovní znamení lilii. Na kamenné desce (výška 87 cm) umístěné v barokním kostele sv. Václava v Přistoupimi, pocházející z původní renesanční kazatelny zřízené okolo roku 1590, je vytesán kříž s otlučeným tělem Ježíše Krista a štít s lilií ve věnci pod ním. Nad věncem jsou iniciály G. K. R., patřící Jiřímu Kubkovi.

Svobodnický rod Kubků z Přistoupimi u Českého Brodu vstupuje na historickou scénu na počátku 16. století, přesně roku 1524, kdy zemřel jeho dosavadní majitel **Jakub Chřest** a tehdy ho zdědila Jakubova pozůstalá dcera Ludmila, provdaná Kubková[407]. Dějiny dvoru jsou ovšem mnohem starší a už roku 1462 zemřel jistý Jan Chřest, majitel dvoru v Přistoupimi a domu v Českém Brodě, jehož majetek byl rozdělen mezi pozůstalou vdovu Dorotu, dcery Machnu a Annu a syna Vávru tak, že právě Vávrovi připadl tento dvůr v hodnotě 60 kop grošů českých[408].

Z 9. února 1545 pak pochází zápis v Deskách zemských, ve kterém se Ludmila Kubková z Přistoupimi přiznala před pražskými úředníky, že dluží 50 kop grošů českých svému manželu a jejich dětem. Pokud by Ludmila dluh do své smrti nesplatila, připadne *dvůr poplužní s poplužím s dědinami, lukami, lesy, potoky, vrbinami i se vší zvůlí, co k tomu přísluší s plným panstvím* Vítu Kubkovi a jejich potomkům. Podle mé teorie nemůžeme chápat výše zmíněný zápis na 50 kop grošů jako obyčejný dlužní úpis. Ludmila snad chtěla pojistit, aby po její smrti připadl dvůr i s příslušenstvím manželu Vítovi a jejich dětem. U svobodnického majetku se totiž nezřídka stávalo, že byl po smrti majitele protizákonně uzurpován sousední vrchností. Navíc se Vít Kubka na dvůr své manželky přiženil.

[406] NA Praha, DZV, kn.č. 252, fol. E 9 et kn.č. 138, fol. H 1.

[407] NA Praha, DZV, kn.č. 250, fol. F 5.

[408] SOkA Kolín, AM Český Brod, fol. 125.

Jisté je, že se 26. června 1545, kdy s největší pravděpodobností Ludmila Kubková zemřela, Vít Kubka ujal poplužního dvora v Přistoupimi v hodnotě 300 kop grošů českých. Víme to ze soupisu svobodníků z roku 1550:

VÍT KUBKŮ ve vsi Přistoupině, čtvrt míle od Brodu Českého oznámil, že drží dvůr poplužní ve vsi Přistoupině po manželce své Lidmile, kterýž sobě pokládá ve 300 kopách míš. Na to ukázal registřík rukou Mikuláše z Prošovic napsaný znějící v tato slova:

V kvaternu menším zápisném léta 45° v pátek po Božím křtění.
Lidmila z Přistoupině Vítovi Kubkovi.
Vít Kubka ve vsi Přistoupini šacoval se.....150 kop grošů čes. a berně od léta 1552 a po něm Jiřík Kubka až do léta 1586. Potomně od léta 1587. Kromě dobré paměti panu Jaroslavovi Smiřickému kus lesu odprodanýho šacoval se toliko 100 kop grošů čes. a berně všecky až do léta 1614 odvozoval.
Dobré paměti pan Jaroslav Smiřický a po něm dědicové zůstalí J. M. C. z takového kusu lesa vedle šacuňku 50 kop grošů níže psaných let berně.

Po smrti Víta Kubky († snad 1552), se tohoto svobodnického dvora ujal jeho nejstarší životaschopný syn Jiřík. O Jiříkových sourozencích zmiňovaných již roku 1545 bohužel nemáme bližší zprávy. Jiřík Kubka se projevil jako schopný hospodář a svůj majetek postupně rozhojnil. Protože svobodnický dvůr, který zdědil po svých rodičích, ležel blízko Jalového potoka, protékajícího Přistoupimí, trpěl častými povodněmi. Z tohoto důvodu Jiřík *z něho dvě chalupy pro podruhy udělal*.

Dále víme, že 17. června 1581 koupil od českobrodského měšťana Václava Diblíka z Votína svobodný dvůr v Přistoupimi „*s chalupou a zahradou při témž dvoře ležící s rolí vornou v jednom kusu od samejch honův a platův toho dvoru ležící až k Božím mukám k cestě křížové přebíhající, kdež se od Kouřima a od Přistoupině k Brodu českému cesty neb silnice scházejí*“ za 200 kop grošů českých[409].

Na konci 16. století zastával Jiřík v Přistoupimi funkci úředníka záduší kostela sv. Václava. A právě do tohoto období spadá velkoryse pojatá úprava přistoupimského kostela, kterou zaštiťoval a snad i z části financoval Jiřík Kubka. V letech 1590 - 1591 byla na okraji hřbitova v jihozápadním sousedství přistoupimského kostela sv. Václava postavena zvonice, která má podobu dvoupatrové hranolové věže obranného charakteru. Architektura přistoupimské věže, vykazuje nápadné shody se stavbou zvonice kostela sv. Gotharda v nedalekém Českém Bro-

[409] NA Praha, SM, K 85/3.

dě, jejímž stavitelem byl zdejší kameník Pavel. Z tohoto důvodu je velmi pravděpodobné spojení výstavby přistoupimské zvonice s jeho osobou. Na východní straně zvonice jsou umístěny dvě kamenné desky s těmito nápisy:

LETHA PANIE TISYCZEHO DEWADESÁTÉHO W STRZEDU PO SWATÉM GILGÍ TATO WIEŽE GEST WYSTAWIENA NA NÁKLAD ZÁDUSSÍ PRZISTAUPIŇSKÉHO PRO CZEST A SLÁWU BUOŽÍ G.K.

AURZEDNÍCI TÉHOŽ ZÁDUSSÍ GIRZÍK KUBKA SWOBODNÍK A MATAUSS ZEDNÍK KRCZMÁRZ 1591 ANNO

Pravděpodobně v souvislosti se stavbou zvonice u zdejšího kostela došlo kolem roku 1590 k úpravě přilehlého středověkého kostela sv. Václava. Tuto skutečnost dokládá půlkruhově zaklenutý portál s profilovaným ostěním (typově odpovídající portálku zvonice). Rozsah renesančních úprav svatyně nelze bez provedení důkladného stavebně historického průzkumu určit.

Tento Jiřík Kubka užíval za své erbovní znamení lilii. Na kamenné desce (výška 87 cm) umístěné v barokním kostele sv. Václava v Přistoupimi, pocházející z původní renesanční kazatelny zřízené okolo roku 1590[410], je vytesán kříž s otlučeným tělem Ježíše Krista a štít s lilií ve věnci pod ním. Nad věncem jsou iniciály G. K. R., patřící Jiřímu Kubkovi.

Víme, že Jiřík byl ženat s jistou Magdalenou, se kterou zplodil celkem čtyři životaschopné potomky – dvě dcery (Ludmila provd. Náchodská a Kateřina provd. Hnojíková. Každá ze sester obdržela věnem celkem 100 kop grošů českých.) a dva syny (Matěj a Václav). Zemřel roku 1615 a pohřben byl u přistoupimského kostela.

O tři roky později, 2. února 1618, uzavřeli dědici Jiřího Kubky smlouvu o rozdělení dědictví a vzájemném vyrovnání. Co zajímavého vyplývá z této smlouvy pro dějiny rodu Kubků? Majetek pozůstalý po Jiřím byl odhadnut na 1250 kop grošů českých. Každý z pěti dědiců měl dostat stejný díl, čili 250 kop grošů, přičemž oba dvory se vším nemovitým majetkem k nim přináležejícím obdržel mladší z bratrů **Václav Kubka** (nerozluštěným tajemstvím asi zůstane, proč byl upřednostněn mladší sourozenec před starším. Snad Matěj Kubka trpěl nějakou vážnou chorobou, protože zanedlouho nato zemřel v mladém věku. Důkazy však chybí.). Vdově Mandaleně bylo vyhrazeno dosmrtné užívací právo k oběma statkům. Pokud by své matce činil Václav jakékoliv příkoří (*ač té naděje není*), musí ji ihned vyplatit v hotovosti 250 kop

[410] Tuto kazatelnu nechal taktéž zhotovit Jiřík Kubka z Přistoupimi .

grošů českých. Oběma sestrám měl Václav Kubka doplatit zbývajících 50 kop českých věna. Poslednímu ze sourozenců, Matěji Kubkovi, bylo vyhrazeno právo *v témž statku zůstávati, stravou, pitím, líháním i jináč slušivého svého opatření dosahovati* a to až do doby než se ožení. Po smrti Mandalény Kubkové má být celý její majetek rozdělen rovným dílem všem sourozencům (v tomto případě se jedná hlavně o peněžní částku). Pokud by zemřel Václav Kubka bez dědiců, připadne veškerý nemovitý majetek Kubků bratru Matějovi. Pokud by zemřel i on bez dědiců, *aby z rodu toho nikdy nevycházel, ale vždycky na nejbližšího krevního přítele obojího pohlaví*. Na závěr celé smlouvy si Václav vyhrazuje právo nechat vepsat tuto smlouvu, i bez vědomí ostatních členů rodiny, do desek zemských.

Brzká budoucnost však přinese skutečnosti, které by při tvorbě výše uvedené smlouvy napadly asi jen málokoho. Jak jistě víte, již o tři měsíce později (23.5.) došlo ke druhé pražské defenestraci a následně se naplno rozhořelo druhé stavovské povstání. Na jeho počátku zemřel nejprve Matěj Kubka a později i jeho sestra Kateřina. Koloběh úmrtí v rodině Kubků se však nezastavil. 10. srpna 1623 se stalo něco, co by rozhodně nikoho z rodiny nenapadlo ani v těch nejčernějších myšlenkách. Toho dne totiž Václav Kubka *v večer od nějakého Kašpara, ouředníka pana Daniele Kapra nešlechetně beze vší příčiny z pistole zastřelen a zamordován jest*. Z archivních pramenů nám nyní vysvítá chladnokrevná, předem plánovaná, vražda, která rozhodně nebyla beze vší příčiny, jak píše Magdalena Kubková ve své stížnosti Karlu z Lichtenštejna. Stačí se jen blíže podívat na osobu onoho Jana Daniela Kapra z Kaprštejna. Jan Daniel se zúčastnil stavovského povstání na straně vítězů, tedy císaře. Po Bílé hoře skupoval za symbolické částky majetek drobných šlechticů mimo jiné na Černokostelecku. Od Karla I. z Lichtenštejna koupil dvůr svobodný ve vsi Přistoupimi jakožto konfiskát Kateřiny Lukavecké z Vildenštejna a dvůr manský v Chrástu u Přistoupimi zabavený Linhartům z Najenperka za 2000 kop grošů míšenských. Je tedy logické, že by rád získal do svého vlastnictví i dva Kubkovské dvory a ucelil tak svou přistoupimskou državu.

V osobě Václava Kubky zemřel mužský poslední člen tohoto rodu a Kubkovský nemovitý majetek měl připadnout jeho sestře Ludmile Náchodské. Nestalo se tomu tak. Již o 10 dní později, tedy 20. srpna 1623 nařídil Karel z Lichtenštejna českobrodskému císařskému rychtáři Jakubu Zástupovi z Křížkovic konfiskaci majetku po Václavovi Kubkovi (bez udání důvodu!).

Pro objasnění důvodu jednání Jana Daniela Kapra z Kaprštejna a Karla I. z Lichtenštejna jistě není zanedbatelný fakt, že Kapr byl komisařem knížete Lichtenštejna při hrdelním procesu proti předním účastníkům povstání roku 1621. Za své služby získal velice levně některé

konfiskáty a úřad místosudího Království českého[411]. Protože případ obohacení Karla z Lichtenštejna na úkor konfiskovaných je všeobecně znám, dal by se výše jmenovaný vztah obou jmenovaných vystihnout rčením *manus manum lavat* – ruka ruku myje.

Magdaléna Kubková společně se svou dcerou Ludmilou Náchodskou rázně protestovaly 28. září 1623 na černokosteleckém zámku u Karla z Lichtenštejna proti zabavení Kubkovského nemovitého majetku v Přistoupimi. Výsledkem jednání byl příslib o navrácení majetku, pokud dědici Václava Kubky dokážou u Komory české, že Kubkovský dvůr se řídí Deskami zemskými a je zde také zapsán, bude jim navrácen. Magdaléna Kubková se svoji dcerou opravdu zaslaly Komoře české výpisy z Desk zemských a několik dalších listin, dosvědčující jejich právoplatnou državu Kubkovských dvorů. A právě tyto výpisy a listiny jsou dnes hlavním pramenem pro komplexní zpracování genealogie svobodnického rodu Kubků z Přistoupimi[412].

Když se po třicetileté válce poněkud uklidnila situace v zemi, přihlásil se roku 1650 ke dvoru jako svému dědictví rytíř **Tobiáš Náchodský z Neudorfu**, syn Ludmily Náchodské rozené Kubkové, nicméně během vpádu Švédů roku 1639 byla celá ves vypálena a v sutinách zůstal jak dvůr, tak obě chalupy, které k němu patřily. Je zcela pochopitelné, proč Tobiáš obratem ruky toto dědictví prodal za 1600 kop grošů českých majiteli další části Přistoupimi (viz bod a.), **Janu Jiřímu Roznhajmovi z Janovic**, čímž došlo ke spojení obou dvorů v rukách jednoho majitele[413]. Krátce před svou smrtí ovšem 24. února 1676 rozdělil Přistoupim mezi potenciální dědice tak, že syn **Jan František Roznhajm** (o něm blíže u dějin dvora v Bylanech) si ponechal Kubkovský dvůr, masný krám (čp. 15), kovárnu, *i s lidmi zběhlými* v celkové hodnotě 3000 kop grošů míš., a zeť Jana Jiřího, novoštítný vladyka **Jan Albrecht Berg z Reienfeldu** podědil 19. listopadu 1682 na místo věna své manželky tzv. Slachovský dvůr (dnes čp. 5, 6, 7 a 8) společně s oběma poddanskými chalupami a 4 kopami záhonů polností (oddělených od pozemků Černokosteleckého dvora mezníky) v celkové ceně 2500 kop grošů míšeňských[414]. Původně tento Slachovský dvůr daroval Jan Jiří své dceři Janě Alžbětě při příležitosti její svatby s **Janem Václavem Šmuhařem z Rochova** roku 1680 víceméně věnem a svému novopečenému zeti na něm zapsal obnos 500 kop grošů míšeňských. Jejich vzájemné soužití ale trvalo jen několik málo měsíců a ještě téhož roku Jana Václava *pán Bůh*

[411] MYSLIVEČEK, M., *Erbovník*, Praha 1993, s. 48.

[412] NA Praha, SM, K 85/1-3.

[413] NA Praha, DZV, kn.č. 151, fol. H 27.

[414] NA Praha, DZV, kn.č. 396, fol. H 5. Co se týče způsobu placení daně, bylo dohodnuto, že otec Roznhajm bude platit tři čtvrtiny daní a syn Jan František daně jako z ½ osedlého.

všemohoucí z tohoto světa povolati ráčil, nejspíš zemřel na v tomto roce propuknuvší mor. Jana Alžběta, teprve asi dvacetiletá vdova, ale neváhala a rozhodla se provdat podruhé. Jejím druhým manželem byl podstatně starší vdovec Jiří Filip František Langemantel z Tramínu (Framínu), o němž bude řeč níže a svého podílu na dědictví se následně vzdala ve prospěch jisté Judity Ladronové ze Žerotína). Po této tragické události odevzdala Jana Alžběta dvůr zpět otci, který ho nakonec předal Bergovi z Reinfeldu, manželu své další dcery, Albertiny Zuzany[415]. Tento Jan Albrecht ovšem hospodařil na Přistoupimi jen rok a už 16. října 1683 prodal celý svůj podíl za tutéž cenu svému švagrovi Janu Františku Roznhajmovi z Janovic[416], *žádnému z rodu ven prodati nechce*.

c) Jiný, dnes zaniklý svobodný dvůr, stál na mstě dnešního čp. 9, v místech, kde se ještě na počátku 19. století říkalo „Na ovčíně“, a kde nejspíš do třicetileté války stál ovčín. Tato část Přistoupimi nebyla samostatná, ale náležela majitelům sousední tvrze a vsi Tuchoraz a byla součástí širšího Tuchorazského zboží, ke kterému v 16. století původně patřil i již zmiňovaný nedaleký hospodářský dvůr v Chrástu. Po požáru a následném obnovení Desk zemských roku 1542 je vlastnil jako dědictví po otci **Vilém Sviták z Landštejna**, který si tehdy nechal do Desek vložit i podací právo k přistoupimskému kostelu sv. Václava, ačkoliv sem vždy dosazovala faráře Svatovítská kapitula. Z jeho strany to byl pokus o podvod, který mohl skončit i ztrátou hrdla. Po Vilémově smrti tu hospodařila sama vdova Eliška z Landštejna, která dvorec pronajala nejprve Havlu Huňatému a potom jeho synovi Vaňkovi. Od tohoto dvora odprodala 2½ kopy záhonů poddanému Pražské kapituly Havlu Plachtovi za 137 kop grošů českých a jednu louku za 70 kop grošů[417].

Také páni z Landštejna se po polovině 16. století dostali do chronické finanční krize, kterou řešili rozprodejem pozemkového majetku. A tak ve čtvrtek po sv. Bonifáci, tj. 17. května 1576 prodaly sestry Kateřina, Magdaléna a Anna Robnhápová, rozené hraběnky z Donína i na místě svých nezletilých sester Ludmily a Alžběty, dvůr v Přistoupimi za vcelku vysokou částku 600 kop grošů českých českobrodskému rytíři **Václavu Diblíkovi z Votína**, který částku okamžitě zaplatil[418]! Na stará kolena se ale z neznámých důvodů rozhodl této koupě zbavit, a tak ji fyzicky rozdělil a 17. června 1581 prodal dvěma zájemcům – část polí o rozloze 7½ kop záhonů rolí *slove na Malechově* koupil za značných 415 kop grošů další bohatý brodský měš-

[415] NA Praha, DZV, kn.č. 392, fol. P 1.

[416] NA Praha, DZV, kn.č. 398, fol. M 26.

[417] SOkA Kolín, ŘKFÚ Přistoupim, Farní kronika (1730-1827), fol. 55. Bez sign.

[418] NA Praha, DZV, kn.č. 19, fol. C 16.

ťan Jiřík Budíkovský, o kterém již byla řeč v souvislosti s jeho vnukem vladykou Jiřím Vokálem z Budíkova[419]. Zbývající část, totiž vlastní dvůr s jednou poddanskou chalupou, *s rolí ornou v jednom kusu od samých honů a plotů toho dvoru ležící až k Božím mukám k cestě křížové přebíhající, kdež se od Kouřimi a od Přistoupimi k Brodu Českému cesty neb silnice scházejí, kterážto role od hořejšího i dolejšího konce cestami se dělí*[420], koupil téhož dne za 200 kop grošů místní svobodník Jiřík Kubka[421], který obě nemovitosti přičlenil natrvalo ke své přistoupimské části, čímž došlo k dalšímu scelení této vsi.

d) Poslední přistoupimský svobodný dvůr patřil v 16. století vladycké rodině **z Vildenštejna**, o které jsme již šířeji informovali u dějin dvora v Chrástu. Filip z Vildenštejna měl časté spory se svým mocným sousedem, Adamem z Landštejna, majitelem Tuchorazského zboží a jeho matkou. Například roku 1541 Adamova matka poslala své poddané, aby rozorali Filipovo pole, na kterém měl zaseté obilí. Když pak Filip jel do Prahy zažalovat ji u Zemského soudu, dostihl ho Vilém z Landštejna se svými kumpány, Filipa přepadli a okradli. Následně vtrhli na Filipovu vinic a štěpnici, kde sebrali mladé sazenice a naházeli je do potoka. Potom vnikli i do Filipovy ohrady, odkud vyhnali a rozehnali jeho ovce a kozy *a když která mečela, smál se tomu, říkaje prej dobré, dobré*. Obdbobně Tuchorazští majitelé šikanovali i další drobné šlechtice (např. Jana Měkýše z Ostrova) či město Český Brod, kterému enchali rozorat a přehradit přístupovou cestu. Když se ovšempáni z Landštejna pokusili podvést samotného krále a zfalšovali zápis v Deskách zemských, za což jim hrozil až trest smrti, byli roku 1558 uvězněni v domácím vězení[422].

Poslední zdejší majitelkou z tohoto rodu byla Kateřina Vildenštejnová, provdaná z Lukavce. Kateřina byla příslušnicí Jednoty Bratrská a krátce po bitvě na Bílé Hoře (1620) odešla ze země do exilu *nechtějíce k samospasitedlnému náboženství katolickému přistoupiti*, aniž by dvůr někomu prodala či darovala. Díky tomu jí byl na základě císařského dekretu ze 7. dubna 1631 zkonfiskován veškerý majetek. Královská komora ovšem nečekala na faktické vynesení rozsudku a už roku 1621 dvůr zastavila pražskému patricijovi **Janu Danieli Kaprovi z Kapršteina**, o kterém tu už také byla řeč, společně se dvory v Chrástu jako protihodnotu za půjčku 2000 kop grošů míšeňských na vojenské účely a dvory měl volně užívat do té doby, dokud by je komora nevyplatila. Kapr pocházel ze staropražské patricijské rodiny, která zís-

[419] ŠLÉGR, J., *Přistoupim v století XVI. a XVII.*, in: Českobrodské listy 14-16/1886, Český Brod 1886.

[420] SOkA Kolín, AM Český Brod, sign. I B 6.

[421] NA Praha, SM, K 85/3.

[422] SEDLÁČEK, A., *Hrady, Zámky a Tvrze české XV.*, Praha 1998, str. 16-17.

kala erb roku 1565. Vystudoval práva a působil jako rada apelačního tribunálu. Politická orientace v době českého stavovského povstání ovlivnila jeho další kariéru a přinesla mu značné bohatství. Daniel Kapr se stal místosudím dvorského soudu a jako apelační rada se podílel na činnosti mimořádného hrdelního soudu, který rozhodl o osudu 27 českých pánů, popravených roku 1621 na Staroměstském náměstí. V pokročilém věku se oženil s mladou Annou Marií z Greifenfelsu[423], čímž se dopustil osudové chyby. Již brzy po svatbě si Anna Marie našla milence v osobě Adama Zapského ze Zap. Jejich poměr ale nezůstal utajen a manželka Adama Zapského žádala Jana Daniela Kapra, aby proti manželské nevěře své ženy zasáhl. Nicméně Adam Zapský s Annou Marií Kaprovou brzy zasáhli – připravili plán jeho fyzické likvidace. Počíhali si na něho v lese u Prahy, kde Jana Daniela 13. listopadu 1625 zastřelili. Spoléhali na to, že bude možné vraždu svést na zběhlé vojáky a loupežníky. Pravda však brzy vyšla najevo. Vzápětí byl Zapský uvězněn v Bílé věži, paní Kaprová byla převezena *od krku až do pasu obnažena a mrskána* do vězení na Staroměstském náměstí. Císař Ferdinand II. 27. ledna 1626 nařídil, aby byl Adam ze Zap popraven; Anna Marie Kaprová byla sťata Janem Mydlářem již 30. ledna a Adam ji následoval 3. února[424].

Po Danielově tragické smrti prodali ještě roku 1627 poručníci pozůstalého sirotka celé zástavní právo rytíři **Albrechtu Maternovi z Květnice** za podhodnocenou částku 350 kop grošů míšeňských a zároveň mu byl dvůr *s ovčínem, mlejnem, štěpnicí i jiným vším* propuštěn Komorou ze zástavy do zcela svobodného držení a ještě k tomu byl celý dvůr zcela oddlužen. Na oplátku měl ale Albrecht Materna doplatit zpětně všechny daně a vojenské sbírky až do roku 1627[425]. Definitivně byla ale celá transakce uvedena v právní pořádek až po neklidné třicetileté válce, přesně 5. listopadu 1654, kdy celý prodej posvětil i král a císař Ferdinand III.[426] Ještě bychom zde měli uvést okolnosti, za jakých vlastně Albrecht dvůr získal, to se ovšem musíme vrátit až do doby jeho dětství. Albrecht zdědil společně se svým bratrem Adamem Karlem po předčasné smrti jejich otce Zikmunda (zemř. 1616, mž. Alena Lažanská z Bukové) ještě jako dítě panství Třebešice, které ale bylo značně zadluženo, a tak jej jejich poručník Jindřich IV.

---

[423] Jan Daniel byl před tím už jednou ženat – s Magdalenou Prefátovou z Vlkanova. Ta ovšem zemřela i s jejich synkem Zikmundem Kaprem roku 1582, snad na mor, který v této době zasáhl masivně Čechy. Pohřbena byla v pražském kostele sv. Štěpána, dnes je její náhrobek vystaven v městském muzeu v Duchcově.

[424] FRANCEK, J., *Zločin a sex v českých dějinách*, Praha 2000, s. 182-183.

[425] NA Praha, DZV, kn.č. 309, fol. M 11.

[426] NA Praha, DZV, kn.č. 152, fol. G 24.

Materna musel prodat. Za to pak z neznámých důvodů získal Albrecht po roce 1627 za velmi výhodnou cenu majetek zavražděného Daniela Kapra z Kaprštejna[427].

Blíže jsme informováni i o Maternovských rodinných poměrech. 24. srpna 1648 se Albrecht v pražském kostele sv. Václava oženil s dcerou bývalého hejtmana Brandýského panství, Annou Marií Gryslovou z Gryslova (její otec byl za věrné služby povýšen roku 1629 do šlechtického stavu), s manželkou ovšem žili v Praze a nikoliv na méně prestižním venkově, tj. v Přistoupimi. Společně zplodili celkem sedm dětí, z toho dva syny – Františka Albrechta (1656–1666) a Zikmunda Ferdinanda (1650-před 1660), kteří ovšem oba zemřeli v dětství,a tak Albrechtem roku 1666 vymřela Přítocká větev rodu. Přistoupimský dvůr při dělení majetku nakonec připadl nejmladší dceři Anně Elišce (* 1649 † 1693). Anna Eliška byla celkem dvakrát vdaná. První manžel, Vilém Mikuláš Vitanovský z Vlčkovic ovšem zemřel velmi krátce po sňatku už roku 1669. Mladá, dvacetiletá vdova se následně podruhé provdala za zchudlého hraběte **Františka Karla Dohalského z Dohalic** († 1709), majitele panství Vysoké Veselí. František se díky Přistoupimi dokonce stal roku 1672 i hejtmanem celého Kouřimského kraje[428].

Anna Eliška svůj majetek značně rozšířila, když 20. května 1685 odkoupila od Jana Františka Roznhajma z Janovic jeho dvory a další pozemkové vlastnictví v Přistoupimi za 8 tisíc zlatých, čímž se stala vlastnicí více jak poloviny vesnice. Urozený rytíř Roznhajm si ale celý prodej roku 1686 rozmyslel a chtěl jej nechat anulovat. Celá záležitost skončila až u Komorního soudu, který jí dal v září 1686 za pravdu a transakce nakonec skutečně proběhla[429].

Ve své závěti z roku 1693 mu jeho manželka Anna Eliška Dohalská z Květnice odkázala dům na Novém městě pražském v ceně 3000 zl. a dlužní úpis na částku 4000 zl. u hraběte Morzina. Svůj přistoupimský majetek odkázala svému synovi Václavu Vratislavovi a svým dvěma dcerám – Anně Terezii a Marii Barboře[430]. Václav Vratislav ovšem musel každé sestře vyplatit 7000 zl. věna, což bylo nad jeho finanční možnosti, a tak nakonec nuceně přistoupil k prodeji dvora. Celou část Přistoupimi (včetně panskou vinopalnou, kovárnou, mlýnem, masným krámem a pivovarem se vším příslušenstvím i dobytkem) prodal 15. prosince 1718 majitelce sousedního Černokosteleckého panství, vévodkyni Marii Terezii Savojské. To vše za úctyhodných 39.100 zlatých rýnských a 300 zlatých klíčného.

---

[427] MATERNA, F. VON, *Die Materna von Kwietnitz Saga: Geschichte der Stammburg und Genealogie ihrer Familien Bilder aus Böhmens Vergangenheit*, Augsburg 1991, s. 210.

[428] MATERNA, F. VON, *Die Materna von Kwietnitz Saga: Geschichte der Stammburg und Genealogie ihrer Familien Bilder aus Böhmens Vergangenheit*, Augsburg 1991, s. 210.

[429] NA Praha, DZV 401, fol. B D 22.

[430] ŠLÉGR, J., *Přistoupim v století XVI. a XVII.*, in: Českobrodské listy 14-16/1886, Český Brod 1886.

Tímto způsobem získali majitelé Kosteleckého velkostatku celou obec Přistoupim a ta se již nikdy nerozdělila. Na samý závěr líčení historie šlechtických rodin usazených v Přitoupimi uvádíme výpisy z nejstarších matrik (SOA Praha, sbírka matrik, fara Český Brod, č. 1 a 2), týkající se místních šlechticů v 17.a 18. století. Tučně jsou pak označeny osoby pohřbené dodnes ve zdejším kostele sv. Václava:

25.6. 1637 – pokřtěnaJohana Anna, dcera rytíře Jana Rozenhagena z Janovic a Anny
7.4. 1638 – pokřtěn Jiřík, syn Jindřicha Vokála z Budíkova a matky Zuzany
27.4. 1675 – pokřtěna Maxmiliána, dcera p. Maternové
1679, 5.3. – pokřtěna Terezie Alžběta, dc. rytíře Zikmunda Karla Stařimského z Libštejna a paní Ludmily Františky Stařimské, roz. Maternové z Květnice (kmotři další šlechta, Jan Kryštof Šofman)
1679 – pokřtěna Sylvička, dcera paní Maternové
30.4. 1709 – pokřtěn Václav Benjamin, syn Václava Dohalského a Terezie Dohalské
20.8. 1713 – pokřtěna Kateřina Žofie týchž rodičů – kmotrami okolní šlechtičny
20.11. 1716 – pokřtěna Anna Veronika Terezie, dcera Jana Václava Rašína a Barbory

14.2. 1679 – oddáni Karel Bořek Dohalský s Annou Alžbětou Vitanovskou, rozenou Maternovou, vdovou po Vilémovi Vitanovském z Vlčkovic – svědek i Jan Jiří Rozenhajm
2.6. 1680 – oddán Albrecht Antonín Bechyně z Lažan s Maxmiliánou Salomenou Maternovou, svědek i Kryštof Šofman

17.1. 1681 – zemř. Anna Marie Maternová (58 let) a pochována v Českém Brodě u sv. Gotharda *proti kapli z druhé strany kůru*
14.6. 1683 – zemř. Kačenka mladého p. Roznhhajma a pochována v Přistoupimi
12.2. 1684 – pochováno dítě v chrámu přistoupimském Václava Dohalského, kteréž z Prahy sem přivezené bylo
11.4. 1687 – umřel tříletý syn p. Dohalskému
29.3. 1688 – umřel syn p. Dohalského, narozen v Kutné Hoře, po třech hodinách zemřel, pohřben v chrámu Páně sv. Václava před oltářem P. Marie Bolestné
zemř. 1.11. 1693 / pohřb. 7.11. 1693 – Anna Alžběta Dohalská, roz. Maternová po porodu v Kutné Hoře, 6. 11. sem byla přivezena a *při dítkách svých v kostele pohřbena*
28.5. 1694 – pohřben v chrámu rytíř Jan Jiří Rozenhagen, pán ze Lhotky, rekviem se drželo v Českém Brodě u sv. Gotharda

8.1. 1708 – zemř. Rozina, dcera p. Dohalského – pohřbena na krchově přistoupimském
25.9. 1715 – zemř. Anna Terezie roz. Rašínová

Výše uvedený výčet nižší šlechty na Černokostelecku v období raného novověku však není úplný. Záměrně jsme vynechali několik šlechtických rodů usedlých na Černokostelecku. Jedná se především o rod Trojanů z Bylan a Rossfeldu a jejich potomky a spřízněné rody (Škopkové z Elendberku, Dobřichovští z Dobřichova, Roznhajmové z Janovic, Talackové z Ještětic, Šofmanové z Hemrlesu aj.). Podrobné zpracování jejich genealogie je jedním z nosných témat této práce. Na jejich osudech jakožto typických představitelích, přiblížíme problematiku vztahů a kultury nižší šlechty na Černokostelecku v období raného novověku ...

3. Kultura nižší šlechty v období raného novověku

Kultura hospodářských úředníků, dvořanů a také některých drobných šlechticů usedlých v blízkosti dominia, kteří s ním byli spjati neúředními pouty, se formovala v závislosti na kultuře velmožského dvora. To se projevovalo především ve společenských vazbách a náklonnosti k velmožům, ve vyhledávání panské ochrany, v mnohých písemných a slovních přímluvách a samozřejmě ve formě protekce[431].

Bohužel ke konkrétnímu stavu kulturního života i charakteru obydlí a všedních dní „černokostelecké“ nižší nobility nenacházíme takřka žádné prameny (bohužel často ani hmotné), neboť většina českých rytířů raného novověku nepociťovala potřebu vybudovat vlastní rodinný archiv, což pochopitelně znemožňuje objektivní postižení této oblasti v domácnostech nejdrobnějších a politicky pasivních rytířů. Z těchto důvodů. chceme-li postihnout plasticky nižší šlechtu na Černokostelecku, musíme se spokojit s typologií a závěry vypracovanými jinými historiky k tomuto tématu a případné možné odlišnosti považovat za nepostihnutelné.

Z pestrého souboru otázek, které se dotýkají každodenní kultury nižší šlechty v předbělohorské době, se zde budeme věnovat projevům kulturní úrovně rytířských domácností. Na základě kritérií, která vycházela z hodnocení hmotných, duchovních a intelektuálních charakteristik rytířských domácností, stanovil Václav Bůžek jejich typologii[432]. Základní kritérium, které ho vedly k rozlišení každodenní kulturní úrovně rytířských domácností, nespočívalo výlučně jen ve velikosti a stavební dispozici sídla. V první polovině bylo třeba obrátit pozornost spíše k vybavení rytířského interiéru luxusními předměty z drahých kovů[433]. Druhé hledisko již vytvářelo předpoklady pro postižení materiálních a duchovních projevů na rytířských sídlech a třetí kritérium pak bylo směřováno do oblasti intelektuální.

První skupina domácností se přibližovala v některých aspektech svou kulturní úrovní movitějším sedlákům a současně v určitých otázkách vykazovala shodné rysy s vrstvou středně bohatých měšťanů. Podobných rytířských domácností s bohatým inventářem zemědělského a řemeslnického nářadí, s početnými soubory nádobí, nábytku i oděvů, s vlastnictvím jednoho, či dvou až tří kusů stříbrných a pozlacených předmětů, což dokládá i inventář dvoru v Chrástu u Přistoupimi, který obdržel roku 1608 Jeroným Bukovský (z Neudorfu). Jeho poz-

[431] BŮŽEK, V., *Nižší šlechta v politickém systému a kultuře předbělohorských Čech*, Praha 1996, s. 163-164.

[432] BŮŽEK, V., *Nižší šlechta v politickém systému a kultuře předbělohorských Čech*, Praha 1996, s. 167.

[433] BŮŽEK, V., *Domácnosti nižší šlechty v předbělohorských Čechách (pokus o typologii)*, in: Acta universitatis Purkynianae (dále jen AUP), Philosophica et historica 1, 1992, Ústí nad Labem 1992, s. 42-52; ČORNEJ, P., *K otázce životního stylu nižší šlechty před Bílou horou*, in: SSH 15, 1985, s. 125.

dějším majitelem byla Hedvika Linhartová z Habartic[434]. Jako další příklad bychom mohli uvést hospodářský dvůr ve Žheřích, který byl na konci 16. století v majetku Jiřího Dobřichovského z Dobřichova – *koňského pohlaví 26 kusů, hovězího dobytka 25 kusů, sviní 30 kusů, ovcí 60 kusů, pšenice mlácené 60 korců, ovsa 120 korců, peněz hotových vyčtených 80 kop grošů*[435].

Šlechtických domácností prvního typu byla na Černokostelecku v období raného novověku většina. Porovnáme-li výše uvedené údaje s fakty v Berní rule, zjistíme, že každodenní život v tvrzích a venkovských statcích této velmi početné vrstvy majitelů svobodných a hamfeštních dvorů a městských domů připomínal na první pohled životní styl dobře prosperující selských gruntů. Pohodlí a přepych renesančních velmožských sídel byla v domácnostech nejdrobnějších šlechticů nahrazována jednoduchou stavební dispozicí ještě středověkých tvrzí a přilehlého většího počtu hospodářských budov. Rodinný život rytířů probíhal na tvrzi v jedné až dvou světnicích, neboť další dvě až tři komory a síně sloužily často jako hospodářská skladiště. Okolo tvrzí se rozprostíraly nevelké užitkové zahrady *pro vaření a všelijaké kuchyňské věci i pro kvítí*, ve kterých vedle léčivých bylin převládala cibule, zelí, také kapusta, mrkev a česnek. Oplocené zahrady přecházely pozvolna v otevřené štěpnice, v nichž byly zastoupeny běžné druhy ovoce (hrušky, jablka, švestky, ořechy apod.).

Obytné světnice nejdrobnějších rytířů byly zařízeny obyčejným nábytkem. Při stolování převládalo již cínové nádobí. Ojedinělý přepych představovaly luxusnější prvky jako dekorativní předměty z paroží, mosazné svícny, či malované truhličky. Vedle velkého množství prostých oděvů se stále častěji v domácnostech nejdrobnějších rytířů uplatňovaly na svátečním šatstvu prvky zdobnosti. Jejich sváteční oděv býval zhotovován z cenově dostupných kvalitních suken, nejčastěji z aksamitu. Úplnou vzácností nebylo ani vlastnictví jednoho, či dvou kusů stříbrných a pozlacených šperků[436]. O nenáročném životním stylu v této skupině domácností nejdrobnějších rytířů svědčily také jejich nevelké obchodní kontakty s okolními kupci, zpravidla měšťany ze sousedních královských i vrchnostenských měst. Častým vedlejším zdrojem příjmů této skupiny bylo i příležitostné půjčování peněz na úrok, ovšem půjčené částky se pohybovaly ve výši jen několika desítek kop grošů českých (viz například půjčky Jana Měkýše z Ostrova).

---

[434] SOA Praha, Vs Kostelec nad Černými lesy, gruntovní kniha Černokosteleckého panství**Chyba! Záložka není definována.** (1607-1616), i.č. 3143, fol. 48.

[435] NA Praha, SM, sign. D 45/1.

[436] BŮŽEK, V., *Domácnosti nižší šlechty v předbělohorských Čechách (pokus o typologii)*, in: AUP, Philosophica et historica 1, 1992, Ústí nad Labem 1992, s. 44-45.

Tato první skupina, jak ji definoval V. Bůžek, byla ale bezpochyby příliš heterogenní, neboť by zahrnovala všechny politicky nečinné rytíře bez jakéhokoliv pozemkového majetku až k rytířům s takřka 100 osedlými, což pochopitelně nejspíš neodpovídalo skutečnému stavu (např. na Černokostelecku byla bezpochyby odlišná úroveň zázemí Čabelických z Čabelic, vlastnících 88 osedlých a např. Mírků ze Solopysk a Roznhajmů z Janovic se 7 a 6 osedlými). domníváme se proto, že pro své „hrubé" rozmezí je tato vrstva spíše ideálním konstruktem pro potřeby české historické vědy (například roku 1557 bylo v celých Čechách jen 32 rytířů, jejichž přiznaný majetek poddaných přesahoval 4000 kop grošů, což zhruba odpovídalo hranici 100 osedlých, tedy asi 2,2% všech nižších šlechticů!). Pochopitelně je toto otevřená otázka pro další badatele s širší pramennou základnou. Podle závěrů pro Černokostelecko se zdá, že takto definovaná šlechtická třída plně vystihuje majitele měšťanských domů, svobodných či hamfeštních, lenních a poddanských dvorů a nižší šlechtické panské úředníky (např. fišmistr) a snad i osoby s majetkem do cca 10-15 osedlých (Podle toho by tuto skupinu uzavírali Mírkové ze Solopysk - 3 vsi, celkem asi 7 osedlých a odhadnutým ročním příjmem 400-450 kop grošů českých. Ročně vynesly dávky od poddaných Mírkům ze Solopysk něco málo přes 6 kop grošů českých (!), tedy v rámci celého hospodaření částku zcela zanedbatelnou.), neboť podle níže uvedených závěrů o hospodaření jednotlivých drobných statků se ukazuje, že právě statek Chotýš s několika osedlými vykazoval takřka totožné výnosy jako hamfeštní dvůr v Bylanech bez poddaných. Jako velice pravděpodobné se tedy zdá, že zde existovala jakási přechodná kategorie (kategorie 2a) mezi 20-60 osedlými či vysokým regionálně-politickým postem, kam by patřili nejen Trojanové z Bylan, ale například i majitelé Stříbrné Skalice (60 osedlých) a snad už i Hlaváčové z Vojenic (max. 20 osedlých). V tomto světle se jeví jako potřebné předefinovat hranice jednotlivých kulturních vrstev výše zmiňované typologie (minimálně snížit nejspíš nereálnou hranici 100 osedlých dělící 1. a 2. skupinu u politicky neaktivních šlechticů) a lépe badatelsky poznat všední život politicky neaktivní venkovské šlechty (bezpochyby dále stratifikované). Jak již bylo řečeno, je to i nadále otevřený problém.

Nejcharakterističtější rysy rytířské kultury raně novověkých Čech byly patrné ve druhé skupině domácností. Sem podle obecného předpokladu V. Bůžka patřili především rytíři a někteří erbovní měšťané, kteří zastávali vyšší a prestižnější funkce v rámci panských velkostatků[437]. Vybavení sídel výše postavených příslušníků nižší šlechty a některých rytířů činných v krajských úřadech a některých politicky neangažovaných nižších šlechticů s více než 100 osedlými, překonávalo množstvím a leckdy i umělecko-řemeslným zpracováním předmě-

[437] BŮŽEK, V., *Domácnosti nižší šlechty v předbělohorských Čechách (pokus o typologii)*, in: AUP, Philosophica et historica 1, 1992, Ústí nad Labem 1992, s. 46.

tů z drahých kovů a kamenů zařízení domácností nejbohatších a politicky nejvlivnějších špiček měšťanů. Domácnosti této vrstvy rytířů předčily měšťanská sídla v mnohých ohledech. Soukromý život této vrstvy nižší šlechty v renesančně upravených tvrzích i v městských domech probíhal v několika reprezentativních větších i menších místnostech, které bývaly odděleny od hospodářského zázemí komorami a různými skladišti. Na tvrzích šlechticů činných v panské správě byly již od 16. století budovány vlastní kanceláře. Typickým rysem této skupiny domácností nižší šlechty byl v převážné míře luxusní charakter zastoupeného stolního nádobí, svátečních oděvů, klenotů a předmětů určených k dekoraci interiérů[438]. Vedle zlatých a stříbrných pásů a prstenů a prstenů zdobily tuto vrstvu zlaté náramky a náhrdelníky s drahými kameny, stříbrné knoflíky, spony do vlasů, hřebínky a řetězy s přívěsky. Křehká krása skvostného stolního nádobí i šperků bývala umocňována dekorativním provedením nástěnných i stolních bicích hodin i módních konviček z muškátových a kokosových ořechů, větrných mlýnů i bizarních koflíků z lastur mořských živočichů[439].

Poněvadž nemáme takřka žádné určující informace, můžeme „rozřadit" černokosteleckou nobilitu do první nebo druhé skupiny jen zhruba a přibližně, pouze z údajů o jejich nemovitém majetku či několika dalších náznaků (např. odkazy v závětích či šacuňky jejich vlastnictví) – například Kateřina Přebozská ze Šanova, jejíž rodina byla pro velké dluhy nucena prodat do roku 1618 takřka veškerý nemovitý majetek, odkazovala svému synovi zlatý řetěz, dceři pak 1 chodíci šaty, 6 ručníků, 6 ubrusů, 6 servitů, dvě sady talířů, dvě sady mis a 6 konvic[440]. Nebo například případ Daniela Koutského z Kostelce, který v době svatby nevlastnil ani pečetní prsten a musel si jej pro potřeby potvrzení svatební smlouvy půjčit[441].

Do první skupiny bychom tedy mohli zařadit drtivou většinu pozemkové nižší šlechty a vlastně všechny, kteří nedosáhli do druhé vyšší třídy. Druhý typ domácností nižších šlechticů, zahrnující i výše postavené panské úředníky, se na Černokostelecku vyskytoval jen ojediněle – lze jej předpokládat u Jana Dobřichovského z Dobřichova, majitele panství Jenštejn, jehož úvěrové podnikání (kdy půjčoval jednorázově i několik set kop grošů) rozhodně přesahovalo lokální úroveň a dost dobře je možné, že dosáhl i na třetí, nejvyšší, skupinu podle Bůžkovy typologie[442] – toto za stávajícího stavu heuristiky nedokážeme posoudit. Nejspíše

[438] BŮŽEK, V., *Nižší šlechta v politickém systému a kultuře předbělohorských Čech*, Praha 1996, s. 148-149.

[439] BŮŽEK, V., *Domácnosti nižší šlechty v předbělohorských Čechách (pokus o typologii)*, in: AUP, Philosophica et historica 1, 1992, Ústí nad Labem 1992, s. 47.

[440] ANM Praha, genealogická sbírka H, i.č. 46 (Přebozský ze Zásmuk).

[441] NA Praha, SM, sign. D 45/8.

[442] BŮŽEK, V., *Nižší šlechta v politickém systému a kultuře předbělohorských Čech*, Praha 1996, s. 147.

sem můžeme zařadit i Adama Linharta z Najenperka, který vlastnil v Praze několik domů i vinic a mimo to i celou řadu dvorů a částí vsí (celkem 85 osedlých a dokonce i jedno podací právo)[443]. Podle výše zmíněné typologie bychom některé vyšší úředníky (např. Jeronýma Bukovského z Neudorfu) a hejtmany Černokosteleckého panství neřadili do Bůžkovy druhé skupiny, ale do výše popsané přechodné skupiny - především Samuela Trojana z Bylan**Chyba! Záložka není definována.** a Rossfeldu), z pozdějšího popisu sice víme, že jeho tvrz na konci 17. století skýtala svým šlechtickým obyvatelům cca 10-12 místností pro reprezentaci, ubytování i jako kuchyni a pokoje pro nepočetné služebnictvo[444], ale jinak o jeho životní úrovni nevíme zhola nic (vycházíme jen z jeho funkce hejtmana tak rozsáhlého smiřického dominia). Navíc, bychom sem takto mohli zařadit i mnoho dalších šlechticů, byť politicky neaktivních, s vlastními poddanými, které Samuel neměl. Až z pozdější doby (1698) máme z oblasti Černokostelecka vzácný pramen, který nejspíše plně postihuje život většiny vyšších panských úředníků a jim rovným šlechtickým osobám – jedná se o pozůstalostní inventář hejtmana Ondřeje Christa, který sice již nebyl šlechticem, nicméně nemáme důvod domnívat se, že by se jeho každodenní život výrazně lišil od jeho hejtmanských předchůdců. V jeho bytě (Hejtman v 17. století bydlel v přízemí černokosteleckého zámku; k dispozici měl jednu světnici se zelenými kamny sloužící jako ložnice a dvě další menší komory, další komoru se záchodem, velkou jídelnu a na byt přímo navazovala kancelář se zelnými kamny s dvěma skříněmi na spisy[445].) bylo nalezeno na hotovosti celkem 1240 zlatých v celkem pěti různých měnách a na 6 obligacích dalších 4215 zlatých; ze stříbrných věcí se nalezlo 6 kusů pozlacených stříbrných škrabadel (celkem 32 lotů), dále tři pozlacené stříbrné poháry (35 lotů), 40 zlatých lžiček (!), zlaté a stříbrné knoflíky o celkové váze 96 lotů, 3 kusy stříbrných pohárů a 2 další pozlacené, jedny kapesní hodinky, dvě rule látky na kabáty (8,5 lotů), 1 stříbrná šroubovací lahev, 1 pečetní prsten, další prsten s devíti diamanty, další s tyrkysem, s jedním diamantem, s červeným a žlutými kameny, dále s rubíny a konečně jeden ženský prsten s tyrkysy a diamanty; z cínového nádobí vlastnil: 2 koflíky, 2 džbánky, 1 dózu na máslo, 2 tácky na ranní toaletu a cínové umývadlo; vesměs užitkové měděné nádobí obsahovalo 18 kusů a železné 19 kusů. Nejvíce zarážející je ale obrovské množství ložního prádla – např. 33 ručníků, 47 peřin 304 lněných pláten! Konečně ještě vlastnil tři koně a postroje na ně, jeden drahocenný krucifix, 24 obrazů, 29 knih, 2 špatně malované paravány, 2 paruky a z dalšího na-

[443] SEDLÁČEK, A., *Rozvržení sbírek a berní roku 1615 dle uzavření sněmu generálního nejvyššími berníky učiněné*, Praha 1870, s. 3.

[444] HALW, Herrschaften, kt. 684.

[445] PETRÁŇ, J. a kol., *Dějiny hmotné kultury II/1*, Praha 1995, s. 232-233.

příklad tři páry pistolí a mnoho dalšího[446]. Po představě takovéhoto přepychu, byť z doby barokní, snad nemusíme nic dalšího dodávat.

Zdá se, že v této přechodné kulturní vrstvě se vytvářela taková kulturní atmosféra, která se již výrazně odlišovala od duchovního klimatu měšťanského prostředí a zároveň ještě nedosahovala velkoleposti kultury pěstované na dvorech majitelů velkých rytířských a panských dominiích a v rámci sama sebe se její příslušníci nelišili, co se týče vybavenosti obydlí kvalitativně, ale spíše kvantitativně.

Posledním kritériem pro posouzení kultury nižší šlechty v tomto mikroregionu představuje literární mecenát, který u rytířstva jen ojediněle dosáhl rysů systematické podpory a nejčastěji se tedy projevila jako podpora několika málo jednotlivin. Na Černokostelecku jej nemáme doložený ani v jednom případě (!), nepočítáme-li erbovního měšťana a zároveň hejtmana Černokosteleckého dominia, Matyáše Sobka ze Šemberu, který financoval vytištění oslavné básně na svou svatbu s Lucií z Vildenštejna[447].

Do kulturní a společenské atmosféry doby patřila pochopitelně i církevní příslušnost jednotlivých urozenců. K určení náboženského vyznání jednotlivé osoby nám chybí povětšinou jakékoliv prameny, pouze u Kateřiny Lukavecké a Hedviky Linhartové z Habartic víme, že byly členky Jednoty bratrské, neboť pro víru odešly po roce 1627 do exilu. S největší pravděpodobností zde nebyl před rokem 1620 nikdo katolíkem, neboť není uveden v soupisu české katolické šlechty z této doby – mj. velmi zajímavém a přesto takřka neznámém vydaném prameni[448].

Na samý závěr se ale musíme ještě zmínit o jednom zajímavém dokladu kultury místní nižší šlechty na počátku 17. století. Jedná se o mravoučný spisek věnovaný mladému Jaroslavovi II. Smiřickému ze Smiřic u příležitosti jeho nástupu na post hlavy rodu roku 1608 již zmiňovaným hejtmanem Samuelem Trojanem z Bylan a Rossfeldu. I když se v podstatě jedná o příběh převzatý a převyprávěný vlastními slovy (nejspíš přeložený přímo z latinské předlohy z tehdy velmi oblíbeného díla „Sentencie Philozophice de Regimine“ z roku 1540[449]), již svým původem dosvědčuje vysokou úroveň rozhledu a vzdělání tohoto muže, jehož otec byl pouhým vesnickým rychtářem. Protože se jedná o jediný takovýto případ na Černokostelecku, nedokážeme posoudit, zda se jednalo o standardní projev tehdejší měšťanské erudice, běžné

[446] SOA Praha, Vs Kostelec nad Černými lesy, politica, kt. 1057.

[447] Královská kanonie premonstrátů na Strahově, Praha, Dobřenského sbírka jednolistů 16. století, sign. DR i 21b, fol. 94r/201a, *Epithalamion [gr.] in nuptias nobilis ... domini Matthie Sobek a Schembera*.

[448] DVORSKÝ, FR., *Příspěvky k dějinám církevním v Čechách*, in: Sborník historický 2/1884, s. 280-288.

[449] BRIKCÍ Z LICKA, *Sentencie Philozophice de Regimine*, s.d. [1. vyd. Praha, 1540].

v blízkých královských městech Kouřimi[450] a Českém Brodě[451], nebo zda působil v regionu přímo jako nezvyklý „úkaz“ (mezi místní šlechtou nejspíše ano). Pro lepší představu zde uvádíme přímo přepis tohoto krátkého spisku[452]:

Vypsání o ctnosti a rozkoši rozmlouvajících s Herkulesem z kněh Xenofónta[453] o řečech Sokratesových

Sokrates praví: že učení a snažnost sou příčina poctivých a svobodných umění, jakož toho muži dobří pojišťují. Heziodus[454] praví také: že lenosti snadně se dostati může, poněvadž k ní cesta jest snadná a blízko bydlí. Ale Bůh věčný před ctností ustanovil práci. Zajisté k ní dlouhá a příkrá cesta, kteráž ač ponejprv zdá se drsnatá, však potom když kdo k cíli jejímu přijde, ukazuje se rozkošná. A Epimachius těmito slovy toho potvrzuje: Bůh dává nám všecko skrze práci. Nýbrž na jiném místě dí: Hej nešlechetný, zdali ovšem nešlechetný nejsi, který nic protivného nezkusil jsi. Prodicus[455] pak moudrý v knize o Herkulesovi (kterýž to jistý, že od mnohých let se připomíná), též potvrzuje a tímto způsobem o ctnosti vypisujíc oznamuje:

Herkules, když byl mládenec dospělý a rozumu došlý, uvažoval to v mysli, zdali by chtěl život ctnostný vésti, čili skrze lahůdky těla rozkoší následovati. I vyšed na poušť, posadil se. Když pak sám v sebe přemýšlel, na kterú by se z těch dvou cest dáti měl, přistoupily k němu

[450] Mezi bývalé žáky kouřimské školy patřili i pozdější mistři a profesoři Karlovy univerzity jako Havel Kouřimský, děkan Filosofické fakulty, Mistr Brikcí z Licka, autor Práv městských, doktor bohosloví a lékařství Pavel Pressius (Lysý) a znalej hebrejštiny a chaldejštiny profesor Jan Fortius (Chyba), slavný profesor Matouš Collinus a další.

[451] Zde například Jan Vokál, který sestavil sborník pramenů k dějinám utrakvismu v Čechách**Chyba! Záložka není definována.** (1417-1609), dále např. humanisté Zikmund Podkostelský, Lukáš Cibulovský a Josef Heliades. DVOŘÁK, M., *Historická topografie města Českého Brodu***Chyba! Záložka není definována.** *(*V*)*, in: Středočeský sborník historický 1995, Praha 1996, s. 118.

[452] Královská kanonie premonstrátů na Strahově, Praha, Dobřenského sbírka jednolistů 16. století, sign. BX VI 23 přív. 4, fol. B5b, TROJAN Z BYLAN, S., *Wypsánij o Ctnosti a Rozkossy rozmlauwagjcých s Herkulessem z Kněh Xenoffonta o řečech Sokratesowých*, s.d.

[453] **Xenofón** z Athén, * kolem 430 př. n. l., † 355 př. n. l., řecký vojevůdce, spisovatel a historik. Je autorem rozsáhlého literárního díla. Nejvýznamnější jsou spisy historické Hellénika (Řecké dějiny), kde navazoval na dílo Thúkydidovo. K dalším dílům patří Kyrú paideia (O Kýrově vychování), Apomnémoneumata Sókratús (Vzpomínky na Sókrata), Hóry a Anabasis (Kýrovo tažení).

[454] **Hésiodos**, působil pravděpodobně na přelomu 8. a 7. stol. př. n. l., řecký básník. První historicky doložená postava evropské literatury. Původně zemědělec z Boiótie, který se naučil umění potulných pěvců, rapsódů. Vedle Homéra nejvýznamnější básník archaické doby, tvůrce žánru didaktického eposu. V básnické skladbě **Práce a dni**, představující pestrou směs morálních ponaučení a mytologických vstupů, podává subjektivní výpověď těžce pracujícího rolníka; pesimistické pojetí světa je vyjádřeno bájí o Pandořině skřínce a o pěti lidských pokoleních.

[455] **Prodikos** z Keu, * kolem 470 př. n. l., † po 400 př. n. l., řecký sofista a rétor; učenec mnohostranných zájmů. Velkou pozornost věnoval zkoumání jednotlivých složek jazyka, zejména synonym. Vznik víry v bohy vysvětloval tím, že lidé kdysi začali pokládat za božské ty věci, které jim nejvíce prospívaly, například slunce, řeky, oheň a vodu. Zabýval se též fyziologií lidského organismu. Z jeho díla **Hóry** se v Xenofóntově podání zachovalo zde uvedené vyprávění Herakles na rozcestí.

dvě ženy prostřední postavy. Jedné byl způsob tvářnosti uctivý, příslušející paní poctivé, přirozené krásy bez líčidla a čistotú těla ozdobená, očí stydlivých v posuncích střídmá, v rouše bílém stkvícím. Druhá pak byla trochu těla tlustšího, oblečená tak, že v obličeji větší bělost a červenost se ukazovala, nežli přirozená bývá, oči sem i tam obracejíc, krok její byl takový, že se zdála víceji bystrá než byla, oděv pro ozdobu šperkovný a nádherný, hleděla také sama na sebe a ohlídala se za sebou, zdali by kdo jiný na ni hleděl, často na svůj stín též patřila. Když pak obě dvě nedaleko od Herkulese byly, ta střídmější o kteréž sem napřed pověděl, tím způsobem jako prve kráčela. Ale druhá žádostiva [j]souc ji předběhnouti, během rychlým přiběhla k Herkulesovi a nejprve počala mluviti: „Poznávám tě Herkulesi přemýšlujícího, že pochybuješ, na kterú by cestu ze dvú měl jíti k životu. Protož jestliže mne sobě za vůdce vyvolíš, přivedu tě na cestu rozkošnú a snadnú, na kteréž všech rozkoší užívati budeš moci a nic toho, coby nepříjemného bylo, neokusíš. Nejprve pak ani válek ani jiné práce a péče nebudu tě trápiti, ale poznáš kterak lahodných krmí a příjemného nápoje požívati budeš a odkud by oči kratochvilnejmi divadly potěšoval, najdeš, v vůni, v dotejkání libě se kochati, těšiti, milosti žádostivých užívati a měkce lehaje s chutí spáti budeš a toho všeho velmi s malú prací dojdeš. Jestli by pak někdy trefilo se nějaké domnění, že by se ti něco z těch dobrých věcí nedostávalo, neboj se, abych tě měla tam uvésti, kdež by pracemi a těžkostmi těla i myslí sužován byl. Ale dámť aby užíval to, co cizí prací dobyto jest a od žádné věci se nezdržíš z kteréž by mohl rozkoše požíti. Jak následovníkům mým dává moc, aby odkud koli mohou, rozkoše dobývali.“ To když uslyšel Herkules, ptal se na jméno té ženy. Ona pak řekla: „Přátelé mne jmenují Blahoslavenství, nepřátelé pak aby mne haněli Lenost a Rozkoš těla.“ V tom přistúpila také druhá žena, kteráž řekla“ Já také přicházím k tobě Herkulesi, kteráž znala sem rodiče tvé i tvůj vtip a dobré navedení tvé, z čehož naději se, jestli se ke mně uchýlíš, že budeš činitelem poctivých a výborných skutků a se mnou poctivosti u dobrých lidí dojdeš. Aniž oklamám tě při počátku daremnými slovy, ale povímť, co samo v sobě jest a jak Bůh ustanovil pravdivě oznámím: „Jistotně Pán Bůh žádné věci dobré a poctivé nedává lidem bez práce a pilnosti. Ale chceš-li a žádáš-li, aby tobě Bůh byl přítomný, máš ho právě čistou myslí ctíti. Chceš-li od přátel býti milován, musíš jim dobře činiti. Jestliže žádáš od některého města poctivosti dosáhnouti, musíš něco učiniti, což by mu prospěšné bylo. Jestliže chceš ve vší Řecké zemi slavný pro ctnosti býti, velikými skutky toho dokázati musíš. Jestli chceš, aby Země tobě hojné užitky přinášela, musíš ji dělati. Jestli chceš, aby skrze dobytek a krav zbohatl, musíš se o něj starati a jej dobře chovati. Chceš-li zbohatnouti z boje, musíš přátele obhajovati a nepřátele sobě podmaniti“. V tom skočila v řeč ta druhá žena Rozkoš řka: „Pošetř Herkulesi, jak nesnadnú a dlouhou cestu tobě tato ukazuje k Blahoslavenství. Já pak krátkou upřímnou a příjemnou cestou tě povedu“. Proti tomu ctnost odpověděla: „O ty bídnice, zdali máš co dobrého anebo rozumíš-li co jest právě líbezného? Poněvadž pro dobré věci nic nechceš, jakož Bůh uložil pracovati. Aniž očekáváš na žádost věcí příjemných, pr-

vé jíš nežli zlačníš, dříve piješ nežli žízníš. Aby s větší chutí jedla, máš kuchaře k strojení pokrmů. Aby líbezně pila, rozličného vína okušuješ. V létě ledu v sklepích hledáš a sem i tam jako prázdná těkáš. Aby měkce lehala, dlouho spala, povlaky tenké, šaty měkké, odpočívadla rozkošné dělati dáš. Aniž tělo prací ustalé snem občerstvuješ, ale spíš válíš se nebo nic nemáš na práci coby dělala a leže tak činíš násilí přirození, všelikou nečistou chlípností sebe poskvrňuješ, a tak učíš následovníky své. V noci oklamáváš a neužitečnější čas dne spaním a toulkami maříš. A když si byla bohyní, vyvrženás z počtu Bohův, ano i u lidí poctivých v potupě si. Naprosto si Boha i ctnosti prázdná. Nerada slyšíš přelibých zpěvů chval Božích, aniž líbezného potěšení Božského spatřovatelkyně si, nebo žádného spasitedlného skutku nečiníš. Kdo potřebující něco dá? Kdo sa rozumu zdravého bude smíti tovaryšem býti, houfu tvého plesajícího? Mládež vaše jest nemocná, starost bláznivá. V mladosti [j]souc rozkošně bez prací vychováni, v starosti býváte neduhy naplněni. Za předešlé věci se stydíte a již přítomné nemoci vás trápí. A poněvadž z mladosti rozkoší [j]ste bývali, zěžké a trpké věci k starosti se vám skládají. Já pak Bohu a poctivým lidem [j]sem velmi známá a přátelská. Žádné dílo počestné, buďto Božské nebo lidské, beze mne nebývá. V poctivosti obzláštní [sic!] [j]sem u Boha i u lidí. tovaryšská [j]sem řemeslníkům, strážnou domácích věcí, věrná pánům, napomínatelkyně služebníků, pomocnice v pokoji, spolupracující v bojích, velmi příjemná následovnice přátelství a živnost přátelům mým k spravení snadná a vděčná nebo očekávají hladu i žízně. Sen také velmi příjemný jest po práci a odpočinutí libé, avšak prací potřebných pro sen neopouštím. Mládenci se veselí, že chváleni od starců pro mne bývají. A staří radjí se, že od mladších skrz mne poctivosti docházejí. A rádi se rozpomínají na předešlé skutky své, přítomné pak věci snadně snášejí. Pro mne bývají milí Bohu i lidem. Když pak Smrt Osudem božským uložena jim přijde: nežij bez poctivosti, ale květnou chválou věčnou.

Jestli tedy mládenče z dobrých rodičů pošlý, práce poctivé ochotně přijmeš a ctnosti nabudeš, opravdu blahoslavený budeš. To všecko Herkules u sebe zdravým soudem uváživ, Rozkoš s Leností potupil a Ctnosti s prací následuje, jména nesmrtedlného jest došel.

Tyto věci Protikus připomíná, obšírnější a pěknější řeči, kteréhož já žádným způsobem následovati a výmluvnosti nemohu.

4. Rod Trojanů z Bylan a Rossfeldu a jeho potomci

4.1. Rod Trojanů z Bylan a Rossfeldu

V 16. a 17. století byl, vedle kněze Víta Phagella Píseckého a hofmistra Dominika Porsia, nejvlivnějším mužem na dvoře Albrechta Václava Smiřického ze Smiřic[456], tehdy nejbohatšího a nejmocnějšího českého šlechtického rodu, Samuel Trojan z Bylan a Rossfeldu**Chyba! Záložka není definována.**. Ač byl ve své době jistě ctěným a váženým urozeným pánem, dnes z jeho památky zbylo pouze jméno, popřípadě kratší zmínka v několika málo knihách s regionálně - historickým tématem. O jeho existenci se dnes můžeme dozvědět pouze z archivních zdrojů. Tyto zdroje nám pomohou alespoň zčásti plasticky vykreslit životní příběh jeho samého a životní příběhy jeho nejbližších, které upadly téměř v zapomnění a spatřily světlo světa v následujících řádcích poprvé po více jak 400 letech . . . .

4.1.2. Počátky rodu

Rod Trojanů sídlil na tvrzi (čp. 21), nalézající se v areálu jejich hospodářského dvora v Bylanech. Tvrz v Bylanech byla původně jednotraktová patrová budova, tvořící severní křídlo správní budovy hospodářského dvora, byla ohraničena nárožími z pískovcových kvádrů na západní fasádě. Síla obvodového zdiva přesahuje o něco málo 1 metr. Druhotně použitá raně barokní kamenná ostění rámují menší zazděný otvor v západní fasádě a prokazují, že jádro tvrze je starší než sjednocující římsa a střecha z 18. století. Komorová část přízemí na východě, klenutá těžkou valenou klenbou se styčnými lunetami je patrně nejstarším zachovaným prostorem, střední díl budovy je plochostropý a západní místnost přízemí má mladší klenbu s pětiúhelnými výsečemi. Západní část jednotraktu je patrně dílem mladší barokní přestavby, do které byly druhotně použity starší architektonické články. Strohost budovy byla změkčena barevnými omítkami, které se ve zbytcích zachovaly na severním průčelí, obracejícím se do uměle vytvořeného parku. Objekt je jedním z mnoha dosud nezkoumaných příkladů přežívání dispozice i formy tvrze (zajisté v souvislosti s tradičním, životaschopným a různě obohaceným schématem trojdílné dispozice síň - světnice - komora) hluboko do 17. a 18. století[457]. Tvrz je dnes v dezolátním stavu.

[456] Vide: ŠIMÁČEK, FR., *Za poznáním města Kostelce nad Černými lesy*, Kostelec n. Č. l. 1937, s. 65.

[457] KROUPA, P.-RYKL, M., *Tři feudální sídla na Kolínsku*, in: Práce muzea v Kolíně 4/1987, Kolín 1987, s. 153.

Samuel Trojan se narodil kolem roku1560 ve vsi Bylanech u Českého Brodu na Černokosteleckém panství jako čtvrtý životaschopný syn Pavla Trojana. Jeho otec sloužil ve vrchnostenských službách jako svobodný rychtář ve vsi Bylanech. Je to nám první známý člen rodu Trojanů.

Jak známo, rychtáři byli do svých funkcí dosazováni svou vrchností (ať světskou, tak i církevní). V Bylanech se svobodný rychtář jménem Jakub připomíná již ve 13. století, jemuž shořel výsadní list na rychtu v Kouřimi[458]. Rychtáři byli určeni k vykonávání pravomoci nad svěřenou vsí, nebo městem. Jejich hlavním úkolem bylo soudit ve svěřeném obvodě a dbát na pořádek, venkovský rychtář mohl dokonce nechat vsadit provinilce do šatlavy („*V Bylanech šatlava zděná, na ten čas bez krovu, při kostele za chalupou Matěje Marka a v ní kláda spolu s trdlicí*[459]“). Za to často obdrželi od vrchnosti kus svobodné půdy, byli osvobozeni od vrchnostenských dávek a někteří dokonce obdrželi i tzv. výsadní krčmu, masné krámy, svobodné mlýny, či právo honby, čižby, rybolovu a dokonce i právo mít své vlastní poddané[460]. U Pavla Trojana tomu jistě nebylo jinak. Takto si můžeme vysvětlovat původ vlastnictví výsadní krčmy - čp. 19[461] (a snad i masných krámů a kovárny) Trojany a bezpochyby i *jeden lán dědiny svobodné dědičné* zmíněný v listině, kterou Albrecht Václav Smiřický roku 1611 osvobozuje majetek Samuela Trojana z Bylan. Z této listiny, která je uvedena níže, se dozvídáme, že již Pavel Trojan disponoval vlastním chovem ovcí (*předešle k pasení dobytkův svých pastevce nebo ovčáka***Chyba! Záložka není definována.** *svého obzvláštního choval*). Avšak hlavní informace spočívá v tom, že Samuel Trojan s celou svou rodinou jsou zde uváděni jako svobodní lidé.

Z postavení Samuelova otce je patrné, že rodina Trojanů byla vcelku zámožná a jistě i vážená. Nejspíše již Samuelův děd vlastnil v Bylanech hospodářský dvůr.

O nemovitém majetku Pavla Trojana si můžeme udělat konkrétnější představu z prvního dodnes dochovaného urbáře panství Černokosteleckého, sepsaného na příkaz majitele tohoto panství Jaroslava I. Smiřického ze Smiřic, z roku 1564. Během 19. století ovšem z jeho originálu někdo vytrhl folia se zápisy pro obce Bylany a Vrbčany (tj. folia 91-100), záznamy pro Bylany se ovšem zachovaly zcela ojediněle ve výpisu ze 17. století ve vídeňském Lichten-

[458] KOPECKÝ, V., *Bylanské mlýny***Chyba! Záložka není definována.**, in: Pod Lipany č. 8/ roč. IV, s.l. 1924, s. 132.

[459] SOkA Kolín, Zlatý urbář panství Černokosteleckého v přepisu J. Miškovského, bez sign., fol. 504-515.

[460] MÜLLER, V., *Svobodníci*, Praha 1905, s. 32-33.

[461] Do této krčmy se v letech 1463-1587 bralo pivo z českobrodského pivovaru, po roce 1587 z pivovaru v Kostelci nad Černými lesy; toto černokostelecké pivo se jmenovalo Mudrlant. DVOŘÁK, M., *Českobrodské pivovarnictví v předbělohorské době*, Český Brod 1996, s. 34.

štejnském rodovém archivu[462]. Ves Bylany měla zmíněného roku 1564 dvacet osedlých, rolí 17 lánů[463]. Rychtář Trojan tehdy vlastnil 2 lány a čtvrt (cca 41,5 ha), hospodářský dvůr, krčmu a poustku zvanou Špačkovská a z toho platil ročně vrchnosti 4½ kopy gr. českých, 18 korců a 7 věrtelí pšenice a 37 korců 5½ věrtele ovsa. Kromě toho jsou ve výtahu z urbáře uvedeny i tři bylanské mlýny, které po roce 1564 postupně všechny získá rodina Trojanů z Bylan[464]:

Beneš *Votloučka Mlynář[465] platí z mlejna, kterýž jest*
o dvouch kolách moučných a třetí stupni, a zvláště
z 1 čtvrti rolí
o svatém Jiří ..... 1 kopu 8 gr.
o svatém Havle ..... 1 kopu 8 gr.
pšenice ..... 3 korce 3 čtvrtce
ovsa ..... 6 korců 2 věrtele

Matěj *mlynář[466] platí z mlejna, kterýž slove Novej a jest*
o dvouch kolech moučných a třetí jest stoupy
o svatém Jiří ..... 51 gr.
o svatém Havle ..... 51 gr.

Pavel *Štítovskej[467] mlynář platí z mlejnu*
o svatém Jiří ..... 17 gr.
o svatém Havle ..... 17 gr.
pšenice ..... 3 korce 3 čtvrtce
ovsa ..... 6 korců 1½ věrtele

Úřad vrchnostenského rychtáře byl jistě velmi výnosný, a proto není divu, že si Pavel mohl dovolit postupně ke své stávající majetkové državě přikupovat další budovy a pozemky jak o tom svědčí nejstarší zachovalá gruntovní kniha Černokosteleckého panství v SOA v Praze z let 1558-1572[468]. V této knize se nacházejí 3 zápisy týkající se Pavla Trojana, přičemž zápis z roku 1560 je zároveň nejstarší písemnou zmínkou o rodě Trojanů:

[462] Hausarchiv der regierenden Fürsten von Liechtenstein/ Wien (HALW), Herrschaften, kt. 684.

[463] MIŠKOVSKÝ, J., *Registra správní panství kosteleckého z roku 1562*, in: Naše hlasy 1903, č. 39, Český Brod 1903.

[464] HALW, Herrschaften, kt. 684.

[465] Pozdější Votloučkovský mlýn darovaný r. 1611 Samuelovi Trojanovi z Bylan a připojen k čp. 21.

[466] Kobylkovský mlýn později připojený k čp. 21, dnes zaniklý.

[467] Štítovský mlýn ležící u zaniklého rybníka směrem ke Lstiboři, později připojený k čp. 21, dnes zaniklý.

[468] SOA Praha, Vs Kostelec nad Černými lesy, gruntovní kniha (1558-1572), i.č. 3142, k.č. 1920.

Léta 1560 koupil [Pavel] Trojan z Bylan mlejn od Lukše mlynáře Štítovskýho za 120 kop grošů. Zavdal 55 kop grošů a o svatým Havle léta 1561 má mu ostatek doložiti 40 kop grošů a vo soudě nejprve má položiti dvoje peníze 6 kop a pak má každý rok po 3 kopách až do vyplnění. O svršky se porovnali.
Léta 1561 položil Pavel Trojan 6 kop, vzaný do truhlice a tu jeho mi[sti] panu náleží 20 kop. Brán po 1 kopě a Jakubovi z Tuchlovic 13 kop grošů
Léta svrchu psaného v pondělí před svatou Máří Mandalenou z těch 6 kop dvojího položení puštěný 4 kopy Tuchlovskému mlynáři
Léta 1562 položil Pavel 3 kopy jak napsáno
Léta 1563 položil syn Trojan 3 kopy vzaly nahoru jeho mi[sti] panu k ruce. Stále ještě náleží milostivému pánu 14 kop, 7 kop Jakubovi z Tuchlovic
Léta 1564 položil Pavel 3 kopy, vzato k ruce mi[sti] panu. I tak tu pan ještě měti ráčí 7 kop, Jakubovi z Tuchlovic <7 kop>

Léta 1566 koupil Pavel Trojan grunt od Štětiny Kuby za 50 kop grošů. Přejal na sebe za Kubu Štětinu zaplatiti dluhů, což jest an tu vyplatil 25 kop grošů, 5 korců pšenice, 7 korců vovsa, kterážto pšenice jest počtená po 20 kopách. Též vovsa 15 korců po 10 kopách se ujme, kterýžto vobilí jest panu výš psanému odkaz Pavla Trojanova a ostatek jest to seno jest v sumě jest mu zaplaceno, a dopláceti mají 20 kop grošů každého soudu po 2 kopách až do vyplnění sumy. Stalo se léta a dne:
Předané byly tyto krávy 2, telat loňských 2, sviní 6, slepic a kohout, husí 2 housátek [...] bez kola, plných hrábí 2, chomout 1, sedla 3.

Léta 1572° ve středu před sv. Valentýnem[469] Jan Cipra koupil sobě krčmu v Bylanech vod Pavla Trojana za sumu 43 kop grošů, zavdal hned 5 kop a v pondělí po sv. Bartoloměji zavdat má 5 kop a na den sv. Martina týž nejprve přešel, vostatek závdavku doložiti má 3 kopy, splacen po 2 kopách grošů ročně při prvém soudu až do vyplnění vší sumy, svršky sleví 4 kopy, zahrada za sklenářem mlynářem ouroků žádných z tý krčmy jeho mi[sti] panu nemá platiti.
1594° ve čtvrtek po neděli devítníku[470] při přítomnosti Urozeného pana Frydrycha Rakvice z Černhauzu, ty časy ouředníka na Kostelci nad Černými lesy, tento svrchu psaný zápis Pavla Trojana velmi bedlivě vyhledáván jest i nachází se, že tento svrchu psaný zápis žádného svého místa nemá a ta krčma žádnému od Pavla Trojana prodávaná nebyla. Než vlastní táž krčma zůstává a jest tak, aby jí vládl vždycky jako svou. Stalo se 1594.

[469] 9. února 1572.

[470] 10. ledna 1594.

Jméno Samuelovy matky bychom nejspíše vůbec neznali, nebýt jedné důležité listiny, týkající se sporu o obec Jenštejn, o které bude řeč níže[471]. Pavlova manželka se jmenovala Marta Trojanová z Dobřichova a jak by snad její jméno mohlo naznačovat, pocházela přímo z nezámožného novoštítného rodu Dobřichovských z Dobřichova. Ve skutečnosti tomu však tak nebylo.

U nižší šlechty se často můžeme setkat s velmi ošemetnými genealogickými vztahy. Dobřichovští z Dobřichova jsou toho důkazem. Matka Marty Trojanové z Dobřichova, manželky Pavla Trojana, se jmenovala Dorota Amastová a s největší pravděpodobností pocházela z území dnešního okresu Kolín a byla členkou třetího, tedy měšťanského, stavu. O tom, že nebyla zcela nemajetná svědčí fakt, že ji za svou manželku pojal vladyka Adam Dobřichovský z Dobřichova[472] – stalo se tak někdy na konci třicátých, nebo v průběhu první poloviny čtyřicátých let 16. století. Adam Dobřichovský z Dobřichova, původně poddaný Adama I. Hrzána z Harasova, který jej však i s jeho sourozenci propustil z poddanství.

Vladycká rodina Dobřichovských pocházela ze Žher u Českého Brodu, vzdálených přibližně 4 km od Bylan, kde se na svobodném dvoře Adama Hrzána z Harasova, zvaném Ctěnický dvůr (po jeho prvním majiteli Janovi ze Ctěnic, který jej obdržel roku 1454), narodil otec Adama Dobřichovského i on se svými sourozenci (známi jsou jeho bratři Svatoš, Jan, Jakub, Pavel a Václav)[473]. Nejstarší z bratrů, Svatoš, zdědil se po dosažení plnoletosti usadil v rodných Žheřích, kde sídlil do roku 1541; ostatní bratři povětšinou zakoupili domy, či dvory, v okolí Peček a Plaňan. Po propuštění z poddanství rodiny Dobřichovských Adamem I. Hrzánem z Harasova[474], již nestálo jejich kariéře nic v cestě – největší triumf zažili Dobřichovští roku 1555, kdy byl nejstarší z bratrů, Svatoš, povýšen majestátem Ferdinanda I. do šlechtického stavu s predikátem z Dobřichova. Jeden z bratrů, Adam, pojal někdy na počátku třicátých let 16. století za svou manželku Dorotu Amastovou. Po svatbě se usadili přímo v Pečkách[475]. Z jejich manželství, které ale s největší pravděpodobností nemělo delšího trvání, vzešel, pokud víme, syn Jan. Podle autorovy hypotézy Dorota po ovdovění prodala majetek v Pečkách a i se svým synem se odstěhovala zpět do Žher u Českého Brodu k jednomu z bratrů svého manžela. Zde následně poznala svého druhého muže. Jisté je, že nedlouho po

[471] NA Praha, SM, sign. T 87.

[472] NA Praha, Dobř, materiály k rodokmenům D.

[473] NA Praha, Dobř, materiály k rodokmenům D.

[474] SEDLÁČEK, A., *Hrady, Zámky a Tvrze české XV*., Praha 1998, str. 163.

[475] NA Praha, Dobř, materiály k rodokmenům D.

smrti svého prvního manžela se ve Žheřích provdala podruhé za jistého Václava ze Žher, majetnějšího poddaného Černokosteleckého panství, majitele gruntu ve Žheřích. Z tohoto manželství vzešli celkem tři potomci – syn Jiřík Adam, Dorota a Marta, a právě tato Marta byla Samuelovou matkou[476].

To, že Samuel Trojan měl předky s erbem, jistě značnou měrou přispělo k pozdější nobilitaci.

[476] NA Praha,Dobř, materiály k rodokmenům D.

4.1.3. Dětství

Vraťme se ovšem k rodinným poměrům rodu Trojanů - Samuelovi později přibylo pět sourozenců (nebo alespoň známe pouze pět sourozenců), totiž JAN, VÁCLAV, DAVID, JINDŘICH A DOROTA. Dětství ovšem Samuel neměl zrovna z nejšťastnějších - brzy mu zemřela matka a Pavel Trojan se znovu oženil. Se svou druhou, také předčasně zemřelou, manželkou, kterou bohužel neznáme jménem, zplodil syna Jindřicha. V osmi letech přišli sourozenci Trojanové i o otce. Nad Trojanovými sirotky**Chyba! Záložka není definována.** byl logicky ustanoven poručník. Podle tehdejšího zvyku vykonávala nad poddanskými sirotky**Chyba! Záložka není definována.** poručenství přímo vrchnost**Chyba! Záložka není definována.**, která pečovala o sirotčí peníze**Chyba! Záložka není definována.** a vedla jejich evidenci. V případě Samuela a jeho sourozenců byl tou vrchností Jaroslav I. Smiřický ze Smiřic a na Kostelci. Jaroslav I. tehdy přijal do spravování sumu 490 kop 44 groše a 2 penízky české, o čemž byl učiněn zápis v registrech důchodních panství Černokosteleckého a byl sepsán revers, na který přitiskl Jaroslav Smiřický svou pečeť**Chyba! Záložka není definována.**. Po té, co Samuel Trojan a jeho sourozenci dospěli, měly jim být tyto peníze vráceny. Roku 1597 však Jaroslav Smiřický umírá a novým majitelem Černokosteleckého panství se stává jeho synovec Zikmund Smiřický. Sirotčí Trojanský fond mohl být navrácen až po dosažení plnoletosti nejmladšího ze sourozenců (Dorota**Chyba! Záložka není definována.** nebo Jindřich). K vyplacení tohoto sirotčího fondu došlo roku 1603 Zikmundem Smiřickým. Zikmund Smiřický, ač nejbohatší šlechtic své doby, byl prohlášeným skrblíkem a o jeho hospodárnosti kolovaly dokonce i anekdoty. Nemůžeme se tedy divit, že z původních 490 kop grošů bylo Samuelovi a jeho sourozencům vyplaceno směšných 50 kop grošů (!). Samuel Trojan samozřejmě usiloval o vyrovnání. Vyrovnání se mu dostalo až v roce 1611 (1. srpna) skrze Albrechta Václava Smiřického, který mu daroval tzv. Votloučkovský mlýn v Bylanech, který měl přibližnou hodnotu těch nevyplacených 450 kop grošů. Ve Zlatém urbáři panství Černokosteleckého[477] se dodnes zachovala darovací listina Albrechta Václava Smiřického ze Smiřic a na Náchodě na tento dvůr:

Zápis pana Samuele Trojana z Bylan na mlejn Votloučkovský nad Bylany

Jeho milost urozený pan pan Albrecht Václav Smiřický z Smiřic na Náchodě, Škvorci a Kostelci nad Černými lesy, vyrozuměvše tomu z jistých a dostatečných práv, kterak na onen čas někdy dobré a vzácné paměti urozený pan pan Jaroslav Smiřický z Smiřic na Kos-

[477] SOkA Kolín, Zlatý urbář panství Černokosteleckého v přepisu J. Miškovského, bez sign., fol. 504-515.

telci nad Černými lesy, Jeho Milosti Cís. rada a dvoru J. M. v Král. čes. hofmistr, držitel a pán dědičný panství Kosteleckého, spravedlnosti a peněz panu Samuelovi**Chyba! Záložka není definována.** Trojanovi z Bylan a z Rossfeldu**Chyba! Záložka není definována.**, úředníku na Kostelci nad Černými Lesy a bratřím jeho, jim po dědu a bábě i otci jich vlastním náležitých, když oni let svých dospělých ještě neměli, ze dvoru jich Bylanského**Chyba! Záložka není definována.** v rozdílné dni v ruce a k dochování jim jich přijal, v sumě jmenovitě 490 kop 44 groše 2 peníze český jakož o tom netoliko správy, ale i některé rukou vlastní téhož někdy pana pana Jaroslava Smiřického poznamenání a registra důchodn**Chyba! Záložka není definována.**í panství Kosteleckého, týž cedule řezané a kvitancí i revers zpečetěný dosvědčují a to ukazují. Na kteroužto sumu a spravedlnost, aby témuž panu Samuelovi Trojanovi neb bratřím jeho mělo a téhož pana Jaroslava z Smiřic neb od kterého z držitelů panství Kosteleckého (mimo 50 kop gr. českých) léta tisícího šestistého třetího od někdy též dobré paměti pana Zikmunda z Smiřic odvedených, co víc dáno býti jmělo, toho se nic doplatiti a najíti mocti neráčil.

A dotčený pan Samuel Trojan při Jeho Milosti pánu toho z pilnosti žádal, aby jemu za takovou spravedlnost jeho a bratří jeho v té sumě mlejn nade vsí Bylany, slove Votloučkovský, podle zápisu a trhu léta tisícího pětistého osumdesátého čtvrtého k ruce téhož Jeho Milosti pana Jaroslava z Smiřic registry purkrechtními učiněného za 450 kop grošů českých koupeny, odevzdán byl. Kdež jeho milost pán netoliko to takové jeho pana Samuele Trojana a bratří jeho spravedlnosti, ale také dávných věrných a platných služeb, kteréž Jeho milosti pánu i Jich Milostem pánům předkům Jeho milosti páně učiněné a posavad činiti nepřestává, považivši, v tom se k němu milostivě nakloniti a takové jeho slušné a spravedlivé žádosti**Chyba! Záložka není definována.** povolivši to těmito registry purkrechtními panství Kosteleckého zapsati poručiti ráčil, že dotčený mlejn Votloučkovský s rolími, lukami, zahradami, s jiným zbožím a všelijakými k němu od starodávna příslušenstvími a tak, jakž jsou toho předešlí držitelé v držení a užívání byli, nic nevymiňujíc, témuž panu Samuelovi Trojanovi z Bylan, dědicům a budoucím jeho na místě dotčených peněz a spravedlnosti od pana předka Jeho milosti páně, často psaného pana Jaroslava z Smiřic vyzdvižených odevzdávati a tímto zápisem postupovati a jemu toho pojišťovati ráčí.

On však aby odtud Václavovi bratru svému a Dorotě sestře své, posavad v živobytnosti zůstávajícím, co by za spravedlivé uznal, podle své dobré vůle učinil a je v spravedlnostech jejich spokojil, a že již více on pan Samuel Trojan, ani žádný jiný na Jeho Milosti pána, ani na budoucí držitele panství Kosteleckého pro takové svrchu psané, od někdy Jeho Milosti pana Jaroslava z Smiřic vyzdvižené peníze zas navracovati se nemá a nemají. A poněvadž předešlých let a za pánův předkův Jeho Milosti páně týž mlejn do důchodův panství Kosteleckého užíván byl, i aby takovým odevzdáním tuto téhož mlejna tu důchodové proti kšaftu**Chyba! Záložka není definována.** od svrchu dotčeného pána pana Jaroslava z Smiřic

o nápadních statku a panství Kosteleckého učiněného, k zmenšení nepřicházeli, ale raději zlepšeni byli, na místě téhož mlejn a dvůr poplužní ve vsi Hošti v nově vystavěnej a vzdělanej, z něhož mnohem více užitku nežli z téhož mlejna**Chyba! Záložka není definována.** se nachází, Jeho Milost pán odevzdávati a k důchodkům panství Kosteleckého na časy budoucí připojovati a tím též důchody zlepšovati ráčí.

4.1.4. Hejtmanem Uhříněveského panství; Václav a David Trojanové

Abychom chronologicky navázali na dětství Samuela Trojana, musíme se vrátit do doby, kdy Samuel Trojan dospěl - po vzoru otce vstoupil i on do služeb pánů Smiřických ze Smiřic jako panský úředník a je nutno podotknout, že se vypracoval velmi vysoko, což mu nepochybně umožnilo kvalitní vzdělání. Snad absolvoval stejnou školu jako jeho bratr Jan, který roku 1564 dokončil studia na partikulární škole v Českém Brodě, vzdálené od Bylan zhruba 4 km[478], a není vyloučeno, že se následně zapsal na studia i na pražské filosofické fakultě. Tzv. partikulární školy plnily v předbělohorské době funkci dnešních středních škol, tedy školy, kde se vedle výše zmíněného základu vyučovaly i základy latiny a latinských reálií, základy filosofie, sloh, kreslení, geometrie a často i základy řečtiny. Budeme-li uvažovat, že Jan dokončil školu ve 14 letech, mohl se narodit přibližně roku 1550 jako nejstarší z bratrů Trojanů. Samuel by se tak mohl narodit kolem roku 1560.

Nejprve zastával funkci úředníka na Uhříněveském panství, později na Kolodějích a nakonec, v roce 1600, se stává vrchním úředníkem na Černokosteleckém panství. Svou funkci zastával velmi dobře, o čemž svědčí i poznámka v listině Albrechta Václava Smiřického: „*hned od mladosti své až do těchto svých sešlých let Jich Msti pánům předkům a strejcům mým vždycky stále věrně a platně jest sloužil a posavad i mně sloužiti nepřestává, obzvláště pak onen čas, jsouc za ouředníka nejprv na Ouřiňovsi a Kolodějích, potom na Kostelci nad Černými lesy, tu ty statky a panství kostelecké s jeho příslušenstvím v svém opatrování i správě maje, je k mnohému dobrému a užitečnému mému...*“ [479].

Smiřičtí, jak jsme již předeslali, byli s úředníkem Samuelem Trojanem spokojeni a současně s vyššími úřednickými posty se mu dostávalo i patřičného sociálního postavení a úcty. Během doby začal být Smiřickými poddanými běžně titulován jako urozený pán, o čemž svědčí i nápis z roku 1596 na zvonu v Kralovicích, který Samuel Trojan nechal zhotovit, kde je uváděn jako **urozený** pán Samuel Trojan Bylanský z Bylan[480]. V této době, tedy roku 1596, byl Samuel ještě úředníkem na Uhříněveském panství a proto nechal zhotovit zvon do kostela nacházejícím se na tomto panství. Nejvyšším úředníkem panství Černokosteleckého se stal až roku 1599 z popudu Zikmunda Smiřického ze Smiřic. Nápis na dnes již neexistujícím zvonu v Kralovicích zněl:

---

[478] BERÁNEK, K., *Manuál rektora univerzity Karlovy 1560-1582*, Praha 1981, s. 61.

[479] SOkA Kolín, Zlatý urbář panství Černokosteleckého v přepisu J. Miškovského, bez sign., fol. 514-515.

[480] PODLAHA, A., *Posvátná místa království Českého, Dějiny a popsání chrámů, kaplí, posvát. soch, klášterů i jiných pomníků katol. víry a nábožnosti v království Českém,* Díl 1. Vikariáty: Českobrodský, Černokostelecký, Mnichovický a Prosecký, Praha 1908, s. 215.

LÉTA 1596 JEDNÁNÍM UROZENÉHO PANA SAMUELE TROJANA BILANSKÉHO Z BILAN**Chyba! Záložka není definována.**, NÁKLADEM PŘEDNĚ JIŘÍKA DVOŘÁKA V STUPICÍCH A OSADNÍCH NÁLEŽEJÍCÍCH KOSTELU V KRALOVICÍCH UDĚLÁN JEST ZVON TENTO K TÉMUŽ KOSTELU V KRALOVICÍCH, ABY LIDÉ SLYŠÍCE HLAS TOHOTO ZVONU PONUKNUTI BÝTI MOHLI K SPOLEČNÉ SCHŮZI CÍRKEVNÍ K MODLITBÁM A CHVÁLENÍ PÁNA BOHA VŠEMOHOUCÍCHO A K POSLOUCHÁNÍ SLOVA JEHO.

Po dosažení plnoletosti se z Bylan postupně odstěhovali všichni Samuelovi bratři – Jan na Malou Stranu v Praze, Jindřich se po Samuelově smrti usadil v Kostelci nad Černými lesy, Václav Trojan přesídlil do Nymburka a David Trojan do Kostelce nad Labem a Brandýsa nad Labem. Na rozdíl od Samuela, Jana a Jindřicha existuje o Václavovi a Davidovi Trojanům jen velmi málo zpráv.

Existuje doklad, který dosvědčuje, že David Trojan Bylanský, jinak Šmerhovský (!), koupil roku 1599 od Jana st. a Jindřicha Hrušovských z Hrušova louku „*slove Vobrytou za předním mostem proti cihelně*“ v Brandýse nad Labem[481]. Roku 1594 se však připomíná jako měšťan města Kostelce nad Labem[482].

O Václavovi Trojanovi písemné prameny vypovídají toliko, že byl nymburským soukeníkem (!)[483] a roku 1580 tu koupil za značnou částku 510 kop grošů míšeňských dům čp. 51, který vypálila armáda táhnoucí městem ve 20. letech 17. století, roku 1627 pak odešel pryč z města a roku 1629 se jeho dům nazývá Pustým domem n. Václava Trojana[484]. Léta 1619 prodal Burian Ledecký z Granova Václavu Trojanovi z Bylan a Rossfeldu grunt (dnes čp. 10) v Jenštejně[485].

[481] PRÁŠEK, J.V., *Brandejs nad Labem - Město, panství i okres* I., Brandýs n. Labem 1908, s. 367.

[482] NA Praha, SM, sign. J 7/95.

[483] NA Praha, SM, sign. J 7/95.

[484] KULHÁNEK, FR., *Dějiny královského města Nymburka*, Nymburk 1911, s. 120.

[485] PRÁŠEK, J.V., *Brandejs nad Labem - Město, panství i okres* I., Brandýs n. Labem 1908, s. 363.

4.1.5. Nobilitace

Jak již bylo naznačeno výše, bratři Trojanové získali velmi vysoké postavení, především na Smiřických panstvích a běžně byli titulování jako „pán“, byli osobně svobodní, nicméně zatím jim ještě k plné prestiži chyběl erb a skutečný titul. Erb**Chyba! Záložka není definována.** a predikát „z Bylan a Rossfeldu“**Chyba! Záložka není definována.** jim byl udělen diplomem z 14. srpna 1604. Udělení šlechtického titulu nejprve předcházela ponížená žádost**Chyba! Záložka není definována.**[486] Jana Trojana, měšťana na Malé straně v Praze k císaři Rudolfovi II., ze dne 22. října roku 1603. Jan jakožto nejstarší mužský člen rodiny, v této své žádosti**Chyba! Záložka není definována.** zastupoval celou rodinu, respektive své bratry[487].

Tato žádost**Chyba! Záložka není definována.** (suplika**Chyba! Záložka není definována.**) byla vyřízena kladně a Trojanům byla v době přibližně dvou měsíců doručena písemná odpověď i s přiloženou kresbou erbu**Chyba! Záložka není definována.**, který jim měl být udělen – totiž půlený štít, v pravé polovině sedm modro-stříbrných kosmých pruhů, v levé modré polovině polovina stříbrného koně (německy Ross, odtud tedy druhá část predikátu „z Rossfeldu“; přikrývadla**Chyba! Záložka není definována.** (fanfrnochy**Chyba! Záložka není definována.**) modro-stříbrná; v klenotu jedno stříbrné pero, přes nějž jsou dvě zkřížené kosy bez kosišť stříbrné barvy[488]. Samuel a jeho bratři se měli k náčrtku erbu**Chyba! Záložka není definována.** vyjádřit, a písemně oznámit, zda je erb**Chyba! Záložka není definována.** podle nich vyhovující. Současně jim bylo oznámeno, že stejný erb**Chyba! Záložka není definována.** a predikát dostanou společně s nimi i malostranští konšelé Herkules de Nova**Chyba! Záložka není definována.**, Adam Zdravej a Jiřík Štejnes. Těmto jmenovaným se však

[486] Národní archiv (dále jen NA), Stará Manipulace (dále jen SM), sign. T 87.

[487] Tato ponížená suplika zněla takto:

Nejjasnější a nejnepřemoženější velikomocný římský císaři, uherský, český králi etc. Pane pane nás všech nejmilostivější.

Vaší císařské milosti se vší ponížeností a poddaností oznamuji. Kterak já hned z mladosti své v poctivých místech a mezi dobrými a poctivými lidmi se chvalitebně a dobře chovaje v tom až do této chvíle věk sem strávil tak jakž toho dostatečné svědectví mám. V tom pak dobrém svém životu aj bohdá do sví smrti vésti chci a jak bych i potomkům svým jména a památky dobré po sobě poustaviti mohl o to usilujíce k Vaší Císařské Milosti poníženě se utíkajíc za to v nejvyšší poníženosti a poddanosti V. C. M. pokorně prosím, že se krom věrnému poddanému, i k bratřím mým vlastním totiž Václavovi, Davidovi, Samuelovi a Jindřichovi Trojanům z Byllan tou milostí nakloniti a nás z své Milostem Císařské a Královské štědrosti znamením vladyctví neboližto erbem. Tak abychom v štítu znamení poznamenaného požívati a podle toho z Byllan a z Rossfeldu se psáti i s dědici svými mohli posléz a obdařiti ráčí. A toho všeho se budoucí věčnou a Va. C. M. slavnou památku svým milostivým císařským listem a majestátem je potvrditi ráčíte. Kdežto takové milosti já s bratřími svými s poctivostí pojímají. Pana Boha zato žádati chceme aby pán Bůh V. C. M. dlouhé šťastné nad námi kralování dáti ráčil a i my se V. C. M. i s bratřími svými poroučející, milostivé odpovědi s potěšením od V. C. M. očekávati budu.

[488] Tento prvotní návrh se od uděleného erbu celkem liší.

erb**Chyba! Záložka není definována.** příliš nezamlouval, a tak ve své odpovědi, kromě toho, že velice děkují za kladné vyřízení žádosti**Chyba! Záložka není definována.**, žádají o změny v některých částech znaku**Chyba! Záložka není definována.**. Tyto své požadavky na úpravu erbu**Chyba! Záložka není definována.** vepsali na kresbu znaku**Chyba! Záložka není definována.**, která jim byla zaslána spolu s kladnou odpovědí a v dalším dopise poslali zpět Rudolfově královské kanceláři**Chyba! Záložka není definována.**. Přepis tohoto dopisu, který již psali bratři Trojanové, Herkules de Nova, Adam Zdravej a Jiřík Štejnes společně, zde uvádím[489]:

*Nejjasnější nejnepřemoženější velikomocný římský císaři, uherský český králi***Chyba! Záložka není definována.***, pane pane náš nejmilostivější.*

Vaší cís. mi^{sti} *ve vší poníženosti k milostivé paměti přivojujeme tak, jakž na onen čas ráčili [j]ste se tou velikou milostí k nám níže podepsaným poníženým a věrným poddaným***Chyba! Záložka není definována.** *svým nakloniti a abychom znamením vladyctví a erbem jistým vedle poznamenání vaší cís. mi*^{sti}

od nás v poníženosti poddaného obdařeni jsouc to listem majestátem vaší cís. mi^{sti} *potvrzeno měli, které milostivě povoliti ráčili, z čehož my pánu Bohu a Vaší cís. mi*^{sti} *ve vší pokoře a poníženosti nepřestáváme děkovati. Však vaší cís. mi*st *poníženě tajiti nemůžeme nežli jest taková milost od vaší cís. mi*^{sti} *nám učiněné k utvrzení svému přišla, že z některých slušných přízeň to takové předešlé vaše cís. mi*st *ve od nás v poníženosti poddané erbovní znamení***Chyba! Záložka není definována.** *jsme toliko nad helmem v některé malé částce proměnili, a jakého bychom znamení rádi ujímali, teda V. C. M. v příloze toho poznamenaného. Poníženě my podáváme a jakž předešle, tak i nyní vždy vaší cís. mi*^{sti} *ve vší poníženosti pokorně prosíme, že té takové již předešlé nám poníženým štědrosti císařské a královské mi*^{sti} *nám užíti dáti, a abychom toho takového erbovního znamení v příloze té poznamenaného s dědici budoucími našimi a zváti z Bylan a z Rossfeldu***Chyba! Záložka není definována.** *se psáti mohli povoliti a toho všeho na budoucí věčnou památku listem a majestátem vaší cís. mi*^{sti} *potvrzeno míti mohli o tom své milostivé poručení učiniti ráčíte. My, Bohdá té milosti nám od V. C. M. stále jak předně ke cti chvále Pánu Bohu a V. C. M. svědomím poníženým službou užívati, tak svým dobrým poctivým chováním toho potvrzovati, a vaší cís. mi*^{sti} *císaři***Chyba! Záložka není definována.** *králi***Chyba! Záložka není definována.** *a pánu svému nejmilostivějšímu od našich smrtí svými poníženými službami vedle našich nejvyšších možností toho se obsluhovati*

[489] NA Praha, SM, sign. T 87.

chceme, v čemž se V. C. M. poníženě poručené čímž, milostivé a brzké odpovědi s potěšením očekávati budeme, vaší cís. mi[sti]

Věrní ponížení poddaní
Jan, Václav, David, Samuel a
Jindřich bratři vlastní
Trojanové
Herkules de Nova
Adam Zdravej
a Jiřík Štejnes

i na tento dopis přišla kladná odpověď a požadavkům na úpravu erbu**Chyba! Záložka není definována.** bylo vyhověno. Z neznámých důvodů však v této době sešlo z obdarování erbem Adama Zdravého a Jiříka Štejnese. Na udělení šlechtického titulu měly vliv přímluvy minimálně dvou osob – tou první byl bezpochyby některý ze členů rodu Smiřických ze Smiřic, tehdy nejbohatší české rodiny, které sloužil nejen Samuel Trojan, ale původně i jeho bratr Jan. Tím druhým vlivným přímluvcem byl snad i jeden z nobilitantů, Herkules de Nova, malostranský císařský konšel. Jak již jeho jméno naznačuje, pocházel Herkules de Nova z Itálie, resp. z Vlach. Do Čech přišel spolu se svým bratrem Otou[490]. Jeho případ nebyl v rudolfínské Praze nijak neobvyklý – v Praze tehdy působila silná vlašská komunita a přímo u císařského dvora působilo nespočet italských umělců. Herkulova pouta k rodné Itálii zůstala po celý život silná, o čemž svědčí i fakt, že ve své závěti odkázal částku 1000 kop grošů míšeňských „*přátelům mým nejbližším do Vlach*[491]“ Italské kořeny a výchova zapříčinily, že Herkules de Nova byl římskokatolického vyznání, neboli „jednuška“. Byl manželem Marty Laštovičkové, dcery první manželky Jana Trojana z Bylan z jejího prvního manželství, a tudíž nevlastním zetěm Jana Trojana (avšak přibližně stejně starým)[492]. Z jejich manželství vzešel jediný životaschopný syn, Daniel de Nova z Bylan a Rossfeldu. Marta Laštovičková ale záhy zemřela a Herkules de Nova se oženil podruhé, tentokrát s jistou Ludmilou. Z tohoto druhého manželství vzešla jediná dcera Ludmila de Nova z Bylan a Rossfeldu. **Chyba! Záložka není definována.**Herkules de Nova z Bylan a Rossfeldu**Chyba! Záložka není definována.** se intenzivně zabýval lichvou. Mezi jeho klienty patřil i Eustach Landek z Trauenštejna – sluha při apelačním soudu a především majitel tzv. Pálffyovského paláce na Malé Straně. Herkulovi proto připadlo užívací právo k některým prostorám v dlužníkově domě. Roku 1595 připadl Herku-

[490] Otte de Nova se v Praze**Chyba! Záložka není definována.** oženil s Hedvikou Bockovou z Hermsdorfu, s níž měl dceru Annu Ludmilu, později provdanou za Jana Jakuba Brunnera z Georgenthalu.

[491] AHMP, rkp. 2175, fol. T4.

[492] AHMP, rkp. 2175, fol. T1 a T4.

lovi palác celý, a přestože mu už patřily dvě výstavné budovy na rynku, vybudoval u Písecké brány skutečný renesanční palác[493]. Mohl si to dovolit už z toho důvodu, že by se na dvoře Rudolfa II. stěží našel šlechtic, který by nebyl Herkulovým klientem[494]. Jeho hlavním klientem byl ale samotný Rudolf II.**Chyba! Záložka není definována.** Bylo zjištěno, že Herkules postupně v letech 1593-1608 císaři na úrok půjčil neuvěřitelnou částku minimálně 22 841 kop 50 grošů a 10 denárů míšeňských[495], což v této době představovalo hodnotu menšího šlechtického panství.

Dcera Ludmila de Nova, obdařená bohatým věnem, se provdala za Martina Jaroslava Michnu z Vacínova (†6. prosince 1668 a pohřben byl u Hybernů v Praze). Ludmila de Nova z Bylan a Rossfeldu se stala pramatkou rodu Michnů z Vacínova, který vymřel jejím potomkem v 6. generaci Bedřichem Janem Michnou z Vacínova roku 1877. Její potomci však žijí dodnes; jejími potomky jsou například i současná hrabata Kolowratové-Krakowští, nebo současná hrabata Bubnové z Litic.

Opis diplomu, kterým se Trojanové a Herkules de Nova stali skutečnými erbovníky, se do dnešních dnů zachoval hned dvakrát[496]:

Nobilitation

Für Gebrüdern Johann, Wenzel, Samuel, David und Heinrich Trojan, dann Herkules de Nova**Chyba! Záložka není definována.** mit dem Predicat VON BYLAN UND ROSSFELD.

Prag den 14. Augusti 1604

My, Rudolf druhý z Boží Milosti volený římský císař**Chyba! Záložka není definována.**, po všecky časy rozmnožitel říše, a Uherský, Český, Dalmatský, Charvatský etc. král**Chyba! Záložka není definována.**, arcikníže rakouské, markrabě moravský, Lucemburské a Slezské kníže, a lužický markrabě**Chyba! Záložka není definována.** etc.

K věčné paměti známo činíme tímto listem všem, jakož císařskou**Chyba! Záložka není definována.** vyvýšenost ozdobuje, a vychvaluje, poddaných svých ctnostné skutky těch, kteří ji toho věrně, a právě zasluhují, vážiti, aby jiní také příkladem tím jsouce vybuzení, takových skutkův, a chvalitebných ctností tím chtivěji zasluhovati se hleděli, a snažili:

A jsouce mnohých hodnověrných svědectvím spraveni, kterak Jan, Václav, David, Samuel a Jindřich bratři Trojanové, a Herkules de Nova poddaní naši v Království našem čes-

[493] Dnes čp. 158.

[494] LEDVINKA, V., *Pražské paláce*, Praha 1998, s. 136.

[495] NA Praha, SM, sign. N 56/1-2 a sign. D1/N/8.

[496] NA Praha, Saalbücher (dále jen SAL), 12b, fol. 808-812.

kém věrní milí, jsouce až posavad v stavu svém poctivě, a náležitě chovali, v službách poctivých, a v místech náležitých sloužíc zuostávali, a až posavad v povinnostech, a v městech naších královských zuostávají, a aby na potom tím lépe, a poctivěji stav svůj vésti, a živnosti své vyhledávati mohli, s dobrým rozmyslem naším, jistým vědomím, a s radou věrných našich milých, mocí královskou v Čechách, týmž Janovi, Václavovi, Davidovi, Samuelovi a Jindřichovi bratřím Trojanům a Herkulesovi de Nova, i dědicům jich řádně, a manželsky od nich pošlým, těm kteréž již nyní mají a neb ještě jmíti budou obojího pohlaví po věčné časy z štědrosti naší císařské**Chyba! Záložka není definována.** propůjčujem, a dáváme erb**Chyba! Záložka není definována.** nebližto znamení vladyctví:

Štít modré neb lazurové barvy, v němž po spodu tři pahrbky zelené barvy, prostřední vyšší, a po stranách nižší, na kterýmžto prostředním vyšším koule bílá okrouhlá v způsob světla, a v ní hvězda o šesti špicích žluté nebo zlaté barvy, a nad tím nade vším kůň bílý pojatý od pravé strany k levé v hůru obrácený v skoku mající na sobě uzdu červené, neb rubínové, a udidla neb čamky žluté, nebo zlaté barvy se spatřuje. Nad štítem kolčí helm, okolo něho přikrývadla nebližto fanfrnochy**Chyba! Záložka není definována.** po obou stranách žluté, nebo zlaté a modré nebo lazurové barvy vůkol dolů zatočené visí. Nad tím nade vším koruna zlatá královská z níž dvě krájidla barvy železné jedno od druhého ostřím ven obrácené vynikají a mezi nimi u prostřed obraz v způsobu anděla až pod pás s dlouhými kadeřavými vlasy žluté nebo zlaté barvy s vohnutými rukami v bílým rouše stuhou též žluté nebo zlaté barvy křížem přes prsy přepásaný v jedné každé ruce jedno krájidlo držící se spatřuje; Jakožto vše vtipem a uměním mistrovství malířského uprostřed listu tohoto jest vymalováno[497], a barvami hojněji vysvětleno. A tomu tolikéž chceme aby se často psaní Jan, Václav, David, Samuel a Jindřich bratři Trojanové, a Herkulovi de Nova dědicové, a budoucí jech obojího pohlaví od nich řádně, a manželsky pošlí z Bylan a Rossfeldu**Chyba! Záložka není definována.** psáti mohli.

Kteréhožto erbu**Chyba! Záložka není definována.**, a znamení vladyctví jmenovaní Jan, Václav, David, Samuel a Jindřich bratři Trojanové, a Herkules de Nova nyní i na budoucí časy při všech rytířských činech buďto přístných, neb kratochvilných užívati mají, a moci budoucí, totižto v bitvách, honbách, kolbách, na korouhvích, praporcích, pečetěch, sekrytých a hrobových kamenech, i na všech jiných náležitých, poctivých místech tak jakž toho jiné vladyky v Království našem českém, i v jiných zemích našich, užívají, buď i práva, neb i obyčeje. Protož přikazujeme všem poddaným**Chyba! Záložka není definována.** našim, kteréhožby koliv stavu, řádu, neb povahy byli, ze všech stavův Království našeho českého, i jiných zemích našich nynějším, i budoucím věrným naším milým, abyste často jmenované

[497] Tento erb však nebyl do kopiáře nikdy vymalován.

Jana, Václava, Davida, Samuela a Jindřicha bratří Trojanové a Herkulesa de Nova, i jejich dědice, a těch dědicův dědičně z Bylan, a z Rossfeldu**Chyba! Záložka není definována.** za to, jež se v tomto majestátu našem císařském píše jměli, drželi, a neporušitedlně, i v budoucích věčných časech zachovali, žádných jim v tom překážek nečiníce, ani komu jinému činiti dopouštějíce, pod uvarováním hněvů, a nemilosti naší císařské**Chyba! Záložka není definována.**, i skutečného trestání našeho, dědicův našich budoucích králův českých, a k tomu pokuty, kdo by se koli proti tomuto obdarování našemu čeho z oumyslu, neb i všetečnosti dopustiti směl, dvaceti pět hřiven zlata litého, jedné poloviny do komory naší císařské**Chyba! Záložka není definována.**, a druhé dotčeným Janovi, Václavovi, Davidovi, Samuelovi a Jindřichovi bratřím Trojanům a Herkulesovi de Nova z Bylan a Rossfeldu**Chyba! Záložka není definována.**, dědicům a budoucím jich propadení.

Však proto chceme, aby toto naše obdarování jednomu každému bez újmy, a škody na jeho spravedlivosti bylo, a na žádného více aby se též obdarování, a vladyctví nevztahovalo, ani jeho nyní neb na potom kdo užíti mohl, kromě oni Jan, Václav, David, Samuel a Jindřich bratři Trojanové a Herkules de Nova**Chyba! Záložka není definována.** z Bylan a Rossfeldu**Chyba! Záložka není definována.**, dědicové jejich řádně, a manželsky nyní, neb na potom jakž vejš dotčeno, od nich zplození:

Tomu na svědomí pečeť**Chyba! Záložka není definována.** naší císařskou**Chyba! Záložka není definována.**, a královskou k tomuto listu a majestátu jsme přivěsiti rozkázati ráčili.

Dán na hradě našem pražském v sobotu po svatým Vavřincovi léta 1604 [4. srpna 1604].

Ač černokostelecký historik František Šimáček**Chyba! Záložka není definována.** ve své kronice říká, že *znak páně Trojanův jest zachován na mnohých místech našeho kraje*[498], erb**Chyba! Záložka není definována.**, který byl Samuelovi Trojanovi a jeho bratrům udělen výše zmiňovanou listinou, se do dnešních dnů zachoval pouze na dvou místech - první z nich jsou samotné Bylany, kde je znak doposud vytesaný na dvou náhrobních kamenech. Zub času ovšem na těchto kamenných znacích silně zapracoval, a tak jsou z nich dnes viditelné pouze lehce poškozené klenoty s helmami. Na druhém místě se však tento erb dochoval v podstatně lepším stavu - na zvonu původně umístěném ve věži aldašínského kostela. Tento zvon byl ulit roku 1611, za finančního přispění[499] Samuela Trojana z Bylan, zvonařem Jakubem Mělnickým z Mladé Boleslavi, o čemž svědčí i nápis na něm:

[498] ŠIMÁČEK, FR., *Za poznáním města Kostelce nad Černými lesy*, Kostelec n. Č. l. 1937, s. 66.

[499] Bohužel nevíme, kolik Samuel Trojan na zvon přispěl.

TENTO. ZWON. VDIELAN. NAKLADEM OSADNICH. ZADVSSI ALDASSINSKEHO. PRZICZINIENIM A. ZA SPRAWY. PANSTWY. KOSTELECZKEHO. VROZENEHO • PANA. SAMVELE. TRO YANA.Z BYLAN Z ROSFELDV ODEMNE.YAKVBA. ZWONARZE WMIESTE. MLADEHO. BOLESLAWA

Tento zvon, o průměru 77,6 cm a hloubce 58,5 cm, je velmi kvalitní renesanční zvonařskou památkou. Zvon je zdoben vysoce plastickými andílčími hlavičkami, poprsími císaře Karla V. a českého krále**Chyba! Záložka není definována.** Ferdinanda I. Habsburského a především reliéfy dětských múz s hudebními nástroji. Tento zvon přežil do dnešních dnů jako zázrakem - přežil řádění Švédů za třicetileté války, vypálení Aldašína 6. března 1645, kdy lehl popelem dokonce i kostel a několik rekvírací. Aby přežil i současné vandaly, bylo dne 14.3. 2001 rozhodnuto o jeho propůjčení a následném přemístění do novorománského kostela sv. Norberta v Praze - Střešovicích[500]. Při této příležitosti prošel zvon celkovou restaurací jak dokládají následující fotografie.

Při svých mecenášských aktivitách jistě Samuel nezapomínal ani na rodné Bylany. Nevíme to s určitostí, ale nejspíše na podnět Samuela Trojana z Bylan a z Rossfeldu**Chyba! Záložka není definována.** byly v Bylanech postaveny brány. Bylany byly totiž jedinou vesnicí na Černokosteleckém panství, která měla brány. Ve zlatém urbáři panství Černokosteleckého jsou popisovány takto: *Brána zděná, však neklenutá, toliko pod pouchem jedouce od Kostelce na vejchod, a druhá k straně půlnoční, jdouce ke vsi Žherům*[501]. Brány měl na Černokosteleckém panství kromě Bylan už jen samotný Kostelec nad Černými lesy, který však byl sídelním městem vrchnosti. Ves Bylany ale nemohla mít pro vrchnost takovou cenu, aby zde z vlastní iniciativy brány postavila (Mnohem větší lokality na Černokosteleckém panství jako např. městečka Stříbrná Skalice a Tuchoraz a ves Klučov, byly jistě pro vrchnost důležitější než Bylany a brány zde nikdy postaveny nebyly). Proto je logické, že tyto brány musely být postaveny na něčí podnět – ten někdo musel mít u vrchnosti, v tomto případě u Smiřických, veliký vliv. Kdo z Bylan měl kdy u Smiřických větší vliv než rodina Trojanů?!

[500] Tyto informace poskytla Římskokatolická farnost u kostela sv. Norberta v Praze**Chyba! Záložka není definována.** -Střešovicích.

[501] SOkA Kolín, Zlatý urbář panství Černokosteleckého v přepisu J. Miškovského, bez sign., fol. 514-515.

4.1.6. Dorota Trojanová z Elendberku a její rodina

Někdy na počátku 90. let 16. století, tedy přibližně v době, kdy se stal vrchním úředníkem na Uhříněveském panství, se Samuel Trojan oženil se šlechtičnou Dorotou Škopkovou z Elendberku. Dorota Škopková byla dcerou Viktorína Škopka a Doroty, snad příslušnice rodu Hřibských ze Hřib. Tento Viktorín byl povýšen do šlechtického stavu diplomem uděleným českým králem Ferdinandem I. dne 29.11. 1561. V tomto diplomu se jeho (a zároveň Dorotin) erb**Chyba! Záložka není definována.** popisuje takto: „*štít na polo rozdělený, spodní polovice zas na polo nadél rozdělena majíce z levé strany tři černé a tři žluté, neb zlaté barvy štrychy a z pravé tolikéž takové štrychy bílé, neb stříbrné a červené barvy. Svrchní polovice bílé neb stříbrné barvy na němž zvíře daněk červené barvy k pravé straně obrácené k skoku se strojíc, se najde. Nad štítem kolčí helm a okolo něho po pravé straně červené a bílé, neb stříbrné, a po levé žluté neb zlaté a černé barvy přikrývadla neboližto fanfrnochy***Chyba! Záložka není definována.** *posazené doleva visí. Nad tím nade vším koruna zlatá královská, z kteryžž dvě křídla, pravé mající tři štrychy bílé, neb stříbrné, a tři červené barvy a levé žluté neb zlaté a černé, což takovými třemi štrychy rozděleno jest mezi kterýmiž zvíře daněk tím způsobem jako ve štítě se vidí*[502]“.

Viktorín I. Škopek z Elendberku sídlil ve Vykáni u Českého Brodu, vzdálené 9,1 km od Bylan, na dnešním statku čp. 5. Z tohoto čp. 5 vzešlo hned několik šlechtických rodin. Již v letech 1418-1420 se zde jako nápravník připomíná Petr ze Suchdola. Ten ve Vykáni zastával funkci rychtáře; do této funkce byl dosazen benediktinským klášterem v Broumově, který tehdy Vykáň vlastnil. I další majitelé statku čp.5 plnili funkci obecního rychtáře. V 16. století se jako majitel tohoto statku připomíná Mikuláš Šindel z Blumova, po němž dědila jeho manželka Anna z Myslic a po ní Hřibští ze Hřib. Po nich kupil hospodářský dvůr roku 1564 Viktorín Škopek z Elendberku za částku 450 kop grošů českých (ihned zvadal 200 kop a splácel po 15 kopách ročně až do léta 1593), který se zde připomíná do roku 1596[503]. Kromě dvora ve Vykáni držel Viktorín Škopek také dům v Českém Brodě. Tento dům „*vedle uličky, kterouž tok vody jde do struh jalových a vedle domu Jana Dejkasa koželuha*“ koupil roku 1570 za 400 kop grošů českých od Urbana Teplického, mydláře[504]. V této listině se připomíná roku 1570 Viktorínova první manželka Dorota a roku 1588 jeho druhá manželka Kateřina.

Mimo dcery Doroty zplodil Viktorín Škopek se svou manželkou minimálně ještě syna Viléma Škopka z Elendberku. Vilém I. Škopek se před rokem 1584 oženil s Kateřinou, dcerou

[502] NA Praha, SAL, kn.č. 287, fol. 58.

[503] KADEŘÁVEK, FR., *O Vykáni z minulosti*, in: Pod Lipany č. 1/roč. IV., s.l. 1924, s. 3.

[504] SOkA Kolín, AM Český Brod, rkp. III/3 (1526-1593), fol. FF4.

Cypriána a Evy Roudnických z Mydlováru. Tímto sňatkem vyženil mlýn (dnes čp. 19) v Toušeni v hodnotě 300 kop grošů českých, z něhož se ročně platilo 20 grošů českých[505]. Roku 1598 se již Vilém Škopek z Elendberku připomíná jako majitel dvora ve Vykáni a současně jako majitel domu (nyní čp. 46) v Brandýse nad Labem[506]. Roku 1610 prodal Ferdinand Clole z Ursinu Vilému Škopkovi kmecí dvůr v Zápech (dnes čp. 6)[507]. Toto bohatství mu přineslo i odpovídající kariéru – roku 1618 již zastával funkci purkrabího císařského panství Brandýs nad Labem[508].

Svůj majetek rozdělil před svou smrtí mezi své syny – Jan Škopek z Elendberku zdědil dvůr ve Vykáni, kde se připomíná roku 1612. Tohoto roku ho totiž pohnal ke Komornímu soudu Jaroslav Kladenský z Kladna, kterému Jan slíbil dát čtyři nejlepší klisny a později nechtěl dát[509]. Další syn Viktorín II. Škopek z Elendberku zdědil dům v Brandýse nad Labem, jako jehož majitel se uvádí roku 1618[510]. Poslední ze synů Viléma I. Škopka z Elendberku, Vilém II. Škopek z Elendberku snad obdržel určitý finanční obnos. Ve fondu Archiv města Čáslav (SOkA Kutná Hora) se podařilo identifikovat zajímavý doklad o rodě Škopků z Elendberku v Čáslavi z roku 1606. Jedná se o smlouvu mezi Jiřím ze Šternberka a radou města Čáslavi, v níž se připomíná také „*Lidmila, manželka Vilíma* [II.] *Škopka z Elendtpergku a před tím někdy poddaného Jana Floriana*“, od které město Čáslav koupilo tzv. Druhanický dvůr[511]. Dalším synem Viktorína Škopka byl i Václav Škopek z Elendberku († 1654-1664), který držel ještě roku 1651 mlýn v Toušeni. 16. dubna 1654 prodali poslední dva zbylí dědicové Viktorína, syn Václav a dcera Dorota Trojanová, za 150 kop grošů míšeňských pustý „*Škopkovský dvůr*“ ve Vykáni Jiljímu Rejnalovi ze Strašic, hejtmanu Přerovského panství[512]. Jeho syn Jan Jiří prodal 1664 grunt Filipu Blereanovi z Blereanu[513]. Václav, však nejspíše nezachoval žádné potomky, protože po roce 1655 mizí rod Škopků z Elendberku z dějinné scény. Je ovšem ještě nutno poukázat na dlouhověkost, která byla nejspíš v rodině Škopků dědič-

[505] PRÁŠEK, J.V., *Brandejs nad Labem - Město, panství i okres* I., Brandýs n. Labem 1908, s. 359.

[506] PRÁŠEK, J.V., *Brandejs nad Labem - Město, panství i okres* I., Brandýs n. Labem 1908, s. 194.

[507] PRÁŠEK, J.V., *Brandejs nad Labem - Město, panství i okres* I., Brandýs n. Labem 1908, s. 357.

[508] PRÁŠEK, J.V., *Brandejs nad Labem - Město, panství i okres* I., Brandýs n. Labem 1908, s. 311.

[509] NA, KomS, kn.č. 684, fol. G 13.

[510] PRÁŠEK, J.V., *Brandejs nad Labem - Město, panství i okres* I., Brandýs n. Labem 1908, s. 194.

[511] SOkA Kutná Hora, Archiv města (dále jen AM) Čáslav – v době, kdy jsem tuto smlouvu studoval, byl AM Čáslav uspořádáván.

[512] SOA Praha, Vs Kounice, i.č. 316, kt. 224, fol. 9.

[513] KADEŘÁVEK, FR., *O Vykáni z minulosti*, in: Pod Lipany č. 1/roč. IV., s.l. 1924, s. 3.

ná – vezmeme-li v potaz, že se děti Viktorína Škopka narodily někdy v průběhu 60. let 16. století, dožily se běžně takřka devadesáti let, stejně jako dcery Doroty Trojanové.

V obci Vykáni se nachází kostel sv. Havla pocházející z 15. století. Původní ráz ztratil kostel nevhodnou úpravou z roku 1769. V kostele pod varhanami se nachází hrobka Škopků z Elendberku, původně s náhrobními kameny, které byly odstraněny při jedné z pozdějších úprav kostela[514].

Z českobrodských městských knih také vysvítá, že Dorota Trojanová za svého života občasně půjčovala peníze na úrok, ca což mj. získala i některé pozemky v okolí královského města Českého Brodu. Roku 1573 ji dlužil Vavřinec, jinak Adam Homaska 15 kop gr. míšeňských, vdova Eva Chlubnová 100 kop gr. míšeňských a roku 1578 sirotci Kopiníkovští 15 kop gr. míšeňských[515]. Dále Jan Jeroným Plachta dlužil s manželkou Mandalenou Dorotě Trojanové z Elendberku 250 kop gr. míšeňských, a poněvadž nebyli schopni částku splácet, zapsali jí dluh na poli za Českým Brodem směrem na Kounice[516]. A konečně roku 1617 Ludmila Šlechtová z Českého Brodu zajistila Samuelu Trojanovi a jeho manželce Dorotě 200 kop gr. míšeňských na louce zvané Jehňákovská[517].

[514] KADEŘÁVEK, FR., *O Vykáni z minulosti*, in: Pod Lipany č. 1/roč. IV., s.l. 1924, s. 4

[515] SOkA Kolín, AM Český Brod, Kniha zákupův od l. 1526-1601 král. města Brodu Českého, fol. JJ 10 p.v., KK 10 et QQ4.

[516] SOkA Kolín, AM Český Brod, Kniha zákupův rolních král. města Českého Brodu 1591-1715, fol. M 17.

[517] SOkA Kolín, AM Český Brod, Kniha počtův a smluv přátelských i jiných král. města Čes. Brodu 1564-1669, fol. T 5.

4.1.7. Jan Trojan z BylanChyba! Záložka není definována. a Rossfeldu

Také Jan Trojan z Bylan dosáhl za svého života značného společenského postavení. O jeho dětství a studiích jsme již hovořili výše. Po dosažení plnoletosti vstoupil po vzoru otce do panských služeb u Smiřických ze Smiřic a už roku 1594 vykonával úřad důchodního písaře na Černokosteleckém panství, tedy druhý nejvyšší post hned po hejtmanovi[518]. V tomto úřadě se pak uvádí ještě roku 1598, nicméně snad v souvislosti s nástupem svého bratra Samuela do úřadu hejtmana téhož panství roku 1599, byl nucen svůj post opustit. Nepřestoupil však jako úředník na jiné panství, ale přestěhoval se na Malou Stranu, kde vyženil dům, přijal městské právo a snad zasahoval i do místní samosprávy. Jakožto malostranský měšťan vystupuje roku 1605. Víme, že se oženil za malostranskou měštku Ludmilu Laštovičkovou. Již na první pohled je jasné, z jakých důvodů si za manželku vybral právě ji – Ludmila Laštovičková byla sice vdova o přibližně o 20 let starší než Jan Trojan, zato ale zdědila po svém manželovi dům v Praze a k němu přilehlé chmelnice. Nemůžeme ale mluvit pouze o chladné vypočítavosti ze strany Jana Trojana z Bylan a Rossfeldu – ze závěti jeho ženy Ludmily Trojanové z roku 1605 je cítit vřelá láska k manželovi. To ale nebránilo Janu Trojanovi, aby se po smrti své první manželky oženil podruhé za jistou Kateřinu. Závětí[519] ze 14. července 1605 odkázala Ludmila Trojanová svému manželu kromě Chlupovského domu na Malostranském náměstí a chmelnice zvané na Košíři i další nemovitý majetek:

Ve jménu svaté a nerozdílné Trojice jednoho pana Boha otce i syna i ducha svatého na věky požehnaného AMEN

Já Ludmila, manželka pana Jana Trojana z Bylan a Rossfeldu měštěnína a radního města tohoto, známo činím tímto listem obecně přede všemi a zvláště kdež jej čísti a slyšeti náleží, živ rozvažujíc při sobě mnohdykráte, obzvláštně pak v nemoci této jakoby nestálost života lidského v tomto bídném údobí trvajících byla a lidé všelijakého pohlaví a řádu skrze smrt častou, den ode dny proměnu berouc z tohoto právě již na náklonku postaveného a zarmouceného světa se odbírajíc. Kteréžto nestálosti neproměnitedlnému úsudku božímu poddaná a jsouc, a nic jistšího jako hodinu smrti mé. I nechtíc, když by mně milý Pán Bůh z tohoto světa k sobě do věčné slávy povolati ráčil, aby o statečku a pozůstalosti mé jaké nemalé a nesnáze povstati jměli. Protož ačkoliv mě Pan Bůh nemocí navštíviti ráčil, však užívajíc rozumu zdravého a paměti dobré, o témž statku mém kteréhož mně pan Bůh uděliti a požehnati ráčil, takové pořízení a kšaft činím, a v tom jistou a konečnou vůli mou poslední bejti oznamuji:

[518] NA Praha, SM, sign. J 7/95.

[519] AHMP, rkp. 2175, fol. T1.

Předně a přede všemi časnými věcmi duši svou milou, když se s tělem děliti bude, poroučím v ruce Pana Boha všemohoucího v té jisté celé a dokonalé naději a víře, že jí k sobě pro zásluhy a nevinné umučení syna svého miléhoť a vykupitele mého, pana Ježíše Krista v počet volených svých svatých do věčné slávy a neskonalé radosti přijít ráčí.

Dále pak za pravého a dokonalého dědice, všeho a všelijakého statku mého činím a nařizuji slovutného p. Jana Trojana z Bylan a Rossfeldu, měštěnína a radního tohoto menšího města Pražského, pana manžela mého nejmilejšího, a jemu pro jeho se ke mně vždycky upřímné a věrné manželské chování, též pilnou při schraňování a vydělávání téhož statku prací, týž všecek a všelijaký statek svůj jak nemohovitý jakožto dům na rynku města tohoto, na rohu vedle domu pánův z Smiřic a ulice jdoucí k sv. Martinu oboustranně ležící, kdež od starodávna u Chlupů slove, item chmelnice ležící za Košíří, jenž pod skalou slove, tak i jiný mohovitý, na čem by ten koliv buďto na svrškách, nábytcích, klínotech, hotových penězích, dluzích, nic ovšem nevymiňujíc, záležel a jakým by koli ten jménem jmenován býti mohl, tímto kšaftem a poslední celou dokonalou vůlí mou odkazuji a dávám, tak aby on ihned po smrti mé téhož statku mohl, a moc jměl se ujíti a s ním jak s svým vlastním činiti, bez překážky jednoho každého člověka všelijaké.

Nic neměl on p. Jan Trojan, manžel můj všecky závady z téhož domu vedle smlouvy, kteráž jest se na onen čas mezi mnou a Martou manželkou p. Herkulesa de Nova, též Alžbětou Zbytkovou, dcerami mými a panem Tobiášem Štefkem z Koloděj, na místě a k ruce Štěpána a Ludmily dítek svejch a vnoučat mých, stala a to do knih městských města tohoto vložena a vepsána jest podle termínu v ní obsažených, svedl, jsouc ku pánům zeťům mým na místě dítek jich ty obzvláštní důvěrný naděje, že pro takové peníze na něho kvapiti nebudou, nýbrž v plných termínu příti budou.

Item kteréhožto všeho takového statku mého jemu panu manželu mému odkázaného vydati má a povinen bude osobám těmto toto: nejprve:

Danielovi, synu p. Herkulesa de Nova, vnuku mému 200 kop míšeňských

Item Štěpánovi a Lidmile, též vnuku a vnučce mý, synu a dceři pana Tobiáše Štefka z Koloděj, každému z nich po dvou stech kopách míšeňských a Lidmile k tomu z postel šatů s povlečením. A takový odkaz aby jednomu každému teprva, když by k létům svým dospělým a poctivému oženění, neb vdání přišel a od pana manžela odveden byl. Neuchová-li by pak kterého pán Bůh z dotčených vnuků a vnučky mé dříve dojíti let svých dospělých od smrti, tehdy aby nápad z umrlého na živého a naposledy zase na manžela mého připadl plným právem.

Item panu Herkulesovi da Nova.....100 kop míšeňských

Item p. Tobiášovi Štefkovi z Koloděj.....100 kop míšeňských

Item p. Václavovi Zbytkovi [z Greifenberka].....100 kop míšeňských

Item k záduší sv° Mikuláše v městě tomto,

kdež mé tělo odpočívati bude.....50 kop míšeňských

Item Anně sestře mé.....50 kop míšeňských a k tomu šaty mé chodící, které se manželu mému jí vydati líbiti budou.

A tyto odkazy on p. manžel můj v roce pořád zběhlém od smrti mé vypraviti má.

Item do školy k svatému Mikuláši pro nemocné žáčky z lože šatů, totiž dvě peřiny, dva polštáře a podušku, a na to páni úředníci, aby pozor dali, aby se někam jinam nezandali, aneb k jinému užitku neobraceli.

Item Martě, manželce Jana Aumillera, někdejší služebnici mé.....20 kop míšeňských

Item **Martě, dceři p. Václava Trojana**[520], když se dobře chovati bude a k poctivému vdání přijde 30 kop míšeňských a k tomu z lože šatů.

A že se tomu všemu podle této poslední vůle mé a vyměření kšaftovního, od téhož p. manžela mého (jakož pak o tom nic nepochybuji) za dosti stane, ano kdyby ho pán Bůh z tohoto světa chtíti povolati ráčil, že na vnoučata mý nezapomene, nýbrž je sobě jakoby jeho vlastní dítky byli, poručené jmíti bude. Té sem k němu nepochybné a důvěrné naděje. Pakli by kdo na tom, což mu tak kšaftem ode mně odkázáno jest přestati nechtěl, nýbrž témuž panu manželu mému nějaké příkoří buď sám od sebe, neb z návodu jiných nepokojných lidí činiti chtěl, tomu aby nic dáváno nebylo, obzvláštně pak pánův zeťův mých za to žádám, že na téhož pana manžela mého jako i kdy prve laskaví a jemu toho, což mu tak ode mně odkázáno jest příti budou.

Nicméně toto sobě znamenitě vymiňuji a v moci své pozůstavuji, kdyby mi se koli vidělo a zdálo, abych vždycky mohla a moc jměla tento kšaft buď všecken, aneb na díle zrušiti, jiný udělati, k němu něco přidati, neb ujíti, buď ústně za zdravého života, neb na smrtedlné posteli, beze vší překážky každého člověka, a to má tak stále bejti jakoby to do tohoto kšaftu vepsáno bylo:

Pakli by se toho ode mně nestalo a já jiný kšaft neučinila, tehdy slovutné a vzácné poctivosti panu purkmistru a pánův města tohoto s náležitou poctivostí prosím, že nad tímto kšaftem a poslední vůlí mou, aby se ve všem po smrti mé za dosti stalo, i nad panem manželem mým ochrannou ruku držeti ráčí.

Na potvrzení toho, v tomto kšaftu mém, sem se svou vlastní rukou podepsala, a jej sekrýtem prvnějšího manžela svého, kteréhož užívám, spečetila. A nad to vejše pro lepší toho bezpečnost dožádala sem se slovutné poctivosti p. purkmistra města tohoto, že jest ke mně dvě osoby vydati ráčil, kterýž jsou jej také sekryty svými upečetil, podle mne na svědomí.

Jenž jest dán ve čtvrtek po sv[té] Markytě 14. dne Juli léta p. 1605.

[520] Závěť Ludmily Trojanové z roku 1605 je jediným písemným pramenem, který zmiňuje Martu, dceru Václava Trojana z Bylan a Rossfeldu.

Jan Trojan se roku 1610 připomíná dvěma listinami, zapsanými v Menších Deskách Zemských[521], kterými pohání k soudu Jana z Michalovic a Alexandra Jošta Haugvice z Biskupic, kteří mu způsobili blíže neurčenou škodu. Snad se jednalo pouze o včas nezaplacenou půjčku[522].

Jan Trojan z Bylan a Rossfeldu**Chyba! Záložka není definována.** vlastnil tzv. Chlupovský dům na Malostranském náměstí, kde také bydlel. Chlupovský dům sousedil s Palácem Smiřických a zaujímal celou západní část domovního bloku ohraničenou dnešními ulicemi Tomášskou, Sněmovní a Thunovskou. Jeho kořeny sahají až do 14. století, kdy prvním známým držitelem byl roku 1379 Hank Bernhard. Celý tento objekt na přelomu 15. a 16. století (do roku 1504) patřil známému literátu a humanistovi Bohuslavu Hasištejnskému z Lobkovic. Roku 1514 připojil Jan Merklínský z Merklína k Chlupovskému domu zadní nárožní dům písaře Sezemy (1407), s nímž byl již od roku 1414 sloučen sousední zadní domek do Thunovské ulice. Chlupovský dům (čp.6/III) zdědila kšaftem z roku 1579 Ludmila Laštovičková po smrti manžela Jana Laštovičky. Znovu se provdala za Jana Trojana z Bylan[523]. Kšaftem z r. 1605 mu paní Ludmila tento dům odkázala. Roku 1612 Albrecht Václav Smiřický, za finančního přispění Albrechta Jana Smiřického, který věnoval 5000 kop grošů míšeňských, koupil od Kateřiny, vdovy (!) po Janu Trojanovi, Chlupovský dům za částku 10 000 kop grošů míšeňských[524]. Chlupovský dům, soudě podle ceny, nijak nezaostával za zánovní rezidencí pánů ze Smiřic.

Podle rytiny, zobrazující vpád Pasovských v roce 1611, měl i on nárožní arkýř či věžici[525]. Podle výše uvedené kupní smlouvy lze usuzovat, že Jan Trojan zemřel někdy mezi léty 1610 - 1611 a ani s jednou ze svých manželek nezanechal životaschopného dědice.

Mimo movitého i nemovitého majetku vyženil Jan Trojan i tři dcery Ludmily Laštovičkové z jejího prvního manželství, paradoxně však přibližně ve stejném věku – Martu, Alžbětu

---

[521] NA Praha, Desky zemské menší (dále jen DZM), i.č. 90, fol. E29.

[522] *Jan Trojan z Bylan a Rossfeldu Měšťanín Menšího Města pražského. Obeslal listem ze škod ztrátných a nákladných Jana z Michalovic z 6 kop 41 gr. 1 d. A to po starém právě před K. S. M. D. Z. na plném soudu zemském menším, témuž Janovi Trojanovi z Bylan a Rossfeldu původu, proti onomu Janovi z Michalovic, pohnanému v čtvrtek po neděli Invocavit léta 1610* [4. března 1610] *na vyhlášení půhonův daném p*. [Toto p. je zkratkou slova poklid, což znamená, že tato roztržka byla vyřízena v klidu bez průtahů.]

Týž Jan Trojan z Bylan a Rossfeldu Měšťanín Menšího Města pražského. Obeslal listem ze škod ztrátných a nákladných Alexandra Jošta Haugvice z Biskupic J. M. C. Truksasa v Menším Městě pražském z 6 kop 41 gr. 1 d. A to po starém právě před K. S. M. D. Z. na plném soudu zemském menším, témuž Janovi Trojanovi z Bylan a Rossfeldu původu, proti onomu Alexandrovi Joštovi Haugvicovi z Biskupic, pohnanému v čtvrtek po neděli Invocavit léta 1610 na vyhlášení půhonův daném p.

[523] LEDVINKA, V., *Pražské paláce*, Praha 1998, s. 114.

[524] Státní památkový ústav hlavního města Prahy (dále jen SPÚ HMP), sign. P/56.

[525] HLAVSA, V. – VANČURA, J., *Malá Strana*, Praha 1983, s. 71.

a Kateřinu. Alžběta se provdala za malostranského měšťana Václava Zbytka z Greifenberka, jehož otec Jan obdržel erb a predikát od císaře Maxmiliána II. roku 1564[526]. Druhá dcera Kateřina se provdala za Tobiáše Štefka z Koloděj. Toto jméno není jistě v české historii neznámé. Tobiáš Štefek pocházel z dobře situovaného náchodského měšťanského rodu, jehož předkové se v Náchodě objevují již ve druhé polovině XV. století. Již v mladém věku vstoupil Tobiáš do služeb Smiřických, v letech 1586-1593 dokonce stanul jako regent všech jejich panství v čele Smiřického dominia. Tobiáš dokázal ve smiřických službách nahromadit tak velké jmění, že mohl později vlastnit v Praze tři výstavné domy. Vzestup v Tobiášově pracovním postavení se přičiněním Smiřických odrazil i v postavení společenském a to když mu a jeho bratru Matěji udělil diplomem z 12. února 1593 erb a predikát z Koloděj[527]. Roku 1612 opustil Tobiáš Smiřické služby a přestěhoval se do Prahy, kde se stal nejprve měšťanem na Malé Straně a později v Novém Městě. Tobiášovo usazení v Praze mu otevřelo novou etapu jeho života, která jej přivedla do vysoké politiky. Nejprve působil v orgánech královské konzistoře, dohlížející na dodržování zásad Majestátu. Svou politickou kariéru zakončil jako člen direktoria v průběhu českého stavovského povstání. Lze předpokládat, že i Tobiášova politická kariéra byla ovlivněna vztahem ke Smiřickým. Je totiž zřejmé, že Albrecht Jan měl osobní zájem Štefkovu kandidaturu na post direktora všemožně podporovat. Členství v direktoriu nakonec zaplatil Tobiáš Štefek po porážce českého stavovského povstání životem. Od 21. února 1621 byl na příkaz místodržícího Karla I. z Lichtenštejna vězněn; 21. června 1621 byl mezi 27 českými pány popravenými na Staroměstském náměstí v Praze[528].

Jak již bylo řečeno, byl Tobiáš Štefek z Koloděj ženat s nevlastní dcerou (pastorkyní) Jana Trojana z Bylan a Rossfeldu, Kateřinou Laštovičkovou. Z jejich manželství vzešli dva životaschopní potomci – Štěpán a Ludmila. Kateřina Laštovičková ale brzy zemřela a Tobiáš Štefek z Koloděj se oženil podruhé, tentokráte za Annu, vdovu po Danielovi Pražákovi, se kterou zplodil dceru Annu a syna Tobiáše.

Osudy Štefkovi rodiny ale nebyly po jeho smrti tak tragické jako v případě většiny ostatních perzekuovaných. Syn Štěpán, mistr svobodných umění a doktor medicíny, žil až do roku 1627 v Praze a jako lékař se těšil dobré pověsti. Medicíně se věnoval i po přesídlení do saské Pirny; kromě ní provozoval i „literní umění“, v němž vynikal[529].

---

[526] AHMP, rkp. 2175, fol. T1.

[527] MYSLIVEČEK, M., *Erbovník*, Praha 1993, s. 42.

[528] SOkA Jičín: MRÁČKOVÁ, L., *Historie rodu Smiřických***Chyba! Záložka není definována.**, Diplomová práce Vysoké školy pedagogické – pedagogická fakulta, Hradec Králové 2000, s. 87-88.

[529] SOkA Jičín: MRÁČKOVÁ, L., *Historie rodu Smiřických***Chyba! Záložka není definována.**, Diplomová práce Vysoké školy pedagogické – pedagogická fakulta, Hradec Králové 2000, s. 88.

Pro nás je ale nejzajímavější třetí dcera Ludmily Laštovičkové, Marta. Tato Marta se stala první manželkou výše zmiňovaného kupce, měšťana a úředníka Menšího města pražského Herkula de Nova. V průběhu roku 1606 Herkules pocítil blížící se smrt, a proto se rozhodl sepsat svou poslední vůli, která se zachovala v přepisu do dnešních dnů[530]. Na první pohled nás asi překvapí, že závěť je psaná přesně účelově, bez tehdy běžných formulací. V Herkulově závěti se dokonce neobjevuje ani vyjádření, kterým poroučí svou duši Bohu[531]. Herkules de Nova z Bylan a Rossfeldu sepsal závěť 17. srpna 1606. Zemřel o dva měsíce později – 12. října 1606.

Herkules De Nova z Bylan**Chyba! Záložka není definována.** zřídil ještě za svého života důstojnou rodinnou hrobku, odpovídající postavení svého majitele. Za místo posledního odpočinku, nejenom svého, ale i své rodiny, si zvolil kostel Panny Marie pod řetězem na Malé Straně v Praze[532].

---

[530] AHMP, rkp. 2175, fol. T4.

[531] 1. Herkules de Nova nařizuje, aby byli vyupomínáni jeho dlužníci a z utržených peněz bylo zaplaceno jeho věřitelům.
2. Pokud by věřitelé nechtěli čekat, má jim být dluh zaplacen ve zboží.
3. Danielovi, synu svému, odkazuje „*statek a díl jak po paní bábě, tak i paní matce jeho jemu náležející*".
4. Lidmile, manželce své, odkazuje dům ležící v zahradě Hazarovské v hodnotě 7 tisíc kop míšeňských, dále částku 5 tisíc kop míšeňských a 1500 kop grošů míšeňských.
5. Synu Danielu oba domy, „*v nichž bydlel a handl svůj vedl*".
6. Své dceři Ludmile odkazuje dům u Písecké brány.
7. Ostatní svůj majetek, movitý i nemovitý, si mají rovným dílem rozdělit „*Daniel a Liduška*", syn a dcera
8. Pokud by Daniel de Nova zemřel před dovršením dospělosti, má polovinu jeho dědictví dostat jeho sestra Ludmila a druhou polovinu Štěpán a Ludmila, děti Tobiáše Štefka z Koloděj .
9. Pokud by zemřela dcera Ludmila dříve nežli Daniel, má dostat polovinu jejího majetku Herkulova manželka Ludmila a druhou polovinu syn Daniel de Nova .
10. „*Item přátelům mým nejbližším do Vlach*".....1000 kop gr. míšeňských
chudým pannám na věno.....600 kop gr. míšeňských
ke kostelu sv. Tomáše.....100 kop gr. míšeňských
k maltézskému kostelu Matky Boží.....100 kop gr. míšeňských
do vlašského špitálu.....100 kop gr. míšeňských
do špitálu sv. Lazara.....100 kop gr. míšeňských
ke kostelu sv. Jakuba.....100 kop gr. míšeňských
ke kostelu Matky Boží na Novém městě.....100 kop gr. míšeňských
ke kostelu sv. Mikuláše.....100 kop gr. míšeňských
11. „*Co se pak sumy peněžité jakékoliv, buď mnoho, nebo málo, která by se kdy jakkoliv vyhledati mohla*" se má vzít na radnici a z ní Danielu a Lidmile, dětem, až do dospělých let „*Interchse pět per cento*".
Tento kšaft byl napsán 17. srpna 1606.

[532] SKŘIVÁNEK, FR., *Heraldické památky v kostele Panny Marie pod řetězem českého velkopřevorství maltézských rytířů v Praze***Chyba! Záložka není definována.**, in: Heraldika a Genealogie No: 3-4/2001.

4.1.8. Vznik Trojanovského „velkostatku“

Z ostatních Samuelových sourozenců byly roku 1611 naživu již jen Jindřich, Václav a Dorota, kteří nadále žili s rodinou Samuela Trojana na rodné tvrzi v Bylanech. Tato historická zmínka o Trojanech pochází právě z roku 1611 - jedná se o pro dějiny rodu Trojanů z Bylan a Rossfeldu**Chyba! Záložka není definována.** velmi důležitou listinu, udělenou Samuelovi Trojanovi Albrechtem Václavem Smiřickým ze Smiřic[533], ve které, za zásluhy Smiřickým, zcela osvobozuje Samuelův dvůr v Bylanech od všech platů a povinností. Podle Zlatého urbáře**Chyba! Záložka není definována.** panství Černokosteleckého odváděl Trojan z tohoto dvora**Chyba! Záložka není definována.** do Kostelce ročně 6 kop 24 groše české, 24 korce pšenice a 48 korců ovsa. Tento jev nebyl v prostředí české stavovské společnosti počátku 17. století ničím neobvyklým, zvláště jednalo-li se o majitele panství z kruhů vyšší šlechty. Tak například 11. března 1615 vydávají purkmistr a rada města Písku rytíři Sigfridu Mečeradovi z Reichswaldu vidimus na hamfestní list Petra Voka Wolfa z Rožmberka z 16. října 1611 (svátek sv. Havla). V tomto listu Petr Vok z Rožmberka uznává věrné služby svého služebníka Sigfrida Mečerada a „*chtěje ho odměniti a opatřiti i dědice a budoucí jeho mocí listu tohoto hamfeštního tuto milost činíme, dáváme, vysazujeme a osvobozujeme dvůr řečený Mirotický ve vsi Břilicích na gruntech a panství mém Třeboňském ležící*[534]“. O rok později Jan Jiří ze Švamberka potvrzuje svému služebníkovi Abrahamovi Lamplovi hamfest vydaný Petrem Vokem z Rožmberka 16. října 1611 na dvůr řečený Dvořákovský v Branné[535]. Ale ani u Smiřických nebylo osvobození Trojanovského dvora jediným činem tohoto druhu. Dnes poměrně známý služebník sv. pánů Smiřických ze Smiřic Jeroným Bukovský z Neudorfu. Bukovský Smiřické svou prací dostatečně uspokojoval – vzhledem k jeho aktivní účasti v aféře Elišky Kateřiny Smiřické lze způsob jakým Smiřickým sloužil za psovskou věrnost – což se projevilo jak Bukovského nobilitací roku 1612, které spolu s ním obdrželi i někteří další Smiřičtí úředníci a především udělením dvora Černoblatý, později pojmenovaného po Jeronýmovi Jarešov[536]. Nesmíme však chápat akt osvobození dvora svého úředníka pouze za projev dobré vůle. Byl to především způsob jak si k sobě nadosmrti připoutat schopného hospodářského správce, což byla cena za svobodu svého majetku. Obdobné tendence lze sledovat i u nižší šlechty, především rytířstva. Rytíř si obvykle ke svému dvoru připoutal schopného úředníka

[533] SOkA Kolín, Zlatý urbář panství Černokosteleckého v přepisu J. Miškovského, bez sign., fol. 514-515.

[534] Vide: PÁNEK, J., *Poslední Rožmberkové*, Praha 1989, s. 328.

[535] MÜLLER, V., *Svobodníci*, Praha 1905, s. 104.

[536] SOkA Jičín: MRÁČKOVÁ, L., *Historie rodu Smiřických***Chyba! Záložka není definována.**, Diplomová práce Vysoké školy pedagogické – pedagogická fakulta, Hradec Králové 2000, s. 89.

zadržováním přiznané mzdy. Listinu, kterou Albrecht Václav Smiřický ze Smiřic osvobozuje dvůr Samuela Trojana z Bylan a Rossfeldu a jeho příslušenství můžeme označit za „rodný list“ Trojanovského bylanského minipanství[537]:

Já, Albrecht Václav Smiřický z Smiřic na Náchodě, Škvorci a Kostelci nad Černými Lesy etc. známo činím tímto listem obecně přede všemi a zvlášť tu, kdež náleží, že jsouc od lidí hodnověrných dobře zpraven a toho dobře povědomých, i také na díle sám toho povědom, kterak slovutný Samuel Trojan z Bylan a Rossfeldu**Chyba! Záložka není definována.**, ouředník na Kostelci nad Černými lesy, hned od mladosti své až do těchto svých sešlých let Jich Msti. pánům předkům a strejcům mým vždycky stále věrně a platně jest sloužil a posavad i mně sloužiti nepřestává, obzvláště pak onen čas, jsouc za ouředníka nejprv na Ouřiňovsi a Kolodějích, potom na Kostelci nad Černými lesy, tu ty statky a panství kostelecké s jeho příslušenstvím v svém opatrování i správě maje, je k mnohému dobrému a užitečnému mému, i všech potomních držitelův opatroval a zlepšovati hleděl:

Kterýchžto takových věrných platných služeb a prací mně a všemu rodu mému od něho skutečně prokázaných, aby on Samuel Trojan účasten býti, jich užití a z toho se i s dědici budoucími svými těšiti mohl, ano i na potomní časy aby mně a budoucím mým tím ochotněji sloužiti příčinu měl a příkladem svým i jiné k tomu povzbuzoval.

Protož s dobrým mým rozmyslem a dobrovolně jemu Samuelovi Trojanovi, dědicům a budoucím jeho tuto Milost a dobrodiní nyní i na časy budoucí činím a tu moc dávám: tak, jakož jest po otci svém a předcích svých v držení a užívání dvoru slove Trojanovského**Chyba! Záložka není definována.Chyba! Záložka není definována.** ve vsi Bylanech na gruntech mých k zámku Kostelci náležitých všech, takového dvoru s dědinami, lukami**Chyba! Záložka není definována.**, zahradami i s tím jedním lánem dědiny svobodné dědičné, kterýž k témuž dvoru náleží, a se vším jiným k tomu od starodávna příslušenstvím, jehož sou předkové jeho užívali, i on sám až posavad v držení a užívání jest a zůstává, aby on Samuel Trojan, dědici jeho beze vší překážky každého člověka do vůle a libosti své držeti, toho všeho užívati a jako i předešle k pasení dobytkův svých pastevce**Chyba! Záložka není definována.** nebo ovčáka**Chyba! Záložka není definována.** svého obzvláštního choval, i ještě chovati mohl. A mimo svou dobrou vůli od žádného s téhož dvora**Chyba! Záložka není definována.** stiskován a ku prodeji i s dědici budoucími jeho nucen nebyl, nýbrž jakož on sám s manželkou a dítkami svými sobě svobodný jest, toho všeho, což tu jemu koliv při též vsi Bylanech náleží, svobodně aby užíval beze vší všelijaké mé a budoucích držitelův panství Kosteleckého překážky. Z kteréhožto dvoru, i ze všeho toho, což k němu náleží,

[537] SOkA Kolín, Zlatý urbář panství Černokosteleckého v přepisu J. Miškovského, bez sign., fol. 514-515.

kdež jest platu stálého Pánu a držiteli panství Kosteleckého každoročně vycházelo, totiž ouroku ročního peněžitého šest kop dvaceti grošů českých, pšenice dvaceti čtyry korce, vovsa čtyrycet vosm korců tak, jakž registra urburní Kostelecká ukazují.

Od těch a takových všech platův i jiných všech a všelijakých povinností týž dvůr**Chyba! Záložka není definována.** se vším k němu příslušenstvím osvobozuji na časy budoucí. A tak mně, ani budoucím pánům a držitelům panství Kosteleckého, poněvadž toho jest na mně i na budoucích mých, jakž svrchu dotčeno, dobře a spravedlivě zasloužil, on Samuel Trojan a dědici budoucími svými takovými neb jakými koli jinými platy povinen nebude. A jak já, tak ani žádný budoucí pán a držitel často psaného panství na něj Samuele Trojana, dědice budoucího jeho pro takové platy a povinnosti se potahovati a při té živnosti překážky žádné jemu neb jim činiti nemá nižádným vymyšleným způsobem.

A když by koliv buď on Samuel Trojan, neb dědicové budoucí jeho takový dvůr**Chyba! Záložka není definována.** s jeho příslušenstvím dobrovolně, nejsa k tomu od žádného přinuceni jej prodati chtěli, tedy budou povinni nejprve a přede všemi jinými pána a držitele panství Kosteleckého na to pobídnouti a jemu to dle jisté smlouvy prodati. A pakli by týž pán toho koupiti a vedle slušnosti a spravedlnosti zaplatiti nechtěl, tehdy teprv aby mohl neb mohli tomu, komuž se jim neb jemu líbiti bude to prodati. A ten každý, kdož by to od něho koupil, má a bude míti k tomu ke všemu, což se tu vypisuje, to takové právo a spravedlnost jako oni sami beze vší překážky mé a budoucích držitelův téhož panství.

Avšak za takové dobrodiní a milost ode mne učiněnou, on Samuel Trojan jest se zavázal, pokudž jej pán Bůh na tomto světě zanechá, že v opatrování statku a panství Kosteleckého podli svý nejvyšší možnosti trvati a mně i budoucím mým toho se odsluhovati chce. Toho všeho na potvrzení a lepší jistotu i důvěrnost pečeť**Chyba! Záložka není definována.** svou vlastní k tomuto listu sem přitisknouti a přivěsiti rozkázal. A k tomu sem se dožádal urozených a statečných rytířův, pana Jindřicha Beřkovskýho z Šebířova a na Lojovicích a pana Danyele Skalskýho z Dubu a na Chřenici, že [j]sou také své pečeti podle mé k tomuto listu přitiskli a přivěsiti dali. Kteréhož je datum na zámku Škvorči v outerý po svatých Petru a Pavlu l. od narození syna božího, pána a spasitele našeho Ježíše Krysta**Chyba! Záložka není definována.** 1611[538].

Tak vzniklo Trojanovské hamfeštní zboží v Bylanech. Aby byla zachována jeho celistvost, musel Samuel Trojan z Bylan a Rossfeldu vyplatit podíly svých bratrů. Na jednoho brat-

[538] 5. července 1611.

ra připadl podíl v hodnotě 100 kop grošů českých, z čehož logicky vyplývá, že tehdejší Trojanovská nemovitá država měla hodnotu 500 kop grošů českých[539].

Samuel Trojan z Bylan a Rossfeldu následně Trojanovské bylanské zboží rozšířil, když roku 1615 koupil od svobodníka Ondřeje Drážďanského chalupu za 155 kop grošů českých[540]. Zajímavým způsobem také uzurpoval pole Jiříka Dupáčka ze Lstiboře: ... *na gruntu tom, na kterým nyní on Dupáček zůstává, před otcem jeho nějaký samotný hospodář byl a cizopanskou děvečku obtěžkal. Tehdejší pak ouředník kostelecký P. Samuel Trojan [z Bylan a Rossfeldu] jemu za Jalovým potokem proti svému poli kus pole v pokutě vzal, kterýž posavad ke dvoru bylanskýmu užívají*[541].

[539] SOA Praha, Vs Kostelec nad Černými lesy, Gruntovní kniha Černokosteleckého panství**Chyba! Záložka není definována.** (1607-1616), i.č. 3143.

[540] SOA Praha, Vs Kostelec nad Černými lesy, gruntovní kniha Černokosteleckého panství**Chyba! Záložka není definována.** (1607-1616), i.č. 3143.

[541] HALW, Herrschaften, kt. 684.

4.1.9. Jenštejn

i pro Samuela Trojana ovšem platilo známé „jednou jsi dole, jednou nahoře“ a v průběhu života prodělal i několik neúspěchů, ačkoliv by z předchozích stránek mohl vyznět opak. Na jedné straně opravdu Samuel rozšiřoval a zveleboval svůj majetek nezadržitelnou rychlostí, ale na druhé straně o velkou část dědictví přišel. Nejedná se zde však o dědictví po jeho rodičích, ale o dědictví po příbuzných z matčiny strany – o Jenštejnské panství. Nejprve si ale musíme nastínit situaci v rodině Dobřichovských z Dobřichova po roce 1587 – tedy, z Martiných sourozenců je naživu už jen Dorota Lipská, měštka v Jílovém u Prahy. Mladší bratr Jiřík zanechal po sobě jedinou dceru Annu.

Po předčasné smrti svého *polovičního bratra*[542] Jiřího byl ustanoven za poručníka Jiříkovy jediné dcery Anny a jejího majetku právě Jan Dobřichovský. Po převzetí poručnictví prodal Annin dvůr ve Žheřích, který nebyl ekonomicky příliš výdělečný[543], Jaroslavovi I. Smiřickému ze Smiřic. Anna později udává, že ve dvoře bylo kromě svršků 8 klisen, 26 koní, 25 kusů hovězího dobytka, 30 sviní, 60 ovcí, pšenice 60 korců, vymláceného ovsa 120 korců a na hotových penězích 80 kop grošů českých[544]. Tento údaj nám poskytne alespoň částečnou představu o velikosti hospodářství jejího otce. Roku 1568 provdal Jan svou neteř (= strejnu) za Daniela Koutského z Kostelce a nadal ji věnem, jak svědčí svatební smlouva Daniela Koutského z Kostelce a Anny Dobřichovské z Dobřichova[545]:

Léta páně tisícího pětistého šedesátého osmého, v neděli před svatým Bartolomějem, apoštolem božím, staly se smlouvy svatební dokonalé a dobrovolné, mnou Janem Dobřichovským z Dobřichova a na Jenštejně, na místě panny Anny Dobřichovské z Dobřichova, vlastní strejny mé strany jedné, a Danielem Koutským z Kostelce v Nehvizdech strany druhé, a to v přítomnosti dožádaných pánů a přátel obojí strany. Tak, jakž z vůle Boží s vědomostí mou a jiných přátel, jsou společně vstoupení v stav manželský se sešli a svolili. Co se pak opatření a časných věcí dotýče, pannu Annu Dobřichovskou, strejnou svou, Danielovi Koutskému se vší spravedlností po otci jejím, neb ji náležitou, nebo kteráž by se kde a na čem ji vyhledati koli mohla, sem žádal, a dal. Pak Daniel Koutskej proti takovému sobě po panně Anně Dobřichovské žádání, ji pannu Annu do všeho statku svého, kterýž má, aneb míti bude, za pravú a mocnú společnici jest přijal a vzal. Však na ten způsob, dal-li by jim pán Bůh spolu jaké dítky zploditi, a on Daniel Koutskej dřívěji Anny Dobřichovské smrti z tohoto světa

[542] NA Praha, SM, sign. D 45/1.

[543] NA Praha, SM, sign. D 45/1.

[544] NA Praha, SM, sign. D 45/1.

[545] NA Praha, SM, sign. D 45/8.

jestli-by pojat byl, tehdy aby ona Anna Dobřichovská s těmi pozůstalými dětmi v tom statku (však oba polném) rovný díl měla. A tyto smlouvy svatební staly [j]souce při přítomnosti urozených pana Bohuslava Chynského ze Vchynic na Tlustovousích, pana Jindřicha Vrše z Sedlína a pana Jana Koutského z Kostelce na mlejně a hradištku v Čelákovicích, pana Martina Římovského z Římovic a slovutných pana Šimona Lištejna, Jeho Milosti Císařské písaře, důchodního na Brandejse a pana Jana Kaše, pana Matyáše mládka, měštěnína Hor Kuten, pana Burjana Turnovského, pana Pavla Tučka, měštěnínu z Čelákovic.

Na svědomí toho já svrchu psaný Jan Dobřichovský z Dobřichova a na Jenštejně pečeť mou vlastní k těmto smlouvám svatebním sem přitiskl. A já Daniel Koutský nemaje na ten čas pečeti své, dožádal sem se urozeného pana Jana Koutského z Kostelce na mlejně a hradištku v Čelákovicích, bratra mého milého, že jest také k těmto smlouvám svatebním pečeť svou přitiskl a takové smlouvy tak zpečetěné při jedné i druhé straně zůstávají. Stalo se léta a dne svrchu psaného.

Ač byl Jan Dobřichovský celkem dvakrát ženat – jeho první manželka se jmenovala Dorota Břízská z Břízy († kol. 1560); jeho druhou manželkou byla Anna Otmarová z Holohlav († po 1568)[546] – nezanechal po sobě žádného dědice Jeho jediný syn Václav zemřel ještě za života otce v dětském věku 18. února 1570 a pohřben byl v kostele sv. Bartoloměje v Bylanech u Českého Brodu[547]. To, že byl pohřben právě v tomto kostele, dokazuje, že mezi Trojany z Bylan a Dobřichovskými z Dobřichova panovaly dobré vztahy. O místě jeho posledního odpočinku a datu jeho úmrtí dnes víme především díky náhrobku, který zde bylo možno vidět ještě na konci 18. století – jeho podobu zaznamenal ve svém díle Jaroslav Schaller, který Bylany navštívil roku 1788[548].

[546] NA Praha, Dobř, materiály k rodokmenům D.

[547] NA Praha, Dobř, materiály k rodokmenům D.

[548] NA Praha, Dobř, materiály k rodokmenům D.

[548] NA Praha, SM, sign. D 45/1.

[548] NA Praha, SM, sign. D 45/1.

[548] NA Praha, SM, sign. D 45/8.

[548] NA Praha, Dobř, materiály k rodokmenům D.

[548] NA Praha, Dobř, materiály k rodokmenům D.

[548] SCHALLER, J., *Topographie des Königreichs Böhmen 10*, Kaurzimer Kreis, Prag 1788.

LÉTA P. 1570 W SOBOTU PRZED SW. MATIEJEM[549] UMRZEL UROZENÝ WLADIK WÁCLAW DOBRZICHOWSKÝ SYN UROZENÉHO P. JANA DOBRZICHOWSKÝHO Z DOBRZICHOWA A NA JENSSTEJNIE. TUTO POCHOWÁN JEST.

V této době je již mrtvá i Marta Trojanová z Dobřichova a logicky se tedy stala dědičkou celého Janova majetku Dorota Lipská. Jak již bylo uvedeno výše, zemřel Jan Dobřichovský roku 1582 na mor, který si toho roku vyžádal v Čechách kolem 70 000 obětí, mimo jiné i manžela Anny Dobřichovské, Daniela Koutského z Kostelce. Po smrti svého manžela se Anna usadila na jistém mlýně v Květnici na Škvoreckém panství, *nouzi a psotu trpíc*. Protože Jan nezanechal vlastního dědice, vypukl po jeho smrti v rodině „boj" o dědictví. Jenštejnského zboží se „ujala" jeho bezdětná sestra Dorota Lipská, měštka Jílového u Prahy, společně se syny své zemřelé sestry Marty Trojanové a bylanského rychtáře Pavla Trojana – Janem, Václavem, Davidem a Samuelem Trojany (z Bylan a Rossfeldu)[550].

Jan však za svého života podnikl několik machinací, pro které se později jeho dědici, Dorota Lipská i bratři Trojanové, dostali do dvou zásadních sporů – ten první se týkal Ladislava st. z Lobkovic. Jan Dobřichovský mu totiž prodal roku 1568 celé Jenštejnské panství, ale ač držel Jan Jenštejn již celých 8 let, ještě jej neměl zapsaný v Deskách Zemských, takže ho tedy de facto nemohl nikomu prodat. Nicméně peníze od Ladislava z Lobkovic dostal. Ladislav se o Jenštejnské zboží soudil celý život – nejprve s Janem z Dobřichova a po jeho smrti s Dorotou Lipskou. Nakonec byl ale prodej Jenštejna zpochybněn, uznán za neplatný. Ladislav byl ale odškodněn nepatrnou částkou 200 kop grošů českých ve formě směnky z pozůstalosti Jana Dobřichovského[551]. Tuto celkem prekérní situaci vyřešil až císař Rudolf II., který Jenštejnské zboží zkonfiskoval ve prospěch koruny (údajně pro nezaplacení pokuty) a připojil jej ke komornímu panství Brandýs nad Labem. Vykonavatelem jeho vůle byl brandýský hejtman Jan Cingulín Podvinský z Opočna, který počkal, až Dorota Lipská na několik dní z Jenštejna odjede a během její nepřítomnosti s vojenskou posádkou Jenštejn na počátku roku 1584 obsadil, čímž splnil císařský**Chyba! Záložka není definována.** rozkaz, ale zároveň zdvihl vlnu odporu u Doroty a v rodině Trojanů z Bylan a Rossfeldu**Chyba! Záložka není definována.**. Dorotě i jejím synovcům se oprávněně zdálo císařovo konání neúměrné, a proto se bránili a snažili se na Rudolfovi vymoci zkonfiskovaný majetek zpět – marně.

[549] 18. února 1570.

[550] Pátý bratr Jindřich Trojan z Bylan a Rossfeldu neměl na Jenštejnské panství nárok, protože pocházel ze druhého manželství Pavla Trojana a nebyl tudíž synem Marty Trojanové z Dobřichova.

[551] NA Praha, SM, sign. D 45/4.

S nastolením nového českého králeChyba! Záložka není definována. Matyáše II., Rudolfova bratra, a smrtí samotného Rudolfa svitla Trojanům (Dorota totiž mezitím zemřela) nová naděje v znovunavrácení majetku - v bohatých fondech Národního archivu se nachází suplika Samuela Trojana z Bylan a z RossfeldуChyba! Záložka není definována. z roku 1612 adresovaná Matyáši II., ve které Samuel žádá o odškodnění za zabavený majetek[552]:

Nejjasnější a nejnepřemoženější velikomocný římský císařiChyba! Záložka není definována., uherský český etc. královiChyba! Záložka není definována. pane pane můj nejmilostivější.

Opět z své nevyhnutedlné potyčky vaší císařskéChyba! Záložka není definována. milosti. K milostivé paměti své pře došlo ponížené roku pominulého. Při slavném a šťastně do království tohoto příjezdu nad Vaší císařskouChyba! Záložka není definována. milost vznešený přívozu již oznamuji. Kterak když jest někdy dobré paměti pan Jan Dobřichovský z Dobřichova, vlastní bratr někdy Marty Trojanové matky mé, nenadálém jako rány morové, bez dědiců z světa tohoto sešel. A po jeho smrti teta má, Dorota Lipská měštka na horách zlatých Jílovských vlastní sestra matky mé, a téhož pana Jana Dobřichovského jakožto pravá nejbližší nápadnice, měštka svobodná, třetího stavu při mající vo statek Jenštejn, s jeho příslušenstvím jak sama pro sebe taky pro mne a bratry mé, tehdáž některé nezletilé právem svým nápadním se uvázala, lidi v poddanost sobě uvedla. Toho v pořádném pokojném držení do tří let bez vší překážky zastávala. A mezi tím když Jeho Milost Císařská pan pan bratr Vaší Císařské MilostiChyba! Záložka není definována. nejmilejší slavné a svaté paměti, nesprávnou některých lidí (ji jenom toho závidících) jakoby ten statek k panství Brandýskému přináležel. S touž tetou mou o to, aby téhož statečku zač by spravedlivě stál, jenže jeho milost císařská zanechala, jednati použíti ráčil. A ona vůli jeho milosti císařskéChyba! Záložka není definována., na odpor se stavěti nechtíc. Ale k milostivému zalíbení Jeho milosti císařskéChyba! Záložka není definována. k takovému jednání povolila. Však tím takovýmsi a to jednání, když od Jich Milosti pána presidenta, a pánův rad vaší císařskéChyba! Záložka není definována. milosti komory české, čas od času se odkládalo, a hejtman panství Brandýskýho, toho času Jan Cynkulín, byvší v držení tu při Jenštejně nějakýho mlejna, a dvoraChyba! Záložka není definována., a jsa jeden z těch tety naší závistníků, a nějaký překážky v těch svých jen těch od ní i od nás se obávaje. Nepřestával dále tety naší i nás při jich milosti panu presidentu a paních radách oškliviti, správ nepravých o tom dávati, až potom jedné chvíle, když teta naše, i my újcové její, kterými byla to k správě a opatrování poručila, odkud jsme odjeli, on se v to sám o své újmě nepořádně uvedl a sám panství Bran-

[552] NA Praha, SM, sign. T 137/1.

dýskýmu to připojil. Ona pak teta naše, když sobě to jeho milosti císařské**Chyba! Záložka není definována.**, co jest se jí dí neslýchaného, proti tak patrné spravedlnosti její stalo, stěžovala, tu jako i předešle že ji za to na penězích co spravedlivého jest dáno bude. Troštována byla a s tím se jí tak dlouho odkládalo, až jsouce ona že na léky sešla, i na zdraví nešetřena. Prostředkem smrti z světa sešla. Po jejížto smrti poněvadž takový statek na nás jakožto na újce a vlastní syny sestry její spravedlivě podle práva Božskýho i světskýho připadl. A my o to k jeho milosti panu presidentu, a pánům radám se ohlašovali, a aby nám tejž statek puštěn byl žádaly, nic [j]sme se toho až posavad, zvláště za příčinou mnohých proměn jak v tomto království, taky při Koruně české stálých dovolati nemohli. Až teď, když jakž vypodotčeno při začátku vaší císařské**Chyba! Záložka není definována.** milosti šťastného kralování, když sem já to na vaší císařskou**Chyba! Záložka není definována.** milost roznesl, a poníženě svého spravedlivého opatření žádal, a od vaší císařské**Chyba! Záložka není definována.** milosti jakou pouhou zřetedlnou spravedlnost, k tomu statečku já a bratři moji máme to vynalézti, a Vaší Císařské Milosti**Chyba! Záložka není definována.** o tom jistou správu učiniti ráčili. Ale jakž sem porozuměl, že tehdáž panství Brandýské, i s tímž statečkem Jenštejnským Jeho Milosti Císařské slavné a svaté paměti, k užívání bylo od Vaší Císařské Milosti**Chyba! Záložka není definována.** odevzdáno. A v tom taky vaše císařská milost za mnohými pilnými potřebami z tohoto království odjeti ráčila. Za tou příčinou jste náležitě resoluci a takovou poníženou žádost**Chyba! Záložka není definována.** dostati sem nemohl. A dále poněvadž nyní pán Bůh z milosti své, a nám věrným poddaným**Chyba! Záložka není definována.** k velikému potěšení to dáti, a Vaší Císařskou Milost, i s Její Milostí Císařovnou paní paní naší nejmilostivější šťastně sem do tohoto království a k residenci Vaší Císařské Milosti**Chyba! Záložka není definována.**, nedobrém zdraví přivézti ráčil, z čehož buď jméno pána navěky pochváleno. Protož Vaší Císařské Milosti**Chyba! Záložka není definována.** jak předešle takovými nepřestávajíc v největší poníženosti i na místě bratří svých prosím, že toho jaké jest se tu odjetím nám toho statečku veliké zkrácení a ublížení proti Božské i lidské spravedlnosti stalo i posavad tak mnohá léta neužíváním toho děje, milostivé jakožto nejvyšší spravedlivá vrchnost**Chyba! Záložka není definována.**, a monarcha všeho křesťanstva považiti, a o tom své milostivé a spravedlivé poručení učiniti ráčíte, aby již aspoň v tak prodloužilém čase, jednou takový stateček jakožto vlastní dědictví a spravedlnost naše, nám navrácena a propuštěna byla. A pan Bůh všemohoucí Vaší Císařské Milosti**Chyba! Záložka není definována.** toho jak zde v tomto světě šťastným a dlouhým kralováním tak potom věčném životě hojným odplatitelem býti ráčí, za čež se mi Jeho Božské Milosti modliti nepřestáváme, v tom ve všem Vaší Císařské Milosti**Chyba! Záložka není definována.** se

poručená činíc milostivé a brzké odpovědi od Vaší Císařské Milosti**Chyba! Záložka není definována.** očekávati. Datum v pátek den sv. Vavřince léta 1612[553].

Vaší císařské**Chyba! Záložka není definována.** milosti věrný poddaný
Samuel Trojan z Bylan a z Rossfeldu**Chyba! Záložka není definována.**,
Úředník na Kostelci

Zajímavá je Samuelova domněnka, že císař**Chyba! Záložka není definována.** Rudolf zkonfiskoval Jenštejnské panství neprávem pod vlivem zlých našeptavačů *ji* (rozuměj Dorotě Lipské) *jenom toho závidících*. Hlavní podíl císařova špatného úsudku klade za vinu Janovi Cingulínovi – *hejtman panství Brandýskýho, toho času Jan Cynkulín, byvší v držení tu při Jenštejně nějakýho mlejna, a dvora***Chyba! Záložka není definována.***, a jsa jeden z těch tety naší závistníků* – jak je patrno Trojanové měli ještě před zabavením Jenštejnského zboží s Cingulínem Podvinským z Opočna několikeré spory a v lásce se asi také příliš neměli. Jaký podíl měl Jan Cingulín na zabavení Jenštejna se pravděpodobně nikdy nedozvíme.

O své právo k dědictví se ale přihlásila i rejna Anna Dobřichovská. Ve fondu Stará Manipulace se nachází celkem šest žádostí Anny Dobřichovské z Dobřichova, ve kterých žádá císaře o navrácení Jenštejnského zboží. Tyto žádosti jsou pro nás o to cennější, že nám poskytují informace o průběhu sporu o Jenštejn z jiného úhlu pohledu. Anna Dobřichovská z Dobřichova byla přesvědčena, že hlavní dědičkou Jana Dobřichovského z Dobřichova je právě ona, nikoliv Dorota Lipská a bratři Trojanové - „*právo a spravedlnost lepší a krevností příbuznější před týmiž syny Pavlovi – jsouc já od bratra a oni od sestry*“[554]. Anna Dobřichovská argumentuje celkem logickým faktem, že totiž Jan Dobřichovský byl její poručník a spravoval také majetek, který zdědila po svém otci Jiříkovi. Dále Anna uvádí, že těsně před smrtí ji Jan Dobřichovský slíbil, „*že se se mnou do Prahy vypraví a svůj stateček všecken deskami zemskými zajistiti a po smrti své mi zapsati a dáti chce*[555]“. Jan Dobřichovský ale zemřel ještě dříve, než stačil Anně Dobřichovské Jenštejn intabulovat. Velmi zajímavé je ale líčení událostí následujících po smrti Jana Dobřichovského, v podání Anny z Dobřichova: „*ty synové Pavla Trojana všeho statku hned po smrti jeho ujali, co bylo vobilí v stodolách, v stozích, dobytek, koně rozprodávali, rybníky slovili, a všecky svršky pobraly, za čež sou do mnoha set*

[553] 10. srpna 1612.

[554] NA Praha, SM, sign. D 45/1.

[555] NA Praha, SM, sign. D 45/1.

[kop grošů] tržili a mně z toho nebohé ženě hloupý nic až posavad nedaly[556]“. Jak diametrálně se může lišit popis jedné pře z pohledu druhé strany! Anna ve všech svých dopisech císaři uvádí, že se cítí být Trojany okradena. Dnes již nemůžeme s určitostí říci, kolik z toho je pravdy a kolik je citově podbarveno. Jedno je ale jisté – Samuel Trojan z Bylan a Rossfeldu se ve své žádosti o navrácení Jenštejna o této situaci nezmiňuje (záměrně?). Na rozdíl od Samuela Trojana ale Anna Dobřichovská nakonec dosáhla alespoň částečného odškodnění roku 1588 v hodnotě 50 kop míšeňských. Anna ale i nadále usilovala o navrácení celého Jenštejnského zboží.

Ani Matyáš Samuelově a Anniným žádostem**Chyba! Záložka není definována.** nakonec nevyhověl a dal za pravdu svému nebožtíku bratru; to se ale dalo předem předpokládat, protože Matyáš by se tak připravil o část majetku. Jenštejnský hrad potom rychle pustl a zanedlouho se označuje jako *zámek***Chyba! Záložka není definována.** *starý a zpustlý*[557]. Hrad Jenštejn začal ihned po připojení k Brandýskému panství, tj. roku 1587 kdy přestal být sídlem vrchnosti, pustnout. Již roku 1597 žádal Jindřich Homut z Harasova a na Radonicích *„o starý krov s jinejm dřívím v pustém zámku Jenštejnském*[558]“. Tehdejší hejtman brandýského panství Kašpar z Milštejna však tuto transakci Komoře české, která Jenštejn zpravovala, nedoporučil s odůvodněním *„že nad týmž zámkem při věži ještě kus krovu cihleného okolo 15 párů krokví stojí, s trámy, přednicemi, hambalky, a že by se hodilo ještě k opravě*“. Hrad však chátral dál. V urbáři brandýského panství z roku 1651 se popisuje Jenštejn takto: „*Tvrz Jenštejn, kteráž na J. M. Cís. s městys při ní ležícím nápadem po smrti Jana Dobřichovského připadla, jest stavena okrouhle, bývala cihlami přikryta a v ní pokojův nemnoho. Stojí na skále, okolo ní příkop dosti hluboký, vodou napuštěný, přes něj býval most dřevěný, a to již všechno zpustlo a tak zpustlé stojí*“[559].

[556] NA Praha, SM, sign. D 45/1.

[557] NA Praha, DZV, kn.č. 94, fol. B 23.

[558] PRÁŠEK, J.V., *Brandejs nad Labem - Město, panství a okres*, díl III., Brandýs nad Labem 1913, s. 78.

[559] PRÁŠEK, J.V., *Brandejs nad Labem - Město, panství a okres*, díl III., Brandýs nad Labem 1913, s. 81.

4.1.10. Posledním svého rodu

Samuel Trojan z Bylan a Rossfeldu**Chyba! Záložka není definována.** se potom připomíná až do roku 1620 jako vrchní úředník (Amtshauptmann - hejtman) Černokosteleckého panství[560]. Roku 1611 přísahal Albrechtu Václavovi Smiřickému ze Smiřic za osvobození svého dvora**Chyba! Záložka není definována.**, že *pokudž jej pán Bůh na tomto světě zanechá, že v opatrování statku a panství Kosteleckého podly svý nejvyšší možnosti trvati a mně i budoucím mým toho se odsluhovati chce*. Samuel zemřel roku 1620, poněvadž již v tomto roku se jako majitelka dvora v Bylanech uvádí jen jeho manželka[561]. Poslední zpráva o jeho životě pochází z 31. ledna 1620. Jedná se o dopis psaný Šebestiánem Mastihubou, ovšem Samuelovým jménem, ve kterém ho omlouvá, že se nemůže dostavit na jednání do Kouřimi *pro nedostatek zdraví svého, v kterémž od Pana Boha postaven* [j]*sem bez pomoci jiných osob ani z lůžka vstáti skrze strápení ... nemohu*[562]. O jeho následné smrti, či pohřbu však není nikde žádná zmínka.

Krátce před touto událostí se začíná v pramenech výrazněji objevovat Samuelův bratr Jindřich Trojan z Bylan a Rossfeldu. Poprvé v listině z května roku 1619, která je majetkovým vyrovnáním dědictví mezi ním a bratrem[563]:

Jindřich Trojan ze vsi Bylan stoje osobně při registrech zápisných v kanceláři na zámku Kostelci nad Černými lesy přiznal se tu jest od pana Samuela Trojana z Bylan a z Rossfeldu pana bratra svého, přijal co jest jemu z lásky, dlužnosti kterouž vyplatiti má 30 kop grošů českejch učinivší jeho součastna toho nápadu, co jest témuž panovi Samuelovi Trojanovi po paní Dorotě Lipské z města Jílového tety jeho, též paní Marty Žherské z Dobřichova vlastní matce jeho přišlo a na svrchu psaném mlejně Votloučkovském odevzdáno z toho jeho pana Samuele jmenovaný Jindřich bratr jeho, kterejž od jednoho otce však z jiné máteře zplozen jest též ještě sumy dědické což na něho jako na jiné bratry totižto 100 kop grošů českých ze dvora Bylan skrze po dobré paměti panu Pavlovi Trojanovi, otci jich spravedlností přišlo kvituje a na níž více zdálo se potahovati připovídá. Též-li, kdy pan Samuel jemu z lásky co učinil. Stalo se v přítomnosti pana Václava Dubského purkrabího na Kostelci a Jiříka Stejskala rychtáře ze vsi Lipan v sobotu po Nanebevstoupení pána Krista léta 1619[564].

[560] ANM, genealogická sbírka Vratislava z Mitrovic, Trojan z Bylan .

[561] Ve funkci hejtmana Černokosteleckého panství**Chyba! Záložka není definována.** nahradil Samuela Trojana po jeho smrti Adam Jindřich Podmokelský z Prostiboře a z Beštor († 1624).

[562] ANM, genealogická sbírka Vratislava z Mitrovic, Trojan z Bylan .

[563] SOA Praha, Vs Kostelec nad Černými lesy, Gruntovní kniha Černokosteleckého panství**Chyba! Záložka není definována.** (1607-1616), i.č. 3143.

[564] 11. května 1619.

Samuelův bratr Jindřich Trojan se po Samuelově smrti odstěhoval z Bylan a po vzoru svého otce a bratra se také stal panským úředníkem, byť na krátko – roku 1624 se připomíná jako purkrabí Černokosteleckého panství[565]. Z neznámých důvodů ovšem tento úřad záhy opustil, usadil se v městečku Kostelci nad Černými lesy, kde si zařídil krčmu (čp. 38) a stal se tedy šenkýřem. Jeho příchod do Kostelce nad Černými lesy můžeme bezpečně datovat, díky zápisu v černokostelecké radní knize na 18. října 1623, kdy od městské rady obdržel za 15 kop grošů městské právo:

Léta 1623 na den svatého Lukáše Evangelisty[566] páně s povolením pana purkmistra a pánův radních přijat slovutný muž p. Jindřich Trojan rodilý z Bylan za spolusouseda městečka Kostelce nad Černými lesy a jemu živnost měšt. puštěna jest a dal příjemnýho 15 kop gr.[567].

V tomto zápisu je Jindřich Trojan titulován jako slovutný pán, což byl uzákoněný titul pro měšťana s erbem. Někteří majetnější měšťané, ovšem bez erbu, se nechávali titulovat opatrný pán a odlišovali se tak od měšťanů erbovních. Je zajímavé, že Jindřich Trojan zásadně nepoužíval predikát z Bylan a Rossfeldu, ač na to měl právo.

Povolání šenkýře bylo výnosné, a tak se Jindřich zařadil mezi elitu města, k čemuž přispěla i skutečnost, že byl erbovním měšťanem. Není proto divu, že když se po smrti černokosteleckého primasa Jana Šťastného Náchodského roku 1627 volil jeho nástupce ve funkci, byl představeným městem zvolen právě Jindřich Trojan z Bylan a Rossfeldu. Jako primas (primátor) města se Jindřich připomíná v letech 1627, 1630, 1636 („*za přítomnosti osob radních slovutného pana Jindřicha Trojana primátora, pana Petra Vozábala, Jana Fijaly, pana Jiříka Šámala, Jiříka Čermáka sousedů Kosteleckých*[568]“) a 1640-1642. Roku 1642 Jindřich jistě zemřel, protože od tohoto roku se jako kostelecký purkmistr uvádí Jiří Macek. Jím vymřel rod Trojanů z Bylan a Rossfeldu po meči.

Šenkování ale nebyl Jindřichův jediný zdroj příjmů. Podle dlužního zápisu v černokostelecké radní knize pamětní bylo zjištěno, že také provozoval obchod s dobytkem, respektive s ovcemi, což v období raného novověku byl oblíbený způsob šlechtického podnikání. Víme, že roku 1630 prodal Jindřich Trojan**Chyba! Záložka není definována.** černokos-

[565] SOA Praha, Vs Kostelec nad Černými lesy, gruntovní kniha č. 28, i.č. 3161.

[566] Středa 18. října.

[567] SOkA Kolín, AM Kostelec nad Černými lesy, kniha kontraktní 1 (1622-1815), i.č. 3, fol. 588.

[568] SOkA Kolín, AM Kostelec nad Černými lesy, kniha kontraktní 1 (1622-1815), i.č. 3, fol. 196.

teleckému měšťanu Pavlu Čapkovi ovce v hodnotě 16 kop grošů českých. Tuto sumu nezaplatil Pavel Čapek jednorázově, ale postupně ji splácel[569].

Samuelova manželka, Dorota Trojanová z Elendberku, po smrti manžela dožívala svůj život jako vdova na tvrzi v Bylanech. Přežila svého manžela o více jak pětatřicet let, zemřela roku 1655, nebo velmi krátce po tomto datu. Podle tehdejšího práva měla jako vdova nárok na celé své věno, na vše, co do manželství přinesla a hlavně na jednu třetinu manželova statku. Pokud se Dorota narodila v přibližně stejné době jako Samuel, tedy kolem roku 1560, dožila by se celkem vysokého věku (Dorota se dokonce dožila narození prvních pravnoučat, což byl na tehdejší dobu úkaz opravdu ojedinělý), o čemž svědčí i celkem roztřesený podpis z roku 1654. Právě z 27. listopadu 1654 totiž pochází listina[570], jediná nám zachovaná listina vzešlá z ruky Doroty Trojanové, kterou Dorota Trojanová dosvědčuje, že zná Martu Marii Náxerovou z Janovic. Tento písemný pramen je pro nás tím důležitější, že zde Dorota nechala přitisknout svou osobní pečeť**Chyba! Záložka není definována.** a dokonce se zde vlastnoručně podepsala[571]. Na této listině nás mohou upoutat dvě věty: *Jest mně vědomí, že táž Paní Náxerová, po rodu rozená Rozenhagenka jest. To jsem od Paní Sáry Chynské mluviti slýchala, že by vlastní dcera jejího bratra býti měla*[572]. Z těchto vět je zcela patrné jak bylo, nejen pro Dorotu, ale i pro ostatní nižší šlechtu a obyčejné lidi, problematické se vyznat ve svých příbuz-

[569] SOkA Kolín, AM Kostelec nad Černými lesy, kniha kontraktní 1 (1622-1815), i.č. 3, fol. 196. 15. Apr. 1630 Pavel Čapek za dobytek ovcí do důchodů J. M. K. dlužen 30 kop gr. Pro zpravení toho dluhu od slovutného muže pana Jindřicha Trojana souseda a spolu-radního přijal též dobytka ovčího v sumě jakž mezi sebou jistou učiněnou měli 16 kop gr., kterýžto dluh tak od Pavla Čapka zapraven býti má, hned při zápisu závdavku pan Jindřich Trojan přijal 6 kop gr., při svatým Havle v roku nynějším záruku odvésti se má 4 kop gr., ostatních 6 kop gr. v létu 1631 při svatém Havle též závdavou složiti se mají.

[570] NA Praha, Sbírka autografů 1 (dále jen SA1), i.č. 1710.

[571] Svědomí ode mne Paní Doroty Trojanové rozené Škopkový, ku potřebě Marty Marie Náxerové rozené Rozenhagenky z Janovic, před Jich Milostí Pana Pana Presidenta, a Pány rady Komory v královstvie českém, tu kdež je otevříti, čísti a slyšeti náleží.

Já Dorota Trojanová rozená Škopkovna známo činím tímto listem obecně přede všemi a zvláště tu kdež náleží:

Jakož jsem pod Datem 27. 9bris léta tohoto běžného 1654 od paní Marty Marie Náxerové rozené Rozenhagenky z Janvic, za příčinou ku potřebě její jistého pro smrt vydání svědomí dostala poselství ceduli řezanou v které sobě pokuty, pro nevydání takového svědomí 550 kop míšenských na mně pokládá, kteroužto její ceduli řezanou, čeho tak v pravdě povědomá jsem, vysvědčuji takto:

1. Jest mně vědomí, že táž Paní Náxerová, po rodu rozená Rozenhagenka jest.
2. To jsem od Paní Sáry Chynské mluviti slýchala, že by vlastní dcera jejího bratra býti měla.

A co tuto svědčím, že tomu tak, a nejináče, jest, to přijímám k svému dobrému svědomí. Na potvrzení toho pečeti mou jsem toto svědomí zpečetila, a v něm se vlastní rukou podepsala. Nicméně pro lepší toho bezpečnost dožádala jsem se urozených a statečných rytířův Pana Albrechta Bernartha Materny z Květnice a Pana Jindřicha Hochauzara z Hochauzu mi také pečeti své, podle mé k tomuto svědomí přitiskly, a při tom se vlastními rukami podepsali: však sobě, dědicům a budoucím svým beze škody. Kteréhož jest datum 12. Xbris Anno 1654.

[572] NA Praha, Sbírka autografů 1 (dále jen SA1), i.č. 1710.

ných, zvlášť když bylo v této době běžné mít několik dětí a každý měl tudíž až čtyři desítky bratranců a sestřenic. Tak zde – Dorota si byla opravdu vědoma, že paní Náxerová je její vzdálená příbuzná, pocházející z rodu Rozenhajmů z Janovic, ovšem svůj přesně specifikovaný příbuzenský vztah k paní Náxerové znala až z doslechu své další příbuzné – Sáry Chynské.

Dobovými prameny máme doloženo, že Dorota Trojanová z Elendberku odkázala svou poslední vůlí bylanskému kostelu sv. Bartoloměje 50 kop míšeňských[573].

[573] SOA Praha, Vs Kostelec n.Č.l., Gruntovní kniha Klučovské rychty (1606–1640), i.č. 3144, k.č. 1916, fol. 313.

4.1.11. Ve službách svého pána

O hospodářských kvalitách Samuela Trojana z Bylan a Rossfeldu jsme zatím hovořili jen velmi sporadicky. V této kapitole bychom chtěli podrobněji zhodnotit zásluhy Samuela Trojana z Bylan a Rossfeldu o hospodářský rozkvět Černokosteleckého panství v letech 1599-1620, tedy v době, kdy vykonával funkci hejtmana tohoto panství.

Charakteristika panství

Panství svobodných pánů Smiřických ze Smiřic, získaná podnikavými členy rodu během 15. a 16. století, se na počátku 17. století rozprostírala od pohraničních Krkonoš a Orlických Hor až do okolí Prahy a Kutné Hory. Smiřičtí, či ještě lépe jejich úředníci, měli pověst dobrých hospodářů. Především nelpěli na robotách a nehnali se ani po zvyšování peněžních platů poddaných[574]. Na smiřickém panství byly velice nízké roboty. Jejich průměrná peněžní hodnota dosahovala 22,5 kop grošů českých. Většina robot však byla již dávno reluována. Tím, že Smiřičtí nepočítali s robotou jako hlavním druhem zisku, či jako většinou dělníků, se lišili od většiny ostatních rodů a to bylo jedno z jejich tajemství úspěchu. Poddaný totiž již neměl pocit, že je povinnen robotovat, který byl ještě umocňován stálým platem. Plat sice dovoloval jen velmi malé zlepšení podmínek než dříve, ale poddaný pracoval o to kvalitněji. Za tyto platy byly na Černokosteleckém panství vydávány neobyčejně vysoké částky, v roce 1618 přesáhly neuvěřitelných 3000 kop grošů českých, což bylo dáno především rezidenční funkcí Kostelce nad Černými lesy a rozsáhlou pivovarskou výrobou[575]. Vždyť i na takové práce, jako bylo vymetání komínů ve dvorech byli každoročně najímáni nádeníci. Panští úředníci se snažili získat vliv na zemědělskou produkci poddaných a to, co od poddaných vykoupili, se snažili udat na trzích svých poddanských měst a městeček. Hlavním tajemstvím úspěchu Smiřického hospodářství však bylo řízení všech jedenácti panství jako jednotný ekonomický celek. Smiřičtí došli dokonce tak daleko, že roku 1615 sjednotili na všech panstvích váhy a míry, čímž předběhly dějiny o 150 let[576]. V následujícím roce se proto objevilo množství žita již v pražských korcích, kdežto předtím bylo uváděno v korcích jičínských. Jičínský korec byl o polovinu větší než pražský. Ovšem to vše se Smiřickým nadmíru vyplatilo, neboť čistý zisk

[574] POLIŠENSKÝ, J.-KOLLMANN, J., *Valdštejn, ani císař, ani král*, Praha 2001, s. 19.

[575] PEŠÁK, V., *Panství rodu Smiřických***Chyba! Záložka není definována.** *v letech 1609-1618*, Praha 1940.

[576] ČECHURA, J., *Dominium Smiřických***Chyba! Záložka není definována.** – *protokapitalistický podnikatelský velkostatek předbělohorských Čech*, in: ČČH 90/1992, č. 4, Praha 1992, s. 507.

pouze z Černokosteleckého panství té doby přesahoval 8000 kop grošů českých[577]. Panství Smiřických představovalo nejpokrokovější typ zemědělské raně novověké výroby v Českých zemích. Svými výnosy předčila Smiřická panství daleko i panství komorní.

Černokostelecké panství patřilo na počátku 17. století v českých podmínkách k větším panstvím, zahrnovalo celkem 75 obcí[578]. Přibližně v polovině bylo panství proťato pomyslnou hranicí mezi úrodnějším severem a méně úrodnou jižní částí[579]. Podle soupisu poplatnictva Českého království z roku 1603 žilo na Černokosteleckém panství 899 poddanských rodin – osedlých (= cca 5 400 poddaných), což představovalo 11,3 % počtu poddaných v celém Kouřimském kraji. Dále se na Černokosteleckém panství nacházelo 45 kostelů soustředěných na 11 farách (což představovalo 2,64 % a 10,3 % v Kouřimském kraji), dále 5 ovčáckých mistrů (4,59 %; jeden z ovčáckých mistrů byl poddaným samotného Samuela Trojana z Bylan), dále 6 ovčáckých pacholků (8,9 %) a 50 mlýnských kol (9,26 %)[580]. Roku 1615 žilo ale na tomto panství již 1059½ poddanských rodin (= cca 6350 poddaných), dále se zde nacházelo 14 far, 9 ovčáckých mistrů, dále 26 ovčáckých pacholků a 60 mlýnských kol. Podle výměry z roku 1615 platil Albrecht Jan Smiřický z Černokosteleckého panství ročně 350 kop 50 grošů českých[581].

Správa panství

Chod takového panství jako bylo panství Černokostelecké si už na konci středověku nelze představit bez účasti služebných osob – panských úředníků. Od svého vzniku prošla funkce

[577] ČECHURA, J., *Dominium Smiřických***Chyba! Záložka není definována.** *– protokapitalistický podnikatelský velkostatek předbělohorských Čech*, in: ČČH 90/1992, č. 4, Praha 1992, s. 530.

[578] HAASOVÁ-JELÍNKOVÁ, M., *Berní rula 18 – kraj Kouřimský*, Praha 1952, s. 120-150. Byly to jmenovitě: Městys Kostelec nad Černými lesy, ves Brník, ves Dobré Pole**Chyba! Záložka není definována.**, ves Oleška, ves Cukmantl, ves Bohumil**Chyba! Záložka není definována.**, ves Aldašín, ves Svatbín, ves Přehvozdí, ves Tuchoraz, ves Masojedy, ves Doubravčice, ves Štíhlice, ves Bohouňovice, ves Barchovice, ves Radlice, ves Hryzely, ves Vyžlovka, ves Louňovice, ves Srbín, ves Horní Kruty, ves Dolní Kruty, ves Přestavlky, ves Mělník, ves Újezdec, ves Svojetice, ves Černé Voděrady, ves Tehovec, ves Vojkov, ves Oplany, ves Biče, ves Tehov, ves Kostelní Střimelice, městys Stříbrná Skalice, ves Mukařov, ves Žernovka, ves Světice, ves Menčice, ves Klokočná, ves Všestary, ves Bylany, ves Chrášťany (od 1614), ves Limuzy, ves Lstiboř, ves Klučov, ves Poříčany, ves Hořany, ves Žhery**Chyba! Záložka není definována.**, ves Skramníky, ves Chotouň, ves Lipany, ves Dobřichov, ves Pečky, ves Vrbčany**Chyba! Záložka není definována.**, ves Konojedy, ves Jevany, ves Kozojedy, ves Výžerky, ves Nučice, ves Prusice, ves Hřiby**Chyba! Záložka není definována.**, ves Vitice, ves Močedník, ves Mrzky, ves Nesměje, ves Smrk, hamfestní dvůr Chrást**Chyba! Záložka není definována.**. Tyto obce tvořily jednolitý celek. Dále však patřilo k Černokosteleckému panství několik dalších osad ležících roztrouseně mimo toto jednolité území. Byly to: ves Chlum, ves Čeřenice, ves Březany, ves Lhotka, vsi Dolní a Horní Chvatliny, ves Třemošnice a ves Běšinov .

[579] HAASOVÁ-JELÍNKOVÁ, M., *Berní rula 18 – kraj Kouřimský*, Praha 1952, s. 13.

[580] MARAT, FR., *Soupis poplatnictva 14. krajův království Českého z r. 1603*, Praha 1898, s. 35-41 .

[581] SEDLÁČEK, A., *Rozvržení sbírek a berní roku 1615 dle uzavření sněmu generálního nejvyššími berníky učiněné*, Praha 1870, s. 26.

panského úředníka určitým vývojem. Zatímco v počátcích se jednalo o přímou práci jednoho člověka - purkrabího, časem se tato funkce začala postupně dělit až do podoby rozsáhlé vrchnostenské kanceláře o několika odděleních čítající desítky osob jak to bylo možné vidět u velkých pozemkových vrchností jako bylo například Černokostelecké panství. Panské úřednictvo podléhalo přísné hierarchii, která byla u všech panství v jádru stejná – počínaje 16. stoletím stál v čele panství **hejtman** (nebo správce), dohlížející na správu celého panství a vedení vrchnostenské kanceláře, včetně dohledu na poddané, který měl k ruce písaře (kontribučního, útratního, sirotčího), dále **písař důchodní** spravující peníze určené na provoz vrchnostenského hospodářství, sirotčí záležitosti, vedení pozemkových knih a účtů, vedl peněžní účetnictví, vybíral úroky a poplatky od poddaných. Na dalším stupni v hierarchii panských úředníků stál **purkrabí**, jemuž podléhalo celé hospodaření panství a správa nemovitého majetku včetně dohledu na nižší úředníky – správce jednotlivých hospodářských dvorů (**šafáře**), i nad poddanými zaměstnanými v ostatních vrchnostenských podnicích (**zahradník, porybný, polesný, knihovníci, sekretáři, hajný, ovčák, poklasný, cihlář, vodák, dráb, sládek, mládek, bečvář, kovář, vrátný** etc.) Nejníže v tomto rozvrstvení stál obilní písař, pověřený vedením obilních účtů[582]. Postavení panských úředníků samozřejmě souviselo i s jejich ohodnocením[583].

Od práce na šlechtickém dvoře očekávali úředníci a ostatní služebníci především hmotné zajištění a patrně i možnost další kariéry, která často vrcholila povýšením do šlechtického stavu. Panští úředníci dostávali stálý plat na základě smlouvy uzavřené při nástupu do zaměstnání. Tento plat, zahrnující peněžní prostředky a naturální dávky, byl vyplácen dvakrát ročně. Většinou na Vánoce a Velikonoce obdržel úředník tzv. koledu (dnes bychom řekli prémie). Na náklad vrchnosti se panským úředníkům šily i boty z kůží poraženého dobytka. K typickým projevům konzervativního myšlení šlechty byla i nechuť ke zvyšování platů. Zlatý urbář Černokosteleckého panství nám podává jasné svědectví o platu panských úředníků na tomto panství v 70. letech 17. století - hejtmanův plat činil 300 zlatých, 4 vědra vína, 2 korce 3 věrtele a ½ čtvrtce pšenice, dále 25 korců 2 věrtele 3 čtvrtce a 3 míry žita, 108 korců 1 věrteli 3 čtvrtce a 2 míry ovsa, následně 2 korce 3 věrtele 2 míry hrachu, 4 korce 2 čtvrtce 3 míry krup, 2 korce 2 míry jahel, 2 telata, 1 krmného vepře, 2 skopce, 1 slepici, 6 vajec, 141 liber čerstvého másla, 86 liber sýra, 141 liber soli, 36 liber svíček, 2 kopy kaprů a 1 kopu štik. Dále dostával 30 kop grošů českých, za které si vydržoval svého písaře[584].

[582] HLEDÍKOVÁ, Z.-JANÁK, J.-DOBEŠ, J., *Dějiny správy v Českých zemích*, Praha 2005, s. 230-234.

[583] Vide: SOkA Kolín, Zlatý urbář panství černokosteleckého v přepisu Jozefa Miškovského, bez sign.

[584] Vide: SOkA Kolín, Zlatý urbář panství černokosteleckého v přepisu Josefa Miškovského, bez sign.

Nezanedbatelné příjmy vrchnostenských úředníků pocházely z poplatků za vykonávání úředních úkonů (tzv. akcidencie). Poddaní museli platit za zaknihování nákupu nemovitosti či pozemku do pozemkových knih, za vydání zhostných listů potřebných k vystěhování z panství i za potvrzení poslední vůle či dlužního úpisu.[585]

Jistě vyvstane otázka, jak mohl Samuel Trojan zároveň spravovat Černokostelecké panství s jeho přirozeným centrem v Kostelci nad Černými lesy a současně obývat své sídlo v Bylanech? Na velkých panstvích v Čechách bylo už od druhé poloviny 16. století zvykem, že si vrchní panští úředníci „brali práci domů" a tudíž korespondenci a celou správní agendu vyřizovali na svém sídle[586]. Případ Samuela Trojana z Bylan a Rossfeldu nebyl v historii Černokosteleckého panství zcela ojedinělý – již Samuelův předchůdce ve funkci hejtmana Černokosteleckého panství Bedřich Rakvice z Černhauzu (1587-1599) spravoval panství ze svého sídla ve Lstiboři u Českého Brodu[587]. Součástí každého šlechtického sídla byla kancelář vrchnostenských úředníků, vybavená krbem, nebo kachlovými kamny, almarami, stoly, židlemi, truhlami, policemi a samozřejmě i pracovním náčiním. Okna byla vybavena mřížemi, dveře visacími zámky. Pojmy pracovní volno vrchnostenský úředník raného novověku neznal! Dokonce ani křesťanské přikázání o svěcení neděle hospodářští úředníci nedodržovali[588].

Panství jako hospodářský celek

V Národním Archivu v Praze se zachovalo šest účetních knih z let 1609-1618[589], které dokumentují hospodářský vývoj Smiřických panství v období raného novověku. Jsou o to cennější, že se jedná o jednu z mála částí dnes nejspíše již nenávratně ztraceného rodinného archivu pánů Smiřických.

V době raného novověku hrozily šlechtě hospodářské potíže. Poddaní usedlí na určitém panství odváděli vrchnosti každoročně (většinou na sv. Havla a sv. Řehoře) naturální dávky. Šlo o tradiční, avšak nepříliš velký, zdroj příjmů. Výnos z pozemků obdělávaných poddanými starým způsobem byl nedostačující, a tak byli feudální páni nuceni začít konkurovat městům, zejména zakládáním pivovarů, což přinášelo věčné spory a soudy s měšťanstvem. Pivovarnic-

[585] BŮŽEK, V.- HRDLIČKA, J.- KRÁL, P.- VYBÍRAL, Z., *Věk urozených*, Praha 2002, s. 233.

[586] BŮŽEK, V.- HRDLIČKA, J.- KRÁL, P.- VYBÍRAL, Z., *Věk urozených*, Praha 2002, s. 250.

[587] SOkA Kolín, AM Český Brod, sign. B1/25.

[588] BŮŽEK, V.- HRDLIČKA, J.- KRÁL, P.- VYBÍRAL, Z., *Věk urozených*, Praha 2002, s. 250.

[589] NA Praha, KK, ič. 1764 (rok 1609), ič. 1765a (rok 1612), ič. 1765b (roky 1613-1614), ič. 1766 (rok 1615), ič. 1767 (rok 1616), ič. 1768 (rok 1618).

tví bylo v raném novověku typickým odvětvím šlechtického podnikání, inspirované z městského prostředí. V panských pivovarech se vařila piva tzv. bílá (pšeničná) i tmavá (tzn. ječná), která se dále rozdělovala na stará a mladá a přední a zadní. Pivovary byly z velké části zásobovány chmelem z vlastních chmelnic. Černokostelecké panství bylo od 16. století zaměřeno přímo na pivovarnictví (na Černokosteleckém panství se nacházel pivovar přímo v Kostelci nad Černými lesy - černokostelecké pivo se jmenovalo Mudrlant. Panská hospoda byla ve Vyžlovce, několik poddanských hospod v Kostelci, hospody s robotami ve Svatbíně, Brníku, Olešce, Dobrém Poli, Barchovicích, Hryzelech, Bohouňovicích, Újezdci, Třemošnici, Nučicích, Cukmantlu, Bohumili, Konojedech, Střimelicích, Černých Voděradech, Kozojedech, Svojeticích, Tehovci, Klokočné, Mukařově, Štíhlicích, Tehovci, Doubravčicích, Masojedech, Mrzkách, Přehvozdí, Bylanech, Lstiboři, Klučově, Poříčanech, Hořanech, Skramníkách, Pečkách, Vrbčanech, Tuchorazi, Březanech, Přistoupimi, Hořanech, Žheřích, Chrášťanech, Lipanech, Hřibech a Viticích[590].) i když se zde samozřejmě vyskytovala i další hospodářská odvětví. Kromě toho se šlechtici přeorientovávají i v užitkování půdy - začínají hospodařit sami, ve vlastní režii: už na počátku 16. století začali někteří šlechtici zakládat rybníky, rozdělené podle trojstupňového chovného systému na plodové, třecí a výtažní, do nichž přivádějí vodu důmyslná díla, stoky a kanály o délce až několika desítek kilometrů (Urbář Černokosteleckého panství z roku 1564 uvádí 55 rybníků[591]). Hlavní chovnou rybou se stal kapr, který v Českých zemích natrvalo zdomácněl, dále štiky a další druhy ryb. Budují vinice (na Černokosteleckém panství byly dvě vinice v Klučově), chmelnice (na Černokosteleckém panství v Dobřichově a Kostelci), hřebčíny (v Bohumili a Klučově) ovčíny (na Černokosteleckém panství v Dobrém Poli, Běšinech, Komorcích a Tuchorazi), v nichž se chovalo několik set kusů ovcí, produkovaly vlnu a mléko, z něhož se vyráběly sýry. Neodmyslitelnou součástí raně novověkého hospodářství se staly hospodářské dvory (v Kostelci, Hošti, Tuchorazi, Klučově, Skramníkách, Dobřichově, Hřibech a Komorcích), šafránice (na Černokosteleckém panství v Kostelci) a mlýny (panské mlýny se na Černokosteleckém panství nacházely v Kostelci, Peklově, Komorcích, Jevanech, Tuchorazi, Poříčanech, Klučově a Nouzově; poddanské mlýny v Třemošnici, Stříbrné Skalici, Hačkách, Penčicích, Klokočné, Menčicích, Lhotce, Nouzově, Tuchorazi a Viticích). Mlýny byly vyhrazeny převážně k mletí obilí. U mlýnů byli hojně chovaní vepři, vykrmovaní z mlýnského prachu. Panské mlýny samozřejmě využívali k mletí obilí i poddaní sedláci. Součástí mlýnu byla nezřídka i pila (panské v Jevanech, pod-

[590] Vide: SOkA Kolín, Zlatý urbář panství černokosteleckého v přepisu Josefa Miškovského, bez sign.

[591] SOA Praha, Vs Kostelec, i.č. 3137.

danské v Hačkách a Penčicích)[592]. Převážně k vlastní potřebě bylo určeno víno ze šlechtických vinic (Tak například Smiřičtí měli ve velké oblibě víno klučovské, pěstované na Černokosteleckém panství, o čemž svědčí i dvě zprávy o jeho množství - roku 1611 se ve sklepě černokosteleckého zámku nacházelo 920 litrů červeného klučovského vína a stejný počet vína bílého. V jiném sklepě tohoto zámku se nacházelo 1380 litrů červeného vína a 460 litrů vína bílého ze sklizně roku 1610).

Podívejme se ale na hospodářství Černokosteleckého panství za spravování Samuela Trojana z Bylan a Rossfeldu pod drobnohledem čísel[593]:

	I.			II.			III.		
	a	b	c	a	b	c	a	b	c
1609	5234	3118	2116	1783	51	1732	7273	4695	2578
1615	8288	5403	2885	346	45	301	8370	6019	2351
1616	10775	7628	3147	0	40	-40	9185	5441	3744
1618	6958	4079	2879	274	45	229	7870	5055	2815

IV.			V.			VI.			VII.		
a	b	c	a	b	c	a	b	c	A	B	C
4969	219	4750	667	116	551	288	0	288	284	0	0
4625	383	4242	454	61	393	3420	0	3420	0	0	0
4672	430	4242	291	33	258	4569	0	4569	351	0	0
4278	316	3962	1053	126	927	1677	0	1677	301	0	0

VIII.			IX.	X.		XI.		**XII.**	XIII.	XIV.
a	b	c	c	α	β	1	2			
1016	41	975	76	1413	99	1260	3486	**9832**	8618	1214
937	33	904	75	1332	149	2525	4455	**9072**	9044	28
898	93	805	/	1287	23	2504	4430	**11101**	8461	2640
1023	85	938	59	1284	158	2693	3751	**8484**	6343	2141

[592] Vide: SOkA Kolín, Zlatý urbář panství Černokosteleckého v přepisu Josefa Miškovského, bez sign.

[593] Vide: PEŠÁK, V., *Panství rodu Smiřických***Chyba! Záložka není definována.** *v letech 1609-1618*, Praha 1940.

I.= dvory; II.=ovčíny; III.=pivovary; IV.=lesy; V.=rybníky;VI. malé podniky (chmelnice, pily, olejny, bělidla, pazderny, valchy, cihelny, vinice); VII. obchod solí; VIII. mlýny; IX. ostatní nájemní platy; X. poddaní; XI. všeobecná vydání (1=osobní, 2=věcná, 3=daně); XII. celkový čistý výnos hospodářství; XIII. vydání vrchnosti; XIV. konečný čistý výnos panství. a=hrubý příjem, b=vydání, c=čistý výnos; A=celkový obrat, B=hrubý výnos, C=čistý výnos; α=peněžní příjem ze stálých úroků, gruntovních a odúmrtních peněz a příjem za prodané úroční věci, β=peněžní cena neprodaných naturálií a odpracovaných robot.

Srovnáme-li hospodářské výsledky Černokosteleckého panství s hospodářskými výsledky ostatních Smiřických panství, zjistíme překvapivou skutečnost – Černokostelecké panství bylo ze všech 11 Smiřických panství nejvýnosnější a to i v posledních letech před Českým stavovským povstáním, kdy se některá panství neúspěšně potýkala s finanční krizí. To vše nepochybně svědčí o hospodářských kvalitách Samuela Trojana z Bylan a Rossfeldu.

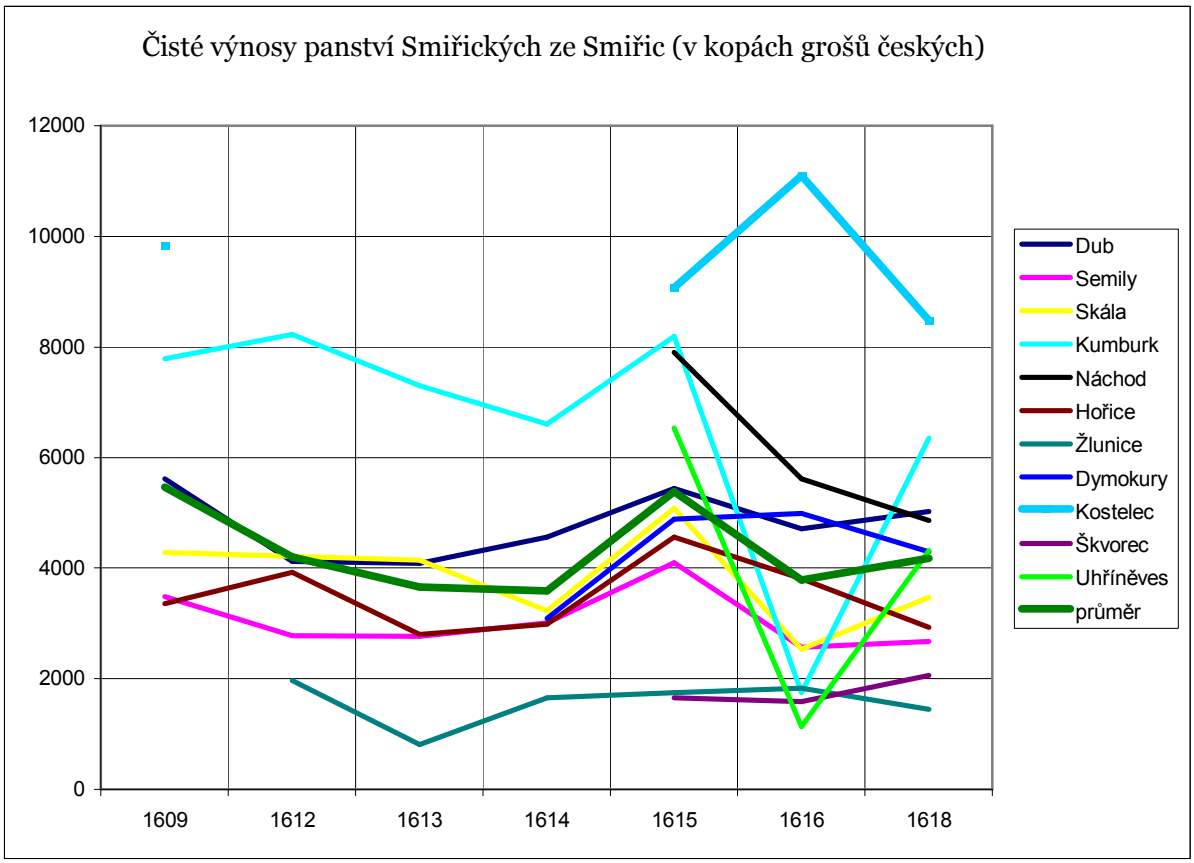
čistý výnos panství Smiřických ze Smiřic (v kopách grošů českých)[594]

	1609	1612	1613	1614	1615	1616	1618
Dub	5610	4119	4087	4560	5438	4706	5018
Semily	3482	2780	2771	3008	4093	2567	2670
Skála	4282	4209	4145	3227	5079	2534	3471
Kumburk	7788	8225	7297	6612	8193	1752	6351
Náchod					7907	5615	4857
Hořice	3351	3928	2800	2983	4558	3802	2932
Žlunice		1966	808	1649	1743	1834	1452
Dymokury				3085	4883	4988	4290
Kostelec	9832				9072	11101	8484
Škvorec					1659	1587	2065
Uhříněves	3900				6543	1138	4318
průměr	5463,571	4204,5	3651,333	3589,143	5378,909	3784	4173,455

Velmi zajímavé údaje nám vyvstanou, podrobíme-li výše uvedené částky metodě korelačního koeficientu. Z nich se totiž jeví, že jednotlivá Smiřická panství nebyla řízena příliš jednotně a rozhodně se navzájem nijak ekonomicky neovlivňovala. Například vzájemné porov-

[594]Vide: PEŠÁK, V., *Panství rodu Smiřických***Chyba! Záložka není definována.** *v letech 1609-1618*, Praha 1940.

nání výnosů velkostatků Kostelec a Uhříněves lze vyjádřit koeficientem 0,79, Kostelec-Žlunice jako 0,82 a Kostelec-Kumburk koeficientem 0,75. Nicméně například u velkostatků Kostelec-Hořice klesá korelační koeficient velmi nízko (0,2!), Kostelec-Semily 0,31 a zcela zarážející je tento stav u sousedních středočeských panství Škvorec-Uhříněves, kde získáme číslo 0,23, což ukazuje spíše na nezávislost hospodaření obou velkostatků, než na nějaký propojený celek. Nicméně je tu také problém, že můžeme porovnávat jen velmi malé úseky (cca pouhých sedm let), což může jakékoliv závěry značně zkreslit.

Zastoupení vrchnosti

Správa vrchnostenského hospodářství nebyla ale jedinou povinností hejtmana panství. Často zastupoval svého pána při různých soudních přích. Stejně tomu bylo i v případě Samuela Trojana z Bylan a Rossfeldu, který zastupoval Jaroslava II. Smiřického ze Smiřic ve sporu s Dorotou Holickou ze Šternberka. Badateli v oblasti genealogie svobodných pánů Smiřických ze Smiřic není toto jméno neznámé. Dorota byla dcerou Otakara Holického ze Šternberka (mimochodem pravnuka Jindřicha Smiřického ze Smiřic a na Lysé) a Anny Roupovské z Roupova. Roku 1587 se Dorota provdala za Václava Smiřického ze Smiřic na Náchodě a byla tudíž matkou Albrechta Václava Smiřického. Po smrti Václava Smiřického ze Smiřic r.

1593 se provdala znovu, tentokráte za Kryštofa říšského hraběte z Fürstenberka. Ač blízce spřízněna se Smiřickými, vedla s jejími členy několik soudních sporů. Tak například roku 1615 se po smrti svého syna Albrechta Václava soudila s Albrechtem Janem Smiřickým ze Smiřic o Chlupovský dům na Malé Straně v Praze[595], který koupil roku 1612 Albrecht Václav Smiřický, za finančního přispění Albrechta Jana Smiřického, který věnoval 5000 kop grošů míšeňských, od Kateřiny, vdovy po Janu Trojanovi z Bylan a Rossfeldu.

Samuel Trojan z Bylan a Rossfeldu se ale angažoval ve sporu, který vedla Dorota ze Šternberka, alias z Fürstenberka s Jaroslavem II. Smiřickým ze Smiřic roku 1609. Co bylo příčinou a obsahem sporu? Příčinu sporu musíme hledat již před rokem 1589, kdy Otakar Holický ze Šternberka, otec Doroty ze Šternberka, propustil svého poddaného Havla Havlíše, syna Zoubkova ze vsi Dlouhé Pole z poddanství. Stalo se tak po dohodě s Jaroslavem I. Smiřickým, který učinil Havla Havlíše rychtářem ve vsi Třemošnici (vzdálené 10 km od Dlouhého Pole) ležící na Černokosteleckém panství. Roku 1609 ale Otakarova dcera zpochybnila nárok Jaroslava II. na Havla Havlíše, rychtáře Havla nechala zajmout, unést a vsadit do vězení na svém sídle v Líšně[596].

V tento okamžik vstupuje do celé záležitosti Samuel Trojan z pozice hejtmana Černokosteleckého panství**Chyba! Záložka není definována.**. Zprvu se snažil celou věc urovnat diplomaticky. Již 13. listopadu 1609 odeslal Dorotě z Fürstenberka první dopis, v němž ji posílá opis výhostního (=propouštěcího) listu Havla Havlíše a decentně ji naznačuje, že právo stojí na jeho straně a žádá jí o „*propuštění z vězení člověka poddaného jeho pana Jaroslava z Smiřic jménem Havla jinak Havlíše rychtáře ze vsi Třemošnice, k správě jeho Samuele Trojana náležejícího*[597]“. Současně s tímto dopisem ji Samuel odeslal i svědectví městské rady v Kostelci nad Černými lesy, že viděli a četli propouštěcí list Havla Havlíše. Na tento dopis ale nepřišla žádná odpověď, a tak Samuel Trojan odeslal 15. listopadu druhý dopis obdobného obsahu. Ani na tento dopis ale Dorota z Fürstenberka nereagovala. V tuto chvíli začíná současně se Samuelem Trojanem apelovat na Dorotu i Jaroslav II. Smiřický – bezvýsledně. 2. prosince 1609 posílá Samuel Trojan z Bylan a Rossfeldu další, v pořadí již třetí, dopis, kterým druhé straně oznamuje, že „*který den v městě Kouřimě býti a list vejhostní na Havla Havlíše svědčící sebou tam vzíti chce*[598]“. Současně žádá, pokud by se nemohla Dorota z Fürstenberka dostavit osobně, aby místo sebe vyslala svého zástupce. Již druhý den, tedy 3. prosince, zaslal

[595] NA Praha, SM, C 215 / S 24.

[596] NA Praha, Komorní soud (dále jen KomS), kn.č. 21 (1605-1611).

[597] NA Praha, KomS, kn.č. 21 (1605-1611).

[598] NA Praha, KomS, kn.č. 21 (1605-1611).

Samuelovi Trojanovi Dorotin hejtman Adam Kyller z Lipého odpověď, ve kterém omlouvá svou paní, která „*k tomu dni pro krátkost času do Kouřima přijeti nemůže*[599]“. Je ovšem nadmíru jasné, že Dorota neměla ani nejmenší zájem se se Samuelem Trojanem setkat. O dva dny později, 5. prosince 1609, zaslal Samuel Trojan Adamovi Kyllerovi z Lipého další dopis, ze kterého je jasně cítit rozhořčenost a postupně se z něj vytratil i diplomatický tón. V tomto dopise žádá propuštění Havla Havlíše alespoň za rukojmího. Současně s hejtmanem Černokosteleckého panství Samuelem Trojanem z Bylan a Rossfeldu apeloval na Dorotu Fürstenberkovou ze Šternberka i Jaroslav II. Smiřický. Když se situace začala zdát být bezvýchodnou, Adam Kyller z Lipého nečekaně dopisem z 6. prosince 1609 oznámil, že Dorota z Fürstenberka chce celou záležitost týkající se Havla Havlíše poklidně urovnat a chce se ve čtvrtek 17. prosince 1609 setkat se Samuelem Trojanem v Kouřimi. Nevíme, zdali nakonec ke schůzce opravdu došlo, jisté je jedno – počátkem roku 1610 podal Jaroslav II. Smiřický u Zemského soudu na Dorotu hraběnku Fürstenberkovou ze Šternberka žalobu. Rozsudek soudu byl vcelku předpokladatelný – Dorota musí vydat Havla Havlíše a zaplatit Jaroslavovi II. odškodné ve výši 500 kop grošů míšeňských = 250 kop grošů českých[600].

Reprezentační povinnosti

K další povinnosti hejtmana panství patřila samozřejmě dobrá reprezentace svého pána. S funkcí nejvyššího představitele panství se pojila řada oficiálních povinností, ať se jedná o slavností uvedení do úřadu a přijímání holdu venkovských rychtářů, přes účast na slavnostních hostinách, turnajích, tanečních plesech a lovech až po účasti na svatbě, či pohřbu člena rodiny svého pána a samozřejmě se hejtman podílel na přípravě těchto akcí. Jakožto nejvýše postavená osoba na panství zastupoval svého pána i při církevních obřadech, na které byl hojně zván. Pro každého byla jistě pocta mít za svědka na svatbě, nebo za kmotra při křtu potomka přímého zástupce vrchnosti. U Samuela Trojana z Bylan a Rossfeldu máme doloženu účast při křtu Jakuba Fábera, syna mukařovského luteránského faráře Václava Fábera, jemuž byl Samuel Trojan kmotrem. Na okraj dodávám, že roku 1607 se Václavu Fáberovi narodil syn Václav a roku 1609 dcera Kateřina. Dokládá to zápis v Radní knize pamětní města Kostelce nad Černými lesy z let 1621-1805[601]:

[599] NA Praha, KomS, kn.č. 21 (1605-1611).

[600] NA Praha, KomS, kn.č. 21 (1605-1611).

[601] SOkA Kolín, Archiv města Kostelce nad Černými lesy, Radní kniha pamětní 1621-1805, fol. 427.

Léta páně 1604 Václav Fáber, správce církve v Mukařově pojímal sobě manželku v outerý po třetí neděli Velikonoční Alžbětu Jakuba Tůmy ze Svatoňovic v Dobrém Poli v domě pana Mikuláše Kosa, purkrabího.
Léta 1605 ve středu po druhé neděli Velikonoční dal pán Bůh syna Jakuba, jemuž svědkové byli křtu svatého: Urozený pan Samuel Trojan z Bylan a Rozsfeldu /.../ křtitelem byl kněz Jakeš, přerovský farář z Kralovic.

Po Samuelovi Trojanovi nám ale zbyla ještě jedna hmotná památka – jedná se o druhou nejstarší gruntovní knihu Černokosteleckého panství let 1607-1616. Nese název: Kniha gruntovní zápisův panství kosteleckého nad Černými lesy za správy hejtmanské Samuela Trojana[602].

Společnost šlechtických dvorů prošla od počátku 16. století dynamickým vývojem. Pán dvora se obklopil dvořany, úředníky i ostatními služebníky, od nichž požadoval různé služby, od prosazování vlastních mocenských zájmů až po správu rodového majetku. První potíže nastaly v okamžiku, kdy se politicky a společensky činorodý šlechtic musel vzdát osobní kontroly nad provozem panství a správu přenechat panským úředníkům. A právě v jejich rukou se začalo sbíhat stále více pravomocí. Vrchnostenské úřednictvo se stalo neignorovatelnou společenskou vrstvou, která dokázala plně využít vyvstalých změn. Do rukou se najednou úředníkům dostala dosud nepoznaná moc, jíž mohli ovlivňovat oběh peněžních prostředků, pohyb osob na panství, nebo tok informací předávaných mezi šlechtici a jejich dvory. Šlechtické dvory se tak staly nesmírně zajímavým mikrosvětem s vlastním předivem vztahů. Šlechtici toto předivo vztahů většinou brali na vědomí a vystupovali proti svým úředníkům pouze tehdy, když jejich chování ohrožovalo samotného pána a dobré jméno rodu. Takto vznikl nový systém nepsaných pravidel vzájemného soužití pána dvora – a jeho úředníků[603].

[602] SOA Praha, Vs Kostelec nad Černými lesy, gruntovní kniha (1558-1572), i.č. 3142, k.č. 1920.

[603] BŮŽEK, V.- HRDLIČKA, J.- KRÁL, P.- VYBÍRAL, Z., *Věk urozených*, Praha 2002, s. 264.

4.2. Potomci rodu Trojanů z Bylan a Rossfeldu

4.2.1. Dcery Samuela Trojana

Samuel a Dorota, pokud víme, zplodili minimálně čtyři děti - samé dcery. První dvě z těchto dcer, KATEŘINA ELIŠKA a MARTA zemřely roku 1613 v mladém věku a pochovány byly v bylanském kostele. Protože zemřely velmi krátce po sobě, můžeme usuzovat, že podlehly nějaké nemoci, nebo že to byla novorozená dvojčata a zemřela krátce po porodu. Nápis na jejich náhrobku v Bylanech zní[604]:

LETA 1613 W PODZIM USNULY W PANU PANNY DCERY UROZENEHO P. SAMUELE TROGANA Z ROSSFELDU **Chyba! Záložka není definována.** TOTIZTO KATERZINA ELISSKA W NEDIELY PRZED S. KATERZINAU[605] A MARTA W SOBOTU PO S. LUCIGY[606] A TUTO GSAU POCHOWANY.

Samuel Trojan měl ovšem s manželkou Dorotou ještě další dvě dcery - ANNU A ALŽBĚTU (ELIŠKU). Obě sestry se narodily kolem roku 1610, a jakož i ostatní, předčasně zemřelí sourozenci, vyrůstaly a byly vychovávány na otcovské tvrzi v Bylanech. Samuel a Dorota jistě lpěli na vzdělání svých dcer, které bylo v této době u šlechticů bezpodmínečné. Nejprve jistě prodělaly jistou výchovu v otcovském domě. Psát a číst je však nejspíše naučili buďto sami rodiče, nebo v lepším případě měly svého domácího učitele. Léta přibývala a obě sestry brzy dospěly. Podle tehdejších zákonů (z roku 1549) byla obecná hranice zletilosti u mužů 20 let, pro měšťany 18 let a dívky byly prohlášeny za plnoleté již v 15 letech[607]. V té době se Dorota i Samuel začali poohlížet po vhodných manželích pro své dcery. Jistě se snažili, aby budoucí manželé pocházeli z nějakého českého šlechtického rodu – a to se jim také podařilo. Alžbětě byl vybrán JIŘÍK CHLUMČANSKÝ Z PŘESTAVLK z vedlejší, bohužel však zchudlé, větve rodu. Anna se vdala za WOLFA KRYŠTOFA HAUGVICE Z BISKUPIC, taktéž ze zchudlé větve rodu Haugviců. A v kolika letech se přibližně mohly Alžběta s Annou vdávat? Z výzkumů českých demografů vyplývá, že průměrný věk snoubenců se při prvním sňatku v 17. století pohyboval u žen mezi 23-25 lety, u mužů pak v rozmezí 25-29 let. Jak však mohly asi tyto svatby a vše s nimi spojené probíhat?

Po zásnubní hostině, ohláškách, zajištění účasti na svatbě, loučení se svobodou vše směřovalo k svatebnímu veselí a církevnímu potvrzení manželského svazku. Přípravy a průběh řídili

---

[605] 24.11. 1613.

[606] 14.12. 1613.

[607] FRANCEK, J., *Zločin a sex v českých dějinách*, Praha 2000, s. 19.

zpravidla nevěstini rodiče. Celé svatební veselí se totiž podle tehdejšího zvyku konalo v domě nevěsty, kam dorazil i ženich se svým průvodem. Ženichovi přátelé potom požádali jeho jménem o nevěstu. Ženichův otec pak zopakoval, co vše hodlá dát synovi ze svého majetku. Následovala promluva otce nevěsty (v tomto případě by však nejspíše †Samuela zastupovala sama Dorota), který oznámil výši věna své dcery. Poté ukončili snoubenci první část obřadu vyslovením souhlasu a podáním ruky. Je třeba podotknout, že manželství bylo považováno za uzavřené již po podpisu svatební smlouvy a obřad v kostele je jen potvrzoval. Následovalo svatební veselí, které bylo ukázkou společenského postavení svatebčanů. Leckdy se svatební veselí, zvláště u šlechtických rodin, protáhlo až na několik dní.

Vraťme se ovšem k ženichům – jak jsme již předeslali, Alžběta se provdala do rodiny Chlumčanských z Přestavlk. Rod Chlumčanských z Přestavlk byla stará česká vladycká rodina, jejíž předci se připomínají již ve 13. století na Plzeňsku. Prvním nám známým předkem tohoto rodu byl Vlach z Přestavlk, který držel vedle Přestavlk také Chlumčany u Přeštic. Rod byl tradičně katolický a proto i když se několik členů aktivně zúčastnilo stavovského povstání, byla jim pokuta z důvodů konfese prominuta. Jiřík Chlumčanský se narodil roku 1595 a pocházel z rodové větve, která sídlila na Purkartově Újezdě; byl synem Jana Bořeně a Maruše Janovské z Janovic, v dětství však ztratil matku a jeho otec se potom znovu oženil – s Justinou Žákavcovou ze Žákavy. Jiří vyrůstal se svými sourozenci na tvrzi v Purkartově Újezdě, *v níž bylo světnic, komor a jiných pokojů dostatek, tak že se v ní dobře bydleti mohlo*, ke které ještě patřily vsi Týniště, Horšice a Letiny, což nebylo opravdu mnoho. Těch sourozenců měl vpravdě požehnaně – bratry Rulanta, Davida, Jindřicha, Karla a Vladislava (vlastnil tvrze Oušníky a Stěžov; od roku 1649 byl hejtmanem Podbrdského kraje; z jeho dvou manželství – s Kateřinou Annou Šleglovskou z Schützendorfu a od roku 1664 Maxmiliánou Apolonií Měsíčkovou z Vyškova – vzešlo celkem 13 dětí) a sestry – Juditu Justýnu (manželka Adama Hennigera ze Seeberku), Dorotu, Annu (†13.4. 1632, manželka Václava Příchovského z Příchovic) a Alžbětu (manželka Jana Benedy z Nečtin na Trojovicích). Jak je asi na první pohled patrné, Jan Bořeň neměl příliš velký majetek, a proto si musel občas vypůjčit. Postupně mu ale začaly dluhy přerůstat přes hlavu, a když roku 1614 zemřel, museli se s nimi vypořádat jeho synové – Rulant, David a Jiřík i na místě svých nezletilých bratrů Jindřicha, Vladislava a Karla prodali roku 1615 veškerý otcovský majetek Bedřichovi z Rýzmburku[608]. Nechali si pouze dům v Heřmanově městci, kde žili po prodeji rodové tvrze.

[608] NA Praha, Desky zemské větší (dále jen DZV), i.č. 188, fol. J15.

Jak jsme již podotkli, oženil se Jiřík Chlumčanský z Přestavlk, kolem roku 1623, s Alžbětou Trojanovou z Bylan. Protože byla Alžběta Samuelovou nejstarší dcerou, byla logicky dědičkou drtivé většiny jeho majetku, který přinesla do manželství jako věno. Podle tehdejších zvyklostí disponoval manželčiným věnem zásadně muž – v tomto případě Jiřík. Je tudíž zcela logické, že se Jiří a Alžběta po svatbě usadili, kde jinde, v Bylanech. Nevíme, zdali v sobě novomanželé našli již od počátku manželství zalíbení, nebo se „naučili" mít rádi, ale jedno je jisté – do roka bylo manželství obdařeno prvním, a jak se později ukáže bohužel posledním, potomkem – dcerou DOROTOU MAXMILIÁNOU, narozenou roku 1624 v Bylanech. Bohužel rodinná idylka netrvala příliš dlouho. Jiřík již dva roky nato, roku 1626, zemřel v pouhých jedenatřiceti letech a pohřben byl v Bylanském kostele sv. Bartoloměje. Velmi dobře si ale určitě uvědomovala, že na správu svého majetku sama nestačí, nehledě na to, že Dorota potřebovala otce, a proto se podle tehdejších zvyklostí rozhodla Alžběta znovu provdat. Jejím druhým manželem se stal PAVEL MALOVEC Z MALOVIC ze zchudlé větve rodu Malovců. Páni Malovcové z Malovic jak předpokládá August Sedláček, byli stejného původu s pány z Dobronic, ze Žimutic, z Kraselova, s pány z Pardubic[609] a dalšími rody, které měly za své erbovní znamení polovinu koně. Podle erbovní pověsti jejich společný předek, Ješek, pronikl roku 1158 se svými druhy do obleženého Milána. Když se probíjel s kořistí ven z města, spadla za jeho zády mříž městské brány tak těsně, že přeťala jeho koně vedví. Za tento odvážný čin obdržel od císaře Bedřicha Barbarossy erbovní znamení přepůleného koně. Malovcové z Malovic jsou český vladycký, a později i panský, rod z tvrze Malovice u Netolic, kde se v letech 1313-1341 vyskytuje předek rodu Bohuslav z Malovic, služebník pánů z Rožmberka. Záhy se rod rozvětvil do mnoha odnoží, takže se stal jedním z nejpočetnějších rodů v Čechách. Z větve rodu sídlící od roku 1404 v Pacově pocházel Jen Malovec, stojící na straně táboritů, ale v bitvě u Lipan již bojoval na straně umírněných kališníků. Jeho syn Jan Malovec, držící Pacov a Borotín, byl milcem krále Jiřího z Poděbrad. Z další větve rodu sídlící na Chýnově vynikl Zdeněk Malovec z Chýnova, od roku 1510 nejvyšší písař. Jeho potomci byli roku 1638 povýšeni do panského stavu a byl jim polepšen erb. Další větve rodu sídlily na Libějovicích, Vlachově Březí, Lhoticích, Chvalešovicích, Dřítni, Vlhlavech, Vimperku, Čkyni, Skalici aj. Mnoho členů rodu se aktivně zúčastnilo druhého protihabsburského povstání, za což byli ožebračeni následnými konfiskacemi. Jedna z větví rodu přežila dokonce až do 20. století[610]. Genealogie Malovců z Malovic je z důvodu početnosti rodu značně nepřehledná a nedokonalá. V budoucnu by si jistě zasloužila dalšího studia. Výše uvedeného Pavla Malov-

[609] SEDLÁČEK, A., *Hrady, Zámky a Tvrze české VII*., Praha 1996, s. 121.

[610] MYSLIVEČEK, M., *Erbovník*, Praha 1993, s. 65.

ce z Malovic nedokážeme s určitostí zařadit do žádné z větví rodu Malovců, neznáme dokonce ani jeho rodiče. Bezpečně ale víme, že ani druhé manželství Alžběty Chlumčanské z Bylan a Rossfeldu nemělo dlouhého trvání. Pavel Malovec z Malovic zemřel již roku 1630 a pohřben byl v bylanském kostele sv. Bartoloměje. Když bylanský kostel navštívil roku 1741 Bohumír Daniel z Vunšvic, opsal si nápis na jeho náhrobním kameni, odstraněném roku 1769:

TU LEŽÍ UROZENÝ A STATECZNÝ RITTÍRZ PAN PAVEL MALOVEC Z MALOVIC.
UMRZEL V LÉTU 1630[611].

Pokud víme, z manželství Pavla Malovce z Malovic a Alžběty Trojanové z Bylan a Rossfeldu vzešel pouze jediný syn ALBRECHT PAVEL MALOVEC Z MALOVIC, který ale stejně jako jeho otec zemřel v mladém věku, nejspíše svobodný. Pohřben byl také v bylanském kostele sv. Bartoloměje.

Již jako dvojnásobná vdova se Alžběta Malovcová z Bylan a Rossfeldu rozhodla provdat potřetí - neprovdala se ihned, ale až kolem roku 1640. Alžbětiným vyvoleným se stal jednonásobný vdovec VILÉM STARŠÍ TALACKO Z JEŠTĚTIC, který byl již jednou ženat s Annou Lukavskou z Lukavic (†1625). Talackové z Ještětic jsou český vladycký rod pocházející z Ještětic u Rychnova nad Kněžnou; údajně jsou stejného původu s pány z Pernštejna, neboť mají stejný znak. Z prvních členů rodu jsou známi bratři Jindřich a Jan, synové Václava Talacka, kteří ve službách pozdějšího krále**Chyba! Záložka není definována.** Jiřího z Poděbrad s vojskem obsadili roku 1448 Prahu a následujícího roku se zúčastnili tažení do Saska. Jejich potomci drželi v následujících staletích řadu tvrzí na Chrudimsku. Vilém st. byl synem Adama Mikuláše Talacka z Ještětic a Kateřiny roz. Absolonové z Ledské. Adam Talacko patřil mezi chudší šlechtice své doby – patřila mu pouze ves a tvrz Žestoky a manželka mu přinesla věnem část vsi Lična. Se svou manželkou zplodil celkem pět synů – Jana Václava, Hynka (držel tvrz Vlčnov;†1658), Mikuláše ml. (Ten se aktivně zúčastnil II. stavovského protihabsburského povstání. Ač byl po porážce povstání souzen, byla mu pokuta odpuštěna, protože nevlastnil žádný majetek.[612]), Jindřicha († 1601) a Viléma staršího. Adam ale bohužel roku 1611 zemřel (pohřben byl v žestockém kostele) a poručníkem nad jeho nezletilými dětmi se nestala jeho manželka, která dožívala jako vdova na tvrzi v Ličně, ale jeho bratr Jindřich. Adam nejspíše zanechal za svého života dluhy, protože ještě roku 1611 Jindřich Talacko Žes-

[611] NA Praha, Wunsch, Malovcové z Malovic.

[612] BÍLEK, T., *Dějiny Konfiskací po roce 1618*, Praha 1882, s. 671.

toky prodal Jiříkovi Gerštorfovi z Gerštorfu, takže když Vilém st. a jeho bratři dospěli, zdědili pouze movitý majetek a to jistě nepatrný. Po dosažení plnoletosti se Vilém Talacko osamostatnil. Za tímto účelem koupil roku 1619 Vilém Talacko dvůr v Mezilesích od Kryštofa Stropína ze Stropína za částku 1590 kop grošů míšeňských. Po Vilémově svatbě s Alžbětou Chlumčanskou z Bylan a Rossfeldu a přestěhování se do Bylan přestal dvůr v Mezilesích využívat, a proto jej přenechal k užívání svému bratru Hynkovi Talackovi z Ještětic.

Z tohoto manželství vzešly dvě životaschopné děti – syn RUDOLF FERDINAND a dcera KATEŘINA ZUZANA TALACKOVÉ Z JEŠTĚTIC. Nutno podotknout, že mezi Alžbětinými dětmi z prvního a třetího manželství byl určitý věkový rozdíl.

4.2.2. Dorota Maxmiliána Cetenská z Chlumčan a Přestavlk

Po smrti Samuela Trojana z Bylan a Rossfeldu**Chyba! Záložka není definována.** se začala jeho rodina postupně, ale jistě zadlužovat. Bylo to způsobeno několika nepříznivými faktory – jeden z hlavních byl asi ten, že do rodinné pokladny přestaly plynout zisky vyplývající ze Samuelova úřadu hejtmana Černokosteleckého panství. Ten hlavní důvod byl ale ten, že když Samuel zemřel, odešel z tohoto světa především výborný hospodář, který neměl ve své rodině nástupce, který by dokázal tak dobře hospodařit jako on. Následky zadlužení se ovšem nezačaly projevovat ihned, ale až časem. Samuelova manželka, nyní již vdova, se snažila pokračovat, po vzoru svého manžela, v rozšiřování majetku. Proto, když se naskytla příležitost ke koupi mlýna ve vsi Bylanech, který byl později nazýván Kobylkovsko, Dorota ji využila a mlýn koupila (nejspíše od Adama Kouřila); k mlýnu patřilo 24 korců polí a 4 věrtele zahrady. Byl o tom učiněn zápis do gruntovní knihy Černokosteleckého panství. Bohužel tato pozemková kniha byla za třicetileté války zničena a to již před rokem 1624, kdy se začaly psát zápisy do nové gruntovní knihy[613], která se naštěstí již zachovala, takže z ní můžeme čerpat:

Grunt Paní Doroty Trojanové

Poněvadž se to účetních zápisův a spravedlností lidských na témž panství kosteleckém od lidu vojenského pokořeni a v nic obráceni od koho jest táž paní Dorota týž grunt svůj koupiti měla, vyhledati nemohlo. Toliko klade peněz gruntovních se nachází, že vejš psaná paní Dorota za grunt svůj, kteréhož nyní užívá doplatiti na roky po 6 kopách 2 groších 10 denárech povinná jest. Týchž náleží předně si[rotkům] zůstalým po ne[božtíkovi] Adamovi Kouřilovi Adamovi 14 kop 48 grošů, Mandaléně 25 kop 48 grošů, J. M. K. po Dorotě tom jednom sirotku která od muže ušla 26 kop 48 grošů, Anně zůstává tu 26 kop 48 grošů a Marjáně manželce pana Václava Hrušky 18 kop 58 grošů. Actum obnovení zápisů 30. Augusti léta 1624

Nutno podotknout, že Kobylkovsko byl od ostatní majetkové državy Trojanů odlišný – nebyl svobodný. Byl totiž koupen až po roce 1611, kdy Albrecht Václav Smiřický ze Smiřic osvobodil majetek Samuela Trojana z Bylan a Rossfeldu**Chyba! Záložka není definována.** *od všech platův i jiných všech a všelijakých povinností*. Dorota a další vlastníci Trojanovského dvora**Chyba! Záložka není definována.** z něj tedy museli ročně platit vrchnosti Černokosteleckého panství na sv. Jiří 2 kopy 16 grošů čes.; na sv. Havla 2 kopy 16 grošů, pšenice osevní se počítalo do korce 3 věrtele, ročně 3 korce a 3 čtvrtce pšenice a 6 korců 1 věrtel 2 čtvrtce

[613] SOA Praha, Vs Kostelec nad Černými lesy, i.č. 3144, k.č. 1916.

ovsa. Od roku 1629 ale bylo nad Dorotinu finanční možnost tento roční poplatek platit a Dorota se tímto způsobem čím dál více zadlužovala. Aby alespoň částečně vyrovnala tyto dluhy, půjčovala si peníze od své dcery Alžběty – nepřímo máme doloženy dvě takovéto půjčky. Poprvé, 22. října roku 1638, si Dorota půjčila 105 kop grošů 32 groše a 2 penízky české, což rozhodně nebyla malá částka; podruhé, 24. dubna 1652, 62 zlatých rýnských. Nepochybně to ale nebyly Dorotiny jediné půjčky.

Velké proměny v rodinách potomků Trojanů z Bylan a Rossfeldu**Chyba! Záložka není definována.** přinesla až 50. léta sedmnáctého století. Ihned na počátku padesátých let se Dorota Maxmiliána Chlumčanská z Přestavlk, vnučka Samuela Trojana z Bylan, provdala za JANA JIŘÍHO CETENSKÉHO Z CETNĚ. Rod rytířů Cetenských z Cetně sídlící v dolním Pojizeří vystupuje na historickou scénu již ve 14. století. Rod se postupně rozdělil do několika větví. Na počátku 16. století vynikl Markvart Cetenský z Cetně – v letech 1493-1505 byl královským místokomorníkem. Prapraděd Jana Jiřího – Jan, koupil tvrz a ves Vinařice, která se stala hlavním sídlem rodu. Jeho syn Jiří, hejtman Boleslavského kraje, dokoupil k Vinařicím roku 1557 Semčice, Žeřčice a Libichov. Zároveň vystavěl kostel v nedalekém Syčíně, který se stal rodinnou nekropolí Cetenských z Cetně. Jan Jiří byl synem Václava Cetenského z Cetně a Grizeldy Talackové z Ještětic a narodil se kolem roku 1620. Roku 1622 mu zemřela matka. Otec se aktivně zúčastnil českého stavovského povstání, a proto mu byla roku 1623 zkonfiskována značná část majetku. S otcem a bratrem Bedřichem Arnoštem (*1615 † 17.3. 1688; 1.m. Dorota Kaplířová ze Sulevic *1618 †1655) se tedy přestěhovali na Nové Město Pražské, kde Jan Jiří žil až do své svatby s výše zmiňovanou Dorotou Chlumčanskou z Přestavlk. Oddáni byli podle tehdejšího zvyku v bylanském kostele sv. Bartoloměje. Z tohoto manželství vzešel syn MAXMILIÁN PAVEL CETENSKÝ Z CETNĚ.

Brzy po jejich svatbě a po narození Maxmiliána Pavla usoudila Dorota Trojanová z Elendberku, pověřená správou Trojanovské majetkové državy, že již na správu rodinného majetku nestačí a rozhodla se předat majetek své stejnojmenné vnučce Dorotě, nyní již Cetenské, z Chlumčan a Přestavlk a jejímu manželu. Ono však převzetí majetku takovéto velikosti nebylo tak snadné jak by se mohlo zdát z předchozí věty. Především bylo nutné vyplatit všechny ostatní příbuzné, kterým patřil, byť nepatrný, podíl z Trojanovské majetkové državy, která v této době zahrnovala téměř polovinu obce Bylan – předně hospodářský dvůr**Chyba! Záložka není definována.** s tvrzí, dále výsadní krčmu, mlýny Votloučkovský, Štítov, Kobylkovsko, chalupu s podruhy, masný krám, kovárnu**Chyba! Záložka není definována.** a 357 rolí orné půdy = cca 143 ha. Dorota s manželem si tak de facto museli tento majetek od příbuzných koupit. Veškerý majetek musel být nejprve oceněn (v této době se odhadu říkalo ša-

cuňk**Chyba! Záložka není definována.**) – veškerý bývalý Trojanovský nemovitý majetek byl odhadnut na dva tisíce zlatých rýnských, což pro srovnání v té době představoval roční plat ponocného za 133 let, učitelův roční plat za 85 let; v té době by bylo možno za tuto částku koupit 24 000 slepic, 300-350 krav, 1725 korců dříví, nebo 400 sudů piva. Smlouva o koupi Trojanovského dvora**Chyba! Záložka není definována.** mezi Dorotou a jejím manželem z pozice kupujících a ostatními příbuznými z pozice prodávajících byla uzavřena 8. května roku 1652. Tato trhová smlouva byla druhou nejdůležitější listinou týkající se Trojanovského dvora**Chyba! Záložka není definována.**, hned po listině osvobozující majetek Samuela Trojana z Bylan a Rossfeldu**Chyba! Záložka není definována.** od poddanství. I přes svoji důležitost se ale bohužel tato listina do dnešních dnů nedochovala a to dokonce ani v přepisu. Díky zápisu v gruntovní knize**Chyba! Záložka není definována.** z roku 1675[614], o kterém bude řeč níže, ji ovšem můžeme alespoň zčásti zrekonstruovat:

1. Paní Alžbětě Talackové z Bylan a Rossfeldu mělo být vyplaceno celkem 1 000 zlatých rýnských. Alžběta Trojanová ale z onoho tisíce 300 zlatých své dceři odpustila.
2. Paní Zuzaně Rejmlové z Bylan a Rossfeldu mělo být vyplaceno celkem 600 zlatých rýnských.
3. Paní Dorotě Trojanové z Elendberku se mělo vyplatit celkem 400 zlatých rýnských.

Výše zmiňovaná listina je ale pro dějiny rodu Trojanů z Bylan a Rossfeldu**Chyba! Záložka není definována.** zajímavá ještě v jednom směru - v této smlouvě z 8. května 1652 se totiž poprvé a zároveň naposledy vyskytuje ZUZANA REJMLOVÁ, ROZENÁ TROJANOVÁ Z BYLAN A ROSSFELDU**Chyba! Záložka není definována.**, nepochybně dcera některého ze synů Pavla Trojana, rychtáře**Chyba! Záložka není definována.** v Bylanech. Můžeme ji s největší pravděpodobností označit za dceru Václava Trojana. Z této listiny vyplývá, že byla provdaná za, jménem neznámého, příslušníka rodu Rejmlů a že s ním zplodila dvě dcery, tj. předčasně zesnulou DOROTU DOMINIKU a PETRONELU. I rod Rejmlů zůstává zastřen mnoha tajemstvími. S určitostí o něm můžeme říci jen to, že to nebyl rod šlechtický, ale jen měšťanský, sídlící snad na Malé Straně v Praze.

Na druhou stranu byla značná část Trojanovského majetku zničena řáděním Švédů a císařských vojsk na Černokosteleckém panství za třicetileté války. Švédové a císařští drancovali na Černokosteleckém panství mnohokrát, Bylan se však díkybohu toto drancování do-

[614] SOA Praha, Vs Kostelec n.Č.l., Gruntovní kniha Klučovské rychty (1606–1640), i.č. 3144, k.č. 1916, , fol. 309.

tklo jen velmi okrajově - Černokostelecko trpělo neustálými průchody císařské**Chyba! Záložka není definována.** armády, která byla stejně zlým škůdcem jako nepřítel. Kromě živení císařských vojsk mělo totiž Černokostelecké panství povinnost platit Vojenskou kontribuci, která například roku 1633 činila 245 zlatých týdně (!), dále potraviny v hodnotě 245 zlatých, 136 korců a 2 věrtele ovsa. Málokdy se však kontribuce odvedla v předepsaném množství. V letech 1633-1634 si na celém panství vyžádal hodně obětí mor. Zvláště ničivý byl vpád císařských vojsk 23. prosince 1633. Toho dne přitáhl do Kostelce lajtnant Pezinger se štábem 2 kompaniemi kyrysníků a usadil se zde. Jakmile odtáhl tento pluk 23. února 1634, přitáhl ke Kostelci další, tentokrát vedený hrabětem Pappenheimem. Protože vojsko nemělo v prázdných, či zpustlých vsích již co brát, vrhali se na sýpky a dvory. Za jeden den vypálili Novou Ves, dvůr**Chyba! Záložka není definována.** v Tismicích a poplenili i tismický kostel a vykradli černokostelecký zámek**Chyba! Záložka není definována.**. Téhož roku byla vypálena i celá ves Bylany (vyhořel například mlýn Štítov), *když Lamboy*[615] *na kurfiřta táhl*.

Rok 1639 byl pro Kostelec zvlášť neblahý. Toho roku se na černokosteleckém zámku usadila císařská posádka hraběte Gallase. Kostelecký hejtman Svatkovský nechal panství v moci purkrabího Šimona Mazánka a utekl do Prahy. Za tento čin byl zbaven své funkce, a na jeho místo byl dosazen Jindřich Odkolek z Újezdce**Chyba! Záložka není definována.**. Shodou okolností se v této době usadili v Brandýse nad Labem Švédové a vyjížděli často na lup na Českobrodsko a Černokostelecko. Tehdejší prameny vyprávějí o tomto loupení: „*Pálili, loupili a bezbranný lid bez rozdílu náboženství vraždili. Sedláci byli mnohde biti, až jim oči vylézaly. Byla jim nalévána do úst močůvka, kterémužto úkonu vojáci posměšně říkali švédský truňk. Mnozí lidé byli přivazováni ke koním a musili s nimi zároveň běžeti. Mnoho selského lidu bylo přivazováno ke kůlům a slamou byli podpáleni. Ženy svobodné a vdané, mladé i staré byly zhovadile prznény. Lidé byli napořád biti, kolem lámáni, prsty jim byly sešroubovány, hřebíky jim byly vráženy do nohou - aby tak byli přinuceni pověděti o svých skrytých zásobách*.“ Ale se Švédy si v tomto nezadali ani císařští. 27. listopadu 1639 obsadili Švédové samotné město Kostelec nad Černými lesy. 27. a 28. listopadu vypálili celkem 16 vesnic (Svatbín, Oleška, Brník, Chotýš, Močedník, Vitice, Lipany, Hřiby, Přistoupim, Tismice, Vrátkov, Tuchoraz, Nová Ves, Štolmíř, Mrzky a Přebozy) a 7 panských dvorů**Chyba! Záložka není definována.** (Chotýš, Hřiby, Tuchoraz, Vrátkov, Tismice, Přebozy a Broučkov). V dalších dnech byly vypáleny i dvory v Kostelci a ve Skramníkách. Z tuchorazského dvora**Chyba! Záložka není definována.** zůstala stát jen tvrz. Z liblického dvora zůstala jen ra-

[615] Vilém Lamboy, nejvyšší plukovník císaře Ferdinanda II. († 1660).

tejna, špejchary**Chyba! Záložka není definována.**, kravín**Chyba! Záložka není definována.** a 4 chlévy. Z tvrze v Cerhýnkách zbyly jen zdi. Mlýny na panství překvapivě ušly švédskému řádění. Podruhé vpadli Švédové do Kostelce 11. června 1642. Tehdy vypálili mnoho domů a popelem lehl i kostel sv. Jana Křtitele a byla vypleněna hrobka Smiřických. Potřetí vpadli Švédové na Černokostelecké panství 6. března 1645, přímo do Kostelce se však nedostali. Při tomto vpádu však vypálili Aldašín, Bohumil, Cukmantl, Drbohlavy, Penčice a Mukařov. Z jednoho dopisu hejtmana Svatkovského knížeti z roku 1646 o tomto třetím vpádu se dozvídáme: „*Zprávu činím, že třetí díl poddaných a hospodářů, co jich před rokem na panství kosteleckém bylo, nyní se jich živých nenachází*.“ Čtvrtý, a poslední, vpád Švédů pod vedením Bertholda Danitze do Kostelce nad Černými lesy se uskutečnil 9. listopadu 1648, obsadili zámek**Chyba! Záložka není definována.** a celé město. Při zámku tehdy fungovala vyhlášená zámecká bažantnice. V noci 5. prosince byla na příkaz generála Königsmarka bažantnice vypleněna a bažantník Václav Mader i s celou rodinou zajat, a nakonec převezen na Königsmarkovo švédské panství Rottenburg. Kníže Lichtenštejn potom marně žádal, aby mu byl bažantník vrácen. Kromě řádných vojsk, jejichž průchody a delší pobyt byly stále častější, se krajem potloukaly ozbrojené tlupy zlodějů a lupičů, které byly pro každého neustálou hrozbou. Po těchto útrapách si jistě celé Čechy a celá Evropa oddechly, když byl 24. října 1648 podepsán tzv. Vestfálský mír, ukončující třicetiletou válku. Odsun Švédských vojsk z území Českého království však trval další rok. Bylan se řádění Švédů na Černokosteleckém panství opravdu výrazněji nedotklo. Z celkového počtu 14 gruntů byly po třicetileté válce pusté pouze čtyři, jejichž majitelé s největší pravděpodobností odešli ze země kvůli náboženskému, tj. evangelickému, přesvědčení. Ze zprávy hejtmana Černokosteleckého panství Přecha Svatkovského z Dobrohoště z roku 1637 vysvítá, že toho roku bylo v Bylanech celkem 8 osedlých: Anna Synáčková, Jiřík Brávník, Matouš Trakal, Anna Urtyská (?), Mandaléna Palečková, Mandelina Matouška, Anna Ševcová a Mandalena Sakalinka[616]. Srovnáme-li údaje v Berní rule s údaji v Tereziánském katastru, zjistíme, že se Bylany z válečných hrůz vzpamatovaly celkem rychle a zároveň si můžeme udělat alespoň částečně představu o historii jednotlivých domů v Bylanech za éry rodu Trojanů z Bylan a Rossfeldu a jeho potomků:

majitel gruntu roku 1654	majitel gruntu roku 1677	majitel gruntu po roce 1677	majitel gruntu roku 1713	velikost pozemku
Lukáš Synáček	Lukáš Synáček	Jan Boháček	Jakub Boháček	84 korce

[616] SOA Praha, Vs Kostelec nad Černými lesy, i.č. 3146, kt. 1919.

Jakub Sýkora	Jakub Sýkora	Vilém Kovařík	Jakub Vysušil	48 korců
Adam Vrha	Václav Kubásek	Bartoň Říha	Adam Kubásek	108 korců
Martin Charamza	Martin Charamza	Kašpar Berka	Matěj Blecha	84 korce
Tkadlcovský – pustý	1660 V. Krátký	Matěj Marek	Matouš Pospíšil	24 korce
Michalovský – pustý	1659 Jiřík Sedlický	Pavel Skála	Matěj Kuřma	48 korců
Hašovský – pustý	Václav Kapoun	Daniel Hrdlička	Jan Černý	60 korců
Jan Vyskočil	Jan Vyskočil[617]	Jan Vyskočil	Václav Skála	18 korců
Jan Křínek	Samuel Hrdlička	Matěj Bureš	Jan Hrdlička	18 korců
Matěj Malej	Jiřík Blecha	Václav Kubásek	Jan Matějka	18 korců
Václav Beran	Jan Vyskočil	Jan Vyskočil	Samuel Kratochvíl	20 korců
Bravníkovský – pustý	Pavel Trakal	Magd. Květonka	Matěj Samuel	18 korců
Kobylkovsko – pusté		Matouš Stárek	Jakub Antoš	24 korce

Díky Berní rule z roku 1654 si můžeme udělat bližší představu o stavu Trojanovského bylanského dvora**Chyba! Záložka není definována.** a majetku k němu přináležejícímu po třicetileté válce:

Jméno panství a majitele Jména měst, městeček a vesnic Jména sousedů a hospodářů	Rolí má a osívá rolí má		seje na zimu		na jaro		V nově se usazují	Pustí Handle	Potahů chová	Krav	Jalovic	Ovcí	Sviní	Poznámky
	str.	v.	str.	v.	str.	v.								
Ve vsi **Bylanech** na panství Kosteleckém dvůr hamfeštní paní Doroty Cetenský	357	–	80	–	52	–	–		5	12	7	200	15	NB. Jest zapsán při vsi Bylanech na panství
Item k témuž dvoru krčma vejsadní pustá.														
Item kovárna – místo.														

[617] Jan Vyskočil se ujal pustého místa po chalupě Jana Cibulky .

Item chalupa Kolářovská, v níž se podruzi chovají.	Černokosteleckém
Item mlejn o 1 kole, jenž slove Štítovský.	
Item 1 mlejn pustý Votařovský	
P. Dorota Cetenská	Mlejn o 1 kole. **Tento dvůr jest calculován za $4^{3}/_{16}$ usedlého**

V celých Bylanech se podle Berní ruly roku 1654 nacházelo 18 potahů, 36 krav, 32 jalovic, 200 ovcí a 23 sviní. Budeme-li tedy považovat údaje z Berní ruly za důvěryhodné, vlastnila Dorota Cetenská ve vsi Bylanech 27% všech potahů, 33% všech krav, 22% jalovic, 100%(!) ovcí a 65% sviní. V porovnání s Bylany vlastnila Dorota opravdu značnou část této vsi. Pokud ale porovnáme její majetek s celkovým majetkem nashromážděným roku 1654 na Černokosteleckém panství, zjistíme, že Dorotin majetek tvořil jen nepatrnou část majetku nakumulovaného na výše uvedeném panství – 0,66% všech potahů, 0,98 % všech krav, 0,67% jalovic, 10,6 % (!) ovcí a 2% sviní. Ale z údajů Berní ruly vyplývá ještě jedna, celkem zajímavá skutečnost – Trojanovský dvůr**Chyba! Záložka není definována.** v Bylanech byl největším hamfeštním dvorem na Černokosteleckém panství, ne však nejbohatším – nejbohatším byl v té době dvůr**Chyba! Záložka není definována.** pana Kašpara Kislera v Chrástu u Přistoupimi. Bylo to nejspíše způsobeno zničením mnoha budov patřícím k Bylanskému dvoru v době třicetileté války. Vedle těchto dvou hamfeštních dvorů se na Černokosteleckém panství nacházel ještě jeden hamfeštní dvůr**Chyba! Záložka není definována.** v Dolních Chvatlinách, který patřil jistému doktoru Machtovi[618]. Ten se ale nemohl s oběma dvory, co do velikosti a bohatství, ani srovnávat. Roku 1655 Dorota zaplatila zemskou daň 52¼ zl. ze svého dvora, z piva a vína nic[619]. Z tohoto údaje můžeme odvodit, že měl přibližnou hodnotu 5200 kop grošů míšeňských.

Dalším rokem, který přinesl převratné změny, bohužel v tom špatném slova smyslu, do rodin potomků rodu Trojanů z Bylan a Rossfeldu**Chyba! Záložka není definována.** byl rok 1655. Jak jsme již uvedli, nejspíše na počátku tohoto roku zemřela v požehnaném věku Dorota Trojanová rozená Škopková z Elendberku. Říká se, že neštěstí nechodí po horách, ale po lidech. Brzy to pocítili i pozůstalí po Dorotě Trojanové z Elendberku, její dcera a vnučka. Ještě

[618] HAASOVÁ-JELÍNKOVÁ, M., *Berní rula 18 – kraj Kouřimský*, Praha 1952, s. 473.

[619] HALW, Herrschaften, kt. 684.

téhož roku totiž nejprve zemřel relativně mladý Jan Jiří Cetenský z Cetně, zřejmě nepevného zdraví, a za velmi krátkou dobu jej následoval i Wolf Kryštof Haugvic z Biskupic. Oba byli pohřbeni v kostele sv. Bartoloměje v Bylanech, který plnil funkci rodinné hrobky. Protože interval mezi smrtí oběma byl velmi krátký, byli pohřbeni do jednoho společného hrobu**Chyba! Záložka není definována.** a zřejmě i jejich pohřeb se konal ve stejný den. Jejich společný hrob byl překryt náhrobním kamenem. Tento náhrobní kámen se sice do dnešních dnů nedochoval, ale známe jej ze soudobých písemných pramenů - máme na mysli Wunschvitzovu sbírku uloženou v I. oddělení NA v Praze. Autor této rozsáhlé genealogické sbírky, Bohumír Daniel z Vunšvic (†1741), navštívil bylanský kostel sv. Bartoloměje v první třetině 18. století, přesně roku 1734, a zaznamenal si podobu tohoto náhrobního kamene. Jedině díky němu tedy známe nápis na náhrobním kamenu, kryjící společný hrob**Chyba! Záložka není definována.** výše zmiňovaných[620]:

TU LEŽÍ UROZENÝ A STATEČNÝ RYTÍŘ PAN JAN JIŘÍ CETENSKÝ Z CETNĚ 1655
TÉŽ VOLF KRYŠTOF HAUGVIC Z BISKUPIC 1655

Rok 1655 byl jistě velmi tragickým rokem v dějinách potomků rodu Trojanů z Bylan a Rossfeldu**Chyba! Záložka není definována.**.

[620] NA Praha, Wunsch, Haugvic z Biskupic, i.č. 629.

4.2.3. Roznhajmové z Janovic

Po smrti svého prvního manžela se Anna, ovdovělá Haugvicová z Bylan a Rossfeldu**Chyba! Záložka není definována.**, rozhodla provdat podruhé. Jejím vyvoleným se stal JAN JIŘÍ ROZNHAJM Z JANOVIC. Nutno podotknout, že mezi Trojany z Bylan a Rossfeldu a Roznhajmy z Janovic, stejně jako Hochhauzery z Hochhauzu, panovaly již před touto svatbou přátelské vztahy. Není proto divu, že si Anna vybrala za ženicha Jana Jiřího z rodu Roznhajmů z Janovic. Prvním známým předkem rytířské rodiny Roznhajmů z Janovic je Ondřej (Andreas) Rosenhayn, měšťan v městě Zhořelec. Tento Ondřej obdržel 28. května 1544 erb**Chyba! Záložka není definována.** a roku 1559 predikát z Janovic. Další generace Roznhajmů z Janovic, kterou snad zplodil Ondřej s blíže neznámou manželkou, čítá pět životaschopných členů, tj. Dorota provdaná Bradská z Janovic; Eliška provdaná Rychnovská z Janovic; Hanuš, který se svou manželkou Annou Hobergovou z Hennersdorfu založil větev rodu sídlící na Chocnějovicích; Jindřich sídlící na Kostrči a především Kašpar Roznhajm z Janovic a na Březanech, jenž se svou manželkou Alžbětou Blektovou z Útěchovic zplodil kromě dcer Anny Alžběty a Barbory, provdané Gerštorfové, výše zmiňovaného Jana Jiřího Roznhajma z Janovic. Jan Jiří se narodil kolem roku 1610. Roku 1614, tedy když byl ještě malý, mu zemřela matka, a proto byl se sestrami nadále vychováván pouze otcem. Po dosažení plnoletosti se usadil v Přistoupimi u Českého Brodu (Přistoupim je od Bylan vzdálená pouhé čtyři kilometry, takže Jan Jiří Roznhajm byl de facto soused Trojanů z Bylan a Rossfeldu**Chyba! Záložka není definována.**)[621]. Podle Berní ruly z roku 1654, tedy v době kdy už byl ženat s Annou z Bylan a Rossfeldu**Chyba! Záložka není definována.**, mu patřila drtivá většina Přistoupimi[622]:

Jméno panství a majitele	Rolí má a osívá						V nově se usazují	Pustí	Potahů chová	Krav	Jalovic	Ovcí	Sviní	Poznámky
Jména měst, městeček a vesnic	rolí má		seje											
Jména sousedů a hospodářů			na mu		zi-na ro			Handle						
	str.	v.	str.	v.	str.	v.								
V týž vsi **Přistoupni**														
dvůr svobodný														

[621] NA Praha, Dobř, i.č. 894 (Roznhajmové z Janovic).

[622] HAASOVÁ-JELÍNKOVÁ, M., *Berní rula 18 – kraj Kouřimský*, Praha 1952, s. 470-471.

druhý pana Jiřího Rozenhagena	150	–	50	–	60	–	–		5	11	14	70	15 *Vyh. def. 1733* [54]
Téhož pána v týž vsi jinej d v ů r s v o b o b o d n ý p u s t ý, při něm rolí.....	96	–	–	–	–	–	–		–	–	–	–	–
Item téhož pána v též vsi d v ů r s v o-bodný, rolí k němu	72	–	–	–	–	–	–		–	–	–	–	–
Týž pán má 2 z a-h r a d n í k y													
Jana Přidaneka	–	–	–	–	–	–	–		–	1	–	–	–
Jiřího Nosáka	–	–	–	–	–	–	–		–	1	–	–	–
Téhož pána c h a l u p n i c k ý													
Kubkovský	6	–	–	–	–	–	–	místo	–	–	–	–	–
Rozhonovský	5	–	–	–	–	–	–	místo	–	–	–	–	–
Slahovský	6	–	–	–	–	–	–	místo	–	–	–	–	–
Slahovský druhý	3	–	–	–	–	–	–	místo	–	–	–	–	–

Vedle Přistoupimi také krátký čas vlastnil Podelhota a Kocléřov u Dvora Králové nad Labem, který zdědil po své tetě Elišce, vdově po Rudolfovi Albrechtovi Rychnovskému z Rychnova. Tyto vsi ale zanedlouho prodal[623].

Z manželství s Annou, rozenou Trojanovou a ovdovělou Haugvicovou, z Bylan a Rossfeldu**Chyba! Záložka není definována.** vzešlo, pokud víme, šest potomků,:
Druhý nejstarší syn byl JAN FRANTIŠEK. Narodil se kolem roku 1656. Protože byl pozdější držitel Trojanovského dvora**Chyba! Záložka není definována.** v Bylanech, věnujeme mu pozornost na jiném místě.

[623] NA Praha, Dobř, i.č. 894 (Roznhajmové z Janovic).

Dalším potomkem, prvorozeným synem, byl RUDOLF LADISLAV – O Ladislavovi víme jen tolik, že se po dosažení plnoletosti nejprve oženil a vedl světský život - vlastnil vsi Motol a Běštviny. Po předčasné smrti své manželky, s kterou nezplodil žádného potomka, se rozhodl radikálně změnit své „Já“ a nadále vést duchovní život. Vstoupil proto do řádu křižovníků s červeným srdcem. Ne příliš známý, dnes již neexistující, řád křižovníků s červeným srdcem byl původně založen v Jeruzalémě k ochraně Svatého hrobu**Chyba! Záložka není definována.**. Do Čech a Slezska přišel koncem 12. století ke kostelu sv. Kříže většího. V předhusitské době měl řád několik komend, městských špitálů a větší počet duchovních správ. Majetkové bohatství bylo rozvráceno během husitských válek. Pražský konvent s proboštstvím byl obnoven až roku 1573, ale působil jen do svého zrušení císařem Josefem II. Po vstupu do řádu daroval Rudolf Ladislav veškerý svůj majetek klášteru, ve kterém strávil zbytek života – zemřel v Praze 23. června 1721.

JANA ALŽBĚTA se narodila kolem roku 1660; byla nejstarší dcerou Anny a Jana Jiřího. Dětství strávila, stejně jako její ostatní sourozenci, v rodné Přistoupimi. Záhy po dosažení věku na vdávání ji byl rodiči za manžela vybrán PAVEL ŠMOHAŘ Z ROCHOVA, za kterého se roku 1680 provdala. Jejich manželské soužití ale netrvalo příliš dlouho, protože novopečený manžel ještě téhož roku zemřel, jak dokládá zápis v českobrodské matrice zemřelých[624]. Věnem přinesla Jana Alžběta Rozenhajmová z Janovic svému manželu jeden svobodný dvůr v Přistoupimi, kde se novomanželé po svatbě usadili, jak dokládá zápis ve Zlatém urbáři – „*Item urozený a statečný rytíř pan Šmuhař s svobodným dvorem*[625]“. Rod Šmohařů byla stará česká vladycká rodina pocházející z Rochova na Litoměřicku. Počátkem 14. století se připomínají někteří členové rodu na Čáslavsku. Jedna z větví rodu ovšem sídlila na Truzenicích. Ač přesně víme, za kterého člena rodu Šmohařů z Rochova se Jana Alžběta provdala, nevíme o jeho rodových vazbách nic bližšího. Jana Alžběta, teprve asi dvacetiletá vdova, ale neváhala a rozhodla se provdat podruhé. Jejím druhým manželem byl podstatně starší vdovec JIŘÍ FILIP FRANTIŠEK LANGEMANTEL Z TRAMÍNU (FRAMÍNU). Jiří Filip pocházel z německé rytířské rodiny, jejímž předkem byl Jiří Langemantel z a na Tramínu. Jiří Filip byl synem Blasia Langemantela z Tramínu (*1566 - †1629) a Beatrix Hoferové ze Salyburgu (*1566 - †13.5. 1641). Ač z manželství jeho rodičů vzešlo celkem osm dětí, dospělosti se dožil pouze Jiří Filip! Dětství strávil na rodovém sídle Tramínu v Německu. Po smrti otce odešel do Českého království, kde se usadil v městě Unhošti. Češka byla i jeho první manželka Jana Kateřina Horňatecká z Dobročovic, s kterou se oženil 17.4. 1663 v Praze. Z jejich manželství

[624] SOA Praha, sbírka matrik, fara Český Brod, č. 2 (NOZ 1674–1709), fol. 529.

[625] SOkA Kolín, Zlatý urbář panství Černokosteleckého v přepisu J. Miškovského, bez sign.

vzešlo celkem deset dětí. Jeho první manželka zemřela 12.8. 1679 a svoji druhou choť, vnučku Samuela Trojana z Bylan a Rossfeldu**Chyba! Záložka není definována.**, pojal 22. září 1680 v kostele ve Voušově. Jana Alžběta se prostřednictvím tohoto sňatku stala rázem nevlastní matkou čtyř dětí (před chvílí jsme tvrdili, že Jiří Filip zplodil deset dětí, proč se Jana Alžběta stala nevlastní matkou pouze čtyř? – vysvětlení je prosté a jednoduché: šest dětí totiž zemřelo v útlém věku před druhým sňatkem svého otce) - Anny Beatrix Rozálie (*1.2. 1666 †1.12. 1723; pohřbená byla v Košeticích; m. Jan Jiří z Rantyau †1.10.1704), Františka Adama (*7.5. 1668 †1690), Jana Jáchyma (*30.1. 1678 †1738; 1.m. Sidonie z Mallendeinu) a Václava Podivína Ondřeje (*1673 †15.12. 1742; 1.m. Jana Magdaléna Fellnerová z Feldbeggu †14.10. 1717; 2.m. Maxmiliána Jana z Seebergu). Manželství Jiřího Filipa Langemantela a Jany Alžběty Roznhajmové trvalo dlouhých patnáct let, ale nevzešel z něj žádný potomek. Jiří Filip zemřel ve vysokém věku 14. prosince roku 1695 a pohřben byl v Unhošti. Jana Alžběta jej přežila o devět let – zemřela 16. října 1704 a byla pohřbena po jeho boku.

Pátým dítětem, druhorozenou dcerou, Anny z Bylan a Rossfeldu**Chyba! Záložka není definována.** a Jana Jiřího Roznhajma z Janovic byla ALBERTINA ZUZANA. O Albertině Zuzaně můžeme říci s určitostí jen jediné – byla provdána za ALBRECHTA BERGA Z REINFELDENU. Otec Albrechta Berga, Jindřich Ferdinand, obdržel roku 1679 znak (v modrém poli stříbrné břevno, ve spodní části štítu tři stříbrná břevna pokosem, v horní části štítu položená zlatá kotva; na turnajové helmici s modro-stříbrnými přikrývadly jsou dva volské rohy, pravý stříbrno-modře dělený, levý modro-stříbrně dělený) a predikát z Reinfeldenu od císaře Leopolda I.

Druhou dcerou Anny, dcery Samuela Trojana, a Jana Jiřího Roznhajma z Janovic byla ANNA. Anna nijak významně nezasáhla do dějin rodiny Roznhajmů z Janovic, protože zemřela neprovdána a pohřbena byla v bylanském kostele sv. Bartoloměje.

Ze svazku Anny a Jana Jiřího vzešla ještě jedna dcera, která však zemřela ihned po narození[626].

Na závěr je nutné říci, že jméno rodiny Rozenhajmů z Janovic nebylo ustálené a kolísalo mezi několika tvary – Roznhajn, Rosenhayn, Rozenhajm, Rosenheim, Rosenhan a velmi často se vykytuje též tvar Rosenhagen.

[626] NA Praha, Wunsch, Roznhajm z Janovic, i.č. 984.

4.2.4. Boj s dluhy

Vraťme se ale k novopečené vdově Dorotě Cetenské z Chlumčan a Přestavlk. I ona se po vzoru své tety Anny rozhodla znovu provdat, i když až po několika letech. Jejím druhým, a zároveň posledním, manželem se stal VÁCLAV FERDINAND TALACKO Z JEŠTĚTIC. Jak je již z jeho jména patrné, byl opravdu příbuzným výše zmiňovaného Viléma st. Talacky z Ještětic, manžela Alžběty Trojanové z Bylan, a jejich dětí. Václav Ferdinand a Vilém st. měli totiž společného předka Václava Talacku († 1558), což byl pradědeček obou zmiňovaných. To, že se do jednoho rodu přiženilo a přivdalo hned několik příslušníků jiného rodu, nebylo v této době ničím neobvyklým, spíše naopak. Václav Ferdinand byl synem Jana Adama Talacky († 1610-1615) a Evy Hamzové ze Zábědovic († 1636). Narodil se někdy kolem roku 1610, snad na sídelní tvrzi své rodiny v Synčanech (okr. Chrudim)[627]. Otec Václava Ferdinanda, Jan Adam, byl nejmladším synem svého otce Jindřicha Talacky, který navíc vlastnil pouze 14 usedlých, mlýn o jednom kole a žádného ovčáckého mistra či pacholka[628] (společně se čtyřmi bratry si Jindřich fyzicky rozdělili panství svého otce Václava, které ještě roku 1557 čítalo 6000 kop grošů českých a cca 150 poddanských rodin[629]). Podtrženo a sečteno, zdědil Jan Adam v dědictví pouze minimum (na hotovosti), ze kterého Václav získal opět jen podíl. Jedná se o velice zajímavý případ absolutního zchudnutí rodu následkem dělení majetku během pouhých čtyř generací! Se svou manželkou zplodil kromě Václava Ferdinanda, ještě další čtyři životaschopné syny – Jana Hynka († 29.1. 1630; m. Kateřina Mladotová ze Solopysk), Karla Jaroslava († 24.5. 1690; m. Anna Kunhuta z Kostovic * 1627 †1713), Hynka Ferdinanda († 1692-1700; m. Sidonie Žofie Sommerová z Hertošic †1708) a Adama Jindřicha († 23.1. 1669; m. Emilie Kateřina z Lysé † 22.2. 1670), který ovšem díky dědictví po bezdětných příbuzných značně zbohatl. Kde vlastně žil Václav Ferdinand až do svého sňatku s níže uvedenou Dorotou Cetenskou z Chlumčan a Přestavlk, nevíme, poněvadž roku 1623 byla jeho rodině tvrz Synčany za účast ve stavovském povstání zkonfiskována[630]. O stavu našeho poznání dějin rodin české nižší šlechty svědčí fakt, že kromě sbírky Jana Václava Dobřenského v Národním archivu je všem ostatním autorům postava Václava Ferdinanda a jeho sourozenců absolutně neznámá (což není ani u jiných osob v této studii věc ojedinělá)!

[627] NA Praha, Dobř, Talacko z Ještětic.

[628] SEDLÁČEK, A., *Rozvržení sbírek a berní roku 1615 dle uzavření sněmu generálního nejvyššími berníky učiněné*, Praha 1870, s. 16.; SEDLÁČEK, A., *Hrady, Zámky a Tvrze české I*., Praha 1882, s. 223; NA Praha, DZV, kn.č. 261, fol. L 22.

[629] PLACHT, O., *Odhad majetku stavů království českého z r. 1557*, Praha 1949, s. 55.

[630] SEDLÁČEK, A., *Hrady, Zámky a Tvrze české I.*, Praha 1882, s. 223.

Lze říci, že manželé Dorota a Václav Ferdinand neuzavřeli sňatek rozhodně pro peníze (nutno podotknout, že Václav Ferdinand byl „chudý jako kostelní myš“. Vyplývalo to především z výše nastíněného drobení majetku[631]. Vysvítá to z Dorotiny závěti, ve které o svém manželu píše: *„mně nikterak žádným jměním co obvěniti*[632] *nemohl a já jeho z lásky upřímný vzala“*. Jejich manželství bylo snad harmonické a mezi oběma panoval idylický vztah, o čemž by svědčila i věta v Dorotině závěti – *mohla se tak do jeho humoru šikovati jako já*. Toto manželství bylo obdařeno třemi potomky – syny. K zármutku obou ale všichni tři zemřeli v dětském věku. Tyto ztráty nesla Dorota jistě těžce, naštěstí ji zůstal na živu syn z prvního manželství, Maxmilián Pavel, kterého přijal Václav Ferdinand Talacko z Ještětic za svého, což Dorota oceňovala – *lásku jak ke mně i k dítěti a sirotku mýmu prokazuje*[633].

To už jsme se ale volným krokem dostali do 60. let 17. století. Zpočátku šedesátých let v rodině potomků Trojanů z Bylan nic nenaznačovalo narušení již zaběhnutého stereotypního způsobu života, tedy až do roku 1663. Toho roku zemřel Dorotin nevlastní otec, manžel Alžběty Talackové**Chyba! Záložka není definována.**, Vilém starší Talacko z Ještětic ve věku kolem 60 let a pohřben byl v Bylanském kostele sv. Bartoloměje. Ač se jeho náhrobní kámen do dnešních dnů nezachoval, díky výše jmenovanému Bohumíru Danielu z Vunšvic, známe nápis na jeho náhrobním kameni[634]:

TU LEŽÍ UROZENÝ A STATEČNÝ RYTÍŘ PAN VYLÍM NEJSTARŠÍ TALACKO Z JEŠTĚTIC
UMŘEL V LÉTU 1663

Alžběta strávila s Vilémem v manželství přes třicet let, to byl zřejmě důvod, proč se Alžběta už nikdy neprovdala. Vilémova smrt ovšem neměla být na dlouhou dobu tou poslední. Dorota zdědila po svém otci, kromě jiného, nepevné zdraví. V průběhu roku 1664 Dorota, nyní už Talacková z Chlumčan a Přestavlk, vážně onemocněla (bohužel nemáme o nemoci bližší zprávy)[635]. To, co se zdálo být celkem nevinným a brzy pomíjejícím onemocněním, přerostlo

[631] NA Praha, DZV, kn.č. 261, fol. L 22.

[632] Žena měla v manželství tradičně podřízené postavení a přinášela do něho věno (peníze, nemovitosti), kterým disponoval její manžel. Nárok na věno byl zákonný a nahrazoval dědický podíl, který dostávali synové. Odmítnutí věna bylo možné jen v přesně vymezených případech (sňatek bez souhlasu rodiny, ztráta panenství před svatbou). Navíc dostávala nevěsta pro osobní potřebu výbavu. Pro případ manželova úmrtí se ve svatební smlouvě zřizovalo tzv. vdovské věno, které bylo dvaapůlkrát větší než původní nevěstino věno. A toto navýšení věna o 150% se nazývalo obvěnění.

[633] SOA Praha, Vs Kostelec n. Č. l., i.č. 3144, k.č. 1916, fol. 309.

[634] NA Praha, Wunsch, Talackové z Ještětic, i.č. 1211.

[635] SOA Praha, Vs Kostelec n.Č.l., Gruntovní kniha Klučovské rychty (1606–1640), i.č. 3144, k.č. 1916, fol. 309 p.v.

časem v závažnou nemoc. V prosinci téhož roku byl již Dorotin stav natolik závažný, že byla nucena sepsat závěť

Vejpis kšaftu**Chyba! Záložka není definována.** a poslední vůle urozené paní Doroty nejprve Cetenské, potom Curantové a nejposléz Talackové, rozené Chlumčanské z Přestavlk a Chlumčan, na dvoře hamfeštním v Bylanech.

Já, Dorota nejprv Cetenská, někdy Curantová, nyní Talacková, rozená Chlumčanská z Přestavlk a Chlumčan, známo činím tímto listem obecně přede všemi a zvláště tu, kdež náleží, kterak znamenaje nestálost běhu a života lidského v tomto bídném světě, v kterémž vedle přirozeného práva všickni poddaní jsme smrti, a všeckno, co se narodí, zemřít musí, a člověku nic jistějšího nejní jako smrt a hodina její, tak že potřeba jednomu každému na to mysliti a časně se k tomu přihotoviti, čehož všeho i já považuji pro upokojnější mysl a tak, aby po smrti mé o pozůstalost mou, komu by náležela a náležeti jměla žádných hádek a nedorozumění nebylo, umínila sem, ještě dokud z milosti Boží dobré paměti a rozumu zdravého užívám, svou poslední vůli vyjeviti a kšaft**Chyba! Záložka není definována.** učiniti, kterýž činím a vůli svou poslední oznamuji takto:

Předně duši mou milou, kterouž mi Pán Bůh dáti ráčil, zase v Jeho Božské a všemohoucí ruce poroučím, jsouce té důvěrné celé a dokonalé naděje, že po vykročení z těla mého v své svaté ruce přijíti a věčnou slávu, k kteréž stvořena jest, dáti ráčí. Když by se pak stalo a duše má s tělem rozdělena byla, teda chci, aby tělo mé v kostele, tam, kdež pan otec můj nejmilejší, urozený a statečný rytíř pan Jiřík Chlumčanský z Přestavlk a Chlumčan, též pan manžel můj, urozený a statečný rytíř pan Jan Jiří Cetenský z Cetna, též páni a přátelé a dítky mý milý, totiž tři syni odpočívají, tu při vsi Bylanech prostě beze všeho prachtu[636] co nejšpatněji může bejti, křesťanským způsobem pochováno bylo. A jakž jest J. M. Cís. zřízením zemským Novelli a Declarationem obyvatelům tohoto Král. čes. k tomu milostivě povoliti ráčila, aby jeden každý o statku a jmění svém bez listu mocného královského užíti a kšaftovati mohl. Pročež vedle takového milostivého povolení J. M. Cís. a vyměření právního a jmění mým skrovným, který mi Pán Bůh dáti ráčil, kterýž nyní mám neb ještě jmíti bych mohla, na čem by kolivěk záleželo, neb na mne vedle práva po kom přicházelo a připadlo, a jakým koliv jménem jmenováno býti mohlo, nic nevyměňujíc, takto říkám a kšaftuji. Poněvadž sem třetího pana manžela vzala, totiž urozeného a statečného rytíře, pana Ferdinanda Talacku z Ještětic, a majíc já jednoho sirotka, totiž Maximiliána Pavla Cetenského z Cetny a já ještě s tímto pánem, kdyby mně Pán Bůh něco mladého dáti ráčil, teda týž dítě aby rovný díl mělo s tímto. Kromě poněvadž dobry paměti pan manžel můj, urozený a statečný rytíř, pan Jan Jiří Cetenský z Cetny taky něco ke mně za dvůr**Chyba! Záložka není definována.** svůj společně s panem bratrem svým dostal a se mnou utratil, chci a nařizuji, aby týž Maximilán Cetenský z

[636] Okázalosti.

Cetny o pět set kop míšeňských před druhým dítětem napřed jměl. A potom, kdo by koliv týž dvůr Bylanský koupil, aby ta suma pod ourok na něm témuž sirotku zůstávala. Nad kterýmž dítětem ustanovuji za mocnou poručnici urozenou paní Alžbětu Talackovou, rozenou z Bylan a z Rossfeldu**Chyba! Záložka není definována.**, paní máteř mou nejmilejší, tak aby hned po smrti mý dítě sama o své újmě ujala a jej jako vlastní bába ctnostem a pobožnostem cvičíc, podle náležitosti opatrovala. Jestli by pak Pán Bůh paní máteř mou dřívěji dojíti let jeho, téhož sirotka Maxmiliána Pavla Cetenského z Cetny uchovati neráčil, činím po její smrti poručnicí jeho sestru mou urozenou pannu Kateřinu Zuzanu Talackovou z Ještětic. Poněvadž pak pan manžel můj nejmilejší po ten čas, co se mnou jest, lásku jak ke mně i k dítěti a sirotku mýmu prokazuje a mně nikterak žádným jměním co obvěniti nemohl a já jeho z lásky upřímný vzala, teda jeho k dílu k těm dětem mým štvrtýmu připouštím, kromě opáčených pět set kop míš., ty synu mýmu Maximiliánovi Cetenskýmu z Cetny aby byly napřed. Jestli by mně pak Pán Bůh žádného dítěte více dáti neráčil, teda to nařizuji a poroučím, co do nynějšího času na dvoře mým Bylanským**Chyba! Záložka není definována.** svobodným hamfestem se řídícím, podle smlouvy trhové léta 1652 ve středu před slavností Božího Nanebevstoupení, to jest 8. dne měsíce Máje, zavřeno jest, pak se zaplaceno najde teda polovici urozenému a statečnému rytíři, panu Václ[avovi] Ferd[inandovi] Talackovi z Ještětic, manželu mýmu a synu mýmu, Maximiliánovi Cetenskýmu z Cetny, druhou polovici.

Poněvadž vím, že by, než by syn můj dorostlý byl a hospodařiti by nemohl a jsou tu ty dluhy paní matek a jinším sirotkům po paní tetě mý pozůstalý, k prodeji to přijíti musí, tak aby věřitelé spokojeni býti mohli, a pan manžel můj nejmilejší, teda zavazuji sestru mou, Kateřinu Zuzanu Talackovou z Ještětic, aby ona jej koupila podle slušnosti jeho a takový věřitele spokojila, obvzláště pana manžela mýho, a toho mýho chudýho sirotka, pod požehnáním Božím ji zavazuji aby neopouštěla, učiti dala a jej z ouroku chovala, co mu koliv učiní víc, Pán Bůh jí to zde časně, v nebi věčně, oplatí. Kdyby pak Pán Bůh téhož sirotka mýho dřívěji let svých dojíti ráčil, teda chci a poroučím, aby z ty pozůstalosti po něm 50 zl. urozené paní Evě Marii Boževické[637], rozené Kerštorffce z Kerštorffu, paní švagrový mý nejmilejší, vydáno bylo, a 50 zl. ještě ke kostelu bylanskýmu dáno bylo. Ostatek náležející plným právem dědičným sestře mé panně Kateřině Zuzaně Talackové z Ještětic, to ona dle své libosti a vůle jako mým vlastním činiti moci bude. Však co se šatů choděcích dotýče a něco málo od klínotů, poněvadž sestra má milá z milosti Boží šatů dosti choděcích má, teda jednu sukni modrou damaškovou a kus tykytového firhaňku[638] na antipendium to do kostela bylanského a 20 zl. na hotové, ostatek pak šatů prodati a sirotku mýmu aby přibylo, kromě perlí třikráte okolo

[637] Míněn je rod Bošinských z Božejova, který zcela zchudl na počátku 17. století a dále žil pouze ve městech Čáslavského kraje.

[638] Záclona či závěs.

hrdla a kožíšek aksamitový s čapratky stříbrnýma sestře mý panně Kateřině Talackové z Ještětic.

Ostatek pak klínotů, co na registříku poznamenány, i dloužky drobný, co jsem povinna komu, se najdou, buď panna sestra je sama koupí, a vím, křivdy sirotku mýmu neudělá. Prstýnek oddávací a druhý s rubínem panu manželi mýmu daný na památku bejti má. Chudým lidem prosím pro Boha almužnu svatou, a také něco od obojků, čepců tetám mým, paní a pannám Rozhankám, neb jest toho moc, co sem sobě sama ušila, a tak podle libosti paní mateřiny mý nejmilejší a sestry mý, panny Kateřiny Zuzany Talackový z Ještětic, podle chování a lásky manželské, ke mně, po ten čas, aby pana manžela mého neopouštěla, a toho mýho sirotka chudýho. Mýmu panu manželi vinšuji jen tak upřímnou a věrnou manželku po smrti, která by se mohla tak do jeho humoru šikovati jako já. A tak se všemi mýma milýma pány přáteli žehnám, s nimi se víc neshledám až v říši Syna Božího. Kdož příčina ukrácení mého života, Bůh mu to odpusť. Naposledy v tom ve všem jest má celá a dokonalá poslední vůle.

Naposledy pak to v své moci pozůstavuji, abych mohla tento kšaft zrušiti, změniti, k němu přidati nebo vjíti, aneb do konce jinší učiniti, vše podle vůle své. Kdybych pak jinšího neučinila, nýbrž tento po mně v své váze a podstatě zůstal a kdokoliv by ho po smrti své přednesl, že na něm ruka ochranlivá držaná, takový náležitě publicován a přijat bude. Jako i kdyby toho potřeba ukazovala, aby od J. M. Cís. Král. Rad pánů úředníků Pražských menších desk zemských přijat a v týž dsky zemsky vepsaný byl, za to uctivě a modlitebně pro Boha prosím a žádám. Na potvrzení toho pečeť**Chyba! Záložka není definována.** mou k tomu kšaftu**Chyba! Záložka není definována.** vědomě sem přitisknouti dala a při tom se svou vlastní rukou podepsala. A pro lepší toho jistotu a důvěrnost dožádala sem se urozených a statečných rytířů, pana Václava Silvestra Smrčky z Mnichu[639], pana Adama Zikmunda Pucharta Voděradského z Voděrad[640] a pana Jindřicha Hochhauzera z Hochhauzu[641], aby také pečeti své všichni pospolu na svědomí přitiskli a vlastními rukami se podepsali, však sobě, dědicům beze škod.

Téhož datum dne 17. Decemb[ris] Anno 1664

Originál Dorotiny závěti se bohužel nezachoval, její znění ovšem známe hned ze dvou pozdějších přepisů – první pochází ze Zlatého urbáře panství Černokosteleckého z let 1672-

[639] Vlastnil dvory Drahkov, Čečelice a Chotouchov. V letech 1674-1692 působil jako místopísař Českého království a zemřel roku 1700 jako poslední svého rodu.

[640] Adam Zikmund vlastnil Slatiňany a zemřel r. 1671, zanechal vdovu Annu Barboru roz. z Knoblochu a nezletilé sirotky.

[641] Byl ještě v roce 1620 nezletilý, i přesto mu ale byl zkonfiskován majetek a marně se domáhal toho,aby mu byl vrácen statek Baštěk. Bydlel v letech 1639-1659 v Týnské osadě na Starém městě Pražském a zdědil s bratrem roku 1652 po své matce Podmokly.

1677[642] a druhý opis této závěti se zachoval v gruntovní knize Klučovské rychty v SOA[643] v Praze. Jak je z této závěti patrné, v této době byla zadluženost Trojanovského dvora již značná a nadělala majitelům tohoto dvora na čele nejednu vrásku – hrozilo mu totiž propadnutí veřejné dražbě (*Poněvadž vím, že by než by syn můj dorostlý byl a hospodařiti by nemohl a jsou tu ty dluhy paní matek a jinším sirotkům po paní tetě mý pozůstalý, k prodeji to přijíti musí, tak aby věřitelé spokojeni býti mohli*). Na drobnější dluhy se samozřejmě nehledělo, a tak k takovýmto veřejným prodejům docházelo jen zřídka.

Dorota krátce po sepsání kšaftu nepochybně zemřela. Maxmiliánovi Pavlovi byly v této době odhadem přibližně 2-3 roky. Václav Ferdinand musel zemřít někdy velice krátce nato. Dorotina závěť**Chyba! Záložka není definována.** byla vcelku vyplněna, až na jeden drobný detail – po její smrti nepožádali věřitelé o urychlené vyplacení svých finančních obnosů a ještě se na několik let podařilo hrozící exekuci odvrátit a dvůr neodkoupila výše zmíněná Kateřina Zuzana Talacková. Celý bylanský dvůr i se vším příslušenstvím přešel roku 1665 (?) na nezletilého sirotka Maxmiliána Pavla Cetenského z Cetny, kterému byla za poručnici ustanovena jeho babička Alžběta Talacková z Bylan a Rossfeldu**Chyba! Záložka není definována.**, která za něho spravovala rodinný majetek.

V jakém fyzickém stavu se ve skutečnosti tento majetek nacházel, víme ze dvou jeho popisů ze 70. let 17 století. První z nich byl sepsán zvláštní místodržitelskou komisí na podzim 1670:

Pravda jest, že týž dvůr dost velký okrslek[644] v sobě zavírá a v stavení spodcích od kamene větším dílem se býti vynachází, totiž nedocházejíc do dvora v zavření vlevo, kde zřícení z chlívův pro dobytek a kůlny pro slámu bylo se spatřují, jest coby zahrada a v ní stodola o jednom mlatě s několika štěpy starýma, pak z parkánu jdouc, marštal dobře pro 10 koní pustá, v předním štočku neb parkánu vlevo jdouc nahoru po schodech, kde paní držitelkyně gruntu bydlí, pokoj hořejší a při něm malý pokojíček, naproti tomu 2 komůrky. Item ratejna pro čeládku s pecí chlebovou velká, více zas světnice roubená, cihlami dlážděná, vedle té komora, klenutý sklep druhý a při něm komora za spižírnu, kuchyně prostranná dost s při ní komůrka pro jídla a nádobí, proti mázhauzu[645] zas jiná komora, pro vaření a mouku. Dole marštale, v nichž koně stávají, jedna na 6 a druhá pro 8 koní, studnice kamenem vyzděná do

[642] SOA Praha, Vs Kostelec nad Černými lesy, i.č. 3138.

[643] SOA Praha, Vs Kostelec nad Černými lesy, k.č. 1916, fol. 309.

[644] Prostor.

[645] Chodba.

12 sáhův [cca 23 metrů] zhlouby v plácku neb parkánu. V témž štočku k arcinu [?] jdouc, jsou obořený zdi, kde chlívy pro dobytek svinský bývaly a nad nimi řezárna.

Přes pavlač vpravo hostince slove ohroubní pokoj, strop z prken pod lištičkou, při témž velká komora a týž štok jest přes 21 sáhův dlouhý [cca 40 metrů] a přes 4 sáhy široký [cca 7,6 metru], v kterémžto štočku špejchary jsou, prostřední cihlou dlážděný, nad druhýma 2 pak jen mazaná jest podlaha. Vedle špejcharu opět 2 komory a plivníky, pod týma špejchary a štokem kravíny, v nichž z obou stran do 26 krav státi může, zas marštal asi pro 4 a opět pro 6 kusův dobytka, podle té komora a pak světnice, kde nyní ovčák bydlí, spodky všechny od kamene. Pod touž světnicí sklep studený pod zemí, v kterémž před časem pivo a víno mívali, prostřed dvora zas jinší sklep pod zemí studený, 12 sáhův [cca 23 metrů] dlouhý, však neširoký a proti němu lednice zabořená a zasypaná, nad týmž nedávno postavený krůvek.

Item druhá stodola též jenom o jednom mlatě a 2 záděních, však ale svrškové a podlahy v tak dlouhém čase od jednoho k druhému roku, víc a víc scházejí a padají a z vopravením velkého nákladu potřebují a vždy ty spodky ... položiti se mohou jmenovitě za **583 zl. 20 kr.**

Ovčín jest dost dlouhý, ale něco ouzký, nejsou do něho, nežli prostranný průjezditý vrata, pracně hnoje vyvážeti, nežli tak mnoho odtad užitkův, aby vynášeti mělo, jest nemožné, zvlášť tato léta za dobytek a i vlna nemnoho platí, jak velká suma skotu ovčího se zanechá, starý dobytek po 1 zl. 15 kr. a letošní jehňata po 35 krejcarech jest nynější obyčejná koupě, anebo za stavení a svobodu téhož ovčína položiti **200 zl.**

Rolí vorných, když se jich 60 kop záhonů [cca 92,5 ha] vyčte, jest ovšem dobrý krajský v poli ležící pšeničný a užitečný záhon, může při své podstatě a předešlý taxy za jeden lán po 466 zl. 40 kr. se počítati – **2800 zl.**

Loučného dobrým drnem v příležitém místě, an se i vodou prohánětí může, dobře pod těch 14 vozů neb for i víc se nachází, nežli v tý staré taxy jmenované vohrady, žádných platův nemají, pokládá se za **233 zl. 20 kr.**[646]

Ačkoliv doloženo, že v témž dvoře se drahná částka potažního a jinšího dobytka hovězího i svinského chovati mohlo[647], nežli jedno, nachází se a spatřuje se u Bylan velmi stiskně a málo pastev, za druhé loučného sotva pro skot ovčí a ani nepostačí. A protož těžce by tolik téhož vychovati, tím méněji tak velkou za užitek taxu podniknouti se mohlo, anobrž jak mnoho dobytka při dvoře se zanechá, ten vedle nynější ceny obyčejně na peníze uveden býti může etc.

[646] Podle druhého odhadu tohoto dvora ze stejné doby byl roční užitek z luk 14 fůr sena a 7 fůr otavy. HALW, Herrschaften, kt. 684.

[647] Podle druhého odhadu tohoto dvora ze stejné doby maximálně 12 tažných valachů, 2 tažní voli, 16 dojných krav, 16 jalovic, 60 prasat a až 420 ovcí! Problém ovšem spočíval v tom, že ke dvoru patřilo nedostatečné množství pastvin. HALW, Herrschaften, kt. 684.

Krčma vejsadní pravda jest tam bejvala[648], než samé toliko místo nyní, drn a mimo málo obořených a vypálených kusy zdí kamenných stojí, také nyní a dále vždy vobtížnějších letech, ani 30 sudův piva do roku vyšenkovati a posudnýho, že krásně i pivo z Kostelce [nad Černými lesy] dvořským potahem se přiveze, z sudu přes 1 zl. se neplatí, nastavení pak též hospody, jsouc zvlášť dříví daleko vozit a k tomu že i kupovat, nemalý náklad vzejde až přivezením piva, též v hospodářství se obmeška, tolika za svobodu téhož šenku a užitek i za místo pusté pokládá se **500 zl.**

Krám masný, že při krčmě bejval a z něho 6 kop 45 grošů míšeňských v platu běžném se počítalo[649]. Tato léta a ve všech zvlášť 2 kamenný loje a z bytu dost málo řezníci jen dáti chtějí, drahně se krámův masných vynachází, pročež musejíc na vystavení krámů a bytu řezníkovi nemalý náklad býti, pokládá se do taxy **40 zl.**

Z kovárny[650], při kteréž toliko rozvalené zdi a místo k tomu vergkštatu a dílny neznamenat a ani komín nestojí, potřebuje velkého nákladu. Tato léta musí být obzvláštní vergkštat, ano i panské nádobí, když kovář ročního nájmu 10 zl. dá, co pak nákladu na stavení a za nádobí vyjde, pokládá se tehdy jen za místo a vůli k stavení **60 zl.**

Z kolárny[651] jenom, co jinší podruzi z bytu platí, tak podobně z chalupy vše jen místa pusté a znamení zřícených zdí se nachází, kde švec podružstvím bejval. Méněji v druhé chalupy [sic!] (prej) 4 světnice a do 15 komor, v nichž tolik podruhův pro potřebu za peníze obdělávání téhož dvora bývalo, na tak mnoho světnic a komor na drnu vystavení, musejíc i dříví kupovat, nemalého vydání zapotřebí bude, a tato léta jsouc lidu nemalé, kde se týchž podruhův a za náklad dostane, pročež za tu svobodu toliko že týž dvůr tu moc má takové stavětí a i za místo **50 zl.**

Item za náklad již něco jedné též chalupy na vále vystavěný, v kteréž nyní pivo se šenkuje – 50 zl. a obého se pokládá – **100 zl.**

Volejnu[652] při témž dvoře stavět za náklad nestojí.

Kde vinice byly[653], ani znamení kmene vinného se neukazuje, anobrž ta místa obilím se obsívají, takové místa k polím se přiváziti moci budou.

---

[648] Podle druhého odhadu tohoto dvora ze stejné doby byl roční užitek v době prosperity 1 kopa grošů míšeňských z 1 sudu. HALW, Herrschaften, kt. 684.

[649] Podle druhého odhadu tohoto dvora ze stejné doby odváděl řezník jako nájemné týdně půl hovězího drobu v ceně 7½ groše míš. a ročně 1 kámen (tj. 10,3 kg) přeškvařeného loje. Oboje dohromady v ceně 13 kop 30 grošů míšeňských. HALW, Herrschaften, kt. 684.

[650] Podle druhého odhadu tohoto dvora ze stejné doby odváděl kovář ročně 20 kop míšeňských nájemného. HALW, Herrschaften, kt. 684.

[651] Podle druhého odhadu tohoto dvora ze stejné doby činil roční nájem z kolárny 6 kop gr. míšeňských a z obou zmíněných chalup 36 kop grošů. HALW, Herrschaften, kt. 684.

[652] Podle druhého odhadu tohoto dvora ze stejné doby byl roční užitek z olejny až 20 kop grošů míšeňských. HALW, Herrschaften, kt. 684.

[653] Za normálního stavu se z vinic získalo 12 věder (tj. 680 litrů) vína, každé vědro po 4 kopách gr. míšeňských.

Štěpnice pravda jest jsou dost obšírné a v nich ještě drahná částka starého rozličného stromoví se vynachází, k tomu v jedné i pro vaření rolí vorná se znamená. Nic však méně tejnův[654] žádných nejní a plotův nemnoho, ano i ty sešlé jsou, počítá se užitku šmahem[655] **350 zl.**

Dva mlejny, jeden každý toliko po jednom složení a stoupě bývalý, na hořejším[656] se sice mele, ale však všechen správy potřebuje, neb svršek i uvnitř, an ani podlahy nejní. Dolejší mlejn pak, Štítov slove, toho jen znamení a zřícené kusy zdí se ukazují, k tomu voda z něho sražena jest a na rybník J. M. K. se vede. Při obouch jsou ňáké nevelké zahrady, starým štěpováním, nejvíc jabloňovým bíle vysázené. Kdo týž mlejny bude chtít užívat, musí nemnoho méněji jakoby je z gruntu stavěti měly, na takové naložiti, a tak se pokládají za svobodu stavení jich a budoucí užitek jich, šmahem **1200 zl.**

Rybníčky 2, ty se k mlejnu jako za zvůli (poněvadž oba pustý jsou) zanechávají[657].

A posledně potok neb strouha k témuž dvoru náležející, v kterémž od rozdílných drobných ryb a raků pro kuchyni dostatek a od jednoho až k druhému mlejnu za několikerý chovy býti se pokládá, jako i vrbiny staré zanechávají se též k zvůli kupujícímu etc.

Stalo se prohlížení téhož dvora v Bylanech léta 1670.

Celkem 5200 kop gr. míšeňských, tj. 6000 zlatých rýnských.

Item za zvůli svobody, potahy koňský s vozy a nádobím, dobytkem hovězím, ovčím, svińským a drůbeží, též vosením ozimním, slámou a senem držitelkyně dvoru sobě a sirotkům pokládá **1000 zl.**

Shrneme-li výše uvedený popis, jinak velmi zajímavý pro poznání životního stylu nižší šlechty na Černokostelecku v této době, zjistíme, že byl sice odhadnut na částku 7000 zl., ale jeho fyzický stav byl tristní - vlastní hospodářský dvůr, zdroj obživy, byl v dobrém stavu a plně funkční, stejně jako ovčín (ovce i nadále zůstávaly nejvýnosnějším zvířectvem s maximálními náklady 15% hrubého výnosu). Místní krčma byla oproti tomu vlastně pouze zbořeniště; obdobně na tom byla kovárna, olejna a kolárna. Část zisku plynula ovšem z masných krámů a chalupy, které ale také nebyly v nejlepším fyzickém stavu. Vinice byly zrušené a přeměněny na obilné pole, ovocný sad byl již přestárlý. Štítovský mlýn fakticky neexistoval a Votloučkovský mlýn potřeboval generální opravu, v rybnících nežily žádné chov-

[654] Ohrad.

[655] Slovo šmahem zde odpovídá dnešnímu termínu „paušálně“, tj. že každý sad v království byl podle odhadních instrukcí oceněn na 350 zl.

[656] Podle druhého odhadu tohoto dvora ze stejné doby bylo z horního mlýna, když byl plně funkční, ročního nájemného 180 kop grošů, ze druhého 150 kop grošů. HALW, Herrschaften, kt. 684.

[657] V době, kdy ještě fungovaly na chov ryb (hlavně karasů), byl z nich roční příjem minimálně 5 kop grošů míšeňských.

né ryby, ale ve strouze se chovali raci. Později (13. listopadu 1670) byly ještě na okraj německy dopsány zjištěné hodnoty obilí a dobytka v Trojanovském dvoře. Předně vyseté pšenice 110½ strychu[658] a žita 39 strychů[659], tažných valachů 8 kusů, z toho dvouletý 1, 2 vozy, 2 pluhy, 3 páry bran, dále 8 krav dojnic, 2 krávy na otelení[660], 10 kusů hovězího dobytka na prodej, ovcí 230 kusů[661] a 20 kusů prasat[662].

Alžbětě Talackové bylo vyměřeno ještě dalších deset let na urovnání tíživé finanční situace rodiny – zemřela počátkem ledna 1681 ve věku osmdesáti let a pohřbena byla 14. ledna 1681 v bylanském kostele sv. Bartoloměje po boku svých nejbližších[663]. Dlouhověkost zdědila nepochybně po své matce. I přes hospodářské úsilí své babičky, která spravovala majetek s pomocí své sestry Anny Roznhajmové z Bylan a Rossfeldu**Chyba! Záložka není definována.**, zdědil Maxmilián Pavel Cetenský s majetkem zároveň veliké dluhy, které bylo třeba splácet, společně s minimálním prostorem pro jejich řešení a k jeho věku přiměřenými minimálními schopnostmi. Později zde byla snaha splácet tyto částky za pomocí dalších půjček – domníváme se tak z věty v závěti jeho tety Kateřiny Zuzany: *Jistému taflteyrovi v Vídni panu Šorfovi, kterému nebož*[tík] *strejc můj pan Maximilián Cetenský dlužen byl a on již na to něco dostal*[664].

V letech 1672-1677 byl na příkaz hejtmana Černokosteleckého panství Leopolda Vavřince Laitera z Tannenberka sepsán písařem J. K. Ouvalským a porybným Š. K. Svobodou nový, tzv. Zlatý urbář tohoto panství. Je to silný foliant o váze 16 kg, který je opatřen zlatou ořízkou a podle toho nese i svůj název. Jedná se o nejpopisnější urbář sepsaný v českém jazyce. Ve Zlatém urbářI**Chyba! Záložka není definována.** panství Černokosteleckého je majetek Maxmiliána Pavla Cetenského z Cetně popsán takto[665]: *NB. V té vsi jest dvůr***Chyba! Záložka není definována.** *hamfesten, někdy paní Alžbětě Talackovně z Bylan a Rossfeldu***Chyba! Záložka není definována.** *a již panu Maxmiliánu Cetenskýmu z Cetna přináležející. Při něm vejsadní krčma, do níž se pivo bere z pivovaru Kosteleckýho. K tomu jeden mlejn vystavený*

[658] Tj. 31,7 ha pšenice a 11,2 ha žita.

[659] Podle druhého odhadu tohoto dvora ze stejné doby byl roční užitek z 1 osetého kouřimského lánu (15,5 ha) 500 kop gr. míšeňských.

[660] Podle druhého odhadu tohoto dvora ze stejné doby byl roční užitek z 1 dojné krávy 2 kopy gr. míšeňských a 1 kopa gr. z jalovice. HALW, Herrschaften, kt. 684.

[661] Podle druhého odhadu tohoto dvora ze stejné doby byl roční užitek z jedné ovce 15 grošů míšeňských. HALW, Herrschaften, kt. 684.

[662] V nedalekém dvoře v Chrástu byl z nich roční příjem 30 grošů míšeňských. HALW, Herrschaften, kt. 684.

[663] SOA Praha, sbírka matrik, Plaňany 1, fol. 216.

[664] NA Praha, listiny desk zemských (dále jen DZL), Testamenty, i.č. 2030.

[665] SOkA Kolín, Zlatý urbář panství Černokosteleckého v přepisu J. Miškovského, bez sign., fol. 504-515.

nade vsí, a o dvojím složení a stoupách, slove od starodávna Otloučkovský. Item místo jedno, mlejn o jednom kole s dvojím složením bejval, slove Kobylkovsko, stranu vsi nad potokem, přes kterejž se potok ze vsi Bylan k Chrášťanům jede, z čehož nyní vohrádka pro pasení hříbat způsobena jest. Náleží k tomu rolí orných pod 24 korce[666]*. (NB. Dotčené místo, totiž mlejn a chalupa, slove Kobylkovský, jest v létu 1679 od paní Alžběty Talackové a Anny Rozhanky, sester, v dluzích k ruce J. M. Kníž. pořádně postoupeny. Dle knih purkrechtních***Chyba! Záložka není definována.** *však k ní jen 3 kopy záhonů*[667] *náleží.) Item mlejn druhý mezi poli bylanskými a lstibořskými naproti a nedaleko sádek bylanských slove Štítov, do gruntu pustý, toliko kusy starých zdí, a struha zanešeny. Ostatek ve vsi chalupa pro podruhy a řemeslníky, též krám masný***Chyba! Záložka není definována.** *a kovárna***Chyba! Záložka není definována.** *v jednom pořadí, počnouce od chalupy Matěje Marka*[668] *přes cestu do vsi Bylan, kdež ještě něco (i při kostele) k dostavení patří až k gruntu Martina Charamzy*[669]. Kobylkovsko, o kterém jsme si již výše řekli, že na rozdíl od ostatní državy nebyl svobodný a podle Zlatého urbáře**Chyba! Záložka není definována.** za něj *k důchodům zámku Kosteleckého platí paní Alžběta Talacková ouroku po 2 kopách 16 gr. míšeňských. Pšenice osepní 3 korce, 3 čtvrtce, ovsa 6 korců*[670].

Srovnáme-li tento zápis s údaji v Berní rule a s výše uvedeným popisem z roku 1670[671], zjistíme překvapivou skutečnost, že od 50. až do 70. let 17. století neobnovili šlechtičtí majitelé dvora žádný pustý provozní podnik, jako by snad neměli zájem na urychlené obnově zničeného hospodářství a získání dalších zdrojů financí. Domníváme se ovšem, že pravá příčina tkví spíše jednak v chronickém nedostatku peněz potřebném na obnovu a u mlýnů v případné proděločnosti, neboť v Bylanech by byly tři mlýny. Mezi lety 1670-1677 (můžeme-li tedy věřit zápisu ve Zlatém urbáři) byla pouze obnovena kovárna.

Bylo jen otázkou času, kdy bude muset rodina čelit první žalobě ohledně dluhů, o co horší to bylo, že je na nich vymáhal vlastní poddaný člověk (!) – Václav Dědek. V tomto sporu zastupoval rodinu Rudolf Ladislav Roznhajm z Janovic, syn Alžbětiny mladší sestry Anny (byl

[666] 6,9 ha.

[667] 4,6 ha.

[668] Podle Berní ruly patřil Matějovi Markovi selský statek se 6,4 ha; selský statek Matěje Marka vyhořel roku 1724. HAASOVÁ-JELÍNKOVÁ, M., *Berní rula 18 – kraj Kouřimský*, Praha 1952, s. 137.

[669] Podle údajů z Berní ruly vlastnil Martin Charamza jeden selský statek s přibližně 4,5 ha, který v tomto období dvakrát vyhořel – roku 1698 a roku 1724. HAASOVÁ-JELÍNKOVÁ, M., *Berní rula 18 – kraj Kouřimský*, Praha 1952, s. 137.

[670] SOkA Kolín, Zlatý urbář panství Černokosteleckého v přepisu J. Miškovského, bez sign., fol. 504-515

[671] HAASOVÁ-JELÍNKOVÁ, M., *Berní rula 18 – kraj Kouřimský*, Praha 1952.

totiž nejstarším zletilým mužským členem rodu). Již výše jsme se zabývali okolnostmi koupě mlýna zvaného Kobylkovsko. Tento mlýn koupila asi Dorota Trojanová z Elendberku od Adama Kouřila za určitou sumu peněz, jejíž výši dnes už nezjistíme. Tuto sumu ale podle tehdejšího zvyku splácela formou vejruňků. Když Adam Kouřil zemřel, měla splácet peníze jeho sirotkům, mimo jiné jeho dceři Magdaléně provdané Dědkové. Když Magdaléna zemřela, měly být peníze vypláceny jejím dětem Václavovi a Anně. Úmyslně jsem napsal „měly být", protože peníze vypláceny nebyly, a proto Magdalénin syn Václav Dědek Rudolfa Ladislava Roznhajma z Janovic zažaloval a nic na tom neměnilo, že Kobylkovsko koupila Dorota před více jak šedesáti lety. O tomto soudním sporu obou výše zmiňovaných jsme zpraveni z pozemkové knihy Klučovské rychty[672]:

Léta 1673 dne 19. Januari v přítomnosti rychtářův a sousedův Bylanských, Chrášťanských a Pavla Hrozného ze Žher co M. pan Rudolf Rozenhajn z Janovic z titulu svého strýce[673] s Václavem Dědkem, poddaným**Chyba! Záložka není definována.** svým, při prokázati, že po Magdaleně sestře Marjány Máří Hruškové dotčenému Václavovi Dědkovi a Anně sestře jeho jakožto vlastním dětem týž Magdaleny spravedlnosti nevyplacené na tý chalupě totiž
Václavovi.....12 kop 54 grošů míš.
a Anně sestře jeho.....12 kop 54 grošů míš.

Při bližším šetření ale bylo zjištěno, že Václav Dědek a jeho sestra Anna nejsou jedinými Trojanovskými dlužníky – rodina potomků Trojanů z Bylan a Rossfeldu**Chyba! Záložka není definována.** totiž dlužila, bez výjimky, všem dědicům Adama Kouřila, od kterého koupili Trojanové mlýn Kobylkovsko, plných 80 kop 10 grošů. Navíc bylo zjištěno, že Trojanové a jejich potomci neplatili majitelům Černokosteleckého panství řádně předepsané naturální dávky, kvůli nimž vzrostlo konečné zadlužení na plných 288 kop 42 grošů. O přesné výši těchto dluhů byl posléze učiněn zápis do patřičné gruntovní knihy[674]:

Rozepsání nápadní spravedlnosti na tom mlejně neb chalupě Kobylkovský paní Talackové ve vsi Bylanech, kterážto po 6 kopách platiti má.
Dle účtů soudních léta 1629 zůstalo k doplacení do důchodův
J. M. Kníž. Kosteleckých.....2 kopy 48 grošů

[672] SOA Praha, Vs Kostelec, i.č. 3144.

[673] Míněn je Maxmilián Pavel z Cetny.

[674] SOA Praha, Vs Kostelec, i.č. 3144, fol. 310.

Mariáně Máří Hruškový s dětmi tu náleželo „10 kop 48 grošů a po ní Kateřině dceři její, manželce Jana Medka v Chrášťanech.....5 kop 24 grošů
Item Dorotě manželce Jarošově do Štolmíře a dvakráte zmrhala
J. M. Kníž. již dávno přidáno jest.....5 kop 24 grošů
Magdaléně sestře dotčený Mariány Máří Hruškový „25 kop 48 grošů a panu Václavovi Dětkovi synu jejímu a poddanému pana Rozenhajna.....12 kop 54 grošů
Anně sestře jeho, kteráž v Praze zůstává.....12 kop 54 grošů
NB. ta však má prokázati výhost, jináč její spravedlnost J. M. K. připadne
Anně Kšatce.....24 kop 48 grošů
a jej že by patřiti mělo právem dědickým „12 kop 24 grošů a panu J. M. K. právem odúmrtím „12 kop 24 grošů
Mariáně dotčené, kteráž žádné nepamatuje.....15 kop 58 grošů

Summa 80 kop 10 grošů

Item ourokův zůstalých od léta 1632 do léta 1678.....208 kop 32 grošů
Obilí vosipní: pšenice 3 korce 3 čtvrtce za 146 kop 2 groše 2 denáry
ovsa 6 korců 2 čtvrtce za 293 kop 1 groš

Na penězích 288 kop 42 grošů[675]

Nakonec se finanční situace vyhrotila již natolik, že České gubernium zřídilo 18. března 1670 zvláštní místodržitelskou komisi, která měla zajistit prodej bylanského dvora. Skládala se především ze zemských a krajských úředníků – Pavla z Obytec (po jeho smrti byl 24. července 1671 nahrazen hejtmanem Kouřimského kraje Janem Kryštofem Malovcem z Malovic), Maxmiliána Františka z Martinic, Viléma z Kolovrat, Františka ze Šojdlernu a Lamberta z Harrachu[676].

Po odhadu byla prodejní cena stanovena na 6 tisíc zlatých, nicméně Alžběta Talacková prosila poníženě o navýšení této sumy a členové prodejní komise se za ní u kupců přimlouvali, poněvadž je jí letos sedmdesát let (narodila se tudíž kolem roku 1601) a je zcela bez prostředků (po odečtení všech dluhů by jí zbylo 3457 zl. 2 kr.), s přihlédnutím k jejímu stavu a stáří. Kromě ní mají navíc na dvoře své podíly i další osoby a instituce – jakási vzdálená příbuzná Petronela Polyxena Rejmlová jako dědictví 886 zlatých 40 kr., kostel v Bylanech 78 zl., dále bratři Talackové jako své dědictví 497 zl. a Alžbětin vnuk Maxmilián Pavel Cetenský z Cetně 1060 zl. 18 kr., tj. celkem 2543 zl.; později se ještě přišlo na Dorotin dluh 1600 zl. u její sestry Kateřiny Zuzany, který i s úroky činil roku 1670 celkem 2176 zl. (Alžběta sama

[675] SOA Praha, Vs Kostelec, i.č. 3144, fol. 311.

[676] HALW, Herrschaften, kt. 684.

měla z dědictví na dvoře pojištěno k roku 1670 i s úroky 1953 zl., které jí teoreticky měla zaplatit její dcera Dorota)[677]. Ročně se tedy v této době mělo vydat (nepočítáme-li Alžbětin podíl) jen na úrocích dalších 283 zl.!. Už během roku 1670 projevil o koupi dvora zájem majitel Černokosteleckého panství Karel II. Eusebius z Lichtenštejna z titulu svého předkupního práva. Alžběta Talacková tehdy na prodej velice spěchala a neustále věc urgovala. Například 9. prosince 1670 psala hejtmanu panství Leopoldu Leiterovi z Tannenberka, že potřebuje, aby se koupě neprotahovala a je ochotna majetek prodat za 6500 zlatých (4000 jako závdavek a zbytek po půlročních splátkách ve výši 500 zl.) [678]. V dopisu z 19. srpna 1671, vydaném na zámku ve Valticích, kníže argumentoval, že dvůr je příliš zatížený dluhy a je v neutěšeném stavu a že žádá o snížení prodejní ceny na 5 tisíc zlatých. Místodržitelství mu tehdy (20. října 1671) odpovědělo, že sice chápe jeho pohnutky i zadluženost dvora, ale přesto nemíní více slevit z prodejní ceny, a že pokud si tedy nechce nechat ujít příležitost dvůr koupit, měl by na tuto částku (6000 zl.) přistoupit. Navíc jej zpravuje, že dvůr není tak zanedbaný a v takových ruinách, jak on neustále tvrdí. Několikrát ještě do prodeje zasáhla Alžběta Talacková z Bylan a Rossfeldu – stěžovala si i na chování Karla Eusebia z Lichtenštejna, který kvůli svému předkupnímu právu údajně odradil všechny další zájemce[679] a následně byl velice liknavý. V jednom dopisu doslova píše: *„úroky rostou a naposledy k tomu by přišlo, že by zmiňovaný dvůr zpustl, tudy pak sirotek do těch největších škod a chudoby by se přivedl“*[680].

[677] HALW, Herrschaften, kt. 684.

[678] HALW, Herrschaften, kt. 684.

[679] Především její švagr Jan Jiří Roznhajm z Janovic, který už vlastnil sousední vsi Přistoupim a Kšely. Dále se o ruku její dcery Kateřiny Zuzany údajně ucházel jistý šlechtic von Gräffenberg s vidinou zisku dvora, o dvůr měla také zájem Svatovítská kapitula, majitelka částí sousedních vsí Přistoupim a Kšely. Posledním zájemcem byl i mladý baron Robenhaupt ze Suché, který nabídl 4000 zl.

[680] HALW, Herrschaften, kt. 684.

4.2.5. Kateřina Zuzana Šofmanová z Ještětic

Po smrti Doroty Talackové z Chlumčan a Přestavlk, kdy zároveň mizí veškeré zmínky o jejím posledním manželovi, se dostává do popředí její nevlastní sestra Kateřina Zuzana Talacková z Ještětic. V Dorotině závěti z roku 1664 je ještě uváděna jako panna, což znamená, že ještě roku 1664 nebyla provdána. Krátce po tomto datu se ale provdala – jejím manželem se stal rytíř JAN KRYŠTOF ŠOFMAN Z HEMRLESU (JOHAN CHRISTOPH SCHAFFMAN VON HEMRLES).

Šofmanové z Hemrlesu jsou původem německý rytířský rod, který se usadil na Klatovsku v druhé polovině šestnáctého století, o století později byl pak povýšen do panského stavu. Bratři Hanuš, Jiřík a Kryštof obdrželi od císaře Karla V. roku 1548 erb a predikát a Hanušův syn Adam koupil roku 1600 jižně od Klatov statek Březí a Dobřemilice. Jeho příbuzný Jošt zastával od roku 1635 úřad klíčníka na Pražském Hradě, jeho syn Zikmund, vojenský colmistr a rada dvorské komory byl 10. dubna 1670 povýšen spolu se svým synovcem – synem svého bratra Jana Jiřího – Janem Františkem, správcem v Mattsee ve službách salzburského arcibiskupa, do panského stavu. Nás ale zajímá bratr Jana Františka, výše zmíněný Jan Kryštof, který z neznámých důvodů nebyl do panského stavu povýšen. Ze sourozenců Jana Kryštofa jsou, kromě bratra Jana Františka, známé už jen samé sestry, totiž Jana; Marie Jana Cecílie; Františka Rozina († 17.10. 1680, pohřbená v bylanském kostele sv. Bartoloměje); Anna Barbora; Felicitas Cecílie († před 1680); Anna Markéta († před 1680) a Regina Alžběta († před 1680)[681].

Prodej dvora se táhl celkem pět let. I když se původně zdálo, že jeho kupcem bude výše zmiňovaný kníže z Lichtenštejna, který se ale zdráhal zaplatit celou částku 6 tisíc, *že však paní Anna Rostenchonová*[682] *se* [do dražby] *míchala*, koupila jej nakonec nečekaně právě Kateřina Zuzana Šofmanová z Ještětic (v což doufala ve své závěti už její sestra), snad především za peníze svého manžela Jana Kryštofa Šofmana. Díky tomu Trojanovský dvůr zůstal i nadále v držení potomků Trojanů z Bylan a Rossfeldu. Kateřina za něj zaplatila 6 000 zlatých s podmínkou, že splatí veškeré rodinné dluhy. Do roku 1675 vzrostly kvůli úrokům na částku 5804 zl. 10 krejcarů a 4 denáry rýnské, takže by Maxmiliánovi Pavlovi Cetenskému, dědici dvora, bylo po odečtení všech dluhů vyplaceno pouze 195 zl. 45 krejcarů a 2 denáry, čili směšně málo. Protože se ale jednalo o vlastního příbuzného, rozhodla se Kateřina zaplatit Maxmiliánovi celkem 500 zlatých. Na vlastní prodej se nejspíš velice spěchalo. Kupní smlou-

[681] NA Praha, Dobř, Šofman z Hemrlesu, i.č. 945.

[682] Míněna je zde Anna Roznhajmová z Bylan a Rossfeldu.

va byla poté přepsána do pozemkové knihy klučovské rychty[683], odkud ji citujeme i my, protože se její originál nezachoval:

Zápis na dvůr hamfestní Trojanovský slove od urozené paní Alžběty Talackové rozené z Bylan a Rozfeldu, paní Kateřině Zuzaně Šofmanové rozené Talackové z Ještětic, prodaný smlouvou následující:

Léta páně tisícího šestistého sedmdesátého pátého, dne devátého měsíce července. Námi, Vilímem Voldřichem Střelou z Rokyc[684] a na Cerhenicích král. hejtman kraje kouřimského, Janem Kryštofem Malovcem z Malovic[685] a na Kameni, J. M. Cís. radou, berníkem zemským, nejvyšším soudcem v království českém a hejtmanem Menšího města Pražského a Janem Ivanem Audrčským[686] a na Klomíně [Chlumín, okr. Mělník], nejvyššími commisaři prodávajícími z jedné, a urozenou paní Kateřinou Zuzanou Šofmanovou, rozenou Talackovou z Ještětic kupující z strany druhé stala se dobrovolná smlouva celý a dokonalý, a to takový jakož jest urozená paní Alžběta Talacková rozená z Bylan a Rozfeldu, nezletilého sirotka Maximiliána Pavla Cetenskýho z Cetna, po dceři její, paní Dorotě prv Cetenské, pakž Talackové rozené z Přestavlk a Chlumčan pozůstalého syna, jej poručnice, na těch Excell. a M. Král. Páni páni místodržící v tomto království českém, kterak zůstanou po výš jmenované dceři její, paní Dorotě Cetenské jeden ourok na Bylanech běžící, tomuto po ní zůstalému sirotku přináležející hamfestní dvůr, ona téhož pro nedostatek důkladů na spravování na zaplacení takové sumy, jiných některých dluhův, i od paní máteře sirotka učiněných odkazův zdržeti a jmenovanému sirotku dochovati nemají. Pokorně žádajíce, aby ku prodeji takového dvora komisaři se nařídili do kteréžto její žádosti jsou těch Excell. a M. Král. páni páni místodržící nás to milostivě nařídíti ráčili, abychom se do téhož dvora ujali, jej v jakým způsobu se nachází spatřili, prošacovali, pokupný sepsali a kdo by za něj nejvíce dáti chtěl i nejlepší za-

[683] SOA Praha, Vs Kostelec n.Č.l., Gruntovní kniha Klučovské rychty (1606–1640), i.č. 3144, k.č. 1916, fol. 313.

[684] Zdědili po své babičce Johance († ca. 1622) společně s bratry statek Statenice. Rozdělili se roku 1638 tak, že Vilém dostal Cerhenice a Štěpánov. Zdědil také roku 1667 po Vchynských Liboc a Pochlovice a prodal r. 1667 Štěpánov. Byl hejtmanem kraje kouřimského a zemřel ok. r. 1689. S manželkou Johankou Lidmilou Šleglovskou ze Šicendorfu († 1686) děti neměl. S Annou Marii Stočkovnou z Freudenberka zplodil před r. 1648 syna Františka Jindřicha, jehož císař Leopold (5. září 1670) legitimoval a (10. září) nadal erbem a predikátem Střelovec ze Střely.

[685] Pocházel z Kamenské větve. Zdědil po dědovi Kozomín, který však záhy prodal, držel Kámen a dokoupil Zvěstov a Libouň. Zemřel 20. července 1677 a ještě za života si sám složil náhrobní nápis: Ó čtenáři, co jsem já? Prach a popel. Co jsem byl? Uroz. a st. ryt. Jan Kr. M. z M., pán na Kameně, Zvěstově a Libuni, a hle, nyní dědictví mé jsou červi! Byl jsem JMC. rada, než proti smrti radu jsem nenašel; byl jsem soudce zemský, sám pak soudu Božího sem neušel; byl jsem Malostranský hejtman; ó jak malou stránku sem si zejskal! byl jsem nejvyšší země berník, nyní v berni smrti se nacházím. Co mně dnes, zejtra tobě; vzdechni aspoň a řekni: Odpočinutí věčné dej mu, Pane. (Manž. 1. Anna Barbora z Kokořova †1662; 2. Marie Veronika Švihovská).

[686] Jan Ivan Antonín Údrcký z Údrče držel Chotyšany a pak Chlumín, byl hejtmanem kraje kouřimského a soudcem zemským. Zemřel 6. září 1678.

platiti mohl, tomu však na další jich Excell. a M. ratificovat, prodali jaký jedno pod datum 18. dne měsíce března léta 1670 a druhé pod datum 24. měsíce Juli léta 1675. Milostivé poručení to v sobě štyř obsahují a zavírají podle těchto milostivých poručení se poslušně zachovávajíce, po kůpy se ptali, a ačkoliv jak J. M. Kníž. z Lichtenštejna za kupce ráčil se prohlásiti, že však paní Anna Rostenchonová[687] se míchala a následovně od J. M. Knížete žádné více místus odpovědi dostati se nemohlo. Kupec pak žádný jiný, který by více za jmenovaný dvůr dáti chtěl, se nenalezl, protož jsme jakž výše dotčené, na další jich Excell. Mti ratificati, prodali a z počátku psaným tyto pradávné, jest to pravený ve vsi Bylanech svobodným hamfestem se řídící Trojanovský dvůr s dobytky, hovězím i skopovým, týž svinskou slotou a drůbeží týž ptáky s dědinami, obilím na zimu i po jaru, pastviništmi, struhami, rybníčky s krčmou chovanou, s masným právem, chalupami, v nichž podruzi pro dílo dvorské bydlívají, s mlýnem hořejším, kterýž Votloučkovský a druhým, který Štítovský sluje a sumou se vším tím, co k němu od starodávna přináleží i s tím někdy panu Samuelovi Trojanovi z Bylan a Rozfeldu daným hamfestem, jehož jest datum na zámku Škvorci v outerý po svatých Petru a Pavlu Apoštolech páně léta 1611 a jak jsou to často psané někdy Paní Dorota Cetenská, prv Talacková a někdy pan Jan Jiří Cetenský z Cetna manželé, toho jediného smlouvou pod datum 8. May léta 1652 za dva tisíce kop koupili, odtud nový ourok, výš jmenovaný paní Kateřině Zuzaně Šofmanové, rozené Talackové z Ještětic, dědicům a budoucím jejím [v] držený daný prodaný, jinému zase odstoupení, a s tím jak svým vlastním učiněný bez překážky jednoho každého člověka a to za sumu šest tisíc zlatých rýnských, jeden každý zlatý po šedesáti krejcařích a krejcar po deseti malých penězích počítajíce dobrých stříbrných v tomto království českém oběžnic berných k trvání to uchován sumu paní kupující takto platiti a s dědici a budoucími svými bude povinna doplatiti.

Předně tu, kdež jest podle to 8. May léta 1652 stálé smlouvy z sumy za tehdáž prodaný tento Trojanovský dvůr, kterou tohoto sirotka rodičové umřely, zaplatiti paní Alžbětě Talackové máteři této paní kupující jeden tisíc zlatých mělo se vydati, jest ona z téhož paní Dorotě Cetenské svého věna, tři sta zlatých vykázala ostatní pak sedm set zlatých byvše na trvání v smlouvě rozepsané odvedeno jej, až do actum této trhové smlouvy sečetlo se na užívání 872 zlatých 49 denárů. Na které užívání jest táž paní Alžběta Talacková stopadesáte zlatých rýnských přijala, zůstalo tehdy téhož na užívání „722 zlatých 49 denárů a s sumou ještě učinilo 1539 zlatých 29 denárů. Což ona jmenovaná paní Alžběta Talacková, paní kupující své máteři případně dobrou vůli odevzdala a na to, na této trhové sumě sobě sráží.

Druhé, paní Zuzaně Rejmlové rozené z Bylan a Rossfeldu, znělo tak podle v létu 1652 stálé smlouvy = 600 zlatých se vydati, avšak tolik 200 zlatých se vydalo ostatních pak 400 zlatých přišlo jest na pannu Dorotu Dominiku a Petronelu dcery její, z nichž první také

[687] Snad je zde míněna Anna Roznhajmová, roz. z Bylan a Rossfeldu.

v stavu panenském bez kšaftovního pořízení z tohoto světa vystoupila, takže táž byla suma na pannu Petronelu přišla, z kterého ad actum se v létu 1652ým stálé smlouvy a těch až do actum této smlouvy trhové sečten 564 zlatých 27 denárů a navíc po rozdílnu bylo odevzdáno 153 zlatých. Zůstalo tehdy téhož až do actum této trhové smlouvy 411 zlatých 27 denárů a s capitalem na zlatý všeho 878 zlatých 27 denárů. Kteroužto sumu i s neužíváním jest jmenovaná panna Petronela Rymlová této paní kupující tak jistou stálou smlouvou odevzdala a snad to obě sebe na erbovní sumu sráží.

Třetí, tím způsobem podle často řečené v létu 1652 datýrované smlouvy jmělo se někdy paní Dorotě Trojanové rozené Škopkové z Elendbergu ostatních 400 zlatých vydati, avšak se nevydalo, že pak táž paní Dorota Trojanová své dceři paní Alžbětě Talackové podle jednoho šuldbrýfku pod datum 22. octrobris léta 1638 105 kop 32 grošů 2 penízky české a druhého pod datum dne svatého Jiří rytíře léta 1652 šedesáte dva zlatých 30 krejcarů dlužna byla, jest po její smrti mezi touž paní Alžbětou Talackovou a Annou Rosenhanovou, respective sestrami, a dcerami jmenované někdy paní Doroty Trojanové a takový dluhy tucet se stal, ana splacení jich i s [nečitelné] dílu dědického na často spravenou paní Alžbětu Talackovou přišlo 280 zlatých 20 denárů. To pak ji také z těch 400 zlatých podle té v létu 1652 stálé smlouvy jmělo se dáti, a že nedalo, tehdy se z těchž 280 zlatých 20 denárů nežívání od sv. Jiří léta 1664 to jest od času, kdy takových 400 zlatých jmělo býti zaplaceno, až do actum této trhové smlouvy počítá, a téhož vynáší 134 zlatých 24 denárů obého s capitalem 414 zlatých 44 denárů, a to jest také paní kupující od paní Alžběty Talackové, její paní máteře, včas podotčenou dobrou vůli odevzdáno, což sobě táž paní kupující, také této erbovní sumě sráží.

Čtvrté, odkázala jest často pravená paní Dorota Trojanová z těch 400 kop záduší Bylanskému padesáte kop míš., což na zlaté činí 58 zlatých 20 krejcarů. Kterýžto paní kupující na sebe k zaplacení přijímá a sobě na trhové sumě sráží.

Páté, jakož jest často pravená paní Dorota, prv Cetenská, naposledy Talacková, manželu svému Václavovi Ferdinandovi Talackovi z Ještětic té sumy, kterou jest nad tou Trojanovský dvůr zaplatila a kšaftem svým odkázala, jest z takové sumy na jeho díl tři sta dvaceti dva zlatých rýnských 12 krejcarů 3 denárů zůstalo. Spíše pak, nežli se jemu taková taková suma vydala, on také z tohoto světa vykročil, takže na pana Adama Jindřicha, pana Karla Jaroslava a pana Hynka Ferdinanda bratry Talacky z Ještětic[688] připadla. Z nichžto s dvoumi, panem Karlem Jaroslavem a panem Hynkem Ferdinandem, v jich díly dvě stě čtrnácte zlatých 48 krejcarů 2 denáry vynášely jak paní kupující smlouvou učinila a též sumu na sebe převedla, protož jí sobě tak na této trhové sumě sráží.

Šesté, odkázala jest více táž paní Dorota naposledy Talacková svým kšaftem k záduší bylanskýmu dvaceti zlatých rýnských a do důchodů J^{ho} M^{sti} knížete z Lichtenštejna dlužna

[688] Švagři testátorky.

zůstala dvaceti jeden zlatých, kteryžto čtyřidceti jeden zlatý také paní kupující na sebe k zaplacení převzala a je sobě na této sumě trhové sráží.

Naposledy přistoupivší paní Alžběta Talacková podle kšaftu paní Doroty Cetenské [nečitelné] k opatrování toho Trojanovského dvora a k ní zůstalého sirotka, jak na spravení téhož zpustlého dvora, tak na placení mzdy čeládce koupený dobytkův, zaplacení toho, co na pohřeb často řečené paní Doroty Cetenský naposledy Talackové, též lékařství a medicína doctora, i potom na vymundýrování toho sirotka Cetenského, kdyžto do služby se dostali a zaplacení rozdílných jejich dluhův se vynaložilo, nevyhnutedlně musela se dlužiti. Když tato paní kupující po rozdílně hotových peněz ji půjčovala a mezi nimi a přítomném létu 1675 dne 15. měsíce června pořádném oučtu vynašlýho pod tou, že by často půjčky na hotových penězích i s neužíváním dva tisíce šest set padesáte sedm zlatých rýnských čtyřidceti dva krejcary 2 denáry a taková suma takéž ji na trhové sumě sráží.

Kterézto rozepsané všeckny sumy dlužní, které paní kupující sobě na trhové sumě defaloiruje a jedné sumě vynáší pět tisíc osm set čtyři zlatý rýnský 10 krejcarů 4 denáry. Takže na doplnění celé trhové sumy těch šesti tisíce zlatých přebíhá jednosto devadesáte pět zlatých 49 krejcarů 2 denáry. Že pak tu nezletilého sirotka a blízkého krevního přítele paní kupující se dotýče na přímluvu nás z počátku psaných commisařův jest táž paní kupující prohlásila, že jemu k těm 195 zlatým 49 krejcarům 2 denárům tři sta čtyři zlatý 10 krejcarů 4 denáry tak, aby obého pět set zlatých rýnských učinilo, chce z lásky přidati. Takových pět set zlatých rýnských za paní kupující dědici a budoucími jejími pod obyčejným úrokem až do svrchu jmenovaného sirotka zůstati má. Kdyby pak následovně paní kupující, neb dědicové její témuž sirotku Cetenskýmu po dojití let jeho právních stěžovali se, tu sumu těch pět set zlatých rýnských i s úrokem, ač by jaký zapsalý byl vydati, tehdy bude moc míti zase téhož tuto prodaného dvora se ujíti a jeho tak dlouho užívati, dokudž jemu táž suma nabytá a úplně na hotových penězích odvedena nebyla. Též by, jak více na tomto prodaném dvoře zavádí se, vynášeli a paní kupující je svésti musela. Tehdy jí to také na té ostatní sumě poraziti má. Nebo touž ostatní sumu, tuto jakými zavedení správný jak země za právo má.

S tou však obzvláštní výminkou, kdyby často opáčený sirotek prv dojíti let svých právních, anebo i po dojití jich, však prve nežli by jemu takových 500 zlatých bylo vydáno z tohoto světa vykročil, aby jeho abintesto dědici, toho co tuto z lásky přidává, nebyla povinna platiti.

Kterážto na dvý v jednostejné slova přepsaná smlouva trhová jak od nás k tomu zřízených commisařův prodávajících, též paní kupující, vedle přitisknutých pečetí podpisy ruk vlastních stvrzená jich excell. a M^{stmi} král. pánům pánům místodržícím v tomto král. českém milostivé ratificovati, přednesená a tu kde napříště bude na náklad paní kupující vložená a vepsána býti má.

Stalo se léta a den svrchu psaného.

Kateřina Zuzana Šofmanová rozená Talackovna z Ještětic

Ihned poté, co se Kateřina Zuzana Šofmanová ujala rodového majetku, musela se potýkat s dluhy zděděnými po svých předcích. Jak je z předchozích stránek patrné, byl to velmi nelehký a nezáviděníhodný úkol. Kateřina Zuzana ale prokázala nesmírný talent v hospodářských záležitostech, který snad zdědila po svém dědečkovi a pradědečkovi z matčiny strany, totiž po Samuelovi a Pavlovi Trojanech. Paní Kateřina Zuzana Šofmanová z Ještětic byla zcela jistě žena energická a správu svého bylanského „minipanství" držela pevně ve svých rukou. Dokázala téměř nemožné – nejenom, že vyvedla Trojanovskou rodovou državu na dlouhou dobu z dluhů, ale dokonce z Trojanovského dvora a jeho příslušenství pod její pevnou rukou časem plynuly nemalé zisky.

Nedokážeme přesně definovat, nakolik se Karla Eusebia z Lichtenštejna († 1684) dotklo, že mu ušla koupě bylanského dvora, o který měl jistě zájem. Nicméně ihned po této koupi svedl Černokostelecký velkostatek právě s Kateřinou Zuzanou několik velice vypjatých soudních sporů a jejich vzájemné vztahy byly velice vyhrocené.

První vznikl už při vkladu kupní smlouvy do zemských desek – 12. června 1680 zažaloval kníže Karel II. z Lichtenštejna u zemského soudu Kateřinu Zuzanu, že nechala dvůr vložit do desek zemských, ačkoliv je hamfeštní a řídí se knihami Černokosteleckého panství (8.2. 1677). Kníže se ve sporu obrátil na přísežného zemského advokáta Antonína Františka Nicolaie. Bohužel se nám nezachoval text stížnosti knížete, avšak Kateřinina obhajoba ano. Argumentovala tím, že sice jako první majitelka vložila tento dvůr do zemských desek, a že byl sice až doposavad považován dvůr za hamfeštní, ale neprávem, neboť v osvobozovací listině vydané Albrechtem Václavem Smiřickým Samuelu Trojanovi z Bylan a Rossfeldu z roku 1611 se jasně uvádí: ... a *mimo svou dobrou vůli od žádného s téhož dvora stiskován a ku prodeji i s dědici budoucími jeho nucen nebyl, nýbrž jakož on sám s manželkou a dítkami svými sobě svobodný jest, toho všeho, což tu jemu koliv při též vsi Bylanech náleží, svobodně aby užíval beze vší všelijaké mé a budoucích držitelův panství Kosteleckého překážky. A* navíc v kupní listině z roku 1670 je v závěru jasně psáno, že nabyvatelka smí na svůj náklad vložit smlouvu do zemských desek. Opírala se tedy o zásadu *quod id, quod prohibitum non est, videatur esse consensum, quia expressa tantum, non expressa autem non noceant*. Ji-

nými slovy, co není zakázáno, je povoleno. Dále byl současné majitelce dvůr prodán zemskými úředníky a nikoliv úředníky Kosteleckého panství a byl potvrzen přímo místodržitelem. Také uvádí, že by se v deskách zemských našlo na sto případů, kdy do nich byl vložen obdobný hamfest a navíc Dorota Cetenská platila řádně zemské daně[689].

Další spor vznikl o bylanskou výsadní krčmu, respektive o odběr piva do ní. Trojanové byli vždy povinni brát do místní krčmy pivo a pálenku pouze z černokosteleckého knížecího pivovaru, problém ovšem tkvěl v tom, že se jednalo pouze o zvykové právo, nikde nekodifikované. Kateřina Zuzana Šofmanová z Ještětic začala ale po roce 1679 odebírat pivo odjinud, poprvé na Velký pátek (31.3.) 1679. Hejtman Černokosteleckého panství Leopold Leiter okamžitě Kateřinu napomenul, což učinili i krajští hejtmani Vilém Střela z Rokyc a Václav Jaroslav Věžník z Věžník. Pivo tehdy začala odebírat z cerhenického pivovaru, nicméně po důtce Černokosteleckého velkostatku tam již nedojížděla, ale začala brát pivo z Poděbrad. Vznikl z toho další soudní spor, ve kterém opět Lichtenštejny zastupoval advokát Nikolai. Když už bylo koncem roku jasné, že kníže spor nevyhraje, rozhodl se velkostatek zničit Kateřinu ekonomicky, především postavit v Bylanech druhou krčmu a druhé masné krámy. Nicolai se zpočátku snažil nalézt shodu, ale 19. prosince 1679 ustoupil a poradil knížeti, aby pod přísnými tresty zakázal svým poddaným pít pivo v bylanské krčmě a někde v blízkosti postavil nový hospodářský dvůr. Nakonec z toho ovšem sešlo (díky domluvě a vstřícnosti Leopolda Leitera totiž Kateřina dobrovolně ustoupila a hejtmana si za to následně i velmi cenila), nicméně je to zajímavá ukázka, jak snadno mohl mocný šlechtický soused ekonomicky ruinovat nižšího šlechtice, vlastnícího pouze malé hospodářství v jedné vsi na jeho dominiu.

K roku 1683 také hejtman Černokosteleckého panství na Trojanském dvoře ubytoval jednoho vojáka, což údajně Kateřině Zuzaně způsobilo velké náklady, poněvadž nemá své vlastní poddané – protestovala u krajského úřadu a uspěla a hejtman musel následně vojsko odvolat[690].

Další spor se týkal Štítovského mlýna – šlo o to, komu vlastně patří strouha přivádějící vodu k tomuto mlýnu, resp. na čích pozemcích leží – a probíhal v letech 1679-1680. Kudy vedla voda podle Černokosteleckého velkostatku dokazoval starý kamenný most u Žher. V době Samuela Trojana z Bylan a Rossfeldu, tehdejšího hejtmana, se toto údajně neřešilo a poté za třicetileté války mlýn zpustl a strouha zarostla. Teprve Kateřina Zuzana mlýn obnovila a nastal problém. Dnes již ani jedna ze struh neexistuje (stejně jako rybník), což velice komplikovalo základní pochopení soudních výpovědí (v potaz je tu třeba vzít i barokní košatá

[689] HALW, Herrschaften, kt. 684; NA Praha, NM, sign. S 29/6.

[690] NA Praha, NM, sign. S 29/6.

čeština). Situace byla taková, že Jalový potok se za vsí těsně před cestou z Bylan do Chrášťan dělil na dvě ramena – dolní rameno odváděl vodu na knížecí sádky (od ní pak odbíhal náhon na Štítovský mlýn), horní strouha vedla přímo do bylanského rybníka. Kníže pochopitelně dobře věděl, že v případě svého vlastnictví strouhy by mohl snadno mlýn odříznout od tekoucí vody. Hejtman panství Leiter napsal 6. března 1679 knížeti, že dnes už nedokáže zjistit, komu vlastně strouha patří a nabádá ho, že by bylo nejlepší, kdyby přijel do Prahy a rozhodl spor sám (to samé zopakoval 2. června). Následně ale vyslechl několik starších pamětníků z Bylan a okolí, aby zjistil více informací. Vilém Meloun – mlynář na obou bylanských mlýnech – mj. vypověděl: *pamatuji, že náhonem již voda do nádržky nechodila, nýbrž trubkou z hořejší strouhy (kterou od starodávna na bylanský rybník se nahání). Když buďto rybník naplněn byl, dobrý díl anebo polovičně, v nedostatku pak vody pokradmo nočním časem mlynáři vodu sobě do nádržky pouštívali (A když na to holomek rybniční kostelecký přišel, mlejn jim zarazil a vodu strouhou hořejší k rybníku všecknu hnal. Někdy taky na prosbu i koupení jemu truňk piva a dání nějakého vaření, jim tou trubkou vody jíti nechal, však s dostatečným doložením, kdyby viděli potřebu, aby mletí přestali a na rybník i na sádky vody jíti nechali, sic kdyby se jaká škoda stala na rybách, že by to mlynář platiti musel.). Kdo pak troubu položiti dal, to věděti nemůže. ... Když jest největší sucho v létu nebo mrazy zimního času bylo, všecknu vodu na rybník nebo z nádržky na sádky obraceli*. Jan Kořínek, syn bývalého štítovského mlynáře Jana Mládka, vypověděl to samé a potvrdil, že v době nedostatku vody se zastavovala mlýnská kola, aby voda šla hned na sádky a do rybníka., takže někdy zůstalo obilí ve mlýně nedomleté. 13. března 1679 Kateřina Šofmanová, že současné bylanské sádky byly postaveny až po smrti jejího dědečka Samuela Trojana z Bylan zcela na novém místě (původně měly stát blíže lstibořské pazderně), a že tudíž nemohl její dědeček vybudovat svévolně novou strouhu do sádek přes Štítovský mlýn, jinými slovy zde musel mlýn i strouha být daleko dříve než knížecí sádky. Navíc, pokud se někdy zamykala mlýnská kola, dělo se tak nepochybně jen na přání kosteleckých úředníků a z dobré vůle držitelů bylanského dvora. Kateřina Zuzana tedy doufá, že vbrzku jí bude opět obnovena dodávka vody. Na závěr svého dopisu velice takticky připomíná knížeti z Lichtenštejna, že naopak přívod vody do jeho rybníka byl postaven na jejích pozemcích s jejím svolením[691]. Usuzujeme z toho, že nakonec skončil spor nepsaným modem vivendi, neboť Kateřina Šofmanová mohla knížete odříznout od vody, stejně jako kníže Štítovský mlýn.

[691] HALW, Herrschaften, kt. 684.

Na jiném místě jsme již poznamenali, že k Trojanovskému dvoru patřil ještě jeden specifický objekt – mlýn Kobylkovsko. K roku 1679 se již nedá mluvit explicitně o mlýnu, protože Kobylkovský mlýn byl zničen za třicetileté války (stejně jako Štítov) a už nebyl obnoven, takže pojem Kobylkovsko znamenal v této době spíše *místo kde stavení bývalo*[692]. Po roce 1675, kdy koupila zdejší hospodářský dvůr Kateřina Zuzana Šofmanová z Hemrlesu, ponechala si její matka Alžběta Talacková z Bylan a Rossfeldu právě Kobylkovsko jako symbolický vdovský majetek zděděný po své matce. Jak jsme už předeslali, Kobylkovsko nebylo jako ostatní majetková država svobodné – to znamená, že tento „mlýn" byl poddanskou usedlostí Černokosteleckého panství a Trojanové z něj odváděli roční poplatek, který činil na sv. Jiří (23.4.) 2 kopy 16 grošů českých, na sv. Havla (18.10.) 2 kopy 16 grošů, pšenice osevní se počítalo do korce 3 věrtele, ročně 3 korce a 3 čtvrtce pšenice a 6 korců 1 věrtel 2 čtvrtce ovsa[693]. Také o tuto nemovitost se rozhořel po roce 1676 spor mezi Alžbětou Talackovou a knížetem z Lichtenštejna. Alžběta z bývalého mlýna totiž odmítla platit patřičné poplatky a ohradila se tím, že Kobylkovsko je nedílnou součástí celého Trojanovského dvora a v dopise z 13. října 1676 tvrdila, že sice v zápisu v deskách zemských není výslovně uvedeno, ale již od dávných dob je to součást dvora, jak jej vlastnila už její matka (*dahero ich mich gewislich niemahlen unterstanden haben wurde)*. My ovšem dnes na základě archivních pramenů víme, že tomu tak rozhodně nebylo. Hejtman Leopold Leiter z Tannenberka sice potvrdil, že mlýn je opravdu součástí jejího majetku, ale rozhodně patří k Černokosteleckému velkostatku[694]. Protože ale potomci Trojanů z Bylan tento roční poplatek neplatili buďto vůbec, nebo zaplatili jen část, čímž postupně vznikal dluh, který Karel Eusebius z Lichtenštejna jakožto majitel Černokosteleckého panství začal po roce 1676 velmi aktivně vymáhat. Zároveň s tím byl na Kobylkovsko vyhotoven majetkový odhad (neboli šacuňk), k čemuž došlo 24. května roku 1679, jak o tom svědčí zápis v gruntovní knize Klučovské rychty, uložené v SOA v Praze[695]:

Šacuňk toho mlejnce neb chalupy Kobylkovský léta 1679 dne 24° May z nařízení J. M. K. panství Kosteleckého nad Černými lesy:
místo kde stavení bývalo za.....10 kop míš.
zahrada ze 30 záhonů a každý záhon po 30 groších.....15 kop míš.
rolí vorné k té chalupě patřící 2 kopy po 30 groších.....75 kop míš.

[692] SOkA Kolín, Zlatý urbář panství Černokosteleckého v přepisu J. Miškovského, bez sign., fol. 504-515.

[693] Vide: KOPECKÝ, V., *Bylanské mlýny***Chyba! Záložka není definována.**, in: Pod Lipany č. 8/ roč. IV, s.l. 1924, s. 133.

[694] HALW, Herrschaften, kt. 684.

[695] SOA Praha, Vs Kostelec, i.č. 3144.

Item 30 záhonů vedle silnice hrubě rozbředených, kteréž hospodáři žádnému zužitku bejti nemohla. Každý záhon po 15 groších.....7 kop 30 grošů míšeňských
v sumě šacuňk vynáší.....**107 kop 30 grošů míš.**

Když se týchž 107 kop s předepsaných dluhův porazí, tehdy ještě povinno zůstává peněz ouročních do vyvedení se pravého rozsudku.....181 kop 12 grošů
obilí vosepní: pšenice.....146 kop 2 groše 2 denáry
ovsa.....293 kop 1 groš

Kobylkovsko bylo tehdy ohodnoceno na 107 kop a 30 grošů. Celkový dluh spočívající na Kobylkovsku činil plných 288 kop 42 grošů a schodek tedy činil 181 kop 12 grošů. Následně byl tedy mlýn roku 1679 postoupen i s dluhy zpět Černokosteleckému velkostatku, čímž byla tato součást už natrvalo odloučena od Trojanovského dvora po takřka šedesáti letech. Nezaplacené dluhy pak byly převedeny formou gruntovních peněz k splacení dalším majitelů Kobylkovské chalupy. Když jej tedy koupil 13. července 1686 od vrchnosti Černokosteleckého panství Matouš Stárek, musel je postupně splácet. S Trojanovskými dluhy na Kobylkovsku se potýkal ještě Jakub Antoš, který od něj koupil Kobylkovsko 29. září 1709[696]. V praxi splácení gruntovních peněz vypadalo tak, že tímto způsobem byly zadluženy všechny chalupy ve vesnici a nezřídka se stávalo, že majitel gruntu se potýkal s dluhy na své chalupě, které nadělal její původní majitel třeba i před půlstoletím.

V tuto chvíli byla „Trojanovská“ majetková država stabilizována, k čemuž také nepochybně přispěla smrt Karla II. z Lichtenštejna v únoru 1684. Kateřina Zuzana Šofmanová z Ještětic se nyní mohla zaměřit jednak na postupné doplacení všech dluhů a souběžně pochopitelně také na obnovu a zefektivnění bylanského hospodářství (především na obnovu doposud pustých výrobních objektů) zděděného po svých předcích.

Své oblíbené Bylany ovšem toužila Kateřina Zuzana nepochybně povznést nejen hmotně. Někdy v 1. čtvrtině 18. století došlo k přestavbě bylanského kostela sv. Bartoloměje, jejíž rozsah dnes už neumíme posoudit, kterou ale bezpochyby iniciovala a financovala Kateřina Zuzana Šofmanová z Ještětic. Tehdy nechala kostel vybavit i novým barokním mobiliářem, z něhož se do dnešních dnů dochoval pouze tabernákl, který kdysi tvořil s dalšími částmi hlavní oltář. Vrcholně barokní tabernákl, který se nachází ve sbírkách českobrodského muzea (inv. č. CB 22976), o rozměrech 139 cm x 86 cm, se skládá z odstupněného soklu, hranolové nástavbové skříňky a dekorativního akantového rámu. Sokl je na čelní plošce zdoben reliéfní

[696] SOA Praha, Vs Kostelec, i.č. 3144.

řezbou akantového dekoru, do níž je zakomponována oválná kartuš s malovanými aliančními erby Jana Kryštofa Šofmana z Hemrlesu a jeho manželky Kateřiny Zuzany, rozené Talackové z Ještětic. Hranolová nástavba je v přední části prolomena oválnými dvířky, lemovanými řezbou stylizovaných obláčků a vavřínového věnce. V ploše dvířek je osazena reliéfní řezba kalichu s ozářenou hostií. Celek rámuje mimořádně bohatý a prostorově rozvinutý velkolistý akant, propletený vrapovanou stuhou. Můžeme předpokládat, že tento tabernákl byl původně součástí oltářního retáblu, který byl nejspíše rámového typu a využíval obdobného motivu akantového ornamentu. Rozhodující význam pro určení původu a doby vzniku této práce má zjištění jejich objednavatelů – Kateřiny Zuzany Šofmanové z Ještětic a jejího manžela Jana Kryštofa Šofmana z Hemrlesu. Původní umístění tabernáklu předpokládáme v interiéru kostela sv. Bartoloměje v Bylanech, kde byli oba manželé pohřbeni. Vznik tabernáklu zřejmě úzce souvisí s významnou fundací, kterou roku 1699 Kateřina Zuzana Šofmanová poskytla prostřednictvím závěti bylanskému kostelu. S velkou pravděpodobností se jedná o poslední pozůstatek vrcholně barokního retáblu hlavního oltáře, nahrazeného roku 1904 oltářem novým[697]. Tento barokní tabernákl byl do sbírek českobrodského muzea získán z mobiliáře kostela Stětí sv. Jana Křtitele ve Skramníkách, kam byl přenesen, s největší pravděpodobností roku 1770, z Bylan[698]. Díky dochovaným kostelním účtům víme, že její rodina štědře sponzorovala bylanský kostel minimálně již od poloviny 17. století – roku 1671 tak Alžběta Talacková darovala stříbrný kalich (!) a ornát se štolou, její dcera Kateřina Zuzana už tehdy darovala nové modré ubrusy na přikrytí oltářů, roku 1677 pak Jan Šofman nový krucifix a kvadrát a Kateřina kožené antipendium, roku 1687 pak darovala šest cínových svícnů, roku 1688 brokátový bílý ornát s manipulem a tři stříbrné konvičky a těsně před smrtí financovala i zhotovení dvou postranních oltářů[699].

V soukromém životě ale Kateřina Zuzana Šofmanová, zvaná Šofmanka, nedosáhla takového požehnání. Když se někdy po roce 1664 vdávala za Jana Kryštofa Šofmana z Hemrlesu,

---

[697] Ve farní lstibořské kronice se nachází zápis z roku 1893, ve kterém tehdejší farář popisuje tento barokní oltář: „*V Bylanech je oltářní kámen bez nápisu a v něm schránka sv. ostatků ale zcela zachovalá a v ní reliquie SS. Martyrum Valentini, Maximi, Fortunati et Deodati* [ostatky sv. mučedníků Valentina, Maxima, Fortunata a Deodata]. *Na spodní dřevěné desce je pouze inkoustem napsáno: „P.P. Capucin Francovský (?). ... Na spodní desce mramorové je ostrým nožíkem vyryt nápis: „V roku 1831 byla zde silná kolera, zemřelo zde 17 lidů.“ Na oltáři pod tabernakulem za onou tabulkou je starý šlechtický znak jak se zdá dvojnásobný, nejspíš některého rodu, jež tam jsou pohřbeni. Pravá strana znaku má dvě volské hlavy, jednu dole a druhou nahoře, levá předek sepnutého berana a jiné arabesky*“. Roku 1904 byl tento oltář odstraněn a nahrazen novým. Tehdejší lstibořský farář Hynek Matějovský ve farní kronice tento počin okomentoval těmito slovy: „***nebylo to*** [rozuměj oltář] ***nic než trocha prken špatně hoblovaných a chudě natřených***“

[698] RIŠLINK, VL., JOUZA L. (ed), *Baroko na Kolínsku I.* – Společnost a kultura v letech 1650-1730, Kolín 2001, s. 62.

[699] SOA Praha, Vs Kostelec nad Černými lesy, i.č. 313.

jistě mladí manželé nepočítali s tím, že bilance jejich vzájemného soužití bude, ve smyslu rodičovství, nakonec tolik tragická – z jejich dětí se dospělosti nedožilo ani jediné. Lidé v těchto dobách sice nepojímali smrt jako něco mimořádného a v případě dítěte pak jako něco nepředstavitelně strašného, jak to dnes činíme my, protože smrt, obzvláště ta dětská, byla v tehdejší společnosti jednak daleko více přítomna a jednak bylo všeobecně přijímáno, že člověk je na světě z Boží vůle a smrt navíc není ničím definitivním. Přesto však skutečnost, že rodiče po sobě na světě nezanechají potomka, svého následovníka, pokračovatele jejich odkazu, byla i tehdy chápána jako velmi zarmucující. Jak se s tímto údělem vyrovnali manželé Šofmanovi se můžeme jen domnívat. Kateřina Zuzana snad nalezla prostor pro seberealizaci jako mnoha šlechtičen této doby v podnikání. Bezesporu ale oba manželé hledali útěchu také ve víře v Boha. Po smrti manžela tato víra u Kateřiny Zuzany ještě zesílí a ona zbytek svého života stráví na bylanské tvrzi a bude hojně finančně podporovat nejen bylanský chrám Páně, ale i chudé, o čemž svědčí i odkaz v její závěti: *Almužny chudým lidem jedno sto zlatých, item sprostým lidem též almužny padesáte zlatých*[700].

Manžel Kateřiny Zuzany, Jan Kryštof Šofman z Hemrlesu, zemřel zcela náhle při jedné návštěvě Prahy v lednu 1682 a pohřben byl 11. ledna 1682 v Bylanech[701]. Pro Kateřinu Zuzanu to byla krutá rána. Jak jí asi bylo, když jeho tělo ukládala do rodinné hrobky v bylanském kostele sv. Bartoloměje po boku svých zemřelých dětí? Její osobní život náhle skončil a bylo jí teprve kolem čtyřiceti let. Teď tedy byla sama na světě a jejím jediným nejbližším příbuzným byl bratr Rudolf Ferdinand Talacko z Ještětic.

Do dnešních dnů se (jako ohledně i ostatní náhrobky v bylanském kostele), náhrobek Jana Kryštofa Šofmana z Hemrlesu nedochoval. Nápis na tomto náhrobku ale známe díky již zmiňovanému baronovi Vunšvicovi a jeho genealogické sbírce uložené v NA[702]:

JAN KRYŠTOF ŠOFMAN
TÉŽ KATEŘINA ŠOFMANKA ROZENÁ TALACKOVÁ Z JEŠTĚTIC

To, že na náhrobním kameni není nikde uveden rok úmrtí a na jedné desce, jinak až nezvykle jednoduché, jsou uvedena jména obou manželů snad dokazuje fakt, že Jan Kryštof Šofman z Hemrlesu a jeho choť Kateřina Zuzana Šofmanová z Ještětic nechali zhotovit tento náhrobek ještě za svého života. To, že byli pohřbeni do jednoho hrobu, by se také dalo vysvět-

[700] NA Praha, listiny desk zemských (dále jen DZL), Testamenty, i.č. 2030.

[701] SOA Praha, sbírka matrik, fara Plaňany, č. 3.

[702] NA Praha, Wunsch, i.č. 1167 (Šofmanové z Hemrlesu).

lit nedostatkem místa v bylanském kostele, protože již před pohřbem Jana Kryštofa Šofmana z Hemrlesu zde odpočívalo přes 20 osob z rodu Trojanů z Bylan a Rossfeldu a jeho potomků. Až do své smrti se už neprovdala

Po skonu svého manžela a především po smrti svých dětí – svých potenciálních dědiců, Kateřina Zuzana jistě uvažovala, komu předá rodový majetek v Bylanech. Z potomků Alžběty rozené Trojanové z Bylan a Rossfeldu byla naživu již jen ona a její bratr Rudolf Ferdinand, který však zůstával svobodný. Společnost ji v jejich posledních letech života dělalo především její služebnictvo, s nímž pojilo Kateřinu Zuzanu zvláštní pouto. Byli to především jistá Kačenka; dále Honza, který u ní sloužil jako kočí; Jakub, který pocházel z Kutné Hory a Anna, zvaná Kulhavá. Tato posledně jmenovaná Anna potom odešla z Trojanovského dvora do Synče a její místo zaujala její jmenovkyně Anna, sestra Frantíka vitického[703].

Prozatím se problémem dědictví příliš nezabývala. Zabývat se jím začala až po smrti svého bratra Rudolfa Ferdinanda Talacky z Ještětic roku 1699. Jistě si plně uvědomovala jaká situace by nastala po její smrti, kdyby ještě za života nerozhodla o svém nástupci a dědici bylanského dvora a jeho příslušenství – jistě by došlo k nechutným sporům o majetek mezi příbuznými, čemuž chtěla předejít. Nejjednodušší způsob jak takovýmto sporům o dědictví zabránit, je sepsat závěť. I to si Kateřina Zuzana uvědomovala a ještě téhož roku, kdy zemřel její bratr, závěť opravdu sepsala. Za univerzálního dědice jejího majetku ustanovila svého nejbližšího příbuzného, bratrance Jana Františka Roznhajma z Janovic, který byl povinen vyplnit její závěť. Zároveň už vlastnil velké části sousedních vsí Kšely a Přistoupim, čímž v budoucnu svůj pozemkový majetek značně scelí.

Ve svém kšaftu se odvděčila za veškeré služby jí prokázané i výše jmenovaným čtyřem služebníkům, což byl v této době nepříliš obvyklý čin. Nejenom, že je obdarovala celkem vysokou částkou několika desítek zlatých, ale dokonce je propustila z poddanství[704]!

Jako hluboce věřící člověk zřídila tímto kšaftem při bylanském kostele sv. Bartoloměje fundaci 1000 zlatých rýnských, a ustanovila aby po její smrti každé úterý a každou sobotu byla sloužena mše za spásu její duše[705]:

---

[703] NA Praha, listiny desk zemských (dále jen DZL), Testamenty, i.č. 2030.

[704] NA Praha, listiny desk zemských (dále jen DZL), Testamenty, i.č. 2030.

[705] Po většinu roku se konaly mše pouze za Kateřinu Zuzanu a její příbuzenstvo. Je jasné, že tento stav se stal postupem času neúnosným. Z tohoto důvodu čteme ve farní kronice: „*Na zimu podal jsem k nejdůstojnější konsistoři žádost o redukci fundačních mší za † Kateřinu Šofmanovou – počtem 104 mše sv. do roka, které každého faráře jak jsem od předchůdce slyšel, velmi tížily a za ně příliš malá částka – 25 kr. za jednu – placena byla. Kromě toho není kníže pán více majitelem bylanského statku, an jej r. 1899 odprodal dosavadnímu správci panu Antonínovi Formánkovi asi za 127 tisíc zlatých*“. O Vánocích roku 1899 přišel z konsistoře souhlas s redukcí mší, které byly redukovány na čtvrtinu, tj. 26 mší ročně.

Ve jménu Boha otce, Boha syna, Boha ducha svatého, vše jednoho Pána Boha našeho na věky věkův požehnaného Amen.

Já Kateřina Zuzana ovdovělá Šofmanová, rozená Talackovna z Ještětic, známo činím tímto kšaftem obecně přede všemi, a zvláště tu, kdež náleží, kterak rozvažujíce při sobě nestálost věků a živobytí lidského, obzvláštně jak že nic nejjistějšího nad hodinu smrti bejti nemůže, co se narodilo, umříti musí, vedle čehož i mně podle uložení Božího dluh smrti zaplatiti pozůstává, v tom tehdy v smrtedlnosti člověka rozjímání, pro přetržení budoucím po mé smrti všelijakých roztržitostí, dokud z milosti Boží rozumu zdravého a paměti dobré požívám, umínila [j]sem ve všem skrovným jmění, kteréhož mám úmysl, tak pan Bůh všemohoucí z svého štědrého požehnání propůjčiti ráčil a takový mám, neb ještě moci míti budu, kšaft a pořízení učiniti, tak abych při poslední hodině smrti těmito časnými a pomíjejícími věcmi se nezaneprazdňovala, nýbrž spokojenou myslí duši svou milou k ruce Krista pána vykoupenou, stvořiteli svému poručila, a protož tak činím:

Předně duši svou milou pánu Bohu všemohoucímu, od něhož jsem ji přijala, obzvláště v hodině smrti v ruce jeho nejsvětější Božské poroučím a odevzdávám, prosíce pokorně i beze vší pochybnosti, tomu dokonale věříce, že pro předrahé zásluhy Syna svého nejmilejšího, pána i Spasitele našeho Ježíše Krista, Vykupitele mého a přímluvce Blahoslavené Panny Marie i všech milých Božích svatých ji v své svaté milosti přijíti, mně milostiv býti, hříchy mé odpustiti a se všemi svatými vyvolenými té radosti věčné a neskonalé oučastna učiniti ráčí. Po vykročení pak duše mé z těla chci tomu, aby se téhož těla mého níže doložený pan dědic můj ujal a je náležitě křesťanským způsobem co nejsprostněji do chrámu páně bylanskýho založení sv. Bartoloměje bez mnohého prachtu[706], tu kdež pan otec můj, paní máteř, bratři a sestry, též dítky mé, a pan manžel můj nejmilostivější v pánu odpočívá, pochovati dal.

Za druhé co se pak skrovného jmění mého dotýče, za universálního dědice mého urozeného a statečného rytíře pana Jana Františka Rozenhagena z Janovic, pana ujce mého milého nařizuji a ustanovuji. Kterýžto dědic můj bude moci všeho a všelijakého, na čem koliv záležejícího jmění mohovského i nemohovitého po smrti mé sám v své újmě se ujíti a odtud tyto níže položené odkazy bude povinen vyplniti a zaplatiti, totiž:

Na mše svaté, aby hned po smrti mé co nejspěšle sloužené byly, dvě stě zlatých rýnských.

Do Starý Boleslavi Blahoslavené Panně Marii mý dva oddávací prsteny, poněvadž bych jich sama nedala. K chrámu Páně založení sv. Bartoloměje v Bylanech, tu kde mé tělo odpočívati bude, památku na zvon jedno sto zlatých rýnských.

[706] Pompy.

Item chci tomu i nařizuji jistou fundaci k témuž chrámu páně sv. Bartoloměje v Bylanech, kdežto ležeti žádostiva jsem, jeden tisíc zlatých rýnských na budoucí věčné časy, z kteréhož ourok obyčejný ročně 60 zlatých vycházeti bude, z něhož můj ustanovený dědic na panu faráři, pod jehožto správu týž kostel se nalézati bude, pod pohnutou executi pravý 52 zlatých skutečně odvažovati, za což týž pan farář bude povinen každého týhodne totiž v outerý a v sobotu dvě mše svaté za mou duši, týž mých milých rodičův a přátel sloužiti, ostatních pak 8 zlatých, ty se na víno též světla a za práci zvoníka zanechávají. Kdyby ale mému panu dědici těch 1000 zlatých na dvoře Bylanském za obtížné nechati se zdálo, tehdy bude mocti takový capital někde v jiné bezpečné místo pod úrok dáti, tak aby nadepsané kvantum skutečně vycházeti, a co ode mě dobrým oumyslem nařčeno vykonávati se mohlo. A jakož já J. M. Cís. král. komoru českou jistou […] s úrokem na to běžícím mám, pročež často řečený dědic můj co tak z Král. komory české na porážku ouroku přijme, má z toho osum svíc bělených do téhož chrámu páně Bylanskýho koupiti, a ty aby při konaných službách Božích vždycky u tý stolice, co nějaké hořejí hořeli, a když ty shořejí zase z mší koupené byly, kterážto věc trvati má na věčnost. Co pak po těch koupených svících z Komory přijatých peněz zbyde, dotčeného chrámu Božího koupené a též mše svaté slouženy byly.

Panu faráři, který při průvodu mým bude, aby na duši mou pamatoval, třiceti zlatých rýnských.

Jinším pěti duchovním osobám, jenž také při mém průvodu budou, jednomu každému po šesti zlatých rýnských.

Zvoníkovi od zvonice deset zlatých, hrobníku tři zlatý rýnský.

Almužny chudým lidem jedno sto zlatých, item sprostým lidem též almužny padesáte zlatých.

Urozenému a statečnému rytíři panu Leopoldovi Šťastnýmu Talackovi z Ještětic[707] a na Přestavlcích, J. M. Cí. radě soudci zemskému, panu strejci mému, jeden tisíc zlatých rýnských odkazuju a poroučím.

Urozenému a statečnému rytíři panu Rudolfovi Ladislavovi Rozenhagenovi z Janvic jeden tisíc zlatých rýnských.

Urozené paní Johaně Lankmantlové rozené Rozenhajmové z Janvic dvě stě zlatých rýnských.

Urozené paní Anně Rozenhance z Janvic dvě stě zlatých rýnských.

Urozené paní Albertině Zuzaně Perkové rozené Rozenhance z Janvic dvě stě zlatých rýnských.

[707] Bratranec testátorky. Roku 1692 zdědil po svém bratru Přestavlky, ale roku 1699 je prodal. Byl od r. 1695 soudcem zemským a hejtmanem**Chyba! Záložka není definována.** kraje chrudimského. Pro zásluhy své a svých předků byl povýšen 15. června 1700 do panského a 2. listopadu 1702 do hrabského stavu království Českého. První a poslední hrabě Talacko zemřel v dubnu 1703 v Chrudimi (manž. Vilémína Kateřina v. Schröttern). Jediná jeho dcera Marie Zuzana se vdala r. 1713 za Jana Antonína hrab. Sporcka.

Urozenému a statečnému rytíři panu Václavovi Cetenskýmu z Cetna[708] pět set zlatých rýnských.

Item jeho nynější manželce tři sta zlatých rýnských.

Item jeho panně dceři Terezii dvě stě zlatých rýnských.

Urozené paní Alžbětě Rozenhajmové rozené Kordulce ze Sloupna tři sta zlatých rýnských.

Item Františkovi Václavovi Prokopovi synu vlastnímu ustanoveného dědice urozeného a statečného rytíře pana Jana Františka Rozenhajna z Janovic tři tisíce zlatých rýnských.

Adamovi synáčkovi urozeného a statečného rytíře pana Mladoty na Lhotce[709], co [j]sem jemu kmotrou byla, jedno sto zlatých rýnských.

Urozené paní rozené Šofmance z Hemrles, paní švagkrové mé a sestře nebož[tíka] pana manžela mého, jedno sto zlatých rýnských.

Item druhé sestře její paní Izabely Štromajerový jedno sto zlatých rýnských a k tomu ty větší perly nemovný z jedné ruky, též jednu růži s českýma diamanty, co se tak napřed zavěšuje.

Item třetí sestře její panně Anně Šofmance z Hemrles jedno sto zlatých rýnských.

Item čtvrté sestře její panně Feličitě Šofmanové z Hemrles dva tisíce zlatých rýnských.

Urozené paní Františce, prv Malovcové, nyní Frebonové, rozené z Villany[710] a na Škvořeticích z těch dvouch šňůr perel okrouhlých okolo hrdla jednu šňůru perel větších.

Urozené paní Alžbětě Rottenpachové[711], rozené Dobřenské z Dobřenic, hladkej stříbrnej koflíček půlžejdlíkovej.

Urozené paní Kateřině z Vitnový, rozené Talackovně z Ještětic, tři sta zlatých rýnských.

Urozené paní Johaně Šmidkramové[712], rozené Litický z Šonova, tři sta zlatých rýnských.

Urozené panně Anně Zuzaně Kosthamce tři sta zlatých rýnských a k tomu jednu stříbrnou konvičku, kterou mě její paní máteř mazala.

Do kláštera k svaté Anýžce v starém Městě Pražském jedno sto zlatých rýnských.

Item jedný duchovní panně Dominice v témž klášteře dvaceti zlatých rýnských.

Urozené paní Anně Lavinové, rozené Pfefekornové[713], padesáte zlatých rýnských.

---

[708] Snad je zde míněn Václav Vilém Cetenský (1678-1720).

[709] Snad je zde míněn Jan Ignác, jenž koupil roku 1715 dvůr v Chotouni (okr. Kolín), roku 1725 Předboř a vlastnil i Hlaváčovu Lhotu a zemřel roku 1747.

[710] Škořetice (okr. Strakonice) koupil její manžel Ferdinand Antonín Malovec z Chýnova a daroval ho svoji manželce Františce Malovcové, rozené Villanové, ale po její smrti v roce 1699 vyšlo najevo tolik dluhů, že statek byl zabaven a v dražbě prodán. Zemřela bezdětná.

[711] Dcera Rudolfa Dobřenského, narozena roku 1653, zemřela 1696. Pohřbena je v karmelitských katakombách pod malostranským chrámem Panny Marie Vítězné. Manžel Jakub Ondřej Rottenbacher.

[712] Dcera Ferdinanda Viléma († 1697), manželka jistého měšťana Šmidgrabnera.

[713] Anna Rozina Pfefferkornová z Otopachu (1653-1734), dcera Adama Matyáše Pfefferkorna. Manžel Jaroslav Maxmilián Lavín z Ottenfeldu.

Urozené panně Rozince Zuvrovně padesáte zlatých.

Urozené paní Františce Manerbijové dvaceti zlatých rýnských.

Paní Alžbětě, ovdovělé Čečelický, dvaceti zlatých.

Jistému taflteyrovi v Vídni, panu Šorfovi, kterému nebož[tík] strejc můj pan Maximilián Cetenský dlužen byl a on již na to něco dostal, pět set zlatých rýnských odkazuji.

Panu Danielovi Gotfrýdovi Krumlovskýmu, přísežnýmu zemskému prokurátoru v Království Českém dědicům a budoucím jeho za tu vlídnost a práci upřímnou, kterou mně za několik let prokazoval a prokazuje, sedum set zlatých rýnských.

Item jeho paní manželce třiceti zlatých rýnských.

Item jejich dcerušce Aničce Krumlovské čtyři sta zlatých rýnských.

Anně, šafářce hřibský[714], mimo těch 100 kop, které u mě schované má, odkazuji jedno sto zlatých rýnských.

Item jejímu manželu třiceti zlatých rýnských.

Item jejich dvoum dcerám jedné každé po deseti zlatých rýnských.

Kačence děvečce poddaný mý padesáte zlatých.

Honzovi poddanýmu mýmu, který za kočího u mne sloužíval jest jedno sto zlatých rýnských.

Anně Kulhavý deset zlatých rýnských.

Jakubovi[715], co nyní u mě za kočího jest padesáte zlatých rýnských.

A k tomu nadepsané osoby mně poddané všechny tímto kšaftem na svobodu propouštím.

Lokajovi mému patnácte zlatých rýnských.

Rychtářce bylanské deset zlatých rýnských.

Item její sestře šesti zlatých rýnských.

Item všechněm sousedům bylanským ženského pohlaví, aby se za duši mou pánu Bohu pomodlili, jedné každé po dvouch zlatých rýnských.

A to jest poslední dokonalá vůle má. Kdo by pak na tom přestáti nechtěl, tedy jej tímto kšaftem téhož odkazu docela zbavuji. Naposledy toho sobě v moci své pozůstavuji a zanechávám, abych mohla když by se mně koliv a kolikráte koliv vidělo a zdálo, buďto z tohoto kšaftu nětco ujíti aneb více do něho připsati, nebo jej dokonce zrušiti a jinej učiniti, vše podle vůle své a při tom Jich Exelence mil[st] král. pánův pánův nejvyšších, též menších ouředníkův zemských v království tomto Českém. Za to poníženě a pokorně prosím. Kdybych jinšího neučinila, a tento můj kšaft k dskám zemským přednesený byl, že takový přijíti, jej publicovati

[714] Hřiby, okr. Kolín.

[715] Jakub Dvírko, později žil v Kutné Hoře.

dáti, v dsky zemské vložiti, a jeho žádnému v ničemž nejmenším rušiti nedopouštěti, nýbrž nad ním ochrannou ruku držeti ráčí.

Na potvrzení toho pečeť mou k tomuto kšaftu neboližto poslední vůli mé jsem přitisknouti dala vědomě a v něm se vlastní rukou podepsala. Neméně pro lepší toho bezpečnost, dožádala jsem se níže jmenovaných pánův svědkův, že jsou také pečetě své vedle mé tuto na svědomí všichni po spolu a zároveň se mnou tu a též chvíle u přítomnosti mé přitiskli a při tom se svými vlastními rukami podepsali, však sobě dědicům a budoucím svým beze škody. Jehož jest datum v Praze 30. dne měsíce Juli léta 1699[716].

Po několika letech přestala být tato závěť hned z několika důvodů aktuální (předně pro úmrtí několika osob, které byly v tomto kšaftu uvedeny), a proto byla Kateřina Zuzana nucena sepsat k závěti z roku 1699 dodatek. Především v něm konkretizovala přehled zádušních mší za své příbuzné a zvýšila částku na tento účel o dalších tři sta zlatých. Tímto dodatkem radikálně změnila život svých poddaných – propustila je totiž z poddanství, což byl na tu dobu značně nadčasový čin. Všichni její poddaní a jejich potomci byli od doby, kdy závěť nabyla platnosti osobně svobodní. Na druhou stranu je ovšem potřeba zdůraznit, že Kateřina sama měla vlastních podaných minimum. Své děti mohli od té doby podle libosti dávat na studia, na řemesla i posílat do ciziny, směli se svobodně přiženit nebo přivdat kamkoliv a své životní partnery získávat odkudkoliv bez překážek. Mohli též svobodně obchodovat a odkazovat svůj majetek.

Ve jménu nejblahoslovenější nejdůstojnější velebný trojice svatý Boha otce, Boha syna, Boha ducha svatýho AMEN

Já, Kateřina Zuzana Šofmanová, rozená Talacková z Ještětic. Tak, jak sem já léta Páně 1699 dne 30. Juli kšaft anebo poslední vůli svou učiniti, aniž sobě znamenitě vymínila, abych mohla a moc měla do týhož kšaftu buď něco přidati, anebo z něho vyníti, anebo dokonce zrušiti a jinší udělati.

A protož tento cedul činím a skrze něj a jej jistě skrze tento codicil[717] potvrzuji, mimo to, co z něho tuto vyjímám a nepřidávám a chci, aby tento codicil ve všem tak mocný a podstatný byl jako týž kšaft**Chyba! Záložka není definována.**. Že tak předně ještě k tomu jednomu sto zlatejch kšaftem na zvon odkázanejch ještě padesáte zlatejch odkazuji a dávám, a tak obojího učiní jedno sto a padesáte zlatý.

[716] NA Praha, listiny desk zemských (dále jen DZL), Testamenty, i.č. 2030.

[717] Změny v závěti bylo možné platně dělat nejen novou závětí, nýbrž také velice prostým zůstavitelovým listem zvaným kodicil, vyjadřujícím pouze přání, ne rozkaz.

Za druhý, poněvadž neníčko slavné komory české se žádný ouroky neplatí, tak aby dvě stě zlatých na ty své[t]la za ty duše pod ourok zůstávali, který tu odpočívají, aby ta památka anebo pobožnost se nezměnila věčně.

Za třetí, aby i těch pláten mých obrázků, pokudž jich nespotřebuji a po mně se našli ubrusy, konce alba udělány byly do kostela bylanskýho.

Za čtvrtý, na mše svatý a to za jmenované osoby:

Za urozeného a statečného rytíře pana Viléma Talacku z Ještětic, pana otce mého nejmilejšího třiceti zlatých.

Za urozenou paní Alžbětu Talackovou, rozenou Trojanovou [z Bylan a] z Rossfeldu,**Chyba! Záložka není definována.** paní máteř mou v tom světě nejmilejší, třiceti zlatejch.

Za urozeného a statečného rytíře pana Jana Kryštofa Šofmana z Hemrlesu, pana manžela mého v tom světě nejmilejšího, padesáte zlatých.

Za urozeného a statečného rytíře pana Jana Jiřího Cetenskýho z Cetna třicet zlatých.

Za urozenou paní Dorotu Maximiliánu Talackovou, rozenou Chlumčanskou z Přestavlk a Chlumčan, paní sestru mou milou, padesáte zlatých.

Za urozeného a statečného rytíře pana Albrechta Pavla Malovce z Malovic, pana bratra mýho nevlastního, dvaceti zlatejch.

Za urozeného a statečného rytíře pana Rudolfa Leopolda Talacku z Ještětic, pana bratra mého milého, třiceti zlatých.

Za urozeného a statečného rytíře pana Maximiliána Pavla Cetenskýho z Cetna padesáte zlatých.

Za urozenou pannu Františku Reginu Šofmanovou z Hemrlesu, pannu švakrovou mou, dvaceti zlatých.

A to na ten takový způsob předně, aby tomu faráři, kterému kostel bylanský pod správu náležeti bude, na týž mše svatý šedesáte zlatých dáno bylo. On aby za ně co nejdřívěji obzvláště v kostele bylanským, kdež mé tělo odpočívati bude a můj nejmilejší pan manžel a mí předkové a přátelé odpočívají, sloužiti povinen bude, ostatní pak v Brodě Českém u svatý Trojice[718], v Praze jak na Deraze[719] a také na malých chudých kostelích jako u kapucínů v Kolíně slouženo bylo.

Item poněvadž Pánbů[h] všemohoucí urozeného pana pana hraběte Leopolda Talacku z Ještětic[720] prostředkem smrti časné z toho světa povolati ráčil, tehdy chci a nařizuji, aby ten

[718] Kostel nejsvětější Trojice v městském parku.

[719] Nejspíš je míněn kostel sv. Petra Na Zderaze, který patřil řádu Cyriaků, v jehož členem byl i Kateřinin bratranec.

[720] Zemřel v dubnu 1703 v Chrudimi (manž. Vilémína Kateřina v. Schröttern). Jediná jeho dcera Marie Zuzana se vdala r. 1713 za Jana Antonína hraběte Šporka.

tisíc zlatých, kterej [j]sem já vejš [j]menované panně panně Mariji Zuzaně, slečně hraběnce, strejně mé milé na místě jeho a ten můj na sukně šitý koberec a těch šest seslí dáno bylo, poněvadž ona jeho vlastní [d]cera jest.

Item urozenému panu panu Františkovi Šofmanovi z Hemrlesu panu švakru a panu bratru mejho nejmilejšího pana manžela ty troje hodinky, jedny vysutý se závažím a dvoje, které se v kapse nosejí, pokudž po mně se najdou a těch tucet stříbrnejch pozlacenejch dán byl a ten sekryt[721] s erbem nebožtíka pana manžela mýho.

A jeho slečně, ten můj rubínovej goltpantek a tu rubínovou mašli a ty, jak sou tak jako šípečky, odkazuji a poroučím.

Item urozené paní Anně Barboře Cetenský[722], rozený Hozlaurové rozené Hozlaurové z Hozlauru, ještě k těm stem zlatých kšaftem odkazuji ještě jedno sto zlatých a kmotru mému a týž paní tety mý milý vnuku jedno sto zlatých odkazuji a poroučím.

Item urozené paní Terezii Vojické rozené Vilance, která prve pana strejce Maximilijána Talacku z Ještětic[723] měla, tu jednu šňůru okrouhlejch perel jak ty tři sou okolo hrdla poroučím.

Item urozené paní Anně Rozině Lavínové, rozené Fefrkornové z Fefrkornu, k těm padesáti zlatým ode mně kšaftem odkázanejm padesáti zlatým ještě čtyři sta zlatých a jejím [d]ceruškám po stu zlatých a tý paní Lavínový ty mý černý brokátový šaty pro její lásku a upřímnost a všelijakou službu mne prokázané odkazuji a poroučím.

Item co sem tak urozené paní Alžbětě Lidmile Rozenhajnové, rozené Kordulce ze Sloupna, co sem tak kšaftem svým tři sta zlatých odkázala, to skrze tento cedul kasíruji z jistý příčiny a na místo těch třích set dvě stě zlatých odkazuji.

A místo jejích těch sto zlatých urozené Johaně Mladotové[724], vlastní sestře týž paní Rozenhajnové těch sto zlatejch a její každý [d]ceři taky po stu zlatých odkazuji a poroučím.

Urozené panně Žofii Kordulové [ze Sloupna] padesáte zlatých.

Paní sestře její paní Mařence Sukové padesáte zlatých.

Paní sestře jejich třetí paní Rozince padesáte zlatých.

Item urozené paní Johaně Zuvrovně k těm padesáti zlatým kšaftem odkázaným jedno sto zlatých odkazuji a tu mou brokátovou sukni s tím stříbrným a zlatým prýmem.

Item co sem tak Kačence děvečce, která mně od J. M. vysoce osvícený milosti knížete z Lichtenštejna panství Kosteleckého mně propuštěna byla a nyníčko se vdala, tímto kodyci-

[721] Sekretní pečeť.

[722] Manželka císařského kapitána Bedřicha Arnošta Cetenského, bratra nevlastního otce testátorky.

[723] Bratr zmiňovaného hraběte Leopolda Talacky, majitel Přestavlk a zemský soudce. Zemřel bezdětný 22. září 1694.

[724] Manželka Jana Nepomuka Mladoty († 1712), zemřela roku 1718.

lem kasíruju a ruším a jí neporoučím, nýbrž těm, který by u mě při smrti mý byly, padesáte zlatejch a po jednej krávě a po dvouch peřinách i s povlaky na nich.

Jakubovi, kterej u mě nejprveji za kočího a nyníčko za lokaje slůží a synek kutnohorskej jest, mně až do mý smrti podal ještě k těm ode mně kšaftem odkázanejm padesáti zlatým ještě šedesáte zlatých a jednu krávu odkazuji a poroučím a jak jeho, tak všechny mý poddaný z poddanosti propouštím a za nima žádnýho práva na nich nezanechávám.

Anně děvečce, co u synečský[725] šafářky zůstává, je kulhavá, k těm desíti zlatým ode mně kšaftem odkázanejm ještě deset zlatejch odkazuji a poroučím.

Anně děvečce, co jest Frantíka vitickýho sestra, patnácte zlatejch odkazuji a poroučím.

Dáleji [k]dybych pak něco buď do toho kodycilu anebo na ňáký cedulce, která by mou rukou psána byla, se zde zapečetěna při tomto kodycilu našla, teda chci a nařizuji, aby tak platná a podstatná jako tento kodycil ve všem byla a žádnej aby nic proti tomu řícti a protestýrovati moci neměl, nebo mně bylo dáti, kdo to na mně zasloužil aneb konání se líbilo.

Václavovi, žebráku bylanskému, kterej řemesla krejčovskýho jest, tři zlatý taky odkazuji a dávám.

A kdyby pak někdo proti nadálosti mé buď proti kšaftu**Chyba! Záložka není definována.** nebo tomuto a nebo kodycilu v něčem nejmenším a s tím co mu odkazuji aneb dávám spokojen nebyl a se protivil, aby z moci toho kšaftu**Chyba! Záložka není definována.** anebo kodycilu všeho odkazu anebo dědictví zbaven byl a na ty samý, který s tím spokojeni [j]sou aby připadlo, nebo ještě jedno pravím, že mně bylo komu se mně líbilo dát, a tak sem ten můj kšaft**Chyba! Záložka není definována.** jako i kodycil při dobrým zdraví a rozumu a s dobrým rozmyslem s dobrú vůlí a pamětí beze všeho přinucení udělala a celej mou vlastní rukou napsala a týž se vlastní rukou podepsala a sekrýt přitiskla, jenž jest datum na Bylanech 7. Decembris 1706 [726]

Netrvalo dlouho a stejná situace s neaktuálností závěti jako roku 1706 se opakovala. Z této příčiny sepsala Kateřina Zuzana Šofmanová ke své závěti z roku 1699 druhý a zároveň poslední dodatek. Aby si byla jistá, že po její smrti bude vykonáno vše, co si přála, nechala svou závěť i s oběma dodatky vložit ještě za svého života do Desek zemských, ačkoliv za vklad musela zaplatit částku v řádu desítek zlatých.

Ve jménu otce syna ducha svatýho
Amen

[725] Syneč, okr. Kolín.

[726] NA Praha, DZL, Testamenty, i.č. 2074.

Já níže podepsaná známo činím těmito řádky anebo písmeny svou vlastní rukou psaný, že tak, jakž sem já kšaft**Chyba! Záložka není definována.** svůj anebo poslední vůli mou léta 1699 dne 30. Juli a též taky sobě v něm sem vymínila, abych mohla a moc měla buď do něho něco přidati, anebo z něho ujíti, anebo dokonce zrušiti a jinej udělati, a tak sem taky kodicil podle něho léta 1706 dne 7. decembris taky při tom všem <krom> zanechávám, krom co tuto skrze tyto vlastní rukou mou řádky psaný vynímám a nebo přidávám, předně a nejprve, co [j]sem tak kšaftem nebožtíkovi urozenému a statečnému rytíři panu Václavovi Cetenskýmu z Cetna a jeho paní [d]ceři, kteráž tehdáž ještě svobodna byla, [k]dyž sem kšaft [psala], ruším, aby můj pan dědic jim ničím povinen nebyl. Za druhé co sem urozenýmu a statečnýmu rytíři panu Františkovi Václavovi Prokopovi Rozenhajnovi z Janvic, ujci mému milému, kterej tehdáž ještě věkem mladým byl, při té tak a na takový způsob zanechávám, poněvadž on proti vší nadálosti nás všech do řádu svatýho Kajetána vstůpil, aby pan újec a jeho pan otec a dědic mu co ňáký peníze za sebou zanechal, až do svý smrti a jednejm ourok mu z toho dáti povinen nebyl, naproti tomu urozený paní paní Baronový a teď Flusový, která je sama, jedno sta a padesáte zlatých odkazuji, za druhý paní Lutíkorový [d]cerušce, kterou dyž její pantát[727] na Kostelci hejtmanem byl při křtu svatým na rukou držela, Důře děvečce, která u mě za kuchařku třiceti zlatých, Anničce děvečce nebožtíka vinaře [d]cera jest, šest zlatých, co se potejče urozený paní Alžběty Lidmily Rozenhajmový rozený Kordulky [ze] Sloupna, ještě dvě stě zlatých odkazuji a poroučím. Na potvrzení toho sem toto všechno slovo od s[lo]va napsala a ještě taky chci tomu a nařizuji, aby pan dědic můj povinen dáti byl urozený paní Johaně Mladotový rozený Kordulový [ze] Slůpna na Skalce dvě stě zlatých ještě taky svou vlastní rukou podepsala a sekrý[t] přitiskla, jež jest datum v Bylanech 4. Augusti 1711.

Jak tento, tak i předchozí dodatek, k závěti napsala Kateřina Zuzana Šofmanová z Ještětic vlastní rukou. Srovnáme-li oba rukopisy a sloh těchto listin z let 1706 a 1711, zjistíme, že druhý dodatek k závěti Kateřiny Zuzany psala již jako postarší osoba s poměrně roztřeseným písmem. Lidem z jejího okolí muselo být jasné, že Kateřině Zuzaně nezbývá již mnoho let života. Kateřina Zuzana Šofmanová z Ještětic, zvaná Šofmanka, zemřela na své tvrzi v Bylanech tři roky na to – v květnu 1714. Pohřbena byla po boku svého manžela Jana Kryštofa Šofmana z Hemrlesu 5. května[728]. Její pohřeb byl jistě značně okázalý, vždyť si jej Kateřina Zuzana pečlivě plánovala už za svého života. Celý obřad vedl plaňanský farář Karel Kamenický, pod jehož správu tehdy Bylany spadaly. Její smrtí odešla dobrá paní tohoto kraje.

[727] Jan Ignác Ludiger, hejtman Černokosteleckého panství v letech 1699-1704.

[728] SOA Praha, sbírka matrik, fara Plaňany, č. 3.

4.2.6. Kruh se uzavírá

Život na bylanské tvrzi šel ale dál. Trojanovského dvora se podle Kateřininy poslední vůle ujal její bratranec z matčiny strany JAN FRANTIŠEK ROZNHAJM Z JANOVIC. V rodině Roznhajmů z Janovic se po smrti Anny Roznhajmové z Bylan a Rossfeldu, dcery Samuela Trojana, událo mnoho převratných změn. Předně Roznhajmové v této době již nesídlili v nedaleké Přistoupimi. Po jejím prodeji roku 1685[729] se mladší syn Anny a Jana Jiřího Roznhajma usadil v Kutné Hoře. Proč právě v Kutné Hoře? V Kutné Hoře žil již prabratranec (odborná genealogický termín pro takovýto příbuzenský vztah jen „vlastník - vlastnice“) Jana Františka Roznhajma, Karel Rozenhagen z Janovic. Jeho otec Jan Jindřich se se svou manželkou Eliškou Mírkovou ze Solopysk, dcerou Štefana Mírka ze Solopysk, aktivně zúčastnil českého stavovského povstání a proto byl roku 1623 odsouzen ke ztrátě poloviny svého majetku, především přišel o celý statek Kralovice, kde jeho rodina doposud žila[730]. A tak se Jan Jindřich a Eliška museli uchýlit jinam. Otec Elišky Mírkové ze Solopysk byl již tehdy kutnohorský měšťan, stejně jako její první manžel Jan Šatný z Olivetu († 1604). Není proto divu, že Eliška Roznhajmová ze Solopysk zdědila po obou v Kutné Hoře nějaký majetek a především se svými sourozenci dům na Čechovském předměstí poblíž Kouřimské brány. Jan Jindřich s celou svou rodinou zvolil po roce 1623 dobrovolný exil. Nejprve odešla rodina do Uher a později do Slezska, kde Jan Jindřich roku 1630 zemřel. Synové Jana Jindřicha, Karel a Jan Jindřich II. po otcově smrti konvertovali na katolickou víru a vrátili se do Čech - do Kutné Hory, kde vymohli dědictví po své matce. Jan Jindřich II. brzy potom zemřel a jeho bratr Karel vstoupil do císařského vojska, kde dosáhl hodnosti důstojníka. Nikdy se neoženil, a proto není divu, že když roku 1649 padl v boji, zdědil po něm kutnohorský majetek jeho vzdálený bratranec Jan Jiří Roznhajm z Janovic a po něm jeho syn, výše jmenovaný, Jan František, který se v Kutné Hoře usadil[731]. Právě proto se Jan František ve zdejším chrámu sv. Barbory 17. února 1692 oženil s ALŽBĚTOU LUDMILOU KORDULOVOU ZE SLOUPNA[732]. Z tohoto manželství vzešel záhy syn FRANTIŠEK VÁCLAV PROKOP ROZNHAJM Z JANOVIC A dcera Anna Juliána.

[729] NA Praha, DZV, kn.č. 401, fol. D 22.

[730] NOHEL, R., *Kutnohorské erbovní rody*, Kutná Hora 1998, s. 53. BÍLEK, T., *Dějiny Konfiskací po roce 1618*, Praha 1882, s. 1269.

[731] NOHEL, R., *Kutnohorské erbovní rody*, Kutná Hora 1998, s. 53.

[732] NA Praha, Dobř, i.č. 894 (Roznhajmové z Janovic).

Jak již bylo řečeno, Jan František Roznhajm zdědil bylanský statek po své sestřenici Kateřině Zuzaně Šofmanové 16. června 1714, kdy byl odhadnut na 10.000 zlatých rýnských[733]. Ještě před Kateřininou smrtí, v době, když už nemohla aktivně řídit hospodářství, měl bylanský dvůr pronajatý, bohužel ovšem nevíme o této epizodě nic bližšího[734]. Nehodlal se však vzdát svého dosavadního života, a proto do Bylan z Kutné Hory nepřesídlil. Místo něho sem přesídlil jeho syn František Václav, který v Bylanech spravoval otcovým jménem jeho majetek. Jan František Roznhajm usoudil, že jeho syn se dokáže postarat o Trojanovský dvůr v Bylanech sám, a proto mu 24. května 1715 celý tento dvůr daroval, včetně svých dluhů, poněvadž *pro sešlost věku svého hospodařiti nemůže*[735]. Zároveň byl ale povinen jednak plit finanční závazky k bylanskému kostelu určené v závěti Kateřiny Zuzany Šofmanové, jednak musel vyplatit své matce 1700 zl., své sestře Anně Juliáně Roznhajmové z Janovic 1300 zl. a Žofii Kordulové ze Sloupna 400 zl. Kromě toho mu ovšem daroval otec částku 4000 zlatých a jeho strýc Frá Cletus Roznhajm z Janovic (z Řádu křižovníků s červeným srdcem) dalších tisíc zlatých. Zajímavé je, že si tu Jan František vymínil pro sebe i svou manželku doživotní byt po zemřelé Kateřině Zuzaně[736]. Zároveň při předání nabádal svého syna, aby dvůr nikdy nijak nezadlužil (*buď mnoho neb málo*) a dokonce, což je velice zajímavé, na něj apeluje, aby dvůr svévolně neprodával s ohledem na dlouhou rodovou tradici (*a proto tak posloupně až dosavad nad paměť lidskou v rukách našich jest zůstával*)[737]. Toto silné citové pouto a důraz na rodinnou tradici, i když rodina Jana Františka Bylany vlastně víc jak půlstoletí nedržela, nás může překvapit, nicméně svědčí o vnímání šlechtictví jakožto závazku i mezi tou nejnižší šlechtou.

František Václav Roznhajm z Janovic zanedlouho po té založil svou vlastní rodinu. Jeho vyvolenou se stala ANNA BARBORA ROZINA RAŠÍNOVÁ Z RÝZMBURKA, dcera Jana Ferdinanda Rašína z Rýzmburka a Sybily de Carms. Případného dědice nebo dědičky se ale nedočkali.

Trojanovský dvůr ale asi nevynášel tolik, kolik si František Václav Prokop z Janovic představoval a tak ho již čtyři roky na to, 1. července 1719, prodal Maxmiliáně Rozálii rozené Bzenské z Prorůbě ovdovělé Vančurové z Řehnic, která s ním nebyla spojena žádným příbuzenským svazkem. Stalo se tak překvapivě ještě za života otce, i přes jeho výše uvedený apel.

[733] SOA Praha, Vs Kostelec n.Č.l., i.č. 3144, k.č. 1916, fol. 318.

[734] SOA Praha, Vs Kostelec n.Č.l., i.č. 3144, k.č. 1916, fol. 319 p.v.

[735] SOA Praha, Vs Kostelec n.Č.l., i.č. 3144, k.č. 1916, fol. 319 p.v.

[736] SOA Praha, Vs Kostelec n.Č.l., i.č. 3144, k.č. 1916, fol. 320.

[737] SOA Praha, Vs Kostelec n.Č.l., i.č. 3144, k.č. 1916, fol. 323.

Ztráta rodové tvrze, s níž bylo těsně svázáno několik generací rodu jakoby předznamenala blízkou záhubu potomků rodu Trojanů z Bylan a Rossfeldu. Jan František Roznhajm z Janovic zemřel 10. listopadu 1723 v Kutné Hoře a jeho manželka Alžběta Ludmila Roznhajmová ze Sloupna jej následovala dva roky na to, 29. prosince 1725. Oba byli pohřbeni, nikoliv v bylanském kostele sv. Bartoloměje, ale přímo v Kutné Hoře. Jejich jediný syn František Václav Prokop se potom připomíná až do čtyřicátých let 18. století jako praporečník ve vojsku Karla Lotrinského, švagra císařovny Marie Terezie, v tzv. Druhé slezské válce (1744-1745)[738]. V této válce nejspíš František Václav padl jako poslední žijící potomek Samuela Trojana z Bylan a Rossfeldu – jím vymizela rodina výrazně spjatá s dějinami Bylan i celého Černokostelecka po celý raný novověk.

Maxmiliána Rozálie Vančurová z Prorůbě koupila dvůr za částku 13 tisíc zlatých, přičemž ihned Františkovi Roznhajmovi z Janovic zaplatila 2000 zl. (František ale musel ještě do 30. července živit na své náklady místní čeládku). Kromě toho ovšem přejala i další fundační povinnosti spočívající na Trojanovském dvoře ve výši 3500 zlatých rýnských s běžným úrokem 6% ročně[739]. Postupně vyplatila podíl Františka Václava Roznhajma (v říjnu 1719), Žofie Kordulové ze Sloupna (v říjnu 1720) a do konce roku 1723 splatila dvůr celý.

Ani Maxmiliána Rozálie, která spravovala Trojanovský dvůr se svým synem Antonínem Ferdinandem Vančurou z Řehnic, nedržela bylanský statek dlouho. Zemřela totiž již 9. dubna 1723. Ve své závěti z 18. ledna 1723, sepsané v Novém městě Pražském, odkázala veškeré své jmění svému synovi Antonínu Ferdinandovi Vančurovi z Řehnic[740]. Zanedlouho poté pak nešťastnou náhodou celý dvůr a především tvrz do základu vyhořela. Tím nepochybně zanikla poslední větší část předmětů z vlastnictví původních majitelů z rodu Trojanů z Bylan a Rossfeldu. Tvrz byla následně stavebně obnovena a nově zakončena jednotící barokní římsou a jednolitou prejzovou střechou. Strohost budovy alespoň částečně změkčila barevnými omítkami, které se fragmentárně dochovaly na severním průčelí budovy. Jistě provedla i mnohé vnitřní úpravy tak, aby tvrz odpovídala dobovým nárokům na bydlení. Protože se ale o této přestavbě bohužel nezachovala žádná písemná zmínka, nemůžeme o ni říci nic bližšího[741].

[738] NA Praha, Dobř, i.č. 894 – Roznhajmové z Janovic.

[739] SOA Praha, Vs Kostelec n.Č.l., i.č. 3144, k.č. 1916, fol. 325.

[740] SOA Praha, Vs Kostelec n.Č.l., i.č. 3144, k.č. 1916, fol. 336 p.v.

[741] KROUPA, P.-RYKL, M., *Tři feudální sídla na Kolínsku*, in: Práce muzea v Kolíně 4/1987, Kolín 1987, s. 153-172.

Antonín Ferdinand prodal celý Trojanovský dvůr i s příslušenstvím 6. května 1727 *„po vyhoření do gruntu urozenému panu Janovi Václavovi Paroubkovi, měštěnínu královského města Nového Kolína nad Labem“* za částku 17.324 zlatých[742], Jan Václav ihned zavdal 6300 zlatých. Zajímavé je, že se dvorem prodal i „judenhaus“, čili nájemné obydlí pro židy. Toto stavení musel být vybudován až po smrti Kateřiny Zuzany Šofmanové, neboť nikde před rokem 1727 není uvedeno. Paroubek ovšem musel zároveň převzít dluhy na Trojanovském dvoře, především dva dlužní úpisy na 3388 zlatých, dále dluh 500 zlatých bylanskému kostelu na nový zvon včetně dlužních úroků, tj. 742 zlatých 30 krejcarů, dále 1000 zlatých majitelce Černokosteleckého panství a dalších 864 zl. 41 kr. 3 d. na nezaplacené kontribuci témuž panství, dohromady tedy 4175 zl. 27 kr. 3 denáry[743]. Jan Václav Paroubek hospodařil na bylanském hamfeštním dvoře přibližně deset let. Zemřel snad během roku 1738 a ještě před svým skonem sepsal 19. ledna 1738 plnou moc k nakládání se svým majetkem své matce Anně Kateřině Paroubkové, rozené z Rosenfeldu[744]. Protože zemřel bezdětný, prodala tato Anna Kateřina 7. února 1739 veškerý synův „bylanský“ majetek za 18.000 zlatých rýnských majitelce Černokosteleckého panství Marii Terezii Savojské (provdaná vévodkyně Savojská**Chyba! Záložka není definována.**, princezna z Piemontu, markraběnka Zálužanská, hraběnka Soissonská, Svaté říše římské rozená kněžna z Lichtenštejna a Mikulova, kněžna opavská a krnovská, dědičná majitelka panství Kostelec nad Černými lesy, Uhříněves a Škvorec, manželka prince Emanuela Tomáše Savojsko-Carignanského), která Trojanovský dvůr připojila už natrvalo k tomuto panství.

[742] NA Praha, TK 1501, č. 34. lit. A.

[743] SOA Praha, Vs Kostelec n.Č.l., i.č. 3189, fol. 450-461p.v.

[744] SOA Praha, Vs Kostelec n.Č.l., i.č. 3189, fol. 450-461p.v.

4.2.7. Odkaz Trojanů z Bylan a Rossfeldu

Tímto aktem se tak uzavřel pomyslný kruh dějin Trojanovského dvora, který byl 5. července 1611 od tohoto panství oddělen a 30. června 1732 se do jeho lůna opět navrátil. Rod Trojanů z Bylan a Rossfeldu a jeho potomci ale zůstal v mysli obyčejných lidí v Bylanech i nadále. Obyvatelům Bylan ležela v mysli mj. jedna věc – rod Trojanů náhle zmizel bez potomků z místa, se kterým byl spjat po generace a velice brzy světlo světa spatřily první pověsti o velkém pokladu této rodiny, který někde v Bylanech čeká na své objevení. Lidé postupně těmto pověstem uvěřili a nejednou zkusili štěstí.

Tradice kladla místo pokladu především na zahradu krčmy, která patřila Trojanům z Bylan. Tato tradice zachovala se až do roku 1800, kdy při vlastnické proměně byla do pozemkové knihy zapsána z opatrnosti tato zajímavá poznámka (překlad z němčiny): Dle kontraktu ze dne 13. srpna 1800 zapsáno jest pro vrchnost**Chyba! Záložka není definována.** panství kosteleckého právo pro případ, že by na zahradě nalezeno bylo nějaké podzemní bohatství – tu náleží ono dotčené vrchnosti, a ona jest oprávněna případnou polohu jinou levnou nahraditi, ujati a použíti[745].

Dalším místem, kde by měl být ukryt Trojanovský poklad byl Votloučkovský mlýn. Lid v to začal věřit po zvláštní příhodě, která se zde udála kolem roku 1814: *Do Bylan přijely kočárem dva páni odkudsi od Poděbrad, dopoledne na květnou neděli. Mlynář s rodinou byl na mši, doma byl toliko mlynářský. Šli do šalandy, měřili, klepali a nalezli ve stěně knihu, s níž odjeli*[746].

Do třetice se k Trojanovskému pokladu váže ještě jedna, spíše pohádková, pověst, nebo spíše pověrečná povídka: Jeden bylanský občan byl prý velmi lakomý. Říkával, že kde jsou bludičky, tam jsou i poklady. Jedné noci se vydal za šera k bylanskému rybníku, dnes již vypuštěnému. Sedl si u rákosí a čekal, až se bludičky objeví. Když pak jich po hladině rybníka tancovalo mnoho, umínil si, že půjde za největší bludičkou. Měl u sebe motyku a myslel si, že dobude Trojanovský poklad. Pustil se k rybníku, avšak bořil se víc a víc, až nakonec utonul – bludičky ho zavedly[747].

---

[745] MIŠKOVSKÝ, J., *O pokladech pánů Smiřických***Chyba! Záložka není definována.**, Český Brod 1907, s. 46-48.

[746] MIŠKOVSKÝ, J., *O pokladech pánů Smiřických***Chyba! Záložka není definována.**, Český Brod 1907, s. 46-48.

[747] *Skanzenový mls - malý občasník regionálního muzea v Kolíně, Povídačky o strašidlech*, Kolín 1999, s. 5.

4.2.8. Kartografie Trojanovské nemovité državy

Úsilí o písemné zaznamenání polohy nemovitého majetku náležejícího k Trojanovskému dvoru v Bylanech můžeme sledovat již od 17. století. První popis polohy Trojanovského nemovitého majetku nalézáme ve Zlatém urbáři Černokosteleckého panství z roku 1677[748]. Zde čteme: *chalupa pro podruhy a řemeslníky, též krám masný***Chyba! Záložka není definována.** *a kovárna***Chyba! Záložka není definována.** *v jednom pořadí, počnouce od chalupy Matěje Marka[749] přes cestu do vsi Bylan, kdež ještě něco (i při kostele) k dostavení patří, až k gruntu Martina Charamzy*[750].

Zlatý urbář byl sepsán do nejmenších detailů jako např. popis toku Bylanky (Bylanka je malý potok protékající Bylanami). Jak známo, k Trojanovskému dvoru náležely celkem tři mlýny, které ležely právě na Bylance. Mimo to Bylanka protékala několika pozemky náležející ke stejnému dvoru – *Potok nade vsí Bylany tekoucí ode mlejna Václava Strnada, ode vsi Kšel od strany polední* (tj. jižní) *k půl noci, v němž stavidlo pro nahánění a časem pryč upouštění vody na hořejší mlejn Bylanský ke dvoru pana Cetenskýho patřící.*
NB.: Odtud skrze zahrady téhož dvora do rybníčka veského pustého, o němž nahoře zmínka učiněna jest, z rybníčka předce k půlnoční straně ten potok se táhne k mostku ze dřeva vystaveným, při kterémž stavidla na dvou kolích, s pouchem a kozlíkem, přes kterýžto mostek cesta ke vsi Chrášťanům skrze potok jest. A na ten mostek i stavidla vrchnost panství Kosteleckého náklad vede. Od toho mostku předce po vodě na půl noci nachází se místo, kde někdy mlejn slove Kobylkovský, o dvouch složeních býval a ke dvoru pana Cetenskýmu přináleží, voda na něj nad dolejší potok hořejšímu struhami (kde se starý stromy švestkový nacházejí) chodívala. Zase naproti tomu místu neb Kobylkovsku v rolích, k témuž dvoru patřících, jest maličký háječek a v něm dříví toliko k palivu. Opět od toho místa Kobylkovského jsou jedny struha s dostatkem vody a přicházejí do rybníčka Václava Kapouna obsahující v sobě 3 záhony a potom pod mostek dřevěný svobodnou struhou voda jde až do rybníka Velkého Bylanského. Kdež zase jiný mostek následuje v cestě od Bylan do Lstiboře a za ním na dvouch kolích pouch s jedním kozlíkem a vokenicí, kdež se může pouštěti voda buď do jmenovaného rybníka, anebo na sádky Bylanský, dle vůle vrchnosti panství Kosteleckého, tak aby vždy sádky spotřebu a dostatek vody míti mohly, též i rybník Bylanský. Zase jiná strouha tentokráte zanesena

[748] SOkA Kolín, Zlatý urbář panství Černokosteleckého v přepisu J. Miškovského, bez sign., fol. 504-515.

[749] podle Berní ruly patřil Matějovi Markovi selský statek se 6,4 ha; selský statek Matěje Marka vyhořel roku 1724.

[750] podle údajů z Berní ruly vlastnil Martin Charamza jeden selský statek s přibližně 4,5 ha, který v tomto období dvakrát vyhořel – roku 1698 a roku 1724.

přicházejíce ke mlejnu Štítov, ke dvoru pana Cetenskýho přináležejícímu, kteréhož se pustých zdí vynachází. Za tím mlejnem předce na půl noci, blížíce se ke Lstiboři jest mostek zděný s jedním na pokštele teče. A přes ten mostek silnice hlavní ode vsi Chrášťan, slove ze Žbánu pod ves Bylany. Na ten most z důchodů panských se náklad vede[751].

O Trojanovské kartografii v pravém smyslu slova můžeme ale mluvit až v souvislosti s Janem Václavem Paroubkem, majitelem Trojanovského dvora v letech 1726-1732. Z éry jeho vlastnictví Trojanovského dvora a jeho příslušenství se nám zachovaly dvě mapy mapující tento majetek. První nechal vytvořit Jan Václav Paroubek roku 1727 Ferdinandem Hilpertem, druhá mapa byla vytvořena roku 1734 Janem Knittelem jako doprovodný materiál k Tereziánskému katastru. Obě mapy jsou dnes uloženy ve NA v Praze. Jedná se o jediné zachovalé mapy Trojanovského zboží v Bylanech:

1. Panství Kostelec nad Černými lesy, hamfeštní dvůr Trojanovský ve vsi Bylanech[752]

autor: Ferdinand Hilpert

rozměry: 65,8-66,2 cm x 43,3-42,6 cm

datum: 6.5. 1727

insignie: 1 list (podlepený plátnem, natržený v přehybech); ručně kolorováno; čes.-něm.; orientace k jihu

měřítko: 3 cm = 8 zem. provazců

název: Popsání všech k tomu dvoru handtfeštnímu, od starodávna Trojanovskému řečenému při vsi Billanech ležícímu, patřících zahrad, rolí, luk, pastvišťat a jiných případností náležejících.

(pole 1. Na dlouhých před rybníkem, 2. U kříže dle silnice vídeňské, 3. Na panství nad zahradou, 4. Na Stříbře příčka neb Na panství, 5. dále Na panství u cesty, 6. nad tím Na panství, 7. mezi sedlskýma Na dlouhých k Bylanům, 8. k Přistoupimi, 9. U kříže zlámaného; 10. Pod křížem u kšelský cesty, 11. vedle luk, 12. nad lukama na stráni, 13. v louce pod náhonem, 14. nad lukama k mostku k Bylanům, 15. Za dvorem, 16. k Štítovu před náhonem k Blanku, 17. Item za náhonem, 18. z druhé strany u strouhy, 19. za Štítovem nad loukou Na skále, 20. V loučkách za mostkem, 21. Na stráni nade vsí Bylany, 22. před Chrášťany v hliništi, 23. Na Džbáně neb mezi štěpy, 24. Nad hlubokou cestou ke vsi, 25. před Zabitejma doly, 28. V lesích neb roklích, 29. za Chrášťany vedle cesty, Paroubkův dř. Trojanovský dvůr, knížecí rybník, vídeňská zemská silnice, kouřimská silnice)

[751] SOkA Kolín, Zlatý urbář panství Černokosteleckého v přepisu J. Miškovského, bez sign., fol. 504-515.

[752] NA Praha, TK 1501, č. 34, lit. A.

doprovodné prvky:
orámování názvu s poprsím andílka
velká kartuše s dalším názvem: Pod šťastným panováním její vysoce osvícené knížecí milosti, vysoce urozené kněžny a paní paní Theresie kněžny z Savoye**Chyba! Záložka není definována.** a Piemontu, markraběnky z Saluzze, hraběnky z Soissenu, Sv. římské říše, rozené kněžny z Lichtensteinu a Nickelspurku, kněžny z Tropavie a Jägendorfu, dědičné paní panství Kosteleckého, Aurženiowského a Škworetského v Království českém. S milostivým dovolením vejš podotknuté její osvícené knížecí milosti pod datum z Vídně dne 24. Mai roku 1727 jest tento dvůr handfeštní od starodávna Trojanovský řečený ve vsi Billanech při panství Kosteleckém ležící po vyhoření do gruntu dne 14. Septembris roku 1726 od urozeného a statečného rytíře pana Antonína Ferdinanda Vančury z Rzehnitz urozenému panu Janovi Václavovi Paroubkovi, měštěnínu královského města Nového Kolína nad Labem a při vysoce slavné hlavní rectificationis commissi v Království českém ustanovenému puchhalteru mimo jiných útrat za sumu trhovou šestnáct tisíc tři sta zlatých prodaný. Dne 6. Mai léta 1727.
V levém rohu mapy jsou polopostavy dvou mužů: jeden žne srpem obilí, druhý je cepem mlátí, vlevo stojí snop, vpředu leží snop, napravo od něho leží kosa a hrábě[753].

2. Panství Kostelec nad Černými lesy, dvůr Jana Václava Paroubka ve vsi Bylanech[754]
autor: Jan Knittel, příslušný měřič rektifikační komise
rozměry: 56,3-56,5 x 41,0 cm – 41,5 cm
datum: 24.5. 1734
insignie: 1 list (natržené okraje); ručně kolorováno; česk.-něm.; orientace k západu
měřítko: 3,8 cm = 10 zem. provazců po 52 pražských loktech
název: neuveden
(pozemky: 1. K Brodu u silnice, 2. U rybníka, 3. K Štítovu u Blank, 4. U potoka, 5. Za potokem na skále, 7. Za mostkem, 8. V hliništi, 9. odtud dolej, 10. dál ke vsi, 11. mezi cestou k Chrášťanům, 12. V roklích, 13. nad zabitejma dolmi, 14. v Zabitejch dolích, 15. Nad loukou, 16. K Kšelům mezi cestou, 17. U kříže, 18. dál ke vsi, 19. K Přistoupimi, 20. vejše cestě, 21. Spátkem u cesty, 22, dolů ke dvoru, 23. Na panským, 15. U samého dvora, 24. V louce, 25. Vedle luk, 26. Na stráni, 28. orné pole v zahradě, 29. v druhý zahradě, 30. U mlejna, co mlynář užívá (č.1-30 celkem 386 str. 2¾ v.); U mlýna velká louka, U Štítova Malá louka, sad a zahrada, mlynářova zahrada (celkem 7. strychů 2½ v.); a. Paroubkovský dvůr, b. Paroub-

[753] NA Praha, Mapy Tereziánského katastru – inventář, s. 29-30.

[754] NA Praha, TK 1501, č. 34, lit. B.

kovská chalupa, c. Paroubkovská hospoda s kovárnou, masnými krámy a spáleništěm, d. druhá Paroubkovská zahrada; zemská silnice do Vídně, knížecí rybník; mlýnský rybník, potoky, cesty)[755].

Údaje ve Zlatém urbáři panství Černokosteleckého a především tyto dvě mapy Trojanovské (resp. Paroubkovské) nemovité državy jsou pro nás nesmírně cenným historickým pramenem umožňujícím bližší poznání Trojanovského zboží a jeho vývoje. V obou posledně jmenovaných mapách bohužel již není zakresleno Kobylkovsko, tedy Kobylkovský mlýn, protože bylo prodáno 1679 majitelům Černokosteleckého panství. Ani tento fakt ale nijak nedevalvuje velký historický potenciál, který obě tyto mapy bezpochyby představují.

[755] NA Praha, Mapy Tereziánského katastru – inventář, s. 31.

4.3. kostel sv. Bartoloměje v BylanechChyba! Záložka není definována.

V celé své práci se často zmiňujeme, v souvislosti s rodem Trojanů z Bylan a RossfelduChyba! Záložka není definována. a jeho potomků o bylanském kostele sv. Bartoloměje. Ačkoliv neměla tato rodina ke kostelu patronátní právo (patron měl právo vyvěsit svůj rodový erbChyba! Záložka není definována. v kostele, měl přednost přede všemi laiky při církevních akcích, příslušelo mu čestné místo v chrámu. Především si však vymínil právo být pohřben se členy své rodiny přímo v kostele), přesto požívala většinu výhod plynoucí z tohoto práva.

Filiální kostel sv. Bartoloměje v Bylanech byl postaven zřejmě v období kolem roku 1300. V písemných pramenech se poprvé připomíná roku 1364. Stavba byla samozřejmě několikrát přestavována – např.: v první čtvrtině 18. století nákladem výše jmenované Kateřiny Zuzany Šofmanové z Ještětic. Do dnešní pozdně barokní podoby byl tento kostel velmi radikálně přestavěn Marií Terezií Savojskou, majitelkou Černokosteleckého panství, v letech 1769-1770. Při této, celkem necitlivé, přestavbě, kterou vedl dvorní architekt kněžny Savojské, Tomáš Václav Budil, byla bohužel z kostela odstraněna většina vnitřního vybavení, včetně věcí, nějakým způsobem spjatých s rodem Trojanů z Bylan a RossfeldуChyba! Záložka není definována., ať už se jedná o obrazy, rodové erby, či drtivou většinu náhrobních kamenů. Z tohoto důvodu dnes známe původní vnitřní podobu kostela před přestavbou z roku 1770 jen z písemných pramenů. Jedná se především o latinsky psanou vizitační zprávu černokosteleckého děkana Alexandra Sperata z 15.7. 1671[756], ve které hodnotí stav kostelů v černokosteleckém vikariátu.

Nejprve děkan konstatuje námi již výše zmíněná fakta, tj., že se kostel nachází na Černokosteleckém panství a že je filiální ke lstibořskému kostelu. Mylně zde však zaznamenal zasvěcení bylanského kostela sv. Bartoloměje – podle něho byl kostel zasvěcen Narození Panny Marie (Ecclesia Beatæ Virginis Natæ). Fakt, že by byl tento chrám páně okolo roku 1671 zasvěcen opravdu Narození Bohorodičky není doložen v žádných jiných písemných pramenech z této doby (naopak zasvěcení sv. Bartoloměji je doloženo před i po tomto datu) a s téměř naprostou jistotou jej můžeme považovat za děkanův omyl. Jako veliký dobrodinec zdejšího kostela je uváděna urozená paní Talackovna, z jejichž finančních darů byl kostel opravován a přestavován.

V následujícím odstavci s názvem Fabrica huius Ecclesiæ – Zařízení tohoto kostela – děkan Sperat poznamenává, že kostel je na východ orientovaná stavba, což je pro křesťanské

[756] NA Praha, Archiv Pražského Arcibiskupství 1 (dále jen APA 1), sign. B 41/3.

kostely přirozené. Samotná budova jednolodního kostela se skládala z lodi, presbytáře a věže nad pravoúhlým presbytářem, ve které byly umístěny dva zvony. Jeden z nich byl puklý a z tohoto důvodu byl dle dedikačního nápisu přelit roku 1673 v dílně Bedřicha Michaela Schönfelda ve Starém Městě pražském a dostal jméno Jan a dochoval se do dnešních dnů. Druhý zvon byl funkční (byl přelit roku 1771 a dostal jméno Marie). Střechu kostela i věže roku 1671 pokrývaly šindele. Podle této vizitační zprávy byl kostel zanedbaný a ač byly zdi původně jak z vnější strany, tak uvnitř nabíleny, roku 1671 byla omítka na mnohých místech opadaná, takže bylo možno vidět červené cihly, ze kterých byl kostel postaven. Kostel sv. Bartoloměje měl v této době pouze pět oken, což způsobovalo, že v presbytáři bylo málo světla.

Po vstupu do kostela by nás nemile překvapila jeho chudá výzdoba. Musíme si však uvědomit, že se nacházíme v době, kdy od počátku rekatolizace uplynulo pouze 50 let a teprve 23 let od konce třicetileté války. Navíc bylanský kostel byl pouze kostelem filiálním a tudíž přednost měl v tomto případě farní chrám Páně ve Lstiboři. Podlaha v bylanském kostele byla vydlážděná cihlami, na podlaze stálo osm lavic. Co se týče oltářů, nacházely se zde dva. Hlavní oltář byl umístěn v presbytáři. Oltářní retábl, s největší pravděpodobností pozdně renesanční, vycházel z tradičního typu gotické archy s dvojicí pohyblivých křídel po stranách. Ústřední malbou uvnitř skříně byl obraz dvou cherubínů, držících kalich. Na vnitřních stranách křídel byla zobrazena Panna Marie a sv. Mikuláš, na vnějších stranách patron zdejšího kostela sv. Bartoloměj a sv. Martin. Ač se tato oltářní archa nezachovala, můžeme si vytvořit bližší představu o její podobě díky nemnoha zachovaným oltářním archám z tohoto období na Černokostelecku a Kolínsku – jedná se především o dvě epitafní oltářní archy rodiny pánů Smiřických ze Smiřic v zámeckém kostele sv. Vojtěcha v Kostelci nad Černými lesy, či zlomek epitafní oltářní archy rytíře Šimona Šilhánka z Choustníka z kutnohorského předměstí v Kolíně (dnes v soukromých sbírkách). Vedle tohoto hlavního oltáře se v kostele nacházel ještě jeden postranní oltář. Před hlavním oltářem byl do dlažby zasazen kámen ve tvaru čtverce, kryjící otvor – bezpochyby se jedná o náhrobek některého ze členů rodu Trojanů a jeho potomků, nebo o kámen kryjící vstup do jejich rodinné hrobky.

Při kostele sv. Bartoloměje v této době působilo i literátské bratrstvo, které ale nemělo žádný majetek, dokonce ani zpěvník. Literátský sbor doprovázel každou mši svatou hudbou a zpěvem z kůru na kterém se nalézalo 37 stejných sedadel. Kůr, na který se vstupovalo zevnitř kostela, byl roku 1671 dřevěný a jeho nosné sloupy umně malované.

Dále děkan Sperat popisuje hřbitov přiléhající k bylanskému kostelu. Před průčelím kostela stála kostnice, podle svědectví děkana Sperata značně zchátralá s děravou střechou, která

obsahovala mnoho lidských ostatků. Kostnice byla následně stržena – nejpozději však roku 1769. Na hřbitově bylo vyčleněno zvláštní místo pro pohřbívání nepokřtěnců.

Co se týče kostelníků, plnili tuto funkci v Bylanech v této době „dva muži čestného života, kteří prospívali kostelu, podle jejich možností“ (Habet ex hoc pago viros probatoris vitæ duos, qui pro ut possunt hanc Ecclesiam iuvant). V roce 1671 to byli Matěj Marků a Václav Kuba. Farář dostával podle této vizitační zprávy za 1 odslouženou mši v Bylanech 1 zlatý 45 krejcarů a oběd.

Dnes je kostel sv. Bartoloměje jednolodní, orientovaná obdélná stavba s věží nad pravoúhlým presbytářem, se sakristií a schodišťovým přístavkem v ose presbytáře. Kostel je zevně hladce omítnut. Loď má obdélný půdorys, na západní straně je hlavní průčelí se štítem. V ose lisénového rámce je obdélníkový kamenný portál s klenákem, nad ním čtyřlaločné okno. Nad profilovanou římsou, krytou prejzy, je štít, který stojí na soklu a jeho spodní úhly jsou zaobleny. Ramena jsou konkávně prohnuta, s římsou na jejich vrcholu. Římsa je mírně vzdutá, v ose přerušená a svinutá do volut. Ve štítu je umístěno mělké zrcadlo, jehož obrys sleduje tvar štítu, uprostřed je oválné okno s hvězdicovitou šambránou. Boční stěny lodi mají po jednom lisénovém rámci a dvou oknech se segmentovými oblouky. Do jižní vnější zdi jsou vsazeny tři kamenné náhrobníky. Střecha lodi je sedlová, krytá bobrovkami. Presbytář má obdélníkový půdorys, po každé straně lisénový rámec, na jižní a severní straně je po jednom okně stejném jako v lodi. Prejzy krytá římsa odděluje od presbytáře nástavec věže stejného půdorysu. Věž má na každé straně lisénový rámec, na jižní, východní a severní straně po jednom okně stejném s okny lodi, na východní straně je uprostřed střešní římsa segmentovitě zdvižena. Osmiboká mansardová přilbice střechy je kryta prejzy. K východní straně presbytáře přiléhá sakristie přibližně čtvercového půdorysu. V její jižní stěně se nachází obdélníkové okno, v severní stěně obdélníkový kamenný portál. Na východní straně je trojúhelníkový štít, přerušený schodišťovým přístavkem, který má pět boků osmibokého hranolu. V jeho východní stěně je úzké, obdélníkové okénko, v jihovýchodní stěně se nachází obdélníkový vchod na schodiště do věže (přes strop sakristie). Přístavek má polojehlancovitou prejzovou stříšku. Do kostela se vstupuje západním portálem. Loď je kryta valenou klenbou s dvěma dvojicemi dotýkajících se lunet, pod nimi je po jednom okně se segmentovým obloukem. V oknech jsou osazeny novodobé barevné vitráže. Na západní straně se nalézá kruchta s rovným hladkým zábradlím, nesená velkým, půlkruhovým obloukem. Podkruchtí je klenuto valeně s jednou dvojicí dotýkajících se lunet. Na jižní straně je výklenek v celé šířce podkruchtí, na severní straně kruchtové schodiště. V ose západní stěny nad kruchtou je čtyřlaločné okno. Triumfální oblouk je mírně stlačený. Presbytář je klenut valeně s dvojicí dotýkajících se lunet. Na obou bocích je

po jednom okně. V ose východní stěny se nachází obdélníkový vchod do sakristie. Sakristie je plochostropá, z jihu osvětlená obdélníkovým oknem. Kostel je novodobě vymalován[757].

Jak jsme již uvedli výše několikrát, pod podlahou bylanského kostela sv. Bartoloměje odpočívají a zmrtvýchvstání Ježíše Krista očekávají příslušníci rodiny Samuela Trojana z Bylan a Rossfeldu**Chyba! Záložka není definována.**. Na závěr tohoto popisu bylanského Chrámu Páně uvádíme přibližný seznam zde pohřbených osob, kterých tu leží na dvě desítky:

1570	Václav Dobřichovský z Dobřichova	bratranec Samuela Trojana; syn Jana Dobřichovského – bratra jeho matky
1613	Kateřina Eliška Trojanová z Bylan a Rossfeldu**Chyba! Záložka není definována.**	dcera Samuela Trojana z Bylan a Rossfeldu**Chyba! Záložka není definována.**
1613	Marta Trojanová z Bylan a Rossfeldu**Chyba! Záložka není definována.**	dcera Samuela Trojana z Bylan a Rossfeldu**Chyba! Záložka není definována.**
1620	Samuel Trojan z Bylan a Rossfeldu**Chyba! Záložka není definována.**	
1626	Jan Chlumčanský z Přestavlk	zeť Samuela Trojana; manžel Alžběty Trojanové z Bylan a Rossfeldu**Chyba! Záložka není definována.**, otec Doroty
1630	Pavel Malovec z Malovic	manžel Alžběty Trojanové z Bylan
1655	Jan Jiří Cetenský z Cetně	manžel Doroty Chlumčanské z Přestavlk, vnučky Samuela Trojana
1655	Volf Kryštof Haugvic z Biskupic	zeť Samuela Trojana; manžel Anny Trojanové z Bylan a Rossfeldu**Chyba! Záložka není definována.**
?1655	Dorota Trojanová z Elendberku	Manželka Samuela Trojana z Bylan
	N. Talacko z Ještětic	předčasně zemřelí synové Doroty Maxmiliány roz. Chlumčanské z Přestavlk
	N. Talacko z Ještětic	
	N. Talacko z Ještětic	
1663	Vilém st. Talacko z Ještětic	zeť Samuela Trojana; manžel Alžběty Tro-

[757] RIŠLINK, VL., JOUZA L. (ed), *Baroko na Kolínsku I.* – Společnost a kultura v letech 1650-1730, Kolín 2001, s. 62.

		janové z Bylan, otec Kateřiny Zuzany
1664	Dorota Maxmiliána Chlumčanská z Přestavlk	vnučka Samuela Trojana z Bylan a Rossfeldu**Chyba! Záložka není definována.**
14.1. 1681	Alžběta Trojanová z Bylan a Rossfeldu**Chyba! Záložka není definována.**	dcera Samuela Trojana z Bylan a Rossfeldu**Chyba! Záložka není definována.**
1675-80	Maxmilián Pavel Cetenský z Cetně	syn Doroty Chlumčanské z Přestavlk
	N. Šofman / -ová z Hemrlesu	předčasně zemřelé děti Kateřiny Zuzany
	N. Šofman / -ová z Hemrlesu	
17.10. 1680	Františka Šofmanová z Hemrlesu	sestra Jana Kryštofa Šofmana z Hemrlesu
11.1. 1682	Jan Kryštof Šofman z Hemrlesu	manžel Kateřiny Zuzany Talackové z Ještětic
1699	Rudolf Ferdinand Talacko z Ještětic	syn Alžběty Trojanové z Bylan a Rossfeldu**Chyba! Záložka není definována.**
	Albrecht Pavel Malovec z Malovic	nevlastní bratr Kateřiny Zuzany
5.5. 1714	Kateřina Zuzana Talacková z Ještětic	dcera Alžběty Trojanové z Bylan**Chyba! Záložka není definována.**
	Anna Roznhajmová z Janovic	vnučka Samuela Trojana z Bylan

R E Q U I E S C A N T I N P A C E

5. Hospodářská situace nižší šlechty na Černokostelecku

Až doposud jsme záměrně nevěnovali pozornost hospodářské situaci, hospodaření, rentabilitě atd. šlechtických statků na Černokostelecku. Tuto problematiku vyčleňujeme do zvláštní kapitoly, neboť se domníváme, že její kvalifikace je zásadní pro bližší poznání procesu pauperizace a zanikání drobných rytířských statků. I tato část studie je založena na doposud nevyužitém archivním materiálu, který se v potřebné míře zachoval pro tyto statky:

Bylany	1670	357 strychů (tj. cca 102,7 ha)
Chrást	1683	240 strychů (tj. cca 69 ha)
Komorce	1586	405 strychů (tj. cca 116,5 ha)
Syneč	Po 1620	Cca 160 ha

Náhodně dochované zprávy jenom omezeně a pozvolna dovolují nahlédnout do všech hospodářských otázek. Je to dáno tím, že písemné pozůstalosti drobných statků nejsou nasnadě. Pro Čechy existuje doposud jen několik prací zpracovávající do hloubky tuto problematiku[758]. Přínosný pro poznání českých agrárních dějin bezpochyby bude pokus o postižení otázky, jaké výsledky dosahoval statek bez robotní práce.

Všechny tyto drobné statky měly pouze jeden hospodářský dvůr (druhý dvůr v Chrástu byl po roce 1648 již trvale pustý). Kromě toho patřila k těmto statkům další řada výrobních podniků – k Bylanům ovčín, krčma, masný krám, kovárna (po třicetileté válce pustá), kolárna (po třicetileté válce pustá), 3 mlýny (z toho 2 zpustly za třicetileté války), malý lesík (pro vlastní spotřebu) a dva pusté rybníčky a po roce 1714 nově zřízený nájemní „Judenhaus“. K Chrástu patřil ovčín, mlýn, krčma (zpustla během třicetileté války) a také malý les. Ke statku Komorcím pak patřil ovčín ve Výžerkách, pivovar se sladovnou (!), mlýn a 70 lečí lesa. Zásadní pro charakter těchto statků je také skutečnost, že řada z nich neměla vlastní poddané, přesto paradoxně zanikly Komorce jako první již v předbělohorském období. To mělo pochopitelně zásadní vliv na absenci robotní síly po přechodu na robotní velkostatek

[758] HOFMANN, G., *Příspěvek k poznání hospodaření na drobném feudálním majetku v polovině 18. století*, in: Sborník historický 10, Praha 1962.; ANDĚL, R., *Hospodářská situace drobných šlechtických statků na českolužickém pomezí v XVII. století*, in: Sborník pedagogické fakulty v Ústí nad Labem, řada dějepisná, roč. 1971; JANOUŠEK, E., *Nové příspěvky ke studiu feudálního velkostatku v 16. století*, in: Sborník ČSAZV, roč. 2/1957, s. 95-126, omezeně i J. Petráň (PETRÁŇ, J., *Zemědělská výroba v Čechách ve druhé polovině 16. a počátkem 17. století*, Praha 1963). Janoušek ovšem mylně předpokládá, že i sebemenší statek měl k dispozici robotní práci a ostatní druhy feudální renty, Bylany a Chrást toto tvrzení vyvracejí. Velmi přínosnou prací je i E.Čáňová-Antošová (ANTOŠOVÁ-ČÁŇOVÁ, E., *Zanikání drobných statků na Hradecku*, in: Práce Krajského muzea v Hradci Králové 1959, s. 115-149), která zkoumá i příčiny zániku jednotlivých drobných šlechtických statků.

v Čechách v 17. století a také, že nebylo možné rozšiřovat dominikální půdu na úkor rustikálu. Z tohoto přehledu je také možno učinit si představu o hlavních odvětvích hospodářského podnikání na drobných rytířských statcích v raném novověku. Zároveň je ale třeba upozornit na zásadní věc a to, že výše kategorie svobodných a hamfeštních dvorů byla kategorií rytířských majetků sui generis, z hlediska berního se pohybovaly na hraně mezi rustikálem a dominikálem a jejich samostatnost byla velmi omezena velkými sousedy.

Rozsah statku i jeho rozloha byla pochopitelně rozhodující pro počet čeledi i ostatních zaměstnanců, přičemž bylo dbáno maximální úspornosti a hospodárnosti. K bližšímu poznání počtu stálé čeledi nicméně ani pro jeden statek nemáme žádné pramenné zmínky, pouze v matrikách českobrodské farnosti se občas objeví kromě běžných děveček a pacholků jméno písaře na dvoře v Přistoupimi (r. 1672-1675 jistý Kašpar a 1701 Jiří Reichman), který byl snad přímo správcem dvora[759]. Někde se písaři podíleli nejen na vedení potřebných písemností, ale byla jim svěřována také základní výuka a vzdělávání dětí zdejších šlechticů[760]. Poněvadž se pak nikde nesetkáváme s funkcí šafáře, domníváme se, že drobná šlechta řídila své dvory víceméně sama, bez zbytečného úřednictva a snad i bez písemné agendy (pokud jí bylo třeba, vedl je písař, doložený pouze v Přistoupimi, u něhož byla také „kancelář"). Dále byly na dvorech zaměstnány i osoby přímo pro službu v šlechticově rodině. Jejich počet byl pochopitelně na jednotlivých statcích různý, tvořily ho 1-2 služky, kuchařka (např. roku 1679 byla v Přistoupimi *Marie, kuchařka starého p. Rozenhajma*) či lokaj (v Bylanech byl na poč. 18. století jistý lokaj Jakub). Lze ovšem předpokládat, že se po třicetileté válce počet stálých pracovních sil pohyboval ve dvorech kolem deseti osob, což byl tehdejší průměr[761].

Přehled o rostlinné produkci, jak nám jej představuje Tereziánský katastr, ukazuje, jak se výrobní podmínky v zemědělství prosazovaly na drobných statcích hned v několika směrech: ve volbě plodin, v jejich vzájemném poměru i ve výnosech, které přinášely. Snaha po co největší soběstačnosti nutila i majitele drobných statků k tomu, aby pěstovali takřka většinu tehdy používaných plodin – oves, žito, pšenici i hrách a snad i jiné. Ve většině statků na Černokostelecku se nejvíce vysévala pšenice, poté žito s hrachem přibližně ve stejném poměru a nejméně ječmen. Ještě pro srovnání uveďme, že na sousedním Černokosteleckém vel-

[759] SOA Praha, sbírka matrik, fara Český Brod, č. 1.

[760] ANDĚL, R., *Hospodářská situace drobných šlechtických statků na česko-lužickém pomezí v XVII. století*, in: Sborník pedagogické fakulty v Ústí nad Labem, řada dějepisná, roč. 1971, s. 67.

[761] vide: ANDĚL, R., *Hospodářská situace drobných šlechtických statků na česko-lužickém pomezí v XVII. století*, in: Sborník pedagogické fakulty v Ústí nad Labem, řada dějepisná, roč. 1971, s. 68.

kostatku bylo na počátku 18. století celkem 17 panských dvorů o průměrném rozsahu obdělávané půdy 460 strychů (cca 128 ha)[762].

Právě po třicetileté válce se zásadně změnila v Čechách vnitřní konstituce hospodaření šlechtických dominií, což spočívalo v refeudalizaci, čili znovuupevnění feudalismu. Jak dokládá J. Čechura, jednalo se o celoevropský proces, který se prosazoval v Německu, v oblastech na východ od Labe již od druhé poloviny 16. století[763]. Takovýto velkostatek se obecně nazývá režijním, ve kterém byl chod dvorů a především žně zajišťovány robotami poddaných, osobně připoutaných k půdě. H. Harnisch uvádí celkem čtyři základní indikátory režijního velkostatku:

1. nejméně 2-3 dny potažní roboty týdně
2. držba zvláštního potahu pro tyto roboty v rolnických hospodářstvích
3. maximalizace robotních povinností
4. zhoršování právních norem držby půdy.

Právě první tři zmíněné body budou zásadními pro nižší šlechtice, vlastnící často pouze hospodářské dvory s minimálním (nebo žádným) počtem vlastních poddaných. Domníváme se, že právě tato skutečnost způsobovala zánik drobných statků nižší šlechty po třicetileté válce a nikoliv pobělohorské konfiskace. Tuto tezi se pokusíme dokázat v následujících odstavcích.

Dvůr Chrást

K lennímu dvoru Chrást (k němuž byl připojen i pustý dvůr hamfeštní, po třicetileté válce již reálně neexistující) náleželo podle Berní ruly roku 1654 240 strychů polí (cca 69 ha), z čehož se osívalo na zimu 65 a na jaro 50 strychů[764]. V odhadním protokolu před prodejem dvora z roku 1682 byla ovšem situace zcela odlišná a nebudeme-li předpokládat tak výrazné změny v příslušném mezidobí, snad i pravdivější (přiznání z roku 1654 bylo nejspíš úmyslně upraveno, neboť to bylo přiznání pro výpočet daně[765]:

ozim z roku 1682

pšenice ..... 123 strychů (tj. 35,4 ha)

žito ..... 65 strychů (tj. 18,7 ha)

jař z roku 1683

[762] NA Praha, ED, i.č. 1669.

[763] ČECHURA, JAROSLAV: *Dominium Smiřických***Chyba! Záložka není definována.** – *protokapitalistický podnikatelský velkostatek předbělohorských Čech*, in: ČČH 90/1992, č. 4, Praha 1992, s. 512.

[764] HAASOVÁ-JELÍNKOVÁ, M., *Berní rula 18 – kraj Kouřimský*, Praha 1952, s. 473.

[765] HALW, Herrschaften, kt. 685.

hrách ..... 6 strychů (tj. 1,7 ha)
ječmen..... 78 strychů (tj. 22,4 ha)
oves..... 56 strychů (tj. 16,1 ha)
ladem leželo dalších ..... 157 strychů (tj. 45,1 ha)

Již pouhý pohled na popis Chrástu z roku 1682 ukazuje, že hlavním zdrojem příjmů dvora byla rostlinná výroba, proto se zaměříme na rostlinnou výrobu na prvém místě. Jednotlivé druhy obilovin a luštěnin byly vysety v tomto poměru – pšenice 37,5% : žito 19,8% : ječmen 23,7% : oves 17% : hrách 1,8%. Pšenice byla pochopitelně nejdražším obilím. Z výše uvedeného přehledu také vyplývá, že pole byla rozdělena na tři hony – ozim, jař a úhor. bohužel nemáme k dispozici žádný další přehled osetí polí v Chrástu pro starší období, takže nedokážeme říci, zda se tato situace nějak měnila. Díky Zlatému urbáři Černokosteleckého panství ovšem dokážeme situaci porovnat se stavem ve dvorech černokosteleckého velkostatku – např. ve dvoře v Broučkově byl tento poměr 28% : 21,8% : 3,1% : 46,8% : 0%, čili vidíme, že zde naopak jasně převládal oves a naopak ječmen a pšenice byly vysévány v daleko menší míře. V Hřibech byl pak tento poměr – 44% : 12% : 17,8% : 23,8% : 2,3%, čili méně žita a ječmene a více hrachu a ovsa. Obecně lze ale i z údajů o dalších dvorech říci, že dvůr v Chrástu nijak nevybočoval z regionálního normálu a nezaměřoval se na žádnou specifickou obilovinu, kterou by nepěstoval sousední velkostatek; je to vlastně přirozené, neboť Chrást nerozvíjel žádné průmyslové odvětví, které by spotřebovalo výrazné přebytky ve výrobě (např. pivovarnictví – ječmen na slad) a sousední Lichtenštejnská panství si je dokázala vyrobit sama a nepotřebovala je „importovat“. K dalšímu posouzení úrovně rostlinné výroby by také bylo potřeba znát, jak byla pole hnojena a orána a jak hustě bylo obilí vyséváno. Přitom by nás tyto otázky enormně zajímali, neboť byly bezpochyby zásadní pro výši úrody.

Jaká tedy byla produkční schopnost polí chrástského dvora? Opět nemáme žádný pramen, který by přímo uváděl reálné výnosy, nicméně pro potřeby Tereziánského katastru byla zdejší pole zařazena do 6. bonitní třídy, tzn., že zde úroda převýšila množství vysetého obilí třiapůlkrát[766]. Problém je ten, že daný koeficient nepřihlíží k druhu obilí ani k povaze pole v dané bonitní třídě. Nicméně alespoň přibližně nám načrtne možné zisky z rostlinné výroby, ovšem opravdu jen orientačně. K roku 1654 patřilo ke dvoru 240 strychů polí a zhruba 60 strychů dalších pozemků (poté, co se stal Lichtenštejnským majetkem, připojili k němu ještě další dominikální půdu a k roku 1713 hospodařil již s 434 strychy polností). Pro potřeby Tereziánské-

[766] *Tereziánský katastr český*, sv. 1, Rustikál (kraje A-Ch), Praha 1966, s. 16.

ho katastru byla lokální cena žita stanovena na ideální 1 zl. 11 kr. za strych. Tato suma byla pochopitelně v polovině 17. století úměrně nižší. Navíc zde počítáme s cenou žita, nicméně cena pšenice byla paušálně stanovena o 24 kr. vyšší než místní cena žita, strych ječmene byl polovinou ceny pšenice a strych ovsa byl poloviční cenou žita. Jak je vidět, žito stálo ve své ceně a předpokládané nižší osevní ploše než pšenice někde uprostřed, takže i předpokládaný čistý zisk podle katastru dovoluje alespoň částečnou orientaci ve výnosech rostlinné produkce. Pokud vezmeme v potaz stav z roku 1682, byl by čistý výnos asi takovýto:

pšenice ..... 123 strychů (tj. 35,4 ha)..... 194 zl. 45 kr.
žito ..... 65 strychů (tj. 18,7 ha)..... 76 zl. 55 kr.
hrách ..... 6 strychů (tj. 1,7 ha)..... cca 2 zl.
ječmen ..... 78 strychů (tj. 22,4 ha)..... 61 zl. 45 kr.
oves..... 56 strychů (tj. 16,1 ha)..... 33 zl. 8 kr.

Dohromady by tedy zisk z rostlinné produkce činil na počátku 18. století zhruba 370 zl. Ke dvoru však roku 1682 patřily ještě dvě velké ovocné zahrady, z nichž jedna byla pustá vinice s vinným sklepem vytesaným ve skále[767], dále pole o 2½ strychu, které se využívalo jako ovocný sad, z nichž mohl být roční zisk až 120 zlatých rýnských. Toto číslo se mi ovšem jeví jako velmi nadsazené, vycházející snad z potřeb prodávajícího ocenit majetek na co nejvyšší částku. Budeme tedy dále počítat s odhadem na maximálně 60 zlatých.

Podívejme se nyní blíže na živočišnou výrobu. Již na úvod musíme zkonstatovat, že vedle rostlinné výroby byla i živočišná na relativně vysoké úrovni a představovala výraznou příjmovou položku. Na počátku roku 1683 se v prvním dvoře chovalo celkem 24 krav (Což v přepočtu na 100 ha polí představuje asi 35 dojnic. V tomto ohledu byl dvůr v Chrástu na velmi slušné úrovni, neboť podle E. Maura se v Polabí pohyboval stav skotu v 70. letech na 100 ha mezi 13-17 kusy[768].), z každé z nich mohl být roční zisk podle soudobé bilance 2 kopy 20 gr. míš. (celkem 56 kop gr.), dále 16 telat s ročním ziskem po 1 kopě gr. (celkem 16 kop gr.), dále 50 kusů malých i velkých prasat s ročním ziskem po ½ kopě gr. míšeňských (25 kop gr.), 220 kusů ovcí s ročním ziskem po ½ kopě gr. (110 kop.), poté 230 kusů jehňat s ročním ziskem po ¼ kopě gr. (57,5 kopy) a drůbež s ročním ziskem 30 zlatých. Ve druhém dvoře bylo celkem 19 kusů starých a 16 kusů mladých krav (maximální roční příjem zde byl

[767] S pustými neobnovovanými vinicemi se v pobělohorském období můžeme v Čechách**Chyba! Záložka není definována.** setkat relativně hojně. Bylo to způsobeno faktem, že zde nebylo možno zavádět ve větší míře roboty a vinařství se neustále potýkalo s problémem rentability. Známky úpadku vinařství se začaly projevovat v Čechách**Chyba! Záložka není definována.** už v prvních desetiletích 17. století. MAUR, E., *Český komorní velkostatek v 17. století*, Praha 1975, s. 37.

[768] MAUR, E., *Český komorní velkostatek v 17. století*, Praha 1975, s. 40.

105 kop gr.), dále 400 kusů ovcí[769] (příjem 200 kop gr.), 50 prasat (celkem 25 kop gr.) a drůbež – staré husy 12 kusů, mladé husy 60 kusů, staré slepice, kohouti a kapouni 45 kusů, 1 krocan, krůty 3 kusy, staré kachny 8 kusů (celkem příjem 30 zl.). A navíc měl ještě dvůr roční příjem z včel 5 zlatých rýnských.

Shrneme-li hrubý výnos z živočišné výroby, dojdeme k číslu 340 kop grošů míšeňských a 30 zlatých, dohromady tedy cca 415 zlatých rýnských. Bohužel nemáme k dispozici žádné účetní výkazy chrástského dvora z této doby, musíme tedy vycházet z analogických případů hospodaření lenního dvora v pobělohorské době. Ve své studii odhadl G. Hofmann náklady na živočišnou výrobu na 68-71% příjmu (!), což je číslo sice na první pohled vysoké, nicméně v sobě zahrnuje plat správce dvora, mzdu čeledi v penězích, mzdu čeledi v naturáliích, mzdu za sklizeň sena, věcné náklady a především relativně vysokou hodnotu zkrmeného obilí[770]. S touto výší nákladů ovšem musel počítat každý velkostatek, neboť živočišná výroba byla zcela závislá na námezdní práci, kterou nebylo možno snížit robotní prací. Tato skutečnost nutila šlechtu ve větší míře sahat k placené práci. Tato její snaha narážela však na nedostatek volných pracovních sil mezi místním obyvatelstvem (zatíženým robotou na vlastním velkostatku) a nutila ji také zvyšovat mzdy a naturální požitky. To pochopitelně zvyšovalo celkovou režii. Hodnotu slámy a sena můžeme zanedbat, neboť se de facto vrací rostlinné výrobě v podobě hnoje[771]. Odečteme-li tedy z oněch 415 zlatých náklady v předpokládané výši 65% výnosu, zůstane přibližně 145 zlatých maximálního čistého výnosu. Navíc neznáme konkrétní výši místních deputátů. Hrubý příjem byl však dosti podstatně snižován nejenom vysokými výrobními náklady, ale i daňovým zatížením, které v případě čisovického dvora tvořilo v reálné podobě zhruba 25%. V Chrástu byla bezpochyby situace velmi podobná.

Kromě těchto příjmů plynuly majitelům tohoto dvora zisky i z pronájmu panských budov, ač jich nebylo mnoho. Jednalo se o mlýn o jednom kole o ročním nájemném 25 zl. a ze dvou gruntů roční činže 9 zl.[772]

Jsme bohužel zásadně a nepřekonatelně omezeni faktem, že u hospodaření pracujeme pouze s ideálními čísly maximálního zisku a neznáme skutečné příjmy a vydání dvora v Chrástu. Bezpochyby nebyl jeho roční výdělek konstantní, ale značně kolísal v závislosti

[769] V zimě 1682/1683 jich pomřelo 150 kusů.

[770] HOFMANN, G., *Příspěvek k poznání hospodaření na drobném feudálním majetku v polovině 18. století*, in: Sborník historický 10, Praha 1962, s. 215.

[771] HOFMANN, G., *Příspěvek k poznání hospodaření na drobném feudálním majetku v polovině 18. století*, in: Sborník historický 10, Praha 1962, s. 216.

[772] HALW, Herrschaften, kt. 684.

na úrodě a momentální poptávce na trhu (dvůr v Čisovicích takto vykazoval v polovině 18. století výnos v rozmezí 3,2 – 24,7% ![773]).

Suma sumarum vypadala maximální teoretická roční bilance Chrástu následovně:

Předmět zisku	Příjem	Předpokládaný čistý zisk
Rostlinná výroba	370 zl.	130 zl.
Živočišná výroba	415 zl.	145 zl.
Nájemné	34 zl.	34 zl.
Celkem ZLR	**819**	**309**

Při tomto rozložení by poměr čistého ku hrubému příjmu tvořil cca 37,7 %. Z těchto ideálně získaných 309 zlatých ale musíme ještě v případě Chrástu odečíst splátky a úroky dluhů. V roce 1683, ke kterému vztahujeme naše výpočty, musel majitel dvora platit jen na ročních úrocích 186 zl.! a pokud měl nějaký rok zaplatit i předpokládaných 25% hrubého příjmu jakožto daňové zatížení, nějakých 205 zlatých, ocitl se jeho majitel okamžitě v záporných číslech. Navíc po roce 1664 musel Ubald Kisler vyplatit dědické podíly svých příbuzných ve výši 2750 zlatých[774], které se sice neúročily, nicméně představovaly vzhledem k předpokládaným výnosům dvora horentní částku. Ve světle těchto neúprosných čísel je až s podivem, že Ubald dokázal hospodařit po smrti otce roku 1664 tak dlouho (do roku 1683).

Dvůr Bylany

K hamfeštnímu dvoru Bylany náleželo podle Berní ruly roku 1654 357 strychů polí (cca 102,7 ha), z čehož se osívalo na zimu 80 a na jaro 46 strychů[775]. V údajích Tereziánského katastru můžeme vyčíst, že roku 1713 měla půda patřící k dvoru již rozlohu 386,5 strychu (cca 111,2 ha)[776].

O Bylanech se dá říci takřka to samé, co o výše zmíněném Chrástu. I zde tvořila hlavní zdroj příjmů dvora rostlinná výroba. Jednotlivé druhy obilovin a luštěnin byly roku 1718 vysety v tomto poměru – pšenice 46,7% : žito 11,2% : ječmen 28% : oves 11,2% : hrách 2,8%.

---

[773] HOFMANN, G., *Příspěvek k poznání hospodaření na drobném feudálním majetku v polovině 18. století*, in: Sborník historický 10, Praha 1962, s. 218.

[774] NA Praha, DD, kn.č. 65, fol. 110 p.v.-112.

[775] HAASOVÁ-JELÍNKOVÁ, M., *Berní rula 18 – kraj Kouřimský*, Praha 1952, s. 473.

[776] HALW, Herrschaften, kt. 685.

pšenice ..... 250 strychů (tj. 72 ha)
žito ..... 60 strychů (tj. 17,2 ha)
hrách ..... 15 strychů (tj. 4,3 ha)
ječmen ..... 150 strychů (tj. 43,2 ha)
oves ..... 60 strychů (tj. 17,3 ha)

Pšenice byla pochopitelně nejdražším obilím a navíc se zdejší pole nacházela ve čtvrté bonitní třídě ze sedmi, jak je definoval Tereziánský katastr a byla povětšinou velmi úrodná. Z výše uvedeného přehledu také vyplývá, že pole byla rozdělena na tři hony – ozim, jař a úhor. Pro srovnání máme ještě částečné údaje o setbě pro rok 1670, kdy pšenice zaujímala 110½ strychu a žita 39 strychů[777], čili relativně málo. Snad to bylo způsobeno nízkými rezervami obilí po třicetileté válce.

Na základě odhadu bylanského statku právě z roku 1670[778] můžeme jen velmi přibližně shrnout výnos dvora asi takto:

Předmět zisku	Počet (velikost)	Příjem	Předpokládaný čistý zisk
Ovce	230 ks	57,5	48,8
Krčma	x	30	112,8
Mlýn	x	90	
Pšenice	110½ strychu	-	220
Žito	39 strychů	-	58,5
Krávy	10 ks	18	9
Prasata	20 ks	10	
Nájem z chalup	x	30	30
Celkem KGM	**x**	**1395,5**	**480**
Celkem ZLR	**x**	**1628**	**560**

Přibližný zisk 560 zlatých jistě nebyl na takovéto miniaturní zboží nijak špatný, nicméně v 70. letech 17. století byl dvůr v Bylanech už velice zadlužený, a protože nebyly dluhy splá-ceny, vzrostla jejich výše do roku 1675 kvůli úrokům na částku 5804 zl. 10 krejcarů a 4 dená-

[777] Tj. 31,7 ha pšenice a 11,2 ha žita.

[778] HALW, Herrschaften, kt. 684.

ry rýnské[779], takže jen na úrocích by měly tehdejší majitelky ročně zaplatit cca 348 zlatých 15 krejcarů rýnských, což pochopitelně veškeré hospodářské záměry více či méně paralyzovalo. Pokud budeme uvažovat i o případné berni ve výši jako u Chrástského dvora, vzrostou náklady na dalších přibližně 400 zlatých. Navíc byl fyzický stav dvora a jeho příslušenství po třicetileté válce tristní - vlastní hospodářský dvůr, zdroj obživy, byl v dobrém stavu a plně funkční, stejně jako ovčín (ovce i nadále zůstávaly nejvýnosnějším zvířectvem s maximálními náklady 15% hrubého výnosu). Místní krčma byla oproti tomu vlastně pouze zbořeniště; obdobně na tom byla kovárna, olejna a kolárna. Část zisku plynula ovšem z masných krámů a chalupy, které ale také nebyly v nejlepším fyzickém stavu. Vinice byly zrušené a přeměněny na obilné pole, ovocný sad byl již přestárlý. Štítovský mlýn fakticky neexistoval a Votloučkovský mlýn potřeboval generální opravu, v rybnících nežily žádné chovné ryby, ale ve strouze se chovali raci. Na konci roku 1670 se ve dvoře nacházelo tažných valachů 8 kusů, z toho dvouletý 1, 2 vozy, 2 pluhy, 3 páry bran, dále 8 krav dojnic, 2 krávy na otelení[780], 10 kusů hovězího dobytka na prodej, ovcí 230 kusů[781] a 20 kusů prasat[782].

Stejně jako u Chrástu, i zde jsme bohužel zásadně a nepřekonatelně omezeni faktem, že u hospodaření pracujeme pouze s ideálními čísly maximálního zisku a neznáme skutečné příjmy a vydání. Bezpochyby nebyl jeho roční výdělek konstantní, ale značně kolísal v závislosti na úrodě a momentální poptávce na trhu (viz rozbor výše).

Bylanské zboží se ovšem dokázalo s problémy v hospodaření díky převodu na nového majitele, respektive majitelku (Kateřinu Zuzanu Šofmanovou z Ještětic), během dalších čtyř desetiletí vyrovnat. Z roku 1718, tedy ze samého závěru jeho existence, se dochoval účetní rozbor jeho ročního hospodaření, takže máme konkrétní účetní bilanci. Nejprve obilí – po odebrání části výnosu na deputáty, stravu, zkrmení a další výsev zbylo 250 korců pšenice, ze kterých mohl být zisk 500 zl., dále 60 korců žita o možném výnosu 90 zl., 150 korců ječmene o možném zisku 225 zlatých, 60 korců ovsa o možném zisku až 120 zlatých a 15 korců hrachu o zisku až 45 zlatých. Dále ze dvou ovocných sadů bylo možno ročně získat uvedených 80 zlatých. Z 10 dojných krav bylo ročně 40 liber másla, každá libra po 10 krejcarech, dohromady tedy 66 zlatých 40 krejcarů a z mléka 30 zlatých. Za prodaná telata bylo možno zís-

[779] SOA Praha, Vs Kostelec n.Č.l., Gruntovní kniha Klučovské rychty (1606–1640), i.č. 3144, k.č. 1916, fol. 313.

[780] Podle druhého odhadu tohoto dvora ze stejné doby byl roční užitek z 1 dojné krávy 2 kopy gr. míšeňských a 1 kopa gr. z jalovice. HALW, Herrschaften, kt. 684.

[781] Podle druhého odhadu tohoto dvora ze stejné doby byl roční užitek z jedné ovce 15 grošů míšeňských. HALW, Herrschaften, kt. 684.

[782] V nedalekém dvoře v Chrástu**Chyba! Záložka není definována.** byl z nich roční příjem 30 grošů míšeňských. HALW, Herrschaften, kt. 684.

kat 28 zlatých, z prodaných jehňat (26 kusů) 65 zlatých, z prodané vlny 200 zlatých, za staré ovce bylo možné utržit 20 zlatých a z podojeného mléka 34 zlaté 30 krejcarů. Za prodaná stará prasata na zabití se ročně stržilo 75 zlatých[783]. V počtu dojnic dvůr v Bylanech poněkud zaostával, neboť podle E. Maura se v Polabí pohyboval stav skotu v 70. letech na 100 ha mezi 13-17 kusy[784], což i tak bylo relativně málo. Z Berní ruly ale vysvítá také jedna zajímavá skutečnost – zatímco hospodářská koncepce bylanského dvora**Chyba! Záložka není definována.** za Samuela Trojana z Bylan a Rossfeldu**Chyba! Záložka není definována.** byla zaměřena především na chov koní, který logicky představoval největší zdroj příjmů. V době „vlády" jeho vnučky Doroty Cetenské z Chlumčan a Přestavlk byl tento hospodářský dvůr**Chyba! Záložka není definována.** orientován na chov ovcí; vždyť patřila Dorotě celá desetina všech ovcí na Černokosteleckém panství, které v té době patřilo k největším v celých Čechách. Běžný průměr na 100 ha se na většině komorních panství pohyboval v 70. letech mezi 120-140 bahnicemi (zde 230)[785].

Další velkou příjmovou položku tvořilo nájemné z jednotlivých panských budov – z mlýna a jeho zařízení 158 zlatých (čili takřka dvakrát tolik jak z ovocných sadů!), švec a krejčí platili dohromady za byt 10 zlatých, kovář 18 zlatých, řezník z masných krámů 24 zlatých, hrnčíř 11 zlatých, z bývalého mlýna přebudovaného na obytné stavení 8 zlatých a žid z pronajaté chalupy 32 zlatých. Zajímavé je, že židé zde byli usazeni teprve až ve druhém desetiletí 18. století a pozoruhodný je na tom fakt, že i nižší šlechta se snažila zvýšit své zisky právě pomocí židovského kapitálu, i když pochopitelně nemáme srovnání s dalšími případy. Dalším výrazným příjmem byl i tzv. šenkovní krejcar, tvořící 1 zl. 10 krejcarů z každého vyčepovaného sudu (roku 1718 se takto získalo 93 zl. 20 kr.) a ze solného obchodu dalších 30 zlatých[786]. Vyjádříme-li tedy poměr mezi zisky z jednotlivých hospodářských odvětví v Bylanech roku 1718, je situace následovná - 1060 zl. z rostlinné výroby (54%) : 519 zl. 10 krejcarů z živočišné výroby (26,4%) : 384 zl. 20 kr. (19,6%) z činží a podílů z obchodu. Pozoruhodné zde také je, že i když nižší šlechta hledala formy zisku ve všech odvětvích podnikání, rybník zpustlý během třicetileté války neobnovila, ačkoliv se v něm mohl chovat podle

[783] SOA Praha, Vs Kostelec n.Č.l., i.č. 3144, k.č. 1916, fol. 327.

[784] MAUR, E., *Český komorní velkostatek v 17. století*, Praha 1975, s. 40.

[785] Počty ovčího dobytka rostly během 17. století závratnou rychlostí. Na komorních panstvích byl v rámci příjmů z chovu ovcí rozhodující příjem za vlnu (50%), dále prodej jatečního dobytka (40%), zatímco prodej mléka byl takřka zanedbatelný. MAUR, E., *Český komorní velkostatek v 17. století*, Praha 1975, s. 40.

[786] SOA Praha, Vs Kostelec n.Č.l., i.č. 3144, k.č. 1916, fol. 328-329.

dobových odhadů až 300 kusů ryb – jak vidno, krize českého rybníkářství v pobělohorské době, jak byla již několikrát popsána, měla dozvuky i zde[787].

Výdaje byly pro naše potřeby možná až příliš stručně shrnuty, nicméně výsledná čísla zůstala zachována – předně daň ze 4 usedlých celkem 180 zlatých, výdaje za námezdní sílu ve žních 100 zlatých, šafáři a čeledi 120 zlatých a dalším nádeníkům 200 zlatých, dohromady tedy 600 zlatých. Náklady na živočišnou a rostlinnou výrobu tvořily přibližně 38% hrubého příjmu. V tomto ohledu vykazuje bylanský dvůr až podezřele vysoké zisky, srovnáme-li ho se závěry G. Hofmanna u výše citovaného dvora v Čisovicích[788], kde se náklady pohybovaly okolo 65% hrubého příjmu. Nabízí se zde tedy otázka, zda nebyly bylanské příjmy záměrně nadhodnoceny, neboť právě v této době se již schylovalo k prodeji dvora (byl sice zadlužen 3500 zlatými s 6% úrokem, ovšem byl již plně obnoven po ničivé třicetileté válce, při takto vysokých příjmech kolem 1360 zlatých ročně by chyběl motiv). Zdá se, že téměř jistě a že přibližný výnos 560 zlatých z roku 1670 odpovídal realitě daleko více. Navíc mezi roky 1718 a 1727 vzrostly zdejší dluhy na 4175 zl. 27 kr. 3 denáry[789].

Dvory v Chrástu i Bylanech se musely obejít zcela bez robot, neboť jako hamfeštní dvory neměly své vlastní poddané (v chalupách k nim patřícím bydleli pouze poddaní Černokostelecké panství, platící majitelům tohoto dvora činži). Jediným zdrojem pracovních sil tak byli námezdní dělníci. Můžeme-li srovnávat situaci s výše uvedeným hospodářstvím Smiřických ze Smiřic na Černokostelecku na počátku 17. století, tak náklady na stálou čeleď i na nádeníky byly relativně vysoké. Z této stručné charakteristiky vyplývá, že oba dva subjekty nelze nazvat ani „velkostatkem“ rentovým a už vůbec ne robotním.

Pro proniknutí do vlastního hospodaření podniků nižší šlechty v drtivé většině brání nedostatek pramenů (především statistické povahy), musíme tedy vycházet z analogií. Pro srovnání zde můžeme vzpomenout např. závěry bádání J. Zálohy o fungování hospodářských dvorů pánů z Rožmberka na počátku 17. století. Zjistil, že např. ve dvoře Kuklov velikostí srovnatelným s výše uvedeným v Chrástu, bylo v době žní odpracováno roku 1608 750 robotních dní a roku 1609 dokonce 900; ve dvoře zv. Červený (velikostně bližším bylanskému) se dokonce odpracovalo 2400-2800 robotních dní. Kromě toho byli ale ještě najímáni nádeníci, kterým se platilo 5 gr. míšeňských denně (sekáč trávy a obilí) a 4 groše míšeňské (přesý-

[787] Ke krizi českého rybníkářství vide: HURT, R., *Dějiny rybníkářství na Moravě a ve Slezsku*, I. díl, Brno 1960; MAUR, E., *Český komorní velkostatek v 17. století*, Praha 1975; BEDNAŘÍK, K., *Příspěvky k dějinám rybníků na Českobrodsku*, in: Vlastivědný sborník Českobrodska 1., [Praha] 1957. V nich je citovaná i další literatura.

[788] HOFMANN, G., *Příspěvek k poznání hospodaření na drobném feudálním majetku v polovině 18. století*, in: Sborník historický 10, Praha 1962, s. 215.

[789] SOA Praha, Vs Kostelec n.Č.l., i.č. 3189, fol. 450-461p.v.

pání obilí)[790]. A právě šlechtici bez vlastních robotníků logicky museli na celé žně najmout nádeníky. Vezmeme-li v potaz, že platy na rožmberských panstvích odpovídaly tehdejšímu standartu, tak by se náklady na sklizeň v Bylanech a Chrástu vyšplhaly přibližně na 75-230 kop grošů míšeňských. Podle přiznání z roku 1703 se v Bylanech vydalo na stálou čeleď ročně zhruba 170 kop míšeňských (200 zlatých), čili cca 250-400 kop gr. jen na provozní náklady[791]. Jedná se samozřejmě pouze o hrubé odhady (žádné přesnější ovšem nejsou v současné míře našich poznatků ani možné), které mají ukázat řádové hodnoty. Pouze jsme jimi chtěli naznačit, jak znevýhodněná byla část nižší šlechty při absenci vlastních robotníků, neboť tak ročně vydala řádově až několik set kop gr. míšeňských na práci, kterou na jiných panstvích odpracovali robotníci. Např. E. Maur prokázal úspory vzniklé přechodem na robotní velkostatek na Pardubickém panství, kde roční náklady na dvory poklesly ze 4296 zl. v letech 1671-73 na 3542 zl. v letech 1674-1678, tj. o 18%[792].

Takováto zboží nižší šlechty tedy musela i po třicetileté válce hospodařit „mikrokapitalisticky“, tj. pod vlivem absence robotních dnů byla nucena akumulovat zisk a investovat jej do půdy (tj. investice fixního a provozního kapitálu) využívajíc při tom námezdní pracovní sílu. Posledním charakteristickým rysem byla výroba pro trh, na kterou byly obdobné dvory nižší šlechty nutně odkázány a nutně se tak musely chovat kapitalisticky.

Pro Černokostelecko konkrétně použijeme jako analogii hospodaření dvorů a podniků sousedního Černokosteleckého panství na počátku 17. století. Domníváme se, že právě hospodaření pánů Smiřických je pro tento účel zcela ideální, neboť Smiřičtí zcela ojediněle nevyužívali pro jeho provoz robotní práci, stejně jako nižší šlechtici nedisponující vlastními poddanými – předpokládáme tedy, že poměr provozních nákladů k příjmům a ziskům by měl být přibližně stejný. V roce 1609 bylo na Černokosteleckém panství 8 dvorů, jejíž počet byl až do roku 1621 stejný, všechny dvory byly dobře vybaveny tažnou silou (v každém minimálně 10 tažných koní). Byly zde velice mírné roboty – celkem 603,5 robotních dnů na 478 osedlých, tj. maximálně 1,2 dne ročně na jednoho osedlého[793]. Navíc, jak prokázal již V. Pešák[794], zůstala třetina roboty vůbec nevykonána. V průměru připadalo na 1 hospodářský dvůr 15 osob stálé čeledi, nicméně v době žní byla vydána značná částka za námezdní práci –

[790] ZÁLOHA, J., *Mzdy pracovních sil v panských dvorech na Českokrumlovsku počátkem 17. století*, in: JSH 36, České Budějovice 1967, s. 190-194.

[791] NA Praha, Sbírka autografů 1, i.č. 1391/4.

[792] MAUR, E., *Český komorní velkostatek v 17. století*, Praha 1975, s. 80.

[793] SOA Praha, Vs Kostelec nad Černými lesy, i.č. 3137, fol. 140-141.

[794] PEŠÁK, V., *Panství rodu Smiřických***Chyba! Záložka není definována.** *v letech 1609-1618*, Praha 1940.

roku 1609 v průměru 106 kop grošů českých na 1 dvůr, roku 1618 pak už 117 kop grošů českých (tj. 212 a 234 kop grošů míšeňských)[795]. Nicméně několik dalších desítek kop grošů českých bylo v každém dvoře ještě vydáno stálé čeledi. Následující tabulka ukazuje příjem, výdaje i zisk jednotlivých hospodářských podniků pánů Smiřických (v KGČ)[796]:

	Dvory			Ovčíny			Mlýny		
	a	b	c	a	b	c	A	b	c
1609	5234	3118	2116	1783	51	1732	1016	41	975
1615	8288	5403	2885	346	45	301	937	33	904
1616	10775	7628	3147	0	40	-40	898	93	805
1618	6958	4079	2879	274	45	229	1023	85	938
a=hrubý příjem, b=vydání, c=čistý výnos									

Vyjádříme-li výše uvedené hodnoty relativně, zjistíme, že v samotných hospodářských dvorech činila vydání v průměru přibližně 65% (!), v ovčínech „jen“ 15% a v mlýnech pouhých 6%.

Komorce

Komorecké zboží představuje vzhledem k předchozím dvěma případům zcela odlišný případ panského statku, a to hned ze dvou hledisek – 1. zanikl ještě v předbělohorském období a 2. zahrnoval několik vsí a disponoval tudíž svými vlastními poddanými. O jeho stavu a rozloze dominikálního hospodaření jsme zpraveni díky odhadu z roku 1586, který vznikl u příležitosti jeho prodeje[797]. Tento odhad je o to cennější, že zároveň zahrnuje přepis urbáře onoho zboží z této doby, takže můžeme srovnat zatížení zdejších poddaných s okolními většími dominii.

Roku 1586 zde žilo podle odhadu 84 osedlých (ve skutečnosti ovšem 88) v celkem dvanácti vsích. Statek byl velmi podlouhlý a rozložený mezi mnoho jinými pozemkovými vlastníky (Jaroslav ze Smiřic, Magdalena z Vartmberka, Jan Kinský z Vchynic a klášter sv. Prokopa na Sázavě) a nebyl územně plně celistvý. Další jeho envýhodou byly nevhodné pří-

[795] ČECHURA, J., *Dominium Smiřických***Chyba! Záložka není definována.** – *protokapitalistický podnikatelský velkostatek předbělohorských Čech*, in: ČČH 90/1992, č. 4, Praha 1992, s. 530.

[796] Převzato z: PEŠÁK, V., *Panství rodu Smiřických***Chyba! Záložka není definována.** *v letech 1609-1618*, Praha 1940, s. 168.

[797] NA Praha, SM, sign. C 15/45.

rodní podmíky pro zakládání nových rybníků a současně i nových mlýnů (navíc zde byla údajně silná konkurence stávajících cizopanských mlýnů). Co se týče lesů, ty osobně prohlédl fišmistr císařského panství Poděbrady a skonstatoval, že jsou velmi řídké a jejich dřevo se nehodí na nic jiného, než na otop. Ke statku navíc ještě patřili dva poddaní ve vsi Březanech, které zastavili bratři Jan a Prokop Čabeličtí ze Soutic Magdaléně z Gerstorfu společně s 12 kopami gr. stálého platu za částku 450 kop gr. českých. Ještě roku 1586 ovšem nebyli poddaní ani plat vypalceni[798]. Shrneme-li výše zmiňovaný urbář do tabulky, byla tu situace následující:

	Kop	Gr.	Den.	gruntů	Průměr	
Komorce	6	49	4	7	58,4 gr.	krčma, mlýn, poplužní dvůr, pivovar, rybník
Výžerky	12	2		7	1 kopa 43 gr.	ovčín
Nučice	16	56		13	1 kopa 18 gr.	krčma
Prusice	5	14	3	6	52,3 gr.	
Oplany	7	54	2	6	1 kopa 19 gr.	krčma
Radlice	23	32		13	1 kopa 48,6 gr.	krčma
Barchovice	6	0		2	3 kopy gr.	
Bohouňovice	25	12		17	1 kopa 28,9 gr.	krčma
Třemošnice	12	54		12	1 kopa 4½ gr.	šenk
Březany	8	40		2	2 kopy 20 gr.	
Chvatliny	12	0		3	4 kopy gr.	
Summa	**136 kop 44 gr. 2 d.**			**88**	**x**	

Jak je na první pohled vidět, v ideálním případě odvedli poddaní ročně své vrchnosti 136 kop 44 groš a 2 denáry české, což nebyl zanedbatelný zisk. Kromě toho ale odvedli dohromady dalších 141 slepic, které bylo údajně v této době na Černokostelecku prodat po dvou groších, maximálně tedy za 4 kopy 42 groše české. To by byly platy stálé, podívejme se nyní blíže na platy nestálé.

[798] NA Praha, SM, sign. C 15/45.

Je až překvapivé, že na celém panství byl pouze jediný poplužní dvůr (v Komorcích)! Příčiny tohoto stavu zde nebudeme rozebírat, nemáme k nim totiž žádné prameny. Víme jen, že se zde uplatňoval trojhonný systém a celkem bylo možno osít 135 strychů velmi špatné půdy (cca 38,8 ha). Maximální roční hrubý zisk odhaduje autor na 144-202 kop grošů českých v závislosti na momentálních potřebách pražského trhu a konkrétních cenách. Odečteme-li z těchto hodnot přibližně 20% jako náklady, zůstane nám 115-160 kop grošů, nicméně jsou to čísla jen uvažovaná, nijak nedoložitelná a neověřitelná. U dvora byl dále ovčín o stavu 50 ovcí roku 1586, ze kterých byl podle dobových údajů hrubý příjem 50 kop grošů, po uvažovaných nákladech 10% by zbylo cca 45 grošů českých. K hospodářství také patřil vlastní pivovar a sladovna - *dále jest tu v Komořicích pivovar s sladovnou, s spilkou, pánví a všeli[j]akým jiným nádobím a příležitostmi tak spravenej, že se čas k času rovnajíc do týhodne v sedmi krčmách do 10 věrteluov piva bílého vybýti může*[799]. V tomto případě si však výši nákladů neodvážíme ani hrubě odhadnout, bezpochyby různě kolísala v závislosti na úrodě i cenách obilí, nicméně právě neznámé zisky (jistě nezanedbatelné) z prodeje piva nám brání v poznání maximálních výnosů statku Komorce. Kromě toho pak ročně plynul z komoreckého mlýna příjem 15 kop grošů. Konečně patřilo ke statku i několik dalších nemovitostí, které buď nepřinášely zisk žádný, nebo zanedbatelný – *Více jest k témuž statku náležitejch panskejch lesuov, kromě porostlin selskýchž se v to nepojímají, okolo 40 lečí na 20 mírnejch tenat zaječích, počítajíc vše v dobrejch příjezdnejch a odbytnejch místech. Ale poněvadž týž lesy od nedávnýho času týměř polovice smejčeny jsou, tak se v jedné sumě pokládají za 1500 kop gr. Jest také na témž statku v Komořicích rybníček malej asi ve 3 kopách násady na ryby ... 7 potokuov tekoucích v rozdílnejch místech skrze vesnice na témž statku, v nichž raci, mřeně, střevle a jiný ryby jsou a místem i pstruhové se nacházejí*[800].

Velice zajímavý je ale údaj o robotách na Komoreckém zboží. Podle výše zmiňovaného urbáře byl každý osedlý bez rozdílu povinen ročně robotovat 4 dny (2 dny s koňským potahem a 2 dny pěší robotu) [801]. Nicméně právě zde byla realita a předpis zcela v rozporu. Konkrétně majitelé Komorců, rodina Čabelických ze Soutic, totiž rozšiřovala své příjmy nikoliv v intenzifikaci a zakládání nových panských podniků, ale v neopodstatněném zvyšování robotních povinností poddaných, jak jsme o tom zpraveni z dobové vizitace - *a jakož od dávnýho času žádnejch potahuov při dvoře poplužním v Komorci se nechová a lidi poddaní tak,*

[799] NA Praha, SM, sign. C 15/45.

[800] NA Praha, SM, sign. C 15/45.

[801] NA Praha, SM, sign. C 15/45.

jakž správu činí, všeckna díla od největčího až do nejmenšího bez záplaty mimo povinnost svou, jsou teď od některého léta vykonávati musili[802]. Tento jev bude typický pro hospodářskou obnovu šlechtických velkostatků po třicetileté válce, například na komorních panstvích[803] i Černokosteleckém panství, jako důsledek likvidace větší části potažních volů v panských dvorech. Chybí nám bohužel další srovnávací materiál, abychom dokázali posoudit, nakolik bylo chování majitelů Komorců jakožto představitelů drobné šlechty pro toto období typické, nicméně jedná se o zajímavý doklad bezprecedentního zvyšování robot už na konci 16. věku.

Syneč

Také statek Syneč představuje případ ještě předbělohorského hospodářství nižší šlechty, zahrnoval několik vsí a disponoval tudíž svými vlastními poddanými. Jako jediný z výše studovaných ovšem zanikl v rámci pobělohorských konfiskací, neboť jeho majitel Jan Zikmund Mírek ze Solopysk se zúčastnil protihabsburského odboje. O jeho stavu a rozloze dominikálního hospodaření máme minimum zpráv, které nám navíc neumožní proniknout do jeho fungování nijak do hloubky. Jediný pramen, který jej přesně popisuje, je až nedatovaný popis koupeného konfiskátu někdy z doby třicetileté války, který pro knížete z Lichtenštejna vypracovala správa Černokosteleckého panství[804].

Před rokem 1620 zde žilo podle odhadu maximálně 9 poddanských rodin v celkem třech vsích či jejich částech a jedné samotě (Sedliště):

Ves	Osedlí	Neosedlí	Krčma
Syneč	-	3	1
Vitice	1	-	-
Sedliště	1	-	-
Chotýš	1	3	1
Celkem	3	6	2

Z tohoto rozpisu jasně vidíme, že se jednalo o menší statek, který se navíc roku 1542 rozdělil mezi více majitelů a následně roku 1578 opět spojil (viz první část této práce), takže obě části měly cca 1 vesnici, ovšem i vlastní rytířské sídlo – „tvrz“. Obě tvrze pochopitelně přestaly po roce 1620 sloužit svému původnímu účelu a velmi rychle pustly, jak uvádí i výše

[802] NA Praha, SM, sign. C 15/45.

[803] Vide: MAUR, E., *Český komorní velkostatek v 17. století*, Praha 1975.

[804] HALW, Herrschaften, kt. 687.

zmíněný popis. Roku 1639 pak obě vsi vypálili Švédové a Lichtenštejnové logicky neinvestovali do jejich obnovy.

Opět jen částečně a spíše orientačně můžeme načrtnout hlavní příjmové složky statku Synec. Od poddaných majitelé údajně vybírali dvakrát do roka rentu 12 kop 20 grošů míšeňských a 22 slepic v ceně po 6 groších. Dále pronajímali jednu chalupu v Chotýši za 5 kop gr. ročně.

Co se týká zemědělské produkce, byly na statku celkem dva dvory (vznikly právě rozdělením dominia na dvě malé části) – v Synči a Chotýši. Ke dvoru v Synči patřilo 6 lánů orné půdy (cca 110 ha), chovalo se v něm 30 krav, žádný vepřový dobytek, avšak patřil k němu prostorný ovčín s 300 ovcemi. Z luk se pak ročně sváželo 10 fůr sena a 5 fůr otavy. Druhý dvůr v Chotýši byl během třicetileté války (po roce 1639) zcela pustý a patřilo k němu 2,75 lánu orné půdy (cca 50 ha) a původně se v něm údajně chovaly 4 kobyly, 10 dojnic, 6 jalovic a 15 prasat. Jen velmi hrubý autorův odhad čistého ročního příjmu z obilí se pohybuje v rozmezí maximálně 600-840 kop grošů míšeňských, což byla částka zajišťující svému držiteli slušné živobytí odpovídající nižší venkovské rytířské rodině.

Dvory ještě doplňovaly dva vodní mlýny, jeden s jedním kolem a druhý se dvěma koly, z něhož platil mlynář ročně 100 korců ječmene nájemného a k vykrmení měl ročně pět panských prasat. Dále ovocný sad v Synči, dva sady v Chotýši, malá zahrada pro potřeby kuchyně a celkem šest (!) různě velkých rybníků - malý rybník, z něhož bylo mnoho ryb a raků, dále dva výtažní rybníky osazené 30 a 15 kopami kaprů (2700 kusů), rybník Pobočný obsazený 24 kopami ryb a další 3 menší rybníky. Konečně k Synči patřilo ještě 9 různě velkých kusů lesa a dvě krčmy – jedna svobodná a jedna panská – do nichž se bralo pivo z černokosteleckého pivovaru. Popis bohužel nezaznamenává roční výčep, takže nedokážeme odhadnout příjem z krčem.

Vzhledem k povaze pramene a mnohým nedostatkům v dobových číselných údajích si netroufáme odhadnout výnosnost tohoto statku ani velmi hrubě. Nicméně se ukazuje, že jeho výnosy nijak výrazně nepřevyšovaly výnosy hamfeštního dvora v Bylanech, který byl jinak zcela bez poddaných – jak již bylo řečeno, ročně vynesly dávky od poddaných Mírkům ze Solopysk něco málo přes 6 kop grošů českých (!), tedy v rámci celého hospodaření částku zcela zanedbatelnou. Protože se pro předbělohorské Čechy obecně předpokládá nízké zatížení poddaných, lze se domnívat, že tento případ nebude ojedinělý a že naopak většina takto drobných statků byla výnosností srovnatelná se svobodnými dvory bez vlastních osedlých[805].

[805] O relativních hodnotách zisků šlechtického dominia ze stálých platů svědčí mj. i komorní panství, kde roku 1627 činily stálé platy jen asi 8,7 % z celkových příjmů velkostatku (918 kop gr. : 10.557 kop gr.), na panství

Hospodářskou situaci pozemkové nižší šlechty na Černokostelecku více pochopíme, srovnáme-li výnosy jednotlivých výše uvedených statků (především Chrástu a Bylan) s ročním příjmem hejtmana Černokosteleckého panství (v tomto případě Viléma Odkolka z Újezdce):

Roční plat	Za 8 let činí	Zisk navíc
Hotovost - 600 kop míš.	4800 kop míš.	1377 kop 38 gr. 5½ d. míš.
Pšenice – 6 korců 2 věrtele	52 korců	54 korců 2 věrtele
Žito – 37 korců 2 věrtele	300 korců	336 korců 2 věrtele
Hrách – 6 korců 2 věrtele	52 korců	50 korců 2 věrtele
Oves – 156 korců	1248 korců	1133 korců 2 věrtele
Jáhly – 3 korce	24 korců	19 korců
Pohanka – 3 korce	24 korců	10 korců 2 věrtele
Kroupy – 6 korců 2 věrtele	52 korců	48½ korce
Víno – 12 věder	96 věder	12 věder
Slepic – 158 kusů	1264 slepic	191 kusů
Sýr – 2 centnýře	16 centnýřů	17 centnýřů 38 liber
Sádlo – 5 centnýřů	40 centnýřů	13 centnýřů 91 liber
Svíčky – 4 kameny	32 kamenů	13 kamenů 10 liber
Sůl – 4 prostice	32 prostic	11 prostic 63 liber
Štiky – 240 kusů	1920 kusů	1829 kusů
Kapři – 240 kusů	1920 kusů	2040 kusů
Zuberfisch[806]- 5 věder	40 věder	33 věder
Vajec – 20 kop	208 kop	161 kop 23 kusů
Sušené hrušky – 3 korce	24 korců	-
Sušená jablka – 3 korce	24 korců	-

Poděbrady v předbělohorském období sice až čtvrtinu, nicméně zde nebylo výrazně rozvinuté režijní podnikání. Vide: ČECHURA, JAROSLAV: *Dominium Smiřických***Chyba! Záložka není definována.** – *protokapitalistický podnikatelský velkostatek předbělohorských Čech*, in: ČČH 90/1992, č. 4, Praha 1992; MAUR, E., *Český komorní velkostatek v 17. století*, Praha 1975; BERÁNEK, VL., *Feudální renta na komorních velkostatcích Brandýs nad Labem, Přerov nad Labem a Lysá nad Labem v předbělohorském období*, in: SSH 30-33/2004-2007, Praha 2008.

[806] Malé ryby neprodávané jednotlivě, ale po vědrech. Vide: *Deutsches Wörterbuch von Jacob Grimm und Wilhelm Grimm,* 16 Bde. [in 32 Teilbänden], Leipzig 1854-1960.

Sušená řepa (!) – 3 korce	24 korců	-
Hus – 26 kusů	208 kusů	59 kusů
Kachny – 52 kusů	416 kusů	119 kusů
Bílé pivo – 26 sudů	208 sudů	111 sudů 3 vědra
Zadní pivo – 26 sudů	208 sudů	-
Kyselé zelí – 8 věder	64 věder	-
Pečené sele – 2 kusy	16 kusů	-
Zvěřina – 1 kus	8 kusů	-

Jedná se o soudobý přehled za roky 1642-1650[807], ze kterého jasně vysvítá, že hejtman měl příjem minimálně stejný, ne-li vyšší, než majitelé místních drobných statečků (jen v hotovosti získal ročně průměrně 725 kop gr. míšeňských), a to včetně naturálií. Navíc byl jeho příjem automaticky čistým příjmem, bez závislosti na momentální úrodě či jiných nepředvídaných událostech. Pochopitelně se jednalo o hejtmana, čili špičku vrchnostenského správního aparátu, nicméně i další nejvyšší úředníci měli platy přibližně třetinové a pochopitelně i další „vedlejší" zisky a akcidencie. Je zcela pochopitelné, proč se většina zchudlých českých šlechticů snažila pevně uchytit jakožto úředníci na některém dominiu.

Shrneme-li tedy výše uvedené závěry, vyplývá nám několik zajímavých poznatků o hospodářské situaci nižší šlechty v raném novověku na Černokostelecku:

1. Až na výjimky nevlastnili rozlehlá panství a málokdy disponovali většími peněžními sumami nutnými k zakládání různých hospodářských odvětví. Drtivou většinu statků nižší šlechty tvořil pouze jeden hospodářský dvůr (v našem případě všechny), někdy i s malým pivovarem (Komorce). Nižší šlechtic měl totiž jen malý počet poddaných. Pivo čepoval v krčmě, která mohla být součástí vlastního hospodářského dvora (opět u všech zkoumaných statků, Komorce a Syneč i několik hospod). Jen zřídka se nižší šlechta pokoušela zakládat rybníky (viz Syneč), zato mlýny a ovčíny se staly nedílnou součástí hospodářství nižší šlechty[808].
2. Drobný statek tedy mohl existovat i ve stínu feudálního latifundia, ale pochopitelně za značného snížení životní úrovně jejich majitelů a za poměrů, při nichž nezbývalo peněz ani prostoru na nějaké vyšší zájmy či na rozsáhlejší osobnější reprezentaci. Dostatečné údaje o zadluženosti šlechtice máme jen v případě Chrástu a Bylan (lze je také

[807] HALW, Herrschaften, kt. 705.

[808] Ke stejnému závěru dochází i V. Bůžek. BŮŽEK, V., *Nižší šlechta v politickém systému a kultuře předbělohorských Čech*, Praha 1996.

předpokládat u Komorců), nicméně se u nich ukazuje, že samy o sobě byly dvory dostatečně rentabilní, nicméně jejich krach způsobily jednak dluhy ve formě půjček, jednak dluhy vzniklé nadměrnými odkazy v závěti majitele (viz Kateřina Šofmanová z Ještětic). Nicméně se domníváme, že nejvíce ekonomicky ničila takto drobné statky povinnost vyplácet své příbuzné z jejich mnohdy nadhodnocených dědických podílů (viz Bylany a Chrást). Nemusíme nijak zdůrazňovat, že i z těchto částek plynul běžný 6% úrok.

3. Oba výše uvedené závěry jsou získané pouze z jednoho regionu, nicméně podporují a dokreslují obecně přijímané závěry. Naše poznatky ovšem vycházejí pouze ze situace nejnižší šlechty. Lze předpokládat, že v případě vyšší šlechty byla skutečně v 17. století nejničivěji postižena konfiskacemi, nicméně toto téma není předmětem naší studie[809].

Úvěrové podnikání rytíře Jana Dobřichovského z Dobřichova

Zatím jsme se věnovali pouze zemědělskému podnikání nižší šlechty, na Černokostelecku však před rokem 1620 žil i jeden zástupce dalšího mezi nižší šlechtou velmi rozšířeného podnikatelského „odvětví" – úvěrového podnikání.

Původní představy šlechticů o ohromných ziscích plynoucích z vlastního hospodaření velmi brzy vzaly za své. Vycházely z představy o vysokých příjmech hotových peněz na základě teoretických propočtů o výnosech panství. Do těchto teoretických propočtů ale nebylo započítáno skutečné finanční dění panství. Na základě hospodářských provozů, na zajištění jejich chodu, budování dvora, přestavby sídel, nebo pořádání slavnostních honů či hostin ale potřebovala šlechta značné finanční prostředky. Protože se ale velmi často ve šlechtických truhlách prostředky nedostávaly, byla šlechta nucena si půjčovat[810].

To vše se promítlo do zadluženosti šlechty na počátku novověku. A právě z tohoto důvodu se v období raného novověku v české společnosti v nebývalé míře rozvinul druh živnosti zvaný věřitelství. Počátek rozvoje věřitelství můžeme klást do roku 1543, kdy se usnesením zemského sněmu snížila úroková míra křesťanského úvěru z původních 10% na 6% a tím nastaly příhodnější podmínky pro rozvoj úvěrového podnikání[811]. Toto úvěrové podnikání (ne však lichvářství!) se stalo nedílnou součástí podnikání šlechty, především nižší, v období po-

[809] K tomuto vide: POLIŠENSKÝ, J.-SNIDER, F., *Změny ve složení české šlechty v 16. a 17. století*, in: ČsČH 20, Praha 1972, s. 512-527, kde i další literatura.

[810] BŮŽEK, V.- HRDLIČKA, J.- KRÁL, P.- VYBÍRAL, Z., *Věk urozených*, Praha 2002, s. 207.

[811] BŮŽEK, V., *Úvěrové podnikání**Chyba! Záložka není definována.** nižší šlechty v předbělohorských Čechách***Chyba! Záložka není definována.***, Praha 1989.

činajícího novověku. Se zvýšenou potřebou peněz a zároveň s potřebou jejich snadnější manipulace se začaly využívat dlužní úpisy neboli dluhopisy. Dluhopis se brzy stal nejčastějším dokladem o přijetí prostředků půjčených na určitý úvěr. Dlužní úpisy měly obvykle povahu smlouvy, byly vydávány se stanovenou dobou splatnosti a dokonce i s „výpovědní lhůtou". Za půjčený obnos ručil buďto ručitel, nebo mohla být zajištěna na nemovitém majetku dlužníka, čemuž se však ručitelé nezřídka bránili. Dluhopisy byly v této době nazývány šuldbrýfy, jejich protějškem byly tzv. kvitance, jimiž věřitel stvrzoval příjem úroků či dlužné částky od dlužníka. Nejvýznamnějšími věřiteli vyšší šlechty se stávala především nižší šlechta a pouze v malé míře úředníci, či poddanská města a měšťané[812]. Podstatným článkem „úvěrového podnikání" bylo splácení dlužních částek i úroků, k němuž docházelo na den sv. Jiří (24.4.) a sv. Havla (16.10.), popř. na sv. Václava (28.9.) V těchto dnech se splácela pouze část peněžního závazku. Často se stávalo, že dlužník neměl po ruce požadovanou sumu hotových peněz a nemohl tudíž věřitele uspokojit. Tato situace se obvykle řešila žádostí a vyjednáváním o odklad, nebo další půjčkou. Při nepříznivých okolnostech mohlo stále se zvyšující zadlužení vyústit až ve finanční krizi, řešenou často prodejem majetku. Již roku 1593 žádal Šebestián Vřesovec z Vřesovic na zemském sněmu „*kdo hřeší pro peníze, aby taktéž na penězích pokutován byl*[813]". Citovaný požadavek byl uznán za rozumný, a proto v případě, že se někdo provinil při peněžních operacích, byl od této chvíle postihován pouze finančně, nikoliv tělesnými tresty.

Rozvoj úvěrového podnikání v raném novověku zcela změnilo myšlení nižší šlechty i pohled na tento stav, kterému se poskytování úvěrů zadluženým pánům a měšťanům stalo vítaným zdrojem příjmů a často i nemovitého majetku. Za všechny další úvěrové podnikatele 16. století jmenujme Bohuslava Malovce z Malovic, Adama Hrzána z Harasova, Hertvíka Žejdlice ze Šenfeldu či Jana a Radslava Kinské z Vchynic, nebo Herkula de Nova z Bylan a Rossfeldu. Přinášelo jim to majetek a mnohým i moc.

V souvislosti s problematikou úvěrového podnikání bylo napsáno již mnoho historických studií. Většina z nich se ale zabývá zadlužeností z pohledu dlužníka – notoricky známé jsou případy posledních Rožmberků, či poslední generace pánů z Hradce. Tato studie si klade za cíl prozkoumat problematiku zadluženosti v období raného novověku z pohledu věřitele[814], v našem případě urozeného a statečného rytíře Jana Dobřichovského z Dobřichova a na Jen-

[812] BŮŽEK, V.- HRDLIČKA, J.- KRÁL, P.- VYBÍRAL, Z., *Věk urozených*, Praha 2002, s. 209.

[813] BŮŽEK, V.- HRDLIČKA, J.- KRÁL, P.- VYBÍRAL, Z., *Věk urozených*, Praha 2002, s. 207.

[814] Problematikou úvěrového podnikání nižší šlechty v období raného novověku se u nás v současné době zabývá především Prof. PhDr. Václav Bůžek, CSc. – Vide: BŮŽEK, V., *Úvěrové podnikání**Chyba! Záložka není definována.** nižší šlechty v předbělohorských Čechách***Chyba! Záložka není definována.***, Praha 1989.

štejně, zjistit sociální složení jeho dlužníků a vyvození obecných závěrů, použitelných pro další bádání v oblasti problematiky zadluženosti v období raného novověku.

Paradoxně díky situaci, která nastala po smrti Jana Dobřichovského, máme dokonalý přehled o Janových peněžních operacích. Mezi zkonfiskovaný majetek Jana Dobřichovského z Dobřichova patřily i dlužní úpisy v celkové výši čtyř tisíc čtyřiceti pěti kop třiceti grošů českých, což v této době jistě nebyla zanedbatelná částka. Úvěrové podnikání Jana Dobřichovského bylo v této době veřejným tajemstvím, takže není divu, že již počátkem roku 1585 bylo zahájeno Kanceláří české dvorské komory prošetřování stavu úvěrového podnikání Jana Dobřichovského, jehož cílem bylo vypátrat jeho dlužníky a přinutit je k zaplacení zbývajících dluhů do císařské pokladny.

V bohatých fondech Národního Archivu v Praze se ve fondu Stará Manipulace nachází složka D 45/4, která obsahuje spisový materiál mapující úvěrové podnikání Jana Dobřichovského z Dobřichova. Jedná se o spisový materiál, čítající celkem 43 stran nashromážděný při výše uvedeném prošetřování Janových peněžních transakcí. Základním impulsem k tomuto prošetřování bylo sestavení seznamu dlužníků Jana Dobřichovského kanceláří české dvorské komory (dále jen KČDK) a to nejen na základě písemných pramenů, ale i na základě ústní povědomosti. Následně navázala KČDK spolupráci s nejvyšším purkrabstvím království českého, díky němuž byl seznam notně rozšířen o půjčky staršího data a tak zkompletován (tento úplný seznam dlužníků Jana Dobřichovského obsahuje příloha I.). Kromě toho složka obsahuje i pět dlužních úpisů Janovi Dobřichovskému, jmenovitě Zikmunda Jana ze Studené Vody a jeho manželky Kateřiny z Kosmačova na 100 kop grošů míšeňských, dále Jiříka mladšího Konstantina a manželky Elišky z Dubnice na částku 25 kop grošů českých, Viktorína Severína z Kapí Hory na 50 kop grošů českých, Samsona Křineckého z Ronova na částku 800 kop grošů českých a druhý úpis Samsona Křineckého z Ronova na sumu 500 kop grošů českých[815].

Po vypátrání dlužníků Jana z Dobřichova byla zahájena druhá fáze vyšetřování, kdy bylo nutné přinutit dlužníky k zaplacení nedoplatků KČDK. Již zmíněná složka SM D 45/4 obsahuje koncepty pěti dopisů, kterými úředníci KČDK upomínali dlužníky o zaplacení dluhů – jmenovitě:

1. fol. 1 B - Dopis staroměstskému rychtáři Šebestiánovi Agrikolovi z Horšova z 19. ledna 1585. Dopis obsahuje seznam dlužících obyvatel Starého města pražského, které má Šebestián Agrikola upomenout

[815] NA Praha, SM, sign. D 45/4.

2. fol. 9 – Dopis Jindřichovi Šaškovi, jinak Vojířovi z Vačovic na Smilkově; nedatováno

3. fol. 10 - Dopis Viktorínu Severínovi z Kapí Hory na Jirnách z 29. března 1585

4. fol. 11 - Dopis Jiříkovi mladšímu Konstantinovi, lesmistru na Dobříšském panství z 29. března 1585

5. fol. 12 – Dopis brandýskému hejtmanu Janu Cingulínovi Podvinskému z Opočna, aby vyupomínal jistého Vlacha z 29. března 1585

Při bližším prostudování všech dopisů zjistíme, že byly psány podle stejného rámce, změnilo se pouze jméno dlužníka, částku, kterou dluží a datum.

Podívejme se nyní podrobněji na úvěrové podnikání Jana z Dobřichova**Chyba! Záložka není definována.** z hlediska chronologického. Celkem bylo v celé složce napočítáno 44[816] odkazů na dlužní úpisy (šuldbrýfy) v celkové hodnotě 4245 kop a 30 grošů českých. Zajímavá je též skladba dlužních úpisů z chronologického hlediska jak ukazuje statistická tabulka. Složka obsahuje spisový materiál v rozmezí let 1560-1580. Pramenné jádro tvoří ale úpisy z let 1567-1575 (63,64 %). Toto období zaštiťuje i největší částku půjčených peněz – 3506 kop a 30 grošů českých (82,59 %)[817].

Prameny úvěrového podnikání Jana Dobřichovského z Dobřichova z chronologického hlediska:

Rok	Počet dluž. úpisů	%	kop grošů českých	%
?	1	2,27	50	1,18
?	1	2,27	50	1,18
?	1	2,27	35	0,82
?	1	2,27	150	3,53
?	1	2,27	150	3,53
?	1	2,27	20	0,47
1560	1	2,27	9	0,21
1562	1	2,27	50	1,18
1563	2	4,55	40,5	0,95
1567	1	2,27	600	14,13
1568	2	4,55	48,5	1,14

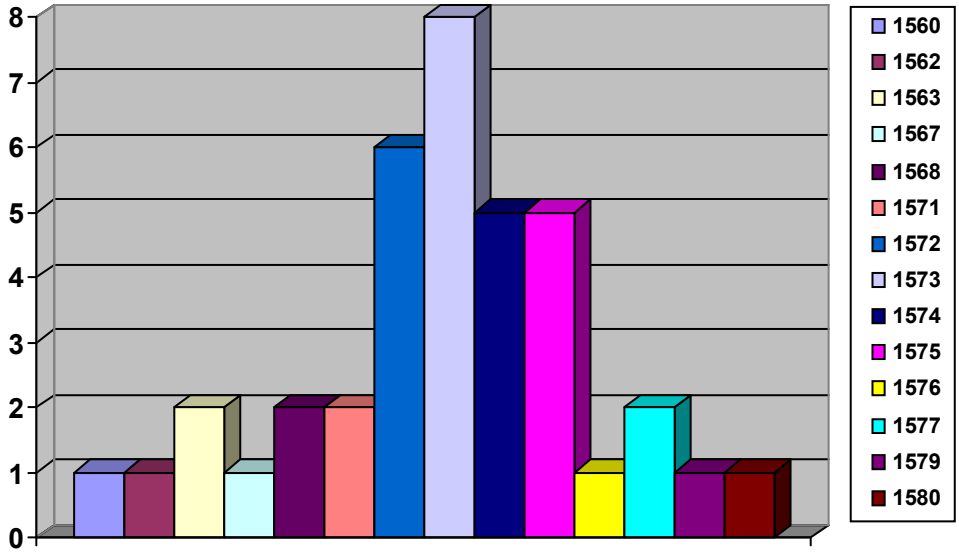
[816] Počet pramenů byl ale ve skutečnosti nepatrně vyšší, neboť na základě ústní povědomosti nebyli jistě postiženi všichni dlužníci.

[817] NA Praha, SM, sign. D 45/4.

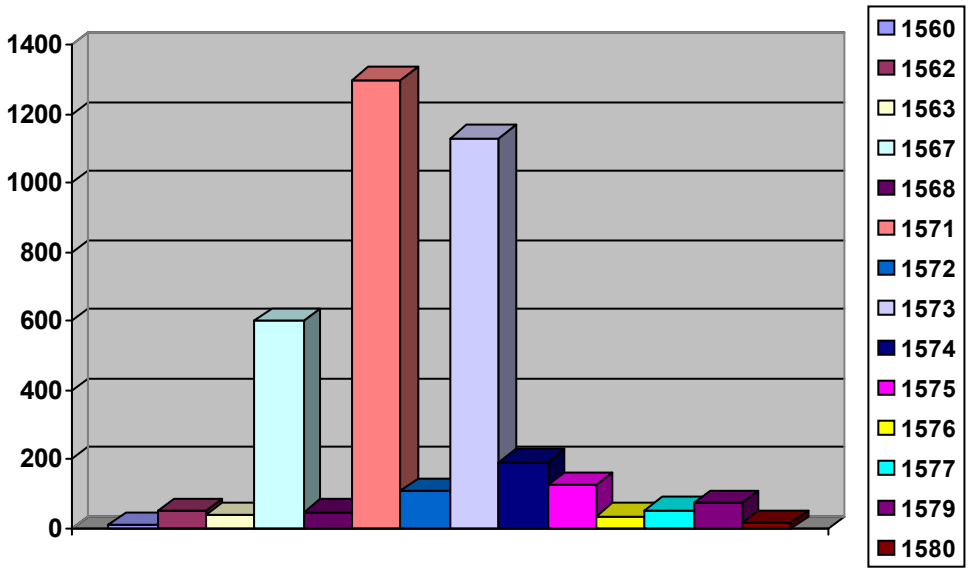
1571	2	4,55	1300	30,62
1572	6	13,64	109	2,57
1573	8	18,18	1131,5	26,65
1574	5	11,36	192,5	4,53
1575	5	11,36	125	2,94
1576	1	2,27	36,5	0,86
1577	2	4,55	54,5	1,28
1579	1	2,27	75	1,77
1580	1	2,27	18,5	0,44
celkem	**44**	**100,00**	**4245,5**	**100,00**

Vložíme-li uvedené hodnoty do grafu, zjistíme zajímavou skutečnost – logicky by měl být rok s největším počtem dlužních úpisů graficky nejvyšším rokem i v grafu půjčených částek. Ale není tomu tak. Tento jev nebude jistě ojedinělý a setkali bychom se s ním i v dalších případech úvěrového podnikání. Potvrzuje to i korelační koeficient, který je v tomto případě 0,42, což prokazuje nezávislost počtu půjček a objem půjčených peněz daný rok.

počet dlužních úpisů z chronologického hlediska

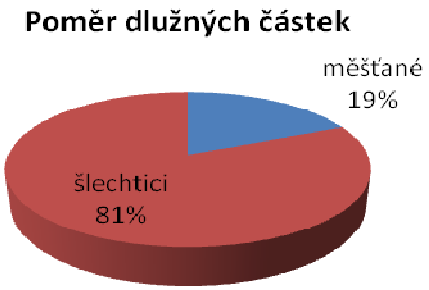

částky půjčených peněz z chronologického hlediska

Zajímavá je též skladba dlužníků Jana Dobřichovského ze sociálně-stavovského hlediska. Poměr hodnoty dlužních úpisů městského stavu ku hodnotě dlužních úpisů šlechty je 27:17. Je tedy zcela patrné, že nezanedbatelnou část dlužníků tohoto šlechtice tvořil městský stav. Porovnáme-li však poměr dlužních částek z hlediska jejich majitele zjistíme, že v tomto případě je situace docela opačná. Poměr městského stavu ku šlechtě je 788 kop 30 grošů českých : 3457 kopám grošů českých[818]. Základnu věřitelů Jana z Dobřichova z hlediska ekonomického tedy tvoří drtivou většinou šlechta. I v tomto případě se tedy potvrdil již dřívější poznatek, že „úvěroví podnikatelé“ byli věřiteli především šlechtického stavu, **z výše uvedených poznatků ale vyplývá, že nezanedbatelnou roli hrálo v úvěrovém podnikání také měšťanstvo**.

[818] NA Praha, SM, sign. D 45/4.

6. Komparace situace na Černokostelecku s obecnými vývojovými trendy

Je pochopitelně možné, že na tomto místě může vyvstat námitka k vymezení lokality, která byla celá postupně začleněna pod jedno dominium, čímž muselo logicky dojít k vymizení všech příslušníků nižší šlechty, nicméně tím by došlo k záměně následku a příčiny – k scelení Černokostelecka v jedno panství došlo následkem jistých existenčních problémů této skupiny, které se níže pokusíme pojmenovat a objasnit. Jak uvidíme v závěru, i v oblastech Kouřimského kraje, které zůstaly „rozdrobené" mezi několik pozemkových vrchností (př. Velkopopovicko či oblast mezi královskými městy Kouřimí a Kolínem), probíhal tento proces směrem k úbytku drobných statků, a i když zůstaly mnohé formálně samostatné, přesto je od 18. století většinou drželi majetní velkostatkáři z řad nejvyšší šlechty, příp. města (př. statek Blinka – hr. z Kolovrat; dvůr Čenětice – hr. Salm; Cerhenice, 3 vsi – hr. Šternberk; Ctěnice, 2 vsi – hr. Losy; dvůr Hlaváčova Lhota – hr. Talmberkové; Kostelec u Křížků, 5 vsí – hr. Salm, Libouň, 5 vsí – hr. Věžník; Petrovice, 2 vsi – hr. z Bissingen; Radovesice, 2 vsi – hr. Schaffgotsch; dvůr Sedlečko – hr. Věžníková; ves Tři Dvory – město Kolín; Záběhlice, 1 ves – sv.p. Radecký z Radče a další).

1. zanikání drobných rytířských statků:

Porovnáme-li skutečnost, že rovná polovina všech statků zde zanikla již před druhým stavovským povstáním, se stavem v celém Kouřimském kraji a ostatních krajích království Českého, zjistíme, že se nejednalo o žádnou anomálii a naopak zcela odpovídá celokrajskému trendu:

	Bol	**Hra**	**Chr**	**Čás**	**Kou**	**Plz**	**Pod**
1557	85	177	94	113	148	167	37
1615	55	109	35	82	69	154	26
změna	-35%	-38%	-63%	- 27%	-53%	- 8%	-70%
	Prá	**Bech**	**Lit**	**Žat**	**Slá**	**Vlt**	**Rak**
1557	138	122	115	91	58	47	53
1615	139	106	72	92	46	31	24
změna	+0,7%	-13%	-37%	+1%	-21%	-34%	-55%

Vycházeli jsme zde z dvou předbělohorských berních rejstříků, které evidují nejen deskový majetek, ale i rytíře platící berni jen z peněžního obnosu. Pochopitelně ale mohou být výsledky zkresleny zcela nepředvídaným způsobem v závislosti na tom, nakolik přesně pracovali při sestavování rejstříků jednotliví krajští komisaři k tomu určení.

Jasný úbytek statků nejchudších a méně majetných šlechticů ještě před rokem 1620 je patrný i tehdy, pokud si nobilitanty ze zmiňovaných berních rejstříků roztřídíme do čtyř majetkových kategorií a budeme sledovat jejich percentuální zastoupení na celkovém počtu šlechtických statků předbělohorských Čech. Kategorie jsou A (do 100 poddaných), B (101-500 poddaných), C (501-900 poddaných) a D (více než 900 poddaných)[819].

Kategorie	1557	1603	1615	1620
A	28 %	24 %	22 %	16 %
B	32,5 %	35 %	32 %	29 %
C	13,5 %	14 %	12,7 %	11 %
D	25,8 %	27 %	33 %	41,8 %

Jak je na první pohled patrné, celá druhá polovina 16. století je provázena plynulým úbytkem nejmenších statků a dokonce i stagnací dominií v rozmezí 500-900 poddaných. Naopak největších šlechtických dominií přibylo téměř o polovinu, což se jednoduše dá vysvětlit cílenou arondací na úkor statečků z kategorií A a B. Pochopitelně zde musíme neustále kriticky pracovat s berními rejstříky, které mají svá úskalí a výsledná čísla nejspíš budou mírně zkreslená, nicméně obecný trend s přibližnými hodnotami rozhodně vystihují.

Jak prokázal J. Petráň, pro stabilitu drobných statků měly velký význam zvláště příměstské oblasti a zvláště ekonomicky pokročilejší podhorské (!) krajiny v sousedství průmyslových center, ovlivňovaly to především možnosti zbožní výroby[820]. Výše uvedená tabulka tento stav plně potvrzuje a vysvětluje, proč ve středočeských oblastech (mj. na Černokostelecku) došlo k největším ztrátám, na Podbrdsku dokonce až kolem 70%. Naopak na Žatecku a Prácheňsku drobných rytířských statků mírně přibylo. Takto dosažené výsledky postrádají jednu základní vlastnosti, a to přesnost výsledků – berní rejstříky, přestože jejich funkce spo-

[819] Převzato z: MÍKA, A., *Majetkové rozvrstvení české šlechty v předbělohorském období*, in: Sborník historický 15, Praha 1967, s. 45-75.

[820] PETRÁŇ, J., *Zemědělská výroba v Čechách ve druhé polovině 16. a počátkem 17. století*, Praha 1963, s. 151.

čívala v evidování všech vlastníků pozemkového majetku, mají citelné mezery! Výše uvedené hodnoty tudíž nelze rozhodně brát jako absolutní hodnoty, spíše jako orientační čísla, z nichž je vidět, že ve většině krajů ubylo za 60 let kolem třetiny majetného rytířstva. Navíc sledujeme kvantitativní změny a nikoliv kvalitativní vývoj jednotlivých statků a rejstřík z roku 1615 je nutno podrobit důkladné kritice pramene. Petr Čornej pak zkoumal tyto změny ve středočeské oblasti pro období 1603-1615 a 1615-1654 a dospěl k závěru, že v krátkém období let 1603-1615 došlo v Kouřimském, Podbrdském a Vltavském kraji k poklesu drobných statků až o čtvrtinu[821]. Toto číslo je pochopitelně na první pohled zarážející, nicméně i při bližším prozkoumání nejeví soupis z roku 1603 žádná výrazně odlišná kritéria pro zapsání do berního seznamu (na druhou stranu je ovšem například u kraje Kouřimského pro rok 1603 evidováno 40 nejchudších rytířů s majetkem do 10 osedlých, roku 1615 jich je už jen 24 – nabízí se tedy otázka, zda byli roku 1615 skutečně evidování všichni, neboť například na vlastním Černokostelecku byl svobodný dvůr Matěje Sobka ze Šembery, který ale soupis z roku 1615 neuvádí). Stejně tak není například v soupisu poplatníků berně z roku 1603[822] uveden „černokostelecký“ šlechtic Kryštof Šiška z Jamolice, poněvadž držel poddanskou usedlost. Jedná se o zástupce jistě velmi početné skupiny příslušníků nižší šlechty, která postupně degraduje na vesničany či měšťany-řemeslníky a nedrží žádný deskový statek a často se ani nežení podle svého stavu (!). Do soupisu z roku 1615 se občas ještě dostal rytíř bez deskového majetku či je uveden dvakrát (např. v Kouřimsku Jindřich Sluzský z Chlumu, Marta Kochánková z Votína a Adam Chobotský z Vostředka), Petr Čornej na tuto skutečnost nedbal, započítával i rytíře bez deskového statku, kteří jsou v Berní rule logicky nepostižitelní a při sledování vývoje v čase tak nutně dochází k statistické chybě. Dále není možno do počtu rytířů z let 1557, 1603 a 1615 bohužel zahrnovat majitele vlastníky hamfeštních dvorů, poněvadž po roce 1656 už nedocházelo k jejich evidenci a jejich majitelé nebyli uváděni v soupisu z roku 1620. Dále je nutno dát pozor na na soupis 1557, který zahrnuje i šlechtici bez deskového majetku. Z tohoto důvodu se pak již mnozí žijící šlechtici neobjevují v soupisech poplatníků zemské berně, a tím se bez bližšího zkoumání může zdát, že dochází k úbytku rytířských rodů důsledkem vymření či emigrace po roce 1620/1627, ačkoliv pouze nebyli z výše uvedených případů evidováni. Zásadní budou tyto případy pro odhady počtu nižších šlechticů v Čechách po třicetileté válce. Obdobně není v soupisu poplatníků z roku 1615 zaznamenán ani Jan Čech z Everaku vlastnící poddanský grunt v Olešce. Nepochybně ale řada drobných statečků sku-

[821] ČORNEJ, P., *Proměny rytířského stavu ve středních Čechách v letech 1603-1654*, in: SSH 10/1975, Praha 1975, s. 127.

[822] Vide: MARAT, FR., *Soupis poplatnictva 14. krajův království Českého z r. 1603*, Praha 1898.

tečně podlehla během těchto dvanácti let hospodářským problémům. Na skutečnost, že mizení drobných šlechtických statků bylo v předbělohorských Čechách zcela přirozeným procesem, upozornil i E. Maur na příkladu Pardubického panství, kde bylo ve středověku nejméně čtyřicet dvorů a šlechtických sídel, do poloviny 16. století jich naprostá většina zanikla, právě z příčin koncentrace feudálního majetku[823].

Podívejme se dále na změnu v rytířském stavu na Černokostelecku po roce 1620, resp. 1627. Z 12 statků zanikl následkem konfiskace jediný, nicméně největší (majetek Mírků ze Solopysk). Z náboženských důvodů odešly 2 majitelky rytířského statku, obě ženy, ale jedna se vrátila. Všech jedenáct zbylých statků zaniklo během 17. a počátku 18. století (5, čili takřka polovina, už do roku 1655), následkem hospodářských problémů, kdy se stal postupně jejich provoz finančně neudržitelným. Nejčastější příčinu zanikání malých rytířských statků podle závěrů této práce nacházíme ve špatném hospodaření, zadlužení a drobení v rámci dědického řízení. Toto bylo ovšem věcí obvyklou už ve staletích předcházejících. Docházelo k němu i po celé 16. století. Nutno ale podotknout, že v drtivé většině utrpěly obrovské škody způsobené táhnoucím vojskem během třicetileté války. Po této válce zde vznikl již jen jeden nový rytířský statek (v Přistoupimi), bez žádného poddaného, který navíc vznikl rozdělením dvou dvorů v držení jednoho majitele a udržel se jen něco málo přes rok. Do roku 1732(1739) ovšem na Černokostelecku postupně zanikly všechny rytířské dvory a statečky a všechny stejným způsobem – postupně je získalo Černokostelecké panství, které v polovině 18. století čítalo již přes 80 lokalit. Území Černokostelecka tak plně splňuje předpoklad, že v oblastech s velkými a koncentrovanými panskými velkostatky jsou drobné rytířské statky silně omezeny ve svém rozvoji a často „odsouzeny“ k živoření a zániku – zcela „učebnicově“ se možnosti hospodářského nátlaku projevily ve sporu mezi drobným hamfeštním dvorem v Bylanech a Černokosteleckým panstvím[824]. Udržely se naopak na východ od Černokosteleckého panství v oblasti

[823] MAUR, E., *Český komorní velkostatek v 17. století*, Praha 1975, s. 20.

[824] Jeden ze sporů vznikl o bylanskou výsadní krčmu, respektive o odběr piva do ní. Majitelé bylanského dvora byli vždy povinni brát do místní krčmy pivo a pálenku pouze z černokosteleckého knížecího pivovaru, problém ovšem tkvěl v tom, že se jednalo pouze o zvykové právo, nikde nekodifikované. Kateřina Zuzana Šofmanová z Ještětic začala ale po roce 1679 odebírat pivo odjinud, poprvé na Velký pátek (31.3.) 1679. Hejtman Černokosteleckého panství Leopold Laiter z Tannenberka okamžitě Kateřinu napomenul, což učinili i krajští hejtmani Vilém Střela z Rokyc a Václav Jaroslav Věžník z Věžník. Pivo tehdy začala odebírat z cerhenického pivovaru, nicméně po důtce Černokosteleckého velkostatku tam již nedojížděla, ale začala brát pivo z Poděbrad. Vznikl z toho další soudní spor, ve kterém Lichtenštejny zastupoval advokát Nikolai. Když už bylo koncem roku jasné, že kníže spor nevyhraje, rozhodl se velkostatek zničit Kateřinu ekonomicky, především postavit v Bylanech druhou krčmu a druhé masné krámy. Nicolai se zpočátku snažil nalézt shodu, ale 19. prosince 1679 ustoupil a poradil knížeti, aby pod přísnými tresty zakázal svým poddaným pít pivo v bylanské krčmě a někde v blízkosti postavil nový hospodářský dvůr. Nakonec z toho ovšem sešlo (díky domluvě a vstřícnosti Leopolda Leitera totiž Kateřina dobrovolně ustoupila a hejtmana si za to následně i velmi cenila), nicméně je to zajímavá ukázka, jak snadno mohl mocný šlechtický soused ekonomicky ruinovat nižšího šlechtice, vlastnícího pouze malé hospodářství v jedné vsi na jeho dominiu.

mezi královskými městy Kouřimí a Kolínem, kde byla majetková situace značně rozdrobená (k roku 1654 zde existovalo přibližně 23 drobných dominií) a žádnému velkostatku, ačkoliv zde byla relativně úrodná půda, se nepodařilo expandovat na úkor ostatních. V tomto patřilo Černokostelecko ke druhému modelu vývoje rytířského pozemkového majetku po skončení třicetileté války, tj. úplné pohlcení sousedním silným velkostatkem. Opět se pokusíme komparovat tento stav s Kouřimským krajem i s kraji ostatními:

Zanikání rytířských statků v letech 1656-1757[825]:

K roku 1683 také hejtman Černokosteleckého panství na Trojanském dvoře ubytoval jednoho vojáka, což údajně Kateřině Zuzaně způsobilo velké náklady, poněvadž nemá své vlastní poddané – protestovala u krajského úřadu a uspěla a hejtman musel následně vojsko odvolat.

Další spor se týkal Štítovského mlýna – šlo o to, komu vlastně patří strouha přivádějící vodu k tomuto mlýnu, resp. na čích pozemcích leží – a probíhal v letech 1679-1680. Kudy vedla voda podle Černokosteleckého velkostatku dokazoval starý kamenný most u Žher. V době Samuela Trojana z Bylan a Rossfeldu, někdejšího hejtmana a Kateřinina dědečka († 1620), se toto údajně neřešilo a poté za třicetileté války mlýn zpustl a strouha zarostla. Teprve Kateřina Zuzana mlýn obnovila a nastal problém. Dnes již ani jedna ze struh neexistuje (stejně jako rybník), což velice komplikovalo základní pochopení soudních výpovědí (v potaz je tu třeba vzít i barokní košatá čeština). Situace byla taková, že Jalový potok se za vsí těsně před cestou z Bylan do Chrášťan dělil na dvě ramena – dolní rameno odváděl vodu na knížecí sádky (od ní pak odbíhal náhon na Štítovský mlýn), horní strouha vedla přímo do bylanského rybníka. Kníže pochopitelně dobře věděl, že v případě svého vlastnictví strouhy by mohl snadno mlýn odříznout od tekoucí vody. Hejtman panství Laiter napsal 6. března 1679 knížeti, že dnes už nedokáže zjistit, komu vlastně strouha patří a nabádá ho, že by bylo nejlepší, kdyby přijel do Prahy a rozhodl spor sám (to samé zopakoval 2. června). Následně ale vyslechl několik starších pamětníků z Bylan a okolí, aby zjistil více informací. Vilém Meloun – mlynář na obou bylanských mlýnech – mj. vypověděl: *pamatuji, že náhonem již voda do nádržky nechodila, nýbrž trubkou z hořejší strouhy (kterou od starodávna na bylanský rybník se nahání). Když buďto rybník naplněn byl, dobrý díl anebo polovičně, v nedostatku pak vody pokradmo nočním časem mlynáři vodu sobě do nádržky pouštívali (A když na to holomek rybniční kostelecký přišel, mlejn jim zarazil a vodu strouhou hořejší k rybníku všecknu hnal. Někdy taky na prosbu i koupení jemu truňk piva a dání nějakého vaření, jim tou trubkou vody jíti nechal, však s dostatečným doložením, kdyby viděli potřebu, aby mletí přestali a na rybník i na sádky vody jíti nechali, sic kdyby se jaká škoda stala na rybách, že by to mlynář platiti musel.). Kdo pak troubu položiti dal, to věděti nemůže. ... Když jest největší sucho v létu nebo mrazy zimního času bylo, všecknu vodu na rybník nebo z nádržky na sádky obraceli*. Jan Kořínek, syn bývalého štítovského mlynáře Jana Mládka, vypověděl to samé a potvrdil, že v době nedostatku vody se zastavovala mlýnská kola, aby voda šla hned na sádky a do rybníka., takže někdy zůstalo obilí ve mlýně nedomleté. 13. března 1679 Kateřina Šofmanová, že současné bylanské sádky byly postaveny až po smrti jejího dědečka Samuela Trojana z Bylan zcela na novém místě (původně měly stát blíže lstibořské pazderně), a že tudíž nemohl její dědeček vybudovat svévolně novou strouhu do sádek přes Štítovský mlýn, jinými slovy zde musel mlýn i strouha být daleko dříve než knížecí sádky. Navíc, pokud se někdy zamykala mlýnská kola, dělo se tak nepochybně jen na přání kosteleckých úředníků a z dobré vůle držitelů bylanského dvora. Kateřina Zuzana tedy doufá, že vbrzku jí bude opět obnovena dodávka vody. Na závěr svého dopisu velice takticky připomíná knížeti z Lichtenštejna, že naopak přívod vody do jeho rybníka byl postaven na jejích pozemcích s jejím svolením. Usuzujeme z toho, že nakonec skončil spor nepsaným modem vivendi, neboť Kateřina Šofmanová mohla knížete odříznout od vody, stejně jako kníže Štítovský mlýn.

[825] Za základ následující tabulky byly vzaty závěry práce J. Ježkové, byly dále rozšířeny, upraveny a často korigovány. JEŽKOVÁ, J., *Vývoj rytířského stavu v 17. a 1. pol. 18. století*, diplomová práce FF UK Praha, 1977.

Obd.	BOL		HRA		CHR		ČÁS	
	ST	DS	ST	DS	ST	DS	ST	DS
STAV 1615	**54**[826]		**105**[827]		**35**		**80**[828]	
STAV 1620	**46**	**4**	**105**	**7**	**31**	**1**	**72**	**2**
POČÁTEČNÍ STAV - 1655	**29**	**5**	**62**	**≤16**	**15**	**-**	**53**	**6**
1656-1659	-	2	2		-		5	
1660-1664	-		8		-		2	
1665-1669	1		4		1		2	2
1670-1674	1		1		-		1	1
1675-1679	7		6		-		2	
1680-1684	-		1		-		-	
Celkem	***9***	***2***	***22***		***1***		***12***	***3***
Nové statky	+11		+9		+6		+10	
1685-1694	1		6		-		6	1
1695-1704	-	1	7		7		6	
1705-1714	5		6		2		3	
1715-1724	5	1	-		2		1	
1725-1734	-		-		-		-	
1735-1744	-		-		-		-	
1745-1754	2	1	2		1		-	
1755-1757	-		1		-		2	1
Celkem	***13***	***5***	***22***	***x***[829]	***12***	***x***[830]	***18***	***2***
ZŮSTATEK	**16**	**-**	**18**		**2**		**23**	**1**
STAV 1757[831]	**6**	**-**	**10**	**2**	**1**[832]	**-**	**21**	**1**
% 1615-1655	69%		≤74,3%		42,9%		73,8%	
% 1615-1757	11,1%		11,4%		2,86%		27,5%	
STAV 1848	6 (11,1%)		6 (5,7%)		1 (2,8%)		9 (11,2%)	

[826] Čornej (ČORNEJ, P., *Proměny rytířského stavu ve středních Čechách v letech 1603-1654*, in: SSH 10/1975, Praha 1975) má 55, Ježková 58.

[827] Čornej i Ježková mají 109.

[828] Ježková uvádí 37 a 77.

[829] Zanikání svobodných dvorů v Hradeckém kraji není v Doskočilově edici Berní ruly reflektováno. Vide: DOSKOČIL, K., *Berní rula*, sv. 2, Popis Čech r. 1654 - díl 2/1, Praha 1953.

[830] Svobodné dvory nejsou v Berní rule pro Chrudimský kraj specifikovány.

[831] Ježková uvádí pro Boleslavsko 7, pro Hradecko 15, pro Čáslavsko 30.

[832] Statek Domoradice o velikosti jedné vsi!

Obd.	KOU		BECH		PRÁ		PLZ		ŽAT	
	ST	DS	ST	DS	ST	DS	ST	DS	ST	DS
STAV 1615	**66**[833]		**104**[834]		**135**[835]		**152**[836]		**92**[837]	
STAV 1620	**64**	**1**	**112**	**2**	**x**[838]	**2**	**39**[839]	**1**	**47**	**1**
POČÁTEČNÍ STAV - 1655	**30**	**11+2**	**65**	**3**	**93**	**2**	**117**	**-**	**39**	**-**
1656-1659	-	1	4	-	-	-	2	-	-	-
1660-1664	-	-	2	-	3	1	7	-	1	-
1665-1669	-	-	1	-	3	-	2	-	2	-
1670-1674	-	1	1	-	1	-	5	-	4	-
1675-1679	3	1	1	-	4	-	2	-	1	-
1680-1684	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-
Celkem	*3*	*3+8*	*9*	-	*12*	*1*	*19*	-	*8*	-
Nové statky	+11		+15		+24		+28		+9	
1685-1694	4	-	9	-	14	-	21	-	1	-
1695-1704	4	3	4	-	10	-	7	-	1	-
1705-1714	1	-	2	-	4	-	9	-	2	-
1715-1724	3	2	1	-	6	-	3	-	1	-
1725-1734	2	-	1	-	-	-	2	-	1	-
1735-1744	-	-	-	-	1	-	1	-	3	-
1745-1754	2	-	2	-	1	-	4	-	3	-
1755-1757	3	-	2	-	2	-	3	-	-	-
Celkem	*19*	*5*	*21*	-	*38*	*1*	*50*	-	*12*	-
ZŮSTATEK	**11**	**1**	**35**	**3**	**43**	**1**	**48**	**-**	**19**	**-**
STAV 1757[840]	**9**	**5**	**20**	**11**	**46**	**1**	**48**	**7**	**18**	**2**
% 1615-1655	62,1%		66,3%		70,3%		77%		42,4%	
% 1615-1757	21,2%		29,8%		34,8%		36,1%		21,7%	
STAV 1848[841]	6 (9%)		9 (8,6%)		10 (7,4%)		8 (5,3%)		5 (5,4%)	

[833] Ježková uvádí 67.

[834] Ježková uvádí 86!

[835] Ježková uvádí 137.

[836] Ježková uvádí 151.

[837] Ježková uvádí 91.

[838] Pro kraj Prácheňský se soupis z roku 1620 nedochoval.

[839] Soupis 1620 se pro tento kraj nedochoval v úplnosti.

[840] Ježková uvádí pro Bechyňsko 37, pro Plzeňsko 54, Prácheňsko 46 a pro Žatecko 21.

Obd.	LIT		VLT		POD		SLÁ		RAK	
	ST	DS	ST	DS	ST	DS	ST	DS	ST	DS
STAV 1615[842]	**69**		**31**		**26**		**46**		**21**	
STAV 1620	**29**[843]	**1**	**31**	**-**	**26**	**1**	**X**[844]	**X**	**X**[845]	**X**
POČÁTEČNÍ STAV - 1655	**42**	**-**	**9**	**-**	**17**	**-**	**19**	**-**	**12**	**-**
1656-1659	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1660-1664	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-
1665-1669	4	-	-	-	1	-	-	-	-	-
1670-1674	3	-	-	-	1	-	4	-	-	-
1675-1679	2	-	2	-	2	-	-	-	1	-
1680-1684	2	-	1	-	1	-	-	-	-	-
Celkem	*12*	-	*3*	-	*3*	-	*5*	-	*1*	-
Nové statky	+6		+9		+4		+9		+3	
1685-1694	5	-	-	-	1	-	2	-	-	-
1695-1704	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
1705-1714	3	-	-	-	-	-	1	-	-	-
1715-1724	1	-	2	-	-	-	-	-	-	-
1725-1734	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1735-1744	1	-	-	-	3	-	-	-	-	-
1745-1754	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-
1755-1757	2	-	-	-	1	-	-	-	-	-
Celkem	*14*	-	*3*	-	*5*	-	*4*		*1*	
ZŮSTATEK	**16**	**-**	**3**	**-**	**9**	**-**	**10**		**10**	
STAV 1757	**4**	**-**	**22 ST. + 10 DV.**				**5 ST. + 2 DV.**[846]			
% 1615-1655	60,8%		29% + 65,3%				41,3% + 57,1%			
% 1615-1757	5,8%		56,1%				10,5%			
STAV 1848	6 (9%)		9 (15,8%)				0 (!)			

[841] Zpracováno podle: PALACKÝ, FR., *Popis království Českého*, Praha1848. Percentuální poměr vyjadřuje stav mezi lety 1615 a 1848.

[842] Ježková uvádí 71, 31, 23, 43 a 22.

[843] Údaje nedochovány v úplnosti.

[844] Pro kraj Slánský se soupis z roku 1620 nedochoval.

[845] Pro kraj Rakovnický se soupis z roku 1620 nedochoval.

[846] Ježková uvádí 7.

Z výše uvedené tabulky (pro období po roce 1654 lze již díky povaze pramene počítat s malými odchylkami od skutečnosti) je na první pohled patrný postupný úbytek rytířských statků, zároveň zde ovšem vidíme, že rozhodně konec drobné šlechty neznamenaly konfiskace[847] po roce 1620 ani nucená rekatolizace ve stejné době. Touto problematikou pro roky 1615-1654 se již v minulé době zabýval P. Čornej, který se pokusil percentuelně vyjádřit příčiny úbytku majetných rytířů ve středních Čechách – hlavní příčinou sice opravdu představoval zánik následkem konfiskace (45,4 %) a nepochybně to byl velký nepřirozený a negativní zásah do dosavadního vývoje (otázkou pro další bádání zůstává, pro finanční situaci kolika statečků to byla možná „rána z milosti"), nicméně více jak z poloviny zanikly z jiného přirozeného důvodu. Na pomyslné druhé příčce tak byly odprodeje jinému stavu (23,7 %) či připojení k jinému rytířskému statku (16,5%). Následkem emigrace pro náboženské přesvědčení zanikl jediný statek[848]!

Podle této tabulky můžeme Čechy rozdělit do 2-3 oblastí podle příčin pauperizace a zániku rytířstva po třicetileté válce. Na Boleslavsku, Hradecku, Chrudimsku, Žatecku a Litoměřicku se do poloviny 17. století vytvořily rozsáhlé panské velkostatky, které jednak zaručovaly stabilitu panské šlechty a zároveň působily jako nepříznivý faktor pro existenci drobných rytířských statků a rodů, které zde zaznamenaly největší ztráty z celého Českého království[849]. Jak je na první pohled vidět, zde docházelo k největšímu, takřka masovému, mizení nižšího šlechtického stavu (resp. jeho deskového majetku). Nejhůře bylo tímto jevem postiženo Chrudimsko a Litoměřicko (zde z 69 předbělohorských statků zůstalo k roku 1757 chabých 6 %), na Chrudimsku byla situace dokonce taková, že roku 1757 byl v celém kraji jediný rytířský statek Domoradice, který obnášel jedinou vesnici (!) a navíc byl držení ženy. Boleslavsko a Hradecko na tom bylo poněkud lépe, zde „přežila" zhruba desetina stavu z roku 1615. Až doposud nebyl nikde v literatuře mezi tyto oblasti počítán také Kouřimský kraj, v němž leželo právě Černokostelecko. Sice zde nebyly ztráty d poloviny 18. století tak markantní (stav byl srovnatelný se Žateckem), nicméně i zde se po roce 1620 vytvořila řada velkých panských dominií (především Lichtenštejnská, Šternberská, císařská na severu a panství

[847] Srovnej k tomuto např. REŽNÝ, K., *Zanikání vladyckých statků v Budějovicku, Táborsku a Hradecku*, in: ČSPSČ 35, Praha 1927, s. 64-69 et 112-114., kde Karel Režný tvrdí, že úpadek nižší šlechty zavinily v první řadě konfiskace. Vychází ovšem pouze ze statistických přehledů o úbytku nižší šlechty v Čechách, aniž by ovšem zkoumal skutečné příčiny! Bezpochyby nebyl ve své době jediný historik s takovýmto „prvorepublikovým prizmatem".

[848] ČORNEJ, P., *Proměny rytířského stavu ve středních Čechách v letech 1603-1654*, in: SSH 10/1975, Praha 1975, s. 132-133.

[849] JEŽKOVÁ, J., *Vývoj rytířského stavu v 17. a 1. pol. 18. století*, diplomová práce FF UK Praha, 1977, s. 121.

Komorní Hrádek a Vlašim v jižní polovině), která svým hospodářským tlakem zlikvidovala většinu statečků ve svém okolí – Černokostelecko je toho jasným příkladem.

Protipólem této oblasti bylo území jižních a západních Čech (tzn. Bechyňska, Prácheňska a Plzeňska) s výjimkou jižní části Bechyňska, budoucího Budějovicka, kde se již v předbělohorském období nalézala nejkoncentrovanější panství v Čechách (Rožmberkové), kde se udržela relativní feudální rozdrobenost a které byly ekonomicky zaostalejší, v nichž přírodní podmínky nedovolovaly větší rozvoj koncentrovaných dominií. Také v těchto krajích byl v letech 1615-1757 ve srovnání s jinými kraji úbytek rytířského majetku podstatně nižší. Rytířská šlechta za něj vděčila charakteru krajiny, kopcovité a nepříliš úrodné, která nepodněcovala okolní panská panství k rozsáhlejší expanzi na úkor drobných držitelů, i když na druhé straně se rytířům nedařilo získat větší počet nových statků[850] (i tak zde ovšem v polovině 18. století zůstalo něco kolem třetiny původního stavu z roku 1615). Vždyť přírodní podmínky jako mocný faktor ovlivňovaly rozložení, velikost i prosperitu šlechtických statků. Již J. Petráň vylíčil, ve kterých krajích existovaly nejpříznivější podmínky pro vznik výnosných feudálních velkostatků[851]. Zde na druhou stranu středně velké rytířské statky trpěly nejvíce úbytkem obyvatelstva během třicetileté války. Mezi kraje s obdobnou situací lze zahrnout i Čáslavsko, snad proto, že nebylo tak výrazně úrodné a že zde byl ještě na počátku 17. století relativně vysoký počet rytířstva (jak uvidíme níže, v 17. století bylo Čáslavsko dokonce jakýmsi rezervoárem krajských hejtmanů za rytířský stav v sousedních krajích)[852]. Zajímavé je, že pro vývoj v letech 1757-1848 už tyto charakteristiky příliš neodrážely skutečný stav, protože alespoň 10% počtu rytířských statků z předbělohorské doby se udrželo na Litoměřicku, Čáslavsku a Berounsku; na Litoměřicku dokonce v 18. a 19. století počet rytířů mírně stoupl!

V závislosti na tak nízkém počtu příslušníků rytířstva v některých krajích musí ihned vyvstat otázka, jak se tato skutečnost promítla do fungování krajských úřadů a organizací, kde byla některá místa přímo vyhrazena příslušníkům tohoto stavu – máme především na mysli krajské hejtmany (viz například Chrudimsko, kde byl roku 1757 jediný statek, který navíc držela žena). I když se nám nepodařilo nalézt v dobových pramenech přímou reflexi tohoto problému, ze způsobu renovace krajských úřadů v 17. a 18. století tento jev jasně vysvítá. Nedo-

[850] Vide: JEŽKOVÁ, J., *Vývoj rytířského stavu v 17. a 1. pol. 18. století*, diplomová práce FF UK Praha, 1977, s. 120.

[851] PETRÁŇ, J., *Zemědělská výroba v Čechách ve druhé polovině 16. a počátkem 17. století*, Praha 1963.

[852] Od poloviny 16. století ubývalo i deskových rytířských rodů – zatímco roku 1557 jich bylo v Čechách asi 900, v polovině 17. století přiznalo nějaký deskový majetek již jen 509 a v Tereziánském katastru jich je evidováno celkem 301. Pochopitelně zde ale žilo i několik desítek dalších, které sloužily jako úředníci apod. JEŽKOVÁ, J., *Vývoj rytířského stavu v 17. a 1. pol. 18. století*, diplomová práce FF UK Praha, 1977.

statek vhodných kandidátů do úřadu krajského hejtmana nastal už na počátku 18. století[853] – do velmi postižených krajů Kouřimského a především Chrudimského tak byli dosazováni hejtmani ze sousedního Čáslavska. Ovšem už před tím, roku 1685, proběhl na popud českého místodržitelství soupis vhodných šlechtických kandidátů na post krajského hejtmana za rytířstvo – ukázaly se zde nejen značné regionální rozdíly (např. v Bechyňsku bylo 46 plně vyhovujících osob, v Rakovnicku naopak jen 7), ale především i výše popsané problémy, kdy v Chrudimsku a Hradecku byli uváděny i nemajetné osoby žijící nejen ve městě (v Chrudimsku 3, v Hradecku2), ale i na poddanských gruntech! (v Hradecku 2) a později se skutečně v některých krajích stávali hejtmany i šlechtici vlastnící pouze městské domy[854]. Také se výrazně prodloužilo funkční období z jednoho roku podle Obnoveného zřízení zemského (A39) na 5 let za vlády Leopolda I.[855] Po třicetileté válce se také stalo běžným opakované jmenování týchž osob do úřadu hejtmana (například Leopold I. ani nevyhověl žádosti krajského hejtmana z roku 1692, aby po deseti letech úřadování nebyl do funkce znovu jmenován)[856]. Od počátku vlády Marie Terezie (od roku 1743) začala praxe dosazování krajských hejtmanů do jiného kraje, než byli usedlí. B. Rieger si to vysvětluje snahou panovnice, aby zabránila protežování statků hejtmana, autor této studie však vidí příčinu i v chronickém nedostatku vhodných kandidátů.

2. Pauperizace a urbanizace nižší šlechty:

Již jsme se také zmínili o tom, že jedním z nejzávažnějších problémů, které následně vedly k postupné ztrátě majetku, bylo drobení statků v rámci dědického vypořádání. Uveďme zde konkrétní případ z Černokostelecka, konkrétně rytíře Václava Ferdinanda Talacky z Ještětic. Panství jeho pradědečka Václava Talacky mělo roku 1557 hodnotu 6000 kop grošů českých a bylo na něm cca 150 poddanských rodin[857]. Po jeho smrti si celkem pět synů fyzicky rozdělilo otcův majetek, z nichž například Jindřich získal pouze 14 usedlých, mlýn o jednom kole (nevlastnil ani žádného ovčáckého mistra či pacholka)[858]. Po jeho smrti došlo k dalšímu roz-

[853] Aby stát alespoň částečně přilákal kandidáty na tento post, začal být úřad hejtmana od 40. let 17. století i honorován částkou 300-400 zlatých ročně a navíc bylo od roku 1646 vždy největší panství krajského hejtmana zbaveno povinnosti všech válečných břemen!

[854] Namátkou roku 1731 chrudimský hejtman Bernardin Vražda z Kunvaldu žijící v městě Chrudimi, zcela nemajetný(!) či roku 1717 Leopold Šmid ze Šmidu na svobodném dvoře v Chrudimi. NA Praha, SM, sign. K 26/1/V.

[855] RIEGER, B., *Zřízení krajské v Čechách I.*, historický vývoj do r. 1740, Praha 1894, s. 236.

[856] RIEGER, B., *Zřízení krajské v Čechách I.*, historický vývoj do r. 1740, Praha 1894, s. 233-234.

[857] PLACHT, O., *Odhad majetku stavů království českého z r. 1557*, Praha 1949, s. 55.

[858] SEDLÁČEK, A., *Rozvržení sbírek a berní r. 1615*, Praha 1869, s. 16; SEDLÁČEK, A., *Hrady, Zámky a Tvrze české I.*, s.l. 1882, s. 223; NA Praha, **Chyba! Záložka není definována.**DZV, i.č. 261, fol. L 22.

dělení, takže jeden syn Jan Adam zdědil jen jednu ves a tvrz Synčany (okr. Chrudim)[859], Jan Václav Talacko pak mohl disponovat jediným poddaným. K dalšímu teoretickému dělení už nedošlo, neboť ves a tvrz Synčany byly za účast ve stavovském povstání zkonfiskovány[860]. Čtyři synové Jana Adama (mj. právě výše zmíněný Václav Ferdinand) tak po dosažení plnoletosti nezdědili kromě malého obnosu nic a mizí tak i ze všech pramenů evidujících deskový majetek. O stavu našeho poznání dějin rodin české nižší šlechty svědčí fakt, že kromě sbírky Jana Václava Dobřenského v Národním archivu je všem ostatním autorům postava Václava Ferdinanda a jeho sourozenců absolutně neznámá (což není ani u jiných osob v této studii věc ojedinělá)! Jedná se o velice zajímavý případ absolutního zchudnutí rodu následkem dělení majetku během pouhých čtyř generací, nicméně jistě ne případ ojedinělý[861].

Z již často jmenované tabulky výše je také patrný ještě jeden jev, a tím je vznik nových rytířských statečků. Ačkoliv by se na první mohlo zdát, že to pro rytířský stav znamenal jakýsi rozvoj, bohužel většinou byla realita opačná a často za tímto nárůstem stojí drobení již tak drobných zboží. Byl proveden průzkum pro Kouřimský kraj[862], na jehož základě bylo zjištěno, že z celkem 30 rytířských statků v roce 1654 se jich postupně celkem 14, tedy takřka polovina, během doby ještě rozdělila. V drtivé většině pak z původního statku zůstaly minimálně dva statečky o velikosti jedné vsi a několika málo poddaných. Je nasnadě, že takto se rytířský pozemkový majetek stával ještě hospodářsky zranitelnějším:

Rok oddělení	Statek	Rozdělen na
1655	Jezero	1 ves (2 os.) + 2 vsi (3 os.)
1658	Sluha	1 ves (4 os.) + 2 vsi (5 os.) + 1 ves (2 os.)
1663	Vitanovice	Ves Vyšetice (10 os.) + ves Vitanovice (8 os.) + ves Vrcholtice (7 os.)
1665	Načeradec	Odděleno 5 os.
1669	Chotejšany	1 ves (13 os.) + 4 vsi (7 os.)
1675	Pašinka	1 ves + 2 vsi

[859] NA Praha, Dobř, Talacko z Ještětic.

[860] SEDLÁČEK, A., *Hrady, Zámky a Tvrze české I*., s.l. 1882, s. 223.

[861] Např. Otík Hokovský z Hokova si vypůjčil od Štěpána Tetaura z Tetova koně, aby měl vůbec na čem jezdit na námluvy; Ofka, sestra Albrechta Myslibora z Hustířan, slíbila bratrovi, že mu dá ze svého věna (50 kop gr. českých) 10 kop gr., ačkoliv prý neměla takřka žádného statku kromě věna. Synové Jana Krupého z Probluze, když nedokázali zaplatit otcův dluh 450 kop gr. českých Hynkovi Špetlovi z Janovic, o sobě prohlásili, že *ačkoliv jsou dědicové, nemají co bráti*.

[862] DOSKOČIL, K., *Berní rula*, sv. 2, Popis Čech r. 1654 - díl 2/1, Praha 1953, Praha 1953, s. 336-345.

1681	Vidlice	Odděleni 4 os.
1683	Ďáblice	Oddělen 1 pustý dvůr (!)
1696	Modletice	1 ves (¾ os.)
1696	Kostelec u Křížku	Odděleny 4 vsi (7 os.)
1700	Slavětín	Oddělena 1 ves.
1702	Zvěstov	7 os. + 8 os.
1705	Damenice	1 ves + 1ves.
1711	Strančice	Oddělena 1 ves (2 os.)

Obdobná transformace, způsobená především vymíráním a katastrofickým zdlužováním některých starých rodů, pauperizací drobných rytířů a bohatnutím hrstky lichvářů a byrokratů, je ve stejné době doloženo také v rakouských zemích i Svaté říši římské. V německy mluvících historiografických kruzích dokonce vyvolaly úvahy o krizi aristokracie ve střední Evropě na přelomu 16. a 17. století[863].

Poslední tabulka ukazuje podíly zisku prodávaných rytířských a vladyckých statků mezi jednotlivé stavy (minimálně devět desetin jich natrvalo opustilo nižší šlechtu!, zajímavé ale je, že do ještě roku 1684 vzniklo v průměru ročně v Čechách 5,5 nových rytířských statků, často se ovšem tak dělo rozdrobováním stávajících a v následném období pak o to snáze podlehly hospodářskému tlaku mocnějších sousedů), nereflektují ovšem velikostní rozvrstvení prodávaných zboží.

Ztráty rytířského majetku 1656-1757[864]

	1656-1684		1684-1757	
Získáno	Statky	Majetek	Statky	Majetek
Rytíři	22 – 11,6%	5,9%	26 – 5,4%	2,6 %
Pány	139 – 73,6 %	87,6%	360 – 68,2%	79,2 %
Církví	25 – 13,2%	6,3%	63 – 13,2%	12,3 %
Městy	3 – 1,6%	0,2%	51 – 5,1%	5,1%
Celkem	189 (θ 6,7/rok)	2 455 os.	481 (θ 6,6/rok)	4 463 os.

[863] PRESS, V., *Adel in den österreichischen Erblanden und im Reich zwischen dem 15. und 17. Jahrhundert*, in: Adel im Wandel. Wien 1900, s. 19-31; WINKELBAUER, T., *Krise der Aristokratie?*, in: MIÖG 100, 1992, s. 328-353.

[864] JEŽKOVÁ, J., *Vývoj rytířského stavu v 17. a 1. pol. 18. století*, diplomová práce FF UK Praha, 1977, s. 25.

Zajímavou a doposud blíže nereflektovanou skutečností zůstává fakt, že nižší šlechta neprodělávala v 17. století jen procesem postupné pauperizace. Již ve výše uvedené studii P. Čorneje autor uvádí, že v letech 1615-1654 celkem 11,3% středočeských rytířských statků „zaniklo" jen zdánlivě, neboť jejich majitel byl povýšen do vyššího šlechtického stavu[865]. Tím pochopitelně české rytířstvo ztrácelo své majetkové elity, a zároveň je pochopitelné, že se většina majetných rytířů snažila dostat na stupíncích české šlechtické hierarchie výše – vždyť tak významné české rody jako např. hrabata z Bünau, Dobřenští i Dohalští, Chotkové, Michnové z Vacínova, Nosticové, Šafgočové, Vratislavové z Mitrovic či dokonce čeští Harrachové byli před rokem 1620 pouhými rytíři či jen vladyky. Na Černokostelecku se takový případ nevyskytl (jen Ferdinand Antonín Vančura Řehnic byl povýšen do panského stavu, ale až v době, kdy již nebyl majetkově v tomto mikroregionu přítomen), což je snadno vysvětlitelné tím, jak minimální majetek zde pobělohorské rytířstvo mělo.

K pozemkové feudalitě na našem regionu ještě dodejme nepřehlédnutelnou skutečnost, a to fakt, že již od středověku se zde často zakupovali zbohatlí pražští měšťané sledujíce tím zisk drobného statku, který byl jednou z podmínek v jejich plnoprávném zařazení do rytířského stavu a jistě i otázka prestiže a věc uložení peněz na hotovosti – např. jako majitel Konojed je roku 1380 připomínán Václav Strach, kožešník z Prahy, Kozojedy držel v letech 1374-1380 známý mincmistr Jan Rotlev, příslušník staroměstského patricijského rodu s mluvícím zna-

[865] VLASÁK, FR., *Staročeská šlechta a její potomstvo po třicetileté válce*, díl II., in: Památky archaeologické a místopisné 3/1856, s. 118. Fr. Vlasák se v polovině 19. století pokusil o soupis alespoň těch nejznámějších: Bechyňové z Lažan, Bernsdorfové z Bernsdorfu, Běšinové z Běšin, Bohušové z Otěšic, Bubnové z Litic, Bukůvkové z Bukůvky, **z Bünau**, Čabeličtí ze Soutic, Čejkové z Olbramovic, Dačičtí z Heslova, Dejmové ze Střiteže, **Dobřenští z Dobřenic, Dohalští z Dohalic,** Dubští z Třebomyslic, Gersdorfové z Gersdorfu, Kfelířové ze Saksova, Hartigové, Hartenbergerové z Hartenberka, Haugvicové z Biskupic, Hennigarové z Eberka, Hodičtí z Hodic, Hochbergové z Hennersdorfu, Horové z Ocelovic, Hrzánové z Harasova, (Hřebenáři) **z Harrachu**, Hrubí z Jelení, Dlouhoveští z Dlouhé Vsi, Hyzrlové z Chodů, Chlumčanští z Přestavlk, Chorynští z Ledské, **Chotkové z Vojnína**, Jenšíkové z Ježova, Kaplířové ze Sulevic, Kapounové ze Sulevic, Khekové ze Schwarzbachu, Klenovští z Klenového, Kocové z Dobrše, Kokořovci z Kokořova, Kořenští z Terešova, Košinští z Košína, Kotulínští z Kotulína, Kustošové ze Zubřího a Lipky, Laryšové ze Lhoty, Lažanští z Bukové, Lipanští z Lipovic, Litičtí ze Šonova, Malovcové z Malovic, Metychové z Češova, **Michnové z Vacínova**, Mingvicové z Mingvic, Mitrovští z Nemyšle, Mladotové ze Solopysk, Netoličtí, Neuberkové, **Nosticové** z Nostic a Rýneku, Obytečtí z Obytec, Odkolkové z Újezdce, Pachtové z Rájova, Perglerové z Perglas, Pergerové z Pergu, Podstatští z Prusinovic, Přehořovští z Kvasejovic, Radečtí z Radče, Rájští z Dubnic, Rašínové z Rýzmburka, Říkovští z Dobříše, Salavové z Lípy, Sedlničtí z Choltic, Sekerkové ze Sedčic, Sendažští ze Sendražic, Smrčkové z Mnichu, Sobkové z Kornic, **Šafgočové** z Kynaštu, Stařimští z Libštejna, ze Šenfeldu, Šicové z Drahenic, Širntingarové z Širntingu, Šlechtové ze Všehrd, Štampachové, Talackové z Ještětic, Trautenbergerové z Trautenberka, Tunklové z Brníčka, Údrčtí z Údrče, Vančurové z Řehnic, Věžníkové, Vitanovští z Vlčkovic, Widerspergerové z Widersperka, z Vlkanova, Voračičtí z Paběnic, Vrabští z Vrabí, **Vratislavové z Mitrovic**, Vraždové z Kunvaldu, **z Vrbna**, Vřesovci z Vřesovic, Zádubští ze Schönthalu, Zárubové z Hustířan, Zilvárové z Pilníkova, Žďárští ze Žďáru a další. Vedle nich pak přežívala v 17. a 18. století řada dalších původem českých rytířských a vladyckých rodin, které sice nedosáhly vyššího titulu, nicméně dosáhly většího majetku než v předbělohorském období – např. Boreňové ze Lhoty, Hložkové ze Žampachu, Klusákové z Kostelce, Markvartové z Hrádku, Račínové z Račína, Vítové ze Rzavého aj.

mením červeného lva, v 16. a 17. století to pak byli Jan Kutovec z Úrazu, Jan Daniel Kapr z Kaprštejna či Adam st. Linhart z Najenperka.

Velice zajímavé je sledovat další osudy potomků Adama Linharta z Najenperka, kteří z černokostelecka odešli s matkou z náboženského přesvědčení (příslušnice Jednoty Bratrské), můžeme tak lépe pochopit postupný úbytek a úpadek chudší části příslušníků nižší šlechty po třicetileté válce:

1. Jan Linhart z Najenperka zdědil po matce 5 tisíc kop grošů míšeňských a statek Čachovice, který prodal Adamovi z Valdštejna a následně působil jako hejtman na Vysokém Veselí. Zemřel roku 1635 a zanechal po sobě dceru Alžbětu, která se i s matkou roku 1640 odstěhovala neznámo a vdala se za jakéhosi vojáka.
2. Václav Linhart z Najenperka zdědil dvůr ve Struhách a koupil si dvůr v Bobnicích u Nymburka. Byl úkladně zavražděn roku 1634 saskými vojáky v městě Nymburce i se svými dcerami. Zanechal po sobě syna Jiříka, který následně vstoupil do vojenských služeb hraběte z Kolovrat. Později se tento Jiří usadil ve městě Kouřimi a vlastnil ještě zděděný dvůr Bobnice, který odkázal v závěti z 10. září 1649 synovi Václavovi[866].
3. Ladislav Linhart z Najenperka sloužil jako panský úředník u Diviše ze Žerotína na Nových Dvorech a zemřel roku 1618 bezdětný.
4. Adam Linhart z Najenperka se roku 1631 vrátil společně s dvěma bratry z kavalírské cesty (!), ovšem byl následně zatčen za dovoz zakázané literatury a byl mu exekvován zděděný dvůr ve Struhách. Proto se dal roku 1634 naverbovat do armády, ovšem v Polsku byl zajat nepřáteli, později propuštěn a vstoupil do pluku pana z Kerberku. K roku 1648 *při městě Kouřimě se zdržuje, dosti těžce chleba svou prací dobývá.* Později získal zpět matčin dvůr v Chrástu. 23. dubna 1641 se zasnoubil v Žitavě s Barborou, dcerou Bořka Dohalského z Dohalic[867]. Po prodeji chrástského dvora se uchýlil na svůj zbylý statek v nedaleké Třebovli (o 468 stryších, tj. asi 135 ha), kde roku 1664 zemřel a byl pohřben v místním kostele sv. Bartoloměje. Třebovelský statek byl následně pro veliké dluhy prodán ve veřejné dražbě hraběti z Talmberka, který ho připojil k panství Komorní Hrádek[868].
5. Václav Vilém Linhart z Najenperka odešel po zatčení bratra Adama do exilu, *semo tam byl a neměl vyživení své* (roku 1630 přebýval v Leidenu v Nizozemí[869]). Z existenčních

[866] NA Praha, DZV, kn.č. 150, fol. H 13.

[867] Historický ústav AV ČR, Pozůstalost Augusta Sedáčka, Linhart.

[868] TŮMA, J., Kolínsko a Kouřimsko, sv. 3 – *Paměti osad na Kouřimsku*, Kolín 1915, s. 299.

[869] Historický ústav AV ČR, Pozůstalost Augusta Sedáčka, Linhart.

důvodů také vstoupil do armády k rytmistru Václavu Dohalskému, při dobývání pevnosti Zigenhain v Německu (v Porýní) byl zajat a dlouho vězněn. Po dlouholetém věznění byl propuštěn a ke konci života bojoval na Moravě s Chorvaty. Ke konci života se také odstěhoval na zděděný dvůr v Třebovli (okr. Kolín) s 98 ha polí, který ale roku 1662 prodal majitelům panství Komorní Hrádek[870].

6. Karel Linhart z Najenperka, benjamínek, odešel po zatčení bratra Adama také do Polska a pak do Brém, kde spadl nešťastně z jakési lávky a utopil se. Zemřel bezdětný[871].

Shrneme-li tento výčet, zjistíme, že tři příslušníci vstoupili (po prodeji svých dvorů) do panských služeb jako úředníci, dva se odstěhovali do města a klesli na úroveň obyčejných měšťanů a tři ze šesti bratrů vstoupili do vojenských služeb (předpokládáme, že se právě kvůli této službě neoženili a nezplodili potomky). Dva postihla exekuce majetku (za dovoz zakázané literatury a za nepřátelské chování při Saském vpádu), ale Adamovi byl později znovu navrácen a tři odešli do exilu kvůli náboženskému vyznání, ovšem dva se následně navrátili zpět. Dá se tedy usuzovat, že hlavní příčinou úbytku nižších šlechticů po roce 1620 byly v první řadě neudržitelné hospodářské poměry následkem válečných škod a v menší míře odchod do emigrace (je zde ale třeba počítat i s pozdějšími návraty!) z náboženských důvodů.

Z dalších rodů dodejme, že Kislerovi se po prodeji dvora Chrástu odstěhovali do Libochovic v severních Čechách a Jan Ondřej Kisler se odstěhoval do nedalekého Českého Brodu, kde se postupně vypracoval až na primasa[872]. Karel Mikuláš Přebozský naproti tomu prodal rodnou tvrz ještě před rokem 1618 údajně pro svou marnotratnost. Svou následnou obživu našel ve službě v armádě a zbytek života dožil v Kostelci nad Černými lesy, kde zemřel roku 1649 jako poslední svého rodu[873]. V Kutné Hoře pak dožívali rody Roznhajmů z Janovic a Mírků ze Solopysk, které v průběhu 17. století odprodaly své venkovské statky a naprosto se sžili s urbánním prostředím. Například po konfiskaci už tak drobného majetku rodině Mírků vypadala situace následovně – dcerám Jana Zikmunda bylo ponecháno 9024 kop grošů míšeňských, které však byly vyplaceny až roku 1683[874]. Poněvadž jim následkem konfiskace nezůstal žádný statek ani dvůr, odstěhovali se jeho potomci do Kutné Hory, kde se zcela sžili

[870] TŮMA, J., Kolínsko a Kouřimsko, sv. 3 – *Paměti osad na Kouřimsku*, Kolín 1915, s. 299.

[871] NA Praha, SM, sign. L 26/17.

[872] HALW, Herrschaften, kt. 685.

[873] NA Praha, SM, sign. P 133/1, P133/4; HODINÁŘ, K.-KLÍMA, V., *Kronika města Kostelce nad Černými lesy*, Kostelec n. Č. l. 1912, s. 13.

[874] BÍLEK, T., *Dějiny Konfiskací po roce 1618*, Praha 1882, s. 373.

s městským prostředím a po několik dalších generací patřili do místního patriciátu. Ještě velmi dlouho, ačkoliv takřka nemajetní se ženili či vdávali za urozené osoby. Nicméně již poslední dvě generace rodiny svého životního partnera nacházejí v městském, a dcery posledního Mírka dokonce selském (!) prostředí[875]. Výmluvnější odraz pauperizace postupné této šlechty (víceméně již jen podle jména) asi netřeba hledat. Rod vymřel po meči na počátku 50. let 18. století. Jiřík st. Mírek ze Solopysk byl zcela loajální stavovskému direktoriu a později i Bedřichu Falckém, což dokonce potvrdil písemně. Po porážce povstání mu byl logicky zabaven veškerý majetek. Císařskou milostí mu měly být ponechány dvě třetiny majetku. Zabavena mu byla především ves Žhery se dvory poplužními a ves Přebozy[876]. Před konfiskací nicméně uchránil hamfeštní dvůr v Plaňanech (byť za války zcela zpustl), ke kterému patřily ještě dvě poddanské chalupy[877]. Na tomto dvoře žily (či lépe řečeno, živořily) pak ještě další dvě generace jeho potomků a vymírají zde v červnu 1681. Toto byl bezpochyby po celý raný novověk jev přímo masový nejen na Kostelecku – v polovině 19. století se Fr. N. Vlasák pokusil nalézt v Čechách žijící „nižší“ šlechtické rodiny, které postupně sžili s městským prostředím natolik, že naprosto rezignovali na používání šlechtického titulu i predikátu a zjistil na padesát žijících takovýchto rodin jen v Čechách[878] (v Kostelci nad Černými lesy byly takovými příklady Jindřich Trojan z Bylan a Rossfeldu či Tunklové z Brníčka v 16. a 17. století, z dalším například Hlaváčové z Vojenic) a řada z nich přežila ve veliké nuzotě až dodnes – např. Zapští ze Zap, Roudničtí z Mydlováru (žili několik staletí jako mlynáři v Kochánku!), Strachotinští ze Strachotína, rytíři Vesečtí z Vesce, kteří poklesli na pouhé svobodníky, Maternové z Květnice či Bradští z Labouně (14. století) prožili celý novověk jako profesionální služebná šlechta[879].

Na několika místech výše jsme již narazili na fenomén urbanizace pauperizované šlechty. Již v Jagellonském období mnozí vladykové sídlili i ve městech, pobírajíce dávky ze svých

[875] Kateřina Voršila si vzala Jana Hájka, Anna Marie Františka Svobodu a vEronika Václava Čežíka.

[876] BÍLEK, T., *Dějiny Konfiskací po roce 1618*, Praha 1882, s. 374.

[877] HAASOVÁ-JELÍNKOVÁ, M., *Berní rula 18 – kraj Kouřimský*, Praha 1952, s. 474.

[878] VLASÁK, FR., *Staročeská šlechta a její potomstvo po třicetileté válce*, díl II., in: Památky archaeologické a místopisné 3/1856, s. 118. Borečtí ze Železna, Bořičtí z Hostovic, Bošínští z Božejovic, Dvorští z Rupersdorfu, Fouknarové z Fonkenštejna, Halašové z Radimovic, Hamerníci z Inthalu, Hamzové ze Zabědovic, Hášové z Újezda, Hlaváčové z Vojenic, Hlavsové z Liboslavi, Hoferové z Lobenštejna, Hotovci z Husenice, Ježovští z Lub, Kábové z Rybňan, Kamarýti z Rovin, Koučové z Kouče, Kobrové z Kobersberka, Klocové ze Starého domu, Klusákové z Kostelce, Korandové ze Sabínova, Kropáčové z Krymlova, Kučerové z Trnkova, Malí z Tulechova, Maternové z Květnice, Naxerové z Rovného, Parysové z Reinswaldu, Pichlové z Pichlberka, Pikartové z Grünthalu, Podhradští z Vlčí hory, Pštrosové z Mirotína, Prachenští z Flisenbachu, Skaličtí ze Skalice, Strabohové ze Stuh, Stráníci z Kopidlna, Trmalové z Toužic a Vesečtí z Vesce.

[879] Vide: BUBEN, M.M., *Almanach českých šlechtických a rytířských rodů 2005*, Brandýs nad Labem 2004; VAVŘÍNEK, K., *Almanach českých šlechtických a rytířských rodů 2007*, Brandýs nad Labem 2007.

venkovských statků[880]. Zásadní problém zde vyvstává při rozhodování, zda jde o vladyky přestěhované z tvrze či dvora do města, anebo o měšťany získavší erb a titul. Proto by bylo velmi zavádějící sledovat percentuální poměr nižších šlechticů žijících ve městech jen na základě soupisů nově přijatých měšťanů[881], neboť tímto způsobem by dotyčný vladyka po přijetí městského práva ztratil příslušnost k rytířskému stavu a „degradoval" by do stavu městského, jinými slovy ze šlechtice na erbovního měšťana. Daleko výhodnější pro něj tedy bylo přestěhovat se do města a žít zde z příjmů z venkovských statků (například v Kostelci n.Č.l. takto Václav Razický z Vchynic či Václav Magrle ze Sobíšku, v nedaleké Kouřimi Vilém Pelíšek z Jilmanic nebo vladykové z Bezdědic). Zároveň je možné konstatovat, že kdokoliv chtěl vést ve městě živnost, musel městské právo přijmout, čímž se nám do značné míry rozdíl mezi vladykou a erbovním měšťanem vyjasňuje. V realitě každodenního života však byly sociální a kulturní hranice mezi těmito světy „rozmazané" a v tomto období se tato nezřetelnost a vzájemná prostupnost obou společenských sfér ještě zvyšovala. Chudé šlechtičny se vdávaly za bohatší měšťany, ačkoliv tím ztrácely své šlechtictví – např. Anna Ježovská z Lub s Jiříkem, synem konvaře Jana Klatovského či Kateřina Malesická z Poutnova.

Fenoménu urbanizace šlechty v 16. století se u nás naposledy věnoval J. Miller, který vysvětluje pauperizaci šlechty jako následek sociální a hospodářské reality 16. a 17. století – rostoucí inflace a ceny zboží i služeb, proces postupné koncentrace pozemkového majetku v rukou bohatých sousedů a vznik ekonomicky téměř soběstačných a uzavřených režijních velkostatků znamenaly podstatné zhoršení životních podmínek pro tisíce drobných šlechticů v celé střední Evropě, z nichž velká část zamířila právě do městského mikrosvěta, který naopak vyvíjel značné úsilí o minimalizaci vlivu rezidenční šlechty na městské záležitosti a její podřízení, včetně placení finančních břemen[882]. Pro české prostředí bohužel doposud neexistuje žádná syntetická studie zabývající se urbanizací nižší šlechty, J. Miller ovšem české historické obci zprostředkoval alespoň závěry polského a maďarského bádání – podle něj kolem roku 1600 mohla šlechtická vrstva v mnoha polských městech tvořit přibližně 10-15 % všeho městského obyvatelstva a 50-75% půdy ve Varšavě (!), například v Krakově bylo v tomto období 18% domů v rukou šlechty, v Bratislavě to k roku 1659 bylo 66-72 nemovitostí a v Košicích roku 1659 39 a roku 1691 už 68 nemovitostí. Ve všech sledovaných

[880] MACEK, J., *Jagellonský věk v Českých zemích 2* - Šlechta, Praha 1994, s. 58.

[881] Naposledy takto postupoval například J. Miller pro město Bochnia. Vide: MILLER, J., *Uzavřená společnost a její nepřátelé*, Praha 2006, s. 155.

[882] MILLER, J., *Uzavřená společnost a její nepřátelé*, Praha 2006, s. 147-150.

lokalitách pak měl tento trend značně vzrůstající tendenci[883]. V případě Uher a Polska byly zcela pochopitelně tyto hodnoty mnohem vyšší než v Českých zemích, neboť i v Uhrách a Polsku podíl urozenců ke všemu obyvatelstvu mnohokrát přesahoval české poměry (v Polsku představovali neuvěřitelných 10% obyvatel a v Uhrách 4-5%, zatímco v Čechách jen kolem 1%)[884]. Nicméně i tak tento jev dokumentuje skutečnost, že pauperizace a urbanizace nižší šlechty probíhala minimálně v celé středovýchodní Evropě. Například v Olomouci, hlavním městě markrabství Moravského, také postupně rostl počet domů ve vlastnictví šlechty, a to z přibližně dvaceti v roce 1550 až ke čtyřiceti či padesáti v roce 1600, zatímco v pražských městech dosahoval jejich počet v předvečer třicetileté války několika set[885]. Bohužel ale nikdy nezjistíme, zda dotyčná osoba ve městě skutečně žila, či jen vlastnila nemovitost. Z dalších jedinců na Černokostelecku uveďme Václava Blanického z Blanice, vlastníka tvrze a vsí Hřiby a Cerhýnky, ovšem sídlil přímo v Českém Brodě[886], nikoliv na tvrzi ve Hřibech, stejně jako Abraham Pampa z Vickovic, který mezi bohatší rytíře na Černokostelecku, a i přesto trvale sídlil v Kutné Hoře v domě na Čechovském předměstí. Bezpochyby zde hrála roli jednak prestiž, jaké se jí v královských městech dostávalo (a které by se na venkově nejspíš v takové míře nedočkali) a ve druhém případě možná i přerod stavovského vědomí k měšťanstvu.

3. Klientské vazby:

Velká skupina rytířského stavu byla na Černokostelecku plně závislá na Černokostelecké velkostatku a jeho majitelích (Smiřičtí ze Smiřic a po roce 1623 knížata z Lichtenštejna) a byla s nimi nerozlučně svázaná. Dala by se tedy považovat za představitele klientských vazeb tak, jak je vytyčil a pojmenoval V. Bůžek[887]. Tato vrstva se kolem tohoto dominia vytvořila už na samém počátku 16. století a zpočátku jí tvořili příslušníci skutečných starých rytířských a vladyckých rodin, od poloviny 16. století s postupující byrokratizací panského správního aparátu se z ní stala velmi početná vrstva, zcela pochopitelně se v ní ale začaly uplatňovat především nově povýšené osoby (viz výše). Ty na byly jedné straně závislé na svém pánovi ekonomicky (zároveň jim úřad hejtmana, purkrabího či důchodního písaře zaručovalo

[883] MILLER, J., *Uzavřená společnost a její nepřátelé*, Praha 2006, s. 154-155.

[884] BŮŽEK, V.- HRDLIČKA, J.- KRÁL, P.- VYBÍRAL, Z., *Věk urozených*, Praha 2002, s. 54.

[885] MÜLLER, K., *Olomoucká společnost a její proměny v předbělohorském období*, diplomová práce FFUP Olomouc, 1981, s. 96-101; LÍVA, V., *Kolik obyvatelů měla Praha před třicetiletou válkou a po ní*, in: ČČH XLII, Praha 1936, s. 332-347.

[886] Vide: EMLER, J. (ed.), RTT II., Pragae 1872, s. 393.

[887] BŮŽEK, V.- HRDLIČKA, J.- KRÁL, P.- VYBÍRAL, Z., *Věk urozených*, Praha 2002, s. 195-205.

nepopiratelné postavení a často i možnost mnohých vedlejších příjmů a byla tady pochopitelně motivace tento úřad si udržet), na druhé straně jim často bylo odměnou i motivací ke službě právě zisk titulu. Smiřičtí dopomohli hned několika svým úředníkům k šlechtickému titulu – Matyášovi Sobkovi ze Šemberu, Adamovi Náchodskému, Václavovi Semilskému a Jeronýmovi Bukovskému z Neudorfu, Samuelovi a Janovi Trojanům z Bylan a Rossfeldu a snad i dalším, což pochopitelně zvyšovalo prestiž i samotným Smiřickým. Dalším z nejviditelnějších projevů klientských vazeb bylo darování nějaké nemovitosti, případně propuštění nemovitosti z poddanství, výměnou za slib doživotních služeb. Takto daroval roku 1608 údajně lakomý Zikmund Smiřický dvůr ve vsi Chrástu pozdějšímu regentovi Jeronýmovi Bukovskému z Neudorfu v hodnotě 950 kop gr. míšeňských[888] či roku 1611 Albrecht Václav Smiřickým ze Smiřic **Chyba! Záložka není definována.**listinu udělenou černokosteleckému hejtmanovi Samuelovi Trojanovi z Bylan za zásluhy svému rodu, zcela osvobozuje Samuelův dvůr v Bylanech od všech platů a povinností a krátce před tím mu daroval i bylanský mlýn zvaný Votloučkovský[889]. Takto se na Kostelecku ovšem neprojevovaly jen vazby na vlastní úředníky, ale i na ostatní šlechtice - Albrecht Václav 6. července 1613 plně osvobodil dvůr Chrást patřící Linhartům z Najenperka od všech platů a z Chrástu se tehdy stal dvůr hamfeštní. Navíc ještě tehdy Linhartům povolil, aby *mohla o témž dvoru i mlejnu s jeho příslušenstvím říditi, kšaftovati a komuž by se jí koliv líbilo, jej dáti a odkázati, nicméně týž dvůr i s mlejnem na stavení i jinak zlepšovati, jej stavěti a cožbykoliv na to vynaložila, s poznamenáním neb registry ukázala, toho aby užíti mohla*[890]. Po brzké smrti Albrechta Václava pak tento mandát potvrdil v malostranském paláci Smiřických 9. května 1615 i jeho nástupce Albrecht Jan Smiřický ze Smiřic († 1618), a to dokonce na věčné časy[891]. Snad v tom hrála roli půjčka 750 kop grošů od Adama Linharta st. z Najenperku Smiřickým[892]. Tento jev nebyl v prostředí české stavovské společnosti počátku 17. století ničím neobvyklým, zvláště jednalo-li se o majitele panství z kruhů vyšší šlechty. Tak například 11. března 1615 vydávají purkmistr a rada města Písku rytíři Sigfridu Mečeradovi z Reichswaldu vidimus na hamfeštní list Petra Voka Wolfa z Rožmberka z 16. října 1611. V tomto listu Petr Vok z Rožmberka uznává věrné služby svého služebníka Sigfrida Mečerada a „*chtěje ho odměniti a opatřiti i dědice a budoucí jeho mocí listu tohoto hamfeštního tuto milost činíme, dáváme, vysazujeme a osvobozujeme dvůr řečený*

[888] SOA Praha, Vs Kostelec nad Černými lesy, gruntovní kniha Černokosteleckého panství**Chyba! Záložka není definována.** (1607-1616), i.č. 3143, fol. 48.

[889] SOkA Kolín, Zlatý urbář panství Černokosteleckého v přepisu J. Miškovského, bez sign., fol. 514-515.

[890] HALW, Herrschaften, kt. 685.

[891] HALW, Herrschaften, kt. 685.

[892] NA Praha, KK, i.č. 1780.

Mirotický ve vsi Břilicích na gruntech a panství mém Třeboňském ležící[893]“. O rok později Jan Jiří ze Švamberka potvrzuje svému služebníkovi Abrahamovi Lamplovi hamfest vydaný Petrem Vokem z Rožmberka 16. října 1611 na dvůr řečený Dvořákovský v Branné[894].

Za Lichtenštejnů během 17. století postupně většina projevů těchto klientských vazeb mizí a nakonec se omezuje pouze na vztah úředník-zaměstnavatel, což souvisí i s všeobecným úbytkem venkovské šlechty v regionu a snad tomu bylo i v ostatních částech Čech. Ještě do třetí čtvrtiny 17. století ale přetrvávají i zde některé výše popsané tradiční projevy klientelismu (už se nevyskytuje osvobozování či darování dvorů či půjčování si peněžních obnosů od úřednictva, což neměli Lichtenštejnové zapotřebí), především dopomáhání k šlechtickému titulu, erbu a stavovskému postavení. Knížecí rod měl v tomto ohledu značně usnadněnou pozici díky svému palatinátnímu právu, kdy udělování erbů a titulů bylo zcela v jeho vlastní režii. Z místních úředníků takto povýšili hejtmané Štefan Forchheimer z Jakešova a Leopold Leiter z Tannenberka a důchodní písař Jindřich Vokál z Budíkova, na dalších panstvích například Gabriel z Engelsheimu (Krnov), JUC. Martin Jan Weidlich (Jeseník), hofmistr Šebestián Jindřich Sydler z Rossenecku, Hynek Veverský z Kuličkova (Lanškroun), David Jüngling ze Šildperka (Moravská Třebová) a mnoho dalších[895]. Přes počáteční až masový počet nobilitací od 80. letech i toto velmi rychle mizí a s tím během krátkého období i šlechtici ve správě velkostatku (zde úplně v letech 1685-1692).

Zvláštností „Smiřických“ klientských vazeb byla absence půjček od vlastních úředníků či od nižší šlechty na svých panstvích ve větší míře, které V. Bůžek považuje za obecně rozšířený jev[896]. V dlužních knihách Albrechta Jana Smiřického nebyla zaznamenána jediná půjčka od vlastního úřednického personálu, jediný obdobný dluh byla půjčka 750 kop grošů od Adama Linharta st. z Najenperku[897].

Z dalších možných projevů těchto vazeb uveďme například účast erbovních úředníků a pohřbu Albrechta Václava Smiřického roku 1614 či výsadu místní šlechty usedlé na poddan-

---

[893] Vide: PÁNEK, J., *Poslední Rožmberkové*, Praha 1989, s. 328.

[894] MÜLLER, V., *Svobodníci*, Praha 1905, s. 104; VANIŠ, J., *Svobodníci ve středních Čechách v letech 1550-1620*, Praha 1971. J. Vaniš při sestavování svých přehledů ovšem nevyužil Desky svobodnické z Národního archivu v Praze, čímž se praktická použitelnost jeho příručky zmenšuje na minimum.

[895] Vide: MRVÍK, VL.J., *Lichtenštejnské palatináty a erbovní listiny*, in: HaG 1-2/2007, Praha 2007, s. 5-30.

[896] BŮŽEK, V., *Úvěrové podnikání**Chyba! Záložka není definována.** nižší šlechty v předbělohorských Čechách***Chyba! Záložka není definována.***, Praha 1989, s. 119 - *Úřednická kariéra nižší šlechty ve správním aparátě panských dominií byla úzce spjata s kreditní činností těchto rytířů. Úřední a úvěrová aktivita rytíře – úředníka zpravidla vytvořila personální i ekonomické zázemí pro úvěrové podnikání jeho blízkých příbuzných do těch panských pokladen, kde úředník působil nebo do pokladen dominií v nejtěsnější blízkosti.*

[897] NA Praha, KK, i.č. 1780.

ských gruntech, že byli Smiřickými osvobozeni nepsaným pravidlem od robot (například Kryštof Šiška z Jamolice ve Vyžlovce[898]) nebo dovolávání se pomoci Zikmunda Smiřického ze Smiřic v soudním sporu (také Kryštof Šiška z Jamolice[899]).

4. Nižší šlechta v dalších zemích střední Evropy:

Pro české prostředí a české bádání je bezpochyby velmi zajímavé a doposud jen minimálně reflektované téma problémů a vývojových trendů rytířstva (pokud tedy lze vůbec tento termín použít) v sousedních zemích v raném novověku. Pozoruhodné je, že ve všech těchto krajinách dochází taktéž k silné pauperizaci a totálnímu úpadku nižší šlechty, ať už v rovině politické či v rovině ekonomické a kulturní.

Rakousy

V horních Rakousích počet rodin v rytířském stavu poklesl ze 197 v roce 1580 na 73 v roce 1777 (tedy na 37 %), zatímco v Čechách to bylo dokonce z 600 rodin na 100 v roce 1750. Oproti tomu ale v Rakousích stoupalo množství rodin vyšší šlechty – ze 118 rodin roku 1580 na 190 v roce 1777. Konkrétní čísla pro horní Rakousy pak ukazuje následující tabulka:

	1603	1656	1757
Nižší šlechta	16,1 %	11,4 %	5,9 %
Páni	29,1 %	32,8 %	55,4 %

Část rakouské historiografie také obecně považuje přestup rytířských elit do vyššího stavu za jeden z hlavních důvodů ekonomického úpadku a pozvolného ztrátu vlivu rytířstva. Obdobný jev byl i na území dolních Rakous, kde roku 1750 předpokládaný příjem panského stavu činil celkem 39,3 % všeho zemského příjmu, zatímco nižší šlechta se na něm podílela jen 6,2 procenty[900]. Za druhou velkou příčinu obecného úpadku rytířského stavu je v Rakousku považováno velké daňové zatížení šlechty, které údajně nižší šlechtu v 17. století zcela ožebračilo. Tento trend je ale neustále otevřenou otázkou. Po roce 1711 pak nastává velký nástup vytěs-

[898] SOkA Kolín, AM Kostelec nad Černými lesy, kniha kontraktní 1 (1622-1815), i.č. 3, fol. 639.

[899] NA Praha, SM, sign. S 263/2.

[900] SCOTT, H.M. (ed.), *The European nobilities in the seventeenth and eighteenth centuries*, London 1995, s. 117.

ňování staré rakouské šlechty i v těch nejvyšších úřadech a od 70. let 18. století se pak na jejich místa dostávají i profesionální úředníci zcela bez erbu či titulu.

Poměrně neznámou skutečností v českém prostředí je fakt, že také v Rakouských zemích vydal Ferdinand II. Obnovená zřízení zemská obdobná tomu českému či moravskému (roku 1627 pro horní Rakousy a roku 1628 pro Štýrsko a Korutany), a jež také stanovovala pro protestantské šlechtice povinnost přestupu ke katolictví, nebo odchod ze země. Pouze v dolních Rakousích byla zachována možnost uchování si svého nekatolického vyznání pro uzavřenou skupinu císaři loajálních protestantů. Zatím ovšem není k dispozici zevrubnější studie mapující počty šlechtických emigrantů, i přesto se ale zdá, že v Rakouských zemích rekatolizace nebyla pro úpadek rytířstva zásadní[901].

Obecně lze tedy říci, že vývojové trendy jsou zde obdobné jako v českém prostředí, a to i přes skutečnost, že v Rakousku neproběhly po roce 1620 výraznější konfiskace!

Země koruny svatoštěpánské

Uherská nižší šlechta byla na svém vrcholu v 15. století, především za vlády Matyáše Korvína (1458-1490). Nicméně po masivním náporu tureckých vojsk po bitvě u Moháče (1526) a následné turecké okupaci dolních a středních Uher se pozvolna více a více dostává tato šlechtická skupina do nevýznamného postavení a chudne. Nejčastěji zde šlechtici bez pozemkového majetku vstupovali do vojenských služeb a v menší míře se stávali panskými úředníky. Během 16. a 17. století pak počet nemajetných rytířů rapidně stoupá. Oproti vývoji v Českých zemích tu v 18. století dochází k neobvyklému jevu, kdy se nižší šlechta vnitřně ostře stratifikuje a zcela mizí jakékoliv zdání relativní homogenity[902].

Nemajetní synové lépe postavených nižších nobilitantů (*bene possessionati*) často našli obživu i prestiž ve funkci nějakého stavovského úředníka (soudce, notář, prokurátor, výběrčí daně, archivář či správce hotovosti) na úrovni župní či celozemské. Zde se také projevila další odlišnost ve vývoji oproti našemu prostředí, neboť v Uhrách zůstala velmi vyvinutá šlechtická (stavovská) samospráva obdobná české či moravské před rokem 1620, i v 17. a 18. století a ani v 18. století nebyli Habsburkové schopni vytvořit v Uhersku fungující silnou centralistickou vládu[903]. Většina chudších nižších šlechticů (tzv. *bocskoros)* neměla reálný přístup do

[901] SCOTT, H.M. (ed.), *The European nobilities in the seventeenth and eighteenth centuries*, London 1995, s. 117-119.

[902] SCOTT, H.M. (ed.), *The European nobilities in the seventeenth and eighteenth centuries*, London 1995, s. 155.

[903] SCOTT, H.M. (ed.), *The European nobilities in the seventeenth and eighteenth centuries*, London 1995, s. 156-157.

zemských úřadů a obecně žila život více či méně podobným sedlákům či vstupovali do armády. Právě tato část šlechty údajně narostla co do počtu rapidně v 18. století a k roku 1720 v některých částech západních Uher tvořila dokonce až 40 % pozemkových majitelů! Zajímavé ale je, že oproti našim rytířům mohli jejich uherští „kolegové" zcela bez obav vykonávat zcela měšťanská povolání, dokonce řemesla či obchod nebo lékaře, aniž by ztratili svůj šlechtický titul[904].

Poslední rozdíl oproti stavu v Čechách a na Moravě spočíval v tom, že původně byli chudí urozenci osvobozeni od placení daní, ovšem roku 1723 zemský sněm tuto výsadu zrušil. Později, roku 1751, královna Marie Terezie osvobodila od daňové povinnosti všechny nobilitanty, kteří během válek o dědictví rakouské na své náklady věrně bojovali na Habsburské straně[905].

Polsko-litevská unie

Poměry polské šlechty i jejich výlučné postavení a moc v Evropě jsou obecně dobře známy, přesto je nám dodnes celá řada poznatků o této polské sociální skupině jen málo známá. Lze říci, že moc „szlachty" začal nesmírně stoupat po vymření vládnoucí dynastie Jagellonců roku 1572, kdy se nobilitanti začali zásadní měrou podílet na výběru nového panovníka. Během 16. a 17. století také převzali plnou kontrolu nad mocí výkonnou, soudní i legislativou.

Zásadní problém pro poznání polské šlechty je ta skutečnost, že se sama ve své době, natož dnešní historici, nedokázali a nedokážou shodnout, kolik vlastně v Polsku žilo šlechticů. V českém prostředí se sice ustálil jejich počet na cca 10%[906], nicméně musíme si být vědomi, že je to hodnota jen orientační pro potřeby moderního bádání, nicméně nereálná. Poměrné zastoupení bylo krajově značně odlišné – od 1,66% v Krakovsku až po dech beroucích 20-25% všech obyvatel v Mazovsku! Už v raném novověku ale obecně v Polsku panoval jakýsi pocit heterogenity u šlechty samotné a ze všech těchto příčin je nesmírně obtížné a snad i nemožné sledovat jakékoliv „obecné" vývojové trendy polské šlechty[907]. Šlechtici nebyli původně v Polsku rozděleni na nižší či vyšší stav jako u nás či v Rakousích a měli si být před zákony

[904] SCOTT, H.M. (ed.), *The European nobilities in the seventeenth and eighteenth centuries*, London 1995, s. 171

[905] SCOTT, H.M. (ed.), *The European nobilities in the seventeenth and eighteenth centuries*, London 1995, s. 157-158.

[906] BŮŽEK, V.- HRDLIČKA, J.- KRÁL, P.- VYBÍRAL, Z., *Věk urozených*, Praha 2002, s. 54. BŮŽEK, V., *Nižší šlechta v předbělohorských Čechách (Prameny, metody a perspektivy bádání)*, in: ČČH 91, 1993, s. 37.

[907] SCOTT, H.M. (ed.), *The European nobilities in the seventeenth and eighteenth centuries*, London 1995, s. 192-193.

rovni, nicméně hlavním určujícím faktorem zde byl majetek, takže jen úzká skupina rodů měla přístup do nejvyšších zemských úřadů. Teprve roku 1662 došlo k jakési vnitřní stratifikaci této příliš široké masy do čtyř tříd podle výše majetku pro stanovení výše berně – nově se tedy szlachta dělila na *possessores* (vlastníky dominií), *impossessionati* (bezzemky, kteří hledali obživu v úřednické službě či armádě), *szlachta czastkowa* (vlastnící alespoň část vesnice s poddanými) a *szlachta zagrodowa* (bez vlastních poddaných)[908]. Jen pro představu – v Krakovsku, tedy kraji s relativním zastoupením šlechty obdobném Českým zemím) roku 1662 takřka polovina jejich příslušníků držela majetek menší než část jedné vesnice či vůbec žádný (!), 16,8% sloužila v cizích službách, 18,4% hledala obživu ve zcela poníženém postavení, 9,5% tvořila *szlachta czastkowa* a 99 osob (2,3%) žilo zcela jako sedláci a obdělávalo svá pole samo. V dalších krajích, kde bylo procento šlechticů daleko vyšší, pochopitelně stoupal i počet bezzemků či drobných vlastníků (*szlachta zagrodowa)* – v Malopolsku bylo 89,6% půdy v držení tohoto šlechtického proletariátu, v Nuru 79,5% a ve Wizně 78,7%[909].

Polská hitoriografie pak za neustále se prohlubující úpadek a pauperizaci nižší šlechty viní hlavně fyzické dělení majetku mezi pozůstalé syny zemřelého zemana. O jejich postavení vypovídá i neskrývané zděšení, které prodělal v 70. letech 17. století cestovatel Ulrich Werdum z Frýska, když viděl polského šlechtice pyšně opásaného svou šavlí, nicméně vlastnoručně orajícího pole – a nebyl jediný[910]! Teoreticky sice byl za právoplatného šlechtice považován jen ten jedinec, jehož oba rodiče byli urozenci, nicméně zcela běžná a značně rozšířená byla praxe, kdy si chudí šlechtičtí synkové brali za manželky bohatší plebejky a naopak urozené dcerky byly běžně provdávané za místní sedláky[911].

Během 17. století se pak dostavuje vývoj obdobný tomu v Čechách, kdy rapidně ubývá drobných pozemkových vlastníků a polská šlechta se polarizuje na magnáty a zemany a vzniká mezi nimi velká propast. Například ve Velkopolsku mezi lety 1580-1655 ubylo malých statků o velikosti jedné vsi z 51% na 29%, ale naopak vlastníků držící více jak dvě vesnice (což už byli šlechtičtí boháči) přibylo z 16% na 30%[912]. Jen na úplný závěr ještě dodejme, že i

[908] SCOTT, H.M. (ed.), *The European nobilities in the seventeenth and eighteenth centuries*, London 1995, s. 196.

[909] SCOTT, H.M. (ed.), *The European nobilities in the seventeenth and eighteenth centuries*, London 1995, s. 196-197.

[910] SCOTT, H.M. (ed.), *The European nobilities in the seventeenth and eighteenth centuries*, London 1995, s. 197.

[911] SCOTT, H.M. (ed.), *The European nobilities in the seventeenth and eighteenth centuries*, London 1995, s. 198.

[912] SCOTT, H.M. (ed.), *The European nobilities in the seventeenth and eighteenth centuries*, London 1995, s. 199.

v 17. století v Polsko-Litevské unii panovaly velmi mírné roboty, i nadále zde přežíval spíše rentově-režijní než robotní velkostatek a v průměru jen 25% dominikálu bylo obhospodařováno robotně, většina půdy byla buď propachtována či obdělávána nádeníky.

7. Závěr

Předkládaná práce má být příspěvkem k poznání kulturních a sociálních podmínek života nižší šlechty Českého království v raném novověku, resp. v letech 1500-1728(1739). K tomu to účelu jsem si zvolil historickou oblast Černokostelecka, kde jsem provedl podrobnou analýzu příslušníků této nižší stavovské skupiny a sledoval jsem společné vývojové trendy, snažil jsem se objasnit příčiny zániku této regionální skupiny a porovnat je s analogickými případy v jiných částech Čech. Je nasnadě, že Černokostelecko je pro obecné závěry příliš malé, domníváme se ale, že přednost této studie leží v něčem jiném - oproti jiným obdobným výzkumům proměny rytířstva v raném novověku nepracuje jen se soupisy poplatníků berně, ale z pozemkových knih a desk zemských byly excerpovány všechny statečky, včetně poddanských a hamfeštních gruntů i městských domů a vysledována, troufám si říci, drtivá většina panských úředníků-urozenců. Touto metodou se došlo ke skutečnému obrazu počtu i sociální situace námi zkoumané vrstvy. Na větším teritoriu (např. pro bývalé kraje) je takovýto hloubkový výzkum zhola nemožný (není snad v lidských silách procházet všechny gruntovnice a sestavovat seznamy úřednictva pro období 200 let) a následně podrobně ke každému tomuto statku či jedinci dohledávat další genealogické, prosopografické a topografické údaje. Tato studie tedy představuje jen sondu, která mj. ukazuje množství urbanizované a úřednické nemajetné nižší šlechty a zároveň upozorňuje na úskalí výzkumu na základě pramenů statistické povahy (berní rejstříky a katastry), kdy například už v porovnávání stavu mezi lety 1615-1654 vznikala v předchozích studiích[913] statistická chyba (viz níže) a uměle tak byl zvyšován úbytek šlechtických statečků v době po bělohorské porážce-vítězství.

Za objekt výzkumu jsem si zvolil nižší šlechtu v raném novověku hned z několika důvodů:

1. I přes současný trend v české historiografii zkoumat ze všech úhlů šlechtu Českých zemí, je rytířskému stavu věnováno nepoměrně méně pozornosti než stavu panskému, snad pro daleko menší majetek, torzovitější pramennou základnu a menší význam, kterou ve své době hrál.
2. Existuje minimum prací postihující problematiku pauperizace nižší šlechty na konkrétním území a následnou komparaci takto získaných specifických závěrů s obecně přijímanými závěry.

[913] ČORNEJ, P., *Proměny rytířského stavu ve středních Čechách v letech 1603-1654*, in: SSH 10/1975, Praha 1975.

3. Snaha poznat politické i hospodářské podmínky mikroregionu Černokostelecko v raném novověku. U některých lokalit (např. Bohumil, Chrást, Přistoupim) nebyla doposud zpracována jejich historie ani ve formě základního pasportu! Zároveň také provést hlubší genealogicko-prosopografickou sondu mezi lokální nobilitou[914].
4. Až na ojedinělé výjimky[915] nemá doposud česká historiografie k dispozici studie, které by se snažily popsat a analyzovat vývoj rytířského stavu po polovině 17. století a ve století osmnáctém.

Mnou předkládaná práce je komplexním – a to bych chtěl zdůraznit – vůbec prvním (!) zpracováním genealogie několika ze šlechtických rodin působících na historickém území Černokostelecka. Pro poznání regionálních dějin má uvedená práce velký význam také z toho důvodu, že podrobně dokumentuje sociální postavení, majetkové poměry i kulturní přehled rodin nižší šlechty v raném novověku. Současně se jedná o zajímavý náhled na prostředí středočeského venkova (obec Bylany, Přistoupim) v období raného novověku a na prostředí mikrosvěta panských úředníků na Černokosteleckém dominiu.

Na Černokostelecku byla nižší šlechta dvou pomyslných kvalitativních stupňů – prvním z nich představuje šlechta pozemková, čili ta, která držela nějaký pozemkový majetek či dům ve městě (a opět bychom ji mohli vnitřně členit na držbu deskovou čili svobodnou a na držbu poddanských nemovitostí). Druhou velice rozsáhlou a nehomogenní třídou byla šlechta úřednická, přičemž obě dvě skupiny byly pochopitelně prostupné a dokonce ve velkém počtu skutečně i smíšené.

1. šlechta pozemková

Podrobné genealogické údaje k pozemkové šlechtě i popis způsobu a doby příchodu i odchodu jednotlivých šlechtických rodin na námi zkoumané teritorium byly na několika desítkách stran shrnuty v předcházejících kapitolách. Pro větší přehlednost a celkovou představu

[914] Ve své práci docházíme k mnoha překvapivým závěrům, které vyvracejí omyly tradující se v odborné historické literatuře. Například Václav (Vaněk) Smiřický ze Smiřic měl podle údajů v literatuře zemřít roku 1584. V SOkA v Kolíně**Chyba! Záložka není definována.** se ale nachází dlužní úpis datovaný rokem 1585, který Václav Smiřický stvrdil svým podpisem a pečetí, tedy rok po své údajné smrti (!). Podle mé hypotézy zemřel na počátku roku 1586. Nebo Jan Dobřichovský z Dobřichova údajně zemřel roku 1584 (podle Ottova slovníku naučného), nebo v rozmezí let 1585-1587 (podle A. Sedláčka). Na základě dobových pramenů však bylo možno zcela jednoznačně určit za datum jeho smrti květen, nebo červen 1586. Nebo dále byl znovuobjeven původ smiřického regenta Jeronýma Bukovského z Neudorfu.

[915] JEŽKOVÁ, J., *Vývoj rytířského stavu v 17. a 1. pol. 18. století*, diplomová práce FF UK Praha, 1977.

jsem základní informace o všech zkoumaných statcích shrnul do následující tabulky (statky postižené konfiskací jsou označeny literou K v posledním sloupci):

Č.	Lokalita	Velikost	Šlechtický rod	Rozmezí existence	Způsob zániku
1	Bohumil	Dvůr svobodný/ 0 osedlých	**Pampa z Vickovic, z Bezdědic**	1540-1584(1672)	Odprodej jinému stavu
2	Bylany	Dvůr hamfeštní	**Trojanové z Bylan a Rossfeldu, Cetenský z Cetně, Chlumčanský z Přestavlk, Talacko z Ještětic, Haugvic z Biskupic, Šofman z Hemrlesu, Roznhajm z Janovic Bzenský z Prorůbě, Vančura z Řehnic**	1611-1727(1739)	Odprodej jinému stavu
3	Dobré Pole	Dvůr poddanský	**Rejnal ze Strašic**	1654-1664	Odprodej jinému stavu
4	Hřiby	1 ves/ cca 15 osedlých (1558)	**Blanický z Blanice, Hlaváč z Vojenic, Klenovská z Kralovic**	1500-cca 1595	Odprodej jinému stavu
5	Chotýš a Syneč	3 vsi a 1 samota/ 7 osedlých	**Mírek ze Solopysk**	1500-1622	Konfiskace

		(1603)			
6	Chrást	Dvůr svobodný/ 0 osedlých	**Bukovský z Neudorfu, z Habartic**	1608-1617	Sloučení s jiným ryt. statkem
7	Chrást	Dvůr manský/ 0 osedlých	**Barták z Přistoupimi, ze Zahrádky, z Vildenštejna, Kapr z Kaprštejna, Materna z Květnice, Kislerové**	1503-1684	Odprodej jinému stavu, K
8	Komorce	11 vsí/ 88 osedlých (1586)	**Čabeličtí ze Soutic, Kutovec z Úrazu**	1500-1588	Odprodej jinému stavu
9	Kostelec nad Černými lesy	Dům čp. 19	**Podmokelský z Prostiboře, Svatkovský z Dobrohoště, Hoyové z Dobrohoště, Leiterové z Tannenberka**	1620-1677	Odprodej jinému stavu
10	Kostelec nad Černými lesy	Dvůr hamfeštní	**Lhotická ze Lhotic**	1544-1557(?)	Odprodej jinému stavu
11	Kostelec nad Černými lesy	Dům čp. 53	**Magrle ze Sobíšku**	1560-?	Odprodej jinému stavu
12	Kostelec nad Černými lesy	Dům čp. 22-25	**Chotouňský z Chotouně, Razický z Vchynic, z Chřeňovic**	1557(?)-1578(?)	Odprodej jinému stavu

13	Kostelec nad Černými lesy	Dům čp. 38	**Trojan z Bylan a Rossfeldu**	1623-1642	Odprodej jinému stavu
14	Kostelec nad Černými lesy	Dům čp. 45	**Cedlice z Cedlic**	?-1617	Odprodej jinému stavu
15	Kostelec nad Černými lesy	?	**Přebozský ze Zásmuk**	?-1649	?
16	Lstiboř	Dvůr poddanský	**Rakvice z Černhauzu**	1587-1599	Odprodej jinému stavu
17	Lstiboř	Dvůr poddanský	**Smiřický ze Smiřic**	?-1585/1586	Odprodej jinému stavu
18	Vyžlovka	Grunt poddanský	**Čech z Everaku, Šiška z Jamolice**	1610-1614	Odprodej jinému stavu
19	Žhery	Dvůr (?poddanský)	**Dobřichovský z Dobřichova**	?-cca1565	Odprodej jinému stavu
20	Stříbrná Skalice	8 vsí/ 61 osedlých (1567)	**Otmar z Holohlav**	1500-1567	Odprodej jinému stavu
21	Přistoupim	Svobodný dvůr / 6 osedlých (1654)	**Hradecký z Bukovna, Diblík z Votína, ze Šmolcu, Roznhajm z Janovic**	1500-1685	Sloučení s jiným ryt. statkem
22	Přistoupim	Svobodný dvůr	**z Vildenštejna, Náchodský z Neudorfu, Roznhajm z Janovic**	1500-1650	Sloučení s jiným ryt. statkem
23	Přistoupim	Svobodný dvůr	**Berg z Reinfeldu**	1682-1683	Sloučení s jiným ryt. statkem
24	Přistoupim	Svobodný dvůr/ 1 osedlý (1654)	**z Vildenštejna, Kapr z Kaprštejna, Materna z Květ-**	1500-1718	Odprodej jinému stavu, K

			nice **Dohalský** **z Dohalic**		

Shrneme-li všechny údaje ke statkům nižší šlechty na Černokostelecku, napočítáme zde od roku 1500 do roku 1727 (resp. 1739), kdy zde mizí poslední rytířské sídlo, celkem 24 statků, dvorů, gruntů a domů v držení příslušníků tohoto stavu z celkem 49 rodů (!). Z tohoto počtu bylo celkem 10 statků poddanských, čili 41,5 %. Domníváme se, že toto číslo není ve srovnání s ostatními kraji nijak vysoké a částečně nám odpovídá na otázku, co se dělo s příslušníky šlechty po ztrátě jejich svobodného pozemkového majetku – nemizí tedy zpočátku fyzicky, ale mizí z pramenů k deskovým statkům. Na Černokostelecku však postupně dochází k definitivní eliminaci i této skupiny zcela zchudlé nobility.

Celkem 12 statků, čili rovná polovina, zanikla již před rokem 1620 (z toho 7 poddanských), jen jeden zanikl v důsledku konfiskace, konfiskovány byly po roce 1620 celkem 3 svobodné statky z celkem 7 svobodných či hamfeštních statků existujících po roce 1620, nicméně to byl jediný, který měl ještě rozlohu větší jak 1 ves. Je ale třeba říci, že všechny statky větší jak 7 osedlých zanikly na Černokostelecku už před rokem 1620 poté, co je koupil příslušník panského stavu (Jaroslav I. Smiřický ze Smiřic).

2. šlechta úřednická

Tato skupina rytířského stavu byla na Černokostelecku plně závislá na Černokosteleckém panství a jeho majitelích a byla s nimi nerozlučně svázaná. Dala by se tedy považovat za představitele klientských vazeb tak, jak je vytyčil a pojmenoval V. Bůžek[916]. Tato vrstva se kolem tohoto dominia vytvořila už na samém počátku 16. století a zpočátku jí tvořili příslušníci skutečných starých rytířských a vladyckých rodin, od poloviny 16. století s postupující byrokratizací panského správního aparátu se z ní stala velmi početná vrstva, zcela pochopitelně se v ní ale začaly uplatňovat především nově povýšené osoby.

Pokusme se na tomto místě objasnit sociální zázemí, z nichž pocházeli jednotliví panští úředníci na Černokostelecku. Rozhodně se ukazuje, že již od samého počátku 16. století vstupovali drobní rytíři a vladykové do služeb bohatšího souseda z důvodů ekonomických problémů, jinými slovy je nebyl jejich drobný majetek sto uživit – například již první doložitelný

[916] BŮŽEK, V.- HRDLIČKA, J.- KRÁL, P.- VYBÍRAL, Z., *Věk urozených*, Praha 2002, s. 195-205.

vrchní úředník panství Přemysl Pelíšek z Jilmanic prodal někdy po roce 1484[917] rodnou tvrz s jednou vsí, tedy celé své dědictví, městu Kouřimi a obživu nalezl v panských službách. Později se vypracoval, zakoupil několik domů v královských městech Kouřimi a Českém Brodě a stal se z něho vážený patricij. Nebo další z purkrabí, Jan z Rašovic, vlastnil před rokem 1548 tvrz a ves Rašovice na Kutnohorsku[918], a přesto byl nucen stát se úředníkem. Asi nejzámožnějším ze všech hejtmanů do třetí čtvrtiny 16. století byl Jan Měkýš ze Mstovic[919], který držel poplužní dvůr, několik poddanských gruntů a krčmu v Černíkách a v sousedních Kounicích vlastnil také dva kmecí (poddanské) grunty s další krčmou[920], které po jeho násilné smrti roku 1538 připadly jako odúmrť na krále (hodnota 450 kop grošů českých[921]). Toto je velice pozoruhodná skutečnost, neboť ačkoliv měl poměrně slušné hospodářské zázemí, přesto i nadále působil jako úředník. Pochopitelně je jedním z nespočtu mnoha dalších obdobných soudobých případů v Čechách, u kterých nelze přesně rozhodnout, jak velkou část svého majetku nezískali až ze svých úřednických výdělků. Jak se podařilo zjistit, téměř každý z vyšších úředníků investoval své finanční zisky ze služby do nemovitostí, ať už šlo o dům v Kostelci n.Č.l., Kouřimi atd., hospodářský dvůr (Jiljí Rejnal ze Strašic, Matyáš Sobek ze Šemberu; Filip z Vildenštejna byl v letech 1555-1556 hejtmanem panství Poděbrady a poté zakoupil část vsi Přistoupim na námi zkoumaném teritoriu) či přímo nějaké malé zboží (Kryštof Robmháp ze Suché). Zajímavou skutečností také je, že podle případů na Černokostelecku byla pro většinu šlechticů v 16. i počátku 17. století úřední služba jen jakousi přestupnou kapitolou v jejich životě mezi ztrátou zázemí z feudálních rent a vlastního hospodaření a získáním kapitálu pro novou stabilní existenci. Míníme tím, že většina úředníků se na stáří zakoupila, nejčastěji ve městě, kde se plně poměštila (nebyli zde vhodní šlechtičtí partneři pro sňatek a postupně ztratili i svůj predikát) a jejich potomci již v úřední kariéře nepokračovali. Stačí zde zmínit kupříkladu Tobiáše Štefka z Koloděj, který se přes službu Smiřickým vypracoval až na jednoho z nejbohatších a nejmocnějších rytířů království. Pochopitelně i zde se najdou výjimky. V 16. i pozdějších staletích zde existovaly desítky rodů, které po celé generace působily jako profesionální úředníci. Tato původní úřednická šlechta se ale od té pozdější

[917] SEDLÁČEK, A., *Hrady, Zámky a Tvrze české XII*., Praha 1997, s. 246.

[918] SEDLÁČEK, A., *Hrady, Zámky a Tvrze české XII*., Praha 1997, s. 319.

[919] Mstovice byla původně ves u Dobrého Pole na Černokostelecku, která zanikla během 16. století a zbyl z ní pouze mlýn, dnes nazývaný jako Nouzov.

[920] TRNKA, V., *Kounice a Přerov v Čechách***Chyba! Záložka není definována.**, Praha 1873, s. 8 et 103. VAVROUŠKOVÁ, A., *Desky zemské království Českého. Řada I, Kvaterny trhové, svazek 2, Kvatern trhový běžný červený od léta 1542-1543* (DZV 4), Praha 1935, s. 141.

[921] SEDLÁČEK, A., *Hrady, Zámky a Tvrze české XV*., Praha 1998, s. 10. NA Praha, DZV, kn.č. 4, fol. F 17.

lišila tím, že nezískala svůj erb až za služební zásluhy. Typickým příslušníkem této skupiny byl hejtman Václav Javornický z Javorníka (1563-1564)[922]. Pocházel ze zchudlého šlechtického rodu, jehož prvního předka Janka povýšil někdy kolem roku 1471 Vladislav Jagellonský do šlechtického stavu a daroval mu manskou ves Javorník u Trutnova. Jankův nejstarší syn Jan z Javorníka byl roku 1481 vyplacen z dědictví a odešel z domova sloužit jako regent k Smiřickým ze Smiřic a později na panství Pardubice[923]. S blíže neznámou Hedvikou měl syna Václava, který po otcově vzoru vstoupil také do panských služeb u Smiřických ze Smiřic – působil jako vrchní nadlesní na Náchodě. Jeho bratranci Tomáš a Jan Javorničtí pak „úředničili" na panstvích Dobříš a Pardubice. Podle V. Bůžka byla šlechta zastoupena ve správních aparátech dominií největších panských rodů v Čechách zastoupena ve druhé polovině 16. století asi jednou třetinou a po roce 1600 začal tento počet výrazněji klesat, na Černokostelecku v některých obdobích nedosahovala ani jedné třetiny (nepočítáme-li erbovní měšťany)[924].

Posledním z této skupiny úředníků byl hejtman Adam Jindřich Podmokelský z Prostiboře (1620-1624), který před rokem 1621 působil jako hejtman na Kolínském panství[925]. Pocházel ze starého českého vladyckého rodu pojmenovaného po hradech Podmokly a Prostiboř v západních Čechách, kde se uvádí od poloviny 14. století[926] a v 16. století se z něho stala typická rodina profesionálních panských úředníků, především pro nemajetnost. Jeho otcem byl Burian Podmokelský, roku 1553 úředníka na Ledči n. Sázavou a roku 1558 v Benátkách nad Jizerou a zemřel před rokem 1605. Adamova rodina byla absolutně nemajetná, ačkoliv Burian za svého života koupil dvůr v Jeseníku (okr. Benešov) a tento po otcově smrti Adam zdědil (zanedlouho jej ovšem bezpochyby prodal).

---

[922] Historický ústav AV ČR, Pozůstalost Augusta Sedáčka, Javornický z Javorníka .

[923] NA Praha, SM, i.č. 1562.

[924] BŮŽEK, V., *Nižší šlechta v předbělohorských Čechách (Prameny, metody a perspektivy bádání)*, in: ČČH 91, 1993, s. 44. Vide: KONOPÁSEK, E.-HÁS, J., *Hejtmané na Zbirohu v letech 1594-1700*, in: HaG 1/1985, s. 15-33; SCHWALLER, J., *Hejtmané na Pardubickém panství za Viléma z Pernštejna v letech 1490-1521*, in: HaG 2/1994, s. 103-115; STEJSKAL, A., *Prosopografická analýza rožmberského a švamberského úřednictva (1550-1616). Model a jeho fungování,* in. SAP 54, 2004, č. 2, s. 323-458; CIRONISOVÁ, E., *Vývoj správy rožmberských panství ve 13.-17. století*, in: SAP 31, 1981, s. 105-178. Podle výše zmíněné studie o zbirožských panských úřednícícih se můžeme domnívat, že přeci jen na císařských panstvích působili přílsušníci starých rytířských rodů déle než na Černokosteleckém, což je pochopitelné vzhledem k prestiži, a ještě na počátku 18. století nebyl ani jeden z hejtmanů na Zbirohu ne-šlechtic a dokonce ještě na počátku 18. století byl správní aparát zastoupen běžně i příslušníky staroštítných rodů, např. Janovských z Janovic či Jindřich Homut z Harasova. Nicméně i zde od prvních dvou desetiletích 17. století postupně (až na výjimky) nahradili tyto staré rytíře zcela erbovní měšťané či pouze vladykové. Překvapivě zde ale nenacházíme šlechtického hejtmana, který by během konfiskací přišel o majetek, a musel se tak nuceně stal úředníkem. I zde je ale jasná nepřehlédnutelná motivace pro vstup do služeb panství,a to mizivý pozemkový majetek (většinou max. jedna ves či manský dvůr). NA pardubickém panství je situace víceméně obdobná této.

[925] SEDLÁČEK, A., *Rozvržení sbírek a berní roku 1615 dle uzavření sněmu generálního nejvyššími berníky učiněné*, Praha 1870, s. 26.

[926] MYSLIVEČEK, M., *Erbovník*, Praha 1993, s. 21.

Od poloviny 16. století se pak tato situace, soudě podle Černokosteleckého modelu, radikálně změnila v tom smyslu, že do služeb dominia vstupují nově ve většině případů vzdělaní měšťané, kteří získávají erb až za svého života (nejčastěji během služby jako hejtmané) a opět kupují nějaký dvůr (svobodní, lenní či hamfeštní) s jasnou vidinou pro sebe či své potomky být přijat mezi rytíře, už ne jako erbovní měšťan, ale jako erbovník-vladyka (Jan Chotouňský z Chotouně, Jan Slušťický ze Zruče, Jan Kříž z Vostrova a Kočic, Matyáš Sobek ze Šemberu, Samuel a Jan Trojanové z Bylan a Rossfeldu, Adam Náchodský z Neudorfu).

Po porážce druhého stavovského povstání (*ohavné rebelie)* se ve službách Lichtenštejnů na Černokosteleckém panství vystřídala řada vyšších úředníků, které do služby vehnaly existenční problémy zaviněné specifickým způsobem – konfiskacemi. První z nich, Adam Chval Kunaš z Machovic, byl 14. července 1623 odsouzen ke ztrátě ⅔ jmění odhadnutého na 9592 kop gr. míšeňských, ovšem zároveň na něm spočívaly dluhy ve výši 5900 kop. Pro většinu takto postižených byl ale vyloženě vražedný princip konfiskace, kdy byl nejprve zabrán veškerý majetek a z odhadní částky měla být následně vyplacena alikvotní částka za nezkonfiskovanou část (tady třetinu), což ve většině případů trvalo celé roky a mnohdy se jí ani postižený za svého života nedočkal. Adam se dlouho domáhal, aby mu byla ponechána alespoň ona třetina jmění. Adam Chval zemřel ve funkci černokosteleckého hejtmana roku 1628, aniž by se dočkal nějakého majetkového vyrovnání[927]. Přech Svatkovský z Dobrohoště (1628-1643) působil po konfiskaci jmění nejprve v císařské armádě a domáhal se alespoň částečné náhrady za zkonfiskované statky svých rodičů. Po porážce povstání mu byla rozhodnutím konfiskační komise dne 18. srpna 1623 zabavena třetina veškerého nemovitého majetku v celkové hodnotě 5002 kopy grošů míšeňských[928]. 16. června 1658 mu bylo vyplaceno 3500 zlatých ze zabaveného otcovského majetku a 1894 zlatých z matčina[929].

Další z hejtmanů, Vilém Jindřich Odkolek z Újezdce (syn takřka nemajetného Viléma Ladislava Odkolka[930].), dosáhl díky panské službě u Lichtenštejnů postupně postavení ve svém rodě absolutně nevídaného - začal svou kariéru panského úředníka jako purkrabí Černokosteleckého panství, později byl jmenován hejtmanem (1643), setrval až do roku 1651. Poté se stal postupně lichtenštejnským regentem, dále vrchním hejtmanem všech komorních panství, královským radou a 1. února 1680 byl povýšen do stavu svobodných pánů. Díky příjmům

[927] BÍLEK, T., *Dějiny Konfiskací po roce 1618*, Praha 1882, s. 311.

[928] SEDLÁČEK, A., *Hrady, Zámky a Tvrze české VII.*, Praha 1997, s. 58.

[929] BÍLEK, T., *Dějiny Konfiskací po roce 1618*, Praha 1882, s. 583.

[930] Jeho otec držel pouze tvrz a ves Vlčí Pole v Boleslavském kraji o 5 osedlých (!), kterou Vilém Jindřich roku 1623 prodal. SEDLÁČEK, A., *Rozvržení sbírek a berní roku 1615 dle uzavření sněmu generálního nejvyššími berníky učiněné*, Praha 1870, s. 5.

z hejtmanské služby si postupně zakoupil i malý deskový statek Velký Barchov o dvou vesnicích a 16 osedlých, který koupil roku 1645 od Evy z Loutkova (roku 1661 ale odprodal jednu z nich, Mžany, kterou koupil roku 1638)[931]. Zajímavý je také jeho ekonomický nadhled nad zaváděním roboty do panského hospodářství, kdy si uvědomoval její nerentabilitu[932]. Zemřel roku 1681 a zanechal po sobě sedm synů[933]. Jeho potomci po meči, jako jediného ze šlechtických hejtmanů, žijí dodnes[934], nicméně žádný z nich nevstoupil do panských služeb.

Na druhou stranu nezpůsobovaly existenční krizi českých nižších šlechticů pouze a jen konfiskace, ale především válečné škody a následný hospodářský úpadek (tento důvod se vine jako červená niť takřka celou touto studií). Zcela otevřeně to přiznává například černokostelecký důchodní písař Jindřich Vokál z Budíkova - službu údajně přijal jen kvůli *od lidu vojenského zahubení a s manželkou a dítkami do naha zloupení*[935]. Navíc vstup do služeb mocnějších feudálů nerealizovali jen muži, ale například v této práci hned dvě dcery nemajetných urozenců – jednak Ludmila, dcera hejtmana Viléma Zléhokněze z Lipna, služebnice Kateřiny z Vartemberka[936] a následně i Anna Lhotická ze Lhotic, služebnice Elišky Slavatové ze Sovince, která nakonec díky bezdětnosti své paní získala odkazem poměrně slušný kapitál v podobě velkého svobodného dvora v Kostelci n.Č.l. [937]

Obecně známá je také skutečnost, že druhá (a mnohem početnější!) část zchudlých českých nižších šlechticů hledala svou obživu v armádě – zvláště doba třicetileté války, kdy na jedné straně mnozí odcházejí do emigrace, jsou jim zabavovány či vypalovány statky a na druhé straně se jako víceméně nemajetní mohou uplatnit v armádě, je proto příznačná. Bohužel i v tomto případě docházelo k obrovskému úbytku českých nobilitantů, neboť mnozí z nich byli ve válce zabiti či se jakožto vojáci neoženili a nezanechali dědice, a rod tak postupně vyhasínal.

3. kultura nižší šlechty na Černokostelecku

[931] SEDLÁČEK, A., *Hrady, Zámky a Tvrze české V*., Praha 1995, s. 345; DOSKOČIL, K., *Berní rula*, sv. 2, Popis Čech r. 1654 - díl 2/1, Praha 1953, s. 255.

[932] MAUR, E., *Český komorní velkostatek v 17. století*, Praha 1975, s. 97.

[933] NA Praha, Dobř, i.č. 722a (Odkolkové z Újezdce).

[934] HALADA, J., *Lexikon české šlechty II*., Praha 1993, s. 122.

[935] NA Praha, SM, sign. W 374/1.

[936] NA Praha, Dobř, materiály k rodokmenům, L.

[937] NA Praha, DZV, kn.č. 5, fol. J 3.

Životní úroveň a kultura každodenního života nižší šlechty na námi zkoumaném mikroregionu byla posuzována podle obecné typologie, jak ji definoval prof. Václav Bůžek[938], který stanovil tři kvalitativně odlišné kulturní stupně. Do první – nejprostší – skupiny bychom zde mohli zařadit drtivou většinu pozemkové nižší šlechty na Černokostelecku a vlastně všechny, kteří nedosáhli do druhé vyšší třídy. Druhý typ domácností nižších šlechticů, zahrnující i výše postavené panské úředníky, se na Černokostelecku vyskytoval jen ojediněle – lze jej předpokládat u Jana Dobřichovského z Dobřichova, majitele panství Jenštejn, jehož úvěrové podnikání (kdy půjčoval jednorázově i několik set kop grošů) rozhodně přesahovalo lokální úroveň a dost dobře je možné, že dosáhl i na třetí, nejvyšší, skupinu podle této typologie[939] – toto za stávajícího stavu heuristiky nedokážeme posoudit. Nejspíše sem můžeme zařadit i Adama Linharta z Najenperka, který vlastnil v Praze několik domů i vinic a mimo to i celou řadu dvorů a částí vsí (celkem 85 osedlých a dokonce i jedno podací právo)[940].

Tato první skupina, jak ji vytyčil V. Bůžek, by ovšem byla bezpochyby příliš heterogenní, neboť by zahrnovala všechny politicky nečinné rytíře bez jakéhokoliv pozemkového majetku až k rytířům s takřka 100 osedlými, což pochopitelně nejspíš neodpovídalo skutečnému stavu (např. na Černokostelecku byla bezpochyby odlišná úroveň zázemí Čabelických z Čabelic, vlastnících 88 osedlých a např. Mírků ze Solopysk a Roznhajmů z Janovic se 7 a 6 osedlými). Domníváme se proto, že pro své „hrubé“ rozmezí je tato vrstva spíše ideálním konstruktem pro potřeby české historické vědy (například roku 1557 bylo v celých Čechách jen 32 rytířů, jejichž přiznaný majetek poddaných přesahoval 4000 kop grošů, což zhruba odpovídalo hranici 100 osedlých, tedy asi 2,2% všech nižších šlechticů!). Pochopitelně je toto otevřená otázka pro další badatele s širší pramennou základnou. Podle závěrů pro Černokostelecko se zdá, že takto definovaná nejnižší šlechtická třída plně vystihuje majitele měšťanských domů, svobodných či hamfeštních, lenních a poddanských dvorů a nižší šlechtické panské úředníky (např. fišmistr) a snad i osoby s majetkem do cca 10-15 osedlých (Podle toho by tuto skupinu uzavírali Mírkové ze Solopysk - 3 vsi, celkem asi 7 osedlých a odhadnutým ročním příjmem 400-450 kop grošů českých. Ročně vynesly dávky od poddaných Mírkům ze Solopysk něco málo přes 6 kop grošů českých (!)[941], tedy v rámci celého hospodaření částku zcela zanedbatelnou.), neboť podle níže uvedených závěrů o hospodaření jednotlivých drobných statků se

[938] BŮŽEK, V., *Nižší šlechta v politickém systému a kultuře předbělohorských Čech*, Praha 1996, s. 147.

[939] BŮŽEK, V., *Nižší šlechta v politickém systému a kultuře předbělohorských Čech*, Praha 1996, s. 147.

[940] SEDLÁČEK, A., *Rozvržení sbírek a berní roku 1615 dle uzavření sněmu generálního nejvyššími berníky učiněné*, Praha 1870, s. 3.

[941] HALW, Herrschaften, kt. 687.

ukazuje, že právě statek Chotýš s několika osedlými vykazoval takřka totožné výnosy jako hamfeštní dvůr v Bylanech bez poddaných. Jako velice pravděpodobné se tedy zdá, že zde existovala jakási přechodná kategorie („kategorie 2a“) mezi 20-60 osedlými či vysokým regionálně-politickým postem, kam by patřili nejen hejtmané domina (např. Samuel Trojan z Bylan a Rossfeldu), ale například i majitelé Stříbrné Skalice (60 osedlých) a snad už i Hlaváčové z Vojenic (max. 20 osedlých). V tomto světle se jeví jako potřebné předefinovat hranice jednotlivých kulturních vrstev výše zmiňované typologie (minimálně snížit nejspíš nadhodnocenou hranici 100 osedlých dělící 1. a 2. skupinu u politicky neaktivních šlechticů) a lépe badatelsky poznat všední život politicky neaktivní střední venkovské šlechty (bezpochyby dále stratifikované). Jak již bylo řečeno, je to i nadále otevřený problém.

Takto bychom některé vyšší úředníky (např. regenta Jeronýma Bukovského z Neudorfu) a hejtmany Černokosteleckého panství neřadili do Bůžkovy druhé skupiny, ale do výše popsané přechodné skupiny - především Samuela Trojana z Bylan**Chyba! Záložka není definována.** a Rossfeldu), z pozdějšího popisu sice víme, že jeho tvrz na konci 17. století skýtala svým šlechtickým obyvatelům cca 10-12 místností pro reprezentaci, ubytování i jako kuchyni a pokoje pro nepočetné služebnictvo[942], ale jinak o jeho životní úrovni nevíme zhola nic (vycházíme jen z jeho funkce hejtmana tak rozsáhlého smiřického dominia). Navíc, bychom sem takto mohli zařadit i mnoho dalších šlechticů, byť politicky neaktivních, s vlastními poddanými, které Samuel neměl. Až z pozdější doby (1698) máme z oblasti Černokostelecka vzácný pramen, který nejspíše plně postihuje život většiny vyšších panských úředníků a jim rovným šlechtickým osobám – jedná se o pozůstalostní inventář hejtmana Ondřeje Christa, který sice již nebyl šlechticem, nicméně nemáme důvod domnívat se, že by se jeho každodenní život výrazně lišil od jeho hejtmanských předchůdců.

Zdá se, že v této přechodné kulturní vrstvě se vytvářela taková kulturní atmosféra, která se již výrazně odlišovala od duchovního klimatu měšťanského prostředí a zároveň ještě nedosahovala velkoleposti kultury pěstované na dvorech majitelů velkých rytířských a panských dominiích a v rámci sama sebe se její příslušníci nelišili, co se týče vybavenosti obydlí kvalitativně, ale spíše kvantitativně.

Do kulturní a společenské atmosféry doby patřila pochopitelně i církevní příslušnost jednotlivých urozenců. K určení náboženského vyznání jednotlivé osoby nám chybí povětšinou jakékoliv prameny, pouze u Kateřiny Lukavecké a Hedviky Linhartové z Habartic víme, že byly členkami Jednoty bratrské, neboť pro víru odešly po roce 1627 do exilu. S největší prav-

[942] HALW, Herrschaften, kt. 684.

děpodobností zde nebyl před rokem 1620 nikdo katolíkem, neboť není uveden v soupisu české katolické šlechty z této doby – mj. velmi zajímavém a přesto takřka neznámém vydaném prameni[943].

4. hospodářská situace nižší šlechty

Domníváme se, že poznání této problematiky je zásadní pro bližší poznání procesu pauperizace a zanikání drobných rytířských statků. I tato část studie je založena na doposud nevyužitém archivním materiálu, který se v potřebné míře zachoval pro tyto statky:

Bylany	1670	357 strychů (tj. cca 102,7 ha)
Chrást	1683	240 strychů (tj. cca 69 ha)
Komorce	1586	405 strychů (tj. cca 116,5 ha)
Syneč	Po 1620	Cca 160 ha

Náhodně dochované zprávy jenom omezeně a pozvolna dovolují nahlédnout do všech hospodářských otázek. Je to dáno tím, že písemné pozůstalosti drobných statků nejsou nasnadě. Pro Čechy existuje doposud jen několik prací zpracovávající do hloubky tuto problematiku[944]. Přínosný pro poznání českých agrárních dějin má být pokus o postižení otázky, jaké výsledky dosahoval statek bez robotní práce. Shrneme-li námi získané závěry, vyplývá nám několik zajímavých poznatků o hospodářské situaci nižší šlechty v raném novověku na Černokostelecku:

1. Až na výjimky nevlastnili rozlehlá panství a málokdy disponovali většími peněžními sumami nutnými k zakládání různých hospodářských odvětví. Drtivou většinu statků nižší šlechty tvořil pouze jeden hospodářský dvůr (v našem případě všechny), někdy i s malým pivovarem (Komorce). Nižší šlechtic měl totiž jen malý počet poddaných. Pivo čepoval v krčmě, která mohla být součástí vlastního hospodářského dvora (opět u

[943] DVORSKÝ, FR., *Příspěvky k dějinám církevním v Čechách*, in: Sborník historický 2/1884, s. 280-288.

[944] HOFMANN, G., *Příspěvek k poznání hospodaření na drobném feudálním majetku v polovině 18. století*, in: Sborník historický 10, Praha 1962.; ANDĚL, R., *Hospodářská situace drobných šlechtických statků na česko-lužickém pomezí v XVII. století*, in: Sborník pedagogické fakulty v Ústí nad Labem, řada dějepisná, roč. 1971; JANOUŠEK, E., *Nové příspěvky ke studiu feudálního velkostatku v 16. století*, in: Sborník ČSAZV, roč. 2/1957, s. 95-126, omezeně i J. Petráň (PETRÁŇ, J., *Zemědělská výroba v Čechách ve druhé polovině 16. a počátkem 17. století*, Praha 1963). Janoušek ovšem mylně předpokládá, že i sebemenší statek měl k dispozici robotní práci a ostatní druhy feudální renty, Bylany a Chrást toto tvrzení vyvracejí. Velmi přínosnou prací je i E. Čáňová-Antošová (ANTOŠOVÁ-ČÁŇOVÁ, E., *Zanikání drobných statků na Hradecku*, in: Práce Krajského muzea v Hradci Králové 1959, s. 115-149, která zkoumá i příčiny zániku jednotlivých drobných šlechtických statků.) ZÁLOHA, J., *Statky Chlum, Chlumeček a Koroseky za Častolárů z Dlouhé Vsi*, in: JSH 58, 1989, s. 1-9.

všech zkoumaných statků, Komorce a Syneč i několik hospod). Jen zřídka se nižší šlechta pokoušela zakládat rybníky (viz Syneč), zato mlýny a ovčíny se staly nedílnou součástí hospodářství nižší šlechty[945].

2. Drobný statek tedy mohl existovat i ve stínu feudálního latifundia, ale pochopitelně za značného snížení životní úrovně jejich majitelů a za poměrů, při nichž nezbývalo peněz ani prostoru na nějaké vyšší zájmy či na rozsáhlejší osobnější reprezentaci. Dostatečné údaje o zadluženosti šlechtice máme jen v případě Chrástu a Bylan (lze je také předpokládat u Komorců), nicméně se u nich ukazuje, že samy o sobě byly dvory dostatečně rentabilní, nicméně jejich krach způsobily jednak dluhy ve formě půjček, jednak dluhy vzniklé nadměrnými odkazy v závěti majitele (viz Kateřina Šofmanová z Ještětic). Nicméně se domníváme, že nejvíce ekonomicky ničila takto drobné statky povinnost vyplácet své příbuzné z jejich mnohdy nadhodnocených dědických podílů (viz Bylany a Chrást). Nemusíme nijak zdůrazňovat, že i z těchto částek plynul běžný 6% úrok.
3. Oba výše uvedené závěry jsou získané pouze z jednoho regionu, nicméně podporují a dokreslují obecně přijímané závěry. Naše poznatky ovšem vycházejí pouze ze situace nejnižší šlechty. Domníváme se, že v případě vyšší šlechty byla skutečně v 17. století nejničivěji postižena konfiskacemi, nicméně toto téma není předmětem naší studie[946].

Vedle zemědělské produkce bylo také reflektováno úvěrové podnikání místního šlechtice Jana Dobřichovského z Dobřichova († 1584), který v době své smrti měl rozpůjčováno 4245 kop 30 grošů českých[947], tedy značnou částku, která by mu v ideálním případě zajišťovala roční příjem z úroků kolem 250 kop gr. českých. I v tomto případě se tedy potvrdil již dřívější poznatek, že „úvěroví podnikatelé“ byli věřiteli především šlechtického stavu, nicméně z výše uvedených poznatků ale vyplývá, že nezanedbatelnou roli hrálo v úvěrovém podnikání také měšťanstvo, které počtem mnohokrát převyšovalo urozence. Většina dosavadních studií o úvěrovém podnikání byla napsána z pohledu jednoho dlužníka a okrajově několika jeho věřitelů (notoricky známý je případ posledních Rožmberků). V této studii však bylo přistoupeno k netradičnímu, dosud nevyužitému, pohledu na tuto problematiku. Tento pohled je o to pří-

[945] Ke stejnému závěru dochází i V. Bůžek. BŮŽEK, V., *Nižší šlechta v politickém systému a kultuře předbělohorských Čech*, Praha 1996.

[946] K tomuto vide: POLIŠENSKÝ, J.-SNIDER, F., *Změny ve složení české šlechty v 16. a 17. století*, in: ČsČH 20, Praha 1972, s. 512-527, kde i další literatura.

[947] NA Praha, SM, sign. D 45/4.

nosnější, že umožňuje do detailů prozkoumat sociálně-stavovské postavení jednotlivých klientů i přesný vývoj ekonomiky věřitele.

Na úplný závěr lze zkonstatovat asi tolik, že na Černokostelecku byla spatřována kontinuita ve vývoji šlechty po celé období let 1500-1730, vývoj po roce 1620 v zásadních tendencích plně navazoval na předbělohorskou dobu. Pro onu chudší a větší část drobných statků (nechme stranou bohatší a urozenější část nobility, pro níž nemáme na Kostelecku zastoupení) nebyly na Černokostelecku v zásadě plně likvidační ani tak konfiskace majetku ve 20. letech 17. století, jako běsnění třicetileté války se všemi svými atributy, které povětšinou způsobily likvidační hospodářský úpadek nejdrobnějších statků. Tím samozřejmě nechceme nijak podceňovat ani vyvracet obrovské následky, které za sebou zanechaly konfiskace majetku v letech 1621-1631, na samém Kostelecku byly ze sedmi rytířských dvorů a zboží postiženy konfiskacemi celkem čtyři a z těchto čtyř ve výsledku pouze jeden definitivně tímto způsobem zanikl, u ostatních tří se „jen“ vyměnil majitel za jiného vladyku či rytíře (jeden zkonfiskovaný byl následně navrácen zpět dětem původní majitelky). Podle údajů Petra Čorneje bylo ve středních Čechách ze 191 statků podrobeno konfiskaci 97, z čehož 45,4 % (celkem 44) zaniklo. Ve výsledku tak ve středních Čechách zmizelo konfiskacemi přímo 23% statků, čili přibližně každý čtvrtý, což je poměrně dost[948]. Pochopitelně vedle nich zde bylo značné množství jedinců, kteří byli finančně pokutováni a nakolik je tato finanční zátěž ochromila či omezila dnes už, snad až na drobné výjimky, nelze zjistit – ani na Černokostelecku, ani nikde jinde.

Čiré polemizování by představovala úvaha, nakolik pomaleji a nakolik komplexně by probíhalo mizení drobných statků v Čechách bez zmíněných konfiskací (Například na našem mikroregionu dědici Adama Linharta z Najenperka, kteří ve výsledku unikli konfiskaci majetku nebo jej v plné míře restituovali zpět, a přesto se do poloviny 17. století dostali se svým vlastnictvím 85 osedlých a mnoha dvorů do chronické hospodářské krize, takže nakonec stejně museli své statky postupně rozprodat a přesunuli se do městského prostředí, kde vymírají. Kromě nerentability jejich dvorů za to může ve velké míře fyzické dělení jmění uvnitř rodiny až na samou mez dělitelnosti), které naopak zapříčinily úbytek velké části rytířské elity[949].

[948] ČORNEJ, P., *Proměny rytířského stavu ve středních Čechách v letech 1603-1654*, in: SSH 10/1975, Praha 1975, s. 132.

[949] V rámci tzv. pobělohorských konfiskací (které proběhly v několika vlnách a u několika komisí) bylo celkem odsouzeno 680 osob z obou vyšších stavů – 112 k manství, 166 všeho majetku, 1 ke ztrátě pěti šestin, 1 ke ztrátě čtyř pětin, 1 tří čtvrtin, 45 dvou třetin, 128 jedné poloviny, 215 jedné třetiny a 11 jedné pětiny. Omilostněno bylo naopak 518 osob obou stavů. V restituci bylo navráceno celkem 17 panství. Kromě rozprodeje statků, bylo darováno za zásluhy jmění v celkové hodnotě 5 mil. zlatých a za dalších 5 milionů použito jako amortizace půjček

8. English Summary

This study should help to recognize the social and economic conditions of life of the lesser nobility in Bohemian Kingdom in the era 1500-1728(1739) shown on the example of lesser nobility in historical region of Kostelec nad Černými lesy near Prague. The common developmental trends, problems and first of all reasons of the dying out of this social group were observed there. Those conclusions were compared with analogical researches from other Bohemian regions. Herewith in present Czech historiography there are very few studies about the pauperisation of bohemian nobility in the late 17th and first of all in 18th century. Finally this study surveys local history of the named region and the micro-historical relationships of the environment of typical aristocratic dominion and its officers. Our observed lesser nobility could be divided into two quality levels – the clerical nobility and the landed nobility.

1. *The landed lesser nobility*. Between the years 1500-1739 there were 24 dominions, service yards or houses in the ownership of lesser nobility in the region of Kostelec nad Černými lesy and together 49 noble families. From that number the 41,5% of those families had not got free (full-fledged) estate, but depended on possessors of the Kostelec-dominion! That number was surely not abnormal in the Bohemia of 16th-17th centuries. Exactly one half of those 24 estates had already died before 1620 and the thirty-year war. That trend was normal in majority of Bohemian regions (Least in the Western Bohemia – to the limit of 8% and most in the East and Central Bohemia – over the limit of 50% up to 70%). In the Kostelec region we observed that trend mostly as a result of debt, disintegration between heirs and in the 17th and 18th centuries mostly of economic pressure of large neighbouring aristocratic dominions. Only one, but the largest, dominion died as a result of wave of confiscations after 1620/1627. Maybe this number is abnormal, because in might Bohemia could have died about 45% of all – not only knightly – noble estates (according to P. Čornej). Fundamental collapse for those courts was caused by general devastation of farm buildings and fields during the thirty-year war and frequent transits of army. Most of died knightly estates were bought by aristocracy between years 1656 and 1757 (about

---

císaři na armádu. Po roce 1648 probíhaly značné restituce, ač tím popíraly řadu císařských rozhodnutí z 30. let, pouze česká komora nesměla statky fyzicky vydávat. Bohužel neexistují přehledy, kolik statků a v jaké hodnotě bylo zkonfiskováno rytířstvu a kolik panskému stavu, případně podle dalších kritérií. Pouze T. Bílek uvádí, že nebylo zkonfiskováno v Čechách 253 drobných statků o velikosti do dvou vesnic, otázkou však zůstává věrohodnost těchto čísel, neboť tabulka, kterou uvádí již v počtu statků v jednotlivých krajích rozhodně neodpovídá dobové realitě podle berních rejstříků. BÍLEK, T., *Dějiny Konfiskací po roce 1618*, Praha 1882, s. CXLVIII.

79% – 87%). Of course we cannot forget, that elite of lesser nobility was mostly dignified into the aristocracy (f.e. Šaffgoč, Dohalský, Dobřenský, Vratislav, Nostic etc. family).

2. *The clerical nobility*. This group of lesser nobility was fully depended on the possessors of Kostelec nad Černými lesy dominion. Noble officers existed in that region since the beginning of 16th century already. And in matter of facts from other aristocratic dominions, originally they originated from really old but insolvent Bohemian knighthood, which was typical in that era. As landed nobility, the clerical nobility from Kostelec country had to become officers because of deep economic problems, here too (they often possessed only a few underlings or one farm court). Since the half of 16th century was the situation got slowly changed. That old clerical knighthood in Kostelec nad Černými lesy was replaced by new class of educated townsmen, who won prestige, reputation and in the first place titles and coat-of-arms, whether from the king, or from princes of Liechtenstein as owners of that dominion. The time, when that change took place was on each estate different, but it seems to be mostly in the second part of 16th century. Up to nowadays no problem in Czech historiography was reflected explaining, what happened with noblemen, who had lost their estates through the act of confiscation after 1620/1627. In Kostelec dominion there were several such noblemen, who either became princely officers and then bought some small estate, or they directly left into any crown town (Kouřim, Český Brod, Kutná Hora). Many of them lost their peerage this way. Compared with crown Polish towns, where in the greatest polish towns about 10-18% of inhabitants ranked to Polish nobility.

3. *The client interrelationships*. In the Kostelec dominion there were usual client interrelationships, which were defined for Czech noble renaissance world, above all economic benefits or donating a farm court to some good-class officer. Two kinds but were unusual here – in the first line princes of Liechtenstein were counted to palatines, what means they could grant a title of nobleman. Many of their officers in the first half of 17th century were really granted that way. The second kind of unusual client relationship was the fact, that barons of Smirzic didn't borrow money from "their" lesser nobility, as did barons of Rosenberg and of Pernstein.
4. *Economic situation of lesser nobility in Kostelec nad Černými lesy region*. For this problematic we have only a dull number of fonts and only for four estates. For all those estates we find many common trends: 1. Lesser nobility had only dull sum of money, they didn't build ponds and had only a few underlings. 2. Small estates could exist in the neighbour-

hood of large aristocratic dominion; their bankrupcy was caused by debts towards other heirs, other debts and first of all by devastations during the war. Fact, that if they didn't have their own underlings, they had to pay huge sums of money for day-labours after 1620, primarily in summer. And their profits were compared with profits of princely senior officer and it was discovered, that his common profits from service were identical or often even higher! It is understandable, why many lesser younger noblemen went to manor service.

Prameny a literatura

A) literatura

ANDĚL, R., *Hospodářská situace drobných šlechtických statků na česko-lužickém pomezí v XVII. století*, in: Sborník pedagogické fakulty v Ústí nad Labem, řada dějepisná, roč. 1971.

ANTOŠOVÁ-ČÁŇOVÁ, E., *Zanikání drobných statků na Hradecku*, in: Práce Krajského muzea v Hradci Králové 1959, s. 115-149.

BEDNAŘÍK, K., *Příspěvky k dějinám rybníků na Českobrodsku*, in: Vlastivědný sborník Českobrodska 1., [Praha] 1957.

BERÁNEK, K., *Manuál rektora univerzity Karlovy 1560-1582*, Praha 1981.

BERÁNEK, VL., *Feudální renta na komorních velkostatcích Brandýs nad Labem, Přerov nad Labem a Lysá nad Labem v předbělohorském období*, in: SSH 30-33/2004-2007, Praha 2008.

BERNAU, B., *Štambuch Mírků ze Solopysk***Chyba! Záložka není definována.**, in: Časopis společnosti přátel starožitností českých v Praze**Chyba! Záložka není definována.**, roč. 6, Praha 1898, s. 160-170.

BÍLEK, T., *Dějiny Konfiskací po roce 1618*, Praha 1882.

BRIKCÍ Z LICKA, *Sentencie Philozophice de Regimine*, s.d. [1. vyd. Praha, 1540].

BUBEN, M.M., *Almanach českých šlechtických a rytířských rodů 2005*, Brandýs nad Labem 2004.

BŮŽEK, V.- HRDLIČKA, J.- KRÁL, P.- VYBÍRAL, Z., *Věk urozených*, Praha 2002.

BŮŽEK, V.-KELLER, K.-KOWALSKÁ, E.-PÁLFFY, G., *Společnost zemí habsburské monarchie 1526-1740 v české, maďarské, rakouské a slovenské historické vědě posledního desetiletí*, in: Český časopis historický 104, 2006, s. 485-526.

BŮŽEK, V., *Domácnosti nižší šlechty v předbělohorských Čechách (pokus o typologii)*, in: Acta universitatis Purkynianae (dále jen AUP), Philosophica et historica 1, 1992, Ústí nad Labem 1992, s. 42-52.

BŮŽEK, V., *Literární mecenát nižší šlechty v předbělohorských Čechách*, in: Husitství-Reformace-Renesance, Praha 1994, s. 830-843.

BŮŽEK, V., *Městské domácnosti úředníků a dvořanů posledních Rožmberků*, in: Pocta Josefu Petráňovi, Praha 1991, s. 301-325.

BŮŽEK, V., *Mezi dvorem, rezidenčním městem a rytířskou tvrzí (Domácnosti rytířů, měšťanů a církevních hodnostářů v rožmberských službách)*, Opera historica 3, 1993, s. 287-313.

BŮŽEK, V., *Nižší šlechta v politickém systému a kultuře předbělohorských Čech*, Praha 1996.
BŮŽEK, V., *Nižší šlechta v předbělohorských Čechách (Prameny, metody a perspektivy bádání)*, in: ČČH 91, 1993.
BŮŽEK, V., *Úvěrové podnikání**Chyba! Záložka není definována.** nižší šlechty v předbělohorských Čechách***Chyba! Záložka není definována.***, Praha 1989.
CIRONISOVÁ, E., *Vývoj správy rožmberských panství ve 13.-17. století*, in: SAP 31, 1981, s. 105-178.
ČECH, M., *Černokostelecko,* Kostelec nad Černými lesy 1989.
ČECHURA, J., *Dominium Smiřických***Chyba! Záložka není definována.** *– protokapitalistický podnikatelský velkostatek předbělohorských Čech*, in: ČČH 90/1992, č. 4, Praha 1992.
ČINOVEC, I., *Tituláře jako druh genealogického materiálu*, in: Zpravodaj Klubu genealogů a heraldiků Ostrava č. 21/1985, Ostrava 1985, s. 3–5.
ČORNEJ, P., *K otázce životního stylu nižší šlechty před Bílou horou*, in: SSH 15, 1985, s. 125.
ČORNEJ, P., *Proměny rytířského stavu ve středních Čechách v letech 1603-1654*, in: SSH 10/1975, Praha 1975.
Deutsches Wörterbuch von Jacob Grimm und Wilhelm Grimm, 16 Bde. [in 32 Teilbänden], Leipzig 1854-1960.
DOSKOČIL, K., *Berní rula*, sv. 2, Popis Čech r. 1654 - díl 2/1, Praha 1953.
DVORSKÝ, FR., *Příspěvky k dějinám církevním v Čechách*, in: Sborník historický 2/1884, s. 280-288.
DVOŘÁK, M., *Českobrodské pivovarnictví v předbělohorské době*, Český Brod 1996.
DVOŘÁK, M., *Historická topografie města Českého Brodu***Chyba! Záložka není definována.** *(*V*)*, in: Středočeský sborník historický 1995, Praha 1996.
EMLER, J. (ed.), *Reliquiae tabularum terrae regni Bohemiae anno MDXLI consumptarum, tomus I.*, Pragae 1870.
EMLER, J. (ed.), *Reliquiae tabularum terrae regni Bohemiae anno MDXLI consumptarum, tomus II.*, Pragae 1872.
FRANCEK, J., *Eliška Kateřina Smiřická a příběh její lásky*, in: Východočeský sborník historický, sv. 3, Pardubice 1993.
FRANCEK, J., *Zločin a sex v českých dějinách*, Praha 2000.
HAASOVÁ-JELÍNKOVÁ, M., *Berní rula 18 – kraj Kouřimský*, Praha 1952.
HALADA, J., *Lexikon české šlechty II.*, Praha 1993.
HÁS, J., *Javorničtí z Javorníka*, in: Heraldika a Genealogie XXII/3, Praha 1989.

HÁS, J., *Šlechtické rody na Rychnovsku*, in: Heraldika a Genealogie č.1/2 2001, Praha 2001.
HLAVSA, V. – VANČURA, J., *Malá Strana*, Praha 1983.
HLEDÍKOVÁ, Z.-JANÁK, J.-DOBEŠ, J., *Dějiny správy v Českých zemích*, Praha 2005.
HODINÁŘ, K.-KLÍMA, V., *Kronika města Kostelce nad Černými lesy*, Kostelec n. Č. l. 1912.
HOFMANN, G., *Příspěvek k poznání hospodaření na drobném feudálním majetku v polovině 18. století*, in: Sborník historický 10, Praha 1962.
HRAŠE, J.K., *Dějiny Náchoda I.*, Náchod 1895.
HURT, R., *Dějiny rybníkářství na Moravě a ve Slezsku*, I. díl, Brno 1960.
JANOUŠEK, E., *Nové příspěvky ke studiu feudálního velkostatku v 16. století*, in: Sborník ČSAZV, roč. 2/1957, s. 95-126.
JANÁČEK, J., *Pivovarnictví v českých královských městech v 16.století*, in: Rozpravy ČSA, řada společenských věd, Praha 1959.
JEŽKOVÁ, J., *Vývoj rytířského stavu v 17. a 1. pol. 18. století*, diplomová práce FF UK Praha, 1977.
JIČÍNSKÝ, J., *Formy a Notule Listůw wsseliyakých, gichž gedenkaždy w potrebach swých rozličných platně potřebowati muž: Při tom také gest y Tytulař Stawuw Duchownyho y Světského w nowě sebraný, a wytisstěný*, Praha 1567.
KADEŘÁVEK, FR., *O Vykáni z minulosti*, in: Pod Lipany č. 1/roč. IV., s.l. 1924.
KALOUSEK, J., *České státní právo*, Praha 1871.
KAPRAS, J., *Právní dějiny zemí koruny České, díl druhý*, Praha 1913.
KASÍK, S., *Slavatovské palatináty*, in: HaG 1993/1, s. 1-56.
KLÁPŠTĚ, J., *O středověkém osídlení Černokostelecka*, Kolín 1977.
KLECANDA, V., *Přijímání do rytířského stavu v zemích českých a rakouských na počátku novověku*, in: Časopis archivní školy 6, Praha 1928.
KLÍMOVÁ, H., *Soupis poddaných podle víry z roku 1651 – Kouřimsko*, Praha 1997.
KOČKA, V., *Unhoštské rody erbovní*, Praha 1948.
KOL. AUTORŮ, *Tereziánský katastr český*, sv. 1, Rustikál (kraje A-Ch), Praha 1966.
KOL. AUTORŮ, *Tereziánský katastr český*, sv. 2, Rustikál (kraje K-Ž), Praha 1966.
KOLÁŘ, M.-SEDLÁČEK, A., *Českomoravská heraldika I.*, Praha 1902.
KONOPÁSEK, E.-HÁS, J., *Hejtmané na Zbirohu v letech 1594-1700*, in: HaG 1/1985, s. 15-33.
KOPECKÝ, V., *Bylanské mlýny***Chyba! Záložka není definována.**, in: Pod Lipany č. 8/ roč. IV, s.l. 1924.

KOPIČKA, P., *Správa velkostatku Mělník v 16. až 20. století*, Diplomatická studie z dějin patrimoniální a hospodářské správy), Porta Bohemica 2, 2003.
KROUPA, P.-RYKL, M., *Tři feudální sídla na Kolínsku*, in: Práce muzea v Kolíně 4/1987, Kolín 1987.
KULHÁNEK, FR., *Dějiny královského města Nymburka*, Nymburk 1911.
KVĚT, R., *Duše krajiny*. Staré stezky v proměnách věků, Praha 2003.
LEDVINKA, V., *Pražské paláce*, Praha 1998.
LÍVA, V., *Kolik obyvatelů měla Praha před třicetiletou válkou a po ní*, in: ČČH XLII, Praha 1936, s. 332-347.
MACEK, J., *Jagellonský věk v Českých zemích 2* - Šlechta, Praha 1994.
MACEK, J., *Vladyka* (Historickosémantická analýza), in: ČČH 89, 1991, č. 5-6, s. 677-691.
MARAT, FR., *Soupis poplatnictva 14. krajův království Českého z r. 1603*, Praha 1898.
MATERNA, F. VON, *Die Materna von Kwietnitz Saga: Geschichte der Stammburg und Genealogie ihrer Familien Bilder aus Böhmens Vergangenheit*, Augsburg 1991.
MAUR, E., *Český komorní velkostatek v 17. století*, Praha 1975.
MÍKA, A., *Majetkové rozvrstvení české šlechty v předbělohorském období*, in: Sborník historický 15, Praha 1967, s. 45-75.
MILLER, J., *Uzavřená společnost a její nepřátelé*, Praha 2006.
MILTNER, J.O., *Beschreibung der bisher bekannten Böhmischen Privatmünzen und Medaillen I.*, Personenmünzen, Prag 1852-1868.
MIŠKOVSKÝ, J., *O pokladech pánů Smiřických***Chyba! Záložka není definována.**, Český Brod 1907.
MIŠKOVSKÝ, J., *Registra správní panství kosteleckého z roku 1562*, in: Naše hlasy 1903, č. 39, Český Brod 1903.
MIŠKOVSKÝ, J., *Šlechtické rodiny na Českobrodsku*, in: Naše hlasy č. 24 roč. 1900, Český Brod 1900.
MRÁČKOVÁ, L., *Historie rodu Smiřických***Chyba! Záložka není definována.**, Diplomová práce Vysoké školy pedagogické – pedagogická fakulta, Hradec Králové 2000.
MRVÍK, VL.J., *Lichtenštejnské palatináty a erbovní listiny*, in: HaG 1-2/2007, Praha 2007, s. 5-30.
MRVÍK, VL.J., *Nižší šlechta a erbovní měšťanstvo Černokostelecka v období raného novověku*, in: Archivní prameny Kolínska 2002, Kolín 2003.
MRVÍK, VL.J., *O původu a osobě smiřického regenta Jeronýma Bukovského z Neudorfu*, in: HaG 1-2/2004, Praha 2004, s. 131-135.

MRVÍK, VL.J., *Trojanové z Bylan***Chyba! Záložka není definována.** *a Rossfeldu*, Praha 2004.

MÜLLER, K., *Olomoucká společnost a její proměny v předbělohorském období*, diplomová práce FFUP Olomouc, 1981.

MÜLLER, V., *Svobodníci*, Praha 1905.

MYSLIVEČEK, M., *Erbovník*, Praha 1993.

MYSLIVEČEK, M., *Erbovník 2*, Praha 1997.

NOHEL, R., *Kutnohorské erbovní rody*, Kutná Hora 1998.

PALACKÝ, FR., AČ 2, Praha 1842.

PALACKÝ, FR., AČ 5, Praha 1862.

PALACKÝ, FR., *Dějiny národa českého V*., Praha 1968.

PALACKÝ, FR., *Popis království Českého*, Praha1848.

PÁNEK, J., *Poslední Rožmberkové*, Praha 1989.

PAPROCKÝ Z HLOHOL, B., *Diadochos, jinak posloupnost knížat a králů českých, biskupů a arcibiskupů pražských a všech tří stavů slavného Království českého, to jest panského, rytířského a městského*, Praha 1602.

PAŘEZ, J.-POKORNÝ, P.R., *Liber instrumentorum – registra císařova palatina Jiřího Bartholda Pontana z Braitenberka*, in: Facta probant homines, Sborník příspěvků k životnímu jubileu prof. dr. Zdeňky Hledíkové, Praha 1998, s. 325-339.

PEŠÁK, V., *Berní rejstříky z roku 1544 a 1620*, Praha 1953.

PEŠÁK, V., *Panství rodu Smiřických***Chyba! Záložka není definována.** *v letech 1609-1618*, Praha 1940.

PEŠEK, J., *Postavení hudebního života v měšťanské kultuře předbělohorských Čech*, in: Hudební věda 24, 1987, s. 147-150.

PEŠEK, K., *Měšťanská vzdělanost a kultura v předbělohorských Čechách 1547-1620*, Praha 1993.

PETRÁŇ, J. a kol., *Dějiny hmotné kultury II/1*, Praha 1995.

PETRÁŇ, J., *Zemědělská výroba v Čechách ve druhé polovině 16. a počátkem 17. století*, Praha 1963.

PLACHT, O., *Odhad majetku stavů království českého z r. 1557*, Praha 1949.

PODLAHA, A., *Posvátná místa království Českého, Dějiny a popsání chrámů, kaplí, posvát. soch, klášterů i jiných pomníků katol. víry a nábožnosti v království Českém,* Díl 1. Vikariáty: Českobrodský, Černokostelecký, Mnichovický a Prosecký, Praha 1908.

PODLAHA, A., *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu Českobrodském*, Praha 1907.
POHANKA, H., *Sám proti toku času,* Litvínov 2002.
POLIŠENSKÝ, J.-KOLLMANN, J., *Valdštejn, ani císař, ani král*, Praha 2001.
POLIŠENSKÝ, J.-SNIDER, F., *Změny ve složení české šlechty v 16. a 17. století*, in: ČsČH 20, Praha 1972.
PRÁŠEK, J.V., *Brandejs nad Labem - Město, panství a okres*, díl III., Brandýs nad Labem 1913.
PRÁŠEK, J.V., *Brandejs nad Labem - Město, panství i okres* I., Brandýs n. Labem 1908.
PRESS, V., *Adel in den österreichischen Erblanden und im Reich zwischen dem 15. und 17. Jahrhundert*, in: Adel im Wandel. Wien 1900.
PŘIBYL, A., *Palatináty a erbovní listiny*, in: HaG 1/1983, s. 3-49.
REŽNÝ, K., *Zanikání vladyckých statků v Budějovicku, Táborsku a Hradecku*, in: ČSPSČ 35, Praha 1927, s. 64-69 et 112.
RIEGER, B., *Zřízení krajské v Čechách I.*, historický vývoj do r. 1740, Praha 1894.
RIŠLINK, VL., JOUZA L. (ed), *Baroko na Kolínsku I.* – Společnost a kultura v letech 1650-1730, Kolín 2001.
SEDLÁČEK, A., *Atlasy erbů a pečetí české a moravské středověké šlechty 2*, Praha 2001.
SEDLÁČEK, A., *Českomoravská heraldika II.,* Praha 1997.
SEDLÁČEK, A., *Hrady, Zámky a Tvrze české I.*, Praha 1882.
SEDLÁČEK, A., *Hrady, Zámky a Tvrze české V.*, Praha 1995.
SEDLÁČEK, A., *Hrady, Zámky a Tvrze české VII.*, Praha 1996.
SEDLÁČEK, A., *Hrady, Zámky a Tvrze české X.*, Praha 1997.
SEDLÁČEK, A., *Hrady, Zámky a Tvrze české XII.*, Praha 1997.
SEDLÁČEK, A., *Hrady, Zámky a Tvrze české XV.*, Praha 1998.
SEDLÁČEK, A., *Místopisný slovník historický Království českého*, Praha 1998.
SEDLÁČEK, A., *Rozvržení sbírek a berní roku 1615 dle uzavření sněmu generálního nejvyššími berníky učiněné*, Praha 1870.
SEDLÁK, Vl.J., *Vývoj komitivy lateránských palatinů*, in: HaG 1988/3.
SCOTT, H.M. (ed.), *The European nobilities in the seventeenth and eighteenth centuries*, London 1995.
SCHALLER, J., *Topographie des Königreichs Böhmen 10*, Kaurzimer Kreis, Prag 1788.
SCHWALLER, J., *Hejtmané na Pardubickém panství za Viléma z Pernštejna v letech 1490-1521*, in: HaG 2/1994, s. 103-115.

Skanzenový mls - malý občasník regionálního muzea v Kolíně, Povídačky o strašidlech, Kolín 1999.

SKŘIVÁNEK, FR., *Heraldické památky v kostele Panny Marie pod řetězem českého velkopřevorství maltézských rytířů v Praze***Chyba! Záložka není definována.**, in: Heraldika a Genealogie 3-4/2001.

STEJSKAL, A., *Prosopografická analýza rožmberského a švamberského úřednictva (1550-1616). Model a jeho fungování,* in. SAP 54, 2004, č. 2, s. 323-458.

ŠIMÁČEK, FR., *Za poznáním města Kostelce nad Černými lesy*, Kostelec n. Č. l. 1937.

ŠIMEK, T. a kol., *Hrady, zámky a tvrze***Chyba! Záložka není definována.** *v Čechách***Chyba! Záložka není definována.***, na Moravě***Chyba! Záložka není definována.** *a ve Slezsku***Chyba! Záložka není definována.**, díl 6. Východní Čechy, Praha 1989.

ŠLÉGR, J., *Chrást***Chyba! Záložka není definována.** *u Přistoupimi*, in: Českobrodské listy 42/1886, Český Brod 6. listopadu 1886, s. 2.

ŠLÉGR, J., *Přistoupim v století XVI. a XVII.*, in: Českobrodské listy 14-16/1886, Český Brod 1886.

ŠMILAUER, VL., *Osídlení Čech ve světle místních jmen*, Praha 1960.

TEIGE, J. (ed.), *Archiv český* (dále jen AČ) 26, Praha 1909.

TRNKA, V., *Kounice a Přerov v Čechách***Chyba! Záložka není definována.**, Praha 1873.

TRUC, M. (ed.), *Album academiae pragensis Societatis Iesu 1573-1617*, Praha 1968.

TŮMA, J., Kolínsko a Kouřimsko, sv. 3 – *Paměti osad na Kouřimsku*, Kolín 1915.

TURČÍN, O., *Jeroným Bukovský***Chyba! Záložka není definována.** *z Neudorfu, regent smiřických panství*, in: Z Českého ráje a Podkrkonoší, sv. 8, Turnov 1995, s. 25-44.

VANIŠ, J., *Svobodníci ve středních Čechách v letech 1550-1620*, Praha 1971.

VAVROUŠKOVÁ, A., *Desky zemské Království českého, DZV 1*, Praha 1941.

VAVROUŠKOVÁ, A., *Desky zemské království Českého. Řada I, Kvaterny trhové, svazek 2, Kvatern trhový běžný červený od léta 1542-1543* (DZV 4), Praha 1935.

VAVŘÍNEK, K., *Almanach českých šlechtických a rytířských rodů 2007*, Brandýs nad Labem 2007.

VLASÁK, FR., *Staročeská šlechta a její potomstvo po třicetileté válce*, díl II., in: Památky archaeologické a místopisné 3/1856.

VLASÁK, N.A., *Kostelec nad Černými lesy*, in: Památky archeologické V/1, Praha 1863.

WINKELBAUER, T., *Die Verwaltung der liechtensteinischen Herrschaften und Güter im 17. und 18. Jahrhundert*, in: Der ganzen Welt ein Lob und Spiegel. Das Fürstenhaus Liechtenstein in der Frühen Neuzeit, hg. E. Oberhammer, Wien-München 1990, s. 86-114.

WINKELBAUER, T., *Krise der Aristokratie?*, in: MIÖG 100, 1992, s. 328-353.
ZÁLOHA, J., *Mzdy pracovních sil v panských dvorech na Českokrumlovsku počátkem 17. století*, in: JSH 36, České Budějovice 1967, s. 190-194.
ZÁLOHA, J., *Statky Chlum, Chlumeček a Koroseky za Častolárů z Dlouhé Vsi*, in: JSH 58, 1989, s. 1-9.
ZÁLOHA, J.-SEDLÁK, VL.J., *Eggenberské a Schwarzenberské nobilitační diplomy*, in: HaG 1988-1989.
ZÍBRT, Č., *Titulář aneb jak se titulovali u nás jindy a jak se tituluje nyní*, Praha 1917.
ZOUBEK, FR.J., *Živobytí drobné šlechty 16. století. Příspěvky historické z register soudu komorního*, in: Památky archeologické a místopisné VIII/1, Praha 1869.

B) archivní prameny

Archiv hlavního města Prahy (AHMP)

rkp. 2175

Závěť Štefana Forchheimera z Jakešova, bez sign.

Archiv Národního muzea (ANM)

genealogická sbírka H (Vratislava z Mitrovic)

Čech z Everaku

i.č. 13 (Dobřichovský z Dobřichova)

i.č. 23 (Služský z Chlumu)

i.č. 46 (Přebozský ze Zásmuk)

i.č. 72 (Trojan z Bylan)

topografická sbírka F

i.č. 93 (Kouřim)

kt. 75 (Kostelec nad Černými lesy – panství)

kt. 83 (Lanškroun – panství)

Hausarchiv der regierenden Fürsten von und zu Liechtenstein, Wien (HALW)

Herrschaften

kt. 684, 685, 687, 705

Hausarchiv der regierenden Fürsten von und zu Liechtenstein, Vaduz (HALV)

kt. 34

Historický ústav AV ČR, Pozůstalost Augusta Sedáčka

Javornický z Javorníka

Kostelec nad Černými lesy

Linhart z Červeného Hrádku

Linhart z Najenperka

Přistoupim

Roznhajm z Janovic

Smiřický ze Smiřic

Trojan z Bylan

Zlýkněz z Lipna

Královská kanonie premonstrátů na Strahově, Praha

Dobřenského sbírka jednolistů ze 16. století

sign. DR i 21b, fol. 94r/201a, *Epithalamion [gr.] in nuptias nobilis ... domini Matthie Sobek a Schembera.*

sign. BX VI 23 přív. 4, fol. B5b, TROJAN Z BYLAN, S., *Wypsánij o Ctnosti a Rozkossy rozmlauwagjcých s Herkulessem z Kněh Xenoffonta o řečech Sokratesowých*, s.d.

Národní archiv (NA Praha)

Archiv Pražského Arcibiskupství 1 (APA 1)

sign. B 41/3

Desky Dvorské (DD)

kn.č. 4, kn.č. 25, kn.č. 62, kn.č. 63, kn.č. 64, kn.č. 65, kn.č. 182

Desky zemské menší (DZM)

kn.č. 90

Desky zemské větší (DZV)

kn.č. 2, 4, 5, 8, 11, 13, 16, 19, 25, 64, 68, 94, 128, 134, 135, 136, 138, 139,150, 182, 184, 188, 237, 250, 251, 252, 261,**Chyba! Záložka není definována.** 309, 317, 392, 396, 398, 401

Listiny Desk zemských (DZL)

Testamenty, i.č. 1750 – Kryštof Šofman z Hemrlesu

Testamenty, i.č. 1758 – Kryštof Šofman z Hemrlesu

Testamenty, i.č. 2030 – Kateřina Zuzana Šofmanová z Ještětic

Testamenty, i.č. 2074 – Kateřina Zuzana Šofmanová z Ještětic

Testamenty, i.č. 2191 – Kateřina Zuzana Šofmanová z Ještětic

Genealogická sbírka J.V. Dobřenského z Dobřenic (Dobř)

i.č. 79, Bojanové z Kamenné Lhoty

i.č. 140, Cetenský z Cetně

i.č. 326, Haugvic z Biskupic

i.č. 396, Chlumčanský z Přestavlk

i.č. 524, Kunáš z Machovic

i.č. 544, Langemantelové z Tramínu

i.č. 567, Lhotický ze Lhotic

i.č. 623, Mařanové Bohdanečtí z Hodkova

i.č. 722a, Odkolkové z Újezdce

i.č. 878, Robmhápové ze Suché

i.č. 894, Roznhajmové z Janovic

i.č. 945, Šofmanové z Hemrlesu

i.č. 1046, Svatkovský z Dobrohoště

i.č. 1075, Šmohařové z Rochova

Razický z Vchynic

Talacko z Ještětic

Trojanové z Bylan a Rossfeldu

Wittenové

ze Zásmuk

Jakubičkova genealogická sbírka (Jakubička)

Mladotové z Jilmanic

Dobřenský, materiály k rodokmenům (Dobř. materiály)

sešit Č

sešit D

sešit E

sešit J

sešit K

sešit L

sešit O

sešit S

Exequatorium dominicale (ED)

i.č. 1669

Komorní knihy (KK)

ič. 1764 (rok 1609), ič. 1765a (rok 1612), ič. 1765b (roky 1613-1614), ič. 1766 (rok 1615), ič. 1767 (rok 1616), ič. 1768 (rok 1618), i.č. 1780

Komorní soud (KomS)

Registra, kn.č. 18, 21, 684, 733

Stará manipulace (SM)

sign. A 17/10, C 15/45, C 15/41, C 15/43, C 39/15, C123/4, C 123/5, C 215/S 24, D1/N/8, D 45/1, D 45/4, D 45/5, D 45/8, H 97/8, J 7/95, K 26/1/V, K 85, L 26/7, L 26/17, N 56/1-2, P 133/1, P133/4, R 109/12, S 263/2, T 87, T 137/1, W 374/1, i.č. 1562

Nová manipulace (NM)

sign. S 29/6

Salbuchy (Sal)

kn. 12a, 12b, 286

Sbírka autografů 1 (SA1)

i.č. 1391/4, 1710

Tereziánský katastr český (TK)

kt. 20

kt. 1501, č. 34, lit. A, B

kt. 1706

Mapy Tereziánského katastru – inventář

Vunšvicova sbírka (Wunsch)

i.č. 154 (Cetenští z Cetně)

i.č. 629 (Haugvic z Biskupic)

i.č. 713 (Mařan Bohdanecký z Hodkova)

i.č. 818 (Odkolkové z Újezdce)

Malovcové z Malovic

Mírkové ze Solopysk

i.č. 903 (Podmokelský z Prostiboře)

i.č. 951 (Robmháp ze Suché)

i.č. 961 (Rašínové z Rýzmburka)

i.č. 984 (Roznhajm z Janovic)

i.č. 1164 (Svatkovský z Dobrohoště)

i.č. 1167 (Šofmanové z Hemrlesu)

i.č. 1211 (Talackové z Ještětic)

Obecní úřad Klučov (OÚ Klučov)

kronika obce Skramníky 1914-1965, bez sign.

Římskokatolický farní úřad v Českém Brodě (ŘKFÚ Český Brod)

farní kronika Lstiboř (1836-2004), bez sign.

Státní oblastní archiv v Praze (SOA Praha)

sbírka matrik

fara Český Brod, č. 1

fara Český Brod, č. 2

fara Kostelec nad Černými lesy, č. 1

fara Plaňany, č. 3

Velkostatek Kostelec nad Černými lesy (Vs Kostelec n. Č. l.)

gruntovní kniha (1558-1572), i.č. 3142

gruntovní kniha Klučovské rychty (1606–1640), i.č. 3144

gruntovní kniha Černokosteleckého panství**Chyba! Záložka není definována.** (1607-1616), i.č. 3143

gruntovní kniha č. 28, i.č. 3161

gruntovní kniha i.č. 3189

i.č. 3137

i.č. 3161

registra kladení peněz 1624, i.č. 3170

hospodářské spisy (dominicalia), kt. 3, složka 244

spisové oddělení politica, kt. 1057

Velkostatek Kounice (Vs Kounice)

i.č. 316, kt. 224

Státní oblastní archiv Třeboň, pobočka Jindřichův Hradec (SOA Třeboň)

Cizí rody (CR)

Dobřichovský z Dobřichova, sign. VIII Fβ n. 1/1.

Státní oblastní archiv Třeboň (SOA Třeboň)

Cizí rody (CR) - registratura

z Dobrohoště, č. 7, kt. 24

Smiřičtí ze Smiřic, kt. 136

Státní oblastní archiv v Praze – Státní okresní archiv Kolín (SOkA Kolín)

Archiv města Českého Brodu (AM Český Brod)

Kniha počtův a smluv přátelských i jiných král. města Čes. Brodu 1564-1669

Kniha zákupův od l. 1526-1601 král. města Brodu Českého

Kniha zákupův rolních král. města Českého Brodu**Chyba! Záložka není definována.**

1591-1715

sign. B1/25

sign. I B 5

sign. I B12

sign. II/3

sign. III/1

sign. III/2

sign. III/3

Archiv města Kostelce nad Černými lesy (AM Kostelec n. Č. l.)

katalog spisů - i.č. 7; 9-11, 18; 22; 29; 31;40; 42; 44; 50-53; 56

kniha kontraktní 1 (1622-1815), i.č. 3

Archiv města Kouřimi (AM Kouřim)

i.č. 95

Liber contr., 1504-1550

Římskokatolický farní úřad Přistoupim

farní kronika (1730-1827), bez sign.

Římskokatolický farní úřad Vitice

farní kronika obce Vitice (1754-1813), bez sign.

Zlatý urbář panství Černokosteleckého v přepisu Josefa Miškovského, bez sign.

Státní oblastní archiv v Praze – Státní okresní archiv Kutná Hora (SOkA Kutná Hora)

Archiv města Čáslavi (AM Čáslav)

smlouva mezi Ludmilou Škopkovou z Elendberku a městem Čáslaví – v době, kdy jsem tuto smlouvu studoval, byl fond AM Čáslav uspořádáván

Státní památkový ústav hlavního města Prahy (SPÚ HMP)

sign. P/56

Rejstřík

Agrikola z Horšova, Šebestián, 253
Aldašín, 9, 31, 128, 173
Amastová, Dorota, 73, 117
Anderlička, 25
Andříček, Jan Ivan, 197
Asinus, syn Hozeův, 7
Aumiller, Jan, 135
Baderský Újezda, 54
Bahna, z, 24, 26
Barchovice, 158
Barták z Přistoupimi, Jan, 62
Barták z Přistoupimi, Jindřich, 62
Bartákové z Přistoupimi, 16
Bejšova, z, 62
Benátky nad Jizerou, 33, 42, 290
Benešov, 5, 33, 45, 290
Berg z Reinfeldenu, Albrecht, 181
Berní rula, 175, 176, 178, 192, 241
Beřkovský ze Šebířova, Jindřich, 51, 141
Běšiny, 158
Běštviny, 179
Bezdědic, Anna z, 54
Bezdědic, Jakub z, 54
Bezdědic, Matěj z, 54
Bezdědic, z, 17, 274
Bílá hora, 10, 41, 60, 85
bitva na Bílé hoře. viz Bílá hora
Blanická z Blanice, Kateřina, 81
Blanický z Blanice, Václav, 80, 275
Blanický z Blanice, Vilém, 80
Blektová z Útěchovic, Alžběta, 178
Blinsdorfu, Marta Šponarová z, 61
Bobnice, 66, 271
Bocková z Hermsdorfu, Hedvika, 125
Bohdanecký z Hodkova, 25
Bohouňovice, 158
Bohumil, 9, 10, 30, 45, 46, 51, 53, 54, 158, 173, 284
Bojan z Kamenné Lhoty, Jan, 24, 27
Bojan z Kamenné Lhoty, Jiřík, 27
Bojenice, 34
Boleslavský kraj, 171
Bořek z Dohalic, Jan, 45
Boževická z Gerstorfu, Eva Marie, 185
Brandýs nad Labem, 40, 122, 131, 173
Brandýs nad Orlicí, 35
Brandýské panství, 146, 147
Branyšov, 35
Brémy, 67, 272
Brník, 158, 173
Broučkov, 173
Broumov, 130
Březí, 196
Břežany, 158, 178
Břízská z Břízy, Dorota, 75, 144
Bubnové z Litic, 126
Bucelinus, 28
Budíkovská, Kateřina, 42
Budil, Tomáš Václav, 227
Budova, Anna z, 81
Bůh, 42, 75, 110, 111, 122, 123, 124, 126, 133, 134, 135, 138, 141, 143, 146, 147, 150, 164, 184, 185, 186, 207, 209, 212, 213
Bukovský z Neudorfu, 14
Bukovský z Neudorfu, Jeroným, 22, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 104, 108, 139, 284, 294
Burian, českobrodský měšťan, 62
Bylan a Rossfeldu,z. viz Trojan
Bylany, 8, 10, 14, 22, 30, 31, 32, 33, 43, 47, 76, 103, 113, 114, 115, 116,

119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 133, 134, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 144, 145, 146, 147, 148, 150, 151, 152, 154, 155, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 187, 188, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 214, 216, 217, 218, 219, 220, 222, 223, 224, 225, 227, 229, 230, 231, 233, 238, 239, 241, 242, 243, 249, 250, 252, 260, 261, 276, 284, 296, 310, 312
Bzenská z Prorůbě, Maxmiliána Rozálie, 219
Carms, Sybila de, 219
Cavallarová, Anna Kateřina, 61
Cedlic z Cedlic, Zikmund, 48
Cerhenice, 197
Cerhýnky, 81, 173
Cetenská z Cetně, Dorota Maxmiliána, 197, 198
Cetenská z Hozlau, Anna Barbora, 215
Cetenská z Chlumčan a Přestavlk, Dorota. viz Chlumčanská z Přestavlk, Dorota
Cetenský z Cetně, Jan Jiří, 171, 176, 177, 184, 198, 214, 230
Cetenský z Cetně, Maxmilián Pavel, 171, 183, 184, 185, 187, 191, 192, 197, 200, 211, 212, 214, 217, 223, 230
Cetenští z Cetně, 171
Cingulín Podvinský z Opočna, Jan, 145, 146, 147, 148, 254
Cipra, Jan, 116
Coronius, páter, 60
Ctěnic, Jan ze, 73, 117
Ctěnice, 74
Cukmantl, 158, 173
Curant, 184
Čabelický ze Soutic, 77
Čachovice, 61
Čapek, Pavel, 47, 151, 152
Čáslav, 131
Čáslavsko, 180
Častolárová z Dlouhé Vsi, Ludmila, 182
Čbánova, z, 24
Čechy, 10, 12, 13, 18, 19, 20, 21, 28, 32, 33, 51, 52, 64, 69, 72, 82, 106, 125, 126, 145, 157, 167, 174, 180, 218, 233, 234, 241, 259, 272, 275, 290, 293
Čejkové z Olbramovic, 88
Čejova, Mírek z, 84
Čermák, Jiří, 47, 151
Černé Voděrady, 5, 158
Černíky, 27, 289
Černoblatý, 139
Černokostelecké panství, 8, 9, 10, 23, 24, 25, 26, 27, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 36, 37, 38, 39, 44, 45, 46, 49, 51, 53, 54, 57, 68, 69, 70, 72, 73, 82, 88, 89, 114, 115, 118, 119, 120, 121, 128, 129, 130, 139, 140, 141, 150, 151, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 162, 164, 170, 172, 173, 174, 176, 186, 191, 193, 194, 201, 202, 204, 205, 215, 217, 221, 223, 225, 226, 227, 235, 241, 242, 243, 247, 249, 260, 261, 288, 291
Černokostelecko, 5, 7, 8, 9, 10, 16, 20, 22, 23, 27, 28, 30, 36, 37, 38, 44, 47, 49, 51, 53, 54, 56, 61, 80, 82, 84, 96, 103, 105, 107, 155, 156, 157, 158, 160, 172, 173, 190, 228, 232,

233, 242, 243, 245, 249, 250, 251, 275, 284, 288, 289, 293, 295
Červeného Hrádku, Linhart z, 27
České království, 119, 147, 155, 174, 180, 184, 225, 253
české stavovské povstání, 9, 33, 34, 35, 48, 49, 60, 64, 65, 85, 86, 96, 137, 166, 167, 168, 171, 182, 218, 273, 291
Českobrodsko, 5, 173
Českomoravská vrchovina, 5
Český Brod, 1, 4, 5, 8, 24, 26, 29, 31, 32, 36, 41, 42, 43, 46, 51, 62, 72, 73, 76, 80, 84, 93, 95, 110, 114, 117, 121, 130, 132, 144, 157, 178, 272, 275, 312
Český Dub, 59
Danitz, Berthold, 174
Dědek, Václav, 192, 193
Dědice, 53
Dědková, Anna, 192, 193
Dědková, Magdaléna, 192, 193
Desky dvorské, 63, 66, 68, 72
Desky zemské, 73, 93, 136, 145, 186, 216
Diblík z Votína, Václav, 54
Divišovský z Prošovic, Martin, 74
Dlouhé Pole, 162
Dobré Pole, 7, 8, 32, 88, 158, 164
Dobřejovice, 46
Dobřemilice, 196
Dobřichov, 158
Dobřichovská z Dobřichova, Anna, 75, 143, 144, 145, 148
Dobřichovský z Dobřichova, 20, 105
Dobřichovský z Dobřichova, Jan, 20, 73, 74, 75, 107, 143, 144, 145, 146, 148, 149, 230, 251, 252, 253, 254, 256, 293, 296
Dobřichovský z Dobřichova, Svatoš, 73, 117
Dobřichovský, Adam, 117
Dobřichovští z Dobřichova, 73, 74, 76, 103, 117, 143, 144, 145, 146, 230
Dobříšské panství, 254
Dohalský z Dohalic, Bořek, 66, 271
Dohalský z Dohalic, Václav, 67, 272
Dolní Chvatliny, 176
Domažlický, Tomáš, 36
Donína, Bořivoj z, 9, 28
Dorota, manželka Jarošova, 170, 193
Doubravčice, 5, 6, 8, 9, 158
Dražovic, Mikuláš z, 9
Drbohlavy, 173
Drletín, 10
Druhanický dvůr, 131
Dubenská z Chlumu, 35
Dubnice, Eliška z, 253
Dubský, Václav, 150
Dufek Hradecký, 32
důchodní písař, 156
důchodní písař, 25, 28, 39, 42, 46, 133, 144
Dvořák, Jiří, 122
Ecknar, Martin, 24
Evropa, 174
Fáber, Jakub, 163
Fáber, Václav, 163, 164
Fabricius z Rosenfeldu, Filip, 19
Feichman, 25
Ferdinand I. Habsburský, 9, 19, 62, 73, 74, 117, 128, 130
Ferdinand II. Habsburský, 10, 19, 21, 60, 65, 173
Ferdinand III. Habsburský, 38
Ferdinand Tyrolský, 28
Fiala, Jan, 47, 151
fideikomis, 9
fišmistr, 88
Florián, Jan, 58, 131

Forchheimer z Jakešova, 25, 37, 39
Forchheimer z Jakešova, Štefan, 20
Forchheimer z Jakešova, Štěpán, 37, 39
Fousek, Havel, 26
Freinar, Jan, 46
Frýdlant, 60
Fürstenberka, Kryštof z, 161, 162, 163
Furštát z Letek, 24, 30
Furýr, Kryštof, 45
Gallas, 173
Gerštorf z Gerštorfu, Jiřík, 169
Habartic, Zikmund z, 63
Hačka, 158, 159
Hájkové z Chrástu, 7
Hájkové z Tismic, 6
Hank Bernhard, 136
Harasové z Harasova, 73, 117
Haugvic z Biskupic, Alexandr Jošt, 136
Haugvic z Biskupic, Wolf Kryštof, 165, 176, 177, 230
Haugvicová z Bylan a Rossfeldu, Anna. viz Trojanová
Havel, 7
Havlíš, Havel, 162, 163
Havrany, 62
hejtman, 25, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 36, 37, 38, 39, 46, 48, 57, 60, 66, 68, 88, 145, 146, 147, 149, 150, 154, 156, 157, 161, 162, 163, 166, 170, 171, 173, 174, 194, 197, 202, 217, 250, 261, 271, 290, 291
Hereš, 7
Heřmanův městec, 166
Hilpert, Ferdinand, 224
Hlaváč z Vojenic, Adam, 81
Hlaváč z Vojenic, Jan, 81
Hlaváč z Vojenic, Mikuláš, 81
Hlaváčová z Blanice, Kateřina, 81
Hlaváčové z Vojenic, 80, 106, 294
Hlavatá, Eva, 58
Hlubočepy, 78
Hoferová ze Salyburgu, Beatrix, 180
hofmistr, 30, 48, 113
Hochhauzer z Hochhauzu, Jindřich, 186
Hochhauzerové z Hochhauzu, 178
Holíč, 7
Holkov, 35
Holý, Jan. viz Kostelecký ze Sladova, Jan
Horky, 46
Horňatecká z Dobročovic, Eliška, 49
Horňatecká z Dobročovic, Jana Kateřina, 180
Horňatečtí z Dobročovic, 8
Horšice, 166
Hořany, 158
Hořice, 60
Hostachovský z Arklebic, 24
Hostinné, 46
Hostkovice, 53
Hostovlic, z, 24
Hošť, 8, 120
Hoy z Hoy, 34
Hoyová z Dobrohoště, 34
Hradec, 7, 10
Hradecký z Bukovna, Viktorín, 84
Hradešín, 46, 88
hrobka, 176
Hrozný, Pavel, 193
Hrubá Skála, 58, 59
Hrušková, Kateřina, 193
Hrušková, Marjána, 170
Hrušková, Marjána Máří, 193
Hrušovští z Hrušova, 122
Hryzely, 7, 158
Hrzán z Harasova, Adam, 73, 117, 252
Hrzánové z Harasova, 73, 117, 149
Hřibští ze Hřib, 130

Hřiby, 9, 80, 81, 158, 173, 212
Hůlka, 34
Hůlková, 34
husitské války, 8, 13, 180
chalupa pro podruhy a řemeslníky, 192, 223
Charamza, Martin, 192, 223
chlév, 173
Chlumčanská z Přestavlk, Dorota, 171, 172, 176, 182, 183, 184, 186, 187, 198, 241
Chlumčanská z Přestavlk, Dorota Maxmiliána, 167, 171, 182, 183, 196
Chlumčanský z Přestavlk, Jiřík, 165, 166, 167, 184
Chlumčanští z Přestavlk, 166
Chlumčany u Přeštic, 166
Chlupovský dům, 133, 136, 162
chmelnice, 133, 134, 158, 160
Chocnějovice, 178
Chorvaté, 67, 272
Chotouň, 46, 85, 211
Chotouňský z Chotouně, Jan, 46
Chotutice, 81
Chotýš, 7, 8, 10, 84, 85, 173, 247, 248
Chrást, 6, 7, 8, 10, 39, 56, 57, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 96, 104, 176, 191, 232, 234, 235, 236, 237, 238, 240, 242, 243, 249, 250, 251, 271, 276, 284, 295, 296
Chrášťany, 158, 191, 193, 223, 224, 225
Christ, Ondřej, 108, 294
Chřenice, 141
Chřeňovic, Kateřina z, 46
Chřenovice, 35
Chvalovice, 81
Chynská, Sára, 152, 153
Jakeš, přerovský farář, 164
Jakub, rychtář v Bylanech, 114
Jalový potok, 69
Jan Lucemburský, 6
Jan, syn Brože z Kostelce, 45
Janovská z Janovic, Maruše, 166
Jarešov, 139
Jaroš, 193
Jaroš, poddaný Brandýsský, 74
Jarošov, 60
Javornický z Javornice, 24
Javornický z Javorníka, 29, 290
Jehňátko, Jan, 26
Jelínek, Jan Bohumír, 88
Jelínek, Martin, 40
Jelitová, Markéta, 54
Jenek, 7
Jenštejn, 73, 74, 117, 122, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 253
Jenštejns, 74, 148
Ještětice u Rychnova nad Kněžnou, 168
Jevany, 5, 158
Jičín, 57, 59, 60, 154
Jičínský, Jan, 20
Jilmanic, Přemysl z, 25, 26
Jilmanice, 25
Jílové, 146
Jílové u Prahy, 145, 150
Jindřichův Hradec, 252
Jiří z Poděbrad, 168
Josef II. Habsbursko-Lotrinský, 180
Judenhaus, 232
Kámen, 197
Kamenice, 46
Kamýk, 46
Kapr z Kaprštejna, Jan Daniel, 65, 66, 96
Karel IV., 7, 12
Karel V. Habsburský, 128, 196
Kerberku, z, 66, 271
Kinští z Vchynic a Tetova, 252
Kisler, Jan Ondřej, 69
Kisler, Kašpar, 67, 68, 176

Kisler, Ubald Ignác, 68, 69
Kislerová z Bughartu, Dorota Františka, 70
Kislerová z Eichenfelsu, Eufrosina, 69
Kislerové, 39
Kladsko, 48
klášter, 180
Klášterní Skalice, 61
Klatovsko, 196
Klatovy, 196
Klementinum, 37
Klenovská z Klenovic, Johanka, 81
Klíma, Bartoloměj, 47
Klokočná, 158
Klomín, 197
Klučov, 8, 9, 129, 158, 186, 193, 204
Knittel, Jan, 225
kníže, 196
Kníže, 198
Kobylkovsko, 170, 171, 191, 192, 193, 204, *205*, 223
Kocléřov u Dvora Králové nad Labem, 179
Kolín, 5, 7, 26, 29, 49, 57, 117, 214, 221, 225, 228
Kolín, mistr, 28
Kolínské panství, 48
Koloděje, 58, 121, 140
Koloděje n. Lužnicí, 77
Kolovrat, z, 66, 194, 271
Kolowratové-Krakowští, 126
Komárova, Alfra z, 75
Komorce, 7, 77, 78, 80, 82, 158, 232, 244, 245, 250, 295
Komorní Hrádek, 67, 271, 272
Konářovice, 74
Königsmark, 174
Konojedy, 7, 9, 158, 270
Konstantin, Jiřík ml., 253
kontribuce, 172
Kopidlno, 28
Kordulová ze Sloupna, Žofie, 215, 219
Kornel ze Všehrd, Viktorín, 15
Kos, Mikuláš, 164
Kosmařova, Kateřina z, 253
kostel nejsv. Trojice v Českém Brodě, 214
kostel Panny Marie pod řetězem, 138
kostel Stětí sv. Jana Křtitele ve Skramníkách, 80
kostel sv. Bartoloměje v Bylanech, 76, 144, 153, 165, 167, 168, 171, 176, 181, 183, 185, 191, 192, 196, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 214, 220, 223, 227, 228, 229, 230
kostel sv. Bartoloměje ve Třebovli, 33, 67, 271
kostel sv. Gotharda v Českém Brodě, 25, 94
kostel sv. Jana Křtitele v Kostelci n.Č.l., 34, 50, 173
kostel sv. Jiří v Aldašíně, 128, 138, 210, 214, 227
kostel sv. Norberta v Praze-Střešovicích, 4, 128
kostel sv. Petra na Zderaze, 180
kostel sv. Václava v Přistoupimi, 89, 94, 95
kostel sv. Vojtěcha v Kostelci n. Č. l., 228
kostel v Syčíně, 171
kostel v Tismicích, 173
kostel v Žestokách, 168
kostel ve Voušově, 180
Kostelec nad Černými lesy, 5, 27, 30, 32, 34, 35, 38, 39, 41, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 54, 58, 75, 82, 116, 119, 121, 122, 128, 129, 139, 140, 143, 144, 145, 147, 150, 151, 154, 157, 158, 162, 163, 173, 174, 191, 192, 193, 217, 221, 224, 225, 228, 313
Kostelecký ze Sladova, Jan, 48
Kostelní Střimelice, 8, 158

Kostka z Postupic, Zdeněk, 8, 9
Kostrč, 178
Košátky, 29
Košťál, Pavel, 26
Kounice, 27, 80, 289
Kouřil, Adam, 170, 192, 193
Kouřilová, Anna, 170
Kouřilová, Mandaléna, 170
Kouřim, 5, 17, 24, 25, 26, 27, 28, 42, 62, 66, 82, 110, 114, 150, 162, 163, 218, 271, 274
Kouřimský kraj, 197
Koutský z Kostelce, Daniel, 75, 107, 143, 144, 145
kovárna, 175, 190, 192, 223, 232, 240
Kozlovský z Kozlova, Hanova, 57
Kozojedy, 5, 7, 8, 9, 158, 270
Krabice z Veitmile, Mikuláš, 56
Kralovice, 122, 218
krčma, 27, 47, 53, 56, 70, 88, 114, 115, 116, 151, 171, 175, 190, 191, 202, 232, 240, 245, 248, 260, 289
Kriegová, Marie Salomena, 61
Krkonoše, 154
Krupá, 5, 8
Krymlov, 10
Křinecký z Ronova, Samson, 253
Křivenice, 74
Křivoklátské panství, 88
křižovníci s červeným křížem, 180
Křížový, Jiřík, 57, 61
Kšatková, Anna, 194
Kšelští z Chrástu, 62
Kšely, 8, 9, 10, 49, 208, 223
Kubát, 34
Kubka, Jiřík, 93, 94, 95
Kubka, Matěj, 95, 96
Kubka, Václav, 95, 96
Kubka, Vít, 93, 94
Kubková, Ludmila, 93, 94
Kubková, Magdaléna, 97
Kučera, Jiří, 40
Kumburk, 57, 59, 60, 160
Kunaš z Machovic, Adam Chval, 25, 35, 47
Kutná Hora, 53, 84, 154, 208, 212, 218, 219, 220, 275
Kutovec z Úrazu, Jan, 78, 286
Květnice, 145
Kyller z Lipého, Adam, 162, 163
Laiter z Tannenberka, Leopold, 20, 25, 39, 41
Laiterová z Tannenberka, Barbora Terezie, 34
Laiterové z Tannenberka, 39, 69, 70, 194, 204
Lamparterová z Grajfenštejna, Eva, 28
Landek z Trauenštejna, Eustach, 125
Landštejna, z, 56
Lang z Langenfelsu, 16
Langemantel z Tramínu, Jiří Filip František, 98, 180, 181
Langemantelové z Tramínu, 180
Laštovička, Jan, 136
Laštovičková, Kateřina, 137
Laštovičková, Ludmila, 136, 138
Laštovičková, Marta, 125
Lavínová z Pfefferkornu, Anna Rozina, 215
Ledecký z Granova, Burian, 122
Ledeč nad Sázavou, 33, 290
Leiden, 67, 271
Leiter z Tannenberka, Leopold, 39, 41, 191
Leopold I. Habsburský, 181
les, 232
Léštno, 162
Letiny, 166
Lhotic, Dorota ze, 53

Lhotická ze Lhotic, Anna, 45, 53, 292
Lhotka, 158, 211
Liběchov, 171
Liblice, 173
Libochovice, 72, 272
Libovická z Machovic, 35
Lično, 168
Lichtenštejna, Jan Adam I. z, 10
Lichtenštejna, Karel I. z, 10, 36, 38, 97, 137
Lichtenštejna, Karel II. Eusebius z, 37, 38, 39, 42, 54, 69, 70, 194, 195, 201, 204
Lichtenštejnové, 10, 20, 23, 37, 38, 39, 54, 65, 69, 96, 97, 174, 194, 195, 196, 198, 199, 201, 203, 204, 205, 215, 221, 247, 261, 275
Linhart z Červeného Hrádku, 24
Linhart z Najenperka, Adam, 61, 63, 65, 66, 67, 108, 271, 293
Linhart z Najenperka, Jan, 64, 66, 271
Linhart z Najenperka, Karel, 67, 272
Linhart z Najenperka, Ladislav, 66, 271
Linhart z Najenperka, Václav, 66, 67, 271
Linhart z Najenperka, Václav Vilém, 67, 271
Linhartová z Habartic, Hedvika, 61, 63, 64, 105
Lipany, 7, 8, 150, 158, 167, 173
Lipská, 9
Lipská, Dorota, 143, 145, 146, 147, 148
Litoměřicko, 180
Lobkowicz, Václav z, 21
Lobkowiczové, 136, 145
Lojovice, 141
Loutkova, z, 37, 292
Lstiboř, 32, 51, 54, 88, 115, 157, 158, 192, 224, 227, 228, 312
Lucemburkové, 12
Ludiger, Jan Ignác, 25, 217
Ludvík Jagellonský, 62
Lukavská z Lukavic, Anna, 168
Lysá nad Labem, 42, 46
Macek, Jiří, 47, 151
Mader, Václav, 174
Madruzze, Kryštof, 51
Magrle ze Sobíšku, Václav, 17, 45, 274
Machovice, 35
Macht, 176
Maiestas Carolina, 12
Makovský z Makové, 16
Malá Strana, 122, 123, 125, 133, 136, 137, 138, 162, 172, 197
Malostranské náměstí, 136
Malovec z Malovic, Albrecht Pavel, 168, 214
Malovec z Malovic, Bohuslav, 252
Malovec z Malovic, Jan, 35
Malovec z Malovic, Jan Kryštof, 197
Maradas, Baltazar de, 34
Marek, Matěj, 114, 192, 223
Marie Terezie Habsburská, 220
Marta Václavková, 26
Martin Dvořák, 32
Mařan Bohdanecký z Hodkova, Jiří, 38
masný krám, 114, 171, 190, 202, 232, 240, 241, 260
Masojedy, 7, 8, 9, 158
Materna z Květnice, Albrecht, 65, 66
Mattsee, 196
Matyáš II. Habsburský, 58, 63, 145, 146, 148
Maxmilián II. Habsburský, 46, 62, 80, 137
Mazánek, Šimon, 173
Mečerad z Reichswaldu, Sigfrid, 139, 276
Medek, Jan, 193

Měkýš z Ostrova, Jan, 16, 24, 27, 105
Mělnický, Jakub, 26, 128
Menčice, 158
Menší město pražské. viz Malá Strana
Merklínský z Merklína, Jan, 136
Mezřický, Ondřej, 42
Michalovic, Jan z, 136
Michnové z Vacínova, 126
Milštejna, Kašpar z, 149
Mírek ze Solopysk, Beneš, 84
Mírek ze Solopysk, Jan, 84
Mírek ze Solopysk, Jan Zikmund, 84, 85
Mírek ze Solopysk, Jindřich, 86
Mírek ze Solopysk, Jiřík, 49, 85
Mírek ze Solopysk, Jiřík st., 84
Mírek ze Solopysk, Šimon, 85
Mírek ze Solopysk, Štefan, 218
Mírková z Doubravice, Kateřina, 85
Mírková z Petrovce, Dorota, 84, 85
Mírkové ze Solopysk, 84, 87, 106, 218, 293
Miseroni z Lisonu, Oktavio, 69
Mladá Boleslav, 128
Mladotové z Jilmanic, 25
mlýn, 9, 27, 45, 48, 56, 62, 85, 114, 115, 130, 131, 146, 147, 158, 160, 170, 171, 173, 182, 190, 192, 193, 198, 202, 204, 205, 222, 223, 226, 232, 237, 240, 245, 248, 250, 261, 289, 296
Močedník, 9, 173
Morava, 13, 18, 34, 67, 272, 275
Motol, 179
Mrácký z Dubé, Vilém, 21
Mrzky, 158, 173
Mudrlant, 114, 158
Muka, 7
Mukařov, 158, 164, 173
Mutrplos z Tedražic, Jan, 74, 75
Myslic, Anna z, 130
Myslína, Vikéř z, 56
Mžany, 37, 292
náhrobní kámen, 50, 81, 86, 128, 168, 176, 183, 207, 227
Náchod, 6, 30, 48, 119, 137, 140, 160, 161
Náchoda, Ješek z, 6
Náchoda, z, 7
Náchodské panství, 48
Náchodský z Neudorfu, 17
Náchodský, Adam, 58
Náxerová z Janovic, Marta Marie, 152, 153
Neprobylice, 46
Nikolín, Jan, 39
Nizozemí, 67, 271
Nouzov, 27, 158, 289
Nová Ves, 173
Nova z Bylan a Rossfeldu rod, 125
Nova z Bylan a Rossfeldu, Daniel de, 125
Nova z Bylan a Rossfeldu, Herkules de, 123, 124, 125, 126, 127, 134, 138, 252
Nova z Bylan a Rossfeldu, Ludmila de, 125, 126
Nové Dvory, 66, 271
Nové Město Pražské, 137, 171
Nučice, 5, 7, 158, 245
Nymburk, 66, 271
obvěnění, 69, 183, 185
Odkolek z Újezdce, Vilém Jindřich, 25, 36, 68, 173
Olbramovicové, 8
Oleška, 5, 7, 9, 158, 173
Olomouc, 18, 275
Oplany, 7, 245
Ostrov, 74
Ostrovský klášter, 7
Ostřihom, 7

Otmarová z Holohlav, Anna, 75, 144
Ottensheim, 28
Oušníky, 166
ovčín, 62, 158, 188, 190, 232, 240, 245, 246, 248
Pampa z Vickovic, Abraham, 45, 53
Pappenheim, 173
Paprocký z Hlohol, Bartoloměj, 51
Pardubice, 7, 30, 290
Paroubek, Jan Václav, 221, 225
Paroubková z Rosenfeldu, Anna Kateřina, 221
Pasovští, 136
Paust z Libštátu, 17
Pavel, kameník, 95
Pecný, 5
Pečky, 73, 117, 158
Peklov, 158
Pelikán, Bohuslav, 42
Pelíšek z Jilmanic, Přemysl, 25
Pelíškové z Jilmanic, 17, 24, 274
Penčice, 158, 159, 173
Perno, 137
Pernštejnové, 168
Petr, 7
Petrovice, 53
Pezinger, 173
Phagellus Písecký, Vít, 113
Picek, Adam, 80
Písek, 82, 139, 276
pivovar, 27, 40, 114, 158, 191, 202, 232, 245, 246, 248, 260
Plaňany, 45, 84, 85
Plzeňsko, 166
Podbrdský kraj, 166
Podelhota, 179
Podmokelská z Gerstorffu, Barbora, 33
Podmokelský z Prostiboře, Adam Jindřich, 25, 33, 290
Podmokly, 33, 186, 290
Podvinský z Levjid, Prokop, 26
Polsko, 18, 66, 67, 271, 272, 275
Porsius, Dominik, 30, 48, 113
Portic, Jetřich z, 12
Poříčany, 158
Praha, 4, 5, 7, 8, 18, 26, 27, 28, 35, 36, 37, 45, 48, 59, 61, 68, 73, 78, 81, 82, 87, 115, 122, 123, 125, 126, 128, 133, 137, 138, 143, 145, 148, 154, 157, 162, 168, 171, 172, 173, 176, 180, 186, 187, 193, 196, 197, 204, 207, 211, 213, 214, 220, 224, 225, 228, 253, 270, 275
Praha-Střešovice, 128
Pražák, Daniel, 137
Pražský Hrad, 196
Prusice, 7, 245
Přebozská ze Šanova, Kateřina, 107
Přebozský ze Zásmuk, Karel Mikuláš, 49
Přebozský ze Zásmuk, Mikuláš, 49
Přebozy, 173
Přehvozdí, 5, 7, 8, 9, 58, 158
Přerov, 28
Přerubenic, z, 85
Přestavlky, 166, 167, 171, 182, 183, 184, 196, 197, 214, 230, 241, 268
Přistoupim, 5, 7, 8, 10, 39, 41, 43, 56, 57, 61, 62, 63, 65, 89, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 104, 158, 173, 176, 178, 179, 180, 208, 218, 224, 225, 233, 284
Purkartův Újezd, 166
purkrabí, 23, 25, 26, 36, 38, 39, 47, 131, 150, 156, 164, 173
Radecký z Radče, 49
Radimovice, 55
Radonice, 74
Radovesice, 29
Rakousy, 34

Rakvice z Černhauzu, Fridrich, 25, 32, 33, 116, 157
Rašín z Rýzmburka, Jan Ferdinand, 219
Rašínová z Rýzmburka, Anna, 85, 86
Rašínová z Rýzmburka, Anna Barbora, 219
Rašovic, z, 24, 26
Razický z Vchynic, Václav, 17, 46, 274, 286
Rejmlová, Dorota Dominika, 172, 198
Rejmlová, Petronela, 172, 198, 199
Rejmlová, Zuzana. viz Trojanová
Rejmlové, 172
Rejnal ze Strašic, Jan Jiří, 89
Rejnal ze Strašic, Jiljí, 88
Rejnalová z Olbramovic, Eva, 89
Robmháp ze Suché, Kryštof, 24, 28, 29
Rochov, 180
Rokyc, Anežka z, 84
Rosenhagen. viz Roznhajm
Rosenhan. viz Roznhajm
Rosenhayn. viz Roznhajm
Rosenheim. viz Roznhajm
Rostenchonová, Anna, 196, 198
Rotlev, Jan, 7, 270
Rottenburg, 174
Roudničtí z Mydlováru, 130
Roupova, Václav Vilém z, 59
Rozenhajm. viz Roznhajm
Roznhajm z Janovic, František, 220
Roznhajm z Janovic, František Václav Prokop, 218, 219, 220
Roznhajm z Janovic, Jan František, 179, 208, 218, 219, 220
Roznhajm z Janovic, Jan Jiří, 178, 180, 181, 218
Roznhajm z Janovic, Karel, 218
Roznhajm z Janovic, Rudolf Ladislav, 179, 180, 192, 193
Roznhajmová z Janovic, Albertina Zuzana, 181
Roznhajmová z Janovic, Anna, 181
Roznhajmová z Janovic, Anna Juliána, 219
Roznhajmová z Janovic, Jana Alžběta, 98, 180, 181
Roznhajmová ze sloupna, Alžběta Ludmila, 215
Roznhajmová ze Sloupna, Alžběta Ludmila, 218, 220
Roznhajmové z Janovic, 103, 106, 153, 178, 181, 218, 293, 310
Roznhajn. viz Roznhajm
Rožmberkové, 139, 167, 276, 277
Rud z Křečovic, Václav, 21
Rudolf II. Habsburský, 19, 30, 32, 61, 123, 125, 126, 145, 147
rybník, 69, 158, 190, 198, 202, 223, 224, 226, 232, 241, 245, 248, 261
rybník Chobot, 69
Rychnovský z Rychnova, Albrecht Rudolf, 179
Rýzmburku, Bedřich z, 166
Řepnice, z, 15
Říčanská z Bezdědic, Alžběta, 54
Samohel, hospodář, 74
Sasko, 64, 168
Sauer, Antonín Ferdinand, 69
Savojská, Marie Terezie, 10, 221, 225, 227
Savojsko-Carignanský, Tomáš Emanuel, 221
Sázava, 5, 8
Sázavský klášter, 7, 28
Sedliště, 85, 247

Sekretářové z Kostelce, 9
Semčice, 171
Semil, Václav ze, 24, 29
Semilský z Neudorfu, Václav, 58
Severín z Kapí Hory, Viktorín, 253, 254
Sezema - písař, 136
Schaffgotsch, 48
Schönfeld, Bedřich Michael, 228
Schönthalu, Jiří Albrecht ze, 43
Skalský z Dubu, Daniel, 141
Skramníky, 80, 158, 173, 206
Sladovský ze Sladova, Jan st., 48
Slavata z Chlumu a Košumberka, 8, 9, 53
Slavata z Chlumu a Košumberka, Diviš, 9
Slavata z Chlumu a Košumberka, Jan Jáchym, 72
Slavata z Chlumu a Košumberka, Jindřich, 59
Slavata z Chlumu a Košumberka, Michal, 26, 45
Slavatová ze Sovince, Eliška, 45
Slezsko, 48, 180, 218
Sluštický ze Zruče, Jan, 24
Sluzský z Chlumu, Václav, 74
Smíchov, 78
Smil, 7
Smiřic, Markéta Salomena Slavatová ze, 48, 59, 60
Smiřická ze Smiřic, Eliška Kateřina, 58, 59
Smiřický ze Smiřic, Albrecht Jan, 9, 38, 58, 59, 64, 137, 155, 276
Smiřický ze Smiřic, Albrecht Václav, 30, 31, 48, 58, 63, 64, 113, 114, 119, 121, 139, 161, 162, 276
Smiřický ze Smiřic, Jan II., 51
Smiřický ze Smiřic, Jaroslav I., 9, 31, 38, 51, 56, 75, 78, 114, 119, 143
Smiřický ze Smiřic, Jaroslav II., 58, 109, 162, 163
Smiřický ze Smiřic, Jindřich Jiří, 59
Smiřický ze Smiřic, Ladislav, 51
Smiřický ze Smiřic, Václav, 51, 52, 54, 284
Smiřický ze Smiřic, Zikmund, 9, 51, 57, 58, 119
Smiřičtí ze Smiřic, 9, 25, 29, 30, 31, 33, 48, 51, 57, 58, 59, 60, 64, 75, 86, 113, 114, 119, 120, 121, 123, 125, 129, 133, 136, 137, 139, 140, 143, 150, 154, 155, 157, 159, 160, 161, 162, 163, 170, 173, 222, 228, 242, 243, 244, 276, 290
Smrčka z Mnichu, Václav Sylvestr, 186
Sobek ze Šemberu, Matěj, 54
Sobek ze Šemberu, Matyáš, 109
Sobkové ze Šemberu, 14, 17, 23, 25, 30, 276
Solopysk, Dorota ze, 84
Solopysky, 84
Sperat, Alexandr, 227, 228
spor o sedání v lavicích, 13
Staré Město pražské, 228, 253
Stejskal, Jiřík, 150
stezka
  Sázavská, 7
  Trstenická, 7
  Vitorazská, 7
Stěžov, 166
Strach, Václav, 7, 270
Struhy, 61, 66, 271
Střela z Rokyc, Vilém Oldřich, 197

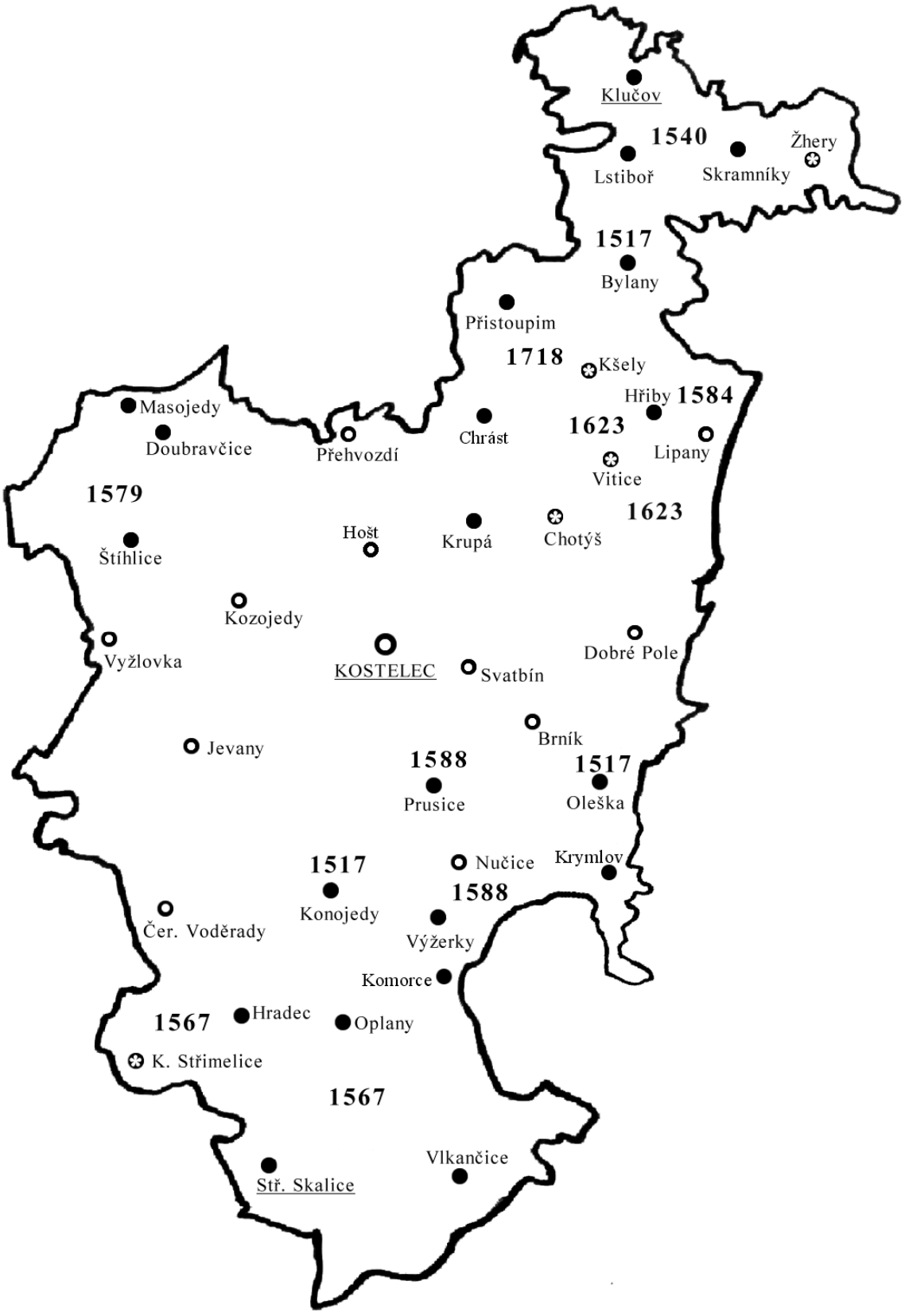
Stříbrná Skalice, 5, 7, 8, 9, 129, 158
Stubenberka, Rudolf ze, 58
Studené Vody, Zikmund Jan ze, 253
Stupice, 122
Suchdola, Petr ze, 130
Svatbín, 158, 173
Svatkovice, 34
Svatkovská z Kestřan, Anna, 33
Svatkovský z Dobrohoště, 25, 310
Svatkovský z Dobrohoště, Pavel, 286
Svatkovský z Dobrohoště, Přech, 34, 35, 36, 173
Svémyslice, 82
Svépravice, 75
svobodník, 46
Svojetice, 158
Syneč, 8, 10, 84, 208, 216, 232, 247, 248, 250, 295, 296
Šámal, Jiřík, 47, 151
Šanová ze Šanova, Kateřina, 49
Šašek z Vačovic, Jindřich, 254
Šebířova, ze, 51, 62
Šestajovice, 74
Šilhánek z Choustníka, Šimon, 228
Šindel z Blumova, Mikuláš, 130
Šiška z Jamolice, Bohuslav, 82
Šiška z Jamolice, Kryštof, 82
Škopek z Elendberku, Václav, 88
Škopek z Elendberku, Viktorín, 130
Škopek z Elendberku, Vilém, 130, 131
Škopková z Elendberku, Dorota, 130, 152, 165, 166, 170, 171, 176, 192, 193, 199
Škopková z Elendberku, Ludmila, 131
Škopková z Mydlováru, Kateřina, 130
Škopkové z Elendberku, 103, 130, 176
Škvorec, 8, 58, 88, 119, 140, 141, 198
Škvořetický, Jiljí. viz Rejnal
Šmerovský z Rosic, Jan ml., 26
Šmohařové z Rochova, 180
Šofman z Hemrlesu, František, 215
Šofman z Hemrlesu, Jan František, 196
Šofman z Hemrlesu, Jan Kryštof, 196, 206, 207, 208, 214, 217, 231
Šofmanová z Hemrlesu, Františka Regina, 214
Šofmanová z Ještětic, Kateřina Zuzana. viz Talacková z Ještětic, Kateřina Zuzana
Šofmanové z Hemrlesu, 103, 196, 310, 311
Šorfa, 191, 212
Šťastný Náchodský, Jan, 47, 151
Štefek z Koloděj, Tobiáš, 134, 137
Štejnes, Jiřík, 123, 124, 125
Šternberkové, 131, 161, 162, 163
Štětina, Kuba, 116
Štíhlice, 8, 9, 158
Štítov, 198, *204*, 223
Štítovský mlýn, 171, 175, 192
Štítovský, Lukeš, 115
Štítovský, Pavel, 115
Štolmíř, 173, 193
Švamberka, Jan Jiří ze, 63
Švamberkové, 139, 277
Švédové, 128, 172, 173, 174
Talacko z Ještětic, Adam Jindřich, 183
Talacko z Ještětic, Jindřich st., 49

Talacko z Ještětic, Rudolf Ferdinand, 169
Talacko z Ještětic, Rudolf Leopold, 214
Talacko z Ještětic, Václav Ferdinand, 182, 183, 184, 185
Talacko z Ještětic, Vilém st., 168, 182, 183
Talacková z Chlumčan a Přestavlk, Dorota. viz Chlumčanská
Talacková z Ještětic, Kateřina Zuzana, 169, 185, 186, 187, 191, 196, 197, 198, 201, *205*, 206, 209, 213, 219, 221, 227, 230, 231
Talackové z Ještětic, 103, 168, 169, 171, 182, 198, 206, 231
Talmberka, z, 67, 271
Tehov, 6
Tehovec, 158
Teplický, Urban, 130
Tetova, Anna z, 51
Tismice, 173
Toušeň, 131
Trčkové z Lípy, 57
Trnava, 7
Trojan z Bylan a Rossfeldu, David, 119, 122, 124, 126
Trojan z Bylan a Rossfeldu, Jan, 119, 123, 124, 125, 126, 133, 134, 136, 137, 172
Trojan z Bylan a Rossfeldu, Jindřich, 47, 119, 124, 126, 145, 150, 151, 152
Trojan z Bylan a Rossfeldu, Samuel, 25, 30, 31, 32, 33, 57, 108, 109, 113, 114, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 130, 139, 140, 141, 142, 143, 146, 147, 148, 150, 152, 154, 155, 157, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 170, 171, 172, 180, 181, 198, *201*, 230, 231, 241, 276, 294
Trojan z Bylan a Rossfeldu, Václav, 119, 120, 122, 124, 126, 135, 139
Trojan, Pavel, 114, 115, 116, 117, 145, 148, 172, *201*
Trojanová z Bylan a Rossfeldu, Alžběta, 165, 167, 169, 171, 182, 183, *185*, 187, 191, 192, 197, *198*, *199*, *214*
Trojanová z Bylan a Rossfeldu, Alžběta (Eliška), 165
Trojanová z Bylan a Rossfeldu, Anna, 165, 178, 179, 180, 181, 191, 192
Trojanová z Bylan a Rossfeldu, Kateřina Eliška, 165
Trojanová z Bylan a Rossfeldu, Ludmila, 133
Trojanová z Bylan a Rossfeldu, Marta, 135, 165
Trojanová z Bylan a Rossfeldu, Zuzana, 172, 198
Trojanová z Dobřichova, Marta, 117, 145, 146
Trojanová z Elendberku, Dorota, 131, viz Škopková z Elendberku
Trojanová z Elendberku, Dorota, 152
Trojanová, Dorota, 119, 120, 139
Trojanová, Kateřina, 136, 162
Trojanové, 113, 114, 115, 119, 124, 126, 127, 128, 139, 145, 146, 152, 170, 171, 172, 176, 177, 178, 182, 183, 193, 196, 197, 198, *199*, *204*, 227, 230, 231, 276
Trojanové z Bylan, 106, 208, 294

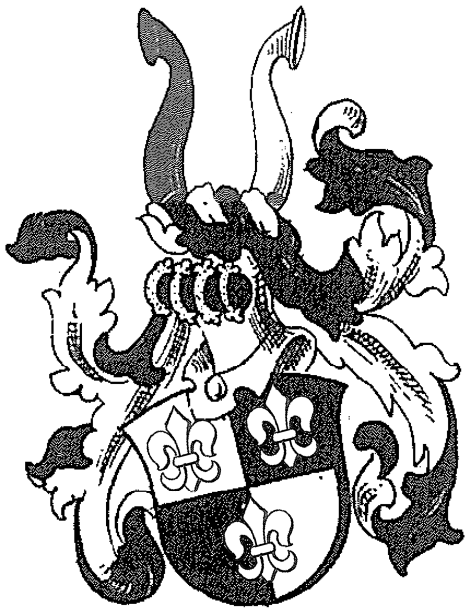
Trojanové z Bylan a Rossfeldu, 14, 147, 199, 219, 220, 221, 222, 230, 231
Trunsa, Šimon, 39
Trutnov, 29, 290
Truzenice, 180
Třebice, 46
Třebická hospoda, 43
Třebňouševes, 60
Třebovle, 64, 66, 67, 271, 272
Třemošnice, 158, 162
třicetiletá válka, 10, 18, 22, 36, 38, 54, 56, 66, 67, 68, 82, 128, 170, 172, 174, 175, 176, 202, 204, 228, 232, 233, 234, 239, 240, 241, 242, 243, 247, 248, 259, 261, 271, 275
Tuchlovic, Jakub z, 116
Tuchoraz, 8, 9, 29, 56, 129, 158, 173
Tuklaty, 46
Tůma, Jakub, 164
Turci, 48, 51
Turnovský, Izák, 70
tvrz, 9, 14, 17, 25, 35, 49, 54, 56, 61, 74, 81, 84, 85, 105, 113, 139, 152, 165, 166, 167, 168, 171, 173, 182, 220, 247, 274, 289
Týn n. Vltavou, 77, 78
Týniště, 166
Ugronu, Eufémie z, 29, 292
Uhlík, Tomáš, 59
Uhry, 18, 51, 218, 275
Uhříněves, 55, 58, 160, 221
Uhříněveské panství, 121, 140
Újezdec, 158
ulice Sněmovní, 136
ulice Thunovská, 136
ulice Tomášská, 136
Unhošť, 88, 180, 181
Úvalský, Jan, 47
úvěrové podnikání, 251, 253
Václav IV. Lucemburský, 56
Vágner, Jiřík, 58
Valdštejna, Adam, z, 66, 271
Valdštejna, Albrecht Václav z, 10, 60
Vančura z Řehnic, Antonín Ferdinand, 220, 225
Vančurová z Prorůbě, Maxmiliána Rozálie, 220
Varnsdorfu, Kamila z, 33
Vartemberka, Ota Jindřich z, 59
Vartemberka, z, 29, 59, 292
Vávra, Matouš, 82
Velišské panství, 57
Velký Barchov, 37, 292
Véstfálský mír, 174
Větrovský, Simeon, 60
Vídeň, 191, 212, 225, 226
Vildenštejna, Filip z, 29
Vildenštejna, Fridrich z, 61, 63
Vildenštejna, Jan z, 63
Vildenštejna, Lucie z, 109
Vildenštejnové, 65
Villani, Terezie z, 215
Vinařice, 171
vinice, 28, 61, 70, 158, 160, 189, 236
Vitice, 5, 7, 8, 10, 84, 85, 86, 158, 173, 313
Vitiněvsi, z, 33
Vladislav II. Jagellonský, 29, 290
Vlček, 35
Vlčnov, 168
Vlkančice, 5
Vlkava, 61
Vlkov, 61
Voděradský z Voděrad, Zikmund Puchart, 186
Vodička, Jan, 26
Vodochody, 74
Vojířová z Protivec, 35
Vokál z Budíkova, Jindřich, 20, 42
Vokál z Budíkova, Jiří, 43
Vokál z Budíkova, Leopold, 43
Vokál, Jan, 41
Volek z Boppardtu, 39
Votloučka, mlynář, 115

Votloučkovský mlýn, 119, 120, 171, 191, 198
Vozábal, Petr, 47, 151
Vratislav, 7
Vratislavová ze Solopysk, Dorota, 84, 85
Vrátkov, 173
Vrbčany, 57, 61, 114, 158
Vunšvic, Bohumír Daniel z, 168, 176, 183, 207
Vykáň, 130, 131, 132
Vysočany, 61, 62
Vysoká Srbská, 48
Vysoké Veselí, 66, 271
Výžerky, 7, 78, 245
Vyžlovka, 5, 35, 82, 158
Wagner, Jiřík. viz Vágner, Jiřík
Zahrádky, Adam ze, 63
Zahrádky, Jiřík ze, 62, 91
Zajímáčové z Kunštátu, 8, 9
Záruba z Hustířan, Karel, 81
Zárubové z Hustířan, 61
Zásmuky, 10, 29, 77
Zástupa z Křížkovic, Jakub, 96
Zbraslavský, Václav, 34
Zbytek z Greifenberka, Václav, 134, 136
Zbytková, Alžběta, 134
Zdibohlavy, 63
Zdravej, Adam, 123, 124, 125
Zeman Nučický, Ondřej, 48
Zemské desky, 15, 16, 201
Zemský sněm, 14, 15, 252
Zemský soud, 82
Zhořelec, 178
Zigenhain, 67, 272
Zilvár z Pilníkova, 48
Zlatý urbář, 40, 119, 128, 139, 140, 156, 180, 186, 191, 192, 223, 226
Zlýkněz z Velkého Lipna, 24, 29
Zobl, Karel Augustin, 54
Zřízení zemské, 13, 16, 21, 59, 66
zvon v Aldašíně, 128
zvon v Kralovicích, 121
Žákavcová ze Žákavy, Justina, 166
Žejdlic ze Šenfeldu, Hertvík, 252
Žerotína, Diviš ze, 66, 271
Žeřčice, 171
Žestoky, 168
Žhery, 73, 75, 84, 85, 86, 105, 117, 118, 129, 143, 158, 193, 273
Žid, 69, 70, 221, 241
Žitava, 66, 271

Obrazové přílohy

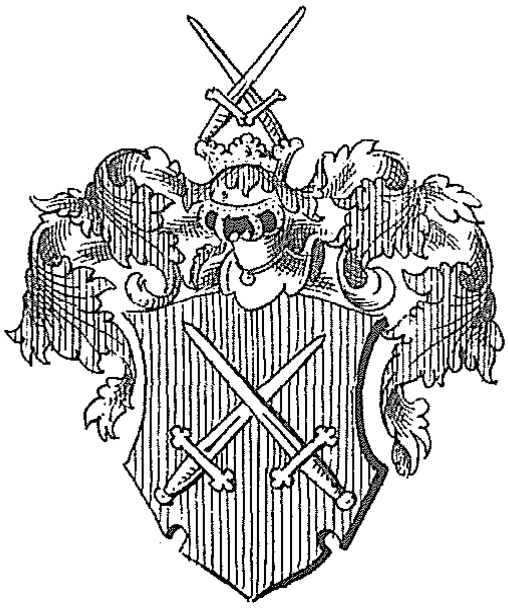

Obrázek 1: Černokostelecko. Obce označené plnou tečkou s bílým středem patřily k Černokosteleckému panství již roku 1500, obce označené černou tečkou s bílou hvězdou patřily roku 1500 k panství jen zčásti. U ostatních uvedeno datum připojení k panství. Podtržené názvy lokalit označují městečka.

z Jilmanic: Čtvrcený štít; 1. a 4. pole červené, 2. a 3. pole černé; v 1., 2. a na rozhraní 3. a 4. pole stříbrná lilie. Přikrývadla a točenice stříbrno-červené; klenot červený a černý buvolí roh. Erb rodu se zachoval na náhrobním kameni Kateřiny z Jilmanic, provdané Záborské v Kadově († 1595)[i].

Bojan z Kamenné Lhoty: Štít modré barvy. Na něm klobouk hnědé barvy se třemi zlatými klasy. Tento klobouk je i klenotem. Přikrývadla bílo-červená[ii].

Čeněk ze Čbánova: na štítu dva mečem křížem přeložené, jílci nahoru. Klenot: dva mečem křížem přeložené, jílci nahoru. Tinktury neznámé[iii].

Jiřík z Hostovlic: Ve štítě tři leknové listy spojené uprostřed štítu řapíky, dva listy směřují k hlavě a jeden k patě štítu[iv].

Linhart z Červeného Hrádku: Linhart z Červeného Hrádku užíval pečeti se štítem, v němž je půl doprava hledícího koně s vlající opratí[v].

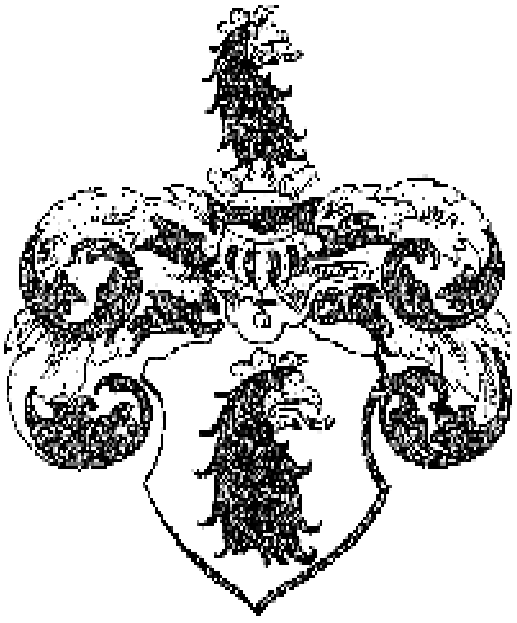
Zlýkněz z Velkého Lipna: Štít a v něm hříč. Klenot: korunovaná turnajová helmice, na ní tři pštrosí pera a jedna hrotitá udice (pero-udice-pero-pero)[vi]. Tinktury neznámé.

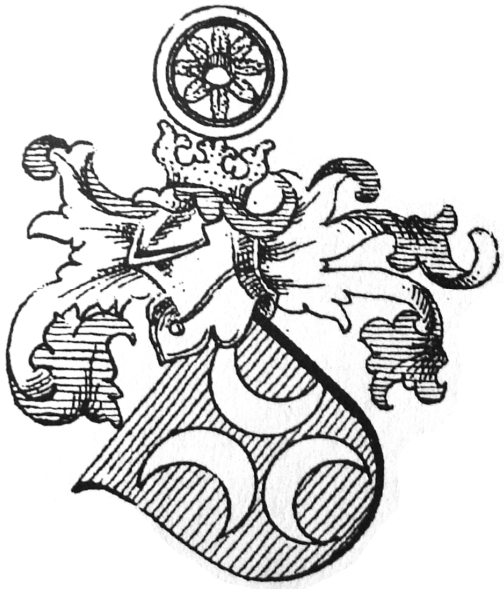
Javornický z Javornice: Na černém štítě horní poloviny nahého muže přirozených barev se zlatým obojkem na hrdle. Klenot: Na helmici s černo-stříbrnými přikrývadly tentýž muž jako ve štítu[vii].

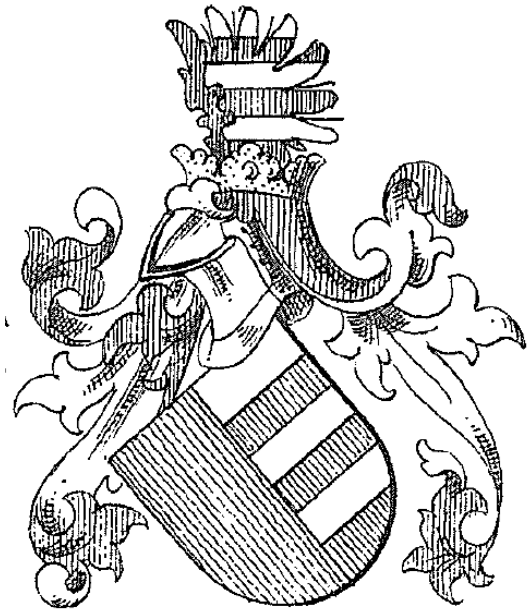
Sobek ze Šemberu: *Štít černý, v němžto strych bílý nebo stříbrné barvy od pravé strany k levé zhůru pošikem obrácený, v kterémžto chrt plavý barvy, černohubý, majícího na krku červené barvy voboječek s zlatým kroužkem, v běhu se vidí. Nad štítem kolčí helm, na němžto přikrývadla nebolížto fanfrnochy a točenice s rozletými feflíky černé a bíle nebo stříbrné barvy dolů potažené visí. Nad tím nade vším dva rohy bůvolové, pozpodu do polou černé, při vrchu bílé nebo stříbrné barvy, mezi nimižto chrt tím způsobem jako v štítu v skoku od pravé strany k levé obrácený se tolikéž vidí.*[viii].

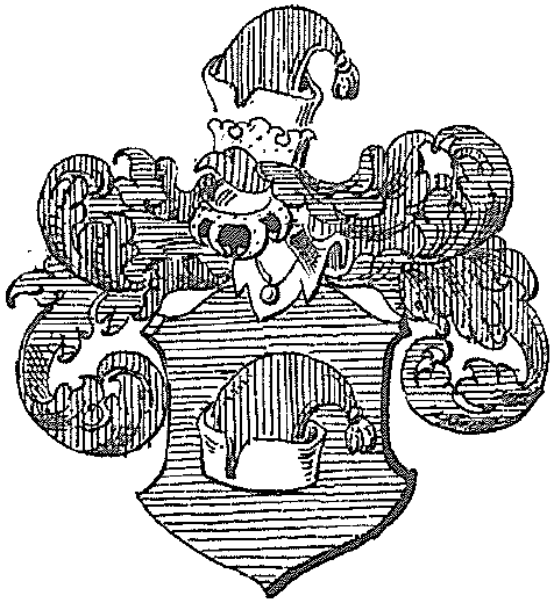
Furštát z Letek: Ve štítu supí hlava s krkem držící něco v zobáku. Klenot: orlí křídlo, na němž supí hlava jako ve štítě. Tinktury neznámé[ix].

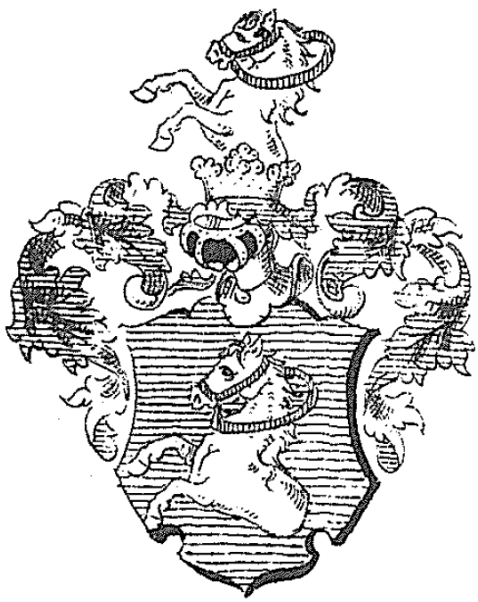
Rakvice z Černhauzu: V modrém štítě tři stříbrné půlměsíce cípy ven obrácené (2+1). Klenot: Na helmu s modro-stříbrnou točenicí a modro-stříbrnými přikrývadly stříbrný půlměsíc, z něhož vyrůstají tři stříbrná pštrosí pera[x]. Ilustrace zobrazuje odlišný klenot slezské větve rodu.

Podmokelský z Prostiboře: Štít stříbrno-červeně polcený, v levé červené polovině stříbené břevno. Klenot: Na korunovaném helmu s červeno-stříbrnými přikrývadly rozložená orlí křídla, pravé stříbrné, levé červené se stříbrným břevnem.

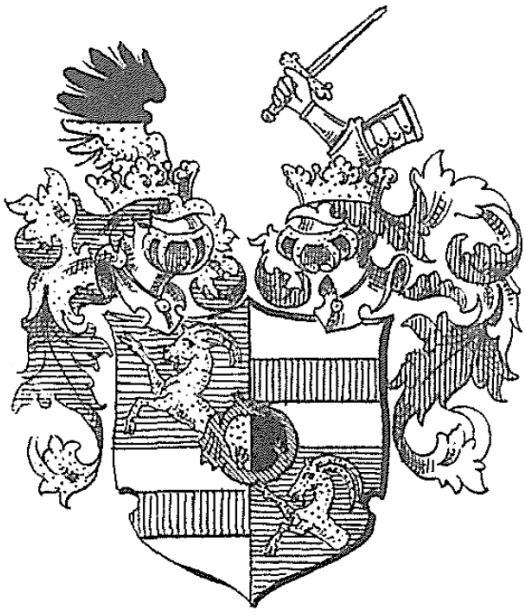
Svatkovský z Dobrohoště: Štít modrý, v němž červený tatarský čepec se stříbrným ohrnutím. Klenot: na helmě s červeno-modrými přikrývadly a červeným a stříbrným feflíkem bez hlemy či točenice přímo červený tatarský čepec se stříbrným ohrnutím[xi].

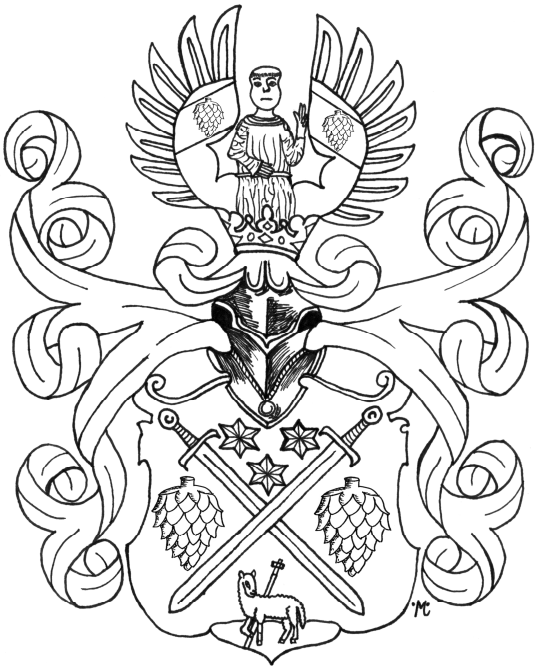
Malovec z Malovic: Modrý štít, v němž zlatá polovina koně vpravo hledící s červenou uzdou. Klenot: Na kolčím korunovaném helmu se zlato-modrými přikrývadly vyskakující zlatý kůň s červenou uzdou[xii].

Kunaš z Machovic: Stříbrný štít, v němž černá lať. V horní polovině dvě černé lilie, ve spodní polovině jedna černá lilie. Klenot: Na helmu s černo-stříbrnou točenicí a černo-stříbrnými přikrývadly horní polovina muže v červeném šatu s mečem přirozených barev mající červený klobouk s třemi pštrosími pery (červené-stříbrné-červené). Především klenot se objevuje v mnoha abrevných variacích, kdy má muž klobouk černý či židovský, někdy má muž bradku (1482), jindy je hladce oholen (1504)[xiii].

Odkolek z Újezdce (1680): Čtvrcený štít. V 1. a 4. zlatém poli polovina kozorožce (rodový erb), ve 2. a 3. stříbrném poli červené břevno. Uprostřed zlato-černě půlený srdeční štítek obtočený zeleným drakem. Klenoty: Na pravém korunovaném turnajovém helmu se zlato-černými přikrývadly černo-zlatě dělené orlí křídlo. Na levém korunovaném turnajovém helmu se stříbrno-červenými přikrývadly obrněná ruka svírající meč přirozených barev[xiv].

Forchheimer z Jakešova: Štěpán Forchheimer z Jakešova užíval oválnou pečeť s literami SFVI (**S**tephan **F**orchheimer **v**on **I**akeschov) a s tímto erbem: Do štítu položeny dva zkřížené meče, rozdělující štít na čtyři pomyslné čtvrtiny. Ve spodní čtvrtině pospodu trávník, na němž beránek boží, v obou postranních částech štítu po jedné šišce (narážka na příjmení Forchheimer – die Forche = borovice lesní), v horní čtvrtině štítu tři šesticípé hvězdy (2+1). Nad štítem turnajská přilbice s korunou a přikrývadly. Klenot: otevřená křídla, na každém jedna šiška v šikmém (na levém křídle kosmém) břevně. Uprostřed křídel kázající mnich. Tinktury neznámé[xv].

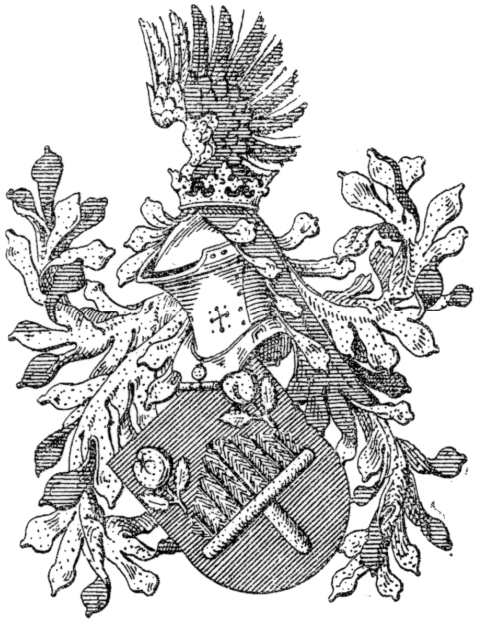
Laiter z Tannenberka: Leopold Vavřinec Laiter z Jedlové Hory pečetil prstenem ve tvaru osmihranu s literami LLVT (**L**eopold **L**eüter **v**on **T**annenberg) a tímto erbem: Ve spodu štítu trávník, z něhož vyrůstá jedle (narážka na příjmení Tannenberg = Jedlová hora). Nad štítem turnajová helma s korunou a přikrývadly. Klenot: Doprava vyskakující jelen. Tinktury neznámé, podle pozdějšího polepšení snad zelená jedla na zeleném trávníku na zlatém pozadí. Přikrývadla zeleno-zlatá[xvi].

Vokál z Budíkova: Ve spodu štítu mořská hladina, na které člověk, který obkročmo rejduje na mořském hadovi doprava hledícím se zatočeným zdvihnutým ocasem, s vyplazeným jazykem, udidly a uzdou, kterou drží v rukou onen člověk. Nad štítem turnajská korunovaná přilba s přikrývadly. Klenot: Rozložená orlí křídla, obě dělená. Tinktury neznámé[xvii].

Lhotická ze Lhotic: Šikmo rozdělený štít, v němž meč obrácený jilcem k vrchu. Ve spodní polovině štítu u levé strany dvě šesticípé hvězdy. Tinktury neznámé[xviii].

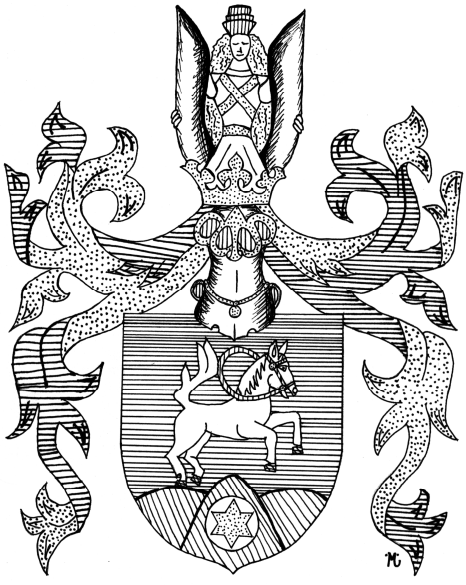
Magrle ze Sobíšku: Erbovním znamením rodu Magrlů byl „*větrník, totiž násada a na ní výběžky jako zuby u hřebene, u vrchu pak dvě zelené byliny s lupínky křížem přeložené a na konci každé červené kulaté ovoce*“.

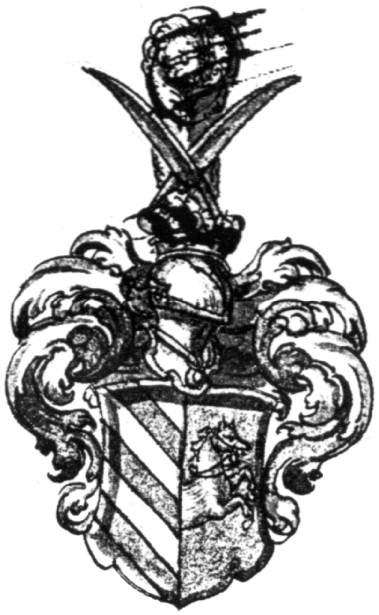
Chotouňský z Chotouně: modrý štít, v němž přední polovina stříbrného daňka se zlatým parožím (12 parohů) a zlatými kopýtky, majícího okolo krku zlatý obojek. Klenot: na hlemu se stříbrno-modrou točenicí a modro-stříbrnými přikrývadly jedno modré orlí křídlo, na němž je položen zlatý dančí roh se sedmi parohy. Roku 1608 byl erb polepšen a točenice byla nahrazena zlatou korunou[xix].

Razický z Vchynic: Ve zlatém štítě z levého okraje tři černé vlčí zuby. Klenot: složená orlí křídla, pravé zlaté, levé černé. Přikrývadla zlato-černá.

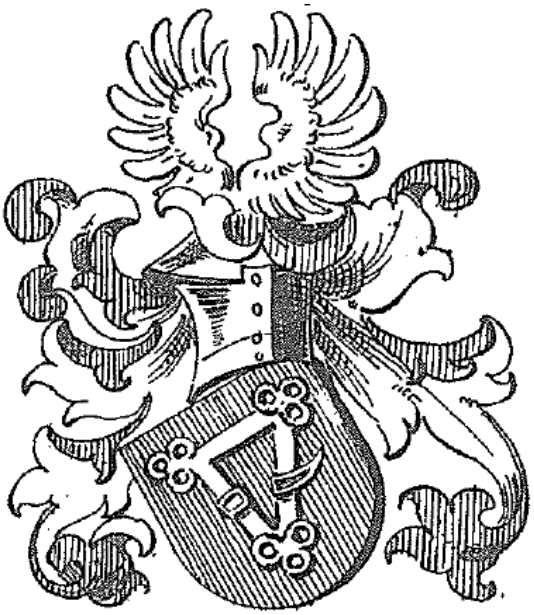
Trojan z Bylan: *Štít modré neb lazurové barvy, v němž po spodu tři pahrbky zelené barvy, prostřední vyšší, a po stranách nižší, na kterýmžto prostředním vyšším koule bílá okrouhlá v způsob světla, a v ní hvězda o šesti špicích žluté nebo zlaté barvy, a nad tím nade vším kůň bílý pojatý od pravé strany k levé v hůru obrácený v skoku mající na sobě uzdu červené, neb rubínové, a udidla neb čamky žluté, nebo zlaté barvy se spatřuje. Nad štítem kolčí helm, okolo něho přikrývadla neboližto fanfrnochy po obou stranách žluté, nebo zlaté a modré nebo lazurové barvy vůkol dolů zatočené visí. Nad tím nade vším koruna zlatá královská, z níž dvě krájidla barvy železné jedno od druhého ostřím ven obrácené vynikají a mezi nimi u prostřed obraz v způsobu anděla až pod pás s dlouhými kadeřavými vlasy žluté nebo zlaté barvy s vohnutými rukami v bílým rouše stuhou též žluté nebo zlaté barvy křížem přes prsy přepásaný v jedné každé ruce jedno krájidlo držící se spatřuje*[xx].

Prvotní návrh znaku Trojanů z Bylan

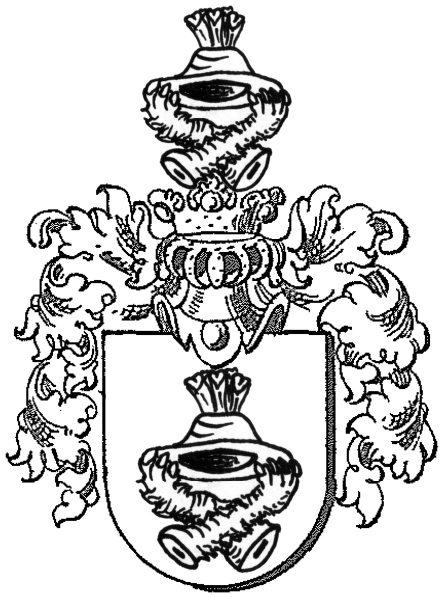
Kostelecký ze Sladova: Červený štít, v němž stříbrná sekyra na zlatém topůrku obrácená k pravé straně, kolčí helm, přikrývadla červeno-stříbrná, zlatá koruna, z níž tři stříbrné lilie na zelených ratolestích[xxi].

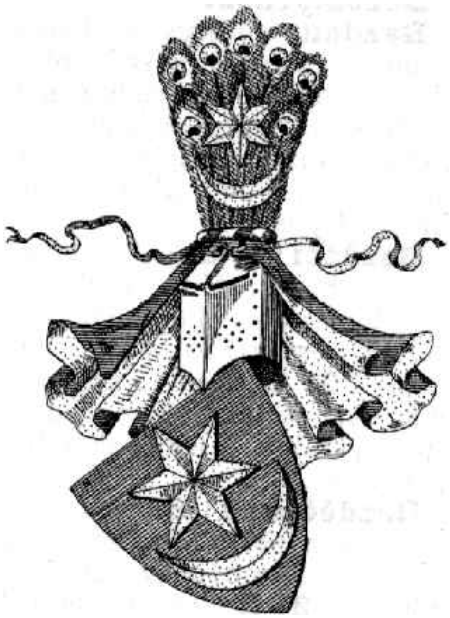
Cedlic z Cedlic: Na červeném štítě stříbrná přeska hrotem dolů, v jejíž rozích jsu trojlístky. Klenot: Na helmu s červeno-stříbrnými přikrývadly rozložená orlí křídla, levé červené, pravé stříbrné[xxii].

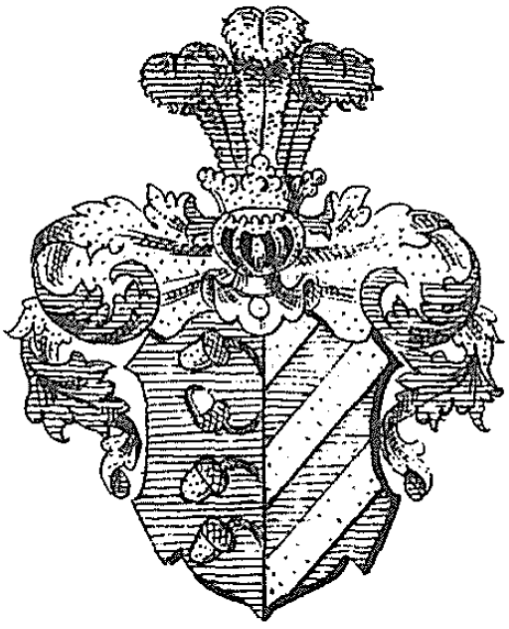
Smiřický ze Smiřic: Štít modré barvy. Vespodu štítu hnědá skála. Na ní bílá orlice. Klenot: Na kolčím helmu s točenicí a modro-stříbrnými přikrývadly skála a orlice jako ve štítě[xxiii].

Pampa z Vickovic: V modrém štítě dvě uťaté medvědí tlapy černé barvy (!) křížem přeložené, držící mezi sebou stříbrný klobouk s černým peřím. Klenot: na helmu s černo-stříbrnou točenicí a černo-stříbrnými přikrývadly dvě uťaté medvědí tlapy černé barvy (!) křížem přeložené, držící mezi sebou stříbrný klobouk s černým peřím[xxiv].

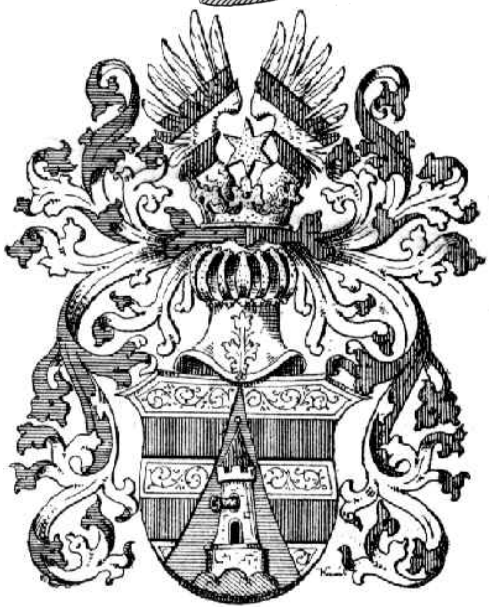
z Bezdědic: V modrém štítu zlatý půlměsíc obrácený cípy vzhůru, nad nímž zlatá hvězda. Klenot: nad korunovanou helmou s modro-zlatými přikrývadly zelená kyta, na níž je položen zlatý půlměsíc obrácený cípy vzhůru, nad nímž zlatá hvězda[xxv].

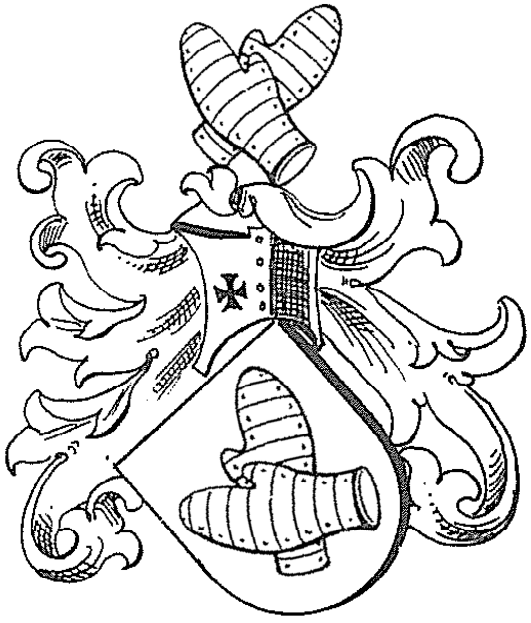
Bukovský z Neudorfu: Půlený štít, v pravé polovině štítu modré barvy tři zlaté žaludy nad sebou a pod nimi zlatý dubový list. V levé polovině zlaté barvy sedm kosmých pruhů (4 modré, 3 zlaté). Klenot: na korunovaném turnajovém helmu s modro-zlatými přikrývadly tři pštrosí pera (modré-zlaté-modré)[xxvi].

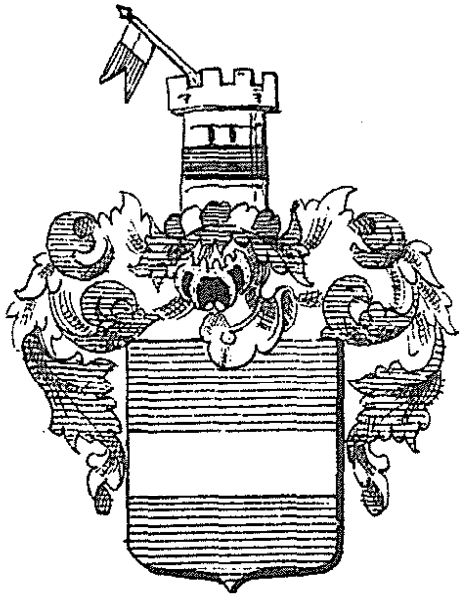
z Habartic: Červený štít, na něm kosmý stříbrný pruh. Klenot: na korunovaném turnajském helmu s červeno-stříbrnými přikrývadly dvě složená orlí křídla červené barvy s kosmým stříbrným pruhem[xxvii].

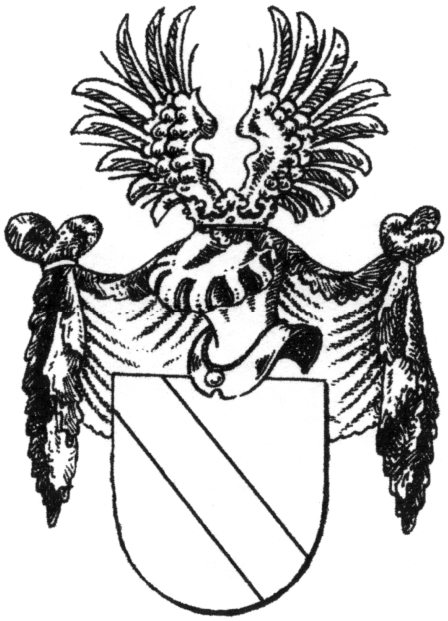
Linhart z Najenperka: Štít stříbrný, rozdělený modrým klínem na tři části, ve stříbrných vždy dvě červená břevna, v modrém klínu stojí na zeleném trojvrší stříbrná věž s cimbuřím a oknem, z něhož vyniká zlaté dělo. V klenotu stříbrná orlí křídla, na pravém dvě šikmá břevna modrá, na levém dvě břevna červená kosmá, mezi nimi je zlatá šesticípá hvězda. Přikrývadla modro-stříbrná a červeno-stříbrná[xxviii].

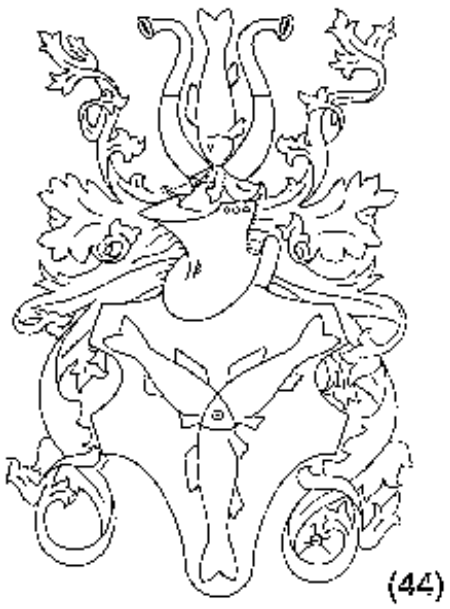
Barták z Přistoupimi: Ve štítě dvě překřížené plechové rukavice (plechovice). Klenot: dvě překřížené plechové rukavice. Tinktury neznámé[xxix].

Zahrádecký ze Zahrádky: v modrém štítě stříbrné břevno. Klenot: na korunovaném helmu s modro-stříbrnými přikrývadly stříbrná věž s modrým pruhem uprostřed a s černým oknem v horní třetině věže a cimbuřím, z něhož je ven vysunutá žerď se stříbrno-modrou vlajkou (ještě v 15. století byl klenot bez vlajky)[xxx].

z Vildenštejna: Ve štítě kosmé břevno. Klenot: na korunovaném kolčí helmu dvě složená orlí křídla. Tinktury neznámé[xxxi].

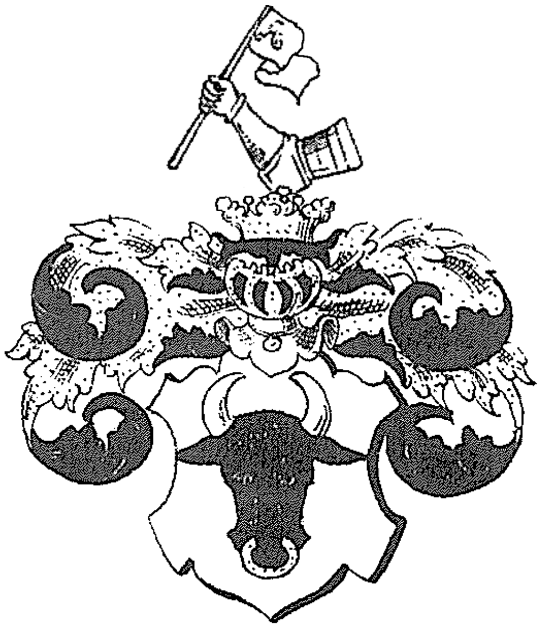

Kapr z Kaprštejna: Štít červené barvy, v němž tři stříbrní kapři mající společnou hlavu – jeden dolů a dva vzhůru. Nad štítem kolčí helma se zlatou korunou a stříbrno-červenými přikrývadly. Klenot: Dva buvolí rohy – pravý stříbrno-červeně a levý červeno-stříbrně půlený. Mezi nimi stříbrný kapr hlavou dolů obrácený[xxxii].

(44)

Materna z Květnice: V červeném štítě černá bůvolí hlava s vyplazeným jazykem a stříbrnými rohy, hubu má prostřelenou šípem s modrým hrotem, zlatým šípištěm a bílým opeřením. Klenot: na korunovaném helmu s černo-červenými přikrývadly dva bůvolí rohy, levý černý a pravý červený[xxxiii].

Kislerové: Kašpar Kisler pečetil prstenem s tímto obrazem: ve štítu zubří hlava, nad štítem kolčí helm s fanfrnochy. Klenot: v lokti ohnutá ruka s prsty, doprava mířící, držící vlající praporek. Litery VC[xxxiv]. Jeho syn Ubald používal jako klenot jedno orlí křídlo[xxxv].

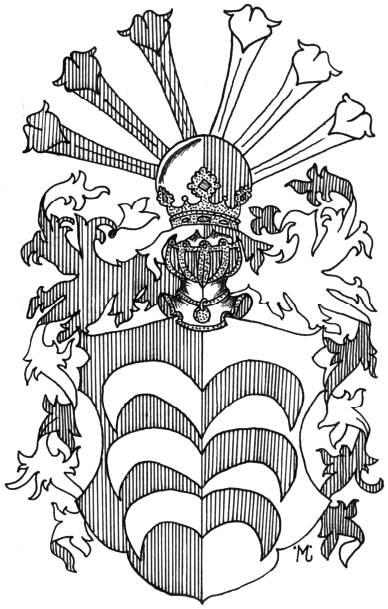
Diblík z Votína: Měšťan Jiřík Diblík obdržel 4. května 1556 predikát „z Votína“ a tento erb: Modrý štít, v jehož spodní polovině stříbrná hradební zeď s pěti stíny, se zlatými otevřenými vraty s panty a spuštěnou mříží v bráně. Z cimbuří vyrůstá stříbrný gryf s roztaženými křídly. Nad štítem je korunovaný helm se stříbrno-modrými přikrývadly. Klenot: vyrůstající stříbrný gryf s roztaženými křídly.

Šmolc ze Šmolcu: V černém štítu zlatý velbloud o jednom hrbu doprava hledící. Nad štítem korunovaná helmice s černo-zlatými přikrývadly. Klenot: Dva do sebe pronikající husí krky s hlavami, pravý zelený a levá zlatý (někdy se objevují jako klenot i dva propletení hadi týchž barev). Bartoloměj Paprocký z Hlohol ovšem uvádí jinou barevnost erbu, kdy štít je zlatý a velbloud červený[xxxvi].

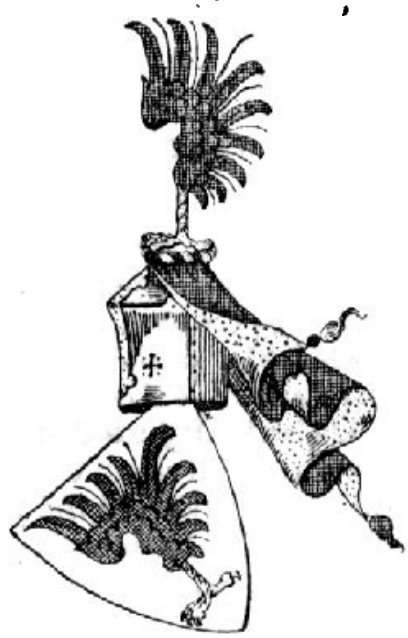
Hradecký z Bukovna: Páni z Bukovna byli společného původu s pány ze Zásmuk, a proto užívali i podobného erbovního znamení – ve štítě na větvičce sedící holubice. Klenot: nad helmem na větvičce sedící holubice jako ve štítu, někdy ještě mezi dvěma buvolími rohy. Tinktury neznámé.

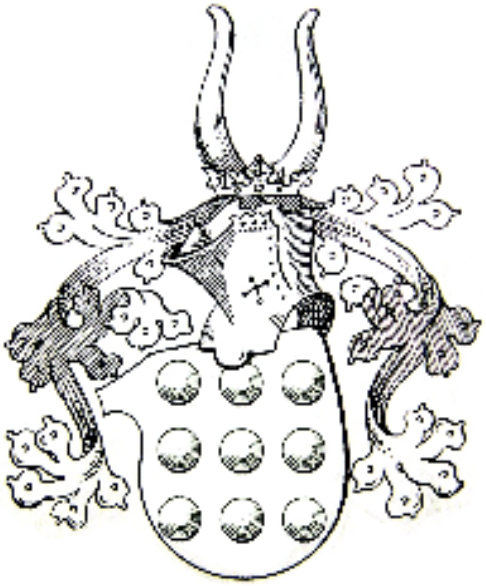
Dobřichovský z Dobřichova: na červeno-stříbrně polceném štítě v každé polovině štítu tři palmové ratolesti opačných barev. Klenotem na turnajské přilbici s červeno-stříbrnými přikrývadly stříbrně a červeně půlená koule, posázená vpravo třemi červenými pavími pery, vlevo třemi stříbrnými pavími pery[xxxvii].

Kutovec z Úrazu: Majestátem z 1. prosince 1558 udělil Ferdinand I. Janu Kutovcovi erb a predikát z Úrazu. Modrý štít, v jehož spodní části zlatý měsíc, z něhož vyrůstá stříbrná orlice se zlatou zbrojí držící v zobáku zlatý prsten. Klenot: na kolčím korunovaném helmu s modro-stříbrnými přikrývadly vyrůstá orlice jako ve štítu s roztaženými křídly – pravým modrým, levým stříbrným[xxxviii].

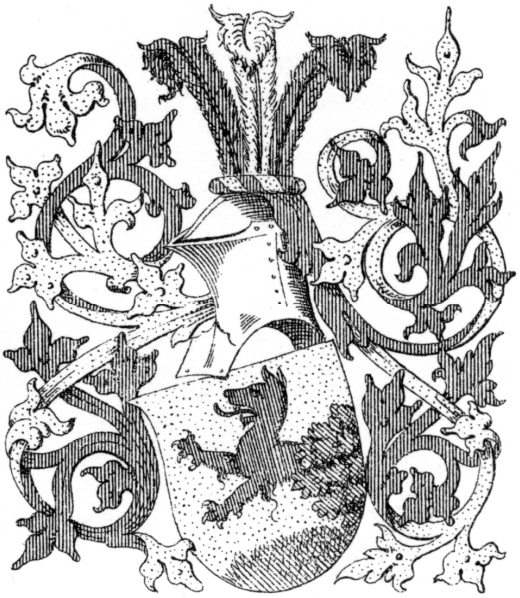
Čabelický ze Soutic: ve stříbrném štítě černé orlí křídlo, které vyrůstá ze zlatého ptačího pazouru. Klenot: na helmu se zlato-černou točenicí a zlato-černými přikrývadly černé orlí křídlo, které vyrůstá ze zlatého ptačího pazouru. Od 17. století se barva štítu běžně objevuje i jako červená[xxxix].

Blanický z Blanice: modrý štít posázený devíti zlatými koulemi (3+3+3). Klenot: na turnajovém korunovaném helmu se zlato-modrými přikrývadly dva černé buvolí rohy[xl].

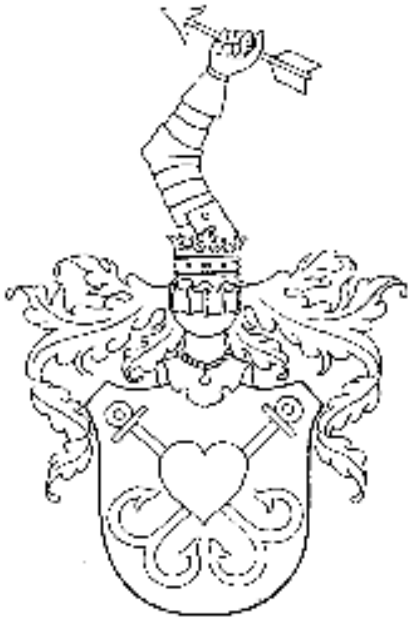
Hlaváč z Vojenic: Červený štít, na něm obrněná ruka držící meč jilcem vzhůru. Klenot: na korunovaném turnajském helmu s červeno-stříbrnými přikrývadly otevřená orlí křídla, pravé stříbrné, levé červené.

Šiška z Jamolice: Zlatý štít, u jehož spodu zelený trávník a u levé strany zelený keř, z něhož k pravé straně vyskakuje vlk hnědé barvy s rozžavenými ústy a červeným jazykem. Klenot: na kolčím helmu s modro-zlatými přikrývadly a točenicí tři pštrosí pera (modré-zlaté-modré)[xli].

Mírkové ze Solopysk: Zlatý štít, v němž obrněná ruka s ramenem železné barvy ohnutá v lokti držící meč přirozených barev, kterým protíná hnědou ostrv v hlavě štítu. Klenot: Na korunované helmě s černo-zlatými přikrývadly zdvižená obrněná ruka s ramenem železné barvy ohnutá v lokti držící meč přirozených barev, kterým protína hnědou ostrv[xlii].

Rejnal ze Strašic: na modrém štítu dvě stříbrné zkřížené kotvy, přes ně položeno červené srdce. Klenot: na korunované kolčí přilbici s modro-stříbrnými přikrývadly obrněná ruka držící zlatý šíp[xliii].

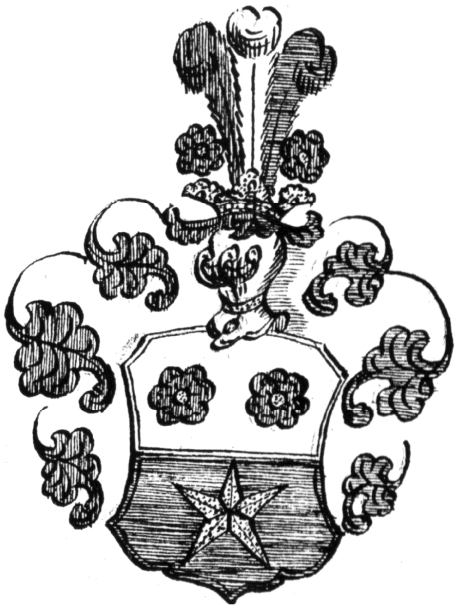

Škopek z Elendberku: *štít na polo rozdělený, spodní polovice zas na polo nadél rozdělena majíce z levé strany tři černé a tři žluté, neb zlaté barvy štrychy a z pravé tolikéž takové štrychy bílé, neb stříbrné a červené barvy. Svrchní polovice bílé neb stříbrné barvy na němž zvíře daněk červené barvy k pravé straně obrácené k skoku se strojíc, se najde. Nad štítem kolčí helm a okolo něho po pravé straně červené a bílé, neb stříbrné, a po levé žluté neb zlaté a černé barvy přikrývadla neboližto fanfrnochy posazené doleva visí. Nad tím nade vším koruna zlatá královská, z kteryžž dvě křídla, pravé mající tři štrychy bílé, neb stříbrné, a tři červené barvy a levé žluté neb zlaté a černé, což takovými třemi štrychy rozděleno jest mezi kterýmiž zvíře daněk tím způsobem jako ve štítě se vidí*[xliv]“.

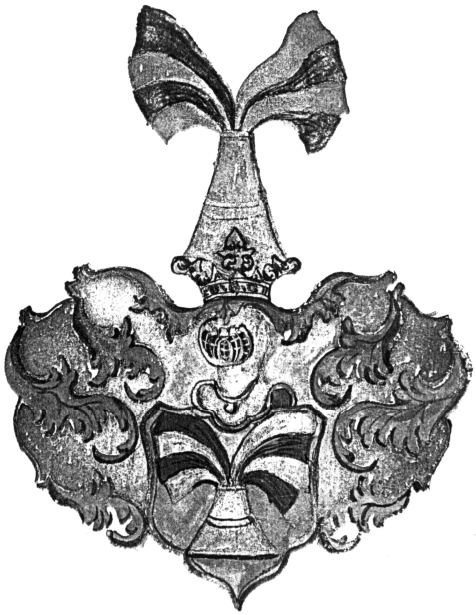

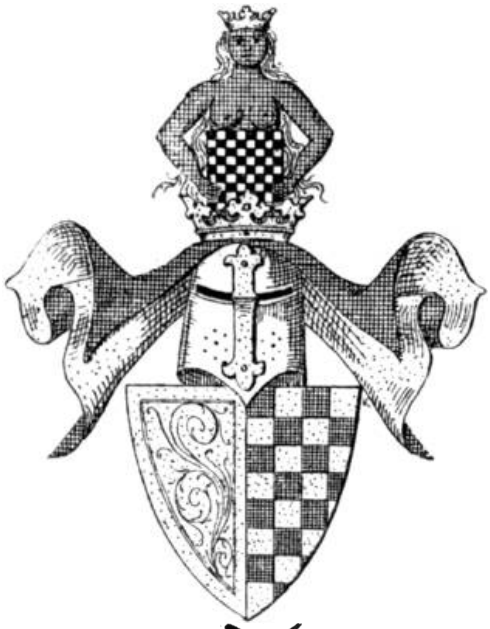
Haugvic z Biskupic: na červeném štítě černá beraní hlava se zlatými rohy a červeným vyplazeným jazykem. Klenot: Nad štítem korunovaný helm s černo-červenými přikrývadly, na němž vyrůstající černý beran se zlatými rohy doprava hledící.

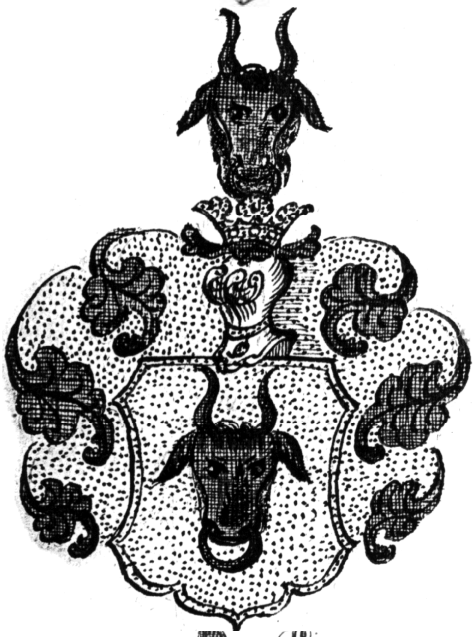
Roznhajm z Janovic: stříbrno-modře dělený, v horním poli dvě červené růže se zlatými semeníky, v dolním poli zlatá šesticípá (!) hvězda. Klenot: na korunovaném helmu s přikrývadly, vpravo červeno-stříbrnými, vlevo modro-stříbrnými, tři paví pera (červené, stříbrné, modré). Na pečetích některých členů rodu se v klenotu objevuje po stranách per ještě po jedné červené růži se zlatým semeníkem[xlv].

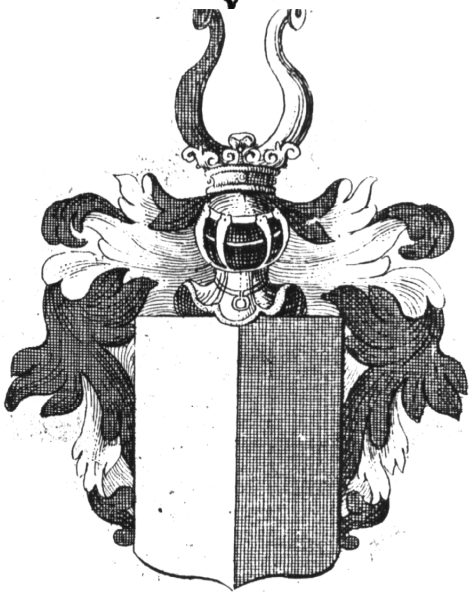
Šmohař z Rochova: Na červeném štítě stříbrný roch (tj. středověká figura věže v šachu) s vynikajícími křídly po čtyřech perutích, vpravo modro-stříbrno-modro-stříbrné a vlevo stříbrno-modro-stříbrno-modré. Klenot: Na korunovaném helmus červeno-stříbrnými přikrývadly roch jako ve štítu[xlvi].

Bořek-Dohalský z Dohalic: Polcený štít, pravá polovina černo-zlatě šachovaná, levá zlatá. Klenot: rostoucí mouřenín (či mouřenínská princezna) s rukama v bok. Přikrývadla: černo-zlatá.

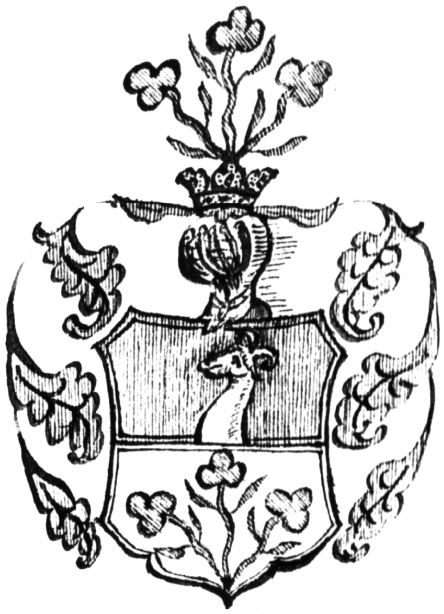
Talacko z Ještětic: Na zlatém štítě černá telecí hlava se zlatou houžví v chroptí. Klenot: na helmu se zlato-černými přikrývadly černá telecí hlava se zlatou houžví v chroptí.

Chlumčanský z Přestavlk: štít stříbrno-černě polcený. Klenot: na korunovaném helmu s černo-stříbrnými přikrývadly dva bůvolí rohy, pravý černý a levý stříbrný.

Cetenský z Cetně: Na modrém štítu tři zlaté řemdichy, spojené ve středu štítu rukojetěmi. Klenot: na korunovaném helmu s modro-zlatými přikrývadly dvě rozložená orlí křídla modré barvy, mezi nimiž tři vyrůstající zlaté palcáty.

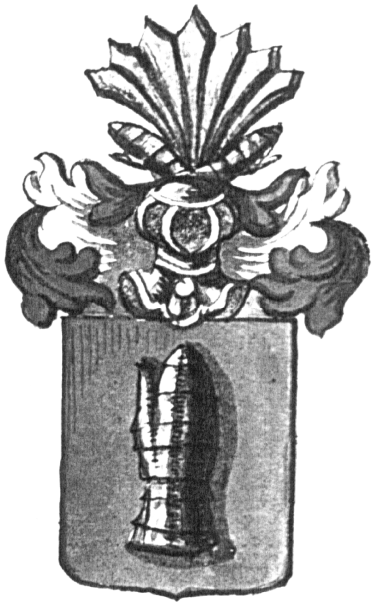
Šofman z Hemrlesu: Dělený štít, v horní červené polovině stříbrná beraní hlava doprava hledící (narážka na jméno Schaff-mann), ve spodní stříbrné polovině trs trávy, z něhož vyrůstají tři jetelové listy. Klenot: na korunované helmici s červeno-stříbrnými přikrývadly trs trávy, z něhož vyrůstají tři jetelové listy.

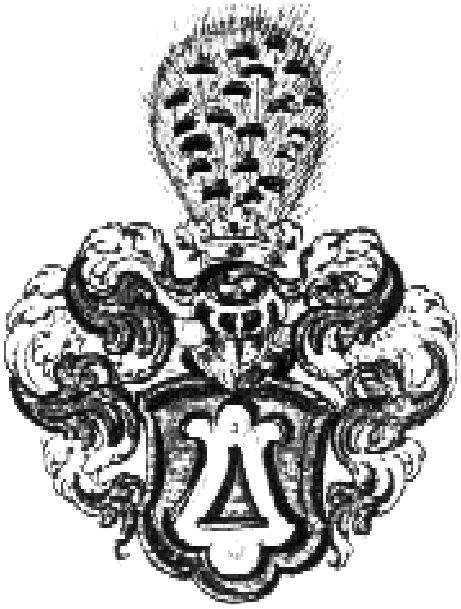
Langemantel z Tramínu: V červeném štítu dvě stříbrné majuskulní litery R, zrcadlově obrácené, mající společný dřík.. Klenot: na turnajském helmu s červeno-stříbrnými přikrývadly nasazený červený tatarský klobouk se stříbrným lemem, na jehož vrcholu je zaltý knoflík s černá kyta z drobných per. Z klobouku vyrůstají zprava i zleva po jedné majuskulní liteře R, zrcadlově obrácené.

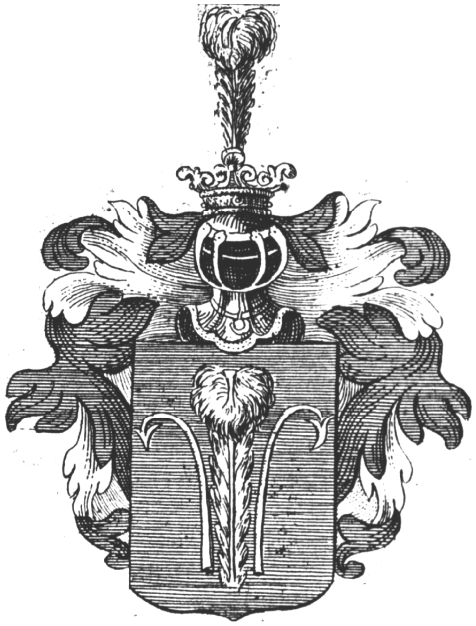
Vančura z Řehnic: na modrém štítě zlaté jelení parohy, dole spojené. Mezi nimi stojí divý muž přirozených barev, mající hlavu a boky obvázané zeleným věncem, v pravé ruce přidržuje zelený věnec přehozený přes pravý paroh, levou ruku má v bok. Klenot: na korunovaném helmu s modro-zlatými přikrývadly zlaté jelení parohy, dole spojené. Mezi nimi stojí divý muž jako na štítu.

Kordulové ze Sloupna: na červeném štítu ocelová plechovnice přirozené barvy nahoru míří-cí. Klenot: na korunovaném helmu s červeno-stříbrnými přikrývadly dvě rozložená červená orlí křídla, mezi nimiž plechovnice jako ve ští-tu.

Rašín z Rýzmburka: na modrém štítu zlatý třmen. Klenot: na korunované helmě s modro-zlatými přikrývadly paví kyta zelené barvy, na níž je položen zlatý třmen.

Bzenský z Prorůbě: na modrém štítě stříbrné pštrosí pero a po jeho stranách po jedné zlaté udici, hrotem ven obrácené. Klenot: na korunovaném helmu s modro-stříbrnými přikrývadly stříbrné pštrosí pero.

Otmar z Holohlav: Ve zlatém štítě černý krkavec s červenou zbrojí a se zlatým prstenem v zobáku. Klenot: na korunované helmici s černo-zlatými přikrývadly černý krkavec s červenou zbrojí a se zlatým prstenem v zobáku[xlvii].

Robmháp ze Suché: Štít půlený, pravé pole černo-bílo-červeně dělený, do levého modrého pole položeno šikmé zlaté břevno, na němž tři krkavčí hlavy přirozené barvy. Klenot: na kolčím korunovaném helmu s modro-zlatými přikrývadly krkavec přirozené barvy[xlviii.]

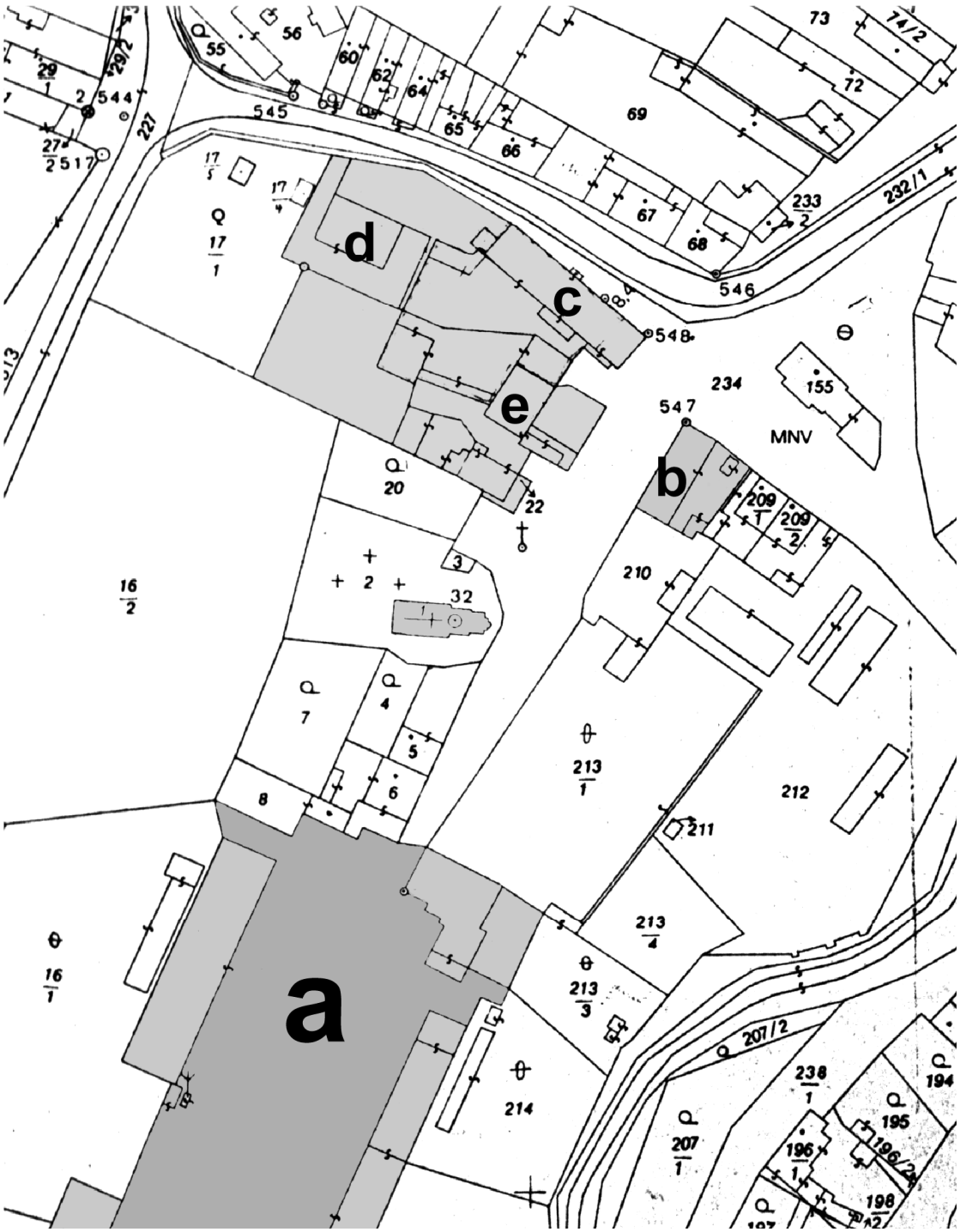
Přebozský ze Zásmuk: Štít modré barvy. Vespodu štítu hnědá skála. Na ní bílá orlice. Klenot: Na kolčím helmu s točenicí a modro-stříbrnými přikrývadly skála a orlice jako ve štítě[xlix].

Matouš z Bahna: erb neznámý.

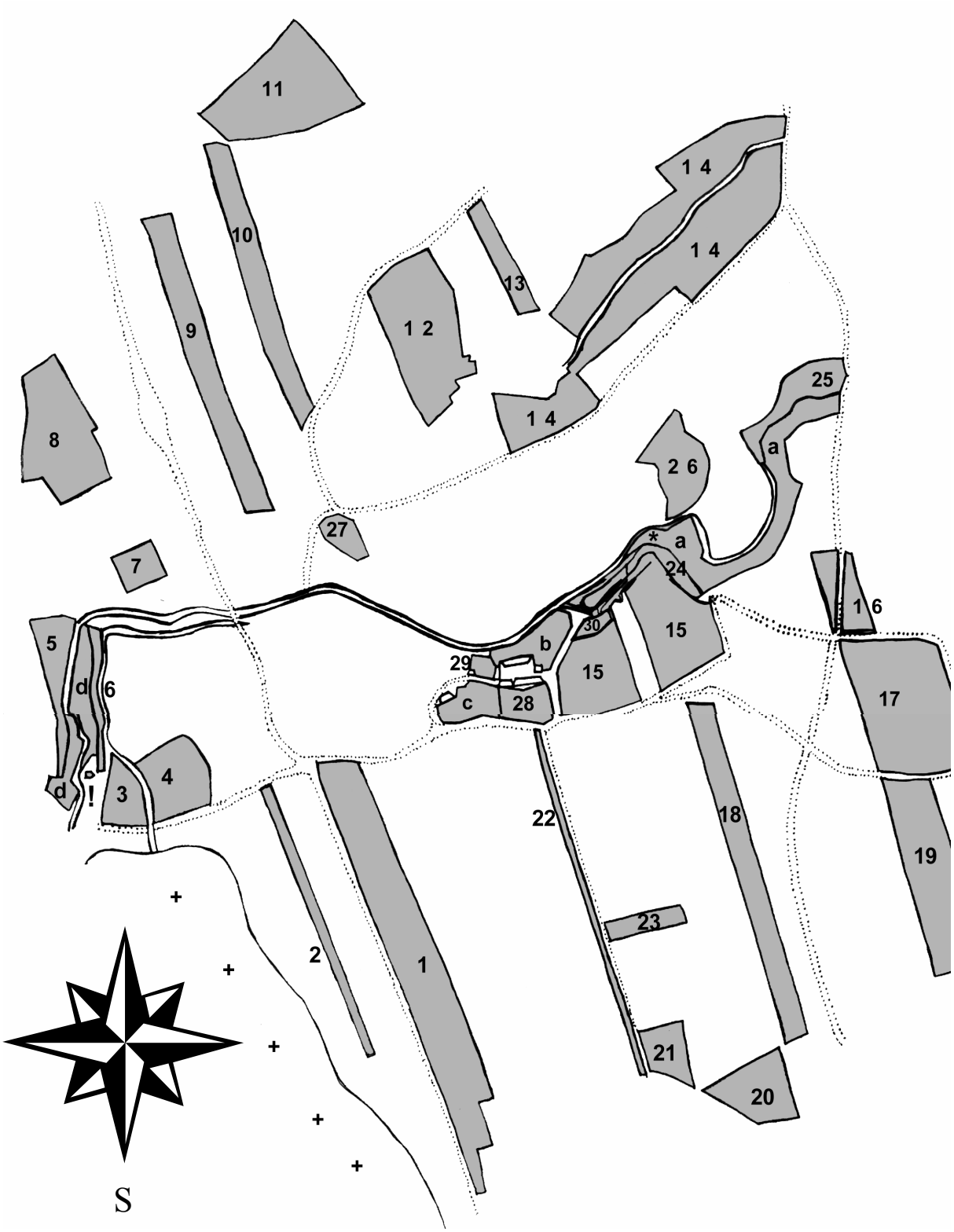
Měkýš z Ostrova: erb neznámý.

Václav ze Semil: erb neznámý.

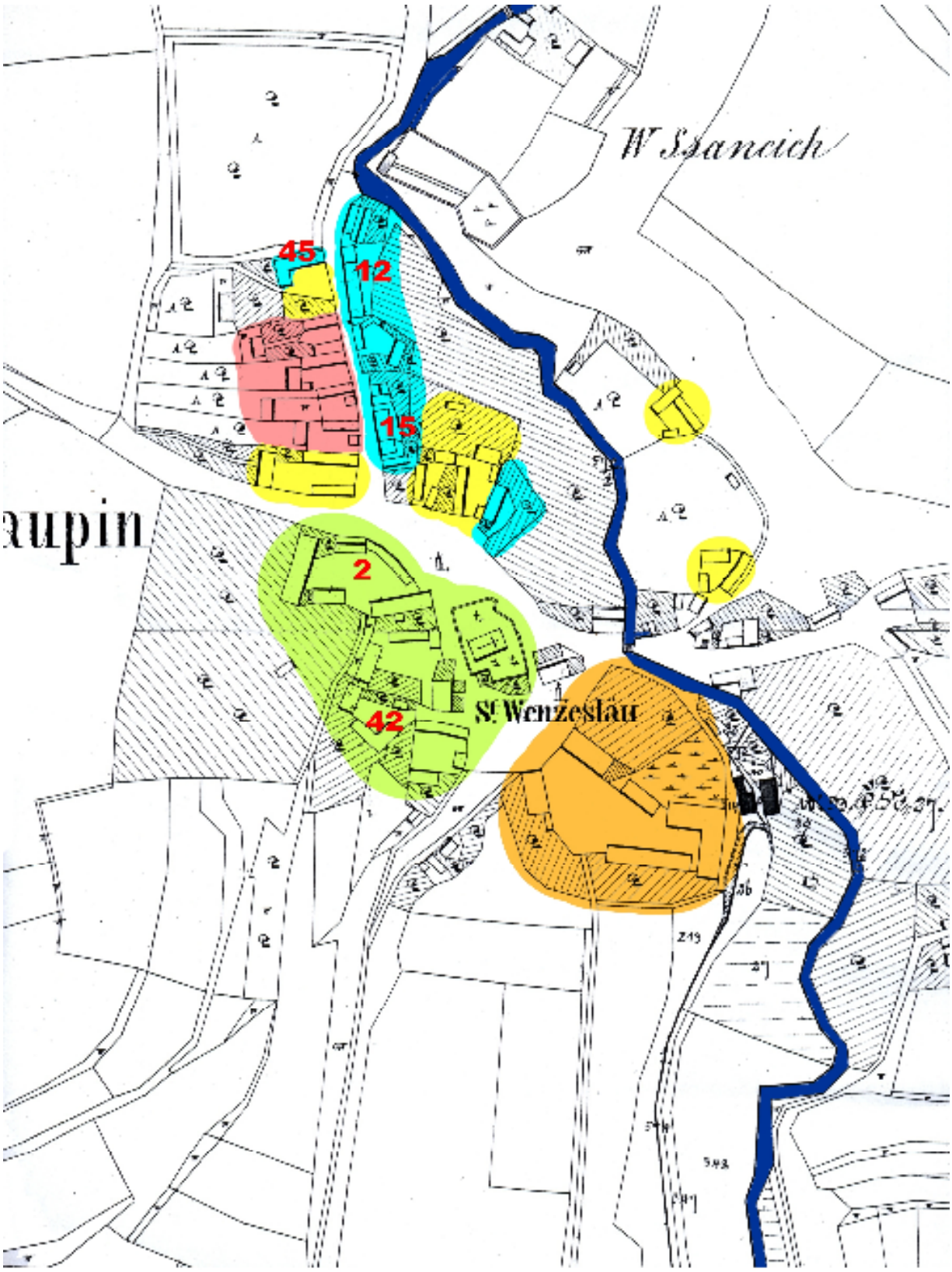
Čech z Everaku: erb neznámý.

Obrázek 2: Mapa budov patřících k Trojanovskému dvoru v Bylanech (a. Trojanovský dvůr; b. Kolářovská chalupa pro podruhy; c. hospoda; d. kovárna; e. masné krámy). Kresba: autor.

obrázek 3: Mapa pozemků patřících k Trojanovskému dvoru – stav k 24.5. 1734 (1. K Brodu u Silnice; 2. U rybníka; 3. K Štítovu u Blank; 4. U potoka; 5. Za potokem na skále; 6. Nad Náhonem; 7. Za mostkem; 8. V hliništi; 9. Odtud dolej; 10. Dál ke vsi; 11. Mezi cestou k Chrášťanům; 12. V roklích; 13. Nad zabitejma dolmi; 14. V zabitejch dolích; 15. Nad loukou; 16. Ke Kšelům mezi Cestou; 17. U kříže; 18. Dál ke vsi; 19. K Přistoupimi; 20. Vejš cestě; 21. Spátkem u cesty; 22. Dolu ke dvoru; 23. Na panským; 24. V louce; 25. Vedle luk; 26. Na stráni; 27. Nad samou vsí; 28. Orné pole v zahradě; 29. V druhý zahradě; 30. U mlejna; a. U mlýna velká louka; b., c. sad a zahrada; d. U Štítova malá louka; * Votloučkovský mlýn; ! Štítovský mlýn; + zaniklý knížecí rybník). Kresba: autor.

Obrázek 4: Majetkové rozdělení Přistoupimi v 16. a 17. století. Světle modrá – dvory Jiříka Kubky (čp. 45 původně Diblíkové z Votína; čp. 15 masný krám); žlutá – do roku 1623 město český Brod, poté Karel z Lichtenštejna, resp. černokostelecké panství; růžová – původně Jindřich Barták, od 1616 Zikmund Roznhajm, poté Jan Albrecht Berg z Reienfeldu; světle zelená – od 1558 proboštství sv. Víta v Praze; oranžová – Maternové z Květnice; modrá – Jalový potok. Kresba: autor.

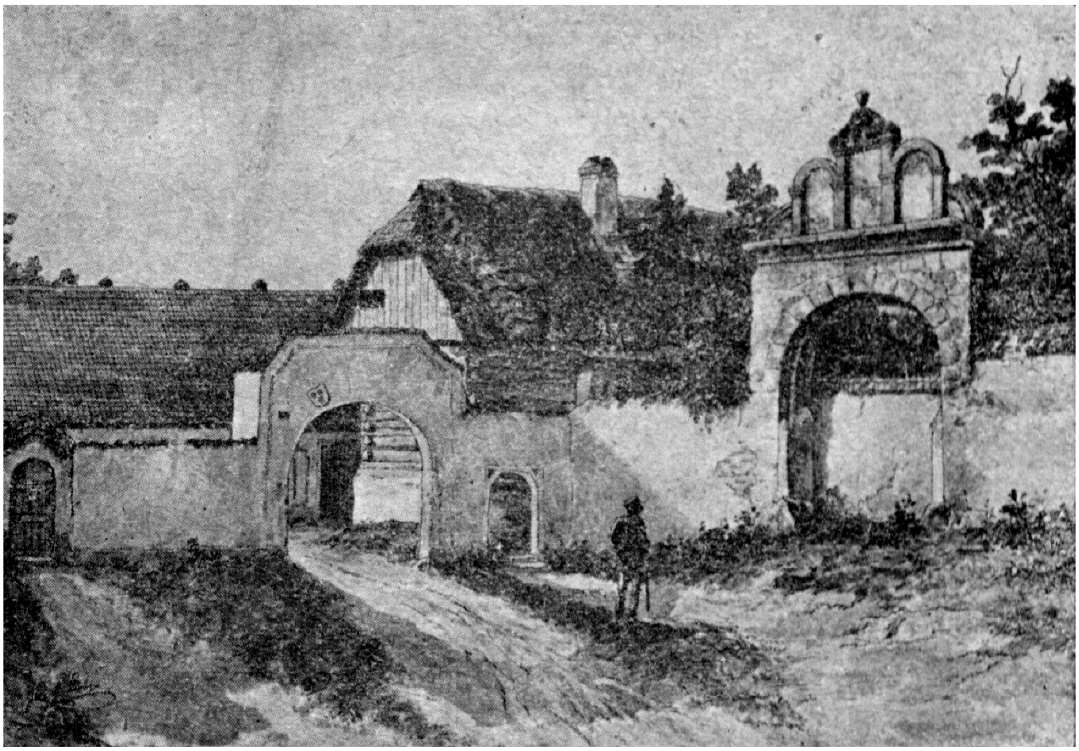
Obrázek 5: Západní fasáda tvrze v Bylanech. Foto: autor.

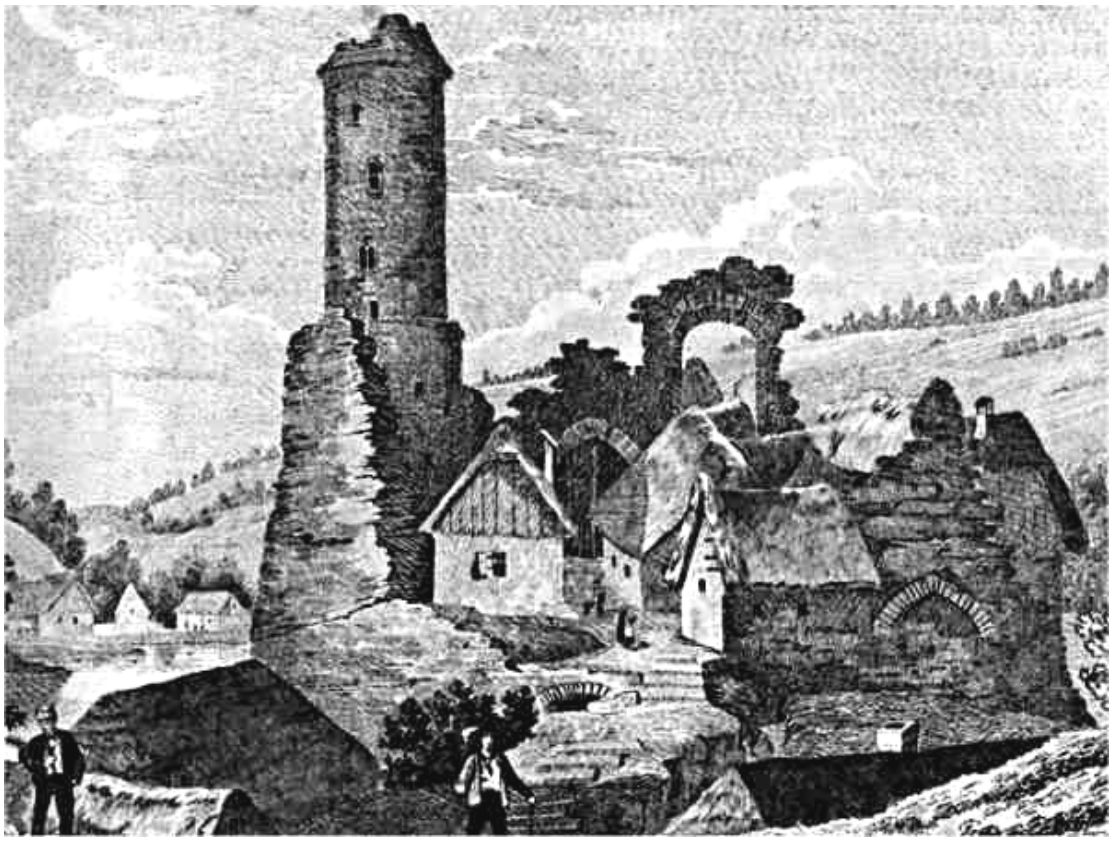
Obrázek 6: Tvrz v Bylanech. Pohled ze dvora. Foto: autor.

Obrázek 7: budova bývalé tvrze v Chrástu u Přistoupimi v areálu hospodářského dvora. Foto: autor.

Obrázek 8: Dvůr čp. 5 ve Vykáni rodu Škopků z Elendberku. I takto mohlo vypadat šlechtické sídlo v 16. a 17. století. Převzato z: KADEŘÁVEK, FR., *O Vykáni z minulosti*, in: Pod Lipany č. 1/roč. IV., s.l. 1924, s. 3

Obrázek 9: Jenštejn. Rytina J. Farka z r. 1795.

Obrázek 10: Černokostelecký zámek- centrum Černokosteleckého panství. Foto: autor.

Obrázek 11: Kostel sv. Bartoloměje v Bylanech.

Obrázek 12: Náhrobní kameny Trojanů u Bylanského kostela. Zleva: 1. Kateřiny Elišky a Marie Trojanové z Bylan a Rossfeldu; 2. Alžběty Talackové z Bylan a Rossfeldu; 3. Jiříka Chlumčanského z Přestavlk. Z podlahy kostela byly vyjmuty a přemístěny na vnější stranu kostela roku1889. Ostatní jsou nejspíš dodnes pod dlažbou. Foto: autor.

Obrázek 13: Aldašínský zvon. Foto: ??

Obrázek 14: Tabernákl vzniklý z popudu Kateřiny Zuzany Šofmanové z Ještětic.

Foto: Vl. Mrvík st.

Obrázek 15: Jaroslav I. Smiřický ze Smiřic.

Foto: autor.

Obrázek 16: Zikmund Smiřický ze Smiřic.

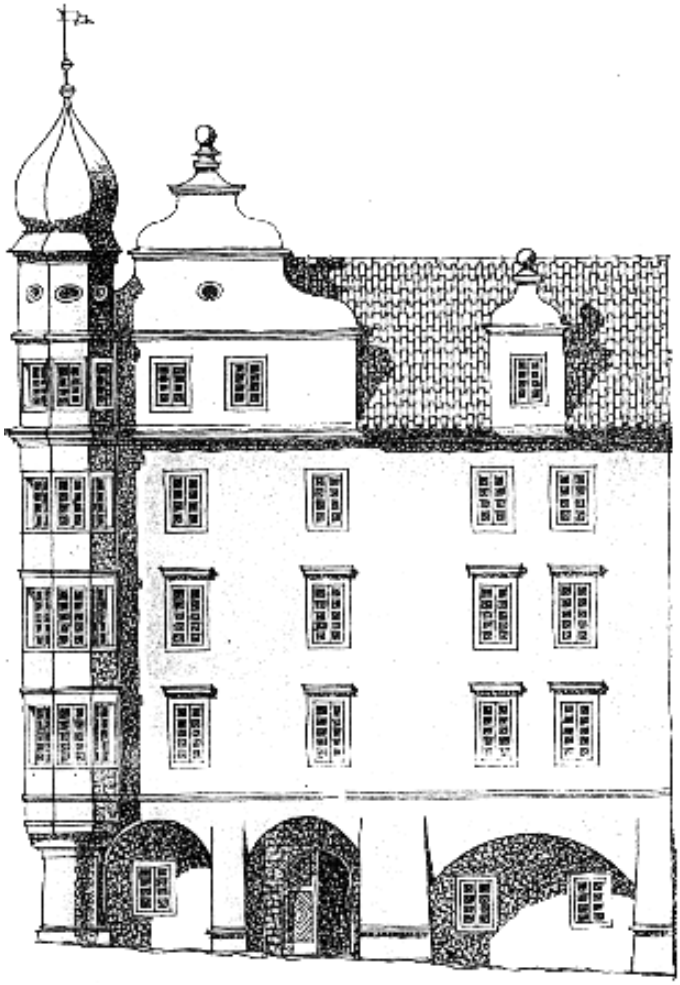
Převzato z: PAPROCKÝ Z HLOHOL, B., *Diadochos*, Praha 1602

Obrázek 17: Karel I. z Lichtenštejna. Museum Liechtenstein in Wien.

Obrázek 18: Karel II. z Lichtenštejna. Museum Liechtenstein in Wien.

Obrázek 19: Severní průčelí Chlupovského domu na Malostranském náměstí v Praze kol. roku 1611, sídlo Jana Trojana z Bylan. Převzato z: HLAVSA, V. – VANČURA, J., *Malá Strana*, Praha 1983.

Obrázek 20: Pamětní medaile s portrétem Adama Linharta z Najenperka. Adam je jediným (!) nižším šlechticem na Kostelecku, jehož podobu známe. Převzato z: MILTNER, J.O., *Beschreibung*, Prag 1852-1868.

Obrázek 21: Náhrobek Viléma Blanického z Blanice.

Obrázek 22: Chotýš. Stodola naproti místu, kde stávala tvrz – snad druhotně použité zdivo (?).

[i] NA Praha, Jakubička, Mladotové z Jilmanic.

[ii] SEDLÁČEK, A., *Českomoravská heraldika II., Praha 1997*, s. 162.

[iii] SEDLÁČEK, A., *Českomoravská heraldika II., Praha 1997*, s. 107.

[iv] SEDLÁČEK, A., *Českomoravská heraldika II., Praha 1997*, s. 40.

[v] NA Praha, SM, K 85. SEDLÁČEK, A., *Českomoravská heraldika II., Praha 1997*, s. 132.

[vi] SOkA Kolín, AM Český Brod, sign. I B 5.

[vii] SEDLÁČEK, A., *Českomoravská heraldika II., Praha 1997*, s. 140.

[viii] NA Praha, Sal, 12a, fol. 2.

[ix] SEDLÁČEK, A., *Českomoravská heraldika II., Praha 1997*, s. 414.

[x] MYSLIVEČEK, M., *Erbovník 2*, Praha 1997, s. (38).

[xi] SEDLÁČEK, A., *Českomoravská heraldika II., Praha 1997*, s. 113.

[xii] SEDLÁČEK, A., *Českomoravská heraldika II., Praha 1997*, s. 61.

[xiii] SEDLÁČEK, A., *Českomoravská heraldika II., Praha 1997*, s. 168.

[xiv] MYSLIVEČEK, M., *Erbovník*, Praha 1993, s. 58.

[xv] SOkA Kolín, AM Kostelec n. Č. l., katalog spisů, i.č. 7; 9-11.

[xvi] SOkA Kolín, AM Kostelec n. Č. l., katalog spisů, i.č. 18; 22; 29; 31;40; 42; 44; 50-53; 56; HALV, kt. 34.

[xvii] MRVÍK, VL.J., *Lichtenštejnské palatináty a erbovní listiny*, in: HaG 1-2/2007, Praha 2007, s. 16.

[xviii] SEDLÁČEK, A., *Atlasy erbů a pečetí české a moravské středověké šlechty 2*, Praha 2001, s. 333.

[xix] SEDLÁČEK, A., *Českomoravská heraldika II., Praha 1997*, s. 452.

[xx] NA, SAL, 12b, fol. 808-812.

[xxi] SEDLÁČEK, A., *Českomoravská heraldika II., Praha 1997*, s. 482.

[xxii] SEDLÁČEK, A., *Českomoravská heraldika II., Praha 1997*, s. 384.

[xxiii] Takto byl erb zpodobněn na Mikulášově náhrobku.

[xxiv] SEDLÁČEK, A., *Českomoravská heraldika II., Praha 1997*, s. 557.

[xxv] SEDLÁČEK, A., *Českomoravská heraldika II., Praha 1997*, s. 93.

[xxvi] SEDLÁČEK, A., *Českomoravská heraldika II., Praha 1997*, s. 381.

[xxvii] SEDLÁČEK, A., *Českomoravská heraldika II., Praha 1997*, s. 122.

[xxviii] HÁS, J., *Šlechtické rody na Rychnovsku*, in: Heraldika a Genealogie č.1/2 2001, Praha 2001, s. 12.

[xxix] SEDLÁČEK, A., *Českomoravská heraldika II., Praha 1997*, s. 203.

[xxx] SEDLÁČEK, A., *Českomoravská heraldika II., Praha 1997*, s. 328.

[xxxi] SEDLÁČEK, A., *Atlasy erbů a pečetí české a moravské středověké šlechty 2*, c. d., s. 82.

[xxxii] SEDLÁČEK, A., *Českomoravská heraldika II., Praha 1997*, s. 465-466.

[xxxiii] SEDLÁČEK, A., *Českomoravská heraldika II., Praha 1997*, s. 157-158.

[xxxiv] SOA Praha, Vs Kostelec nad Černými lesy, i.č. 3143, fol. 354.

[xxxv] HALW, Herrschaften, kt. 685.

[xxxvi] SEDLÁČEK, A., *Českomoravská heraldika II., Praha 1997*, s. 238.

[xxxvii] SOA Třeboň, pobočka Jindřichův Hradec, CR Dobřichovský z Dobřichova, sign. VIII Fβ n. 1/1.

[xxxviii] SEDLÁČEK, A., *Českomoravská heraldika II., Praha 1997*, s. 497.

[xxxix] SEDLÁČEK, A., *Českomoravská heraldika II., Praha 1997*, s. 226.

[xl] SEDLÁČEK, A., *Českomoravská heraldika II., Praha 1997*, s. 94.

[xli] SEDLÁČEK, A., *Českomoravská heraldika II., Praha 1997*, s. 628.

[xlii] SEDLÁČEK, A., *Českomoravská heraldika II., Praha 1997*, s. 225.

[xliii] NA, SAL, 12, fol. 574.

[xliv] NA Praha, SAL, kn.č. 287, fol. 58.

[xlv] SEDLÁČEK, A., *Českomoravská heraldika II., Praha 1997*, s. 596.

[xlvi] SEDLÁČEK, A., *Českomoravská heraldika II., Praha 1997*, s. 212.

[xlvii] SEDLÁČEK, A., *Českomoravská heraldika II., Praha 1997*, s. 127.

[xlviii] NA Praha, SM, K 85. SEDLÁČEK, A., *Českomoravská heraldika II., Praha 1997*, s. 231-232.

[xlix] Takto byl erb spodobněn na Mikulášově náhrobku.

Textové přílohy

1. Urbář zboží Komorce z roku 1586 - kritická edice

(NA Praha, SM, sign. C 15/45)

Vladimír Jakub Mrvík

a. úvod

V bohatých fondech Národního archivu v Praze se ve fondu Stará manipulace dochoval velmi pozoruhodný a cenný pramen k dějinám našeho regionu v období předbělohorských Čech – jedná se o doposud neznámý urbář rytířského statku Komorce v jižní části Černokostelecka z roku 1586[l]. Kromě tradičních údajů, které nám může poskytnout, jako je zatížení poddaných či lidnatost jednotlivých vsí, seznamuje nás blíže i s málo probádaným majetkovým rozdělením této oblasti před scelením Černokosteleckého panství.

Urbář[li] je vrchnostenská úřední kniha sloužící k zaznamenávání předepsaných feudálních (čili pozemkových) rent poddaných. Ty měly formu peněžní, naturální a pracovní. Feudální rentu odváděli poddaní své feudální vrchnosti za dědičný pronájem půdy, která byla pozemkovou vrchností – feudálem (panovníkem, šlechticem či církví, později i městem) - pronajata poddanému. Výše renty byla závislá na výměře pronajaté půdy. Základní peněžní plat se odváděl pravidelně dvakrát do roka, jedna polovina byla splatná na jaře, 24. dubna na svátek sv. Jiří, druhá na podzim, 16. října na svátek sv. Havla. Kromě toho se zde v přesně dané termíny odváděly další naturální dávky (slepice a vejce apod.). Platy se uvádějí v tehdejší platné měnové soustavě grošů českých (1 kopa = 60 grošů; 1 groš = 7 denárů; 1 denár = 5 halířů). Naturální platy se odváděly ve formě dávek nejrůznějších produktů zemědělské rostlinné a živočišné výroby, např. obilí, len, slepice, kuřata, obilí na osev, vejce apod., ale také třeba ve formě některých potravinářských výrobků (např. mouka z mlýna). Množství se uvádělo v tehdejších mírách a početních jednotkách[lii] (např. kopa – 60 kusů, povisno, korec neboli strych – 0,285 ha nebo 93,587 l, věrtel – ¼ korce, čtvrtec – ¼ věrtele, snop, mandel – 15 kusů, obláč, záhon – 257 m^2, lán – 18,6 ha, kámen – 10,3 kg. etc.). Pracovní část renty byla odváděna v podobě pracovních povinností a služeb poddaných pro vrchnost. Poddanská povinnost, tzv. robota, měla na Komoreckém zboží za Čabelických podle údajů v urbáři hlavně formu peněžní renty, velice zajímavý je ale údaj o robotách na Komoreckém zboží. Podle výše zmiňovaného urbáře byl každý osedlý bez rozdílu povinen ročně robotovat 4 dny (2 dny s koňským potahem a 2 dny pěší robotu)[liii]. Nicméně právě zde byla realita a předpis zcela v rozporu. Konkrétně majitelé Komorců, rodina Čabelických ze Soutic, totiž rozšiřovala své příjmy nikoliv v intenzifikaci a zakládání nových panských podniků, ale v neopodstatněném zvyšování robotních povinností poddaných, jak jsme o tom zpraveni z dobové vizitace - *a jakož od dávného času žádnejch potahuov při dvoře poplužním v Komorci se nechová a lidi poddaní tak, jakž správu činí, všeckna díla od největčího až do nejmenšího bez záplaty mimo povinnost svou, jsou teď od některého léta vykonávati musili*[liv]. Tento jev bude typický pro hospodářskou obnovu šlechtických velkostatků po třicetileté válce, například na komorních panstvích[lv] i Černokosteleckém panství, jako důsledek likvidace větší části potažních volů v panských dvorech. Chybí nám bohužel další srovnávací materiál, abychom dokázali posoudit, nakolik bylo chování majitelů Komorců jakožto představitelů drobné šlechty pro toto období typické, nicméně jedná se o zajímavý doklad bezprecedentního zvyšování robot už na konci 16. věku.

Zápisy v urbáři jsou členěny podle obcí, jako první je uvedena ves Komorce po něm následují další lokality. U každé obce v záhlaví je uveden její právní statut (město, ves) a pak následuje soupis dávek jednotlivých poddaných. Za jménem poplatníka je nejdříve uvedena velikost nebo identifikace majetku z něhož je renta odváděna, pak následuje uvedení výše peněžního platu a výše naturálních platů nebo poznámky, na konci každé obce je pak sumář všech platů za danou obec. Otázkou také zůstává, nakolik se tyto komodity stávaly předmětem dalšího obchodu. Na samý závěr urbáře je pak uveden celkový součet dávek a rent z celého zboží. Nutno ovšem brát na zřetel, že v originále je většina údajů vysčítána špatně a v edici byla

v poznámkách uvedena ve správné podobě. Samotnému urbáři ještě předchází popis dalších panských podniků, lesů i rybníků.

Urbáře se vyvíjely v závislosti na ekonomické povaze a správní organizaci feudálního velkostatku. Na rentovém velkostatku (v českých zemích prokazatelně od 2. poloviny 13. století) zachycovaly pouze předepsané peněžní a naturální dávky, odváděné poddanými zpravidla dvakrát ročně v jarním a podzimním termínu, a robotní povinnosti. Na režijním velkostatku (zejména od 16. století) některé urbáře sloužily současně jako popisy panství a udávaly směrná čísla, jichž měla dosahovat jednotlivá výrobní odvětví. V 17. a 18. století se urbáře dále zdokonalovaly, zároveň se rozvíjely další písemné pomůcky, jako podrobné účetní výkazy, katastry atd. Význam pro hospodářství ztratily zánikem poddanství v roce 1848. Poslední vrchnostenské urbáře byly sepsány z nařízení císaře a krále Josefa II. v letech 1772-1773 (na Černokosteleckém panství 1772). Většina urbářů větších panství byla v této době psána takřka identickým způsobem (i grafickou úpravou) jako tento. Pro srovnání zde může sloužit urbář panství Mělník z roku 1569[lvi], či panství Toužim z roku 1553[lvii].

Urbář Komoreckého zboží je nepostradatelným pramenem jak pro analýzu sociálně-ekonomické struktury daného regionu, tak pro výzkum hospodářského zázemí drobného rytířského statku v předbělohorských Čechách, tak v neposlední řadě pochopitelně k bližší analýze lokální historické topografie, demografie i prosopografie. Rozvoj celého regionu, a především vývoj panského režijního velkostatku v 16. století máme v písemných pramenech dokumentován velice spoře.

Urbář se zachoval ve dvou identických opisech o rozměrech 28 x 19 cm z ručního papíru sešitých k sobě tkaninou. Rukopis A je psán českou novogotickou kurzivou bez polokurzivních prvků, s poněkud zdobnými a dominantními některými majuskulami (především K, P značně protáhlé pod spodní dotahovací linku, rozmáchlé S, D). Jeho písařem byl úředník Úřadu desk zemských David Žitavský. Jména jednotlivých vesnic v záhlavích urbáře pak napsal kresleným zesíleným písmem s značně lámanými dříky. Druhý rukopis B je psán světlejším inkoustem subtilnějším písmem na přechodu mezi novogotickou kurzivou a polokurzivou, bez výraznějšího sklonu písma, stejně tak i on má názvy vesnic v záhlavích psány kreslenými literami se značně lámanými dříky. Ani jeden z rukopisů nebyl foliován.

Zajímavé jsou i okolnosti vzniku tohoto urbáře - byl opsán pro potřeby panovníka (Rudolfa II.), resp. jeho Královské komory, která roku 1586 prodávala Komorecké zboží bratřím Kutovcům z Úrazu. Sepsala ho komise z nařízení panovníka 29. dubna 1586 jako šacuňk. Na místě se komisaři setkali s rychtáři jednotlivých poddanských vsí, kteří jim předložili opis robotních a naturálních povinností jednotlivých usedlostí. Z tohoto pramene pak královští úředníci sestavili námi editovaný urbář a navíc ještě osobně vizitovali (či to alespoň ve zprávě panovníkovi tvrdili) všechny výrobní podniky. Podle jejich zprávy byl statek byl velmi podlouhlý a rozložený mezi mnoho jinými pozemkovými vlastníky (Jaroslav ze Smiřic, Magdalena z Vartmberka, Jan Kinský z Vchynic a klášter sv. Prokopa na Sázavě) a nebyl územně plně celistvý. Další jeho nevýhodou byly nevhodné přírodní podmínky pro zakládání nových rybníků a současně i nových mlýnů (navíc zde byla údajně silná konkurence stávajících cizopanských mlýnů). Co se týče lesů, ty osobně prohlédl fišmistr císařského panství Poděbrady a zkonstatoval, že jsou velmi řídké a jejich dřevo se nehodí na nic jiného, než na otop.

Bohužel urbář neuvádí pro nás tak využitelné údaje o rozloze jednotlivých gruntů, ze kterých by bylo možno zjistit podrobněji sociální skladbu osedlých v tomto regionu tak, jak to umožňují prameny například k Černoksoteleckému panství[lviii].

Na samý závěr tedy shrňme údaje o poddanských povinnostech i o stavu statku roku 1586:

	Kop	Gr.	Den.	gruntů	Průměr	
Komorce	6	49	4	7	58,4 gr.	krčma, mlýn, poplužní dvůr, pivovar, rybník
Výžerky	12	2		7	1 kopa 43 gr.	ovčín
Nučice	16	56		13	1 kopa 18 gr.	krčma
Prusice	5	14	3	6	52,3 gr.	
Oplany	7	54	2	6	1 kopa 19 gr.	krčma
Radlice	23	32		13	1 kopa 48,6 gr.	krčma
Barchovice	6	0		2	3 kopy gr.	
Bohouňovice	25	12		17	1 kopa 28,9 gr.	krčma
Třemošnice	12	54		12	1 kopa 4½ gr.	šenk
Březany	8	40		2	2 kopy 20 gr.	
Chvatliny	12	0		3	4 kopy gr.	
Summa	**136 kop 44 gr. 2 d.**			**88**	**x**	

Ke statku navíc ještě patřili dva poddaní ve vsi Březanech, které zastavili bratři Jan a Prokop Čabeličtí ze Soutic Magdaléně z Gerstorfu společně s 12 kopami gr. stálého platu za částku 450 kop gr. českých. Ještě roku 1586 ovšem nebyli poddaní ani plat vyplaceni[lix].

Až doposud nebyl nikdy tento cenný pramen editován. Celá edice je transkribována, při transkripci jsme se drželi edičních zásad, které byly předestřeny v edičních zásadách a moderních edicích raně novověkých pramenů[lx].

Při přepisu písemnosti byl použit následující systém závorek:

[] pro rozepisování zkratek a zkrácených slov a především doplňky editora textu. V případě nečitelnosti textu a možné písařské chyby, či netradičního užití výrazu byly použity tradiční symboly [...], [!]. Pouze konvenční zkratky (J.M.K. – Jeho Milost Královská, gr. – groš, hal.- halíř, d. – denár, záh. – záhon, β - kopa) a bez výjimky používané zkrácení „o s^{m} Havle/Jiří“ bylo rozepisováno bez hranatých závorek a dalšího upozornění.

V lomených závorkách <> se nachází přeškrtnutý text. Pozdější přípisky a interlineární vpisky byly vyznačeny složenými závorkami {}, vždy s příslušnou poznámkou o charakteru přípisku.

Kulaté závorky () nemají žádný ediční význam a jsou použity již v původním textu. Pokud je text v edici ztučněn, znamená to, že byl v originálu napsán kresleným písmem; podtržení textu také přesně odpovídá podtržení místa v originálu.

Text byl podle větné vazby a svého významu opatřen interpunkcí podle dnešního úzu. Současnému úzu bylo také přizpůsobeno psaní velkých počátečních písmen, a zároveň nebyl při přepisu brán ohled na používání majuskulního a minuskulního písma. Při psaní počátečních písmen u příjmí a některých příjmení byla zvolena zásada psát vždy majuskuli, pouze u slov mlynář a rychtář byly použity i minuskuly, pokud se prokazatelně nejednalo o příjmí; byl při tom brán i ohled na nestálost příjmí, která svědčí o daleko menším významu, než přikládaly příjmením pozdější doby. V originálu urbáře byly používány pouze a výhradně římské číslice, které byly převedeny do arabské podoby a z důvodu rozdílného zápisu číslovek římskými číslicemi navíc opatřeny vysvětlující poznámkou – běžně se totiž číslovky 9 (19, 29, 59 atd.) a 4 zapisovaly jako VIIII a IIII, pokud bylo ovšem v textu použito moderního úzu (IX, IV), byla tato „odchylka“ vyznačena v poznámce. Kvantita samohlásek a souhlásek, která byla upravena podle dnešního užití (*masa* místo *massa*, *podací* místo *poddací*, *háj* místo *haaj*, *nadepsané* místo *nadepsanee, í* místo bez výjimky užívaného *ii*), není v poznámkách vyznačena. Diftong *au* přepisujeme jako *ou* (*ouředník* místo *auředník*), hláska *ú* psaná mimo počáteční hlásku nebo v souladu s dnešním územ byla nahrazována hláskou *ů* (*některů*), důsledně zachováváme

koncovku genitivu *-ův* (*pánův*, *rychtářův*), diftong *ie* přepisujeme jako *ě* (*těch* místo *tiech*), s dnešním územ byl také sjednocen zápis *i* a *y*, který se ovšem v textu překvapivě příliš nelišil od dneška, a psaní slova *létha* (*léta*). Podle moderního pravopisu byly také přepisovány tradiční spřežky (*ř* místo *rz*, *č* místo *cz*). Velmi časté je ustálení používání hlásek *s* a *z*, ať již ve funkci předložek (*z louky* místo *s louky*; na odchylku je vždy upozorněno ve vysvětlující poznámce), nebo i předpon (*způsob* místo *spůsob*). Kolísavé používání předložky *v* místo významového *u* bylo sjednoceno bez uvedení v poznámce. Důsledně je ovšem zachováno kolísání *jsme*/*sme* a bez úpravy zůstalo také používání protetického *j* (*jměl*, *jse*). Kolísání slova *konopí* x *konopě* bylo taktéž v edici ponecháno podle podoby v originálu, stejně jako kolísání spisovné koncovky –ý a nespisovné –ej (*přijatých* x *přijatejch*).

Správně-příslušné určení lokalit (pokud bylo možné) bylo učiněno v souladu s vyhláškou č. 513/2006 Sb., platnou od 1.1. 2007, která nově mění okresní příslušnost u většiny obcí na Černokostelecku.

b. edice

Taxa neb pošacování statku zápisného Komorce. Vše na groš český počítajíc.

Lidí osedlých k témuž statku náležitejch i s těmi dvěma člověky, kterýž ve vsi Březanech zastavení jsou 84

Ti platí ročního stálého peněžitého platu..... 134 kop 0 gr. 5 den.

It[em] slepic úročných 141 počítaje za ně po 2 gr. učiní ..... 4 kopy 42 gr.

Suma všech platuov učiní 138 kop 42 gr. 5 den. I pokládajíc každou kopu téhož stálého platu ve 45 kopách vynáší ..... 6242 kop 2 gr. 1 den.

Při témž statku jest také tu v Komořicích dvuor poplužní na větším díle od statkuov sedlských takto hromadu svedený, i s tím počítajíc co v nově kopanin přiděláno a dědin připojeno jest. Žně se, rozdělujíc dědiny na tré, na každou stranu do 135 str[ychů] míry pražské vsíti může vše v dosti mírném položení, kterejžto dvuor poplužní sumou do trhu se klade v ..... 1250 kop gr.

Mimo to jest ve vsi Běžvrky[lxi] [!] náležitej ovčín a tu při Komořicích luok a pastev tak mnoho, že se do 500 ovec kromě koní neb klisen a jiného dobytka hovězího přezimovati muože. I pokládajíce z jednoho tisíce ovec ročního užitku jen 100 kop učiní z těch pěti set 50 kop gr. A počítajíc každou kopu téhož téhož běžnýho užitku po 22½ kopě. Takž ten užitek ovec při trhu vynáší ..... 1125 kop

Dále jest tu v Komořicích pivovar s sladovnou, s spilkou, pánví a všeli[j]akým jiným nádobím a příležitostmi tak spravenej, že se čas k času rovnajíc do týhodne v sedmi krčmách do 10 věrteluov piva bílého vybýti může. I počítajíce každého věrtele piva užitku mimo náklad jen 10 gr. učiní ročního užitku 86 kop 40 gr. Pokládajíc pak kopu téhož varnýho užitku po 22½, takž ten užitek při trhu vynáší ..... 1950 kop gr.

Jest také tu v Komořicích týměř proti samému dvoru mlejnček o dvou kolách moučných, na kterýžto mlejnček, poněvadž podle správy mlynářovy a jinejch lidí poddanejch ne vždycky voda stálá bývá, tak se do týhodne čas k času rovnajíc více užitku nepokládá nežli 15 gr., což do roka učiní 13 kop gr. I počítajíce za kopu téhož mlejnskýho užitku po 22½ kopě, učiní ..... 292 kopy 30 gr.

Více jest k témuž statku náležitejch panskejch lesuov, kromě porostlin selských, kterýž se v to nepojímají, okolo 40 lečí na 20 mírnejch tenat zaječích, počítajíc vše v dobrejch příjezdnejch a odbytnejch místech. Ale poněvadž týž lesy od nedávnýho času týměř polovice smejčeny jsou, tak se v jedné sumě pokládají za..... 1500 kop gr.

Jest také na témž statku v Komořicích rybníček malej asi ve 3 kopách násady na ryby, počítajíc za kopu též násady po 6 kopách ..... 18 kop gr.

Za 7 potokuov tekoucích v rozdílnejch místech skrze vesnice na témž statku, v nichž raci, mřeně, střevle a jiný ryby jsou a místem i pstruhové se nacházejí, pokládá se v jedné sumě..... 75 kop

Za zvuoli v lesích panskejch a porostlinách selskejch, kterejch obojích do 70 lečí jest, prohlídajíce k tomu, že v těch ve všech lesích netoliko veliká zvěř jakožto jelenové, sviní, ale i srny a zajíců spotřebu tu bejvá. A od jeřábův, tetřevův, tetřívkuov, koroptví a jiného pernatého ptactva všelijaká zvuole jest. I toho při tom šetříce, že lidé poddaní, když se jim rozkáže, na lovy choditi povinni jsou, pokládá se ..... 300 kop gr.

<A jakož od dávnýho času žádnejch potahuov při dvoře poplužním v Komorci se nechová a lidi poddaní tak, jakž správu činí, všeckna díla od největčího až do nejmenšího bez záplaty mimo povinnost svou, jsou teď od některého léta vykonávati musili. A aby dále těmi ani jinejmi podělky stěžováni nebyli, se napořád jak v kterejch vesnicích sedí, uvolují ročně 4 dny roboty dědičně vykonávati, totižto 2 dny s koňmi a 2 dny pěšky, počítajíce za den s koňmi 7½ gr. a pěší 2½ gr. Takž do roka za ty roboty od 84 lidí osedlejch učiní 21 kop gr., počítajíce kopu téhož stálého platu po 45 kopách, vynáší..... 1260 kop gr.>

Suma sumarum toho všeho šacuňku učiní..... <14.012 kop 32 gr. 1 d., vše v českých>

..... **12.752 kop 32 gr. 1 d., vše v českých**

Komořice ves

[Komorce, k.ú. Výžerky, okr. Praha-východ]

Jiřík rychtář platí i z kusu pole
ouroku svato Jiřského ..... 31 gr.
ouroku svatohavelského ..... 31 gr.
slepice 2
též z poustky svatojiřského ..... 17 gr. 3 d.
svatohavelského ..... 17 gr. 3 d.

Vondra Huně ouroku svato Jiřského ..... 23 gr. 3 d.
svatohavelského ..... 23 gr. 3 d.
slepice 2

Jan Roubíček ouroku svato Jiřského ..... 16 gr. 6½ d.
ouroku svatohavelského ..... 16 gr. 6½ d.
slepice 2

Brykcí Brych svato Jiřského ..... 21 gr.
svatohavelského ..... 21 gr.

Na dvoře panském svatojiřského ..... 21 gr.
svatohavelského ..... 21 gr.

Vít svatojiřského ..... 30 gr.
svatohavelského ..... 30 gr.
slepice 2

suma peněz 5 kop 21 gr. 4 d.

Petr mlynář svatojiřského ..... 35 gr.
z kopaniny ..... 6 gr.
z přijatého od Roubíčka ..... 3 gr.
svatohavelského ..... 35 gr.

z kopaniny ..... 6 gr.
z přijatého ..... 3 gr.
slepice 2

{Suma platu komořského 6 kop 49 gr. 4 d.[lxii]}

krčma vejsadní

Vežerky ves [Výžerky, okr. Praha-východ]

Václav rychtář svatojiřského ..... 35 gr.
svatohavelského ..... 35 gr.
slepic 7

Jan Vomastek svatojiřského ..... 33 gr.
svatohavelského ..... 33 gr.

suma peněz 3 kopy 45 gr.
[správně má být 3 kopy 44 gr.]

slepic 7

Vondrák svatojiřského ..... 1 kopa gr.
svatohavelského ..... 1 kopa gr.
slepic 8
též z chalupy, svatojiřského ..... 10 gr.
svatohavelského ..... 10 gr.
slepice 2

Jan Brejša svatojiřského ..... 58 gr.
svatohavelského ..... 58 gr.
slepic 8

Jan Zeman {ouroku} svatojiřského ..... 50 gr.
svatohavelského ..... 50 gr.

slepic 6

Vít svatojiřského ..... 55 gr.
svatohavelského ..... 55 gr.
slepic 7

Rychtář Zykorský svatojiřského ..... 1 kopa gr.
svatohavelského ..... 1 kopa gr.
slepic 8

suma peněz 9 kop 46 gr.

Nučice ves [Nučice, okr. Praha-východ] [lxiii]

Mikuláš Rychtář svatojiřského ..... 18 gr. 3 d.
svatohavelského ..... 18 gr. 3 d.
slepice 1

Vávra Šedivej svatojiřského ..... 15 gr. 6 d.
svatohavelského ..... 15 gr. 6 d.
slepice 2

Václav Horáček svatojiřského ..... 46 gr.
svatohavelského ..... 46 gr.
slepice 3

Důra Štěpánová svatojiřského ..... 45 gr. 3 d.
svatohavelského ..... 45 gr. 3 d.
slepice 3

Duchek svatojiřského ..... 45 gr. 5 d.
svatohavelského ..... 45 gr. 5 d.
slepice 3

Jan Lupák i z poustky svatojiřského ..... 1 kopa 15 gr. 4 d.

svatohavelského ..... 1 kopa 15 gr. 4 d.
slepice 4

Tůma Zeman ouroku svatojiřského ..... 33 gr.
svatohavelského ..... 33 gr.
slepice 2

suma peněz 9 kop 24 gr.
[správně má být 9 kop 20 gr.]

Bartoň svatojiřského ..... 29 gr. 5½ d.
svatohavelského ..... 29 gr. 5½ d.
slepice 2

Augusta svatojiřského ..... 39 gr.
svatohavelského ..... 39 gr.
slepice 2

Matouš Tlačil svatojiřského ..... 33 gr.
svatohavelského ..... 33 gr.
slepice 2

Havel ouroku svatojiřského ..... 29 gr. 5½ gr.
svatohavelského ..... 29 gr. 5½ gr.
slepice 2

Václav Kopal svatojiřského ..... 33 gr. 1½ d.
svatohavelského ..... 33 gr. 1½ d.
slepice 3

Petr Košťál svatojiřského ..... 29 gr. 5½ d.
svatohavelského ..... 29 gr. 5½ d.
slepice 2

Vávra Tuček svatojiřského ..... 18 gr. 3 d.
svatohavelského ..... 18 gr. 3 d.
slepice 1

Jiřík Krčmář svatojiřského ..... 10 gr.

suma peněz 7 kop 26 gr.

{svatohavelského ..... 10 gr.}

Krčma vejsadní

Prus[i]ce ves [Prusice, okr. Praha-východ]

Adam Vrbovec svatojiřského ..... 45 gr.
svatohavelského ..... 45 gr.

Kuba Knotek svatojiřského ..... 34 gr.
svatohavelského ..... 34 gr.

Jiřík Pražák svatojiřského ..... 19½ gr.
svatohavelského ..... 19½ gr.

Martin Amoků svatojiřského ..... 34 gr. 5 d.
svatohavelského ..... 34 gr. 5 d.

Mach Amoků svatojiřského ..... 16 gr.
svatohavelského ..... 16 gr.

Petr Chalupník svatojiřského ..... 8 gr.
svatohavelského ..... 8 gr.

suma peněz 5 kop <24 gr.> 14 gr.[lxiv] 3 d.

Voplany ves [Oplany, okr. Praha-východ]

Václav Rychtář svatojiřského ..... 40 gr.
svatohavelského ..... 40 gr.
slepic 8

Jan svatojiřského ..... 37½ gr.
svatohavelského ..... 37½ gr.
slepic 11

Jiřík Petružilka [!] svatojiřského ..... 44 gr.
svatohavelského ..... 44 gr.
slepic 15

Matěj Dvořák svatojiřského ..... 1 kopa gr.
svatohavelského ..... 1 kopa gr.
slepic 6

Pavel Krčmář svatojiřského ..... 15 gr.
svatohavelského ..... 15 gr.
též z okopaniny obojího ..... 20 gr.

Jan Pohorskej svatojiřského ..... 30 gr. 4½ d.
svatohavelského ..... 30 gr. 4½ d.
slepic 7

suma peněz 7 kop 54 gr. 2 d.

krčma vejsadní

lesuov při též vsi šest lečí.

Radlice ves [Radlice, okr. Kolín]

Jan Rychtář svatojiřského ..... 1 kopa 31 gr.
svatohavelského ..... 1 kopa 31 gr.

Linhart svatojiřského ..... 45 gr.
svatohavelského..... 45 gr.

Vaněk Vaníček svatojiřského..... 1 kopa 15 gr.
svatohavelského..... 1 kopa 15 gr.

Havel svatojiřského..... 45 gr.
svatohavelského..... 45 gr.

Jan Skála svatojiřského..... 30 gr.
svatohavelského..... 30 gr.

Tůma svatojiřského..... 1 kopa 15 gr.
svatohavelského..... 1 kopa 15 gr.

Jan Trčka svatojiřského..... 45 gr.
svatohavelského..... 45 gr.

suma peněz 13 kop 32 gr.

Jan Soukuop svatojiřského ..... 45 gr..
svatohavelského..... 45 gr.

Jan Pampa svatojiřského..... 45 gr.
svatohavelského..... 45 gr.

Adam svatojiřského ..... 1 kopa gr.
svatohavelského..... 1 kopa gr.

Jíra Krejčí svatojiřského..... 45 gr.
svatohavelského..... 45 gr.

Kuoba Košťál svatojiřského ..... 1 kopa 15 gr.
svatohavelského..... 1 kopa 15 gr.

Jan Fanta krčmář svatojiřského ..... 30 gr.
svatohavelského..... 30 gr.

krčma 1

Lesův při té vsi sedvě [sic!] lečí skrovně.

Barchovice [Barchovice, okr. Praha-východ]

Jan Krčmář svatojiřského..... 1 kopa gr.
svatohavelského..... 1 kopa gr.

suma peněz 12 kop

Paní Mírková[lxv] svatojiřského..... 2 kopy gr.
svatohavelského..... 2 kopy gr.

Bohuňovice [Bohouňovice II, okr. Kolín]

Jan Farkaš svatojiřského..... 32 gr.
svatohavelského..... 32 gr.

Jan Mlch svatojiřského..... 48 gr.
svatohavelského..... 48 gr.

Vávra Křeček svatojiřského..... 48 gr.
svatohavelského..... 48 gr.

Jan Hlaváček svatojiřského..... 48 gr.
svatohavelského..... 48 gr.

Jan Vyleťálek svatojiřského..... 48 gr.
svatohavelského..... 48 gr.

Jan Švec svatojiřského.....32 gr.
svatohavelského.....32 gr.

Pavel Pařez svatojiřského.....48 gr.
svatohavelského.....48 gr.

Jan Krupička svatojiřského.....32 gr.
svatohavelského.....32 gr.

Havel Knotivej svatojiřského.....32 gr.
svatohavelského.....32 gr.

suma peněz 16 kop 16 gr.

Jan Matoušův svatojiřského.....1 kopa 4 gr.
svatohavelského.....1 kopa 4 gr.

Prokop svatojiřského.....56 gr.
svatohavelského.....56 gr.

Matouš Tlačil svatojiřského.....1 kopa gr.
svatohavelského.....1 kopa gr.

Mikeš Sokol svatojiřského.....32 gr.
svatohavelského.....32 gr.

Jakub Rejtar svatojiřského.....32 gr.
svatohavelského.....32 gr.

Martin Mikšuov svatojiřského.....48 gr.
svatohavelského.....48 gr.

Vaněk Hurt svatojiřského.....48 gr.
svatohavelského.....48 gr.

Vaněk Kožlak svatojiřského ..... 48 gr.
svatohavelského ..... 48 gr.

Krčma 1

suma peněz 12 kop 56 gr.

Třemošnice [Třemošnice, okr. Benešov]

Řehoř Rychtář, i z poustky o svatém Jiří ..... 1 kopa gr.
o svatém Havle ..... 1 kopa gr.
slepice 2

Dorota Matějková svatojiřského ..... 30 gr.
svatohavelského ..... 30 gr.
slepici 1

Pavel svatojiřského ..... 30 gr.
svatohavelského ..... 30 gr.
slepici 1

Kříž Mlynář svatojiřského ..... 18 gr.
svatohavelského ..... 18 gr.
slepici 1

Bartoň svatojiřského ..... 28 gr.
svatohavelského ..... 28 gr.
slepice 2

Staněk svatojiřského ..... 30 gr.
svatohavelského ..... 30 gr.
slepici 1

Mašek, i z poustky o svatém Jiří ..... 31 gr.
svatohavelského ..... 31 gr.

slepice 2

suma peněz <12> 7 kop 34 gr.

Václav, i z poustky svatojiřského ..... 1 kopa gr.
svatohavelského ..... 1 kopa gr.
slepice 2

Janek Klímuov svatojiřského ..... 45 gr.
svatohavelského ..... 45 gr.
slepici 1

Vávra z Jírovského svatojiřského ..... 15 gr.
svatohavelského ..... 15 gr.
slepic 1

Tejž z svýho, svatojiřského ..... 30 gr.
svatohavelského ..... 30 gr.
slepici 1

Šenk drží Mašek, platí posudného ..... 10 gr.

Březany [Březany II, okr. Kolín]

Jiřík Sokol ouroku svatojiřského ..... 3 kopy 7½ gr.
svatohavelského ..... 3 kopy 7½ gr.

Štěpán svatojiřského ..... 1 kopa 12½ gr.
svatohavelského ..... 1 kopa 12½ gr.

suma peněz 13 kop 30 gr.
[správně má být 13 kop 50 gr.]

Chvatliny [Dolní a Horní Chvatliny, okr. Kolín]

Vondra Kondras svatojiřského.....2 kopy gr.
svatohavelského.....2 kopy gr.

Šimon Šimánek o svatém Jiří.....1 kopa 50 gr.
svatohavelského.....1 kopa 50 gr.

Václav svatojiřského.....2 kopy 10 gr.
svato Havelského.....2 kopy 10 gr.

suma peněz 12 kop 10 gr.
[správně má být 12 kop gr.]

Summa summarum z těch vesnic stálého platu
ročně schází se 141 kop 49 gr. 2 den.
[správně má být 136 kop 44 gr. 2 den.]

2. Seznam dlužníků Jana Dobřichovského z Dobřichova - edice (NA Praha, SM, sign. D 45/4)

Inventář jistot šuldprýfkův i tak cedul řezaných některých osob, kterýž někdy Janovi Dobřichovskému jistými dluhy povinovati jsou.

Nejprv jistota s rukojmími někdy pana Samsona Křineckého z Ronova a na Kamenici na sumu 600 kop gr. českých i s úrokem obyčejným než placení rozdílně, totiž každého roku po 50 k. gr. č. až do vyplnění vší sumy i s úrokem, kteréž datum léta P. 67° v středu po první neděli postní. jest ..... 600 kop grošů českých

Item druhá jistota bez rukojmí téhož pana Samsona Křineckého na 800 k. gr. českých svědčící, též s úrokem placení ve dvanácti letech, kteréž již pominulého léta P. 83° vyšli dat., jistoty léta 71° v úterý po neděli Letare jinak družebné ..... 800 kop grošů českých

Item list na papíře, v níž dotčený pan Křinecký z té nyní jmenované sumy úrok obyčejný spravovati se zapisuje, kteréhož dat. léta 71° v úterý po neděli postní, jenž slove Judica jinak smrtedlné.

Item třetí jistota, též bez rukojmí, jmenovaného pana Samsona Křineckého na sumu 500 kop gr. česk s úrokem placení v deseti letech, kteréž pominulého 81 léta tak vyšli. Dat. jistoty léta P. 71° v úterý po neděli postní Letare jinak družebné jest..... 500 kop grošů českých

It[em] list na papíře téhož pana Křineckého, v němž se z té nyní dotčené sumy úrok obyčejný spravovati zapisuje, kteréhož dat. léta P. 71° v úterý po neděli smrtedl-

né.

It[em] jistota na papíře bez rukojmí někdy pana Čeňka Míčana[lxvi] na 800 k. gr. českých i s úrokem placení, kdyby se koliv rok napřed věděti dal. Dat. jistoty léta 73° v pátek na den sv. Havla jest	800 kop grošů českých
Jistota na papíře s rukojmími Viktorína Severína z Kapí Hory na padesáte kop grošův českých s úrokem a po loletní výpovědí. Dat. 62° v úterý den sv. Mikuláše jest	50 kop grošů českých
It[em] jistota na papíře Jiříka mladšího Konstantina a Elišky [z Dubnice] manželky jeho s rukojmími a úrokem obyčejným na 25 kop grošův českých placený na sv° Havla podání listu nejprve příštího. Dat. listu léta P. 75° v pondělí po sv[m] Havle.....	25 kop grošů českých
Item šuldprýfek na papíře Albrechta Homuta z Harasova a v Brandejse na 23½ kop gr. českých, placení na den s. Jiří. Dat. listu léta P. 68° ve čtvrtek, den památky Panny Marie.....	23½ kopy grošů českých
Item smlouva s Annou Vaňkovou ze Staré Boleslavi[lxvii] na 25 kop grošů českých, placení každého roku po 5 kopách gr. míšeňských až do vyplnění vší sumy. Dat. smlouvy v pondělí po svatých třech králích léta 68°.....	25 kop grošů českých
Item šuldprýfek Václava Velišovského z Velišova a v Zlenici na půl druhý kopy grošův českých, placení na sv° Bartoloměje po dat. šuldprýfku nejprv příštího, datum v středu po provodní neděli léta 63°.....	1½ kopy grošů českých

Tyto jistoty a cedule řezané Jeho mil[sti] Císařské starého města Pražského Šebestiánovi Agrikolovi z Horšova k vyupomínání z Kanceláře komory české vydané jsou.

Nejprv šuldprýfek Burjana Rezka a Anny manželky jeho na padesáte kop grošův českých svědčící, kteréhož datum v středu po svatém Duše léta P. 75° jest..... 50 kop grošů českých

Item cedule řezaná Kateřiny Perníkářky na dvaceti kop míš., kteréž datum 8. dne února léta P. 74° jest..... 10 kop grošů českých

Item cedule řezaná Havla bytem blízko kláštera svaté Anny v Starém Městě pražském na 15 kop míš., kteréž datum ve středu den sv° Jana léta P. 73°
jest[lxviii]..... 7½ kopy grošů českých

Item cedule řezaná Jana Svižníka, jinak Betlémského a Evy manželky jeho na 40 kop míš., kteréž datum léta P. 75 ° den sv° Medarda
jest..... 20 kop grošů českých

It[em] cedule řezaná Evy Betlémské Svižnice na 37 kop míš., kteréž datum v rozdílných dnech, protože vždycky na ně přepůjčovala než léta 80°[lxix] jest..... 18½ kopy grošů českých

Item jistota Marjána z Kotce na šedesáte kop míš., datum v pondělí po svaté Lucii, léta P. 72° jest[lxx].....
. 30 kop grošů českých

Item výpis z kněh městských starého města pražského, v němž se Zikmund Jan z Studené Vody

s Kateřinou manželkou k dluhu půl druhého sta kop míš., jemu Janovi Dobřichovskému povinných přiznávají jest[lxxi]..... 75 kop grošů českých

Tyto jsou rychtáři císařskému Matoušovi Žlutickému k vyupomínání z Kanceláře vydaný

Nejprve cedule řezané dvě Jiříka France Koželuha[lxxii], jedna každá na 15 kop gr. českých svědčící, jichž obou dat. ve středu den památky sv° Vavřince léta 75° jest..... 30 kop grošů českých

Item Mikuláše Turka[lxxiii] též dvě cedule řezané, jedna na 50 kop míš., kteréž dat. v pondělí po Božím vstoupení léta 74°
a druhá na 50 kop gr. českých, již dat. v středu po vzkříšení Krista Pána léta 74°
jest..... 75 kop grošů českých

Item Jakuba Šípaře[lxxiv] cedule řezaná na 73 kop míš., za kopu strych pšenice, v kteréž se dokládá, že mu ten dluh mimo prvnější (o kterémž se nic neví a nic se uptati nemůže[lxxv]) pozůstává, a tytéž cedule ve čtvrtek po svátosti léta P. 76°
jest..... 36½ kopy grošů českých

It[em] cedule řezané dvě Adama Vinořského, jedna na 50 kop gr. čes., již dat. léta P. 77°
v sobotu po památce Božího těla a druhá na devět kop míšeňských, kteréž dat. ve čtvrtek po Rozeslání svatých apoštolův léta P. 77 jest..... 54½ kopy grošů českých

Item Martina Malýho[lxxvi] pekaře[lxxvii] cedule řezaná na 18 kop míš. svědčící, kteréž dat. v pondělí po svatém Františku léta P. 60

jest..... 9 kop grošů českých

Dále se v škatuli při těch napřed jmenovaných Jistotách nachází Vejpis od úřadu purkrabského, v němž níže poznamenaní dluhové zapsáni jsou.

V černých zápisných P 18.

Léta P. [15]63 v pondělí před svatým Vondřejem Jakub Šípař měštěnín starého města pražského činí zápis Janovi Dobřichovskému z Dobřichova na sumu třiceti devět kop grošův českých pod závazkem cti a víry jest..... 39 kop grošů českých

V zelených zápisných E 13.

Léta P. [15]72 v sobotu po svatém Duše Blažej Stříbskej z Holušic činí zápis Janovi Dobřichovskému z Dobřichova na sumu pět kop gr. českých a po druhý Blažej Stříbskej přiznal se, že jest jemu na svrchu psanej zápis připůjčeno od Jana Dobřichovského tři kopy gr. českých, slibujíc zaplatiti pod závazkou cti a víry jest..... 8 kop grošů českých

V zelených F 12.

Léta P. [15]72 v úterý po sv. Matouši Jan Hyrs, měštěnín města Hradčan, činí zápis Janovi Dobřichovskému z Dobřichova na sumu 50 kop gr. českých plnění s úrokem jest..... 50 kop grošů českých

Tu léta P. [15]73 v pondělí po sv. Remiji Jan Dobřichovský přiznal se, že na tento zápis 12 kop českých dopůjčeno není, že jich užití nežádá.

Jest..... 38 kop grošů českých

V zelených G 5.

Léta [15]72 v úterý po svatém Mikuláši, Albrecht Mělický z Mělic činí zápis Janovi Dobřichov-

skému na sumu deset kop gr. českých.

Jest..... 10 kop grošů českých

Tu postoupeno právo Janovi Betlémskému Svižníku.

V zelených zápisných G 15.

Léta [15]73 v pondělí po neděli Oculi Havel Pražák, měštěnín starého města Pražského, činí zápis Janovi Dobřichovskému na sumu deset kop gr. českých..... 10 kop grošů českých

V zelených H 3.

Léta P. [15]73 v úterý po neděli Jubilate Bohuslav Perníkář, měštěnín Nového města Pražského, činí zápis Janovi Dobřichovskému na sumu 23 kop gr.č..... 23 kop grošů českých

V zelených H 7.

Léta P. [15]73 v pátek po sv. Duše Matěj Barva v Novém Městě pražském činí zápis Janovi Dobřichovskému na sumu deseti kop gr. českých..... 10 kop grošů českých

V zelených zápisných K 20.

Léta P. [15]74 v sobotu po sv. Řehoři Havel Pražák činí zápis Janovi Dobřichovskému na sumu půl osmý kopy grošův čes..... 7½ kopy grošů českých

V starých zápisných D 8.

Léta [15]73 v středu po sv. Bartoloměji Kateřina z Branova a na Březkách činí zápis Janovi Dobřichovskému z Dobřichova na sumu pět kop grošův českých jest..... 5 kop grošů českých

V pátých Tobiášových Q 26.

Léta P. [15]72 v pondělí po svatém Marku Evangelistě Jan Dobřichovský z Dobřichova pohnal Šebestiána Kapouna z Smiřic z jedenácti kop grošův českých. Tu psaný právo má..... 11 kop grošů českých

V šestých Tobiášových M 14.
Léta [15]74 v pondělí po neděli postní Invocavit Jan Dobřichovský z Dobřichova pohnal pana Jana Špetku z Janovic ze sta kop grošův českých jest..... 100 kop grošů českých

V šestých Tobiášových D 12.
Léta P. [15]73 v pondělí po neděli postní Judica Jan Dobřichovský z Dobřichova pohnal Václava Hradeckýho z Bukovna viníc ho ze dvou set padesáti osmi kop a třiceti kop grošů všecko jistého dluhu spravedlivého. Tu postoupeno na tom přísudku panu Ladislavovi staršímu z Lobkovic..... 200 kop grošů českých

Pro úplnost na závěr uvádíme seznam osob dlužících Janovi Dobřichovskému z Dobřichova, jejichž dluhy byly zjištěny komisary na základě „ústního povědomí“[lxxviii] :

Vlach v Brandýse, který jest rychtářem. Ten jest dlužen vostal Dobřichovskému **100 kop míš**. O tom dobře vědí v Brandejse i v Jenštejně.

Item Drhtejský blízko od Jenštejna **100 kop míšeňských**. K tomu s pomocí Marka osadního od svatýho Michala v Starým městě Pražským, to vůbec vědí dobře.

Item Jindřich Šašků příjmí Vojíř **sedmdesát kop míš**. na Smilkově

Item sedláci v Horoušanech za vobilí **40 kop míšeňských**.

? Item pan Jaroslav Smiřický a pan Jan Vchynský páni, co by za těmi dvěma býti mělo do **3 tisíc kop míš**. za nebožtíka pana Čeňka Míčana, co vostal dlužen nebožtíkovi Janovi Dobřichovskému.

? Item pan Cetenský na Ledcích nemajíc, nežli takový Cetenský po rodu bohatý, ten praví, co jest jemu vostal dlužen nebožtík neví, co pan Václav Ivan Cetenský, syn jeho, nebožtíkovi Dobřichovskému přiznaných penězích i za ňáký hříbata více nežli **300 kop gr. míšeňských**.

Item Porybnej v starém městě v Praze **300 kop grošů míšeňských**.

---

[l] NA Praha, SM, sign. C 15/45.

[li] Novodobá česká historická literatura přistoupila v posledních letech k několika soupisovým publikacím urbářů a komplexnějším úvahám nad tímto pramenem, jmenovitě: MAUR, EDUARD: *Zamyšlení nad dosavadními výsledky evidence urbářů v České republice*. SAP 54, 2004, č. 2, s. 721-735; KUBA, JIŘÍ: *Soupis východočeských urbářů-dodatky*. SbVčA 8, 2000, s. 224-235.; KUBA, JIŘÍ - ŠIMEK, TOMÁŠ - ZAHRÁDKA, FRANTIŠEK: *Soupis východočeských urbářů*. 2. polovina 13. století - 1776. Zámrsk, Státní oblastní archiv v Zámrsku 1997; BĚLIČOVÁ, MILENA: *Urbariální písemnosti do r. 1526 ve sbírce pergamenů Archivu Národního muzea*. In: Seminář a jeho hosté. Praha, FF UK 1992, s. 69-77; HAUBERTOVÁ, KVĚTOSLAVA - HOFMANN, GUSTAV: *Soupis západočeských urbářů 2. pol. 13. století – 1773*. Plzeň 1993; ŘEZNÍČEK, JAN: *Moravské a slezské urbáře po 1372 / před 1407-1771 (1849)*. Praha, 2002.

Upozorňujeme ještě na fond SM urbáře v Národním archivu v Praze, který obsahuje několik desítek urbářů z 16. a 17. století.

[lii] vide: SEDLÁČEK, AUGUST: *Paměti a doklady o staročeských mírách a váhách*. Praha 1923.

[liii] NA Praha, SM, sign. C 15/45.

[liv] NA Praha, SM, sign. C 15/45.

[lv] Vide: MAUR, E., *Český komorní velkostatek v 17. století*, Praha 1975.

[lvi] SOA Litoměřice, Vs Mělník, i.č. 3.

[lvii] SOA Plzeň, Vs Toužim, i.č. 1.

[lviii] Vide: Nár. knihovna v Praze, KUDELÁSEK, MILOSLAV: P*oddanské poměry na panství černokosteleckém od r. 1562 do r. 1677*, Praha 1952, diplomová práce FF UK Praha.

[lix] NA Praha, SM, sign. C 15/45.

[lx] KAŠPAR, JAROSLAV: *Úvod do novověké latinské paleografie se zvláštním zřetelem k českým zemím I.*, Praha 1987, s. 157-161; KRÁL, PAVEL: Mezi *životem a smrtí*. České Budějovice 2002, s. 109-110.

[lxi] Míněny Výžerky.

[lxii] Připsáno českou novogotickou polokurzivou, čísla psána arabskými číslicemi.

[lxiii] Část vsi Nučice patřila i sousednímu Černokosteleckému panství. Jeho urbář z roku 1564 uvádí dva tamní osedlé:

Kříž z Hroulova platí z 2½ lánu rolí

o svatém Jiří ..... 1 kopu

o svatém Havle ..... 1 kopu

Váňa Krčmář platí z 1 čt[vrti] rolí

o svatém Jiří ..... 11 gr. 1½ d.

též z nájmu luk ..... 15 gr.

o svatém Havle ..... 11 gr. 1½ d.

též z nájmu luky ..... 15 gr.

[lxiv] Nadepsáno českou novogotickou polokurzivou, čísla psána arabskými číslicemi.

[lxv] Míněna N. Mírková ze Solopysk, sídlící na nedalekém Synči a Viticích.

[lxvi] Čeněk Míčan z Klinštejna zemřel roku 1580, přeživ svého jediného syna Bedřicha i manželku Salomenu roz. Smiřickou ze Smiřic. Po jeho smrti přešel jeho dluh, který časem dosáhl částky 1500 kop grošů českých, na Jaroslava I. Smiřického ze Smiřic (bratra jeho manželky) a Jana Kinského z Vchynic a Tetova.

[lxvii] A s jejím manželem Jiříkem.

[lxviii] Tomuto Havlovi, měšťanu starého města pražského, prodal ovoce ze své šafránice ležící pod hradem Jenštejnem za oněch 15 kop grošů míšeňských.

[lxix] *17 kop grošů míšeňských 15 grošů ku pohřbu manžela jejího půjčených. Ty více 4 kopy míšeňské za někdy věci od židů vyplacen připůjčil. Na tu ceduli 12 kop grošů Anno p. 80 v neděli po památce Mistra Jana Husy půjčil. Týž Dobřichovský na řezníka Mazníka 3 kopy míšeňský ve čtvrtek před proměněním pana Krista půjčil. I na touž ceduli Dobřichovský na berni kteráž pozůstala 3 kopy míšeňské. Sumy v týž ceduli poznamenáno 39 kop 15 grošů míšeňských*.

[lxx] Na okraji textu je připsaná poznámka„ jest umřela“.

[lxxi] Datum jistoty ve středu před svatým Ondřejem [25.11.]1579.

[lxxii] A Kateřiny, manželky jeho.

[lxxiii] A Kateřiny, manželky jeho.

[lxxiv] A Salomeny, manželky jeho.

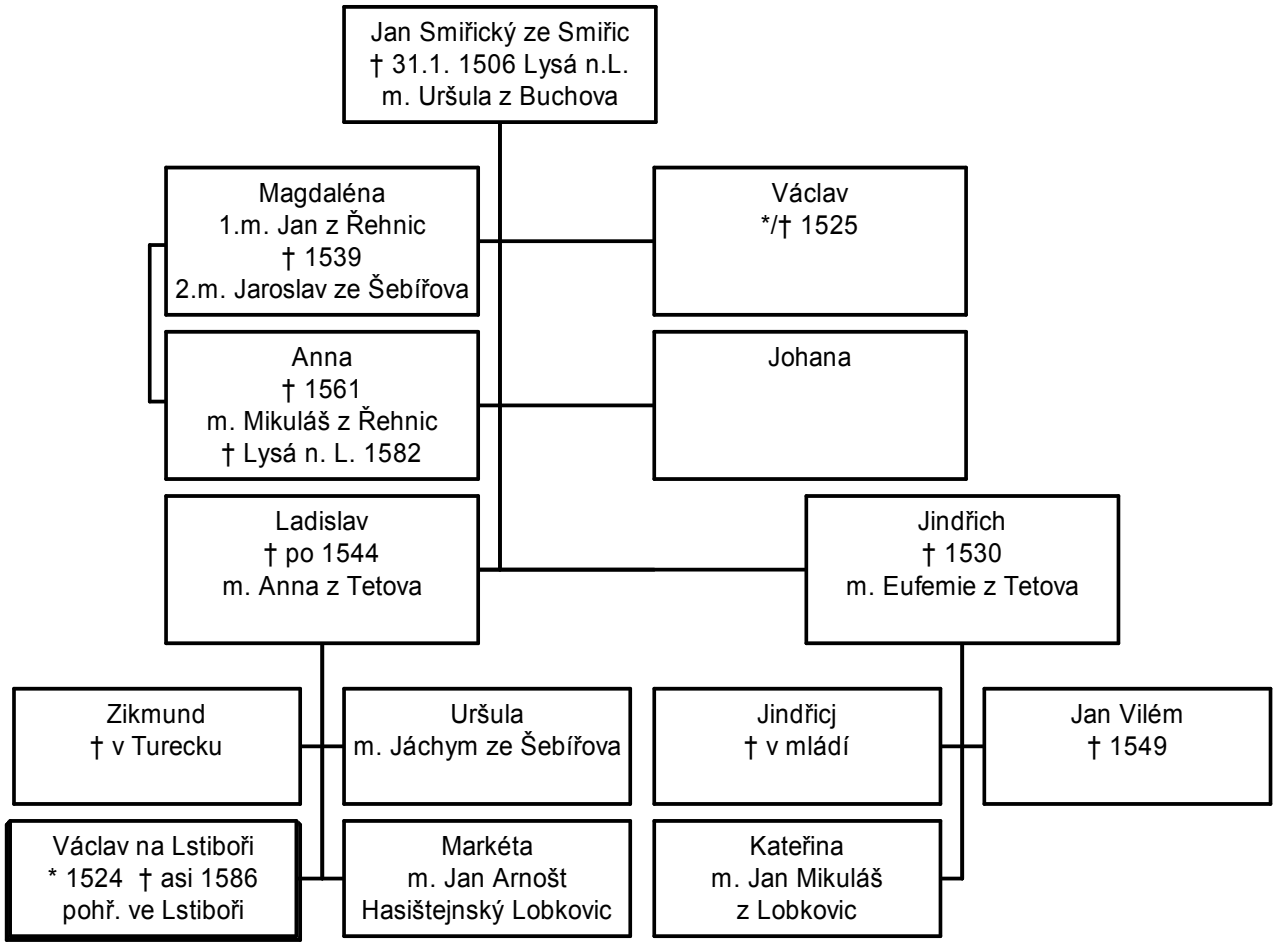
[lxxv] Roku 1563 v pondělí před svatým Ondřejem Jakub Šípař měštěnín starého města pražského činí zápis Janovi Dobřichovskému z Dobřichova na sumu třiceti devět kop grošův českých pod závazkem cti a víry.

[lxxvi] A jeho manželky Kateřiny.

[lxxvii] Pekař na Poříčí.

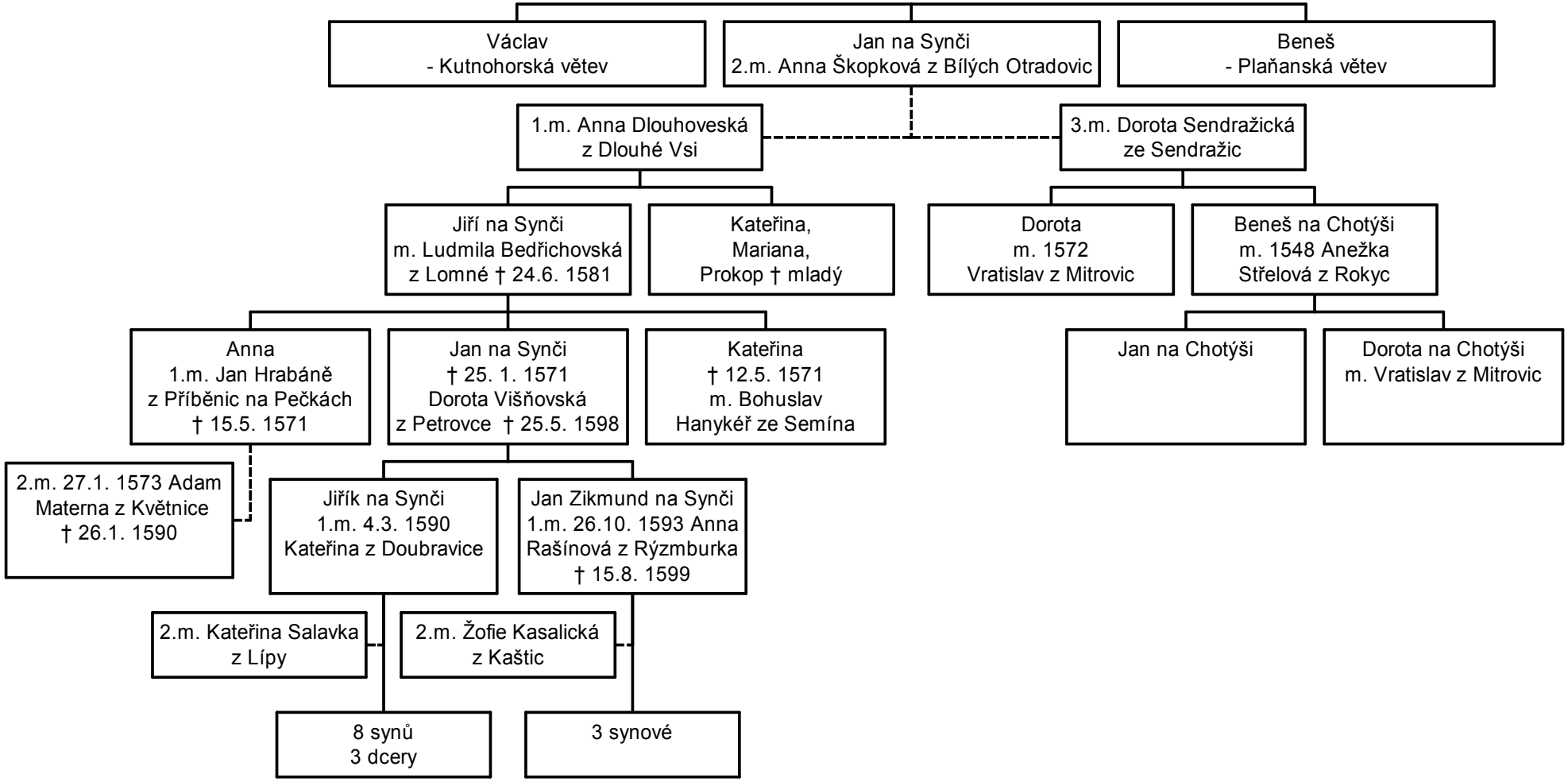
[lxxviii] NA Praha, SM, sign. D 45/4.

Rodokmen Smiřických ze Smiřic – Uherská větev

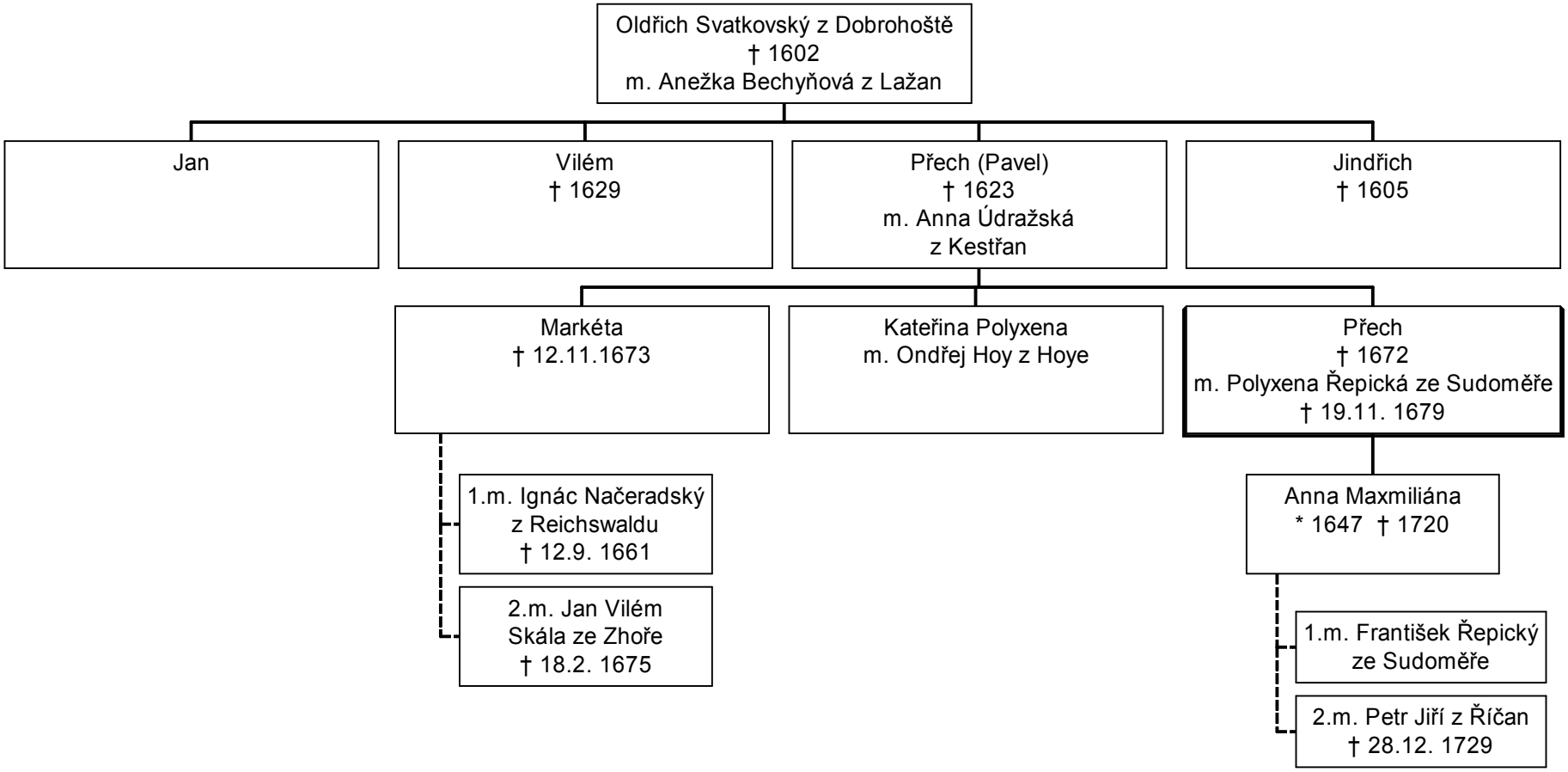

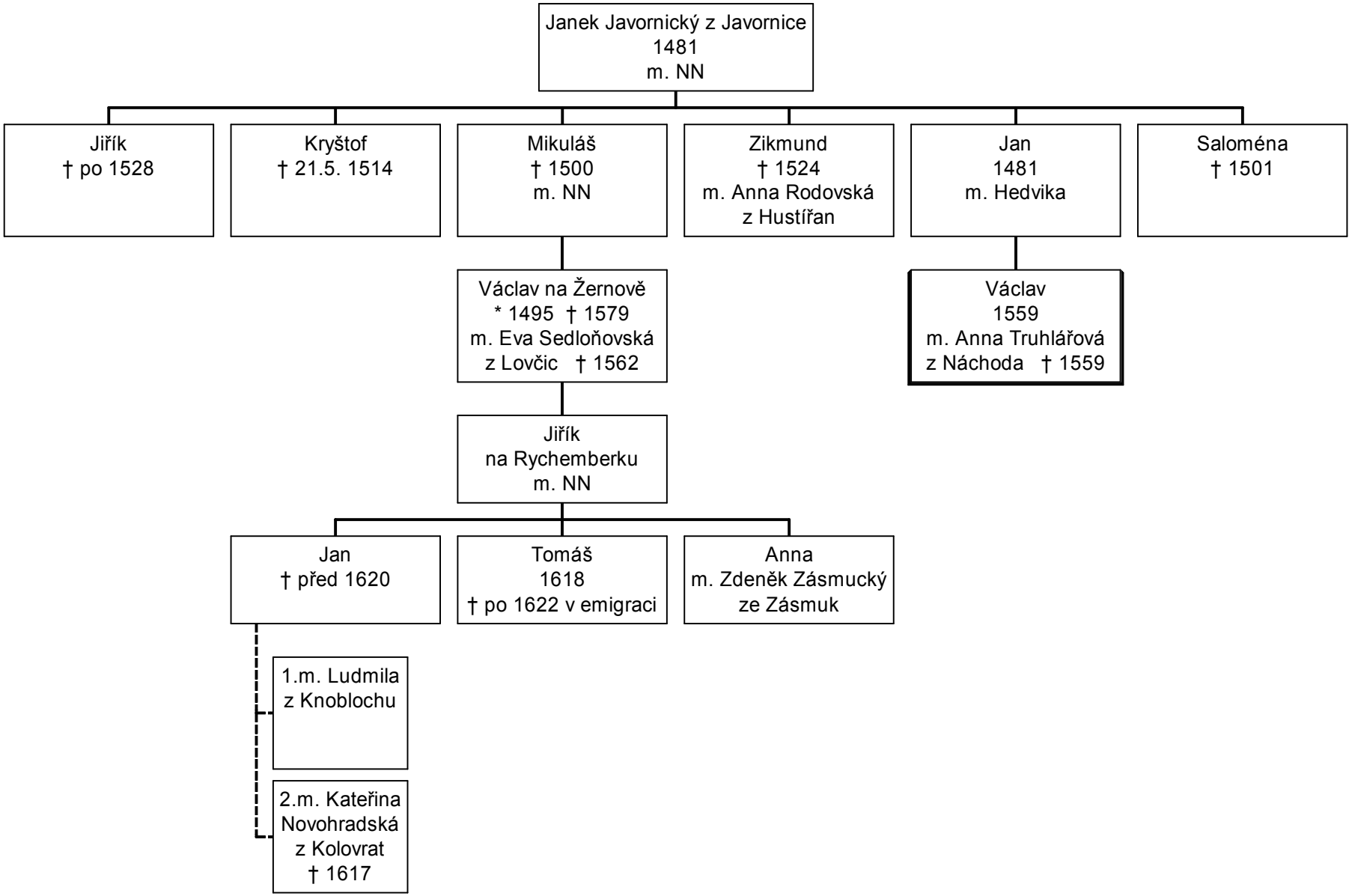

Rodokmen Mírků ze Solopysk - Synečská větev

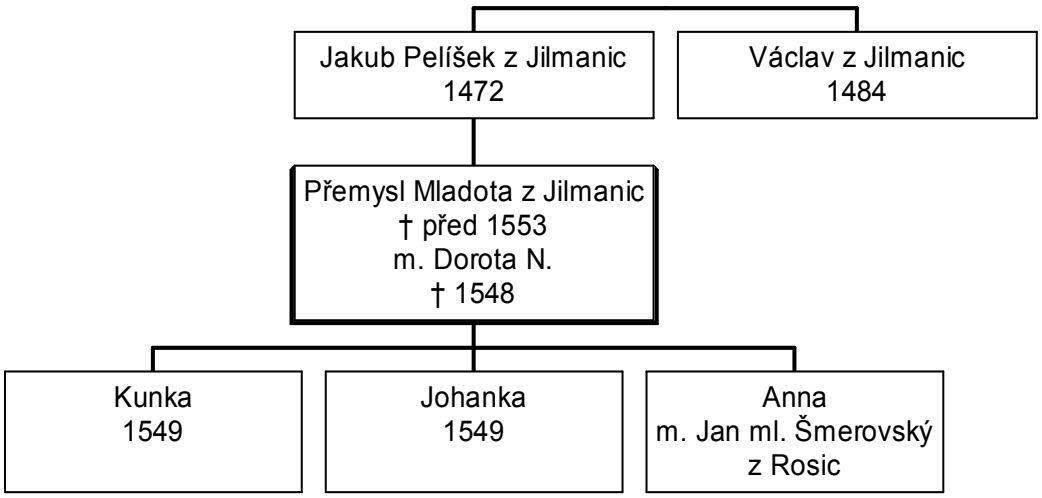
Rodokmen Svatkovských z Dobrohoště

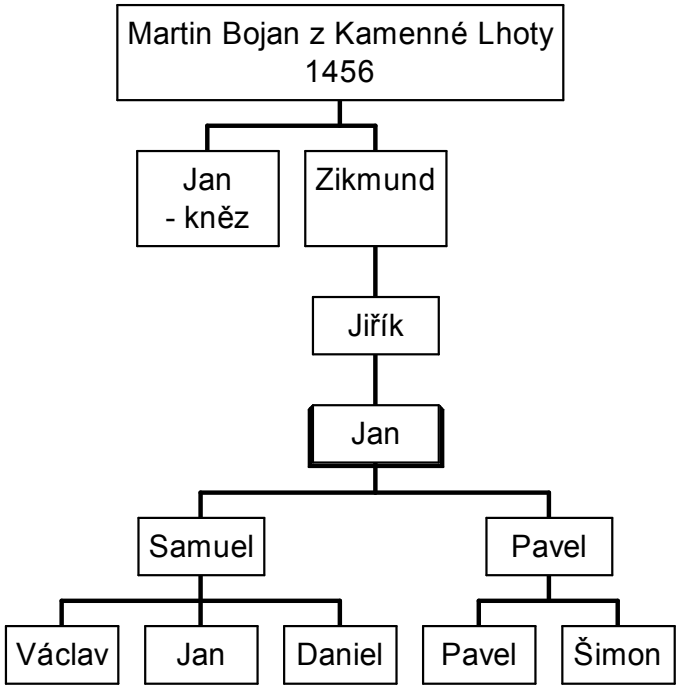

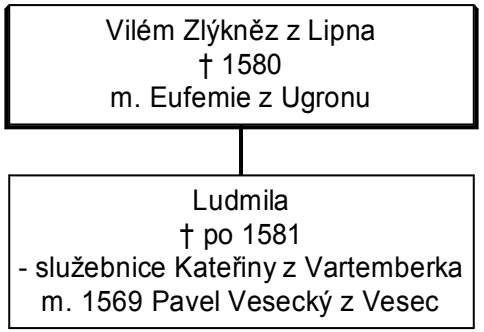
Rodokmen Javornických z Javornice

Rodokmen Pelíšků z Jilmanic, Zlýchněžů z Lipna a Bojanů z Kamenné Lhoty

Jakub Pelíšek z Jilmanic
1472
Václav z Jilmanic
1484
Přemysl Mladota z Jilmanic
† před 1553
m. Dorota N.
† 1548
Kunka
1549
Johanka
1549
Anna
m. Jan ml. Šmerovský
z Rosic

Martin Bojan z Kamenné Lhoty
1456
Jan
- kněz
Zikmund
Jiřík
Jan
Samuel
Pavel
Václav
Jan
Daniel
Pavel
Šimon

Vilém Zlýkněz z Lipna
† 1580
m. Eufemie z Ugronu
Ludmila
† po 1581
- služebnice Kateřiny z Vartemberka
m. 1569 Pavel Vesecký z Vesec

Rodokmen Přebozských ze Zásmuk

Zikmund Přebozský ze Zásmuk
† 1563
m. Markéta z Weitmühlu
† 1562

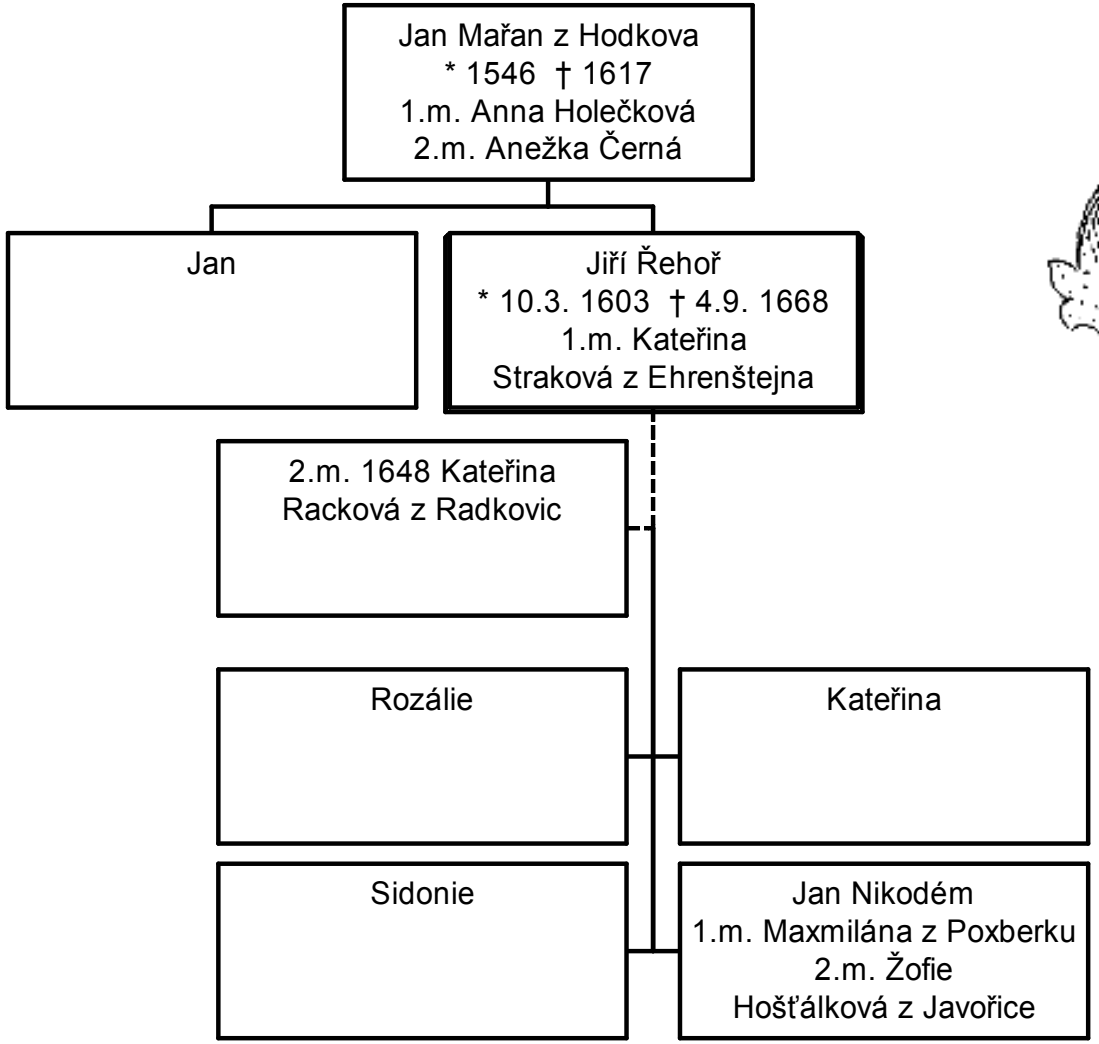
- Mikuláš
  *1562 † 1612
  m. Kateřina Šanová
  * asi 1583 † 1618
  - Karel Mikuláš
    m. 1614 Eliška
    Horňatecká z Dobročovic
  - Eliška
    m. 1611 Jindřich st.
    Talacko z Ještětic
    † 1618
  - Melchisedek
    † 1612
- Jiřík
  † 1573

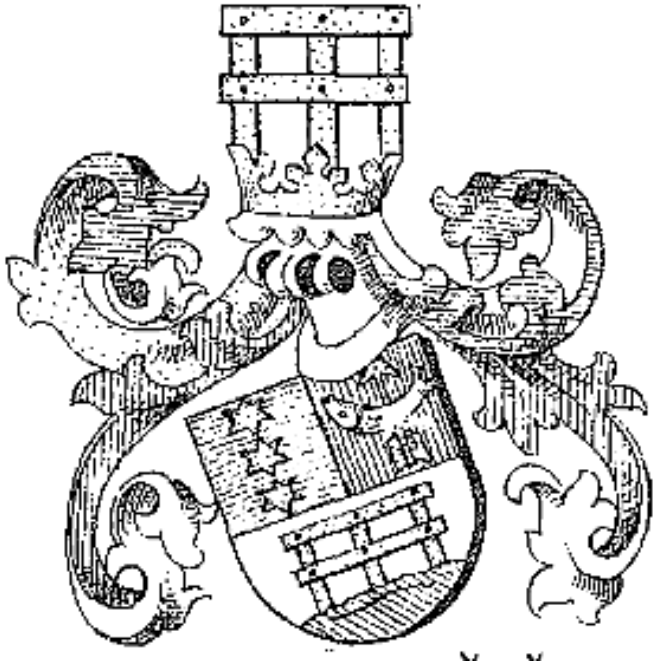
Rodokmen Leiterů z Tannenberka (z Jedlové Hory)

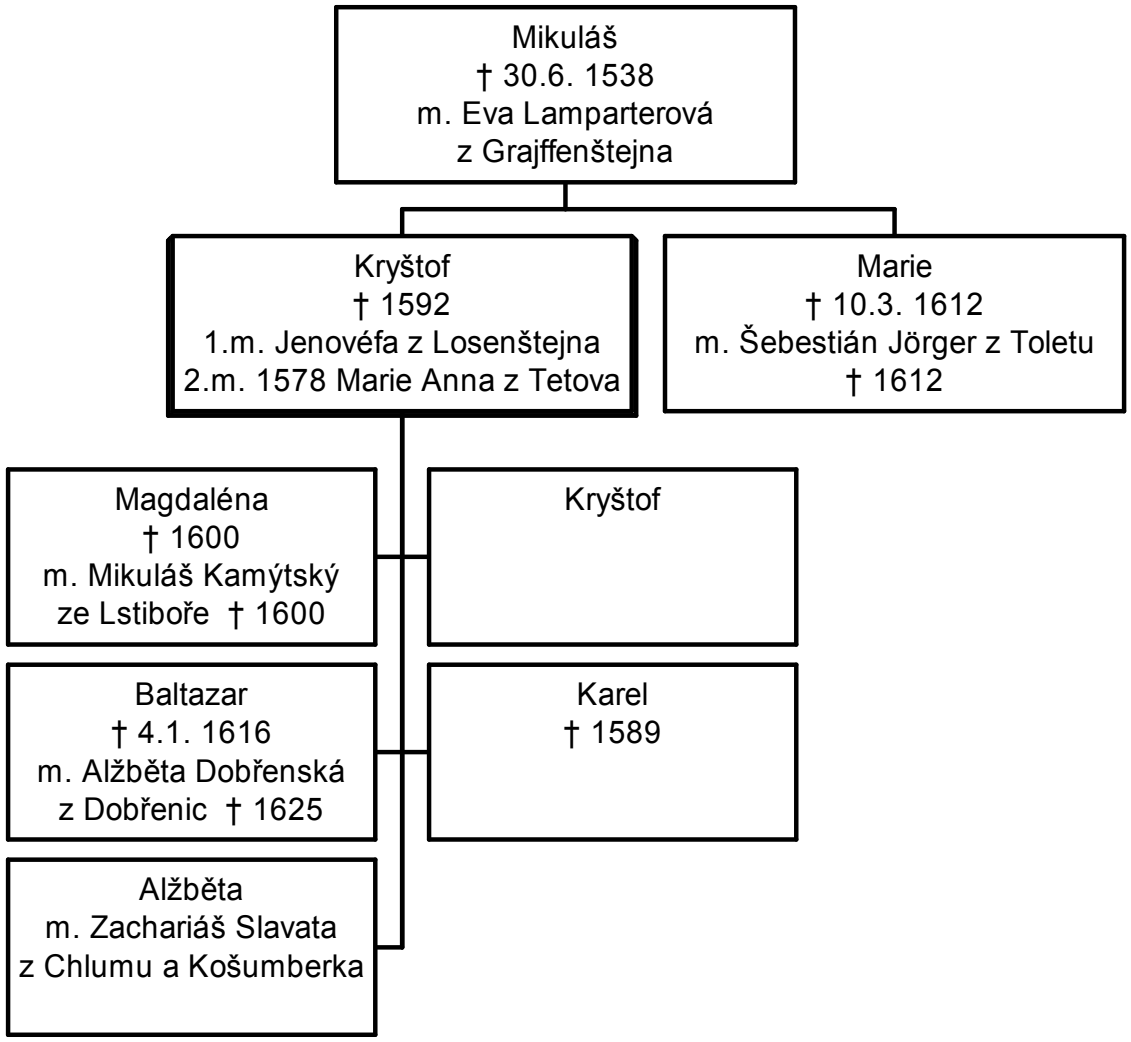

- Leopold Vavřinec
  † 14.3. 1685
  1.m. Veronika N.
  2.m. Barbora Kislerová
  - Anna Kateřina
  - Rozina
  - Marie Alžběta
  - Sidonie
    * 7.9. 1667
  - Barbora Terezie
    * 12.12. 1669
    † 2.2. 1748
  - Františka
  - Jan Jiří
    - vyděděn
  - František
  - Johana
  - Gothard Václav
    * 28.4. 1660
    m. M. Rozálie
    z Rozenwaldu
    - František Václav
      * 25.10. 1683
      m. Anna z
      Ehrenkranzu
      - Ignác Mik. Josef
        * 5.9. 1710
    - Antonín Ignác
      * 12.9. 1686
      † 6.6. 1751
    - Ludmila
      * cca 1701
      † 7.6. 1778
  - Maxmilián

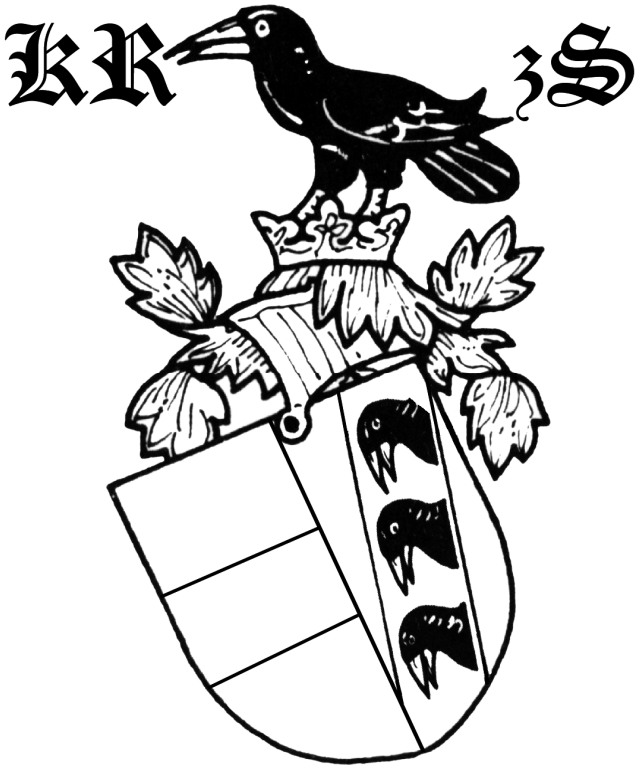
Rodokmen Mařanů z Hodkova

Rodokmen Robmhápů ze Suché

Rodokmen Magrlů ze Sobíšku

